BESTSELLER NEW YORK TIMES
VÂNDUT ÎN PESTE 2 MILIOANE DE EXEMPLARE
Dr. Clarissa Pinkola Estés
femei care aleargă cu lupii
POVEŞTI ŞI MITURI ALE ARHETIPULUI FEMEII SĂLBATICE
NICULESCU

Dr. CLARISSA PINKOLA ESTÉS

FEMEI CARE ALEARGĂ CU LUPII

POVEŞTI ŞI MITURI ALE ARHETIPULUI *FEMEII SĂLBATICE*

Traducere: SinpronarvaieU

NICULESCU

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Naţională a României

e 1992, 1995 by Clarissa Pinkola Estés, Ph. D.

Titlu original: *Women Who Run With the Wolves. Myths and Stories of the Wild Women Archetype* by Clarissa Pinkola Estés, Ph. D.

e Editura NICULESCU, 2017

Bd. Regiei 6D, 060204 – Bucureşti, România Telefon: 021 312 97 82; Fax: 021 312 97 83 E-mail: editura niculescu.ro Internet: www.niculescu.ro

Comenzi online: www.niculescu.ro Comenzi e-mail: vânzări niculescu.ro Comenzi telefonice: 0724 505 385, 021 312 97 82

Redactor: Carmen-Isabela Vasile Tehnoredactor: Dragoş Dumitrescu Coperta: Carmen Lucaci

CORESI

ISBN 978 – 606 – 38 – 0076 – 4

Editura NICULESCU este partener şi distribuitor oficial OXFORD UNIVERSITY PRESS în România. E-mail: oxfordniculescu.ro; Internet: www.oxfordniculescu.ro

A kedves szüleimnek Mária és Joszef.

Mary and Joseph, Szeretlek henneteket y

Para todos Ios que am o que continúan desaparecidos.

Scumpilor mei părinţi, Mária şi Joszef.

Mary şi Joseph.
Cu dragoste şi
Tuturor celor dragi care continuă să-mi lipsească.
CUPRINS
DARUL FEMEII SĂLBATICE
PREFAŢĂ 13
INTRODUCERE: CÂNTÂND PESTE OASE 15
POVEŞTILE
1. urletul: renaşterea femeii sălbatice 37
Loba
Cei patru rabini
2. PE URMELE INTRUSULUI: PRIMA INIŢIERE 51
Barbă Albastră
Prădătorul natural al psihicului
Femeia naivă ca pradă
Cheia cunoaşterii: *importanţa căutării*
Mirele-fiară
Mirosul sângelui
Ascunderea şi spionarea
Strigătul
Devoratorii de păcate Omul negru în visele femeilor
3. ADULMECÂND ESENŢA: RECUPERAREA INTUIŢIEI
CA INIŢIERE 87
Păpuşa din buzunar: Preaînţeleapta Vasilisa *Prima sarcină*: *Să-i permitem prea bunei mame să moară A doua sarcină*: *Revelarea umbrei A treia sarcină*: *Călătoria în întuneric A patra sarcină*: *înfruntarea Vrăjitoarei Sălbatice A cincea sarcină*: *Slujirea non-raţionalului*
A şasea sarcină: *Selecţia şi separarea A şaptea sarcină*: *Cercetarea misterelor A opta sarcină*: *Pe picioare, în patru labe A noua sarcină*: *Remodelarea umbrei*
4. partenerul: unirea cu celălalt 130

Imn Bărbatului Sălbatic: Manawee

Dubla natură a femeilor Puterea lui Doi Puterea Numelui Natura canină tenace Poftele ispititoare Cum să devii de neclintit Femeia interioară

5. vânătoarea: când inima-i un vânător singuratic 145

Femeia-schelet: Faţă în faţă cu natura viaţă – moarte – viaţă a iubirii

Moarte în casa iubirii Primii paşi în iubire

Găsirea întâmplătoare a comorii urmărirea şi ascunderea Descâlcirea scheletului Somnul încrederii Darul lacrimilor Etapele ulterioare ale iubirii

Toba inimii şi cântecul dătător de viaţă Dansul trupului şi al sufletului

6. În sânul familiei: Fericirea apartenenţei 183

Răţuşca cea urâtă

Exilul copilului diferit Diferitele tipuri de mame Mama ambivalenţă Mama distrusă

Mama-copil sau mama orfană Mamă puternică, fiică puternică

Companiile rele Un aspect diferit

Sentimente îngheţate, creativitate îngheţată Străinul în trecere Foloasele exilului Pisicile zburlite şi găinile zbanghii Amintire şi perseverenţă neclintită Iubire pentru suflet Zigotul rătăcit

7. TRUPUL fericit: carnea sălbatică 216

Graiul trupului Trupul în poveşti Puterea şoldurilor Mariposa, Femeia-fluture

8. INSTINCTUL DE CONSERVARE: DETECTAREA CURSELOR.

COLIVIILOR ŞI MOMELILOR OTRĂVITE 232

Femeia redevenită sălbatică Pantofiorii roşii *Pierderea dramatică în basme Pantofiorii roşii, cusuţi de mână Capcanele*

Prima capcană: *Caleaşca aurită, viaţa devalorizată* A

doua *capcană*: *Bătrâna doamnă, forţa senectuţii A treia capcană*: *Distrugerea comorii, hambre del alma, înfometarea sufletului*

A patra capcană: *Lezarea instinctelor vitale, consecinţă a captivităţii*

A cincea capcană: *Tentativa de a duce într-ascuns o viaţă secretă, scindarea*

A şasea capcană: *Teama de opinia publică, revolta umbrei A şaptea capcană*: *Duplicitatea, încercarea de a fi cuminte, normalizarea anormalului*

A opta capcană: *Dansul nebun, obsesia şi dependenţa în casa călăului*

Încercarea tardivă de a scoate pantofii Reîntoarcerea la viaţa „cusută de mână", vindecarea instinctelor rănite

9. ACASĂ: ÎNTOARCEREA LA SINE 274

Piele de focă, piele a sufletului

Pierderea simţului sufletului ca iniţiere

Pierderea pielii

Bărbatul singuratic

Copilul spiritual

Uscarea şi mutilarea

Chemarea Bătrânei

O prea îndelungată zăbovire

Desprinderea, plonjarea

Femeia medială: *Respiraţia sub apă*

Din nou la suprafaţă

Exerciţiul singurătăţii

Ecologia naturală a femeilor

10. ape limpezi: hrana vieţii creative 316

Llorona *întinarea sufletului sălbatic Otravă în râu Râul în flăcări Bărbatul râului Salvarea râului Concentrarea şi fabrica de vise* Fetiţa cu chibrituri *Reprimarea fanteziei creatoare Reînnoirea focului creator* Trei fire de păr de aur

11. căldura: recuperarea sexualităţii sacre 353
Zeiţele murdare
Baubo – Zeiţa pântecului Coiotul Dick o vizită în Ruanda
12. MARCAREA TERITORIULUI: LIMITELE FURIEI ŞI ALE IERTĂRII… 365 Ursul cu luna în piept
Furia ca profesor
Intervenţia bătrânei vindecătoare: *Escaladarea muntelui*
Spiritul ursului
Focul transformator şi acţiunea justă o furie îndreptăţită Copacii uscaţi *Descansos*
Instinctul rănit şi furia Furia colectivă Blocarea într-o furie veche Cele patru etape ale iertării
13. răni de război: clanul cicatricilor 393
Secretele ucigaşe
Zona moartă Femeia cu părul de aur *Mantia expiatoare*
14. *la selva subterránea*: Iniţierea în pădurea
SUBPĂMÂNTEANĂ 406
Fata fără mâini *Prima etapă*: *Târgul păgubos Etapa a doua*: *Mutilarea Etapa a treia*: *Pribegia*
Etapa a patra: *Aflarea iubirii în lumea de dincolo Etapa a cincea*: *Sfâşierile sufletului Etapa a şasea*: *Tărâmul Femeii Sălbatice Etapa a şaptea*: *Mirii sălbatici*
15. UMBRA: *CANTO HONDO*, CÂNTECUL TAINIC, PROFUND 478
16. GEANA LUPULUI 484
Postfaţă: Povestea ca medicament 489
Addenda 497
Note 503
Educaţia unei lupoaice tinere: o bibliografie 539
Mulţumiri 551
NOTA EDITORULUI AMERICAN 557

NOTA TRADUCĂTORULUI 559
PREFAŢĂ

Noi toate ne mistuim de dorul sălbaticului. Şi nu avem prea multe antidoturi aprobate cultural pentru acest alean. Am fost învăţate să ne ruşinăm din pricina lui. Ne-am lăsat părul să crească şi, sub el, ne ascundem trăirile. Dar umbra Femeii Sălbatice încă ne pândeşte din spate, în zilele noastre, în nopţile noastre. Oriunde ne-am afla, umbra ce se furişează în urma noastră va avea întotdeauna patru labe.

Dr. Clarissa Pinkola Estés, *Cheyenne*, *Wyoming*

INTRODUCERE Cântând peste oase

Natura sălbatică şi Femeia Sălbatică sunt, şi una şi cealaltă, specii ameninţate.

De-a lungul timpului, am văzut cum a fost jefuită, reprimată, strivită natura instinctuală feminină. A fost devastată, ca şi fauna, ca şi ţinuturile sălbatice. De câteva mii de ani, ori de câte ori întorceam spatele, era alungată în zonele cele mai aride ale psihicului. În decursul istoriei, teritoriile spirituale ale Femeii Sălbatice au fost prădate sau arse, peşterile i-au fost distruse, iar ritmurile sale naturale, transformate cu forţa în ritmuri contrare naturii, după bunul plac al altora.

Nu întâmplător vechile ţinuturi sălbatice ale planetei dispar pe măsură ce scade înţelegerea naturii noastre sălbatice profunde. Nu-i atât de greu de înţeles de ce pădurile bătrâne şi femeile bătrâne nu sunt considerate resurse de mare importanţă. Nu e un mister. Iar dacă lupii şi coioţii, urşii şi femeile rebele au aceeaşi reputaţie, nu e o simplă coincidenţă. Toţi corespund unor arhetipuri instinctuale asemănătoare şi, de aceea, în mod greşit consideraţi nemiloşi, periculoşi prin însăşi natura lor şi extrem de vorace.

Viaţa mea şi munca mea ca psihanalist jungian, poetă

şi *cantadora*, păstrătoare a vechilor poveşti, mi-au arătat că vitalitatea tot mai redusă a femeilor poate fi restaurată prin ample săpături „psihoarheologice” în ruinele subpământeanului feminin. Aceste metode ne permit să restabilim mecanismele psihicului instinctual natural şi, graţie personificării acestuia în arhetipul Femeii Sălbatice, să înţelegem cum funcţionează natura feminină profundă. Femeia modernă este realmente un talmeş-balmeş de activităţi. I se cere să fie de toate pentru toţi. Vechea înţelepciune a fost de mult uitată.

Titlul acestei cărţi, *Femei care aleargă cu lupii*: *Poveşti şi mituri ale arhetipului Femeii Sălbatice*, s-a născut studiind biologia vieţuitoarelor sălbatice şi, în special, a lupilor. Ceea ce se ştie despre speciile de lupi *Canis lupus* şi *Caniş rufus* prezintă într-adevăr similitudini cu istoria femeilor în privinţa curajului, dar şi a suferinţelor.

Lupii sănătoşi şi femeile sănătoase împărtăşesc anumite caracteristici psihologice: percepţie fină, spirit jucăuş şi o extraordinară capacitate de dăruire. Lupii şi femeile sunt sociabili prin natura lor, iscoditori şi înzestraţi cu o forţă şi o rezistenţă impresionante. Sunt profund intuitivi, puternic ataşaţi de partener, de pui, de grupul lor. Ştiu să se adapteze la condiţii în permanentă schimbare. Tăria şi curajul lor sunt absolut remarcabile.

Cu toate acestea, ambele specii au fost prigonite, hărţuite, pe nedrept acuzate de a fi rapace, viclene, agresive din cale-afară, considerate inferioare defăimătorilor lor. Ele au fost ţinta celor care ar fi vrut să cureţe nu doar pădurea, ci şi teritoriul sălbatic al psihicului, sufocând instinctualul până la a nu mai rămâne nici urmă din el. Aceeaşi agresivitate prădătoare, izvorâtă din neînţelegere, se manifestă împotriva lupilor şi a femeilor. Asemănarea este izbitoare.

Aşadar, pe când studiam lupii, s-a conturat întâia oară în mintea mea conceptul de arhetip al Femeii Sălbatice. Am studiat şi alte vietăţi, urşii, elefanţii şi aceste păsări ale sufletului – fluturii. Caracteristicile fiecărei specii oferă numeroase indicii care elucidează în chip metaforic psihicul instinctual feminin.

Natura sălbatică mi-a pătruns spiritul de două ori: întâi prin naşterea mea într-o familie hispano-mexicană tipic pasională, şi apoi, ceva mai târziu, prin adopţia mea de către o familie de unguri cu temperament vulcanic. Am crescut aproape de frontiera statului Michigan, înconjurată de păduri, livezi şi câmpii, nu departe de Marile Lacuri. Acolo, fulgerele şi tunetele erau hrana sufletului meu. Lanurile de porumb trosneau şi sporovăiau cât era noaptea de lungă. Departe, spre nord, în nopţile cu lună, lupii se adunau în poiene, dansau şi se rugau. Puteam toţi, fără teamă, să bem din acelaşi pârâu.

Iubirea mea pentru Femeia Sălbatică s-a născut când încă eram un copil, deşi pe-atunci nu-i spuneam aşa. Aptitudinile mele sportive, dublate de un simţ estetic deosebit, au făcut din mine un drumeţ extaziat. Mesei şi scaunelor le preferam pământul, copacii şi peşterile, căci am simţit că în acele locuri pot să mă rezem de obrazul lui Dumnezeu.

Râul mă chema mereu la el după căderea nopţii, iar câmpurile îşi doreau să fie străbătute pentru a se rosti la rându-le prin foşnet. Focurile trebuiau aprinse noaptea în păduri, iar poveştile spuse departe de urechile adulţilor.

Am avut norocul să cresc în Natură. Fulgerele m-au învăţat ce înseamnă brutalitatea morţii şi efemeritatea vieţii. Şoriceii proaspăt fătaţi mi-au arătat că naşterea noii vieţi îndulceşte moartea. Iar când am găsit „perle indiene”, fosile îngropate în solul argilos, am înţeles că oamenii sunt aici de foarte mult timp. În vremea aceea îmi prindeam

fluturi în păr, broaştele verde-smarald îmi erau brăţările, iar licuricii, bijuteriile mele de seară… Şi, astfel, am deprins arta sacră a împodobirii trupului.

O lupoaică şi-a ucis puiul rănit mortal. A fost o lecţie dură despre compasiune şi despre necesitatea de a-i îngădui morţii să vină la cel ce trage să moară. Omizile păroase care cădeau de pe crengi şi, târându-se, urcau iară-napoi m-au învăţat perseverenţa, iar furnicăturile dulci, stârnite de mersul lor pe braţele mele, mi-au arătat că pielea e vie. Apoi, căţăratul în vârful copacilor mi-a revelat ce avea să fie într-o bună zi sexualitatea.

Generaţia mea, cea de după al Doilea Război Mondial, a crescut într-o epocă în care femeia era infantilizată şi tratată ca o proprietate. Era ţinută ca o grădină necultivată… dar, din fericire, vântul mereu aducea cu el câte-o sămânţă sălbatică. Deşi nu le erau acceptate scrierile, femeile au continuat cu ardoare să scrie. Deşi nu le erau apreciate picturile, acestea le hrăneau sufletul. Femeile erau nevoite să implore pentru a primi instrumentele şi spaţiile necesare artei lor, iar dacă nu le obţineau, îşi creau un loc al lor în copaci, în peşteri, în păduri, în dulapuri.

Nici să danseze nu le era îngăduit, şi atunci dansau în pădure, unde nimeni nu putea să le vadă, ori în subsoluri, sau când ieşeau cu gunoiul. Gătelile lor stârneau bănuieli. Un trup împodobit, o rochie veselă, sporeau riscul de a avea neplăceri sau de a fi victimele unei agresiuni sexuale. Nici hainele pe care le purtau nu se putea spune că erau ale lor.

Era o perioadă când părinţii care îşi maltratau copiii erau numiţi doar „severi”, când suferinţele spirituale ale femeilor crunt exploatate erau numite „depresii nervoase”, când „bune” erau considerate fetele şi femeile bine acoperite, ţinute din scurt şi cu botniţă la gură, şi „rele”

cele care reuşeau să scape din lesă o dată sau de două ori în viaţă.

Asemenea multor femei, înainte şi după mine, am trăit ca o fiinţă deghizată. La fel ca rudele şi prietenele mele, m-am legănat ţanţoşă pe tocuri cui şi am mers la biserică îmbrăcată în rochia cea mai bună şi cu pălărie pe cap. Dar coada mea fabuloasă ieşea deseori de sub rochie, iar urechile îmi zvâcneau până-mi cădea pălăria.

N-am uitat cântecul acelor ani întunecaţi, *hambre del alma*, cântecul sufletului flămând. Şi n-am uitat nici veselul *canto hondo*, cântul tainic, profund, ale cărui cuvinte ne revin în minte când renaştem sufleteşte.

Ca o cărare în pădure, ce se tot îngustează până dispare, psihologia clasică isprăveşte destul de repede când trebuie să analizeze femeia creativă, talentată, profundă. Este adesea laconică sau ignoră cu desăvârşire problemele importante pentru femei, şi anume aspectul arhetipal, intuitiv, sexual şi ciclic, vârstele femeii, modul de a fi al unei femei, înţelepciunea sa, focul său creator. De aceea munca mea s-a orientat, vreme de mai bine de două decenii, spre studiul arhetipului Femeii Sălbatice.

Problemele sufletului feminin nu pot fi abordate modelând femeia după criteriile unei culturi care o ignoră, şi nici nu poate fi forţată o femeie să adopte un profil intelectual agreat de către cei ce se pretind a fi unicii deţinători ai cunoaşterii. Asta a făcut deja ca milioane de femei, care constituiau la început o forţa reală şi naturală, să devină exilate în propria lor cultură. Ţelul ar trebui să fie mai curând recuperarea şi protejarea admirabilei structuri psihice naturale a femeilor.

Basmele, miturile şi legendele sunt un izvor de înţelepciune. Ele ne adâncesc viziunea, astfel încât să putem găsi cărarea lăsată de natura sălbatică. Din poveşti reiese clar că drumul acesta nu s-a pierdut; el continuă să

conducă femeile, tot mai adânc, spre cunoaşterea de sine. Urmele pe care noi toate mergem sunt cele ale Sinelui instinctual, ale Sinelui profund şi sălbatic.

L-am numit Femeia Sălbatică, pentru că aceste două cuvinte, *femeie* şi *sălbatic*, reprezintă ele însele acel *llamar o tocar à la puerta*, bătaia magică în poarta psihicului feminin profund. *Llamar o tocar à la puerta* înseamnă literalmente să cânţi la instrumentul numelui pentru a deschide o poartă. Înseamnă să foloseşti cuvinte care deschid un drum. Oricare ar fi influenţele sale culturale, orice femeie înţelege intuitiv cuvintele „femeie" şi „sălbatic".

La auzul acestor cuvinte, se redeşteaptă în femei o veche, o foarte veche amintire. Este amintirea absolutei, incontestabilei, irevocabilei lor înrudiri cu femininul sălbatic, relaţie ce poate să fi devenit spectrală, ca o consecinţă a neglijării ei, sau să fi fost scoasă în afara legii de către cultură. Poate să fi fost îngropată din pricina domesticirii excesive sau poate că, pur şi simplu, nu o mai înţelegem. Poate i-am uitat numele, poate nu mai răspundem când ea ne cheamă, dar în adâncul fiinţei noastre noi o cunoaştem, tânjim după ea. Este a noastră. Suntem ale ei. Şi ştim lucrul acesta.

Din această esenţială, primară, fundamentală relaţie ne-am născut şi, în esenţa noastră, din ea ne tragem. Sub mantia arhetipului Femeii Sălbatice se ascunde fiinţa primordială pe linie maternă. Uneori o percepem, chiar dacă numai în treacăt, şi cât de mult am vrea atunci ca ea să dăinuie… Unele femei simt acest dătător de viaţă „gust al sălbaticului" în timpul sarcinii, când îşi alăptează pruncul, dar şi mai târziu, când, crescându-şi copilul, trăiesc miracolul schimbării de sine, sau când îşi îngrijesc relaţia de iubire aşa cum îşi îngrijesc grădina.

La fel, priveliştile de o rară frumuseţe stârnesc

Femeia Sălbatică din noi. Eu am simţit-o în faţa unui apus de soare tulburător. Am simţit cum freamătă în mine, privind pescarii ce se întorceau seara de la lac, cu lanternele aprinse, sau contemplând degetele picioruşelor pruncului meu abia născut, aliniate ca boabele în ştiuletele de porumb dulce. Oriunde o putem vedea.

Sunetele, şi ele, o cheamă: cântecul care vibrează în piept şi înflăcărează inima, tobele, fluierul, chemarea, strigătul, cuvântul, scris sau rostit. Uneori o poveste, o poezie, o frază, un cuvânt este atât de vibrant, atât de adevărat, încât ne reaminteşte, măcar pentru o clipă, din ce suntem făcute şi unde e adevărata noastră casă.

Acest „gust al sălbaticului” vine şi pleacă cu inspiraţia. Dorul ne prinde ori de câte ori întâlnim pe câte cineva care a păstrat această relaţie sălbatică. Acelaşi dor ne mistuie când realizăm că am dedicat prea puţin timp focului mistic sau visării, ori mult prea puţin timp propriei vieţi creative, lucrării vieţii noastre sau adevăratelor noastre iubiri.

Dar aceste efemere senzaţii, datorate şi frumuseţii, şi pierderii, ne lasă atât de pustiite, atât de răvăşite, atât de pline de dor, încât, mai devreme sau mai târziu, trebuie să urmăm această natură sălbatică. Atunci pornim prin păduri, prin pustiuri, prin nămeţi, şi alergăm, alergăm… Ciulim urechile, măturăm cu privirea solul, căutăm peste tot, deasupra, dedesubt, doar – doar om găsi vreun indiciu, vreo rămăşiţă, vreun semn că ea încă trăieşte, că nu ne-am pierdut definitiv şansa. Iar când i-am dat de urmă, ne aruncăm într-o urmărire disperată; măturăm totul de pe birou, abandonăm relaţia, ne eliberăm mintea, întoarcem foaia, încălcăm regulile, oprim lumea în loc, căci, de-acum încolo, nu mai vrem să trăim fără ea.

Iar dacă femeile au pierdut-o şi apoi au regăsit-o, vor face orice ca s-o păstreze. Cu ea, viaţa lor creativă

înfloreşte, relaţiile lor devin pline de sens, profunde şi sănătoase, ritmurile sexualităţii, creativităţii, muncii şi jocului se restabilesc; nu mai sunt ţinta acţiunilor prădătoare ale celorlalţi; potrivit legilor naturii, au acelaşi drept de a creşte, de a progresa. Oboseala de la sfârşitul unei zile se datorează acum muncii şi eforturilor încununate de succes, nu faptului de a fi fost închise într-o relaţie, într-o activitate sau într-o mentalitate prea mărginită. Ele ştiu instinctiv când un lucru trebuie să moară şi când să trăiască; ştiu cum să se retragă, ştiu cum să rămână.

Reafirmând relaţia lor cu natura sălbatică, femeile se înzestrează cu o observatoare interioară permanentă, o atotştiutoare, o vizionară, un oracol, o inspiratoare, o fiinţă intuitivă, cineva care ascultă, creează, înfăptuieşte, îndrumă, inventează, inspiră şi insuflă o viaţă vibrantă în universul lor interior şi în lumea exterioară. Aproape de această natură fiind, femeile emană lumină. Acest dascăl, această mamă, acest mentor sălbatic, susţine, indiferent de circumstanţe, viaţa lor lăuntrică şi viaţa lor exterioară.

Prin urmare, cuvântul „sălbatic” este folosit aici nu în sensul modern, peiorativ, de lipsă a controlului, ci în sensul său originar, desemnând un mod de viaţă natural, viaţă în care *criatura*, fiinţa, are integritate şi graniţe sănătoase. Cuvintele „femeie” şi „sălbatic” le reamintesc femeilor cine sunt şi care le este menirea. Creează o metaforă ce descrie forţa care susţine toate femeile. Personifică o forţă fără de care femeia nu poate trăi.

Arhetipul Femeii Sălbatice poate fi definit şi în alţi termeni, la fel de potriviţi. Putem să-i dăm acestei puternice naturi psihologice numele de „natură instinctuală”, dar Femeia Sălbatică este forţa din spatele său. Putem să o numim „psihic natural”, dar în spatele său se află tot arhetipul Femeii Sălbatice. Putem vorbi de

natura interioară a femeilor, natura lor reală, esenţială. Poetic, s-ar putea numi „Cealaltă”, „cele şapte oceane ale universului”, „îndepărtatele păduri” sau „Prietena” 1. În diferitele psihologii, şi din diferite perspective, s-ar numi poate „id” *, „Sine” ** sau natură medială. În biologie, s-ar vorbi de natură tipică sau fundamentală.

Fiind însă tacită, vizionară şi viscerală, printre *cantadoras* i se spune natura înţeleaptă sau atotştiutoare. Uneori mai e numită şi „femeia de dincolo de timp” sau „femeia de la capătul lumii”. Iar această *criatura* e întotdeauna o vrăjitoare creatoare, o zeiţă a morţii, o fecioară în cursul coborârii, printre multe alte personificări. Este în acelaşi timp prietenă şi mamă a celor care s-au pierdut, ori au nevoie să înveţe, ori au de aflat o taină, ori rătăcesc prin păduri sau pustiuri, căutând.

În realitate, în inconştientul psihoid – un strat inefabil al psihicului, din care emană acest fenomen – Femeia Sălbatică nu are nume. Este prea vastă. Dar cum această forţă generează toate faţetele importante ale feminităţii, aici pe pământ îi dăm multe nume, nu doar pentru a cerceta nenumăratele aspecte ale naturii sale, ci şi pentru a o ţine de vorbă, întrucât la începutul încercărilor noastre de a restabili relaţia cu ea, Femeia Sălbatică se poate evapora într-o clipă, dându-i un nume, creăm pentru ea un spaţiu de gânduri şi sentimente înăuntrul nostru. Atunci va veni şi, dacă o preţuim, va rămâne.

Astfel, în spaniolă, s-ar putea numi *Rio Abajo Rio* (râul de sub râu), *Mujer Grande* (Marea Femeie), *Luz del abismo* (lumina adâncurilor), *Loba* (lupoaica) sau *Huesera* (femeia oaselor).

— Id-ul (Sinele), supraeul şi eul sunt cele trei Instanţe ale psihicului în viziunea lui Freud. Id-ul este polul inconştient al personalităţii, supraeul reprezintă

instanţa superioară, domeniul conştiinţei, al valorilor, al idealurilor morale, iar eul constituie instanţa situată la graniţa dintre conştient şi subconştient, acea parte a persoanei aflată în contact cu realitatea (*n*. trad.).

** Jung distinge trei nivele ale psihicului: conştientul – eul, inconştientul personal – umbra, altfel spus acele conţinuturi psihice devenite inconştiente, şi inconştientul colectiv – care este depozitarul arhetipurilor, cele mai importante fiind: Persona, Anima, Animus, Umbra şi Sinele, acesta din urmă fiind, pentru Jung, „arhetipul central, arhetipul ordinii, totalitatea omului”. Sinele reprezintă, în viziunea sa, Imago Dei, imaginea lui Dumnezeu, sămânţa de divinitate existentă în fiecare dintre noi (*n*. trad.).

* * * Cu referire la abilitatea sufletului de a trăi, în acelaşi timp, în lumea spirituală şi în realitatea concretă (*n*. trad.).

În Ungaria, e numită O, Erdöben (Femeia Pădurilor) şi *Roszomák* (nevăstuica). Printre indienii navajo, este cunoscută ca *Naashieii Asdzáá*, Femeia-păianjen, cea care ţese destinul oamenilor, animalelor, plantelor şi pietrelor. În Guatemala, ea este, printre altele, *Humana del Niebla*, Fiinţa de Ceaţă, femeia eternă. Japonezii o numesc *Amaterasu Omikami*, Marea Putere Divină, generatoarea luminii şi a întregii conştiinţe. În Tibet, ea este *Dakini*, Dansatoarea celestă, care le conferă femeilor darul clarvederii. Iar lista numelor ei continuă.

Înţelegerea naturii Femeii Sălbatice nu e o religie. E o practică. E o psihologie în cel mai adevărat sens al cuvântului: *psyche* – suflet şi *logos* – ştiinţă, cunoaştere a sufletului. Fără ea, femeile nu au urechi care să audă glasul sufletului sau să perceapă cadenţa propriilor ritmuri interioare. Fără ea, o mână nevăzută le acoperă ochii lăuntrici şi, mare parte din timp, şi-l petrec într-o

plictiseală aproape paralizantă sau printre himere. Fără ea, îşi pierd sprijinul puternic al sufletului lor. Fără ea, femeile uită pentru ce se află aici; se agaţă de lucruri atunci când ar fi mai bine să se elibereze. Fără ea, iau prea mult sau prea puţin… sau nimic. Fără ea, femeile rămân într-o tăcere glacială când pur şi simplu ard. Ea este vitală pentru sufletul feminin – este inima lor –, aşa cum cealaltă inimă – cordul – este vitală pentru corpul fizic.

Când pierdem contactul cu psihicul instinctual, trăim doar pe jumătate, iar imaginile şi puterile naturale ale femininului nu se pot dezvolta deplin. Desprinsă de sursa ei fundamentală, femeia devine sterilă, îşi pierde instinctele şi ritmurile sale naturale de viaţă, care se subordonează culturii, intelectului sau eului propriu ori al altora.

Femeia Sălbatică este sănătatea tuturor femeilor. Fără ea, psihologia feminină nu are sens. Această femeie sălbatică este femeia prototipală… şi oricare ar fi cultura, epoca sau contextul politic, ea nu se schimbă. Se schimbă ritmurile sale, reprezentările sale simbolice, dar, în esenţă, ea rămâne aceeaşi. Ea este ceea ce este. Şi este un tot.

Se propagă prin femei. Dacă sunt reprimate, luptă să le ridice. Dacă femeile sunt libere, şi ea este liberă. Din fericire, chiar dacă este adeseori alungată, mereu revine. Oricât ar fi de interzisă, strivită, negată, înjosită, torturată, considerată periculoasă, nesănătoasă, nebună etc., îşi croieşte drum şi prinde iarăşi a străluci în femei, astfel că până şi cea mai cuminte, până şi cea mai rezervată dintre ele îi păstrează un loc tainic Femeii Sălbatice. Chiar şi cea mai oprimată femeie are o viaţă secretă. Gândurile sale, sentimentele sale ascunse sunt înflăcărate şi sălbatice, aşadar naturale. Chiar şi cea mai înrobită femeie rezervă un colţişor sinelui său sălbatic, căci, intuitiv, ştie că într-o zi va exista o ieşire, o deschidere, o ocazie de care va

profita pentru a fugi.

Sunt convinsă că toate femeile şi toţi bărbaţii se nasc înzestraţi cu diverse talente. Şi totuşi s-a vorbit puţin despre viaţa psihică şi felul de a fi al femeilor inteligente, talentate, creative. S-a scris în schimb foarte mult despre vulnerabilitatea şi slăbiciunile oamenilor în general şi ale femeilor în particular. Dar în cazul Femeii Sălbatice ca arhetip, pentru a o explora, pentru a o înţelege şi a folosi ceea ce poate ea oferi, trebuie să acordăm mai multă atenţie gândurilor, sentimentelor, iniţiativelor care întăresc femeia. Trebuie să luăm totodată în considerare factorii interiori şi culturali care o slăbesc.

În general, când vom înţelege că natura sălbatică este o fiinţă cu drepturi depline, care pătrunde şi însufleţeşte viaţa cea mai profundă a unei femei, atunci vom putea începe să ne dezvoltăm într-un mod pe care niciodată nu l-am fi crezut posibil. O psihologie care ignoră această esenţă spirituală înnăscută, aflată în centrul psihologiei feminine, nu le serveşte femeilor şi nu le va servi nici fiicelor lor, nici fiicelor fiicelor lor, nici tuturor celorlalte descendente.

De aceea, pentru a putea aplica un remediu eficace părţilor rănite ale psihicului sălbatic, pentru a însănătoşi relaţia cu arhetipul Femeii Sălbatice, trebuie să definim cu exactitate dezordinile psihice. Deşi dispunem în psihologia clinică de un bun manual de diagnoză şi statistică şi de un volum impresionant de diagnostice diferenţiate, precum şi de parametri psihanalitici ce definesc psihopatiile pe baza organizării (sau a lipsei organizării) psihicului obiectiv şi axei Eu – Sine2, există multe alte comportamente şi sentimente definitorii care, potrivit sistemului de referinţă al femeii, descriu esenţa problemei.

Care ar fi simptomele emoţionale ale unei relaţii perturbate cu forţa sălbatică a psihicului? Exprimate într-

un limbaj pur feminin, actele, gândurile sau sentimentele următoare, când se manifestă în mod cronic, denotă pierderea parţială sau totală a relaţiei cu psihicul instinctual profund: femeia se simte adesea complet secătuită, obosită, fragilă, deprimată, confuză, epuizată, inhibată, apatică, temătoare, slabă sau şovăielnică, fără inspiraţie, fără vlagă, fără rost, descurajată, măcinată de ruşine, permanent iritată, instabilă, inertă, necreativă, apăsată, cu nervii la pământ.

Neajutorată, neputincioasă, veşnic nehotărâtă, blocată, incapabilă să meargă până la capăt, îşi sacrifică viaţa creativă pentru ceilalţi, se lasă devorată de muncă, de bărbaţi, de prieteni, suferind pentru faptul de a trăi în afara ritmurilor ei; este excesiv de protectoare faţă de sine însăşi, indiferentă, nesigură, incapabilă să se controleze sau să-şi stabilească limite.

Îşi ignoră propriile ritmuri, este stângace, departe de Dumnezeul ei (sau de zei), ruptă de tot ce i-ar putea reda vigoarea, cufundată în rutina domestică, în intelectualism, muncă sau inerţie, acestea fiind refugiile cele mai sigure pentru cei ce şi-au pierdut instinctele.

Se teme să fie ea însăşi, să se dezvăluie, să-şi caute un mentor, o mamă, un tată, să-şi arate propria lucrare cât încă nu a atins perfecţiunea, să pornească într-o călătorie, să iubească, să se implice, să bată în retragere, să nu se înjosească, tremură înaintea autorităţii, îşi pierde energia în faţa proiectelor creative, e crispată, umilă, neliniştită, înţepenită, angoasată.

Se teme să riposteze atunci când nu există altă soluţie, să încerce ceva nou, să înfrunte provocările, să-şi spună părerea, să se opună, să critice, se sufocă, are nervi la stomac, arsuri, senzaţie de greaţă, este prea bună, prea împăciuitoare, nutreşte sentimente de răzbunare.

Se teme să se oprească, se teme să acţioneze,

numără mereu până la trei, dar fără a începe vreodată, este orgolioasă, sfâşiată de sentimente contradictorii, deşi întru totul capabilă să acţioneze cu maximum de eficienţă. Toate aceste neajunsuri nu reprezintă boala unui secol sau a unei epoci anume, dar devin o epidemie oriunde şi ori de câte ori femeile sunt capturate, ori de câte ori natura lor sălbatică este prinsă în capcană.

O femeie sănătoasă e ca o lupoaică: puternică, viguroasă, plină de viaţă şi de energie, conştientă de teritoriul său, inventivă, loială, dinamică. Desprinsă de natura ei sălbatică, personalitatea femeii devine sărăcăcioasă, ştearsă, fantomatică, spectrală. Nu suntem menite să fim făpturi fragile cu părul rar şi să nu putem sări, să nu putem vâna, să nu putem da viaţă, să nu putem crea viaţă. Când viaţa unei femei stagnează ori se afundă în plictiseală, e timpul să-şi facă din nou apariţia Femeia Sălbatică. E timpul ca funcţia creatoare a psihicului să inunde delta.

Ce impact are Femeia Sălbatică asupra femeilor? Având-o pe ea drept aliat, călăuză, model, mentor, vedem nu doar cu ochii noştri, ci cu ochii fără de număr ai intuiţiei. Când ne lăsăm conduse de intuiţie, suntem ca o noapte înstelată: contemplăm lumea cu mii de ochi.

Natura sălbatică are, în desaga ei de leacuri, tot ce trebuie pentru a vindeca. Are tot ce ar putea avea nevoie o femeie, tot ce ar trebui ea să ştie. Are şi poveşti şi vise şi cuvinte şi cântece şi semne şi simboluri. Ea este vehiculul şi destinaţia.

Să ne alăturăm naturii instinctuale nu înseamnă să ne destructurăm… să schimbăm totul de sus până jos, să înlocuim albul cu negrul, să mutăm estul la vest, să acţionăm nebuneşte, fără niciun control. Nu înseamnă să ne pierdem reperele sociale elementare, nici să devenim mai puţin umane. Dimpotrivă: caracteristica naturii

sălbatice este integritatea.

Înseamnă, aşadar, să ne definim teritoriul, să-i găsim pe cei asemenea nouă, să stăm în trupul nostru cu siguranţă şi mândrie, indiferent de înzestrările şi de limitele lui, să vorbim şi să acţionăm în nume propriu, să fim conştiente, vigilente, să facem apel la intuiţie şi sensibilitate – aceste puteri feminine înnăscute – să integrăm propriile noastre ritmuri, să creştem demn şi să păstrăm un nivel de conştientizare cât mai înalt posibil.

Femeia Sălbatică arhetipală este patroana pictorilor, scriitorilor, sculptorilor, dansatorilor, cugetătorilor, creatorilor de rugăciuni, căutătorilor, descoperitorilor, căci ei toţi se dedică unor activităţi inovatoare, iar aceasta este principala îndeletnicire a naturii instinctuale. Şi este viscerală, nu cerebrală, ca întotdeauna când e vorba de artă. Poate să urmărească şi să fugă, să cheme şi să respingă. Poate să simtă, să se ascundă şi să iubească profund. Este intuitivă, tipică şi normativă. Este absolut esenţială sănătăţii sufletului şi spiritului femeilor.

Cine este prin urmare Femeia Sălbatică? Din punctul de vedere al psihologiei arhetipale, ca şi în vechile tradiţii, ea este sufletul feminin, în realitate, însă, este mai mult decât atât. Este însăşi matricea femininului. Este tot ce ţine de instinct, de lumile văzute şi nevăzute – este temelia. Fiecare dintre noi primeşte de la ea o celulă strălucitoare ce conţine toată cunoaşterea, toate instinctele necesare pentru a trăi.

„… Este forţa viaţă-moarte-viaţă; este incubatoarea. Este intuiţia, cea care vede departe, cea care înţelege totul, este inima credincioasă.

Încurajează oamenii să rămână multilingvi şi să vorbească fluent limba viselor, pasiunii, poeziei. Şopteşte în visele nocturne şi îşi lasă urmele noroioase pe terenul sufletului femeilor, care vor dori atunci cu orice preţ să o

regăsească, să o elibereze, să o iubească”.

„Este sursă de idei, sentimente, impulsuri, amintiri. Pentru o lungă perioadă de timp, a fost pierdută şi aproape uitată. Este izvorul, lumina, întunericul, noaptea şi zorii. Este mirosul bun al noroiului şi laba dinapoi a vulpii. Ale ei sunt păsările care ne dezvăluie tot felul de taine. Este glasul care spune: „Pe aici, pe aici…”

„Este cea care tună împotriva nedreptăţii. Este cea care se învârte precum o roată uriaşă. Este creatoarea ciclurilor. Este cea pentru care ne părăsim casa şi este casa la care ne întoarcem. Este rădăcina noroioasă a tuturor femeilor. Este cea care ne determină să mergem înainte, când credem că suntem terminate. Este izvorul noilor idei, al noilor acţiuni. Este mintea care ne gândeşte; suntem gândurile ei”.

„Unde se află? Unde o putem simţi? Unde o putem găsi? Cutreieră pustiurile, pădurile, oceanele, oraşele, mahalalele şi castelele. O aflăm printre regine sau *campesinas*, în sala de consiliu, în uzine, în închisori, în munţii singurătăţii, în ghetouri, în universităţi şi pe străzi. îşi lasă amprenta în orice femeie în care găseşte teren fertil. Pretutindeni lasă urme, ca noi să o putem urma.

„Unde sălăşluieşte? În adâncul fântânii, în izvor, în eterul de dincolo de timp. În lacrimă şi în ocean, în seva arborilor… Aparţine viitorului şi începutului timpurilor. O chemăm, şi vine din trecut. E aici astăzi, şade la masa noastră, stă cu noi la rând, merge înaintea noastră pe stradă. Trăieşte în viitor şi se întoarce în timp pentru a ne întâlni acum”. „Trăieşte în verdele ţâşnind de sub zăpadă, în tulpinile foşnitoare ale porumbului uscat al toamnei; trăieşte acolo unde morţii vin spre a fi sărutaţi şi unde viii se roagă. Trăieşte acolo unde se făureşte graiul. O aflăm în poezie, în ritmul tobei, în cântec, în notele muzicale, într-o cantată sau în blues. Este momentul ce precedă inspiraţia.

Trăieşte într-un loc îndepărtat, ce îşi deschide drum spre lumea noastră”.

„Oamenii ar putea cere probe, dovezi ale existenţei sale. Ei cer, în fond, dovezi ale existenţei sufletului. Şi cum noi suntem sufletul, noi suntem şi dovada. Fiecare dintre noi este dovada nu doar a existenţei

Femeii Sălbatice, dar şi a condiţiei sale în noi toate. Noi suntem dovada acestui *numen* feminin inefabil. Existenţa noastră şi a ei sunt paralele”.

„Dovezile sunt trăirile noastre, cu ea în noi sau fără de ea. Milioanele de întâlniri intra-psihice cu ea prin intermediul viselor nocturne, al gândurilor diurne, al aspiraţiilor noastre, al inspiraţiilor noastre, sunt o confirmare. Tristeţea ce ne apasă în absenţa ei, dorul ce ne mistuie când suntem despărţite, iată semnele că a trecut pe aici.” 3

Mi-am luat doctoratul în etnopsihologie clinică, disciplină ce însumează studiul psihologiei clinice şi al etnologiei, care pune accentul pe studiul psihologiei grupurilor şi, în particular, al triburilor. M-am specializat apoi în psihologie analitică şi am devenit prin urmare psihanalist jungian. Experienţa mea personală de *cantadora*/*mesemondók*, poetă şi artistă mă inspiră deopotrivă în munca mea cu analizanzif[12].

Sunt întrebată uneori ce fac în cabinet pentru a le ajuta pe femei să se întoarcă la natura lor sălbatică. Acord o atenţie deosebită psihologiei clinice şi evolutive, iar pentru a vindeca, utilizez cel mai simplu şi mai accesibil

---

1 Termen latin folosit pentru a desemna puterea divină. Sensul iniţial de „semn divin”, „voinţă divină”, s-a extins prin metonimie pentru a exprima conceptul însăşi de divinitate. Termenii numen, numinos, numinozitate, pe care îi întâlnim în această carte, se referă la manifestarea unei puteri misterioase, sacre (n. trad.).

2 Persoane care se supun analizei (n. trad.).

ingredient – poveştile. Explorăm materialul viselor pacientei, care conţine multe poveşti şi multe intrigi. Senzaţiile fizice ale analizan – dei, amintirile trupului ei sunt de asemenea poveşti, care pot fi interpretate şi aduse în conştiinţă.

În plus, utilizez o formă de transă interactivă, asemănătoare metodei imaginaţiei active a lui Jung; aceasta generează la rândul său poveşti care ajută ulterior la clarificarea călătoriei psihice a clientei. Facem să iasă la suprafaţă Sinele sălbatic prin întrebări specifice şi analizând mituri, legende, poveşti. Cu timpul, reuşim în cele mai multe cazuri să găsim povestea sau mitul ce conţine elementele de care femeia are nevoie în acel moment pentru dezvoltarea sa psihică. Aceste poveşti au în ele întreaga dramă a sufletului unei femei. Este ca o piesă de teatru, cu personaje şi indicaţii scenice.

Artizanatul reprezintă o parte importantă a muncii mele. Caut să-mi întăresc clientele, învăţându-le străvechile meşteşuguri, inclusiv arta simbolică a confecţionării talismanelor, *ofrendas* şi *retablos*. Acestea pot fi orice, de la simple beţişoare înfăşurate în panglici la sculpturi complexe. Arta e importantă, căci ea marchează anotimpurile sufletului ori vreun eveniment deosebit sau tragic în călătoria sufletului. Arta nu se face doar pentru sine, nu este doar un jalon pe drumul înţelegerii de sine. Este şi o hartă, menită să le arate drumul celor ce vor veni după noi.

Cum vă puteţi imagina, lucrul cu fiecare este extrem de individualizat, şi pe bună dreptate, căci fiecare om este diferit. Aceşti factori sunt însă pentru mine o constantă. Ei constituie de altfel fundamentul oricărei lucrări, al propriei mele lucrări, ca şi al lucrării voastre. Arta de a pune întrebări, arta de a povesti, arta manuală, sunt toate rodul a ceva, iar acest ceva este sufletul. Şi, ori de câte ori

hrănim sufletul, el creşte.

Veţi vedea, sper, că sunt modalităţi tangibile pentru a atenua vechi cicatrici, a pansa vechi răni, a avea o nouă viziune asupra lucrurilor şi a da astfel din nou viaţă vechilor meşteşuguri care îi permit sufletului să se manifeste în mod concret, vizibil.

Basmele reunite în acest volum pentru a elucida natura instinctuală a femeii sunt, unele dintre ele, poveşti originale. Altele sunt versiuni literare, inspirate de poveştile ce mi le-au dat spre păstrare *tiosy tías*, *abuelitas y abuelos*, *omahs y opahs* – bătrânii din familiile mele, cei ale căror tradiţii orale s-au transmis neîntrerupt de-a lungul timpului. Câteva au fost scrise în urma unor întâlniri personale, altele aparţin timpurilor trecute, dar toate vin din inimă. Ele sunt redate fidel, cu toate detaliile şi în integritatea lor arhetipală, şi le transmit mai departe cu permisiunea şi binecuvântarea a trei generaţii, încă în viaţă, de povestitori-vindecători care înţeleg subtilităţile şi exigenţele poveştii ca fenomen curativ4.

Am inclus aici şi câteva din întrebările pe care le pun analizândelor mele şi celor cărora le ofer sfaturile mele spre a-şi reaminti de sine. Explic, de asemenea, în detaliu unele metode – jocuri experimentale şi artistice – care le permit femeilor să păstreze în memoria conştientă natura sacră a lucrării lor. Sunt toate elemente ce înlesnesc rearmonizarea cu nepreţuitul nostru Sine sălbatic.

Poveştile vindecă. Ele m-au fermecat încă de la prima poveste pe care am auzit-o. Au o putere imensă. Nu ne cer să facem, să fim, să acţionăm – e de ajuns să le ascultăm. Au remedii pentru recuperarea oricărui impuls psihic pierdut. Suscită emoţie, tristeţe, întrebări, înţelegere, nostalgii care aduc spontan la suprafaţă arhetipul, în cazul nostru cel al Femeii Sălbatice.

În poveşti aflăm instrucţiuni menite să ne

călăuzească prin dificultăţile existenţei. Ele ne permit să înţelegem necesitatea recuperării unui arhetip scufundat şi modalităţile de a-l readuce la suprafaţă. Dintre sutele de poveşti cu care am lucrat şi pe care le-am studiat timp de câteva decenii, cele incluse în acest volum exprimă în modul cel mai clar, în opinia mea, generozitatea arhetipului Femeii Sălbatice.

Uneori, diferitele straturi culturale au dezarticulat scheletul poveştilor. De pildă, în cazul fraţilor Grimm (printre alţi culegătorii de basme din secolele trecute), există mari suspiciuni că sursele (povestitorii) acelei vremi „purificau" uneori poveştile din consideraţie pentru religia celor doi fraţi. De-a lungul timpului, peste vechile simboluri păgâne s-au suprapus altele, cu caracter creştin, astfel că bătrâna vindecătoare din poveste a devenit vrăjitoarea cea rea, spiritele au devenit îngeri, şalul sau vălul de iniţiere a devenit o batistă, o fată numită Frumoasa (nume dat în mod obişnuit copiilor născuţi în timpul solstiţiului de vară) a fost rebotezată *Schmerzenreich*, îndurerata. Elementele cu caracter sexual au fost eliminate. Animalele şi făpturile binevoitoare au fost adeseori transformate în demoni şi spirite ale răului.

Astfel s-au pierdut multe poveşti pline de învăţăminte despre sex, iubire, bani, căsătorie, naştere, moarte şi transformare. Tot astfel au fost ocúltate basmele şi miturile descriind anticele misterii feminine. Majoritatea culegerilor de basme şi mituri existente astăzi au pierdut pe drum aspectele lor scatologice*, sexuale, perverse (şi avertismentele corespunzătoare), precreştine, feminine, iniţiatice, zeităţile, remediile diferitelor tulburări psihice şi îndrumările pentru atingerea extazului spiritual.

Le-au pierdut, dar nu pentru totdeauna. Copil fiind, am auzit – sunt sigură de lucrul acesta – teme intacte şi

nealterate ale vechilor poveşti, multe din ele incluse în cartea de faţă. Fragmentele unei poveşti pot da o idee despre întreaga sa formă. Am practicat ceea ce în glumă numesc medicina legală şi paleomitologia poveştilor, chiar dacă această muncă de reconstrucţie este, în esenţă, o activitate îndelungată, complexă şi contemplativă. Când e necesar, utilizez diferite forme de exegeză. Compar

— Triviale, scabroase (*n*. trad.).

laitmotivele şi iau în considerare elementele istorice şi antropologice, versiunile vechi şi noi. Această metodă reconstruieşte în parte povestea plecând de la vechile modele arhetipale, învăţate în anii dedicaţi studiului psihologiei analitice şi arhetipale, disciplină ce păstrează şi studiază toate temele şi intrigile basmelor, legendelor şi miturilor, în scopul înţelegerii vieţii instinctuale a fiinţelor umane. Modelele lumilor imaginare, imaginile inconştientului colectiv şi cele la care ne dau acces visele şi stările de conştiinţă modificată îmi oferă un ajutor preţios. O ultimă tuşă s-ar putea aplica comparând matricele poveştilor cu mărturiile arheologice ale anticelor culturi, precum ceramica rituală, statuetele, măştile. Pe scurt, cum se spune în poveşti, îmi petrec mult timp scormonind cu nasul în cenuşă.

Am studiat modelele arhetipale aproape douăzeci şi cinci de ani, iar miturilor, basmelor şi folclorului, le-am consacrat de două ori pe-atât. Am dobândit vaste cunoştinţe despre oasele ce compun scheletul poveştilor şi ştiu când lipseşte vreun os dintr-o poveste. De-a lungul timpului, diferitele cuceriri ale naţiunilor de către alte naţiuni şi convertirile religioase, voluntare sau forţate, au ocultat sau modificat miezul original al vechilor basme.

Sunt însă şi veşti bune. În ciuda haosului structural din versiunile actuale ale poveştilor, o schemă definită şi luminoasă încă transpare. Pornind de la forma

fragmentelor rămase, putem determina destul de precis ce s-a pierdut din poveste, iar părţile lipsă pot fi reconstituite. Acest demers duce adeseori la descoperirea unor substructuri cu adevărat surprinzătoare, care alină tristeţea femeilor pentru distrugerea vechilor misterii. Dar nu, ele n-au fost distruse. Oasele poveştii încă ne şoptesc tot ceea ce noi vom avea vreodată nevoie să ştim.

Încercarea de a prinde esenţa basmelor este o muncă metodică şi stăruitoare de paleontolog. Cu cât sunt reunite mai multe oase ale scheletului unei poveşti, cu atât cresc şansele de a o reconstitui în integralitatea sa. Cu cât povestea este mai completă, cu atât mai numeroase sunt tendinţele şi orientările psihicului de care luăm cunoştinţă şi cu atât mai mari sunt şansele de a înţelege şi evoca lucrarea sufletului. Lucrându-ne sufletul, ea, Femeia Sălbatică, se creează pe sine încă mai mult.

Copil fiind, am avut norocul să trăiesc printre oameni din multe dintre vechile ţări ale Europei şi din Mexic. Numeroşi membri ai familiei mele, prietenii şi vecinii mei sosiseră recent din Ungaria, Germania.

România, Bulgaria, Iugoslavia, Polonia, Cehoslovacia, Serbia, Croaţia, Rusia, Lituania, Boemia şi, de asemenea, din Jalisco, Michoacán, Juárez şi alte aşezări situate la frontiera Mexicului cu statele Texas şi Arizona. Ei şi mulţi alţii – indieni din America, locuitori din regiunea munţilor Apalaşi, imigranţi asiatici şi numeroase familii afro-americane din sud – veniseră să muncească la câmp sau în gospodării, în oţelării sau fabrici de bere. Cei mai mulţi dintre ei nu aveau studii, dar erau foarte înţelepţi, purtători fiind ai unei valoroase tradiţii, preponderent orale.

Marea parte a celor din jurul meu, vecini sau membri ai familiei mele, supravieţuiseră lagărelor de refugiaţi şi de muncă forţată, lagărelor de deportare şi de concentrare,

unde povestitorii aflaţi printre ei au trăit o variantă de coşmar a Şeherezadei. Mulţi fuseseră deposedaţi de pământurile lor, ţinuţi în închisori pentru imigranţi şi repatriaţi împotriva voinţei lor. De la ei am auzit pentru prima dată poveştile pe care oamenii le spun atunci când viaţa se poate preschimba în moarte, iar moartea, în viaţă, în orice moment. Şi cum poveştile lor erau atât de pline de suferinţă şi de speranţă, când am mai crescut şi am început să citesc poveşti de prin cărţi, acestea mi s-au părut, în comparaţie cu celelalte, cumva parcă prea netezite şi scrobite.

În tinereţe, am mers în vest, înspre Munţii Stâncoşi, şi am trăit printre străini inimoşi, evrei, irlandezi, greci, italieni, afro-americani şi alsacieni, care mi-au devenit fraţi spirituali şi prieteni. Am avut marea şansă să cunosc câteva dintre rarele şi vechile comunităţi de origine latino-americană din sud-vestul Statelor Unite, cum ar fi comunităţile trampas şi truchas din New Mexico. Am avut de asemenea ocazia să trăiesc o vreme printre indieni americani – prieteni şi rude – aparţinând triburilor inuit din nord, tribului pueblo şi popoarelor câmpiilor din vest, triburilor nahua, lancandon, tehuana, huichol, seri, mayan-quiché, mayan-caqchiquel, mesquito, cuna, nasca-quechua şi jívaro din America Centrala şi de Sud.

Am făcut schimb de poveşti cu surorile şi fraţii mei vindecători la mesele din bucătărie şi sub umbrarele de viţă de vie, în cuibare şi în grajduri, ori preparând *tortillas*, urmărind animale sălbatice sau brodând al milionulea punct în cruce. Am împărţit ultimul castron de chili, am

— Termenul este utilizat în acest volum cu sensul larg de oameni care vindecă rănile sufletului şi ale spiritului (*n*. trad.).

cântat *gospel*[3] împreună cu femeile pentru învierea

3 Muzică religioasă cu influenţe de jazz şi blues a comunităţilor creştine

morţilor şi am dormit sub cerul liber, în case fără acoperiş. Am stat la masă sau lângă foc în sânul comunităţilor etnice din Far West sau Midwest, precum Little Italy, Polish Town, Hill Country, Los Barrios şi altele, iar de curând am făcut schimb de poveşti despre *sparats*, strigoi, cu prietenii grioţi[4] din Bahamas.

Şi am avut extraordinarul noroc că, oriunde mergeam, femeile respectabile, bărbaţii în floarea vârstei, bătrânii şi bătrânele – toţi artişti ai sufletului – ieşeau din păduri, crânguri, fâneţe şi dune spre a-mi dărui poveştile şi cântecele lor. Iar eu făceam la fel.

Sunt multe moduri de a aborda poveştile. Specialiştii în folclor, jungienii, freudienii sau alte categorii de analişti, etnologii, antropologii, teologii şi arheologii au, fiecare, propria metodă de a culege poveştile şi de a le utiliza. Sub aspect intelectual, modul în care lucrez cu poveştile poartă amprenta studiilor mele de psihologie analitică şi arhetipală. Mai bine de cinci ani, în cursul acestei formări psihanalitice, am studiat laitmotivele şi extensia lor, simbologia arhetipală, mitologia universală, iconología[5] antică şi populară, etnologia, religiile popoarelor şi interpretarea basmelor.

Dar, instinctiv, abordez poveştile ca o *cantadora*, păstrătoare a vechilor poveşti. Descind din străvechi stirpe de povestitoare: *mesemondók*, bătrânele unguroaice care deapănă poveştile şezând pe scaune de lemn, cu genunchii depărtaţi şi fustele atingând pământul... şi cuentistas, bătrânele latino-americane, cu şolduri late şi bustul generos, care stau în picioare şi declamă poveştile în stilul

---

afroameri- cane (n. trad.).

4 Poeţi-cântăreţi din Africa occidentală, cărora li se atribuie adesea puteri magice (n. trad.).

5 Ramură a istoriei artei care studiază şi interpretează imaginile, simbolurile şi figurile alegorice din artă (n. trad.).

ranchera. *Şi*[6] unele, şi celelalte, povestesc cu glasul limpede al femeilor care ştiu ce înseamnă sângele, copiii, pâinea şi oasele. Pentru noi, povestea e un medicament care pune pe picioare şi pe drumul cel bun individul şi comunitatea.

Cei ce şi-au asumat responsabilitatea acestei arte şi s-au impregnat de numenul aflat în spatele său sunt descendenţii direcţi ai unei uriaşe şi străvechi comunităţi de sfinţi, trubaduri, barzi, grioţi, *cantadoras*, rapsozi, menestreli, vagabonzi, vrăjitoare şi nebuni.

Am visat odată că spuneam poveşti, iar cineva mă bătea încetişor pe picior pentru a mă încuraja. M-am uitat în jos şi-am văzut că stăteam în picioare pe umerii unei bătrâne ce-mi ţinea strâns gleznele şi-mi zâmbea.

— Nu, nu, i-am zis, urcă tu pe umerii mei. Eu sunt tânără, iar tu eşti bătrână.

— Nu, nu, stărui ea, aşa trebuie să fie.

Am văzut apoi că şi ea stătea în picioare pe umerii unei femei şi mai bătrâne, care stătea pe umerii unei femei înveşmântate într-o mantie, care stătea pe umerii altui suflet, care stătea pe umerii…

Bătrâna din vis avea dreptate. Predecesorii mei sunt cei care, prin tăria şi talentul lor hrănesc arta mea de a spune poveşti. Din experienţa mea, ceea ce dă forţă povestirii este o coloană infinită de oameni, uniţi între ei în timp şi spaţiu, îmbrăcaţi în zdrenţe sau în veşminte somptuoase, ori în goliciunea vremii lor, plini până la refuz de seva unei vieţi ce continuă să pulseze. Dacă există o sursă unică a poveştilor şi a numenului lor, ea este tocmai acest lung şir de fiinţe umane.

Poveştile sunt mult mai bătrâne decât arta şi psihologia. Şi aşa va fi mereu. Una dintre cele mai vechi modalităţi de a povesti, care mă intrigă enorm, este starea

6 Gen de muzică populară mexicană (n. trad.).

de transă, când povestitoarea îşi „simte” publicul – care poate fi o singură persoană sau mai multe – şi intră în „lumea dintre lumi”, unde povestea este „atrasă” către naratoarea în transă şi spusă prin intermediul ei.

Povestitoarea în transă invocă *el* ducnde5, vântul ce suflă peste feţele ascultătorilor, însufleţindu-i. O povestitoare în transă învaţă, prin practica meditativă a poveştii, să păstreze o dublă articulare psihică, adică să deschidă anumite porţi psihice, anumite culoare ale eului, spre a-i permite vocii aceleia mai bătrâne decât pietrele să vorbească. Şi-atunci povestea poate lua orice curs, poate să se schimbe de la un cap la altul, poate fi umplută cu terci ca să astâmpere foamea săracului ori brodată cu aur, sau poate să-l ducă pe ascultător într-o altă lume. Povestitoarea nu ştie niciodată ce se va întâmpla, şi de aici vine în mare parte magia poveştii.

Aceasta este o carte de poveşti despre arhetipul Femeii Sălbatice. Să căutăm a o reduce la nişte diagrame, să-i închidem viaţa sufletească în nişte scheme, ar fi contrar spiritului ei. Cunoaşterea ei e un proces continuu. E o muncă ce durează toată viaţa.

Iată deci câteva poveşti pe care să le luăm ca vitamine pentru suflet, câteva observaţii, câteva fragmente de hărţi, câteva bucăţele de răşină de pin ca să lipim pene pe copaci pentru a marca drumul, câteva ierburi strivite, ce arată calea înapoi spre *mundo subterráneo*, lumea subpământeană, casa noastră psihică.

Poveştile repun în mişcare viaţa interioară, şi acest lucru este deosebit de important atunci când viaţa interioară este înfricoşată, blocată sau strâmtorată. Poveştile ung mecanismele noastre lăuntrice, stimulează adrenalina, ne arată calea de ieşire şi deschid porţi largi în ziduri până atunci oarbe, porţi ce duc spre ţara viselor, spre iubire şi înţelepciune, spre adevărata noastră viaţă de

femei sălbatice şi înţelepte.

Poveşti precum *Barbă Albastră* ne spun exact ce trebuie să facem cu rănile care sângerează necontenit. Poveşti precum *Femeia Schelet* revelează forţa mistică a iubirii şi felul cum un sentiment mort poate renaşte şi redeveni o iubire adâncă. Străbuna Mamă Moarte, cu darurile sale, o regăsim în personajul Babei Iaga, bătrâna vrăjitoare sălbatică. Micuţa păpuşă, care arată drumul atunci când totul pare pierdut, readuce la lumină, în povestea Vasilisei, una din aptitudinile instinctuale feminine, astăzi uitate. Poveşti precum *Loba*, femeia oaselor din deşert, vorbesc despre funcţia transformatoare a psihicului. Iar *Fata fără mâini* recuperează etapele pierdute ale străvechilor rituri de iniţiere, călăuzindu-ne, de-o veşnicie, de-a lungul întregii noastre vieţi de femeie.

Atingerea Femeii Sălbatice ne îndeamnă să nu ne limităm conversaţia numai la oameni, nici cele mai frumoase mişcări ale noastre la ringul de dans, nici urechile la muzica instrumentelor create de om, nici ochii noştri la frumuseţea „învăţată”, nici trupul nostru la senzaţiile permise, nici mintea noastră la acele lucruri unanim acceptate. Toate aceste poveşti ne dăruiesc ascuţimea intuiţiei, flacăra vieţii pline de pasiune, puterea de a spune ceea ce ştim, curajul de a privi lucrurile în faţă, mireasma sufletului sălbatic.

Este o carte de poveşti pentru femei, oferite drept repere de-a lungul drumului. Citiţi-le şi meditaţi asupra lor. Vă vor călăuzi spre propria libertate cucerită prin mijloace naturale, spre iubirea de sine, de animale, copii, pământ, surori, bărbaţi, iubiţi. Trebuie să vă spun că porţile către lumea Sinelui sălbatic sunt puţine, dar preţioase. Dacă aveţi o rană adâncă, aceasta e o poartă. Dacă aveţi o poveste foarte veche, aceasta e o poartă. Dacă iubiţi cu o sete sălbatică cerul şi apa, aceasta e o poartă. Dacă tânjiţi

după o viaţă mai adâncă, mai plină, mai sănătoasă, aceasta e o poartă.

Întreg materialul acestei cărţi a fost ales pentru a vă insufla curaj. Ea îşi propune să sprijine femeile aflate pe drumul lor, inclusiv pe cele ce înaintează cu greu prin dificilele pasaje interioare, precum şi pe acelea care luptă în lume şi pentru lume. Trebuie să luptăm pentru a-i permite sufletului nostru să crească firesc. Natura sălbatică nu-i cere femeii să aibă o anume culoare, o anume educaţie, un anume stil de viaţă ori să aparţină unei anume clase sociale. De fapt, ea nu poate înflori într-o atmosferă de forţată corectitudine politică, nici nu poate fi obligată să se conformeze unor vechi paradigme depăşite, dar creşte frumos în aerul proaspăt al unei noi perspective. Creşte prin însăşi natura sa.

Prin urmare, că sunteţi introvertite sau extravertite, că iubiţi femeile, bărbaţii, pe Dumnezeu ori pe toţi laolaltă, că aveţi o inimă simplă sau ambiţiile unei amazoane, că vreţi să ajungeţi în vârf sau doar până mâine, că sunteţi exuberante sau melancolice, mândre sau umile, Femeia Sălbatică vă aparţine. Ea aparţine tuturor femeilor.

Ca să o regăsească, femeile trebuie să se întoarcă la viaţa lor instinctuală, la cunoaşterea lor cea mai adâncă6. Să începem aşadar chiar acum să ne reamintim de sufletul nostru sălbatic. Să lăsăm cântecul lui să dea iarăşi carne oaselor noastre. Să lepădăm falsele mantii ce ni s-au dat. Să îmbrăcăm mantia autentică a instinctelor puternice şi a cunoaşterii. Să pătrundem în ţinuturile psihice care ne aparţineau cândva. Să ne scoatem bandajele. Leacul e pregătit. Să redevenim chiar acum femei sălbatice – să strigăm, să râdem, să cântăm spre slava Celei care mult ne iubeşte.

Nu avem de ales. Fără noi, Femeia Sălbatică moare. Fără Femeia Sălbatică, murim noi. *Para Vida*, pentru

adevărata viaţă, trebuie să trăim şi noi, şi ea.

CAPITOLUL 1

Urletul: Renaşterea Femeii Sălbatice

Loba, Lupoaica

Trebuie să vă mărturisesc că nu sunt precum acei oameni minunaţi care se retrag în pustiu şi se întorc plini de înţelepciune. Am călătorit mult. Am poposit în multe vetre şi am împrăştiat momeală pentru îngeri acolo unde am înnoptat. Dar, de cele mai multe ori, în loc să adun înţelepciune, m-am ales cu episoade nu tocmai plăcute de *Giardia*, *E*. coli1 şi dizenterie amoebiană. Aceasta este soarta unei mistici a clasei de mijloc cu intestine delicate.

Înţelepciunea, ideile adunate în călătoriile mele prin locuri ciudate, unde am întâlnit oameni mai puţin obişnuiţi, am învăţat să mi le ascund, căci bătrânul Academos[7], ca şi Cronos, are uneori tendinţa de a-şi devora copiii înainte ca aceştia să înceapă să vindece sau să uimească. O intelectualizare excesivă poate estompa natura instinctuală a femeilor.

Ne-ar ajuta deci foarte mult, dacă vrem să adâncim relaţia cu natura noastră instinctuală, să înţelegem poveştile ca şi cum am fi înăuntrul, nu în afara lor. Într-o poveste intrăm prin poarta ascultării interioare. Basmul povestit este perceput ca vibraţii care, transformate în impulsuri electrice, ajung la creier prin nervul auditiv. De acolo, impulsurile auditive sunt dirijate spre suflet sau spre conştiinţă… în funcţie de atitudinea celui ce ascultă.

Anatomiştii de odinioară spuneau că nervul auditiv se ramifică în trei sau mai multe căi în profunzimile creierului. Ei credeau că urechea era concepută, prin urmare, să asculte pe trei niveluri diferite. Unul servea

---

7 în mitologia greacă, erou atenian în a cărui grădină, situată în apropierea Atenei, Platon şi-a instalat şcoala sa filozofică, numită Academia (n. trad.).

conversaţiilor lumeşti, cel de-al doilea era destinat învăţării şi artei, iar cel de-al treilea îi permitea sufletului să audă îndrumările şi să dobândească cunoştinţe în timpul şederii sale pe pământ.

Ascultaţi aşadar cu sufletul, căci pentru asta sunt poveştile.

Femeia Sălbatică se reîntoarce – os cu os. Ea vine înapoi pe calea viselor, a întâmplărilor pe jumătate înţelese, pe jumătate uitate. Vine înapoi prin poveşti.

Mi-am început peregrinările prin Statele Unite în anii şaizeci, în căutarea unui loc unde să mă stabilesc, plin de copaci şi de mireasma apei, populat de animalele pe care le iubeam: urşi, vulpi, şerpi, vulturi, lupi. Lupii fuseseră sistematic exterminaţi în regiunea de nord a Marilor Lacuri şi erau alungaţi cam de peste tot. Deşi mulţi îi considerau o ameninţare, întotdeauna m-am simţit mai în siguranţă când erau lupi în păduri. În vremurile acelea, spre vest şi în nord, puteai să înnoptezi sub cerul liber şi să asculţi cântecul nesfârşit al munţilor şi al pădurii.

Dar, chiar şi acolo, epoca puştilor cu lunetă, a proiectoarelor montate pe jeep-uri şi a momelilor cu otravă a făcut să se aştearnă în tot ţinutul o linişte grea, încărcată de teamă. Foarte curând, Munţii Stâncoşi au rămas aproape fără lupi[8]. Aşa am ajuns la marele deşert ce se întinde jumătate în Mexic, jumătate în Statele Unite. Şi, pe măsură ce coboram mai spre sud, auzeam tot mai multe poveşti despre lupi.

Se spune că există un loc în deşert unde spiritul femeilor şi spiritul lupilor se întâlnesc dincolo de timp. Am

---

8 Ei au fost reintroduşi în mod oficial în ianuarie 1995, după publicarea acestei lucrări, în scopul restabilirii echilibrului ecologic al mediului, iar în 2003 acţiunea de reintroducere a lupilor în Statele Unite este considerată o reuşită, prădătorul fiind scos de pe lista animalelor în curs de dispariţie (n. trad.).

ştiut că sunt pe drumul cel bun când, la frontiera statului Texas, am auzit o poveste intitulată *Loba*, despre o femeie care era o lupoaică, care era la rându-i o femeie. Am descoperit apoi vechea poveste aztecă a celor doi gemeni orfani alăptaţi de o lupoaică până au crescut destul ca să se poată descurca singuri2.

Şi, în fine, de la bătrânii fermieri de origine spaniolă şi de la indienii pueblo din sud-vest, am auzit poveşti despre „oamenii oaselor" – bătrânii care învie morţii. Se spune că pot readuce la viaţă şi oameni, şi animale. Mai târziu, în timpul unei expediţii etnografice, am cunoscut o asemenea femeie şi, de-atunci, eu n-am mai fost niciodată aceeaşi. Permiteţi-mi să vă ofer o astfel de poveste, în forma sa autentică.

Loba

Undeva, într-un loc ascuns – de care toţi ştiu, dar puţini l-au văzut – trăieşte o bătrână. Şi, asemenea bătrânelor din basmele Europei răsăritene, pare să-i aştepte pe cei ce s-au pierdut ori s-au rătăcit, ori caută ceva.

Este bănuitoare, părăsită, mereu grasă şi… singuratică. Scoate sunete mai degrabă animalice, croncăne şi cotcodăceşte, nu prea vorbeşte aşa, ca oamenii.

Se spune că ar trăi pe coastele tocite de granit din teritoriul indienilor tarahumara[9]. Sau că ar fi îngropată undeva la marginea oraşului Phoenix, lângă o fântână. Se mai spune că ar fi fost văzută călătorind spre sud, către Monte Alban3, într-o rablă hodorogită şi fără geamuri. Ori stând pe marginea drumului, nu departe de El Paso,

---

9 Imaginea colectivă a umbrei, o însumare a tuturor caracteristicilor individuale inferioare – C.G.Jung, „Despre psihologia figurii tricksterului", Opere Complete, vol. I, Editura Trei, 2003, Bucureşti (n. trad.).

călărind împreună cu cultivatorii spre Morelia, în Mexic, cu o puşcă de vânătoare în mână, sau mergând spre piaţa din Oaxaca şi cărând în spate o legătură de crengi cu forme ciudate. îşi zice în multe feluri: *Huesera*, Femeia oaselor, *Trapera*, Culegătoarea, *Loba*, Lupoiaca.

Tot ce face *Loba* este să adune oase. Adună şi păstrează mai cu seamă acele oase care s-ar putea pierde pentru totdeauna. În peştera ei ai să găseşti oase ale tuturor animalelor deşertului: cerbi, şerpi cu clopoţei, corbi. Dar specialitatea ei sunt lupii.

Cutreieră *montañas* y *arroyos*, munţii şi albiile secate ale râurilor, căutând oase de lup. Când a reuşit să refacă întregul schelet, când ultimul os a fost pus la locul lui, iar frumoasa sculptură stă albă pe pământ în faţa ei, *Loba* se aşază lângă foc şi se gândeşte ce cântec să cânte.

Când, în sfârşit, s-a hotărât, se ridică deasupra creaturii, întinde mâinile peste ea şi cântă. Coastele şi labele lupului se acoperă atunci de carne, iar peste carne începe a creşte blana. *Loba* cântă şi cântă… şi animalul prinde viaţă, iar coada lui se răsuceşte în sus, puternică şi stufoasă.

Loba cântă mai departe, şi iată că lupul începe să respire.

Loba cântă, cântă întruna, iar cântecul ei este atât de profund, că se cutremură deşertul şi, în timp ce ea cântă, lupul deschide ochii, sare în picioare şi o ia la fugă prin canion.

— Populaţie indigenă din nordul Mexicului (*n*. trad.).

Într-un moment al goanei, fie din pricina vitezei, fie pentru că trece înot prin apa unui râu ori pentru că o rază de soare ori de lună îi atinge o coastă, lupul pe dată se preschimbă într-o femeie care râde şi aleargă înspre orizont, liberă.

Aşa că nu uitaţi. De rătăciţi prin pustiu la apusul

soarelui, poate puţin pierdute şi sigur istovite, aveţi noroc, căci *Loba* s-ar putea să prindă drag de voi şi să vă înveţe ceva – ceva de-al sufletului.

Noi toate suntem la început o mână de oase, risipite în deşert, un schelet dezmembrat, ce zace sub nisip. Sarcina noastră este să adunăm la un loc bucăţelele. E un proces laborios, şi e mai bine să se facă atunci când umbrele sunt prelungi, pentru că cere multă, multă atenţie. *Loba* ne spune ce trebuie să căutăm: indestructibila forţă vitală, oasele.

Loba e o poveste miraculoasă, un *cuento milagro*. Ne arată ce este bun pentru suflet. E o poveste a învierii, a legăturii subpământene cu Femeia Sălbatică. Ne promite că, prin cântec, vom putea chema rămăşiţele psihice ale sufletului sălbatic şi-i vom putea reda forma sa vie.

Loba cântă peste oasele pe care ea însăşi le-a adunat. Să cânţi înseamnă să te slujeşti de glasul sufletului. Să spui, prin suflu, adevărul despre propria-ţi putere, despre propria-ţi nevoie, să torni suflet peste ceea ce doare ori necesită reînnoire. Pentru aceasta, trebuie să plonjăm la cel mai profund nivel al iubirii, al emoţiilor, până la a fi copleşite de dorinţa unei relaţii cu Sinele sălbatic, lăsând apoi sufletul să vorbească din acea stare de spirit. Asta înseamnă să cânţi peste oase. Ar fi o eroare să căutăm a ajunge la acest mare sentiment de iubire prin fiinţa iubită, căci strădania femeilor de a găsi şi de a cânta imnul creaţiei este o muncă solitară, dusă în deserturile psihicului.

Dar să vedem cine este *Loba*. În lexiconul simbolic al psihicului, simbolul Bătrânei reprezintă una dintre personificările arhetipale cele mai răspândite în lume, celelalte fiind Marea Mamă şi Marele Tată, Copilul Divin, *Trickster*-ui sau Escrocul, Vrăjitoarea şi Vrăjitorul, Fecioara şi Junele, Eroina şi Războinicul, Nebuna şi

Nebunul. Dar, în esenţă *

şi prin efectele sale, personajul întrupat de *Loba* este unul cu totul aparte, ea fiind rădăcina care hrăneşte un întreg sistem instinctual.

În sud-vestul Statelor Unite, ea este deopotrivă cunoscută ca *La Que Sabe*, Cea care ştie. Am înţeles întâia oară cine era *La Que Sabe* pe vremea când trăiam în munţii Sangre de Cristo din New Mexico, chiar sub Lobo Peak. O bătrână vrăjitoare din Ranchos îmi povestise că *La Que Sabe* ştia totul despre femei şi că le-a creat dintr-o cută a tălpii piciorului ei divin. De aceea femeile ştiu. Sunt făcute, în esenţă, din pielea sensibilă a tălpii piciorului, care simte tot. Ceea ce nu pare a fi departe de adevăr, căci o indiancă aculturată din tribul quiché* mi-a spus odată că încălţase prima pereche de pantofi la douăzeci de ani şi încă nu s-a obişnuit să meargă *con Ios ojos vendados*, cu ochelari de cal la picioare.

Această esenţă primordială sălăşluind în natură, a primit multe nume. O aflăm, de-a lungul secolelor, în toate naţiile lumii: Muma Zilelor este zeiţa-mamă, creatoarea a toate câte sunt, inclusiv cerul şi pământul; Mama Nyx[10] domneşte peste toate cele zămislite din tenebre şi noroi; Durga[11] stăpâneşte cerurile, vânturile şi gândurile oamenilor, din care emană întreaga realitate; Coatlique[12] dă viaţă universului, un copil neastâmpărat şi greu de stăpânit, dar, precum lupoaica-mamă, îl muşcă de ureche ca să-l cuminţească; Hecate, bătrâna atotvăzătoare care „îi ştie pe-ai săi”, poartă în sine mireasma pământului şi suflarea lui Dumnezeu. Şi mai sunt încă multe, multe altele, fiind toate reprezentări a ceea ce trăieşte sub

10 Nativi americani din Guatemala, subramură a poporului maya (n. trad.).

11 Zeiţa-mamă în mitologia indiană (n. trad.).

12 Zeiţa pământului în mitologia aztecă (n. trad.).

munte, în inima deşertului, în adâncul pădurii.

Oricare i-ar fi numele, forţa întruchipată de *Loba* cunoaşte trecutul tuturor şi trecutul lumii, căci ea a supravieţuit generaţie după generaţie şi este mai bătrână decât timpul. Este păstrătoarea intenţiilor femeilor, a tradiţiei feminine. Firele mustăţii ei simt viitorul; privirea ei înceţoşată de bătrână înţeleaptă vede departe. Ea trăieşte simultan în prezent şi în trecut, şi-l îndreaptă pe unul dansând cu celălalt.

Bătrâna, Cea care ştie, este în noi. Înfloreşte în adâncul sufletului şi psihicului unei femei, în Sinele arhaic, vital. Sălaş îi este acel loc în timp unde spiritul femeilor şi spiritul lupilor se întâlnesc, unde spirit şi instincte se amestecă, unde viaţa profundă întreţine viaţa noastră de zi cu zi. Este locul unde Eu şi Tu sunt una, locul unde, în spirit, femeile aleargă cu lupii.

Bătrâna aceasta trăieşte între lumea raţională şi lumea miturilor. Este osia în jurul căreia se învârt cele două lumi. Acest tărâm dintre lumi este locul miraculos pe care-l recunoaştem ori de câte ori se întâmplă să trecem prin el; nuanţele lui însă mereu ne scapă, dar nu şi atunci când facem apel la poezie, muzică, dans… sau poveşti.

Se crede că sistemul nostru imunitar şi-ar avea rădăcinile în acest misterios tărâm psihic, ca şi mistica, imaginile arhetipale şi nevoile noastre, inclusiv foamea noastră de Dumnezeu, setea noastră de mister şi toate instinctele sacre sau profane. Unii sunt de părere că istoria neamului omenesc, sursa luminii şi a întunericului s-ar afla tot aici. Nu e un vid, ci mai curând sălaşul Fiinţelor de Ceaţă, locul unde lucrurile sunt şi totuşi nu sunt, unde umbrele au substanţă, dar o substanţă diafană.

Un lucru e sigur: acest tărâm e bătrân… mai bătrân decât oceanele. El nu are vârstă. Arhetipul Femeii Sălbatice este temeiul acestui strat emanând din psihicul

instinctual. Deşi poate lua felurite forme în vise şi în experienţele noastre creative, nu aparţine stratului psihic al mamei, al fecioarei sau al femeii mediale, nu[13] este nici copilul interior. Nu este regina, amazoana, iubita, clarvăzătoarea. Este pur şi simplu ceea ce este. Numiţi-o La Que *Sabe*, Cea care ştie; numiţi-o Femeia Sălbatică; numiţi-o Loba; puteţi folosi oricare dintre numele ei nobile sau întunecate, mai vechi sau mai noi, dar ea rămâne ceea ce este.

Ca arhetip, Femeia Sălbatică este o forţă inefabilă şi inimitabilă, ce oferă umanităţii o mare bogăţie de idei, imagini, calităţi. Arhetipul este pretutindeni, dar nu poate fi văzut în sensul obişnuit al cuvântului. Ceea ce se revelează din el în întuneric nu este neapărat vizibil la lumina zilei.

Arhetipul transpare în imaginile şi simbolurile întâlnite în poveşti, literatură, poezie, pictură şi religie. Strălucirea sa, vocea sa, parfumul său sunt menite să ne scoată din contemplarea posacă a propriei cozi pentru a călători din când în când printre stele.

Acolo unde sălăşluieşte *Loba*, trupul fizic este, aşa cum spune poetul Tony Moffeit, „o fiinţă luminoasă” 4 şi, potrivit unor constatări, gândirea conştientă pare să întărească sau să slăbească sistemul imunitar al corpului. Acolo unde trăieşte *Loba*, spiritele se manifestă ca personaje, iar *la voz mitologica*, glasul mitic al psihicului profund vorbeşte ca poet şi ca oracol. Tot ce are valoare psihică, chiar şi după ce a murit, poate fi readus la viaţă. În plus, materialul esenţial al tuturor poveştilor din lume provine din experienţa cuiva în acest tainic tărâm al psihicului şi din încercarea sa de a povesti cele trăite acolo.

Acest tărâm dintre lumi are diverse nume. Jung îl

13 A se vedea capitolul 9, subcapitolul „Femeia medială” (n. trad.)

numeşte inconştientul colectiv, psihicul obiectiv sau inconştientul psihoid, referindu-se la un strat mai inefabil. El considera inconştientul psihoid un loc unde universul biologic şi cel psihologic împart în amonte aceeaşi albie, unde biologia şi psihologia se pot întâlni şi influenţa reciproc. Oricum s-ar numi – Nod, sălaşul Fiinţelor de Ceaţă, falia dintre lumi – el este, în memoria umanităţii, locul viziunilor, miracolelor, fanteziilor, inspiraţiilor şi vindecărilor de orice natură.

Deşi conferă o mare bogăţie sufletească, nu trebuie abordat fără o pregătire, căci omul poate ceda tentaţiei de a naufragia bucuros în extazul pe care-l trăieşte acolo. Prin contrast, realitatea consensuală poate părea mult mai puţin atrăgătoare. Astfel că straturile mai profunde ale psihicului se pot transforma într-un extaz-capcană din care ne reîntoarcem nesiguri, cu idei vagi şi manifestări lipsite de substanţă. Or, nu acesta este scopul. De acolo, trebuie să revenim complet purificaţi, îmbăiaţi într-o apă vivifiantă, apă ce informează şi lasă în carnea noastră parfumul sacrului.

Fiecare femeie poate avea acces la *Rio Abajo Rio*, acest râu de sub râu. Ea ajunge aici graţie mediaţiei profunde, dansului, scrisului, picturii, rugăciunii, cântecului, sunetului tobei, imaginaţiei active sau oricărei activităţi ce necesită o stare de conştiinţă modificată. Femeia intră în această lume dintre lumi prin dorurile sale şi căutând ceva ce întrezăreşte doar cu coada ochiului. O vor conduce aici activităţile profund creative, singurătatea liber consimţită, practicarea artelor. Dar, chiar şi atunci, mare parte din ceea ce se întâmplă în această lume inefabilă va rămâne veşnic o taină pentru noi, deoarece încalcă toate legile ştiute ale fizicii şi ale raţiunii.

Grija cu care trebuie să intrăm în această stare psihică este ilustrată în scurta, dar sugestivă poveste a

celor patru rabini care doreau nespus de mult să vadă Roata Sacră a lui Ezechiel.

Cei patru rabini

Într-o noapte, patru rabini fură vizitaţi de un înger care-i trezi din somn şi-i duse cu el în cea de-a Şaptea Sferă a celui de-al Şaptelea Cer. Acolo văzură Roata Sacră a lui Ezechiel.

Coborând din *Pardes*, Paradis, înapoi pe pământ, unul dintre rabini, după ce a văzut asemenea splendoare, şi-a pierdut minţile şi a rătăcit aiurând prin lume până la sfârşitul zilelor lui. Al doilea rabin avu o atitudine extrem de cinică. „Ah, eu doar am visat Roata lui Ezechiel, asta e tot. Nimic nu s-a întâmplat de fapt!” Al treilea rabin, complet obsedat de cele văzute, vorbea în neştire, ţinea prelegeri peste prelegeri, descriind cât de măiestru era conceput totul, ce sens avea… şi astfel rătăci calea şi îşi trădă credinţa. Cel de-al patrulea rabin, care era poet, îşi luă pana, se aşeză la fereastră şi prinse a aşterne pe hârtie poem după poem, despre porumbiţa din faptul serii, despre fetiţa sa dormind dulce în leagăn şi despre toate stelele cerului. Şi viaţa lui fu mai frumoasă5.

Cine şi ce a văzut în cea de-a Şaptea Sferă a celui de-al Şaptelea Cer, nu ştim. Ştim în schimb că, intrând în contact cu lumea Esenţelor, percepem ceva ce depăşeşte înţelegerea omenească şi trăim un sentiment de măreţie şi exaltare. Când atingem adevărata esenţă a Celei Ce ştie, simţim şi acţionăm de undeva din fiinţa noastră cea mai profundă.

Povestea sugerează că cea mai bună atitudine pentru a experimenta inconştientul abisal este aceea de fascinaţie nici exagerată, nici prea scăzută, fără exces de admiraţie sau de cinism; cu curaj, desigur, dar nu imprudent.

În minunatul său eseu intitulat *Funcţia* transcendentă6, Jung atrage atenţia că unii oameni, în

căutarea Sinelui, sunt tentaţi să înfrumuseţeze peste măsură experienţa lui Dumnezeu sau a Sinelui, alţii să o subevalueze sau să o supraevalueze, iar cei ce nu sunt pregătiţi ar putea fi afectaţi psihic. Dar sunt şi unii care vor găsi calea a ceea ce Jung numeşte „datoria morală" a omului de a trăi şi de a exprima cele aflate în cursul coborârii sau urcării către adevăratul Sine.

Această obligaţie morală, de care vorbeşte el, reprezintă nevoia de a trăi ceea ce percepem în câmpiile elizee psihice, în insulele morţilor, în deserturile de oase ale psihicului, pe coasta muntelui, pe stânca din mare sau în luxurianta lume subpământeană – oriunde ne învăluie suflul bătrânei *La Que Sabe*, transformându-ne. Trebuie să arătăm acţiunea acestui suflu asupra noastră, să trăim în lumea de sus ceea ce ne-au oferit – prin neaşteptate revelaţii – visele, trupul şi călătoriile de orice fel.

Loba este comparabilă cu miturile universale în care morţii sunt readuşi la viaţă. În mitologia egipteană, este ceea ce face Isis noapte de noapte pentru fratele ei mort, Osiris, dezmembrat de Seth, fratele cel rău. Din amurg şi până-n zori, Isis trudeşte să reîntregească trupul fratelui ei înainte să mijească de ziuă. Altfel, soarele nu va mai răsări. Iisus l-a reînviat pe Lazar, mort de atâta timp, că „mirosea". Demetra, o dată pe an, îşi readuce fiica, palida Persefona, din împărăţia Morţilor. Iar *Loba* cântă peste oase.

Acesta este exerciţiul nostru de meditaţie ca femei: să rechemăm la viaţă părţile moarte şi dezmembrate din noi însene, să rechemăm la viaţă aspectele moarte şi dezmembrate ale vieţii înseşi. Cel care recreează din ceea ce este mort e întotdeauna un arhetip bifrons. Mama Creatoare este şi o Mamă Moarte, şi invers. În virtutea acestei naturi duale sau a acestei duble funcţii, noi, femeile, avem o sarcină foarte importantă: să înţelegem

ce, din jurul nostru şi din noi însene, trebuie să trăiască şi ce trebuie să moară. Trebuie să intuim momentul, şi într-un caz, şi în celălalt, pentru a lăsa să moară ceea ce trebuie să moară şi să trăiască ceea ce trebuie să trăiască.

Pentru femei, *Rio Abajo Rio*, lumea râului de sub râu, unde trăieşte Femeia Oaselor, conţine cunoaşterea nemijlocită privind mugurii, rădăcinile şi sămânţa lumii. În Mexic, se spune că femeile au în ele *la luz de la vida*, lumina vieţii. Lumina aceasta nu se află nici în ochii, nici în inima femeii, ci în *ovarios*, în ovarele ei, unde, încă dinainte de a se fi născut, au fost depozitate toate seminţele. (Pentru bărbaţii care explorează ideile profunde ale fertilităţii şi naturii seminţei, imaginea echivalentă este scrotul, *cojones*.)

Asta învăţăm stând aproape de Femeia Sălbatică. Atunci când cântă, *Loba* cântă din *ovarios*, dintr-o cunoaştere venind din străfundurile trupului, din profunzimile spiritului, din adâncul sufletului. Simbolurile seminţei şi ale oaselor sunt foarte asemănătoare. Dacă avem rădăcina, temelia, partea originară, dacă avem sămânţa, orice stricăciune poate fi reparată, terenul devastat poate fi din nou însămânţat, câmpurile pot fi lăsate să se odihnească, seminţele tari pot fi udate ca să se înmoaie şi ajutate să se deschidă şi să încolţească.

Cine are sămânţa are cheia vieţii. Cine cunoaşte ciclurile seminţei dansează cu viaţa, dansează cu moartea şi intră din nou în viaţă dansând. Este încarnarea mamei vieţii şi a morţii, în forma sa cea mai veche, cea mai autentică. Şi, pentru că evoluează urmând invariabil aceste cicluri, am numit-o mama viaţă-moarte-viaţă.

Dacă ceva s-a pierdut, la ea trebuie să apelăm, ei trebuie să-i vorbim, de ea trebuie să ascultăm. Sfaturile ei psihice sunt uneori dure sau greu de pus în practică, dar întotdeauna transformă şi regenerează. De aceea, când s-a

pierdut ceva, la ea trebuie să mergem, la bătrâna ce-şi duce veacul în adâncurile pelvisului – jumătate în focul creaţiei, jumătate afară. Este cel mai bun loc unde să trăiască femeile, lângă fertilele lor *huevos*, seminţele lor feminine. Acolo, ideile cele mai mărunte, precum şi cele mai măreţe, aşteaptă ca mintea şi acţiunile noastre să le dea viaţă.

Bătrâna *Loba* este femeia chintesenţială, femeia de două milioane de ani7. Este Femeia Sălbatică primordială, ce trăieşte sub pământ şi în acelaşi timp la suprafaţa lui. Trăieşte în noi, prin noi şi se află pretutindeni în jurul nostru. Deşerturile, pădurile şi pământul de sub casele noastre au două milioane de ani, poate chiar mai mult.

Întotdeauna m-a surprins plăcerea cu care sapă femeile pământul. Sădesc bulbi pentru primăvară, transplantează răsaduri de roşii cu parfum acru, afundându-şi adânc mâinile în pământul reavăn. Cred că încearcă s-ajungă la femeia aceea de două milioane de ani. Vor să şi-o ofere ca pe un dar, căci cu ea se simt întregi şi senine.

Fără ea, nu-şi găsesc liniştea. Câte femei nu am auzit, în toţi aceşti ani, începându-şi prima lor şedinţă cu un comentariu de genul: „Cum să spun? Nu mi-e rău, dar nici bine”. Pentru mine, starea aceasta nu e un mister: lipseşte noroiul. Remediul? *Loba*. Trebuie găsită femeia aceea de două milioane de ani. Ea are grijă de tot ce a murit în femei sau e pe cale să moară. Ea este drumul dintre vii şi morţi. Ea cântă imnurile creaţiei peste oase.

Bătrâna, Femeia Sălbatică, este *Voz Mitologica*. Este glasul mitic care cunoaşte trecutul şi istoria noastră ancestrală şi le păstrează pentru noi în poveşti. Uneori, o visăm ca pe o voce fără chip, o voce minunată.

Ca fecioară-vrăjitoare, ne arată că poţi avea pielea brăzdată de riduri fără să fii ofilită. Copiii se nasc cu pielea

zbârcită şi cu o înţelepciune de bătrâni. Ei ştiu din instinct ce e bine şi ce trebuie să facă. Dacă o femeie păstrează acest dar preţios, această calitate de a fi bătrână la tinereţe şi tânără la bătrâneţe, va şti întotdeauna la ce să se aştepte. Iar dacă a pierdut acest dar, îl poate totuşi recupera printr-o stăruitoare muncă psihică.

Loba, bătrâna din deşert, adună oase. În simbologia arhetipală, ele reprezintă forţa indestructibilă. Oasele nu pot fi sfărâmate uşor. Prin însăşi structura lor, sunt greu de ars şi e aproape imposibil să fie distruse complet. În mituri şi poveşti, oasele reprezintă sufletul/spiritul indestructibil care, ştim bine, poate fi rănit sau chiar mutilat, dar nu poate fi ucis.

Sufletul poate fi zdrobit sau îngenuncheat. Poate fi acoperit de răni şi cicatrici. Poate fi marcat de semnele bolii ori de stigmatul fricii. Dar nu moare, pentru că în lumea subpământeană îl protejează *Loba*, cea care găseşte oasele şi le incubează.

Oasele sunt suficient de grele pentru a putea fi utilizate ca armă, îndeajuns de tăioase ca să străpungă carnea, iar când sunt bătrâne şi uscate, sună precum sticla. Oasele celor vii sunt vii. Ele se reînnoiesc mereu. Un os viu are o „piele” ciudată, extrem de fină, ce pare a avea o anume capacitate de regenerare. Chiar uscat fiind, osul adăposteşte mici vietăţi.

Oasele lupului din poveste reprezintă aspectul indestructibil al Sinelui sălbatic, natura instinctuală, *criatura* destinată libertăţii şi integrităţii, altfel spus, cea care niciodată nu va putea accepta rigorile şi exigenţele unei culturi moarte sau excesiv de civilizatoare.

Metaforele poveştii ilustrează întregul proces ce conduce femeia spre plenitudinea simţurilor ei sălbatice instinctuale. În noi trăieşte bătrâna care adună oasele. În noi sunt oasele sufletului acestui Sine sălbatic. În noi

există toate premisele pentru a redeveni fiinţa care am fost cândva şi tot în noi sunt oasele care ne pot schimba şi care pot schimba şi lumea noastră. În noi este suflul, în noi sunt adevărurile noastre, dorurile noastre; împreună, ele alcătuiesc cântecul, imnul creaţiei pe care atât de mult am dorit să-l cântăm.

Nu înseamnă că trebuie să umblăm cu părul în ochi ori cu gheare lungi şi negre în loc de unghii. Suntem şi rămânem oameni, dar, înăuntrul său, femeia are un Sine instinctual, animalic. Nu e un personaj romantic de desene animate. Are colţi adevăraţi, un mârâit adevărat, o bunătate fără margini, un auz extraordinar, gheare foarte ascuţite, un piept generos şi păros.

Acest Sine trebuie să fie liber să se mişte, să vorbească, să se înfurie, să creeze. Acest Sine este puternic, rezistent, şi are o mare intuiţie. Este un Sine expert în problemele spirituale ale vieţii şi ale morţii.

Astăzi, bătrâna dinlăuntrul nostru adună oase. Ce recompune ea? Ea este Sinele sufletului, ziditoarea casei sufletului. *Ella lo hace a mano*, zideşte şi rezideşte sufletul, cu mâinile ei. Ce face ea pentru noi?

Chiar şi în cea mai bună dintre lumi, sufletul trebuie să fie din când în când reînnoit – ca şi casele de chirpici din sud-vestul Statelor Unite. Pereţii lor mereu se scorojesc, crapă, se decolorează. Şi mereu vedem câte o bătrânică durdulie, în papuci, amestecând pământ, apă şi paie şi cârpind pereţii din chirpici, pe care îi face ca noi. Fără ea, casa şi-ar pierde forma. Fără ea, casa s-ar nărui într-un morman de noroi după o ploaie puternică.

Ea este păstrătoarea sufletului. Fără ea, ne-am pierde forma. Fără ea, oamenii ar fi lipsiţi de suflet sau ar fi suflete damnate. Cu înseşi mâinile ei, dă formă casei sufletului şi o întăreşte, asemeni bătrânei în papuci. Ea zideşte sufletul, ea trezeşte lupoaica, ea este păstrătoarea

a tot ce-i sălbatic.

De aceea, din inimă îţi spun: că eşti un lup negru, unul cenuşiu, unul roşcat din sud sau unul alb, polar – la figurat vorbind – eşti *criatura* instinctuală perfectă. Chiar dacă unii ar prefera să fii cuminte, să nu te sui pe mobilă în joacă şi nici să sari pe oameni ca să-i primeşti sărbătoreşte, tu fă-o oricum. Unii se vor îndepărta cu teamă sau dezgust. Iubitul tău însă va preţui acest nou aspect al personalităţii tale – dacă este omul potrivit pentru tine.

Unora nu le va plăcea să miroşi fiecare lucru ca să vezi ce e. Şi, pentru numele lui Dumnezeu, nu te mai trânti pe spate cu picioarele în aer! Fetiţă rea! Lup rău! Câine rău! Au dreptate? Nu. Joacă-te mai departe! Bucură-te de viaţă!

Oamenii practică meditaţia pentru a-şi regăsi echilibrul psihic. De aceea recurg la psihoterapie şi psihanaliză. De aceea îşi explorează visele şi fac artă. De aceea consultă cărţile de tarot şi I Ching, dansează, cântă la tobe, joacă teatru, scriu poezii şi se roagă. De aceea facem toate acestea. Ca să adunăm oasele. Trebuie apoi să ne aşezăm lângă foc şi să ne gândim ce cânt vom cânta peste oase, ce imn al creaţiei, ce imn al recreaţiei. Iar adevărurile pe care le spunem vor fi cântecul nostru.

Iată câteva întrebări pe care e bine să ni le punem înainte de a alege cântecul, adevăratul nostru cântec. Ce s-a întâmplat cu glasul sufletului meu? Care sunt oasele îngropate ale vieţii mele? Care e relaţia mea cu Sinele instinctual? Când am alergat liberă ultima oară? Ce să fac ca viaţa să fie din nou viaţă. Unde s-a dus *Loba*?

În poveste, bătrâna cântă peste oase şi, în timp ce cântă, carnea pe ele creşte la loc. Şi noi „devenim” când turnăm suflet peste oasele găsite. Când ne vărsăm oful şi amarul peste oasele a ceea ce eram în tinereţea noastră, a

ceea ce ştiam cu secole în urmă, şi peste renaşterea ce-o intuim în viitor, stăm ferm, pe toate cele patru labe. Revărsându-ne sufletul, renaştem. Nu mai suntem ceva fragil, gata oricând să ne prăbuşim. Nu. Suntem într-o etapă a transformării, a devenirii noastre.

Aidoma oaselor uscate, şi noi începem adesea într-un pustiu. Ne simţim lipsite de drepturile noastre, alienate, rupte de natură, complet izolate. Anticii numeau deşertul locul revelaţiei divine. Pentru femei, însă, el este mult mai mult.

Deşertul e un loc unde viaţa este foarte concentrată. Rădăcinile plantelor se agaţă aici de ultima picătură de apă, iar floarea păstrează umiditatea, deschizându-se doar în primele ore ale dimineţii şi seara târziu. Viaţa în deşert e puţină, dar plină de strălucire şi, în cea mai mare parte, subpământeană. Ca şi viaţa multor femei.

Deşertul nu este luxuriant ca pădurea sau jungla. Aici, formele de viaţă sunt foarte intense şi misterioase. Multe dintre noi au trăit viaţa deşertului: redusă la suprafaţă, dar imensă sub pământ. Iar *Loba* ne arată ce lucruri grozave pot izvorî dintr-o asemenea repartiţie psihică.

Se poate ca psihicul femeii să-şi fi deschis drum spre deşert prin afinitate sau ca o consecinţă a suferinţelor trecute, ori pentru că nu i-a fost îngăduită o viaţă mai amplă la suprafaţă. În astfel de situaţii, femeia are deseori impresia că trăieşte într-un pustiu în care mai există, poate, doar un singur cactus, cu frumoasa lui floare roşie, şi nimic altceva pe o rază de o mie de kilometri în jur. Dar pentru femeia dispusă să parcurgă cei o mie de kilometri şi încă unul, mai există ceva… O casă mică şi frumoasă. O casă veche. Care o aşteaptă de mult.

Unele femei au oroare de deşertul psihic. îi detestă fragilitatea, uscăciunea. Şi atunci încearcă să-şi continue

drumul, şontâc-şontâc, spre oraşul strălucitor al fanteziilor psihicului. Dar sunt dezamăgite, căci abundenţa şi naturaleţea nu se află aici, ci în lumea spiritului – lumea dintre lumi, *Rio Abajo Rio*, râul de sub râu.

Nu vă amăgiţi. Întoarceţi-vă la acea frumoasă floare roşie şi parcurgeţi acel ultim, extenuant kilometru. Apropiaţi-vă şi bateţi la vechea poartă albită de ploi. Urcaţi până la peşteră. Săriţi pe fereastra unui vis. Răscoliţi deşertul şi vedeţi ce găsiţi. Asta-i tot ce avem de făcut.

Vreţi un sfat psihanalitic?

Mergeţi să adunaţi oase.

CAPITOLUL 2

Pe urmele intrusului: Prima iniţiere

Barbă Albastră într-o fiinţă umană există mai multe fiinţe, fiecare cu propriile sale valori, propriile sale motivaţii, propriile sale intenţii. Unele tehnici psihologice recomandă să prindem acele fiinţe, să le cercetăm, să le dăm un nume, să le ţinem în frâu, silindu-le să ne însoţească precum sclavii supuşi. Dar asta ar însemna să stingem licăririle sălbatice ce joacă în ochii unei femei şi flăcările inimii sale. Or, noi nu trebuie să-i luăm femeii frumuseţea ei naturală, ci să le oferim tuturor acestor fiinţe un ambient sălbatic în care cele cu înclinaţii artistice să poată crea, cele iubitoare să poată iubi, iar cele tămăduitoare să poată vindeca.

Ce facem însă cu toate acele fiinţe interioare complet nebune sau care ne duc orbeşte la distrugere? Chiar şi lor trebuie să le oferim un loc, unul unde să poată fi ţinute totuşi sub control. O entitate în special, fugarnicul cel mai perfid şi mai puternic al psihicului – prădătorul natural – necesită atenţia şi intervenţia noastră imediată.

Deşi cauza multor suferinţe umane poate fi atribuită unor carenţe educaţionale, există, de asemenea, în psihic un aspect *contra naturam* înnăscut, o forţă îndreptată

împotriva naturii. Această forţă *contra naturam* se opune oricărui aspect pozitiv: este contra dezvoltării, contra armoniei, contra sălbaticului. Acest dispreţuitor şi crud vrăjmaş îl purtăm în noi de când ne naştem, şi nici cea mai bună îngrijire părintească nu reuşeşte să-l abată de la unicul său ţel – acela de a transforma toate răscrucile în drumuri închise.

Acest puternic prădător1 apare din când în când în visele femeii. Erupe în mijlocul celor mai însemnate şi mai dragi proiecte ale ei. O separă de natura ei intuitivă. Şi, odată împlinită lucrarea-i distructivă, o lasă în nesimţire, incapabilă să mai înfrunte viaţa. Idei şi vise zac la picioarele ei, cu aripile frânte.

Povestea *Barbă Albastră* tratează tocmai această temă. În America de Nord, versiunile mai cunoscute sunt cea franceză şi cea germană2. Eu însă prefer această variantă, în care se contopesc versiunea franceză şi cea slavă. Seamănă cu povestea ce mi-o spusese cândva mătuşa Kathé, care trăia în Ungaria, la Csibrak, lângă Dombovar. În grupul nostru de povestitoare rustice, istoria lui Barbă Albastră începe cu o anecdotă despre cineva care cunoştea pe cineva care ştia pe cineva care văzuse înspăimântătoarea dovadă a morţii lui Barbă Albastră. Şi tot aşa vom începe şi noi.

Undeva în munţi, departe, într-o mănăstire de maici, s-a păstrat un smoc de barbă. Cum a ajuns acolo, nimeni nu ştie. Unii zic că măicuţele i-ar fi îngropat rămăşiţele pământeşti, de vreme ce nimeni nu voia să le atingă. De ce au vrut ele să păstreze o asemenea relicvă, nu se ştie, dar e-adevărat. O prietenă a unei prietene a văzut-o cu ochii ei. Ea spune că barba e albastră, ba chiar indigo, albastră ca gheaţa fumurie a lacului, ca umbra unei gropi noaptea. Ei bine, barba aceea aparţinuse odinioară unuia care, se spune, ar fi fost un vrăjitor ce-şi pierduse puterile, o

namilă de om cu slăbiciune pentru femei, un bărbat poreclit Barbă Albastră.

Se zice că s-ar fi amorezat odată de trei fete, trei surori, şi le făcea ochi dulci la toate trei. Numai că barba lui albastră le provoca teamă, iar ele se ascundeau ori de câte ori le chema. Şi atunci, vrând să le convingă de bunele lui intenţii, Barbă Albastră le invită la o plimbare în pădure. Aşa se face că, într-o dimineaţă, apăru ducând de căpăstru nişte armăsari mândri şi focoşi, împodobiţi cu panglici roşii şi clopoţei. Le urcă pe surori şi pe mama acestora în şeile cailor şi o luară uşurel la trap spre pădure. Călăriră ziua întreagă, însoţiţi de câinii lor care alergau ba pe lângă ei, ba înaintea lor. Într-un târziu, se opriră sub un copac falnic, iar Barbă Albastră le desfată cu poveşti şi le ospătă cu bucate alese.

„Ei, dar poate că acest Barbă Albastră nu-i atât de rău precum pare”, gândiră fetele.

Se întoarseră acasă, sporovăind întruna despre acea minunată zi în care petrecuseră atât de bine. Dar nu trecu mult, şi cele două surori mai mari fură iarăşi cuprinse de temeri şi bănuieli. Jurară atunci să nu-l mai vadă niciodată pe Barbă Albastră. Sora cea mică însă gândi că un bărbat atât de fermecător nu putea fi un om rău. Şi, cu cât se gândea mai mult, cu atât îi părea mai puţin înspăimântător, iar barba lui mai puţin albastră.

De aceea, când Barbă Albastră îi ceru mâna, ea cugetă îndelung, apoi acceptă, socotind că se mărită cu un bărbat foarte distins. Făcură aşadar nunta şi plecară la castelul lui din pădure.

Într-o zi, soţul veni la ea şi-i spuse:

— Trebuie să lipsesc o vreme. Invită-ţi familia aici dacă doreşti. Poţi să te plimbi călare prin pădure, să le porunceşti bucătarilor să pregătească un ospăţ. Poţi să faci tot ce vrei, tot ce-ţi doreşte inima. Mai mult chiar! Uite,

ţine cheile mele. Poţi intra în toate odăile, în toate cămările, poţi deschide toate uşile castelului, dar de cheiţa asta mică, asta cu ornament la capăt, să nu te atingi.

— Voi face întocmai cum mi-ai spus, îl asigură ea. Pleacă liniştit, dragul meu soţ, şi întoarce-te curând.

Şi Barbă Albastră plecă.

Acum că rămase singură, surorile veniră să-i ţie de urât. Şi, ca tot omul, erau foarte curioase să afle ce-i spusese stăpânul casei să facă în lipsa lui.

— A zis, le împărtăşi bucuroasă tânăra soţie, că suntem libere să facem tot ce dorim şi să intrăm în orice odaie vrem, în afară de una. Numai că nu ştiu care-i aceea. Am cheia, dar nu ştiu la ce uşă se potriveşte.

Surorile porniră atunci să caute în joacă uşa la care se potrivea cheia. Castelul avea trei etaje, cu o sută de uşi pe fiecare aripă, iar fetele grozav se mai distrau mergând din uşă în uşă şi deschizându-le. În spatele unei uşi era cămara cu provizii, în spatele alteia, cufere cu aur. Erau acolo tot soiul de bogăţii, care mai de care mai minunate. În final, după ce văzură toate acele minunăţii, coborâră în pivniţă. Străbătură coridorul şi ajunseră în faţa unui zid. Iar acum se uitau nedumerite la ultima cheie, aceea care avea un mic ornament.

— Hm! Cheia asta nu se potriveşte nicăieri, spuseră ele dezamăgite.

În timp ce rosteau aceste cuvinte, auziră un zgomot straniu…

„Errrrrrrrrrr…”. Fetele se grăbiră într-acolo şi zăriră o uşiţă care tocmai se închidea. Când încercară însă s-o deschidă, văzură că uşa era încuiată.

— Surioară, surioară, strigă una din ele, scoate repede cheia! Asta trebuie să fie uşa cu pricina.

Fără să mai stea o clipă pe gânduri, una din surori băgă iute cheia în broască şi-o răsuci. Încuietoarea cedă şi

uşa se deschise. Înăuntru însă era atât de întuneric, încât nu puteau vedea nimic.

— Surioară, surioară, adu o lumânare!

Aprinseră lumânarea şi intrară. Dar nici doi paşi nu făcură şi începură toate trei a urla. Înăuntru era un lac de sânge, oase înnegrite împrăştiate pretutindeni prin odaie şi cranii stivuite în unghere ca grămezile de mere.

Închiseră iute uşa şi scoaseră, tremurând, cheia din broască. Iar acum, sprijinindu-se una de cealaltă, abia răsuflând, se tânguiau: „Dumnezeule! Doamne Dumnezeule!…”

Tânăra soţie se uită la cheia din mâna ei şi văzu că era pătată de sânge, îngrozită, se puse s-o şteargă cu poalele rochiei, dar sângele nu se ducea.

— O, nu! strigă ea.

Surorile luară pe rând cheia cea mică şi-ncercară s-o facă s-arate iarăşi ca-nainte. Zadarnic!

Tânăra soţie ascunse cheiţa cea mică în buzunar şi dădu fuga la bucătărie. Dar când ajunse acolo, rochia ei albă era pătată de roşu de la buzunar până la poale, căci din cheie curgeau încet picături roşii de sânge.

— Adu-mi degrabă pâslă din păr de cal! îi strigă ea bucătăresei.

Frecă cheia cu putere, dar nu izbuti să oprească sângerarea. Din micuţa cheie răsăreau, una după alta, picături de sânge roşu aprins.

Ieşi afară, presără pe ea cenuşă din vatră şi iarăşi frecă. O ţinu apoi în foc ca să ardă sângele. O acoperi cu pânză de păianjen pentru a opri sângerarea, dar totul fu zadarnic, izbucni în plâns:

— Doamne, ce să fac?… Ah, ştiu! îşi zise ea. Am s-o ascund. Am s-o pun în dulap şi-o să încui uşa. Nu-i decât un vis urât. Totul o să fie bine.

Şi aşa făcu.

Chiar în dimineaţa următoare se întoarse şi soţul. Şi cum intră în castel, îşi chemă soţia.

— Ei? Cum te-ai descurcat în lipsa mea?

— Foarte bine, stăpânul meu, răspunse soţia.

— Şi, cum sunt odăile castelului? întrebă soţul cu glas tunător.

— Sunt foarte frumoase, stăpânul meu.

— Dar cămările vistieriei? mormăi soţul.

— Nicicând n-am văzut atâta bogăţie, stăpânul meu.

— Nu te-ai plictisit, nu-i aşa, draga mea?

— O, nu, dimpotrivă, stăpânul meu.

— Bine, zise el mulţumit, poţi să-mi dai acum cheile înapoi.

Tânăra soţie îi întinse zâmbitoare legătura de chei. Dintr-o privire el şi văzu că lipseşte o cheie.

— Unde-i cheiţa cea mică?

— Am… am pierdut-o. Da, am pierdut-o… Mă plimbam călare prin pădure, legătura de chei mi-a căzut şi atunci trebuie să se fi pierdut.

— Ce-ai făcut cu ea, femeie?

— Nu… nu-mi amintesc…

— Nu mă minţi!… Spune ce-ai făcut cu acea cheie!

Soţul întinse mâna spre ea, ca şi cum ar fi vrut s-o mângâie, dar o prinse de păr.

— Ah, trădătoareo! urlă el, şi-o trânti la pământ. Ai fost în odaia aceea, aşa-i?

Se repezi la dulapul ei şi deschise larg uşile. Ascunsă pe raftul de sus, cheiţa cea mică sângerase, pătând toate frumoasele rochii de mătase atârnate înăuntru.

— Acum ţi-a venit şi ţie rândul, doamna mea! şuieră Barbă Albastră, şi o târî în pivniţă, până-n faţa sinistrei uşi. Ochii îi erau roşii de furie. Aruncă doar o privire înspre uşă, şi uşa se şi deschise. Acolo zăceau scheletele fostelor sale soţii.

— Şi-acum!… urlă el.

Dar ea se prinse cu amândouă mâinile de tocul uşii şi-l imploră:

— Fie-ţi milă! Lasă-mă, te rog, să mă pregătesc pentru moarte. Dă-mi măcar un sfert de ceas înainte de a-mi lua viaţa, să pot muri împăcată cu Dumnezeu.

— Bine, scrâşni el. Ai doar cincisprezece minute, aşa că grăbeşte-te. Femeia urcă în fugă scările spre odaia ei şi îşi trimise surorile în turnul castelului. Se puse în genunchi, dar, în loc să se roage, îşi strigă surorile:

— Surioarelor, surioarelor! îi vedeţi venind pe fraţii noştri?

— Nu se vede nimeni, doar câmpul pustiu.

Şi, clipă de clipă, striga către ele:

— Surioarelor, surioarelor! îi vedeţi venind pe fraţii noştri?

— Parcă s-ar zări în depărtare un vârtej… un nor de praf.

Tot atunci, din pivniţă, răzbătu glasul fioros al lui Barbă Albastră:

— Coboară! Coboară numaidecât, că, de nu, vin eu la tine!

Ea strigă iarăşi către surori:

— Surioarelor, surioarelor! îi vedeţi venind pe fraţii noştri?

Barbă Albastră îşi chemă din nou soţia şi începu să urce treptele de piatră.

În aceeaşi clipă surorile strigară:

— Da! Da! îi vedem! Fraţii noştri sunt aici şi chiar acum intră în castel!

Paşii lui Barbă Albastră răsunau tot mai aproape.

— Te aranjez eu! răcni el. Dalele pardoselii săreau sub paşii săi grei, iar tencuiala cădea din tavan ca ploaia, împrăştiindu-se pe jos.

Dădu buzna-n odaie, dar când să pună mâna pe ea, fraţii, care străbătuseră călare holul castelului, năvăliră şi ei înăuntru. îl încolţiră pe Barbă Albastră şi-l împinseră pe terasa castelului. Acolo, îl izbiră fără milă cu săbiile, îl străpunseră, îl sfârtecară, îl culcară la pământ şi în final îl omorâră, iar rămăşiţele le lăsară pradă vulturilor.

Prădătorul natural al psihicului

Dezvoltarea unei relaţii cu natura sălbatică constituie un aspect esenţial al individuaţiei[14] femeilor. Pentru aceasta, femeia trebuie să pătrundă în întuneric, fără a fi însă iremediabil prinsă în capcană, capturată sau ucisă la dus ori la întors.

Povestea lui Barbă Albastră vorbeşte despre acest temnicer, omul negru din psihicul fiecărei femei, prădătorul interior. El reprezintă o forţă specifică şi de netăgăduit, de care e bine să nu uităm şi pe care trebuie să o înfrânăm. Pentru a-şi stăpâni prădătorul natural3 al psihicului, e necesar ca femeile să rămână în posesia puterilor lor instinctuale, printre care percepţia, intuiţia, rezistenţa, iubirea tenace, sensibilitatea adâncă, clarvederea, fineţea auzului, puterea de a cânta peste morţi, vindecarea intuitivă, alimentarea propriului foc creator.

În interpretarea psihologică, facem apel la toate aspectele poveştii pentru a reda drama din interiorul psihicului unei femei. Barbă Albastră simbolizează un complex de profundă recluziune, ce stă la pândă la marginea vieţii oricărei femei, aşteptând un moment prielnic pentru a ataca. Deşi se poate manifesta în mod

---

14 în psihologia jungiană, concept ce defineşte procesul prin care omul caută să perceapă în mod conştient şi să dezvolte potenţialităţile înnăscute ale psihicului său, în beneficiul totalităţii, completitudinii psihice – Mihaela Minulescu, Introducere în analiza jungiană, 2001, Editura Trei, Bucureşti (n. trad.).

diferit în psihicul bărbaţilor, el este dintotdeauna duşmanul ambelor sexe.

Este greu să înţelegem pe deplin această forţă de tip Barbă Albastră, ea fiind înnăscută, însoţind deci omul încă de la naştere şi neavând, în acest sens, origine conştientă. Avem totuşi un indiciu, cred eu, despre modul cum s-a dezvoltat natura sa în preconştientul uman, întrucât Barbă Albastră apare în poveste drept un vrăjitor ce-şi pierduse puterile, în această ipostază, este asociat personajelor altor poveşti, care şi ele descriu prădătorul psihicului ca pe un vrăjitor cu o înfăţişare aparent normală, dar extrem de distructiv.

Folosind această descriere ca fragment arhetipal, putem să o comparăm cu ceea ce ştim, din povestirile mitologice, despre vrăjitoria sau puterile spirituale care au eşuat în a-şi atinge ţelul. Astfel, în mitologia greacă avem exemplul lui Icar, cel care, nesocotind sfatul tatălui său, s-a apropiat prea mult de soare, aripile de ceară i s-au topit, iar el a căzut în mare. Mitul indienilor zuni, *Băiatul şi vulturul*, vorbeşte despre un băiat care ar fi intrat în împărăţia vulturilor dacă n-ar fi gândit că poate să ignore legile morţii. Pe când se avânta în tăriile cerului, veşmântul împrumutat, din pene de vultur, i-a fost smuls, iar el s-a prăbuşit, găsindu-şi moartea. Potrivit mitului creştin, Lucifer se credea el însuşi egalul lui Yahweh, şi a fost aruncat în infern. În folclor, întâlnim mulţi ucenici vrăjitori care s-au hazardat imprudent dincolo de posibilităţile lor, sfidând Natura. Drept pedeapsă, asupra lor se abătură dezastre şi nenorociri.

Analizând aceste laitmotive, vedem că prădătorii doresc superioritate şi putere asupra celorlalţi. Ei suferă de un fel de inflaţie[15] psihică, vrând să fie la fel de mari, la

15 Proces psihologic de identificare a eului cu arhetipul, ce poate conduce la o adevărată manie a grandorii {n. trad.).

fel de importanţi ca Inefabilul care, dintotdeauna, distribuie şi controlează forţele misterioase ale naturii, inclusiv sistemele Vieţii şi ale Morţii şi legile naturii umane.

În basme şi în mituri vedem că orice încercare de a încălca, de a supune sau schimba modul în care operează Inefabilul este pedepsită, fie printr-o îngrădire a puterii de a face minuni – aşa cum li se întâmplă ucenicilor cărora nu li se mai permite să practice – fie prin exil solitar, departe de ţara zeilor, sau printr-o pierdere similară a harului şi puterii prin incapacitate, mutilare sau moarte.

Dacă vom vedea în Barbă Albastră reprezentantul interior al tuturor acestor mituri ale proscrisului, vom putea înţelege atunci profunda şi inexplicabila singurătate care îl (ne) cuprinde uneori, pentru că el trăieşte un exil permanent, fără sorţi de mântuire.

Problema pusă în *Barbă Albastră* este că în loc să potenţeze lumina tinerelor forţe feminine ale psihicului, protagonistul, plin de ură, caută să stingă lumina sufletului. Nu-i greu de înţeles că, într-o conformaţie atât de malignă, e încătuşat cineva care a vrut la un moment dat să fie mai presus de lumină şi din acest motiv şi-a pierdut graţia. Pricepem acum de ce exilatul persecută fără milă lumina celorlalţi. Ne putem lesne imagina că speră să ia în stăpânire îndeajuns de mult suflet (sau suflete) pentru a aprinde un foc uriaş, a cărui lumină să-i permită, în cele din urmă, să risipească întunericul şi să pună capăt singurătăţii sale.

Avem, în acest sens, la începutul poveştii, o fiinţă impresionantă sub aspectul său nemântuit. Acest fapt este însă unul din adevărurile fundamentale pe care sora mai mică trebuie să-l cunoască, pe care toate femeile trebuie să-l cunoască: atât în interior, cât şi în exterior, există o forţă care va acţiona opunându-se instinctelor Sinelui

natural, iar această forţă malignă *este ceea ce este*. Poate să ne inspire milă, dar trebuie, înainte de toate, să o recunoaştem, să ne apărăm de acţiunea sa distructivă şi în cele din urmă să o privăm de energia sa ucigaşă.

Toate făpturile trebuie să ştie că există prădători. Femeia care ignoră acest lucru nu va putea străbate propria-i pădure, fără teama de a fi devorată. A-l înţelege pe prădător înseamnă a deveni o fiinţă matură, care nu va mai fi vulnerabilă din cauza naivităţii, lipsei de experienţă sau inconştienţei.

Ca un vânător şiret, Barbă Albastră simte că sora cea mică este interesată de el, cu alte cuvinte, dispusă să-i devină pradă. O cere de soţie şi, într-un moment de exuberanţă juvenilă, care e de cele mai multe ori un amestec de nebunie, plăcere, fericire şi curiozitate sexuală, ea acceptă. Care femeie nu recunoaşte acest scenariu?

Femeia naivă ca pradă

Cea mai mică dintre surori, cea mai puţin evoluată, este întruparea femeii naive. Ea va fi capturată temporar de propriul său inamic interior. Dar, în final, va deveni mai înţeleaptă, mai puternică, şi va şti să-l recunoască imediat pe vicleanul prădător din propriu-i psihic.

Substratul psihologic al poveştii se aplică deopotrivă femeii mai vârstnice, care încă n-a învăţat cum să-şi recunoască prădătorul interior. Poate a început de mai multe ori acest proces, dar, în lipsa sfaturilor sau a unui sprijin, nu a reuşit să-l finalizeze.

De aceea poveştile sunt atât de constructive. Ele oferă hărţi iniţiatice, aşa încât chiar şi o lucrare care s-a împotmolit să poată fi dusă la bun sfârşit. Povestea *Barbă Albastră* este importantă pentru toate femeile, indiferent că sunt foarte tinere şi abia acum încep să afle de existenţa prădătorului sau că, după ce au fost hărţuite şi persecutate

de el ani de-a rândul, se pregătesc în sfârşit pentru o ultimă şi decisivă bătălie.

Sora cea mică reprezintă un potenţial creativ din psihic, un aspect orientat spre viaţa exuberantă, înfloritoare. Dar se abate din drumul ei, acceptând să devină trofeul unui om rău, în virtutea faptului de a nu-şi fi păstrat intacte instinctele care i-ar fi permis să vadă pericolul şi să ia altă decizie.

Sub aspect psihic, băieţii şi fetele sunt ca şi adormiţi: nu sunt conştienţi că ei înşişi pot fi o pradă. Mult mai uşoară şi mai puţin dureroasă ar fi viaţa dacă toţi oamenii s-ar naşte cu ochii bine deschişi, dar nu aşa se întâmplă. Toţi ne naştem *Anlagen*, ca potenţialul din nucleul unei celule: în biologie, *Anlage*-ul este acea parte a celulei reprezentând „ceea ce va deveni". În *Anlage* se află substanţa fundamentală care, în timp, se va dezvolta, permiţându-ne să devenim o fiinţă completă.

Prin urmare, viaţa noastră, ca femei, constă în stimularea acestui *Anlage*. Iar povestea *Barbă Albastră* vorbeşte tocmai despre trezirea şi educarea acestui centru psihic, a acestei celule strălucitoare. În vederea acestei educări, sora cea mică acceptă să se cunune cu o forţă pe care o consideră foarte nobilă. Nunta din poveste simbolizează aşadar căutarea unui nou statut, iminenta revelare a unui nou strat al psihicului.

Dar tânăra soţie s-a înşelat. La început, se temea de Barbă Albastră. Era neîncrezătoare. A fost însă de ajuns o mică escapadă în pădure ca să nu-şi mai asculte intuiţia. Aproape toate femeile au trecut prin această experienţă măcar o dată în viaţă. Ea sfârşeşte în cele din urmă prin a se convinge pe sine că Barbă Albastră nu e periculos, ci pur şi simplu ciudat, excentric. „Ce proastă sunt! De ce mă sperie barba aceea albastră?" Natura ei sălbatică a intuit adevărul şi ştie că bărbatul cu barbă albastră este extrem

de periculos, dar psihicul ingenuu respinge această înţelepciune lăuntrică.

Asemenea erori de judecată sunt destul de obişnuite în cazul unei femei foarte tinere, ale cărei sisteme de alarmă încă nu s-au dezvoltat. Ea este ca un pui de lup orfan ce se joacă într-o poiană, neştiind că, din umbră, se apropie tiptil un râs uriaş. Dacă e vorba de o femeie mai în vârstă, ruptă până într-atât de natura ei sălbatică, încât abia mai aude avertismentele interioare, va proceda şi ea exact la fel, păstrându-şi zâmbetul naiv pe buze.

Vă veţi întreba, desigur, dacă toate acestea nu ar putea fi evitate. La fel ca în lumea animală, fetiţa învaţă să-l vadă pe prădător graţie învăţăturilor mamei şi tatălui. Fără îndrumarea iubitoare a părinţilor, ea nu ar întârzia să devină o pradă. Trebuie să recunoaştem, aproape fiecare dintre noi am avut de-a face, măcar o dată în viaţă, cu idei obsedante sau persoane bizare furişându-se noaptea pe fereastra noastră psihică şi luându-ne prin surprindere. Deşi poartă pe faţă o mască şi strâng între dinţi un cuţit, iar în spate cară un sac plin de bani, dacă ne spun că lucrează la bancă, noi îi credem.

Totuşi, în ciuda sfaturilor înţelepte ale părinţilor, adolescenta poate să fie, mai ales în jurul vârstei de doisprezece ani, sedusă şi îndepărtată de propriul său adevăr de către camarazii ei, de forţele culturale sau de presiuni psihice, şi să înceapă astfel să se expună cu destulă imprudenţă pericolelor în încercarea de a cunoaşte prin ea însăşi. Când lucrez cu adolescente ceva mai mari, care sunt convinse că lumea va fi bună dacă vor şti cum s-o trateze, mă simt ca un dulău bătrân. îmi vine să-mi pun labele pe ochi şi să gem, fiindcă văd ceea ce ele nu văd, şi ştiu, mai ales dacă sunt încăpăţânate şi îndrăzneţe, că vor stărui să se încurce cu prădătorul cel puţin o dată înainte de şocul trezirii.

La începutul vieţii, punctul nostru de vedere feminin este foarte naiv, cu alte cuvinte, înţelegerea emoţională a lucrurilor ascunse este foarte slabă. Dar, ca femei, aşa începem toate. Suntem naive şi intrăm singure în nişte situaţii destul de confuze. Dacă nu suntem iniţiate în acest sens, înseamnă că ne aflăm într-o perioadă a vieţii noastre în care putem vedea doar ceea ce este evident.

Când lupoaica îşi lasă puii şi pleacă la vânat, micuţii încearcă să o urmeze şi ies din vizuină. Ea mârâie, sare la ei şi-i sperie, obligându-i să fugă înapoi. Mama ştie că puii încă nu sunt în stare să-şi facă o idee în privinţa celorlalte animale. Ei nu ştiu cine-i prădător şi cine nu. Însă, la momentul cuvenit, îi va învăţa, cu duritate, dar eficace.

Femeile au nevoie de o iniţiere similară. Ele trebuie să înveţe că lumea interioară şi lumea exterioară nu sunt întotdeauna nişte locuri plăcute. Multe femei nu au primit nici măcar acele lecţii de bază despre prădători pe care lupoaica le dă puilor săi, de genul: dacă te ameninţă şi e mai mare decât tine, ia-o la sănătoasa; dacă e mai slab, vezi ce vrei să faci; dacă e bolnav, lasă-l în pace; dacă are gheare, venin, cleşti sau colţi ascuţiţi, depărtează-te şi ia-o în direcţie opusă; dacă miroase bine, dar e înconjurat de falei de metal, să nu te-apropii…

Sora cea mică din poveste nu numai că este naivă în ce priveşte propriile sale procese mentale şi ignoră total aspectul distrugător al propriului psihic, dar ea se lasă şi foarte uşor sedusă de plăcerile eului. Şi de ce nu? Noi, fiecare dintre noi, vrem ca viaţa să fie frumoasă. Orice femeie îşi doreşte să încalece un armăsar împodobit cu clopoţei şi să călărească prin verdele nesfârşit al crângului senzualităţii. Toţi oamenii visează să se bucure de paradis aici, pe pământ. Eul nostru vrea să se simtă minunat, numai că această aspiraţie spre paradiziac, combinată cu naivitatea, în loc să ne aducă împlinirea, va hrăni

prădătorul.

Fetiţele acceptă ideea mariajului cu monstrul când sunt încă foarte mici, de regulă înainte de a fi împlinit cinci ani. Ele sunt învăţate să nu vadă şi să considere frumoasă orice ciudăţenie. Tocmai din pricina unei asemenea educaţii sora cea mică îşi spune: „În fond, barba lui nu e chiar aşa de albastră”. Această îndoctrinare timpurie care le cere femeilor „să fie drăguţe” le face să-şi ignore propria intuiţie. Ele sunt învăţate pur şi simplu să se supună prădătorului. Imaginaţi-vă o lupoaică învăţându-şi puii „să fie drăguţi” cu un dihor flămând sau cu un şarpe cu clopoţei!

În poveste, chiar şi mama e complice: participă la picnic, la promenadă. Nu spune un cuvânt măcar niciuneia dintre fete pentru a o avertiza. S-ar putea crede că mama biologică sau mama interioară este adormită sau că este ea însăşi naivă, cum se întâmplă frecvent în cazul fetelor foarte tinere ori al femeilor care nu s-au bucurat de afecţiunea maternă.

Interesant este că celelalte două surori se dovedesc mai avizate când spun că nu le place Barbă Albastră, chiar şi după ce le-a tratat într-un mod atât de romantic şi rafinat. Cu alte cuvinte, unele aspecte ale psihicului, reprezentate de surorile mai mari, văd lucrurile ceva mai clar, au o anume „cunoaştere” care le pune în gardă împotriva tentaţiei de a învălui prădătorul într-o misterioasă aură romantică. Femeia iniţiată ascultă glasurile surorilor mai mari din psihic, care o avertizează asupra pericolului. Femeia neiniţiată nu le va da nicio atenţie; ea încă se identifică prea mult cu naivitatea.

Să luăm de exemplu o femeie naivă care persistă în a se înşela în alegerea partenerului. Undeva, în forul său interior, ştie că acest comportament nu duce nicăieri, că ar trebui să se oprească şi să adopte alte criterii de valoare.

De multe ori ştie chiar şi ce ar trebui să facă. Dar ceva, un fel de hipnoză, o determină să urmeze mai departe modelul distructiv. În marea majoritate a cazurilor, femeia crede că, dacă încă puţin va mai rezista, senzaţia aceea paradiziacă, pe care o caută ea, va apărea în clipa imediat următoare.

La extrema cealaltă, femeia care se droghează are sigur în mintea ei nişte surori mai mari care-i spun: „Gata! … Ajunge!… E rău pentru minte, pentru corp. Nu mai vrem!” Dar dorinţa femeii de a găsi paradisul o face să se mărite cu Barbă Albastră, traficantul care-i procură artificialele sale paradisuri psihice.

În orice dilemă s-ar găsi femeia, glasurile surorilor mai mari din psihicul ei o sfătuiesc mereu să dea dovadă de luciditate şi să fie înţeleaptă în alegerile sale. îi şoptesc adevăruri pe care, uneori, femeia nu vrea să le audă, pentru că pun capăt fanteziei paradisului regăsit.

Şi astfel are loc nunta fatală, unirea dintre dulcea naivitate şi cruzimea întunecată. Când Barbă Albastră pleacă în călătorie, tânăra soţie nu realizează că, deşi a fost îndemnată să facă tot ce pofteşte (cu excepţia unui singur lucru), trăieşte mai puţin, în loc să trăiască mai mult. Multe femei trăiesc literalmente povestea lui Barbă Albastră. Se căsătoresc când sunt încă naive în privinţa prădătorilor şi îşi aleg un partener distructiv pentru ele, convinse că vor reuşi să-l „vindece” cu iubirea lor. S-ar putea spune că, multă vreme, şi-au tot repetat: „Barba lui nu e chiar aşa de albastră”.

În cele din urmă, femeia astfel prinsă va vedea cum speranţele sale într-o viaţă demnă pentru ea şi copiii ei scad pe zi ce trece. E de dorit ca ea să deschidă, în cele din urmă, uşa acelei odăi unde zace tot ce a fost distrus din viaţa ei. Dacă partenerul său poate fi cel care o denigrează şi îi distruge viaţa, adevărul e că prădătorul

natural din propriul ei psihic joacă şi el un rol. Atât timp cât femeia este forţată să se creadă neputincioasă şi/sau este învăţată să nu perceapă în mod conştient ceea ce ştie ea că e adevărat, elanurile şi darurile feminine ale psihicului său vor continua să fie sufocate.

Un suflet tânăr, însoţindu-se cu prădătorul, este captiv sau îngrădit într-o perioadă a vieţii sale, destinată evoluţiei. În loc să trăiască liber, începe să trăiască în eroare. Prădătorul a făcut o promisiune, pe care însă nu o va respecta. I-a promis femeii că va deveni într-un fel sau altul regină, când, de fapt, el pune la cale uciderea ei. Există totuşi o portiţă de scăpare, dar trebuie să ai o cheie.

Cheia cunoaşterii: importanţa căutării

Da, această mică cheie, ea este cea care permite accesul la secretul pe care toate femeile îl ştiu şi totuşi nu-l ştiu. Cheia reprezintă permisiunea de a cunoaşte cele mai profunde, cele mai întunecate secrete ale psihicului – în cazul de faţă, ceea ce degradează şi distruge potenţialul uman al unei femei.

Barbă Albastră îşi duce mai departe planul distructiv, îndemnându-şi soţia să se compromită, psihic vorbind. „Fă tot ce vrei”, îi spune el, dându-i senzaţia de aparentă libertate. El insinuează că e liberă să petreacă şi să se distreze în peisaje idilice, cel puţin în limitele teritoriului său. În realitate, însă, nu este deloc liberă, căci nu e lăsată să ia cunoştinţă de teribilele adevăruri privind prădătorul, chiar dacă, în adâncul sufletului ei, a înţeles deja ce se întâmplă.

Femeia naivă acceptă tacit să nu ştie. Femeile credule sau cele ale căror instincte au fost rănite încă se mai întorc, precum florile, în direcţia oricărui soare ce li se oferă. Femeia naivă sau rănită poate fi sedusă extrem de uşor cu promisiuni de bunăstare, de fericire, de plăceri diverse, fie ele promisiuni de înalt statut social care să o

înalţe în ochii familiei, ai colegilor, sau de mai mare securitate, de iubire eternă, de mari aventuri sau sex fierbinte.

Barbă Albastră îi interzice tinerei sale soţii să folosească acea cheie care i-ar permite să devină conştientă. Să-i interzici unei femei să folosească cheia cunoaşterii conştiente de sine înseamnă să o privezi de natura sa intuitivă, de curiozitatea sa înnăscută care-i permite să descopere ce „se ascunde" în spatele aparenţelor. Fără această cunoaştere, femeia este lipsită de protecţie. Dacă va asculta ordinul lui Barbă Albastră de a nu folosi cheia, va alege moartea spiritului ei. Alegând să deschidă uşa acelei oribile odăi secrete, alege viaţa.

În poveste, surorile vin să o vadă şi, „ca tot omul, erau foarte curioase". Tânăra soţie le spune bucuroasă: „Putem face orice, cu excepţia unui singur lucru". Iar surorile hotărăsc să caute în joacă uşa la care se potriveşte cheia cea mică. Ele demonstrează încă o dată apetitul lor sănătos pentru o cunoaştere conştientă.

Unii psihologi, printre care Freud şi Bruno Bettelheim, au interpretat episoade similare celor din povestea lui Barbă Albastră ca un fel de pedeapsă psihologică pentru curiozitatea sexuală a femeilor4. La începuturile sale, psihologia clasică dădea o conotaţie negativă curiozităţii feminine, în timp ce bărbaţii cu înclinaţii similare erau numiţi investigatori. Femeile erau indiscrete, pe când bărbaţii erau cercetători. Bagatelizând curiozitatea feminină, până la a face din ea o supărătoare indiscreţie, le sunt în fond negate femeilor perspicacitatea, presentimentele, intuiţiile. Toate simţurile lor. Sunt atacate puterile lor fundamentale: capacitatea de a distinge şi de a analiza.

Prin urmare, considerând că femeile care încă nu au deschis uşa interzisă sunt şi cele care aleargă în braţele lui

Barbă Albastră, e un adevărat noroc că surorile mai mari posedă un instinct sălbatic al curiozităţii intact. Ele sunt reprezentantele psihicului fiecărei femei, cele care, prin discrete avertizări, o pun în gardă şi o ajută să înţeleagă ce este important pentru ea. Important este să găsească uşiţa aceea mică, important este să nu asculte ordinele prădătorului, iar faptul de a descoperi ce are special acea încăpere este esenţial.

În trecut, uşile se făceau din piatră şi din lemn. În unele culturi, se credea că uşa păstra mai departe în ea spiritul pietrei sau al lemnului, care era invocat în calitatea sa de păzitor al respectivei încăperi. Cu multă vreme în urmă, mormintele aveau mai multe uşi decât casele, însăşi ideea de „uşă" sugera faptul că înăuntru se afla o valoare spirituală, sau ceva ce trebuia ţinut sub cheie.

Uşa din poveste reprezintă o barieră psihică, un fel de santinelă pusă în faţa secretului. Acest paznic aflat în piatră sau în lemn ne reaminteşte, o dată în plus, calitatea de vrăjitor a prădătorului – o forţă psihică ce ne învăluie şi ne zăpăceşte ca prin farmec, împiedicându-ne să ştim ceea ce ştim. Femeile întăresc această uşă sau barieră când se descurajează ele însele sau unele pe altele să gândească ori să caute prea adânc, căci „poţi avea o surpriză destul de neplăcută". Pentru a învinge acest obstacol, trebuie aplicată o contramagie adecvată. Iar această contramagie o aflăm în simbolul cheii.

A pune întrebarea justă constituie elementul esenţial al transformării – în poveşti, în psihanaliză, în procesul individuaţiei. Întrebarea-cheie provoacă germinarea conştienţei. Întrebarea corect formulată emană întotdeauna dintr-o fundamentală curiozitate în legătură cu ceea ce se află „dincolo". Întrebările sunt chei ce deschid pe loc uşile secrete ale psihicului.

Deşi surorile nu ştiu ce se află în spatele uşii, o

comoară sau o farsă, ele îşi urmează instinctul şi formulează *întrebarea* psihologică justă: „*Unde* să fie uşa aceea şi *ce* poate fi în spatele ei?”

Din acest moment, fiinţa naivă începe să se maturizeze şi să-şi pună întrebări. „Ce se află dincolo de aparenţe? Care este sursa umbrei ce se conturează pe perete?” Fiinţa tânără şi naivă începe să înţeleagă că, dacă există ceva secret, ceva întunecat, ceva interzis, el trebuie examinat. Cele a căror conştiinţă se va dezvolta, cercetează tot ce se află dincolo de ceea ce e imediat sesizabil: ciripitul a cărui sursă este invizibilă, fereastra întunecată, uşa care scârţâie, firul de lumină pe sub prag. Ele explorează aceste mistere până li se revelează esenţa însăşi a problemei.

Tăria de a suporta ceea ce vede îi permite femeii să se reîntoarcă la natura sa profundă, acolo unde toate gândurile, toate sentimentele, toate acţiunile sale vor primi preţiosul sprijin de care au nevoie.

Mirele-fiară

Deşi tânăra femeie se străduie să respecte ordinele prădătorului şi acceptă să ignore secretul din pivniţă, nu va putea rezista totuşi prea mul timp. În cele din urmă, introduce cheia în uşă – pune întrebarea – şi descoperă oribilul măcel undeva, în viaţa sa profundă. Iar cheia, acest mic simbol al vieţii ei, dintr-odată începe a sângera şi varsă în neştire lacrimi de sânge pentru a avertiza că ceva nu e în regulă. O femeie poate încerca să-şi ascundă ravagiile din viaţa sa, dar hemoragia, pierderea energiei sale vitale, nu se va opri până nu va recunoaşte adevărata natură a prădătorului şi nu-l va domina.

Când femeia deschide uşa propriei sale vieţi şi descoperă măcelul comis în acele locuri îndepărtate, îşi dă seama că ea însăşi a permis uciderea viselor, speranţelor, obiectivelor ei cele mai importante. Gânduri, sentimente,

dorinţe, odinioară frumoase şi promiţătoare, zac acum acolo, fără viaţă. Dacă aceste vise şi speranţe privesc relaţiile afective, năzuinţa spre împlinire, succesul, realizarea unei opere de artă, când cineva face această îngrozitoare descoperire în psihicul său, putem avea certitudinea că prădătorul natural, simbolizat frecvent în vise de mirele-fiară, a lucrat şi a distrus metodic dorinţele, preocupările şi aspiraţiile cele mai profunde ale unei femei.

Personajul mirelui-bestie apare frecvent în poveşti. Putem vedea în el simbolul a ceva malefic ascuns sub aparenţa bunăvoinţei. Acesta, sau alt personaj similar, este întotdeauna prezent când o femeie are presentimente oarecum naive în legătură cu ceva sau cineva. Când femeia încearcă să ignore realitatea propriilor dezastre, visele ei nocturne o vor avertiza, strigându-i să se trezească, să ceară ajutor, să fugă sau să-şi asmuţă câinii.

De-a lungul anilor, am avut ocazia să cunosc numeroase vise ale femeilor, în care apare figura mirelui-bestie sau sentimentul că lucrurile nu sunt chiar atât de bune precum par. Astfel, o femeie visase un bărbat realmente fermecător, dar, când şi-a coborât privirea, a văzut ieşind din mâneca lui o ameninţătoare spirală din sârmă ghimpată. Altă femeie visase că ajuta un bătrân să treacă strada, şi deodată bătrânul, zâmbind diabolic, se „topi” pe braţul ei, producându-i o arsură gravă. O altă femeie visase că mânca în compania unui prieten necunoscut, a cărui furculiţă zbură peste masă, rănind-o mortal.

Această incapacitate de a vedea, de a înţelege, de a simţi că dorinţele noastre profunde nu concordă cu propriile acţiuni aceasta este urma lăsată de mirele-bestie. Prezenţa acestui factor în psihic explică de ce femeile care spun că vor să construiască o relaţie durabilă fac tot ce pot

pentru a o sabota. Iată de ce femeile care-şi fixează obiective foarte precise în timp şi în spaţiu nu fac nici măcar primul pas în acea direcţie sau abandonează la primul obstacol. Acesta este motivul tuturor amânărilor care dau naştere urii de sine şi sentimentelor de ruşine, exacerbate din cauza reprimării lor; acesta este motivul tuturor noilor începuturi atât de dureros necesare şi al tuturor obiectivelor niciodată finalizate. De fiecare dată când prădătorul lucrează pe ascuns, totul deraiază, totul este distrus, decapitat.

Mirele-fiară este un simbol întâlnit în multe basme. În general, povestea decurge astfel: un necunoscut îi face curte unei fete care se învoieşte să-l ia de bărbat. Dar, înainte de ziua nunţii, ea se plimbă prin pădure, se rătăceşte şi, la lăsarea întunericului, se caţără într-un copac, ca să se adăpostească de jivinele pădurii. Aşteptând să treacă noaptea, îşi vede mirele venind cu o lopată pe umăr. Ceva din înfăţişarea viitorului soţ dă de înţeles că n-ar fi om. Uneori, îl trădează conformaţia ciudată a piciorului, mâinii ori braţului, sau o pilozitate ieşită din comun.

El se pune să sape o groapă în pământ chiar sub copacul în care se află ea, cântând şi mormăind cum că îşi va ucide viitoarea soţie şi o va îngropa acolo. Fata, speriată, stă ascunsă toată noaptea în copac, iar în zori, când mirele a plecat, aleargă într-un suflet acasă, le povesteşte cele întâmplate tatălui şi fraţilor ei, iar bărbaţii îi ţin calea mirelui-fiară şi-l omoară.

Acesta e un puternic proces arhetipal al psihicului feminin. Femeia e intuitivă şi, chiar dacă la început acceptă să se cunune cu prădătorul natural al psihicului, chiar dacă se pierde puţin prin meandrele psihicului, izbuteşte în cele din urmă să se salveze, căci e capabilă să vadă adevărul, să-l înfrunte conştient şi să ia măsuri

pentru a rezolva problema.

Iar acum vine următoarea etapă, mult mai grea, şi anume, să avem tăria de a îndura ceea ce vedem, autodistrugerea noastră, moartea noastră.

Mirosul sângelui în poveste, surorile trântesc uşa camerei macabre. Tânăra nevastă, îngrozită, vede pe cheie o pată de sânge. Un geamăt îi scapă printre buze: „Trebuie să fac să dispară acest sânge, altminteri el o să-şi dea seama!”

Acum, şinele naiv ştie că o forţă ucigaşă se mişcă liber în psihic. Iar sângele care pătează cheia este sângele femeilor. Dacă ar fi fost doar sângele sacrificiului propriilor fantezii frivole, pe cheie n-ar fi fost decât o mică pată. Dar e ceva mult mai grav, pentru că sângele reprezintă distrugerea celor mai profunde, celor mai intime aspecte ale propriei vieţi creative.

În această stare, femeia îşi pierde energia creativă, necesară fie pentru rezolvarea problemelor vieţii sale cotidiene privind studiile, familia sau prietenii, fie pentru a se ocupa de problemele lumii în general sau de probleme spirituale – dezvoltarea sa personală, arta sa. Şi nu e o simplă amânare, căci situaţia durează săptămâni şi luni. Ea pare deprimată şi, deşi e plină de idei, se simte slăbită şi tot mai puţin capabilă să le dea viaţă.

Sângele, în această poveste, nu este sângele menstrual, ci sângele arterelor sufletului. Şi nu murdăreşte doar cheia; el pătează *persona* în întregime. Rochia de pe ea şi toate celelalte rochii din dulapul său sunt pătate de sânge. În psihologia arhetipală, haina simbolizează prezenţa exterioară. *Persona* este masca pe care individul o arată lumii. Ea ascunde multe lucruri. Prin deghizamente şi costumaţii psihice adecvate, atât bărbaţii, cât şi femeile, pot prezenta lumii o *persona* aproape perfectă, o faţadă aproape perfectă.

Când cheia care plânge – întrebarea – pătează *persona* noastră, nu ne mai putem ascunde mult timp frământările. Putem spune ce vrem, putem arăta cea mai zâmbitoare faţă, dar după ce am văzut groaznicul adevăr din camera morţii, nu mai putem pretinde că el nu există. Iar vederea adevărului intensifică hemoragia, pierderea energiei. Şi doare. E o arteră ruptă. Trebuie să remediem neîntârziat această cumplită stare.

În această poveste cheia este totodată un conţinător. Ea conţine sângele, iar sângele este amintirea a ceea ce s-a văzut şi acum se ştie. Pentru femei, cheia semnifică elucidarea unui mister sau accesul la cunoaştere. În alte poveşti, această cheie simbolică este adesea reprezentată de expresii ca, de pildă, „Sesam, deschide-te!”, cuvintele pe care Ali Baba le strigă muntelui, iar muntele se deschide cu vuiet prelung, lăsându-l să intre. Într-o manieră ceva mai picarescă, în desenul animat al lui Walt Disney, zâna cea bună, naşa Cenuşăresei, fredonează vesel „Bibidi-bobidi-bu”, şi numaidecât dovleacul se preschimbă în caleaşcă, iar şoriceii, în vizitii.

În misterele eleusine, cheia era ascunsă sub limbă, ceea ce însemna că esenţa unei probleme, indiciul, reperul, se găsea în anumite grupuri de cuvinte sau întrebări-cheie. Iar întrebările cele mai utile femeilor în situaţii similare celor descrise în *Barbă Albastră* sunt: Ce se ascunde în spatele uşii? Ce nu e ceea ce pare? Ce ştiu în adâncul fiinţei mele şi aş vrea să nu ştiu? Ce parte din mine a fost ucisă sau e pe moarte?

Fiecare dintre aceste întrebări este o cheie. Şi, dacă femeia nu a trăit decât pe jumătate, se prea poate ca răspunsurile să vină pătate de sânge. Aspectul distructiv al psihicului, care urmăreşte, între altele, să împiedice cunoaşterea conştientă, îşi va continua controalele ocazionale şi va smulge sau va otrăvi orice nou vlăstar.

Aceasta e natura lui. Aşa funcţionează el.

Privită deci în sens pozitiv, doar persistenţa sângelui pe această cheie face ca psihicul să reţină ce a văzut. Există o cenzură naturală a tuturor evenimentelor negative şi dureroase din viaţa noastră. Evident, eul-cenzor vrea să uite că a văzut acea odaie şi cadavrele din ea. Iată de ce soţia lui Barbă Albastră încearcă să şteargă cheia cu pâslă din păr de cal. Ea recurge la toate metodele cunoscute, la toate leacurile medicinii populare feminine pentru dureri şi răni adânci: pânza de păianjen, cenuşa şi focul – elemente asociate muncii Parcelor, ce ţes viaţa şi moartea. În ciuda efortului său disperat, nu numai că nu reuşeşte să cureţe cheia, dar nici nu poate pune capăt situaţiei, prefăcându-se că nu există. Nu poate stăvili lacrimile de sânge ale micuţei chei. Paradoxal, în timp ce vechea ei viaţă moare, şi nici cele mai bune remedii nu reuşesc să ascundă acest lucru, femeia devine conştientă de propria-i hemoragie şi abia atunci începe să trăiască.

Femeia odinioară naivă trebuie să înţeleagă ce s-a întâmplat. Omorându-şi toate consoartele „curioase”, Barbă Albastră ucide femininul creativ, potenţialul capabil să dezvolte noi şi interesante aspecte ale vieţii. Prădătorul se dovedeşte extrem de agresiv în privinţa naturii sălbatice feminine. El urmăreşte în cel mai bun dintre cazuri să ridiculizeze şi, în cel mai rău, să rupă legătura femeii cu propriile-i intuiţii, inspiraţii, căutări.

O altă femeie cu care am lucrat, inteligentă şi talentată, mi-a împărtăşit povestea bunicii sale, care trăia în Midwest. Pentru bunica ei, fericirea supremă era să ia trenul spre Chicago şi, cu o pălărie mare pe cap, ca o doamnă elegantă, să se plimbe pe Michigan Avenue, privind vitrinele. De voie, de nevoie, sau pentru că aşa i-a fost soarta, s-a măritat cu un fermier şi a plecat să trăiască împreună cu el la ţară, în mijlocul lanurilor de grâu.

Încetul cu încetul, femeia a început să putrezească în frumoasa ei fermă, lângă soţul şi copiii ei minunaţi. Nu mai avea acum timp pentru viaţa „frivola de odinioară. Era prea ocupată cu treburile casei, cu copiii…

Trecură anii şi, într-o bună zi, după ce a spălat cu mâinile ei podeaua în bucătărie şi sufragerie, şi-a pus cea mai frumoasă bluză de mătase, şi-a încheiat la toţi nasturii fusta ei lungă, şi-a aranjat pe cap pălăria ei mare, apoi şi-a vârât ţeava puştii de vânătoare a bărbatului său în gură şi a apăsat pe trăgaci. Nu e femeie care să nu ştie de ce a frecat ea mai întâi podeaua.

O femeie al cărei suflet moare de foame poate suferi atât de mult, încât să nu mai poată îndura. Fiindcă au o vitală nevoie de a se exprima în felul lor propriu, femeile trebuie să crească, să înflorească aşa cum simt ele, fără nicio constrângere din partea celorlalţi. În acest sens, cheia însângerată ar putea de asemenea simboliza legăturile de sânge cu femeile ce le-au precedat. Cine dintre noi nu cunoaşte cel puţin o persoană dragă care şi-a pierdut instinctul de a face alegeri corecte şi a trebuit de aceea să ducă o viaţă marginală sau chiar mai rău? S-ar putea să fii tu însăţi această femeie.

Aprinzând o mare lumină în întunericul psihicului, umbrele, acolo unde lumina nu ajunge, par mult mai negre. Acesta este unul din aspectele mai puţin discutate ale procesului individuaţiei. Prin urmare, luminând o parte oarecare a psihicului, altundeva în el se produce o intensificare a întunericului pe care, în mod necesar, trebuie să-l înfruntăm. Acest întuneric nu-l putem ignora. Cheia, întrebările, nu trebuie ascunse, şi nici uitate. Întrebările trebuie puse… Şi trebuie să primească răspuns.

Lucrarea cea mai profundă este şi cea mai întunecată. O femeie curajoasă, o femeie înţeleaptă, va avea grijă să cultive pământul cel mai rău al psihicului său,

căci, cultivându-l doar pe cel mai bun, va avea o imagine mult redusă a ceea ce este ea în realitate. Să nu ne temem deci să explorăm aspectele cele mai rele din noi. Puterea sufletului va creşte datorită noilor perspective şi noilor oportunităţi de a ne reexamina într-un mod complet nou propria viaţă, propriul sine.

În acest gen de cultivare a solului psihic excelează Femeia Sălbatică. Ea nu se teme de întunericul cel mai negru. De fapt, ea vede în întuneric. Nu o sperie leşurile, rămăşiţele, putreziciunea, duhoarea, sângele, oasele reci, fetele muribunde şi nici soţii asasini. Poate să vadă orice, poate să îndure orice şi poate să ajute. Şi tocmai asta e ceea ce învaţă sora cea mică din povestea lui Barbă Albastră.

Scheletele din odaie reprezintă, în cea mai pozitivă lumină, forţa indestructibilă a femininului. În plan arhetipal, oasele reprezintă ceea ce niciodată nu va putea fi distrus. Poveştile despre oase se referă în mod esenţial la ceva greu de distrus din psihic. Iar singurul bun greu de distrus, pe care-l avem, este sufletul nostru.

Când vorbim despre esenţa feminităţii, vorbim în realitate despre sufletul feminin. Iar când vorbim despre trupuri risipite prin pivniţă, spunem că ceva s-a întâmplat cu forţa sufletului. Dar, chiar dacă vitalitatea exterioară i-a fost furată, chiar dacă însăşi viaţa i-a fost smulsă, el nu e complet distrus. Încă mai poate să revină la viaţă.

Şi revine la viaţă datorită tinerei soţii şi surorilor sale, care izbutesc în cele din urmă să distrugă vechile tipare de ignoranţă şi să privească dezastrul fără să-ntoarcă privirea. Ele sunt capabile să vadă şi să suporte ceea ce văd.

Iată-ne din nou lângă *Loba*, în peştera arhetipalei femei a oaselor. Avem aici rămăşiţele a ceea ce fusese cândva o femeie întreagă. Totuşi, spre deosebire de

aspectele ciclice de viaţă şi de moarte ale arhetipului Femeii Sălbatice care ia viaţa ce se stinge, o incubează şi o azvârle înapoi în lume, Barbă Albastră ucide femeia şi o despoaie până nu mai rămân din ea decât oasele. Nu-i lasă nici frumuseţea, nici iubirea, nici şinele şi, prin urmare, nici capacitatea de a acţiona în folosul ei. Pentru a pune capăt acestei situaţii, noi, femeile, trebuie să ne ocupăm de aspectul ucigaş care ne ţine în stăpânirea sa, să vedem rezultatul lucrării sale macabre, să înregistrăm totul în mod conştient, să-l păstrăm în conştiinţă şi apoi să acţionăm în beneficiul nostru, nu într-al său.

Simbolurile pivniţei, temniţei şi peşterii sunt toate legate între ele. Sunt vechi spaţii iniţiatice: locuri spre care s-au prin care femeia, încălcând interdicţiile, coboară până la victimele asasinatului pentru a descoperi adevărul şi, graţie inteligenţei şi/sau suferinţei, triumfa izgonind, transformând sau exterminând asasinul psihicului. Povestea lui Barbă Albastră ne arată cât se poate de clar ce avem de făcut: să găsim cadavrele, să ne urmăm instinctele, să vedem ceea ce trebuie văzut, să trezim forţele psihice şi să suprimăm energia distructivă.

Neacordând atenţie acestor probleme, femeia va continua să asculte ordinele prădătorului. Odată însă ce va deschide acea cămară a psihicului care îi arată cât de moartă, cât de distrusă este, va înţelege cum au fost ucise diferitele părţi ale naturii ei feminine şi ale psihicului ei instinctual, şi cum au murit încet în spatele unei sănătăţi de faţadă. Iar când va vedea cu ochii ei toate acestea, când va realiza că e captivă şi că însăşi viaţa sa psihică este în joc, atunci se va putea impune cu şi mai multă forţă.

Ascunderea şi spionarea

Ca să scape de prădător, unele animale se ascund sub pământ şi ies apoi la suprafaţă, dar în spatele lui. Aceasta este şi manevra psihică la care recurge soţia lui Barbă

Albastră pentru a redeveni stăpână pe propria-i viaţă.

Descoperind trădarea soţiei, Barbă Albastră o apucă de păr şi o târăşte în pivniţă. „Acum ţi-a venit şi ţie rândul!” tună el mânios. Elementul asasin al inconştientului ameninţă să o distrugă pe femeia conştientă.

Analiza psihologică, interpretarea viselor, autocunoaşterea, introspecţia – toate acestea sunt modalităţi de ascundere şi spionare. Dispărem sub pământ pentru a ieşi în spatele problemei şi a o vedea dintr-o altă perspectivă. Fără capacitatea de a vedea, de a vedea cu adevărat, se pierde tot ce am aflat despre sinele-eu şi despre Sinele numinos.

În *Barbă Albastră*, psihicul încearcă acum să se salveze de la moarte. Nu mai e naiv şi recurge la şiretlicuri; cere timp pentru a se reculege, cu alte cuvinte, pentru a se întări în vederea bătăliei finale. În viaţa curentă, întâlnim femei care, la fel, îşi plănuiesc fuga, fie dintr-un vechi mod distructiv de a trăi, fie dintr-o relaţie de iubire eşuată sau dintr-o slujbă. Vor să câştige timp, aşteaptă momentul potrivit, elaborează o strategie şi îşi adună forţele interioare înainte de a face o schimbare exterioară. Uneori e de ajuns doar această cumplită ameninţare din partea prădătorului, pentru ca fiinţa blândă şi supusă să arunce priviri piezişe, de uliu.

Printr-o ciudată ironie, cele două aspecte ale psihicului, prădătorul şi tânărul potenţial, ating, şi unul, şi celălalt, punctul de fierbere. Când femeia înţelege că a fost o pradă, şi în lumea ei interioară, şi în cea exterioară, aproape că nu mai poate suporta. Lovită la însăşi temelia fiinţei sale, ea plănuieşte, şi bine face, să distrugă forţa prădătoare.

Între timp, complexul său prădător, furios că ea a deschis uşa interzisă, se mobilizează, căutând să-i

zădărnicească orice tentativă de a scăpa.

Această forţă distructivă devine ucigaşă, considerând că femeia a profanat „Sfânta Sfintelor” şi acum trebuie să moară.

Când aspecte opuse ale psihicului unei femei ating simultan punctul de fierbere, ea poate să se simtă teribil de obosită, deoarece libidoul[16] ei este atras în două direcţii opuse. Dar chiar dacă nefericitele sale lupte, oricare ar fi acestea, o epuizează şi oricât de mare ar fi foamea sufletului său, ea trebuie să-şi plănuiască fuga, trebuie cu orice preţ să se forţeze să meargă mai departe. E un moment critic. E ca şi cum am sta o zi şi-o noapte afară, în ger. Pentru a supravieţui, nu trebuie nicidecum să cădem pradă oboselii. Să dormim acum e moarte sigură.

Aceasta e iniţierea cea mai profundă, iniţierea unei femei în folosirea simţurilor sale instinctuale pentru identificarea şi suprimarea prădătorului. Este momentul în care femeia captivă trece de la starea de victimă la cea de persoană ageră, atentă, vigilentă, când, cu un efort aproape supraomenesc, reuşeşte să-şi conducă sufletul extenuat spre bătălia finală. Întrebările-cheie continuă s-o ajute, căci cheia nu încetează să piardă sângele înţelept, în ciuda strădaniilor prădătorului de a împiedica actul cunoaşterii conştiente. „Din pricina conştienţei, ai să mori!” – acesta e mesajul lui obsedant. Drept răspuns, soţia îl lasă să creadă că este victima lui supusă, în timp ce, de fapt, îi plănuieşte moartea.

În lumea animalelor, se spune că există un misterios dans psihic între pradă şi prădător. Dacă prada are o privire umilă sau dacă un frison o străbate, încreţindu-i pielea pe muşchi, e semn că-şi recunoaşte slăbiciunea şi acceptă să fie victimă.

---

16 în psihanaliza jungiană, conceptul de „libido” reprezintă energia psihică, în general (n. trad.).

Sunt momente când trebuie să tremuri şi să fugi, şi sunt momente când nu trebuie să o faci. În acest moment critic, o femeie nu trebuie să tremure şi nici să se umilească. Rugămintea prin care soţia lui Barbă Albastră îl imploră să-i lase un pic de timp pentru a se reculege nu este o dovadă de supunere faţă de prădător, ci o manevră abilă, pentru a acumula energie şi a o trimite muşchilor. Întocmai precum unele animale ale pădurii, ea se pregăteşte să declanşeze atacul împotriva prădătorului. Se ascunde sub pământ ca să scape de el şi reapare pe neaşteptate în spatele lui.

Strigătul

Când Barbă Albastră îşi cheamă soţia, iar aceasta caută cu disperare să câştige timp, ea încearcă de fapt să-şi adune forţele pentru a-şi învinge prădătorul, reprezentat fie de ameninţarea singulară (sau în combinaţie) venind din partea unei religii, unui soţ, unei familii sau unei culturi distructive, fie de complexele negative.

Soţia lui Barbă Albastră îşi pledează cauza cu iscusinţă:

„Te rog, murmură ea, lasă-mă să mă pregătesc pentru moarte”.

„Bine, răspunde el, dar grăbeşte-te”.

Tânăra femeie face apel la fraţii săi psihici. Ce reprezintă ei în psihicul unei femei? Aceştia sunt propulsorii cei mai musculoşi, cei mai agresivi ai psihicului. Ei reprezintă forţa unei femei, capabilă să intre în acţiune când e timpul să pună capăt impulsurilor rele. Acestui atribut i se conferă aici genul masculin, dar genul feminin este la fel de potrivit. Poate, de asemenea, să fie asexuat, reprezentat de elemente precum muntele ce se închide blocând accesul intrusului, sau soarele care pentru o clipă coboară din cer să-l facă scrum pe pungaş.

Soţia urcă în fugă scările spre camera ei şi îşi trimite

surorile în turn. „Îi vedeţi venind pe fraţii noştri?” le strigă ea. Iar ele îi răspund că încă nu se vede nimeni. Când Barbă Albastră o cheamă în pivniţă ca în sfârşit să-i taie capul, ea strigă din nou: „Îi vedeţi venind pe fraţii noştri?” Iar surorile îi strigă înapoi că s-ar zări în depărtare un vârtej sau un nor de praf.

Avem aici scenariul complet al dezlănţuirii forţei intra-psihice a unei femei. Surorile sale – mult mai înţelepte – au rolul principal în această ultimă etapă iniţiatică. Ele devin ochii ei. Strigătul femeii străbate spaţii vaste în interiorul psihicului, pentru a ajunge acolo unde trăiesc fraţii săi, acele aspecte ale psihicului antrenate să lupte chiar până la moarte dacă trebuie. Dar, la început, aspectele defensive ale psihicului nu sunt atât de aproape de conştiinţă cum ar trebui să fie. Promptitudinea şi natura luptătoare a multor femei nu sunt îndeajuns de aproape de conştiinţă pentru a putea fi eficace.

Femeia trebuie să înveţe să-şi mobilizeze ori să-şi cheme în ajutor natura combativă şi să facă apel la atributele vârtejului sau ale norului de praf. Simbolul vârtejului reprezintă forţa fermităţii, care poate să-i confere o uriaşă energie femeii dacă are grijă să nu o irosească. Datorită atitudinii ei hotărâte, femeia nu-şi va pierde conştienţa, şi nici nu va fi îngropată alături de celelalte. Ea va rezolva, o dată pentru totdeauna, problema distrugerii ei interioare, a pierderii libidoului, a poftei de viaţă, întrebările-cheie îi deschid poarta eliberării, dar, fără ochii surorilor, fără muşchii fraţilor înarmaţi cu săbii, nu va avea sorţi de izbândă.

Barbă Albastră îşi cheamă soţia şi începe să urce treptele de piatră. Femeia strigă către surori: „Dar acum îi vedeţi?” Iar surorile îi strigă într-un glas: „Da! Acum îi vedem, sunt chiar aici!” Fraţii sosesc în galop, năvălesc în odaie, se reped la Barbă Albastră, îl târăsc pe terasa

castelului şi-l străpung cu săbiile, lăsându-i rămăşiţele pradă mâncătorilor de cadavre.

Când femeile ies din naivitate, aduc cu ele şi pentru ele ceva necunoscut. În acest caz, femeia, acum mai înţeleaptă, face uz de o energie interioară masculină. Psihologia jungiană a numit-o „animus”. Acest element, parţial cultural, parţial uman şi parţial instinctual al psihicului femeii, apare în vise şi în poveşti sub chipul fiului, al soţului, al unui străin şi/sau al unui iubit – posibil ameninţător, în funcţie de circumstanţele psihice ale momentului. El are o importanţă deosebită, investit fiind cu însuşiri pe care în mod obişnuit societatea le refuză femeilor, îndeosebi agresivitatea.

Când acest element energic aparţinând sexului opus este sănătos, precum fraţii din povestea *Barbă Albastră*, el iubeşte femeia în care locuieşte şi o ajută, din interiorul psihicului, să împlinească tot ce-şi doreşte. El deţine forţa, muşchii psihici, în timp ce femeia poate avea alte înzestrări. El o va ajuta şi o va susţine în lupta ei pentru o cunoaştere conştientă. În cazul multor femei, acest aspect contrasexual reprezintă un pod între lumea interioară a gândurilor şi sentimentelor şi lumea exterioară.

Cu cât e mai puternic „animusul”, cu cât e mai solid acest pod, cu atât mai mari vor fi originalitatea, capacitatea şi dezinvoltura cu care femeia îşi va manifesta în mod concret ideile şi activitatea sa creativă în lumea exterioară. O femeie cu un „animus” mai puţin dezvoltat are foarte multe idei, dar este incapabilă să le manifeste în exterior. Ea se opreşte întotdeauna înainte de a-şi organiza sau de a-şi pune în practică minunatele sale imagini interioare.

Fraţii reprezintă darul forţei, al acţiunii. Cu ajutorul lor, uriaşa putere distructivă a prădătorului din psihicul femeii este în final anihilată şi, tot datorită lor, femeia îşi

pierde privirea ingenuă, în schimbul unor ochi bine deschişi. Este acum încadrată de doi războinici, unul în stânga şi altul în dreapta sa, gata să intervină la un semn al ei.

Devoratorii de păcate

Barbă Albastră este, sub toate aspectele, o poveste despre separare şi reunire. În finalul poveştii, trupul lui Barbă Albastră e lăsat pradă mâncătorilor de cadavre, vulturilor, şacalilor şi hienelor. Este un final straniu, mistic. În antichitate, oamenii credeau în existenţa aşa-numiţilor „devoratorii de păcate", personificaţi de spirite, păsări, animale, uneori chiar fiinţe umane, care, asemeni ţapului ispăşitor, luau asupra lor păcatele, deşeurile psihice ale societăţii, pentru ca oamenii să poată fi eliberaţi şi purificaţi de toate reziduurile unei vieţi grele sau ale unei vieţi trăite greşit.

Am văzut că cea care găseşte morţii şi cântă peste oasele lor spre a-i readuce la viaţă este o reprezentare a naturii sălbatice. Această natură viaţă-moarte-viaţă este un atribut esenţial al naturii instinctuale a femeilor. În mod similar, în mitologia nordică, devoratorii de păcate erau necrofagi care mâncau morţii, îi incubau în pântecele lor şi-i duceau la Hei, care nu este un loc, ci o divinitate. Hei este zeiţa vieţii şi a morţii. Ea le arată morţilor cum să trăiască în sens invers. Iar ei devin tot mai tineri, până sunt gata să se nască din nou şi să revină la viaţă.

Această mistuire a păcatelor şi a păcătoşilor, gestaţia lor ulterioară şi repunerea lor în circuitul existenţei constituie un proces de individuaţie pentru aspectele cele mai întunecate ale psihicului. Este bine, în acest sens, să suprimăm total energia elementelor prădătoare din psihicul nostru, să le ucidem, ca să spunem aşa. Atunci se vor putea reîntoarce la muma viaţă-moarte-viaţă care, plină de compasiune, le va transforma şi le va crea din

nou, într-o formă, să sperăm, mai puţin agresivă.

Mulţi din cei ce au studiat această poveste consideră că personajul întrupat de Barbă Albastră reprezintă o forţă de nemântuit5. Cred însă că, fără a deveni din ucigaşul în serie îngerul blândeţii, acest aspect al psihicului seamănă mai degrabă cu cineva care trebuie ţinut într-un azil, un loc plăcut unde să existe copaci, unde să poată privi cerul, să fie hrănit corespunzător şi uneori să asculte o muzică liniştitoare care să-i însenineze spiritul, în loc să fie exilat într-un ungher întunecat al psihicului pentru a fi torturat şi umilit.

Pe de altă parte, nu vreau să spun că nu există răul pur, răul iremediabil, fiindcă nu e cazul, dar a existat dintotdeauna sentimentul mistic că orice muncă de individuaţie înfăptuită de fiinţele umane aduce un plus de lumină în inconştientul colectiv al tuturor oamenilor, acolo unde-şi duce veacul prădătorul. Jung spunea la un moment dat că Dumnezeu a devenit mai conştiente pe măsură ce oamenii au devenit mai conştienţi. El afirma că oamenii luminează faţa întunecată a lui Dumnezeu atunci când îşi scot propriii demoni la lumina zilei.

Nu pretind că ştiu cum se întâmplă toate acestea, dar, urmând modelul arhetipal, lucrurile ar funcţiona în felul următor: în loc să proferăm injurii la adresa prădătorului psihicului şi să fugim de el, îl dezarmăm. Reuşim să facem lucrul acesta refuzând gândurile critice privind viaţa noastră sufletească şi mai cu seamă valoarea noastră. Practic, reţinem gândurile răutăcioase înainte ca ele să ia amploare şi să facă ravagii, şi le anihilăm.

Dezarmăm prădătorul, opunând insultelor sale adevărurile noastre. Prădătorul spune: „Niciodată nu termini ceea ce începi”. Noi ripostăm: „Multe am dus la bun sfârşit”. Îi zădărnicim atacurile, luând în serios doar ce este adevărat din afirmaţiile lui, lucrând cu aceste

adevăruri şi ignorând restul.

Îl anihilăm, dezvoltându-ne intuiţia şi instinctele şi rezistând amăgirilor sale. Dacă ar fi să facem o listă cu toate pierderile suferite până acum, reamintindu-ne fanteziile frivole sau momentele de decepţie şi de neputinţă în faţa suferinţei, am înţelege că acestea sunt punctele vulnerabile ale psihicului nostru. De ele se foloseşte prădătorul psihicului unei femei ca să ascundă faptul că singura lui intenţie este s-o târască în pivniţă şi să-i sugă sângele, energia.

În finalul poveştii, rămăşiţele lui Barbă Albastră sunt lăsate pradă vulturilor. Avem astfel o viziune clară a transformării prădătorului. Este ultima sarcină a femeii în cursul acestei călătorii, cea de a-i permite naturii sale viaţă-moarte-viaţă să dezmembreze prădătorul şi să-l ia spre a fi incubat, transformat şi repus în circuitul vieţii.

Refuzând să-i dăm atenţie, prădătorul îşi pierde puterea şi este incapabil să acţioneze fără cooperarea noastră. Practic, îl expulzăm în acel strat al psihicului în care creaţia nu a luat încă formă şi-l lăsăm să fiarbă încet în acea supă eterică până îi vom putea da o formă mai bună. Odată dizolvat „energum”-ul psihic al prădătorului, putem să-l reconfigurăm, să-l utilizăm în alt scop. Suntem atunci creatoare. Materia brută, redusă la esenţă, devine material pentru propria noastră creaţie.

Învingându-şi prădătorul, luând de la el ce este folositor şi aruncând restul, femeile se simt puternice, pline de viaţă, de energie. Au recuperat de la prădător ceea ce le fusese furat, vigoarea, substanţa. Această transformare a energiei prădătorului în ceva util poate fi înţeleasă astfel: furia prădătorului va alimenta entuziasmul necesar împlinirii unor proiecte importante în lume. Isteţimea lui va fi folosită pentru a vedea de departe şi a înţelege totul dintr-o privire. Natura ucigaşă a

prădătorului va servi la uciderea celor ce trebuie realmente să moară în viaţa unei femei sau celor faţă de care ea trebuie să moară în viaţa sa exterioară, ceea ce nu e acelaşi lucru şi nici nu se întâmplă în acelaşi timp. Dar, în general, femeia ştie perfect despre ce este vorba.

Extragerea esenţei vitale a lui Barbă Albastră este comparabilă cu extragerea substanţelor medicinale din venin şi mătrăgună şi utilizarea lor prudentă pentru a trata şi vindeca. Din cenuşa rămasă, prădătorul va renaşte, desigur, dar sub o formă mult diferită, mult mai uşor de identificat, şi cu o putere considerabil redusă de a înşela şi distruge, deoarece multe din puterile lui distructive i-au fost luate şi orientate spre lucruri utile, importante.

Barbă Albastră este una din poveştile iniţiatice de mare importanţă pentru femeile tinere, mai ales sub aspect spiritual. Ea vorbeşte despre naivitatea psihică, dar şi despre curajoasa încălcare a interdicţiei de „a privi”, despre anihilarea prădătorului natural al psihicului şi extragerea energiei sale.

În opinia mea, poveştile sunt menite să repună în mişcare viaţa interioară. Povestea lui Barbă Albastră este un remediu extrem de eficient atunci când viaţa interioară a unei femei este înfricoşată, blocată sau strâmtorată. Soluţiile pe care le oferă povestea reduc teama, administrează doze de adrenalină la momentul potrivit şi, lucrul cel mai important pentru şinele naiv prins în capcană, deschid porţi în ziduri oarbe.

La un nivel poate mai profund, povestea lui Barbă Albastră permite conştientizarea cheii psihice, a capacităţii de a pune orice întrebare privitoare la noi însene, la familia noastră, la proiectele noastre şi la viaţă în general. Atunci, precum un animal sălbatic care adulmecă şi întoarce un lucru pe toate părţile ca să vadă ce e, femeia este liberă să caute adevăratele răspunsuri la cele mai

profunde şi mai întunecate întrebări ale sale.

Este liberă să smulgă puterile acelui lucru care a atacat-o, să le transforme şi să le folosească în avantajul său. Aceasta este femeia sălbatică.

Omul negru în visele femeilor

Prădătorul natural al psihicului apare nu doar în basme, ci şi în visele noastre. Există un vis iniţiatic propriu femeilor, atât de comun, încât puţine sunt acelea care să nu-l fi avut până la vârsta de douăzeci şi cinci de ani. Acest vis face ca femeile să se trezească brusc, speriate şi agitate.

El decurge astfel: femeia este singură, de cele mai multe ori în propria-i casă. Afară, în întuneric, se află unul sau mai mulţi hoţi. Speriată, telefonează la poliţie să ceară ajutor. Deodată, îşi dă seama că hoţul este în casă… lângă ea… poate chiar să-i simtă răsuflarea în ceafa… poate chiar o atinge uşor… şi ea nu poate telefona7. Se trezeşte brusc, respirând greu, iar inima îi bate nebuneşte.

Visele de acest gen sunt însoţite de puternice manifestări la nivel corporal: transpiraţie, mişcări violente, respiraţie îngreunată, puls accelerat şi uneori urlete şi gemete de frică. Am putea spune că autorul visului a renunţat la mesajele subtile, iar acum îi trimite femeii imagini care-i zguduie sistemul nervos autonom, ca ea să înţeleagă gravitatea situaţiei.

Agresorul sau agresorii din acest vis sunt de regulă, după înseşi spusele femeilor, „terorişti, violatori, bandiţi, nazişti din lagăre de concentrare, asasini, criminali, escroci, răufăcători, hoţi”. Există diferite niveluri de interpretare a unui astfel de vis, în funcţie de condiţiile de viaţă şi de conflictele interioare ale celei ce visează.

El indică aproape întotdeauna, în cazul unei femei foarte tinere, de pildă, că aceasta începe să devină conştientă de existenţa prădătorului natural al psihicului.

În alte cazuri, visul este un vestitor: femeia care visează tocmai a descoperit sau e pe cale să descopere şi să elibereze o funcţie uitată şi captivă a psihicului său. Alteori, visul vorbeşte despre o situaţie tot mai intolerabilă, generată de contextul cultural în care trăieşte femeia, situaţie cu care trebuie să lupte sau de care trebuie să se elibereze fugind.

Să încercăm mai întâi să înţelegem ideile subiective prezente în această temă, aplicate vieţii personale şi interioare a celei ce visează. Visul cu omul negru îi dezvăluie femeii situaţia critică în care se află, îi vorbeşte despre o atitudine crudă faţă de ea însăşi, personificată de răufăcătorul din vis. Dacă femeia, asemenea soţiei lui Barbă Albastră, va fi capabilă să pună în mod conştient întrebarea-cheie şi să răspundă sincer, va reuşi să se salveze. Tâlharii, iscoadele şi prădătorii din psihic nu vor mai exercita atunci asupra ei o atât de mare presiune şi se vor ascunde într-un strat îndepărtat al inconştientului. Acolo, femeia îi va putea înfrunta conştient, şi nu într-un moment de criză.

Omul negru din visele femeilor apare când este iminentă o iniţiere – o transformare psihică de la un nivel de cunoaştere şi comportament la un alt nivel, mai matur sau mai energic. Aceste vise sunt caracteristice celor încă neiniţiate, dar şi celor familiarizate cu riturile de trecere, pentru că întotdeauna există noi iniţieri. Oricât de bătrână ar fi o femeie, pe ea o aşteaptă mereu alte etape, alte vârste, alte începuturi. În aceasta constă iniţierea: ea înalţă o arcadă prin care trebuie să trecem pe calea spre un nou mod de a cunoaşte şi de a fi.

Visele sunt *portales*, portaluri, exerciţii, pregătiri pentru un nou stadiu al conştienţei, pentru pasul următor în procesul individuaţiei. Prin urmare, prădătorul poate să-i apară femeii în vis şi atunci când în psihismul ei totul este

mult prea liniştit sau complezent. Acest vis urmăreşte cumva să stârnească o furtună în psihic, care să permită înfăptuirea unei lucrări mai energice. El poate de asemenea revela că viaţa femeii trebuie să se schimbe, că femeia e blocată şi nu ştie ce decizie să ia când are de făcut o alegere dificilă, că ezită să facă ceea ce trebuie spre a-şi recupera puterea din mâinile prădătorului, că nu e obişnuită să fie/ să acţioneze/să lupte pe măsura întregii sale capacităţi, fără rezerve.

În plus, visul cu omul negru este şi un semnal de alarmă. El atrage atenţia că s-a întâmplat ceva foarte grav în lumea exterioară, în viaţa personală sau în cultura colectivă. Psihologia clasică, printr-o totală omisiune, tinde să separe complet psihicul uman de relaţia acestuia cu mediul în care trăieşte omul, aşa cum îl separă de cunoaşterea cauzelor culturale ale indispoziţiei şi neliniştii, precum şi de politicile şi tacticile care modelează viaţa interioară şi exterioară a oamenilor. Ca şi cum lumea exterioară nu ar fi tot atât de suprarealistă, tot atât de bogată în simboluri, ca şi cum nu ar avea un impact tot atât de mare şi nu ar influenţa viaţa sufletească a fiecăruia dintre noi cu aceeaşi forţă ca tumultul interior. Cadrul geografic, cultural şi politic în care trăim contribuie la fel de mult la definirea peisajului psihic al individului şi, în acest sens, trebuie luat în considerare în aceeaşi măsură ca şi mediul subiectiv.

Când lumea din afară pătrunde în viaţa intimă a sufletului unui om sau a mai multora, visele cu omul negru devin tot mai numeroase. A fost pentru mine o muncă fascinantă aceea de a aduna visele femeilor afectate de evenimente exterioare, de exemplu ale celor care locuiesc în apropierea topitoriei poluante din York City8, statul Idaho, sau visele femeilor puternic angajate în acţiuni sociale şi de protecţie a mediului ambiant, cum sunt,

bunăoară, *las guerrillas compañeras* din America Centrală9, femeile din „Cofradios des Santuarios” 10 în Statele Unite şi apărătoarele drepturilor civile din comitatul Latin11. Toate aceste femei au frecvent vise cu omul negru.

În general, pentru femeile naive sau prea puţin informate, acest vis e un semnal de alarmă: „Hei! Trezeşte-te, eşti în pericol!” Pentru acele femei care sunt însă pe deplin conştiente şi angajate în activităţi sociale, omul negru pare a avea practic o acţiune tonifiantă. Le reaminteşte pentru ce luptă şi le încurajează să rămână vigilente şi să-şi continue munca.

Visul prădătorului natural nu este deci întotdeauna doar un mesaj privind viaţa interioară. Uneori el poate atrage atenţia asupra aspectelor ameninţătoare ale mediului nostru cultural, fie că e vorba de cadrul restrâns al profesiunii, al propriei familii, al comunităţii, fie de cadrul mai vast al unei culturi religioase sau naţionale. Aşa cum se poate vedea, fiecare grup şi fiecare cultură pare să-şi aibă propriul său prădător psihic natural. Istoria ne demonstrează că există epoci în cultură în care prădătorul este identificat cu suveranitatea absolută până în clipa când mareea opozanţilor săi îl mătură.

Cu toate că o mare parte a psihologiei pune accentul pe cauzele familiale ale anxietăţii, componenta culturală are un impact la fel de mare, căci cultura este familia familiei. Dacă familia familiei suferă de diverse boli, toate familiile din interiorul acelei culturi se vor confrunta cu aceleaşi maladii. *Cultura cura*, „cultura vindecă”, zice o vorbă din familia mea. Dacă această cultură vindecă, atunci şi familiile învaţă să se vindece: vor fi mai puţin agresive, vor avea o atitudine reparatoare, vor răni mai puţin, vor fi mult mai binevoitoare şi mai iubitoare. Într-o cultură dominată însă de prădător, orice viaţă nouă care

trebuie să se nască, orice viaţă veche care trebuie să dispară sunt menţinute în imobilitate, iar sufletele cetăţenilor săi sunt îngheţate de frică şi foame spirituală.

Nimeni nu ştie de ce acest intrus, care apare adesea în visele femeilor sub înfăţişarea unui bărbat, încearcă să atace psihicul instinctual şi îndeosebi capacităţile sale sălbatice de cunoaştere. Spunem că asta e natura lui. Dar constatăm că acest proces distructiv ia proporţii atunci când cultura în care trăieşte femeia încurajează, alimentează şi protejează atitudinile distructive contra naturii instinctuale profunde şi sufletului. Astfel, cultura permite ca aceste valori distructive – cu care prădătorul este întru totul de acord – să câştige teren şi să se instaleze ferm în psihicul colectiv al tuturor membrilor săi. Când o societate îndeamnă oamenii să nu aibă încredere în profunda viaţa instinctuală şi să o ignore, elementul autoprădător din psihicul fiecărui individ este întărit.

Şi totuşi, chiar şi în culturile opresive, în orice femeie în care continuă să trăiască şi să înflorească sau doar să licărească Femeia Sălbatică, întrebările-cheie vor fi puse, şi nu numai cele utile în plan personal, dar şi cele referitoare la cultura noastră. „Ce se află în spatele acestor interdicţii din exterior? Ce aspect bun sau util al individului, culturii, pământului, naturii umane zace aici, ucis sau agonizând?” După ce a examinat toate aceste probleme, femeia poate acţiona potrivit capacităţilor şi talentului ei. Să iei lumea în braţe şi să te porţi cu ea într-un mod sensibil, capabil să întărească sufletul, este un act puternic al spiritului sălbatic.

De aceea trebuie păstrată natura sălbatică a femeilor şi, în unele cazuri, apărată cu înverşunare ca nu cumva să le fie brusc furată şi chiar strangulată. Trebuie să hrănim această natură instinctuală, să o apărăm, să o stimulăm, întrucât, chiar şi în spaţiul cultural, familial sau psihic cel

mai restrictiv, femeia care a ştiut să rămână în relaţie cu natura sa instinctuală profundă este în măsură să reacţioneze. Femeia captivă şi/ sau amăgită să rămână naivă şi supusă este profund afectată, dar îi mai rămâne încă destulă energie ca să-şi învingă temnicerul şi să evadeze, iar mai apoi să-i extragă esenţa şi să o întrebuinţeze spre a se reconstrui.

Există însă şi alte circumstanţe particulare în care femeile au mari şanse să-l vadă în vise pe omul negru. De pildă, când flacăra creativităţii lor se stinge singură, când lipseşte combustibilul sau când, din zi în zi, se strânge tot mai multă cenuşă sub o oală ce rămâne mereu dezolant de goală. Aceste simptome pot apare chiar dacă suntem experte în domeniul nostru, ca şi atunci când pentru prima oară începem să ne folosim darurile în exterior. Ele se produc când există o ingerinţă prădătoare în psihic şi, drept urmare, găsim mii de pretexte pentru a face orice, dar nu să luăm măsurile necesare pentru realizarea celor mai importante proiecte ale noastre.

În acest caz, visul cu omul negru, deşi însoţit de o teamă chinuitoare, nu este un vis prevestitor de rele, ci semnalează urgenţa de a lua cunoştinţă de existenţa în psihicul nostru a unei acţiuni distructive, a unui aspect care ne stinge focul interior, ne fură energia, locul, spaţiul, timpul, teritoriul unde creăm.

Creativitatea noastră este adesea frânată sau chiar blocată, pentru că cineva în psihicul nostru nu are o părere prea bună despre noi, iar noi ne târâm la picioarele lui, în loc să-i ardem una şi să fugim în căutarea libertăţii noastre. În cele mai multe cazuri, putem îndrepta situaţia luându-ne pe noi, ideile şi talentele noastre mult mai în serios decât am făcut-o înainte. Întrucât, de-a lungul mai multor generaţii, asistenţa pe linie maternă (sau paternă) a fost întreruptă, aprecierea propriei vieţi creative – cu alte

cuvinte aprecieârea ideilor şi operelor profund originale, frumoase şi armonioase ce emană din sufletul sălbatic – a devenit o problemă perenă pentru femei.

În cabinetul meu, am văzut poete aruncându-şi poemele pe canapea, ca şi cum ar fi fost un gunoi, nu o comoară. Am văzut pictoriţe venind cu tablourile lor la şedinţă şi lovindu-le de tocul uşii în timp ce intrau. Şi am văzut acea licărire verde din ochii femeilor care încercau să-şi ascundă iritarea pentru că ceilalţi păreau capabili să creeze, în timp ce ele, din varii motive, nu reuşeau.

Am auzit toate scuzele pe care le-ar putea născoci o femeie: „Nu am talent, nu sunt importantă, nu sunt cultă, nu am idei, nu ştiu cum, nu ştiu când, nu ştiu ce”, şi cea mai enervantă dintre toate: „Nu am timp”, îmi vine, de fiecare dată, să le scutur până se căiesc şi promit că nu vor mai spune nicicând asemenea minciuni. Dar nu-i nevoie să le scutur eu. Are grijă de asta omul negru în somn şi, dacă nu el, atunci un alt personaj din visele lor.

Visul cu omul negru este un vis înfricoşător, iar visele înfricoşătoare se dovedesc nu arareori extrem de benefice pentru creativitate; ele îi arată artistei ce va păţi dacă-şi îngroapă talentele. Acest vis este adeseori suficient ca să sperie o femeie şi să o determine să-şi reia lucrul său, cel puţin, să creeze o operă care o va ajuta să desluşească semnificaţia omului negru din propriile-i vise.

Ameninţarea omului negru este, pentru noi toate, un avertisment: dacă nu-ţi preţuieşti comorile, acestea îţi vor fi furate. Când are astfel de vise, femeia trebuie să înţeleagă că tocmai se deschide o imensă poartă spre tărâmurile iniţiatice unde va putea să-şi reevalueze talentele şi să identifice, să perceapă, să înfrunte acele aspecte care o jefuiau şi o distrugeau în mod sistematic.

Dacă va cauta să dea de urma prădătorului din psihicul său, dacă-i va admite prezenţa şi-l va combate –

cum este normal să facă – prădătorul se va retrage într-un loc mult mai izolat şi mai neînsemnat al psihicului. Dacă însă îl va ignora, ura şi gelozia prădătorului vor creşte odată cu dorinţa lui de a reduce femeia la tăcere pentru totdeauna.

În practică, femeia care are vise cu omul negru sau personaje de felul lui Barbă Albastră trebuie să elimine negativitatea din viaţa ei. Este necesar uneori să limiteze sau să renunţe la anumite relaţii, deoarece, înconjurată fiind de persoane ostile sau indiferente faţă de ea, prădătorul său interior va fi alimentat şi se va fortifica, devenind şi mai agresiv.

Femeile au adesea sentimente puternic ambivalente atunci când trebuie să lupte împotriva intrusului, convinse fiind că orice ar face, tot rău va fi. Dacă nu se eliberează, devin sclavele omului negru, iar el, temnicerul lor. Dacă reuşesc să fugă, el le va urmări implacabil, ca şi cum ar fi proprietatea lui. Ele se tem că omul negru le va prinde şi le va ţine din nou în puterea sa, iar această teamă se reflectă în visele lor.

Şi, deseori, ca răspuns la ameninţările prădătorului, femeile îşi ucid natura lor sălbatică, fundamental originală, profundă, creativă, Iată de ce cadavrele şi scheletele lor zac în pivniţa lui Barbă Albastră. Ele au descoperit capcana, însă mult prea târziu. Conştienţa este calea de ieşire din capcană, din suferinţă. Ea le scapă de omul negru. Iar femeile au dreptul să lupte cu ghearele şi cu dinţii pentru a deveni şi a rămâne conştiente.

În *Barbă Albastră*, vedem cum o femeie care cade pradă farmecului prădătorului reuşeşte să se trezească şi să se salveze. Este acum mai înţeleaptă, iar data viitoare va şti ce are de făcut. Povestea vorbeşte despre transformarea a patru introiecţii[17] care sunt subiect de

17 Mecanism psihologic prin care individul asimilează inconştient ceva

controversă pentru femei: să nu vadă, să nu înţeleagă, să nu vorbească, să nu acţioneze.

Pentru a izgoni prădătorul, trebuie să deschidem cu cheia sau cu forţa lucrurile, dar şi propria noastră persoană, şi să vedem ce se ascunde înăuntru. Trebuie să facem uz de capacităţile noastre pentru a îndura ceea ce vom vedea. Trebuie să proclamăm sus şi tare adevărul nostru. Şi trebuie să ne folosim mintea pentru a face ceea ce este necesar, în funcţie de cele văzute.

Femeia cu o natură instinctuală puternică îşi recunoaşte intuitiv prădătorul prin intermediul văzului, auzului, mirosului… îi anticipează prezenţa, îl aude venind şi ia măsuri pentru a-l respinge. Dacă femeia are însă instinctele lezate, prădătorul o atacă mai înainte ca ea să-i observe prezenţa, căci cunoaşterea ei, capacitatea ei de a asculta, de a înţelege, sunt diminuate, îndeosebi datorită introiecţiilor care-i cer să fie bună, să se poarte frumos şi, mai ales, să ignore abuzurile al căror obiect este.

Psihic vorbind, este greu să deosebim la prima vedere femeile neiniţiate, dar încă tinere, şi de aceea naive, de femeile ale căror instincte sunt lezate. Nici unele, nici altele nu ştiu mai nimic despre sinistrul prădător, şi sunt de aceea încă credule. Dar, din fericire pentru noi, când elementul prădător din psihicul unei femei se pune în mişcare, îşi lasă inconfundabilele urme ale trecerii lui în visele ei. Iar aceste urme vor conduce în final la descoperirea, prinderea şi izolarea lui.

Remediul, atât pentru femeia naivă, cât şi pentru cea cu instincte lezate, este acelaşi: să-şi asculte intuiţia, vocea interioară, să-şi pună întrebări, să fie curioasă, să vadă ceea ce vede, să audă ceea ce aude şi să acţioneze apoi în cunoştinţă de cauză. Puterile intuitive i-au fost date sufletului nostru odată cu naşterea. Au fost poate acoperite

---

din exterior, integrându-1 propriei personalităţi (n. trad.)-

ani la rândul de cenuşă şi reziduuri. Dar nu-i sfârşitul lumii: acestea pot fi îndepărtate. Trebuie doar să fie un pic curăţate, frecate, exersate, şi capacităţile noastre de percepţie vor reveni la starea lor iniţială.

Recuperând aceste puteri din întunecimile psihicului, nu vom mai fi victimele circumstanţelor interioare sau exterioare. Oricare ar fi modul în care cultura, personalitatea, psihicul le va cere femeilor să se îmbrace şi să se poarte, oricât de mult ar vrea cei din jur să le ţină ca pe o turmă sub supravegherea unei duzini de *ducñas* (însoţitoare) vigilente, oricare ar fi presiunile prin care se încearcă reprimarea vieţii profunde a unei femei, nimic nu va putea schimba faptul că femeia este ceea ce este, că acest lucru e dictat de inconştientul sălbatic, şi este minunat.

Este foarte important să ne amintim că, ori de câte ori avem vise cu omul negru, o forţă opusă, cumpănitoare, e gata să ne sară în ajutor. Ştiţi cine apare îndată ce am pus în mişcare energia sălbatică pentru a zădărnici atacurile prădătorului? Femeia Sălbatică. Ea aleargă să ne ajute, în ciuda tuturor barierelor, zidurilor şi obstacolelor înălţate de prădător. Nu-i o icoană de pus pe perete. E o fiinţă vie. Şi vine la noi oriunde şi în orice situaţie. Ea şi prădătorul se cunosc de mult. Femeia Sălbatică merge pe urmele lui în vise, în basme, în legende şi în viaţa femeilor. Oriunde s-ar afla el, acolo va fi şi ea, căci ea este cea care contrabalansează acţiunile lui distructive.

Femeia Sălbatică le spune femeilor când nu trebuie să fie „bune”, pentru a-şi proteja viaţa lor profundă. Natura sălbatică ştie că bunătatea în aceste situaţii nu poate decât să-l facă pe prădător să zâmbească. Când această viaţă e ameninţată, este nu doar recomandat, dar chiar necesar să se fixeze la modul serios o limită clară. Dacă femeia procedează astfel, nu se va putea interveni

prea mult în viaţa ei, căci vede imediat ce nu e în regulă şi respinge prompt prădătorul, trimiţându-l din nou la locul lui. Nu mai este naivă. Nu mai e o ţintă sau o pradă. Şi acesta e remediul magic care va face ca în cele din urmă cheia – faimoasa cheie – să înceteze de a mai sângera.

CAPITOLUL 3

Adulmecând esenţa:

Recuperarea intuiţiei ca iniţiere

Păpuşa din buzunar: Preaînţeleapta Vasilisa

Intuiţia este comoara psihicului feminin. Este ca un instrument divinatoriu, ca un glob de cristal prin care poţi vedea printr-o misterioasă viziune interioară, ca o bătrână înţeleaptă, mereu alături de noi, gata să ne spună precis ce se întâmplă şi încotro s-o luăm: la stânga sau la dreapta. Intuiţia este o formă a bătrânei *La Que Sabe*, Cea care ştie, a Femeii Sălbatice.

În tradiţiile în care am crescut, adevăratele povestitoare şedeau mereu sub vreo colină psihică, în genunchi în colbul poveştilor, măturând cu grijă praful secolelor, săpând sub straturile culturilor şi cuceririlor, numerotând fiecare frescă, fiecare friză narativă descoperită. Uneori, povestea s-a făcut praf şi pulbere, uneori lipsesc sau au fost eliminate detalii sau fragmente întregi, uneori forma s-a păstrat, dar s-a pierdut coloratura. Însă chiar şi atunci, ele sapă şi mai adânc, sperând să găsească o poveste întreagă, intactă. Povestea ce urmează este tocmai o asemenea incredibilă comoară.

În opinia mea, vechea poveste rusească Vasilisa1 descrie iniţierea unei femei şi este practic intactă. Oasele esenţiale ale scheletului său nu s-au pierdut. Ea vorbeşte despre înţelegerea faptului că cele mai multe lucruri nu sunt ceea ce par. Pentru a le adulmeca, noi, femeile, facem apel la intuiţia noastră, la instinctele noastre. Ne folosim simţurile pentru a le smulge lucrurilor adevărul lor, pentru

a scoate hrană din ideile noastre, pentru a vedea ceea ce trebuie să fie văzut, pentru a şti ceea ce trebuie să fie ştiut, pentru a fi păzitoarele focului creativităţii noastre şi a ajunge la o înţelegere profundă a ciclurilor viaţă-moarte-viaţă ale întregii naturi. Asta înseamnă de fapt o femeie iniţiată.

Povestea Vasilisei o vom auzi în Rusia, România, Iugoslavia, Polonia şi în toate ţările baltice. Uneori, povestea se intitulează *Prea* în *teleapta Vasilisa*. Există indicii că rădăcinile sale arhetipale datează cel puţin din vremea cultului străvechilor zeiţe ale cailor, care precede cultura clasică greacă. Această poveste reprezintă o hartă psihică ancestrală a accesului în lumea subpământeană a divinităţii feminine sălbatice. Ea descrie modul în care se insuflă femeilor puterea instinctivă primară a Femeii Sălbatice, intuiţia.

Povestea, a cărei versiune literară este prezentată aici, mi-a spus-o mătuşa Kathé. Ca toate poveştile vechi, ea începe cu „A fost odată ca niciodată.” 2, frază paradoxală care avertizează sufletul celui ce ascultă că povestea se desfăşoară în lumea dintre lumi, unde nimic nu este ceea ce pare a fi la prima vedere. Să începem, deci.

Vasilisa

A fost odată ca niciodată o tânără mamă care zăcea pe patul de moarte, albă la faţă precum trandafirii de ceară din sacristia bisericii din apropiere. Bărbatul şi fetiţa ei şedeau la căpătâiul patului ei vechi de lemn şi se rugau Domnului să o treacă cu bine în lumea cealaltă.

Simţind că i se apropie sfârşitul, mama îşi chemă copila, iar micuţa Vasilisa, cu şorţuleţul ei alb şi cizmuliţele roşii în picioare, se aşeză în genunchi lângă ea.

— Ţine păpuşa asta, odorul mamii, şopti femeia, şi scoase de sub pătura de lână o păpuşică îmbrăcată la fel ca Vasilisa, cu cizmuliţe roşii, şorţuleţ alb, fustă neagră şi

un pieptar brodat în multe culori.

— Astea sunt ultimele mele cuvinte, fetiţa mea, grăi mama. De-ţi va fi greu vreodată ori de vei avea nevoie de vreun sfat, întreabă păpuşa. Ea o să te ajute. S-o porţi mereu cu tine, dar să nu-i vorbeşti nimănui despre ea şi să-i dai de mâncare când i-e foame. Acesta e darul meu pentru tine. Fii binecuvântată, copila mea dragă.

Numai ce rosti aceste cuvinte, şi suflarea-i se pogorî în adâncul pieptului, culese sufletul, ieşi apoi cu el printre buze şi mama muri.

Tatăl şi fetiţa o plânseră multă vreme. Dar aşa cum un câmp, crunt devastat de război, prinde iar a înverzi, tot astfel şi viaţa tatălui cunoscu o nouă primăvară, şi el se însură cu o văduvă care avea două fete. Deşi mama vitregă şi fetele ei vorbeau frumos şi zâmbeau ca nişte adevărate doamne, era totuşi ceva răutăcios în zâmbetele lor, dar tatăl Vasilisei nu observă.

Pe Vasilisa o pizmuiau, fiindcă era de-o gingăşie aproape nepământeană. Când rămâneau singure cu ea, o chinuiau, o puneau să le slujească şi o trimiteau să taie lemne ca să-şi rănească pielea delicată. Vasilisa se făcea însă din zi în zi tot mai frumoasă, iar pieptul ei înflorea, pe când surorile vitrege se urâţeau şi se scofâlceau de rele ce erau. Vasilisa era săritoare şi niciodată nu se plângea, în timp ce maştera şi fetele ei se purtau între ele precum guzganii care mişună noaptea prin gunoaie.

Într-o bună zi, pur şi simplu nu mai putură s-o rabde şi-şi puseră în gând să scape de ea.

— Să lăsăm focul să se stingă, zise una din ele, şi s-o trimitem în pădure la Baba Iaga, vrăjitoarea, să-i ceară câţiva cărbuni aprinşi pentru căminul nostru. Da!… Şi când va ajunge la Baba Iaga… ha, ha!… zgripţuroaica o va omorî şi-o va mânca.

De bucurie, prinseră tustrele a ţopăi şi-a chiţăi

precum lighioanele care trăiesc în întuneric.

Aşa se face că seara, când Vasilisa se întoarse acasă cu lemnele pentru foc, toată casa era cufundată în beznă. Îngrijorată, o întrebă pe mama vitregă:

— Ce s-a întâmplat? Cum o să gătim? Cu ce-o să luminăm întunericul?

— Of, că nătângă mai eşti! îi strigă mama vitregă. Vezi bine că nu mai avem foc. Şi eu sunt prea bătrână ca să mai umblu prin păduri. Cât despre fetele mele, cum sunt ele fricoase, nici nu poate fi vorba. Aşa că numai tu poţi să te duci în pădure la Baba Iaga să-i ceri niscaiva cărbuni cu care să aprindem iarăşi focul.

— Bine, mă duc, zise Vasilisa fără să bănuiască nimic.

Şi porni la drum. Pădurea se întuneca din ce în ce mai tare, iar crenguţele trosneau sub paşii ei, umplând-o de groază. Înfrigurată, îşi strecură mâna în buzunarul şorţului, unde-şi ţinea păpuşica ce i-o dăduse măicuţa pe patul de moarte. „Numai ce-o ating, şi mă simt mai bine”, îşi zise Vasilisa.

La fiecare răscruce, băga mâna în buzunar şi întreba păpuşa:

— Încotro s-o iau, la stânga sau la dreapta?

Iar păpuşa răspundea: „Da”, „Nu”, „Pe-aici”, „Pe-acolo”. Vasilisa îi dădea o bucăţică din pâinea ei şi mergea mai departe, lăsându-se călăuzită doar de păpuşă.

Deodată, un om în straie albe, călare pe un cal alb, trecu în galop şi imediat se lumină de ziuă. Puţin mai încolo, un om în straie roşii, călare pe un cal roşu, trecu în galop şi numaidecât răsări soarele. Merse ea ce merse, şi iată că dădu de o poieniţă, iar în mijlocul poieniţei era chiar izba Babei Iaga. Tot atunci, un călăreţ îmbrăcat în straie negre, călare pe un cal negru, trecu în galop şi intră drept în cocioaba vrăjitoarei. Brusc se făcu noapte. Gardul din tigve şi oase de om, dimprejurul cocioabei, prinse

atunci a arde, luminat de un foc venind cumva dinăuntru, şi întreaga poiană fu scăldată într-o lumină stranie.

Ei, dar trebuie să vă spun că Baba Iaga era o făptură înfricoşătoare. Vrăjitoarea nu umbla cu şareta sau trăsura, ci cu o piuă care zbura singură. Ea doar o mâna cu un pisălog şi ştergea dârele în urma ei cu un măturoi făcut din păr de om.

Şi piua zbura prin văzduh, cu părul unsuros al Babei Iaga fluturând în vânt. Bărbia ei prelungă, răsucită în sus, şi nasul ei lung şi cocoşat se întâlneau undeva la mijloc. Mai avea şi un smoc zburlit de barbă sură, iar pielea îi era plină de negi de la broaştele râioase cu care-şi făcea mereu de lucru. Apoi unghiile ei negre şi groase atât erau de lungi, că nu-şi putea face mâna pumn.

Dar şi mai înfricoşătoare era cocioaba Babei Iaga. Cocoţată pe nişte picioare uriaşe de găină, galbene şi solzoase, umbla singură de colo-colo, ba se mai şi învârtea ca un prâsnel, de te-apuca ameţeala doar uitându-te la ea. Zăvoare din degete de om avea la uşi şi la ferestre, şi un bot cu colţi lungi şi ascuţiţi atârna la intrare în chip de lacăt.

Vasilisa îşi întrebă păpuşa:

— Asta să fie oare casa pe care o căutăm?

— Da, asta-i casa pe care o cauţi, îi răspunse păpuşa în felul său.

Până să mai facă Vasilisa un pas, Baba Iaga se şi scoborî cu piua-i pe pământ, strigându-i:

— Da ce cauţi prin părţile astea, copilă?

— Am venit după foc, bunicuţo, îngăimă fata, tremurând de frică. La mine-n ca să-i frig şi toţi ai mei or să moară… Am nevoie de foc.

— O, daaa… te ştiu, se răsti Baba Iaga, îi ştiu şi pe-ai tăi. l-ar tu, copilă neisprăvită… ai lăsat focul să se stingă! Rău ai făcut! Şi de ce crezi că o să ţi-l dau?

Vasilisa îşi întrebă mai întâi păpuşa, apoi se grăbi să răspundă:

— Pentru că ţi-l cer, bunicuţo.

— Mda… aşa-i, mormăi cotoroanţa. Eşti o fată norocoasă…

Vasilisa răsuflă uşurată, gândind că mare noroc avuse să nimerească tocmai răspunsul cel bun.

Baba Iaga însă o preveni:

— Ca să-ţi dau focul, va trebui mai întâi să munceşti pentru mine. De-o să faci ce-ţi cer, ai să-l primeşti, iar de nu… – ochii vrăjitoarei prinseră acum a străluci ca jarul – cu viaţa ai să plăteşti!

Baba Iaga intră cu mare hărmălaie în cocioabă, se întinse pe laviţă şi-i ceru Vasilisei să-i aducă bucatele ce se coceau în cuptor. Era acolo mâncare cât pentru zece oameni, dar Baba Iaga o înfulecă pe toată, iar Vasilisei nu-i lăsă decât o coajă de pâine şi o lingură de supă.

— Să-mi speli hainele, să mături curtea, să deretici prin casă, să-mi faci de mâncare, să alegi grâul bun de grâul rău şi să te-ngrijeşti să fie toate la locul lor. Mă-ntorc eu acuşi… Şi dacă n-ai făcut tot ce ţi-am poruncit, am să te mănânc! Zicând acestea, Baba Iaga se puse-n piuă şi îşi luă zborul… Şi iar se lăsă noaptea.

De îndată ce Baba Iaga se făcu nevăzută, Vasilisa întrebă păpuşa:

— Ce mă fac? O să pot eu termina toate treburile astea la timp?

— Da, o să poţi, o linişti păpuşa. Acum ai face mai bine să mănânci ceva şi să te duci la culcare.

Vasilisa îi dădu şi păpuşii puţină mâncare şi se culcă.

Până dimineaţa, păpuşa făcu totul, iar în zori mai rămase doar mâncarea de pregătit. Seara, când Baba Iaga se întoarse acasă, treaba era gata. Era ea, baba, mulţumită şi nu prea, că n-avea a-i reproşa fetei nimic.

— Eşti o fată norocoasă, rânji cotoroanţa.

Bătu apoi din palme şi strigă:

— Slugile mele credincioase, veniţi de-mi măcinaţi grâul!

Trei perechi de mâini apărură în văzduh şi începură să piseze şi să zdrobească boabele de grâu. Pleava zbura prin casă ca o zăpadă aurie, în cele din urmă, când totul fu gata, Baba Iaga se puse la masă. Mâncă netulburată preţ de câteva ceasuri, după care-i porunci Vasilisei să facă din nou curat în casă, să măture curtea şi să-i spele hainele. Arătă apoi spre un morman uriaş de pământ din curte.

— Sunt acolo multe seminţe de mac, milioane de seminţe de mac… Vreau mâine dimineaţă să găsesc seminţele de mac deoparte şi pământul deoparte. Ai înţeles?

Vasilisei i se muiară picioarele: „Doamne, dar e peste putinţă!” Băgă iute mâna în buzunar, iar păpuşa îi şopti:

— Nu te necăji, am eu grijă.

Noaptea, pe când Baba Iaga trăgea la aghioase, afară în curte Vasilisa alegea seminţele de mac din grămada de pământ.

După o vreme, păpuşa îi zise:

— Culcă-te acum. Totul va fi bine.

Şi din nou păpuşa făcu ce făcu, iar a doua zi, când baba se-ntoarse acasă, treaba era gata.

— Bineee! îi aruncă Baba Iaga din vârful buzelor. Ai avut noroc şi de data asta.

Şi iarăşi bătu din palme, strigând:

— Slugile mele credincioase, veniţi de-mi scoateţi uleiul din seminţele de mac.

Şi iarăşi apărură cele trei perechi de mâini, care se şi puseră pe treabă.

În timp ce Baba Iaga, cu buzele unse, înfuleca de zor din stufatul de miel, Vasilisa şedea în picioare lângă ea.

— Ei, ce mai vrei? se răsti Baba Iaga.

— Pot să te întreb ceva, bunicuţo?

— Întreabă-mă, răspunse ea, da nu uita că cine ştie prea multe îmbătrâneşte repede.

— Cine era omul alb, călare pe un cal alb, care a trecut pe lângă mine când veneam încoace? vru să ştie Vasilisa.

— Ah, zise Baba Iaga cu glas duios, acela este Ziua mea.

— Dar omul roşu, călare pe un cal roşu?

— Ah, acela-i Soarele meu.

— Iar omul negru, călare pe un cal negru?

— Ah, da, acela-i al treilea, şi este Noaptea mea.

— Acum înţeleg… murmură Vasilisa.

— Hai, fetiţă, mai întreabă-mă! o îndemnă Baba Iaga.

Vasilisa tocmai ar fi vrut s-o întrebe ce era cu cele trei perechi de mâini care apăreau şi dispăreau, dar păpuşa prinse a-i sălta în buzunar, şi atunci fata răspunse:

— Nu, bunicuţo… N-ai zis dumneata că cine ştie prea multe îmbătrâneşte repede?

— Aaa!… zise Baba Iaga, înclinându-şi capul ca o pasăre. Eşti foarte înţeleaptă pentru vârsta ta. Cum se face că eşti aşa înţeleaptă?

— Mulţumită binecuvântării măicuţei mele, zise Vasilisa zâmbind.

— Binecuvântare?!… scrâşni vrăjitoarea. Binecuvântare?! în casa asta n-avem nevoie de binecuvântări! Ia mai bine cată-ţi de drum, fatucă!

Şi o împinse pe Vasilisa afară, în noapte.

— Uite, copilă!… Ţine!

Baba Iaga smulse din gard o ţeastă cu ochi de foc şi o înfipse într-un băţ.

— Ia hârca asta şi du-o acasă. Uite, ăsta-i focul tău… O vorbă să nu mai aud! Hai, pleacă de-aici!

Vasilisa vru să-i mulţumească, dar păpuşa din buzunar prinse iar a sălta în sus şi-n jos, şi înţelese atunci că trebuie să ia focul şi să plece numaidecât. O rupse la fugă spre casă, prin pădurea întunecată, urmând drumul ce i-l arăta păpuşa şi ducând cu ea hârca, prin ale cărei găuri ţâşneau văpăi de foc. Dintr-odată, lumina ei sinistră o îngrozi şi vru s-o arunce. Dar ţeasta îi vorbi. îi zise să nu se teamă şi să meargă mai departe, spre casa mamei vitrege şi a fetelor ei. Iar fetiţa o ascultă.

Când Vasilisa ajunse aproape de casă, mama vitregă şi fetele ei se uitară pe fereastră şi văzură o luminiţă stranie dansând printre copaci. Luminiţa se tot apropia, dar nu reuşeau nicidecum să-şi dea seama ce putea fi, iar la Vasilisa nici că se mai gândeau. Trecuse atâta amar de vreme de când plecase de acasă... Erau încredinţate că fata murise şi că fiarele îi împrăştiaseră oasele prin pădure.

Vasilisa se apropie şi mai mult. Când mama vitregă şi fetele ei văzură că era ea, îi ieşiră iute înainte, spunându-i că au stat fără foc de când a plecat. S-au tot chinuit ele să-l aprindă, dar focul mereu se stingea.

Vasilisa intră în casă triumfătoare. Se întorsese teafără şi nevătămată şi adusese şi focul cu ea. Hârca însă îşi aţinti privirea de foc asupra maşterei şi a fetelor ei. O clipă nu le slăbi din ochi şi, până-n zori, le făcu scrum.

Iată deci un final abrupt care ne scoate brusc din poveste şi ne readuce la realitate. Întâlnim în multe poveşti astfel de finaluri. E o modalitate de a-l trezi pe ascultător şi a-l aduce din nou cu picioarele pe pământ.

Vasilisa este povestea transmiterii intuiţiei feminine din generaţie în generaţie, de la mamă la fiică. Intuiţia, această mare putere, are iuţeala fulgerului şi constă din vedere interioară, auz interior, sensibilitate interioară şi înţelepciune interioară.

De-a lungul generaţiilor, aceste puteri intuitive ale femeilor au devenit asemenea unor râuri subterane. Neglijarea şi discreditarea lor nejustificată le-au îngropat. Jung a atras însă atenţia că în psihic nimic nu se pierde. Nu există, cred, nicio îndoială că ceea ce s-a pierdut vreodată în psihic se află încă acolo. Deci nici acest izvor al intuiţiei feminine instinctuale nu s-a pierdut. Şi tot ce-a fost ascuns poate fi readus la lumină.

Pentru a pătrunde tâlcul acestei poveşti, trebuie să ştim că personajele sale reprezintă elemente ale psihicului unei singure femei. Toate aspectele poveştii aparţin aşadar unui psihic individual care trece printr-un proces de iniţiere. Iniţierea se realizează prin îndeplinirea unor sarcini anume. În povestea noastră, sunt nouă asemenea sarcini pe care psihicul trebuie să le ducă la bun sfârşit. Ele urmăresc însuşirea câtorva dintre deprinderile Bătrânei Mame Sălbatice.

Graţie îndeplinirii acestor sarcini, intuiţia femeii – acea fiinţă înţeleaptă care o însoţeşte pretutindeni, îi examinează viaţa în detaliu, vede ce este adevărat şi face comentarii pertinente – este reinstalată în psihic. Se doreşte astfel stabilirea unei relaţii de iubire şi de încredere cu această fiinţă pe care noi o numim „cea care ştie”, esenţa arhetipului Femeii Sălbatice.

În ritualul Babei Iaga – vechea zeiţă sălbatică – sarcinile iniţiatice sunt următoarele:

Prima sarcină: *Să-i permitem prea bunei mame să moară*

La începutul poveştii, mama aflată pe moarte îi lasă fiicei sale o preţioasă moştenire.

Sarcinile psihice ale acestei etape din viaţa femeii sunt: *Să accepte că mama psihică permanent vigilentă, dominatoare şi protectoare nu poate juca rolul de călăuză principală pentru viitoarea sa viaţă instinctuală* (*prea buna*

mamă moare). *Să-şi asume responsabilitatea unei vieţi independente şi să-şi dezvolte propria conştiinţă a pericolelor, intrigilor, şiretlicurilor. Să ştie să se păzească singură. Să lase să moară ceea ce trebuie să moară. Pe măsură ce prea buna mamă moare, se naşte noua femeie.*

În poveste, procesul iniţiatic începe odată cu moartea bunei, iubitei mame. De-acum înainte, ea nu va mai fi acolo să-i mângâie părul Vasilisei. Pentru fiecare dintre noi, vine o vreme când buna mamă a psihicului – cea care odinioară s-a îngrijit în mod ireproşabil de noi – se transformă într-o mamă prea bună care, în dorinţa-i exagerată de a ne proteja, ne împiedică să răspundem noilor provocări şi, în consecinţă, să ne dezvoltăm.

În cursul procesului natural de maturizare, prea buna mamă trebuie încetul cu încetul să dispară, pentru a ne putea ocupa de noi înşene într-un mod nou. Deşi mereu păstrăm ceva din căldura ei, această tranziţie psihică naturală ne lasă singure într-o lume care nu este, pentru noi, deloc maternă. Dar atenţie: această prea bună mamă nu este ceea ce părea la început. Sub pătură, ea are o păpuşică pentru fetiţa sa.

Există, desigur, ceva din Mama Sălbatică în acest personaj. Dar mama prea bună nu-şi poate asuma integral acest rol, căci ea este mama dinţilor de lapte, mama binecuvântată de care fiecare copil are nevoie pentru a face primii paşi în universul psihic al iubirii. Prin urmare, chiar dacă nu poate trăi şi influenţa până la capăt viaţa fiicei sale, această mamă prea bună acţionează aici în favoarea copilului ei. Ea îi dăruieşte Vasilisei păpuşa, ceea ce este într-adevăr, aşa cum am văzut, o mare binecuvântare.

Dramatica extincţie psihologică a mamei excesiv de protectoare survine atunci când fetele părăsesc cuibul cald al preadolescenţei şi intră în jungla adolescenţei. Pentru

unele dintre ele, procesul formării unei noi mame, a unei mame interioare perspicace – ceea ce numim noi intuiţie – se opreşte însă undeva la jumătatea drumului. Aceste femei vor rătăci ani în şir, nutrind în adâncul sufletului dorinţa de a trăi experienţa iniţiatică completă şi căutând, într-un fel sau altul, să acopere această lipsă.

Întreruperea procesului iniţiatic al unei femei are loc din varii motive, de pildă, când au existat foarte multe suferinţe psihice la începutul vieţii, mai ales dacă, în primii ani, nu a avut o mamă „suficient de bună” 3. Iniţierea mai poate să se împotmolească, sau să se realizeze doar parţial, din cauza unei insuficiente tensiuni psihice, căci prea buna mamă, viguroasă şi rezistentă ca o buruiană, continuă să-şi protejeze fiica la umbra frunzelor sale, chiar şi atunci când ar fi trebuit de mult să iasă din scenă. În această situaţie, femeile nu au întotdeauna curaj să se aventureze singure în pădure şi se opun din toate puterile.

Pentru ele, ca şi pentru acele femei pe care rigorile existenţei le-au îndepărtat de viaţa lor profundă, intuitivă, şi care se plâng adeseori că au obosit să-şi poarte de grijă, există un remediu bun şi înţelept. Indiferent de vârsta femeii, reluarea iniţierii sau o nouă iniţiere va permite restaurarea intuiţiei profunde, cea care ştie pe loc ce-i bine pentru noi şi ce ne trebuie – ajunge doar să-i dăm ascultare.

Iniţierea Vasilisei începe prin a învăţa să lase să moară ceea ce trebuie să moară. Cu alte cuvinte, să lase să moară valorile şi atitudinile psihice care nu-i mai hrănesc sufletul. Trebuie analizate îndeosebi acele principii care fac viaţa prea sigură, care protejează excesiv, care fac femeile să meargă ca şi cum ar fugi, în loc să păşească ferm, cu pasul lung şi lin.

Perioada în care „mama bună” a copilăriei noastre se estompează – şi odată cu ea şi atitudinile ei – este

întotdeauna o perioadă de învăţare intensă. Chiar dacă sunt momente când e bine să rămânem alături de mama psihică protectoare (de pildă, în copilărie sau în timpul unei convalescenţe ori după o traumă psihică sau spirituală, sau atunci când suntem în pericol, iar simplul fapt de a sta liniştite ne salvează) şi, deşi păstrăm, de-a lungul întregii vieţi, mari rezerve din sprijinul ei, vine o vreme când trebuie să schimbăm mamele, ca să spunem aşa4.

Dacă vom rămâne prea mult timp, în psihicul nostru, alături de mama protectoare, vom sta departe de toate provocările şi vom bloca astfel orice evoluţie viitoare. Nu înseamnă că femeia trebuie să se pună în situaţii dramatice sau dureroase, dar trebuie să-şi fixeze în viaţă un obiectiv pentru care să vrea să-şi asume riscuri. Numai aşa va putea să-şi ascută puterile intuitive.

Când lupoaica îşi creşte puii, ea şi micuţii săi petrec mult timp lenevind împreună. Stau înghesuiţi unii în alţii, un ghem mare de blană, departe de lumea exterioară şi de provocările sale. Dar, când începe să-şi înveţe puii să vâneze şi să caute hrană, lupoaica le arată colţii nu o dată, ci de multe ori, îi muşcă şi-i îmbrânceşte dacă puii nu fac ce trebuie şi nu o ascultă.

Ca să putem progresa, trebuie deci să schimbăm mama interioară protectoare, atât de potrivită pentru noi când eram mici, cu un alt tip de mamă, cea care trăieşte în îndepărtatele pustiuri sălbatice ale psihicului, cea care ne este deopotrivă însoţitor şi dascăl. Este o mamă iubitoare, dar energică şi exigentă totodată.

Cele mai multe dintre noi nu vor lăsa ca mama protectoare să moară atunci când vine vremea. E adevărat că mama excesiv de bună nu le permite energiilor noastre cele mai vii să se manifeste, dar e atât de bine cu ea, atât de confortabil, şi atunci… de ce s-o părăsim? Adeseori

auzim voci interioare care ne îndeamnă s-o păstrăm, să rămânem în siguranţă.

Ele spun ceva de genul: „O, să nu zici asta!”, sau „Nu poţi face asta!”, sau „Ei bine, dacă faci asta nu mai eşti fiica (prietena) mea!”, sau „Afară te pândesc pericole la tot pasul”, sau „Cine ştie ce-o să păţeşti dacă te încăpăţânezi să părăseşti cuibul ăsta cald!” sau „Nu vei face decât să te umileşti” sau, într-un mod încă şi mai insidios, „Prefă-te că înfrunţi primejdii, dar, în secret, rămâi aici cu mine”.

Toate acestea sunt vocile prea bunei mame din psihic, care, înspăimântată şi exasperată, nu se poate abţine să nu vorbească. Dar, dacă stăm prea multă vreme cu ea, viaţa noastră şi aptitudinile noastre de a ne exprima rămân în umbră, iar noi, în loc să devenim puternice, vegetăm.

Mai rău încă. Ce se întâmplă cu o energie vie când este reprimată şi nu i se permite să se manifeste? La fel ca şi cu conţinutul vasului fermecat care, ajuns pe mână rele, creşte, creşte, creşte până ce explodează şi se împrăştie pe pământ. Pentru ca psihicul intuitiv să se fortifice, protectoarea cea binevoitoare şi grijulie trebuie deci să se retragă. Sau poate, aşa cum se întâmplă de cele mai multe ori, ne trezim expulzate din acest confortabil şi plăcut *fete à tête*, nu pentru că am fi vrut, nici pentru că am fi fost pe deplin pregătite – nimeni nu e niciodată pe deplin pregătit – ci pentru că ceva ne aşteaptă la marginea pădurii, şi este destinul nostru să-l întâlnim.

Guillaume Apollinaire scria: „I-am dus la marginea prăpastiei şi i-am îndemnat să zboare. Nici nu s-au clintit. «Zburaţi!», le-am spus. Tot nu s-au urnit. Atunci i-am împins… Şi au zburat”.

E firesc ca femeile să se teamă să renunţe la o existenţă prea confortabilă şi prea sigură. S-au bucurat uneori de protecţia mamei prea bune şi vor ca ea să dureze

la infinit. Dar trebuie să vrea să se simtă din când în când neliniştite – altfel ar fi putut la fel de bine rămâne în cuib.

97

ADULMECÂND ESENŢA: RECUPERAREA INTUIŢIEI CA INIŢIERE

Unele femei, temându-se să rămână fără protecţie sau certitudini, chiar şi pentru scurt timp, îşi găsesc mai multe scuze decât firele de păr din blana unui câine. Ele trebuie pur şi simplu să se arunce în vâltoarea vieţii, fără să ştie ce le rezervă viitorul. Numai aşa îşi vor redobândi natura intuitivă. Alteori, femeia este atât de prinsă în a juca rolul de mamă protectoare faţă de alţi adulţi, încât aceştia stau agăţaţi de sânul ei şi nici nu se gândesc s-o lase să plece. În acest caz, femeia trebuie să le tragă un şut sănătos şi să-şi vadă de drum.

Şi cum, prin vise, psihicul compensează, printre altele, ceea ce eul nu vrea sau nu poate să accepte, visele femeii, într-o astfel de perioadă, vor fi pline de urmăriri, drumuri fără ieşire, maşini care nu pornesc, sarcini care nu ajung la termen şi alte simboluri ale unei vieţi ce nu poate progresa. În forul său interior, femeia ştie că a fi prea bună prea mult timp este teribil de nociv.

Desprinderea de strălucitorul arhetip al pururi blândei şi prea bunei mame a psihicului, este deci primul pas. Trebuie să lăsăm sânul matern şi să învăţăm să vânăm. O mamă sălbatică ne aşteaptă, dornică să ne înveţe. Dar, în acelaşi timp, a doua noastră sarcină este să ţinem păpuşa aproape şi să învăţăm să o folosim.

A doua sarcină: *Revelarea umbrei*

Acum, în poveste, urâcioasa şi răutăcioasa familie vitregă5 intră în lumea Vasilisei şi-i face viaţa un iad. Obiectivele acestei perioade sunt: să învăţăm să ne eliberăm cât mai temeinic de mama excesiv de bună. *Să înţelegem că bunătatea*, *gingăşia*, *blândeţea nu ne vor face*

viaţa mai uşoară (Vasilisa devine o slugă, dar asta nu-i foloseşte la nimic). Să percepem nemijlocit natura noastră întunecată, îndeosebi aspectele exclusiviste, geloase şi opresive ale sinelui (mama vitregă şi fiicele ei). Să recunoaştem în mod inechivoc existenţa lor. Să stabilim cele mai bune relaţii cu aspectele cele mai rele din noi. Să lăsăm să crească tensiunea între cine suntem învăţate să fim şi cine suntem cu adevărat. Şi, în fine, să-i permitem vechiului sine să moară şi noului sine intuitiv să se nască.

Mama vitregă şi fiicele ei reprezintă elementele nedezvoltate, dar teribil de agresive ale psihicului. Sunt elemente ale umbrei, cu alte cuvinte acele aspecte ale personalităţii pe care eul le consideră indezirabile sau inutile şi, de aceea, le alungă în întuneric. Materialul umbrei poate fi foarte valoros, căci tot acolo sunt adeseori izgonite şi talentele femeii, ascunse, aşteptând să fie redescoperite. Pe de altă parte, materialul negativ al umbrei – cel care ucide din faşă sau inhibă orice nouă viaţă – poate fi de asemenea utilizat în folosul nostru, aşa cum vom vedea; când erupe şi, în sfârşit, identificăm aspectele sale şi originea lor, devenim mai puternice, mai înţelepte.

În acest stadiu al iniţierii, femeia este asaltată de cerinţele egoiste ale psihicului ei, care o îndeamnă să se conformeze dorinţelor celorlalţi. Ea trebuie atunci să înţeleagă că a fi ea însăşi o îndepărtează de ceilalţi, iar a fi pe placul celorlalţi o îndepărtează de ea însăşi. Tensiunea e teribilă şi trebuie să o suporte, însă alegerea este clară.

Vasilisa este lipsită de drepturile ei, căci moşteneşte şi este moştenită de o familie care nu poate nici să o înţeleagă, nici să o aprecieze, şi o consideră total inutilă. Mama şi surorile vitrege îi poartă pică şi-i aruncă vorbe de ocară. O tratează ca pe o Străină, ca pe cineva nedemn de încredere. În basme, rolul străinului sau al proscrisului îi revine de regulă personajului cel mai puternic conectat la

natura ştiutoare.

Maştera şi surorile vitrege mai pot fi văzute ca nişte creaturi înserate în psihic de către cultura căreia îi aparţine femeia. Familia vitregă a psihicului este diferită de „familia sufletului”, ea aparţinând în fapt supraeului, acel aspect al psihicului, construit în conformitate cu aşteptările, mai mult sau mai puţin sănătoase, pe care fiecare societate le are de la femei. Aceste constrângeri, aceste straturi culturale – ale supraeului – femeia le simte emanând nu din psihicul Sinelui sufletesc, ci venind de undeva „din afară”, dintr-o sursă exterioară. Straturile supraeului cultural pot fi extrem de benefice sau extrem de nocive.

Familia vitregă a Vasilisei este un ganglion intra-psihic care comprimă nervul vitalităţii. Mama vitregă şi fiicele ei intră în scenă ca un cor de vrăjitoare bătrâne care nu mai contenesc cu ocările: „N-ai să reuşeşti. Nu eşti destul de bună, n-ai destul curaj. Eşti proastă, anostă şi goală. N-ai timp. Nu eşti în stare să faci şi tu ceva ca lumea. Atâta ştii şi nimic mai mult. Opreşte-te, cât încă nu-i prea târziu!” Iar Vasilisa, nefiind încă pe deplin conştientă de puterea ei, îndură în tăcere. Pentru ca ea să redevină stăpână pe viaţa ei, trebuie să se întâmple ceva… ceva care s-o salveze.

Acelaşi lucru este valabil şi pentru noi. Aşa cum vedem în poveste, intuiţia Vasilisei în privinţa celor ce se petrec în jurul său este încă foarte slabă. Nici tatăl psihicului nu remarcă ostilitatea mediului. El de asemenea este prea bun şi complet lipsit de intuiţie. E interesant de remarcat că, în general, fetelor ale căror taţi sunt naivi le trebuie mult mai mult timp pentru a se trezi.

Şi noi suntem realmente strivite când familia vitregă din noi şi/sau din jurul nostru susţine că nu suntem bune de nimic, insistând să ne concentrăm pe defectele noastre,

în loc să vedem cruzimea din jur, emanând fie din interior, din psihicul nostru, fie din exterior, din cultura căreia îi aparţinem. Dar pentru aceasta, avem nevoie de intuiţie şi, firește, de tăria de a suporta cele văzute. Ca şi Vasilisa, poate căutăm să fim drăguţe, când ar trebui să fim abile. Se prea poate să fi fost învăţate să lăsăm la o parte intuiţia noastră fină pentru a nu crea probleme. Dar, când suntem oprimate, singura răsplată ce-o primim în schimbul bunătăţii6 este aceea de a fi tratate şi mai rău. Femeia poate avea impresia că, fiind ea însăşi, se va îndepărta de ceilalţi, dar tocmai de această tensiune psihică este nevoie pentru a întări sufletul şi a determina schimbarea.

Maştera şi surorile vitrege plănuiesc aşadar să scape de Vasilisa. Ele complotează în secret: „Du-te în pădure, Vasilisa, du-te la Baba Iaga, şi de-o să supravieţuieşti, ha, ha!… – dar asta nu se va întâmpla – atunci, poate, te-om accepta”. Este un moment critic, pentru că, în procesul iniţierii, multe femei rămân blocate la jumătatea drumului. Deşi există un prădător natural în psihicul lor, cel care spune oarecum mecanic: „Mai bine mori!”, „La naiba!” şi „De ce nu renunţi?”, mediul lor cultural şi familial poate exacerba în mod dureros acest aspect negativ natural, dar moderat, al psihicului.

Bunăoară, femeile crescute în familii care nu le recunosc talentele sunt deseori puse pe fapte măreţe, fără să ştie de ce. Ele trebuie să obţină cel puţin trei diplome universitare, să stea atârnate cu capul în jos pe Everest, sau să se lanseze în tot felul de acţiuni periculoase în care-şi pierd timpul şi banii, pentru a le arăta celor din familie de ce sunt ele în stare. „Acum mă acceptaţi? Nu? Bine (oftează). Atunci ia uitaţi!” Oricum ar fi apărut, ganglionul familiei vitrege este în noi, ne aparţine şi trebuie să-l tratăm cu autoritate. Vedem, de altfel, că, pentru a continua această lucrare profundă, este complet inutil să

căutăm a ne demonstra valoarea în faţa corului vrăjitoarelor invidioase. În realitate, acest lucru reuşeşte chiar să împiedice iniţierea.

Vasilisa trudeşte zi de zi fără să se plângă. Supunerea ei necondiţionată poate părea eroică. În realitate, nu face decât să mărească tensiunea şi conflictul dintre cele două naturi opuse, una prea bună, iar cealaltă prea exigentă. Ca şi conflictul dintre adaptabilitatea exagerată şi dorinţa de a fi noi însene, şi această tensiune este benefică. Femeia sfâşiată între aceste două extreme se află pe drumul cel bun, dar va trebui să parcurgă şi restul etapelor.

În poveste, mama vitregă şi fiicele sale istovesc în aşa măsură psihicul tânăr, încât, din cauza intrigilor lor, focul se stinge. Femeia începe din acest moment să-şi piardă suportul psihic. Simte frigul, simte singurătatea, şi e dispusă să facă orice pentru a aduce lumina înapoi. Este chiar şocul de care are nevoie femeia prea bună, pentru a-şi continua drumul spre propria-i putere. Am putea spune că Vasilisa trebuie s-o întâlnească pe Marea Vrăjitoare Sălbatică, fiindcă are nevoie de o sperietură zdravănă. Trebuie să părăsim corul denigratorilor şi să ne afundăm în pădure. Nu putem şi să stăm pe loc, şi să mergem înainte.

Ca şi noi, Vasilisa are nevoie de o lumină care să o călăuzească şi să-i arate ce este bine pentru ea şi ce nu. Nu poate să se dezvolte rămânând mai departe bătaia de joc a tuturor. Femeile care încearcă să-şi ascundă sentimentele cele mai profunde se sufocă. Focul se stinge. E o formă dureroasă de suprimare a sensibilităţii.

Pe de altă parte, şi cumva nefiresc, tocmai focul ce se stinge o ajută pe Vasilisa să se smulgă din starea ei de supunere. Ea abandonează un vechi stil de viaţă şi intră tremurând într-o viaţă nouă, bazată pe o mai veche, mai înţeleaptă formă de cunoaştere interioară.

A *treia sarcină*: *Călătoria în întuneric*

Păpuşa, lăsată moştenire de măicuţa ei, o călăuzeşte pe Vasilisa prin întuneric spre casa Babei Iaga. De data aceasta, lucrările psihice sunt următoarele: *Să cuteze a pătrunde în locul iniţierii profunde* (*intrând în pădure*) *şi să-nceapă a trăi sentimentul numinos nou şi aparent periculos de a depinde de propria intuiţie*. *Să înveţe să-şi dezvolte sensibilitatea faţă de inconştientul misterios şi să se bazeze doar pe simţurile interioare*. *Să înveţe să găsească drumul înapoi către casa Mamei Sălbatice* (*urmând instrucţiunile păpuşii*). *Să înveţe să hrănească intuiţia* (*hrănind păpuşa*).

toi

Să lase să moară şi mai mult copila fragilă şi neştiutoare. *Să transfere întreaga putere păpuşii, adică intuiţiei*.

Păpuşa Vasilisei face parte din proviziile Străbunei Mume Sălbatice. Păpuşile sunt una din comorile simbolice ale naturii instinctuale. În cazul Vasilisei, păpuşa reprezintă *la vidacita*, forţa vitală instinctuală, îndârjită şi rezistentă. Oricât de năpăstuite am fi, ea continuă să trăiască ascunsă în noi.

Timp de secole, oamenii au crezut că din păpuşi emană nu doar ceva sacru, dar şi *mana7* – o prezenţă copleşitoare, fascinantă, ce acţionează asupra oamenilor, transformându-i spiritual. Printre vindecători, de pildă, rădăcina mătrăgunei este foarte apreciată tocmai datorită asemănării sale cu corpul uman, având braţe, picioare şi o proeminenţă în locul capului. Se spune că ar avea o mare putere spirituală. Se crede că păpuşarii insuflă păpuşilor viaţă. Unele păpuşi sunt folosite în ritualuri, ceremonii, rituri voodoo, farmece de iubire sau vrăji malefice. Micile statuete din lemn ale indienilor cuna din insulele situate în largul coastelor statului Panamá, printre care am trăit o

vreme, erau folosite ca simboluri ale autorităţii, spre a le aminti oamenilor de propria lor putere.

Muzeele lumii sunt pline până la refuz de idoli şi figurine din lut, lemn sau metal. Statuetele din paleolitic şi neolitic sunt păpuşi. Galeriile de artă sunt şi ele pline de păpuşi. În arta modernă, mumiile în mărime naturală şi înfăşurate în tifon ale lui Segal[18] sunt tot păpuşi. Păpuşi în costume naţionale se găsesc din abundenţă în magazinele de suveniruri din gările feroviare şi din staţiile de benzină ale autostrăzilor interstatale. Din cele mai vechi timpuri, păpuşile erau oferite în dar suveranilor în semn de bunăvoinţă. În bisericile satelor din întreaga lume există păpuşi reprezentând diferiţi sfinţi. Ele sunt spălate cu regularitate, îmbrăcate în haine cusute manual şi chiar „scoase la plimbare” ca să vadă starea culturilor şi a oamenilor şi să intervină în ceruri în favoarea lor.

Păpuşa este simbolicul *homunculus*, o mică fiinţă8. E un simbol al numinosului ascuns în om, un mic şi strălucitor facsimil al Sinelui original. Aparent, e doar o păpuşă. În realitate, însă, e o fărâmă de suflet ce posedă întreaga cunoaştere a Sinelui-suflet mai mare. Într-o păpuşă se află vocea, în miniatură, a bătrânei *La Que Sabe*, Cea care ştie.

Păpuşa este un simbol apropiat de cel al spiriduşilor, elfilor, gnomilor, zânelor şi piticilor. În basme, aceştia reprezintă înţelepciunea care irigă pământul psihicului. Sunt acele creaturi care-şi continuă neobosit, dibace, munca înăuntrul nostru. Psihicul lucrează şi când dormim, mai ales când dormim, chiar dacă nu suntem conştienţi de ceea ce se întâmplă.

Păpuşa reprezintă astfel spiritul interior al femeii, glasul înţelepciunii, al conştiinţei, al cunoaşterii interioare.

---

18 George Segal – pictor şi sculptor american, cunoscut pentru statuile sale din ipsos alb, reprezentând corpuri umane (n. trad.).

Este aidoma păsăruicii din poveste, care vine şi-i şopteşte eroinei la ureche, revelându-i existenţa duşmanului ascuns şi spunându-i ce trebuie să facă. Este înţelepciunea *homunculusului*, mica fiinţă interioară. Este protectorul nostru invizibil, dar totdeauna disponibil.

O mamă nu-i poate face fiicei sale dar mai preţios decât cel de a şti să-şi asculte intuiţia. Şi-l transmite în cel mai simplu mod: „Ai o bună judecată. Ce crezi tu că se ascunde în spatele acestor lucruri?” Astfel că, în loc să fie tratată ca ceva bizar, îndoielnic, iraţional, intuiţia este prezentată ca fiind adevăratul glas al sufletului. Intuiţia simte în ce direcţie trebuie să mergem, are instinct de conservare, sesizează motivele şi intenţiile ascunse şi optează pentru ceea ce va scinda cel mai puţin psihicul.

Procesul este similar în poveste. Mama Vasilisei i-a făcut fiicei sale un imens serviciu, dăruindu-i păpuşa şi legându-le una de alta. Faptul de a fi conectată la propria intuiţie dă naştere unui puternic sentiment de încredere în privinţa ei, orice ar fi. Iar atitudinea femeii se schimbă, făcând-o să treacă de la „ce va fi, va fi” la „să vedem tot ce e de văzut”.

Ce face pentru femei această intuiţie sălbatică? Asemeni lupului, intuiţia are gheare care sfâşie şi pătrund până în miezul lucrurilor; are ochi care pot vedea prin scuturile care apără *persona*, are urechi care aud dincolo de auzul omenesc. Înzestrată cu aceste formidabile unelte psihice, femeia capătă o perspicace, precognitivă chiar conştiinţă animală9, care-i adânceşte feminitatea şi-i ascute abilitatea de a se mişca încrezătoare în lumea exterioară.

Vasilisa merge deci să caute cărbuni cu care să reaprindă focul. Se află acum în întuneric, în sălbăticie, şi nu poate face nimic altceva decât să-şi asculte vocea interioară, venind dinspre micuţa ei păpuşă. Ea învaţă să

se bazeze pe această relaţie, şi mai învaţă ceva: să hrănească păpuşa.

Ce-i dăm de mâncare intuiţiei, ca să fie bine hrănită şi să poată răspunde atunci când îi cerem să cerceteze atent mediul? O hrănim cu viaţă – o hrănim cu viaţă, dându-i ascultare. La ce bun o voce dacă nicio ureche nu o aude? La ce bun o femeie în jungla marilor oraşe sau a vieţii de zi cu zi dacă nu poate să audă vocea bătrânei *La Que Sabe*, Cea care ştie, şi să se încreadă în ea?

Am auzit femeile spunând nu o dată, ci de mii de ori: „Am ştiut că trebuia să-mi ascult intuiţia. Am simţit că trebuia (sau nu trebuia) să fac cutare sau cutare lucru, dar nu am ascultat”. Hrănim şinele profund, şinele intuitiv, ascultându-l şi urmându-i sfaturile. Este un personaj de sine stătător, o fiinţă magică, de mărimea unei păpuşi, sălăşluind în tărâmul psihic al femeii interioare. În această privinţă, se aseamănă muşchilor. Un muşchi nefolosit îşi pierde treptat întreaga forţă. Tot aşa, intuiţia, nehrănită, neîntrebuinţată, se atrofiază.

Hrănirea păpuşii este un ciclu esenţial al arhetipului Femeii Sălbatice, păstrătoarea comorilor ascunse. Vasilisa îşi hrăneşte păpuşa în două moduri. Mai întâi cu o bucăţică de pâine, o frântură de viaţă pentru această nouă aventură psihică, apoi ascultând-o şi găsind astfel drumul către Străbuna Mumă Sălbatică, Baba Iaga, căci, la fiecare cotitură, la fiecare răscruce, păpuşa îi arată drumul spre „casă”.

Relaţia dintre păpuşă şi Vasilisa simbolizează o formă de magie empatică între femeie şi intuiţia sa. Acest lucru trebuie transmis de la femeie la femeie, această binecuvântată legătură cu intuiţia, acest mod de a o testa şi de a o hrăni. Ca şi Vasilisa, întărim legătura cu natura noastră intuitivă ascultând în noi la fiecare răscruce a drumului. „Trebuie să merg pe-aici sau pe-acolo? Trebuie

să plec sau să rămân? Trebuie să cedez sau să rezist? Trebuie să fug sau să m-apropii? Această aventură, acest eveniment, acest om, este adevărat sau înşelător?”

Deteriorarea relaţiei dintre femeie şi intuiţia ei sălbatică este adesea înţeleasă greşit, în măsura în care considerăm că intuiţia nu funcţionează. Dar nu. Nu intuiţia este cea care nu mai funcţionează, ci s-a întrerupt binecuvântarea ei, transmisă pe linie maternă, transmiterea încrederii în intuiţie între acea femeie şi toate femeile care au precedat-o din neamul său. Acest lung râu de femei a fost stăvilit10. Fapt pentru care femeia pare a nu mai avea decât o slabă înţelegere a înţelepciunii sale intuitive, dar, prin practică, aceasta va putea fi recuperată şi se va manifesta deplin11.

Păpuşile sunt talismane. Talismanele au rolul să ne reamintească ceva simţit, nu văzut, ceva ce există, fără a fi însă imediat evident.

Numenul talismanic al imaginii păpuşii ne vorbeşte, ne reaminteşte, vede departe pentru noi. Este o funcţie intuitivă comună tuturor femeilor. Este o receptivitate imensă, fundamentală. Dar nu cea a unui receptacul pasiv, cum o vede psihologia clasică, ci receptivitatea care dă acces imediat la o înţelepciune profundă ce pătrunde femeia până în măduva oaselor12.

A patra sarcină: *înfruntarea Vrăjitoarei Sălbatice* în această parte a poveştii, Vasilisa se întâlneşte faţă în faţă cu Vrăjitoarea Sălbatică. Sarcinile ce ne aşteaptă acum sunt următoarele: *Să avem tăria de a suporta neclintit chipul teribilei Zeiţe Sălbatice, să înfruntăm aşadar imago-out mamei neîndurătoare* (*întâlnirea cu Baba Iaga*). *Să ne familiarizăm cu misterul, cu stranietatea, cu „alteritatea” sălbaticului* (*viaţa în cocioaba Babei Iaga*). *Să introducem în viaţa noastră o parte din valorile ei, devenind astfel noi înşene puţin ciudate, dar în sensul bun al cuvântului*

(*mâncând din bucatele ei*). *Să învăţăm a înfrunta o mare putere – mai întâi din ceilalţi şi apoi din noi înşene. Să lăsăm să moară încă mai mult copila fragilă şi prea bună*.

Baba Iaga trăieşte într-o casă cocoţată pe nişte picioare de găină, care se roteşte şi se-nvârteşte când îi vine cheful. În vise, simbolul casei reflectă organizarea spaţiului psihic locuit de o persoană atât conştient, cât şi inconştient. Dacă această poveste ar fi fost un vis compensator, casa excentrică ar fi insinuat că persoana respectivă, în cazul de faţă Vasilisa, este prea anodină, prea cumpătată şi trebuie să se rotească şi să se învârtească, doar ca să vadă cum e să dansezi din când în când ca o găină nebună.

Un lucru este însă limpede: coliba Babei Iaga aparţine lumii instinctuale, iar personalitatea Vasilisei are nevoie de o doză mare din acest element. Această casă cu picioare de găină umblă singură de colo-colo şi chiar dansează frenetic; într-un fel, e plină de viaţă, de entuziasm, de bucurie. Acesta este elementul fundamental al psihicului arhetipal al Femeii Sălbatice, o sălbatică şi voioasă forţă de viaţă care face casele să danseze, obiectele neînsufleţite, precum piua, să zboare ca păsările,[19]

şi bătrâna să practice magia; ea face deci ca nimic să nu fie ceea ce pare, dar, ca regulă generală, să se dovedească a fi mai bun decât părea la început.

Vasilisa şi-a început viaţa cu ceea ce am putea numi o personalitate lipsită de forţă şi culoare. Este tocmai „excesul de normalitate" care pune stăpânire pe noi când, involuntar, începem să ducem o viaţă rutinieră, golită de viaţă. Aceasta încurajează neglijarea intuiţiei13, a cărei firească consecinţă este lipsa luminii în psihic. Şi atunci

19 în psihanaliză, reprezentare inconştientă a unui personaj-prototip, construit pe baza primelor relaţii familiale (n. trad.).

trebuie să facem ceva, trebuie să pătrundem în pădure, în căutarea acelei femei terifiante, căci altfel, într-o bună zi, mergând pe stradă, s-ar putea să se deschidă brusc o gură de canal şi să ne pomenim înşfăcate de nişte forţe inconştiente care să ne scuture ca pe o cârpă, în glumă sau nu (mai degrabă nu), dar totdeauna spre binele nostru14.

Darul ce ni-l face mama adevărată înmânându-ne păpuşa intuitivă ar fi incomplet fără probele la care ne supune Bătrâna Femeie Sălbatică şi fără muncile pe care aceasta ni le încredinţează. Baba Iaga este măduva psihicului instinctual. Deducem lucrul acesta din faptul că ea cunoaşte tot ce s-a petrecut înainte. „O, da… spune ea când soseşte Vasilisa, te ştiu… îi ştiu şi pe ai tăi”. În plus, aşa cum o arată celelalte întrupări ale sale ca Mumă a Zilelor şi Mamă Nyx (Mamă Noapte15, o altă zeiţă viaţă-moarte-viaţă), bătrâna Baba Iaga se dovedeşte a fi păstrătoarea fiinţelor cerului şi ale pământului: Ziua, Noaptea, Soarele. Ea le numeşte „Ziua mea, Noaptea mea…”

Baba Iaga inspiră teamă, căci ea reprezintă deopotrivă puterea nimicirii şi puterea forţei vieţii. Să-i priveşti faţa înseamnă să vezi *vagina dentata*\ ochi însângeraţi, copilul divin şi aripile îngerilor, toate la un loc.

Iar Vasilisa rămâne acolo şi acceptă această sălbatică divinitate maternă, cu înţelepciunea şi cu negii ei cu tot. Una dintre faţetele acestui personaj, pe care povestea o pune în lumină, este deosebit de interesantă: în ciuda ameninţărilor sale, Baba Iaga este corectă. Cât timp Vasilisa o respectă, nu-i face niciun rău. Respectul faţă de o mare putere este o lecţie fundamentală. O femeie trebuie să fie capabilă să reziste unei[20]

---

20 Locuţiunea latină vagina dentata, „vagin cu dinţi”, a devenit faimoasă în lumea occidentală în primul rând datorită lui Sigmund Freud, care o considera deosebit de relevantă pentru teoriile sale

mari puteri, pentru că, în final, o parte din acea putere îi va aparţine, în faţa Babei Iaga, Vasilisa nu se arată nici slugarnică, nici arogantă, nici lăudăroasă, nu fuge şi nici nu se ascunde. I se înfăţişează, cu onestitate, exact aşa cum e.

Multe femei se vindecă de complexul „amabilităţii excesive" care, orice-ar fi simţit şi oricine le-ar fi agresat, le făcea să răspundă întotdeauna frumos. Iar, dacă ziua zâmbeau amabil, noaptea scrâşneau cumplit din dinţi – Baba Iaga din psihicul lor încerca, în mod brutal, să se exprime.

Această excesivă bunătate, această străduanie de a se adapta dorinţelor celorlalţi, se manifestă de regulă atunci când femeile se tem cu disperare să nu-şi piardă drepturile sau să fie considerate „inutile". Două dintre visele cele mai impresionante din câte mi-au fost relatate aparţin unei tinere femei care, neîndoielnic, avea nevoie să fie mai puţin docilă, în primul vis, se făcea că moştenise un album de poze – un album special, cu fotografii ale „Mumei Sălbatice". Cât de fericită a fost... Dar, după numai o săptămână, se visă deschizând un album asemănător, iar acolo văzu o bătrână înfricoşătoare care o fixa cu privirea, o vrăjitoare cu dinţi verzi şi zeamă neagră de betel la colţurile gurii.

Asemenea vise sunt tipice femeilor care se vindecă de excesiva lor bunătate ca de o boală. Primul vis revelă un aspect al naturii sălbatice – latura binevoitoare, generoasă, pozitivă a lumii sale. Al doilea însă, mai puţin seducător, în care apare Femeia Sălbatică cu dinţii ei verzi, hmmmm!... n-am putea să-l lăsăm pentru mai târziu? Nu, nicidecum.

Inconştientul, în modul său magnific, îi dă celei ce

---

referitoare la teama de castrare. El a dat acest nume fenomenului, inspirat fiind de diferitele legende despre femei al căror vagin avea dinţi cu care puteau castra partenerul (n. trad.).

visează o idee despre un nou stil de viaţă, care nu se rezumă la zâmbetul politicos al femeii prea amabile. A înfrunta această putere sălbatică şi creatoare din noi înseamnă a avea acces la nenumăratele chipuri ale femininului subpământean. Sunt ale noastre de la naştere şi putem opta în orice moment pentru acelea care sunt cele mai potrivite pentru noi.

În această poveste iniţiatică, Baba Iaga este natura instinctuală sub chipul vrăjitoarei. Cuvântul „vrăjitoare" are în prezent o conotaţie peiorativă, ca şi cuvântul „sălbatic", dar acesta era cândva numele dat vindecătoarelor, fie ele tinere sau bătrâne, *witch* („vrăjitoare", în engleză) derivând din *wit*, care înseamnă „înţelept". Aceasta se întâmpla înainte ca religiile monoteiste să distrugă culturile mai vechi, panteiste, care percepeau Divinul prin multiplele imagini religioase ale universului şi ale fenomenelor sale. În orice caz, zgripţuroaica, vrăjitoarea, natura sălbatică şi orice altă creatură, orice alt aspect integral al psihicului feminin, pe care cultura le consideră oribile, sunt lucruri binecuvântate, pe care femeile trebuie adeseori să le recupereze şi să le aducă la suprafaţă.

Din tot ce s-a scris pe tema puterii femeilor, deducem că bărbaţii se tem de această putere. Iar mie-mi vine să strig: „Sfântă Fecioară, dar sunt atâtea femei care se tem de puterea femeilor!" Calităţile şi forţele feminine sunt impresionante, şi înspăimântă. E firesc ca, aflându-se pentru prima dată în faţa Ancestralelor Puteri Sălbatice, atât bărbaţii, cât şi femeile, să arunce o privire înfricoşată şi s-o şteargă englezeşte.

Dacă vrem ca, într-o bună zi, bărbaţii să înveţe să le reziste, atunci cu siguranţă femeile trebuie şi ele să facă acelaşi lucru. Şi, dacă vrem ca, într-o bună zi, bărbaţii să ajungă să înţeleagă femeile, ele vor trebui să le explice

configuraţiile femininului sălbatic. De aceea funcţia onirică a psihicului o aduce noaptea pe Baba Iaga împreună cu cohortele sale direct în dormitorul femeilor. Dacă avem noroc, Baba Iaga îşi va lăsa urmele ei mari pe covor, lângă patul nostru. Va veni să se uite cu luare-aminte la cele care nu o cunosc. Dacă iniţierea noastră întârzie, se întreabă de ce nu-i facem o vizită, şi atunci vine ea la noi în visele noastre nocturne.

Una din clientele mele visa femei îmbrăcate în lungi cămăşi de noapte zdrenţuite, mâncând cu poftă ceva ce nicicând nu veţi găsi în lista de bucate a unui restaurant. Alta visase o bătrână care luase forma unei căzi vechi, cu picioare în formă de gheare, ale cărei ţevi protestau zgomotos, ameninţând să se spargă dacă visătoarea nu avea să dărâme un perete ca să-i permită să „vadă”. Iar alta visase că făcea parte dintr-un trio de bătrâne oarbe, numai că ea îşi pierdea mereu carnetul de conducere şi mereu trebuia să părăsească grupul pentru a merge în căutarea lui. Cu alte cuvinte, îi era greu să se identifice cu cele trei Parce – forţele ce guvernează viaţa şi moartea în psihicul uman. Dar, cu trecerea timpului, a învăţat să rămână aproape de ceea ce, odinioară, o înfricoşa: propria sa natură sălbatică.

Toate aceste creaturi din vise îi reamintesc femeii de sinele său esenţial: Şinele-Iaga, forţa misterioasă şi puternică a mamei viaţă-moarte-viaţă. Spunem deci că este bine să avem ceva din Baba Iaga şi că trebuie să-l putem asuma. Să fim puternice nu înseamnă să avem muşchi de oţel. Nu. Înseamnă să ne confruntăm cu propria numinozitate fără să fugim, trăind în mod activ cu natura sălbatică, fiecare în felul său.

Înseamnă să fim capabile să învăţăm, capabile să îndurăm ceea ce ştim. Înseamnă să rezistăm şi să trăim.

A *cincea sarcină*: *Slujirea non-raţionalului*

Vasilisa îi cere Babei Iaga focul, iar vrăjitoarea i-l va da, însă numai dacă Vasilisa va face în schimb câteva munci casnice pentru ea. Iar muncile psihice ale acestei perioade de ucenicie sunt următoarele: *Să stea cu Vrăjitoarea*: *să se familiarizeze cu imensele puteri sălbatice ale psihicului feminin*. *Să înveţe a recunoaşte propria sa putere* (*propria noastră putere*) *şi puterea purificărilor interioare*: *să cureţe*, *să ordoneze*, *să hrănească*, *să producă idei şi energie* (*să spele hainele Babei Iaga*, *să-i gătească*, *să-i deretice casa şi să separe elementele*).

Până nu demult, femeile erau profund implicate în ciclurile vieţii şi ale morţii. Ele respirau mirosul acru de fier al sângelui proaspăt, pierdut la naştere, şi tot ele spălau trupurile reci ale morţilor. Psihicul femeilor moderne, mai ales al celor aparţinând culturilor industriale şi tehnologice, este adesea văduvit de aceste fundamentale, binecuvântate experienţe. Există însă, şi pentru novice, o modalitate de a participa la aspectele sensibile ale ciclurilor vieţii şi morţii.

Baba Iaga, Mama Sălbatică, este mentorul nostru în aceste probleme. Ea ne învaţă să restabilim ordinea în casa sufletului, propunându-i eului o altfel de ordine, o ordine în care miracolele să fie posibile, bucuria să existe, pofta de viaţă să rămână intactă, iar lucrurile să se facă cu plăcere. Baba Iaga este modelul de urmat, pentru a fi devotate Sinelui. Ea ne dă lecţii despre moarte şi reînnoire.

În poveste, o învaţă pe Vasilisa să poarte de grijă casei psihice a femininului sălbatic. Spălatul hainelor Babei Iaga este un simbol extraordinar. Chiar şi în ziua de azi mai sunt sate unde femeile merg cu rufele la râu, iar acolo fac abluţiuni rituale pentru reînnoirea ţesăturii, practicate de oameni din cele mai vechi timpuri. Nici nu se

putea descrie mai sugestiv purificarea şi primenirea psihicului în integralitatea sa.

În mitologie, ţeserea veşmintelor este opera mumelor viaţă-moarte-viaţă, aşa cum sunt bunăoară cele trei Parce, *Clotho*, *Lachesis* şi *Atropos*, ori *Na Ashjeii Asdzää*, Femeia-păianjen, cea care le-a dăruit indienilor navajo arta ţesutului. Aceste mume viaţă-moarte-viaţă le învaţă pe femei să simtă ce trebuie să moară, ce trebuie să trăiască, ce trebuie ţesut, ce trebuie deşirat. În poveste, Baba Iaga îi cere Vasilisei să-i spele hainele, pentru ca această contextură, aceste modele cunoscute zeiţei viaţă-moarte-viaţă, să iasă la lumină, să ajungă la conştiinţă. Spălându-le, ea le reînnoieşte.

Spălatul este un etern ritual de purificare, însemnând însă nu doar purificare, ci, asemeni botezului, impregnare cu numen spiritual şi mister. În poveste, spălatul rufelor este prima muncă pe care trebuie să o facă Vasilisa, pentru a reda hainelor ţinuta şi elasticitatea care, prin purtare, s-au pierdut. Cu trecerea timpului, ideile şi valorile noastre obosesc, se depreciază, la fel ca hainele îndelung purtate. În apă are loc reînnoirea, revitalizarea lor, prin redescoperirea a ceea ce realmente considerăm a fi adevărat şi sfânt.

În simbolismul arhetipal, hainele reprezintă *persona*, prima impresie pe care o facem celorlalţi. *Persona* este un fel de camuflaj, care lasă să se vadă doar ceea ce vrem noi, şi nimic mai mult. Dar *persona* mai are o semnificaţie, mult mai veche, pe care o regăsim în toate ritualurile din America Centrală şi pe care *cantadoras y cuentistas y curânderas*, povestitoarele şi vindecătoarele, o cunosc foarte bine. *Persona* nu este doar o mască, în spatele căreia ne ascundem, ci mai curând o prezenţă care eclipsează personalitatea exterioară. În acest sens *persona*

sau masca[21] reprezintă un semn al rangului, virtuţii, caracterului şi puterii. *Persona* este, în raport cu exteriorul, o marcă a autorităţii16.

Îmi place foarte mult această lucrare iniţiatică prin care i se cere unei femei să purifice toate acele *personas*, toate acele semne vestimentare ale autorităţii impunătoarei Babe Iaga a pădurii. Spălând hainele Babei Iaga, iniţiată va vedea cum sunt croite, cum sunt cusute, şi nu va întârzia să-şi pună ea însăşi câteva dintre aceste persogas în dulapul său, alături de celelalte, pe care şi le-a confecţionat de-a lungul vieţii17.

E lesne să ne imaginăm că semnele puterii şi autorităţii Babei Iaga – veşmintele sale – sunt făcute din aceeaşi stofa ca şi constituţia ei psihologică: puternică, rezistentă. Spălându-i hainele, metaforic vorbind, învăţăm să recunoaştem, să analizăm şi să integrăm această combinaţie de calităţi. Învăţăm să deosebim, să corectăm şi să reînnoim aceste particularităţi ale psihicului instinctual prin *purificaţie*, prin spălarea fibrelor fiinţei.

Vasilisa trebuie apoi să mătură casa şi curtea. În basmele din estul Europei, măturile sunt de obicei făcute din nuiele sau crengi, şi uneori din rădăcini de plante fibroase. Sarcina Vasilisei este să mătură cu acest obiect realizat din material vegetal, casa şi curtea, ca să le ţină curate. O femeie înţeleaptă îşi menţine în ordine mediul său psihic, păstrându-şi mintea limpede, îngrijindu-se de curăţenia locului unde lucrează şi dedicându-se finalizării proiectelor sale18.

Pentru multe femei, sarcina aceasta presupune să rezerve zilnic timp meditaţiei, să-şi păstreze un spaţiu numai al lor, dedicat picturii, scrisului, muzicii,

---

21 Masca, spune şi Lèvi Strauss, „nu este în primul rând ceea ce reprezintă, ci ceea ce ea transformă”. Lumea culturii primitive, C.I. Gulian (n. trad.).

conversaţiei, să-şi acorde timp şi libertăţi destinate exclusiv acestui scop. Psihanaliza, contemplaţia, meditaţia, singurătatea şi alte experienţe ale adâncirii în sine şi prefacerii le furnizează multor femei spaţiul şi timpul necesar acestei lucrări. Fiecare femeie are preferinţele sale, are stilul său.

Dacă această muncă poate fi făcută în cocioaba Babei Iaga, cu atât mai bine. Chiar şi undeva, pe-aproape de ea, tot nu-i rău. În orice caz, trebuie să ne ordonăm cu regularitate viaţa noastră sălbatică. Nu-i de ajuns să ne ocupăm de ea doar o dată pe an.

Şi pentru că ceea ce mătură Vasilisa este cocioaba Babei Iaga, şi este ograda Babei Iaga, vorbim în egală măsură despre nevoia de a păstra clare şi în ordine ideile insolite, incluzându-le aici pe cele mistice, spirituale sau bizare 19.

Să măturі casa înseamnă nu doar să recunoşti valoarea vieţii nesuperficiale, ci să te îngrijeşti şi de ordinea ei. Uneori, femeile îşi încep lucrarea spirituală neglijându-i arhitectura, şi astfel pădurea o invadează din nou. Vegetaţia acoperă încetul cu încetul structurile psihicului, transformându-l în cele din urmă într-o ruină arheologică ascunsă în inconştient. Dacă vom face însă periodic curăţenie generală, asta nu se va mai întâmpla. În spaţiul eliberat, natura sălbatică a femeii va putea creşte din nou, nestingherită.

Lucrurile par să se complice însă când trebuie să gătim pentru Baba Iaga. Cum o hrănim pe Baba Iaga a psihicului? Ce naiba îi dăm de mâncare unei zeiţe atât de sălbatice? înainte de toate, ca să-i putem găti Babei Iaga, trebuie să aprindem focul; o femeie trebuie să vrea să ardă, de pasiune, de cuvinte, de idei, de dorinţă pentru ceea ce iubeşte ea cu adevărat. De fapt, tocmai pasiunea este cea care ne permite să gătim, iar ceea ce gătim sunt

ideile noastre originale, pline de substanţă. Dacă vrem să-i gătim Babei Iaga, trebuie să veghem ca propria noastră viaţă creativă să fie permanent întreţinută de un foc viu.

Ar fi mai bine pentru multe dintre noi dacă am supraveghea mai atent focul care alimentează munca noastră, dacă ne-am preocupa mai mult de modul în care pregătim hrana Sinelui sălbatic. Ni se întâmplă mult prea des să plecăm de lângă vatră, de lângă cuptor. Uităm să păzim focul, să punem lemne, să amestecăm în oală. Ne înşelăm gândind că focul şi gătitul sunt precum acele plante rezistente de interior care pot trăi luni în şir fără apă. Dar nu, focul trebuie supravegheat, căci flacăra lui se poate stinge foarte uşor… Iar Baba Iaga trebuie hrănită. Altminteri, furia ei va dezlănţui infernul.

Prin urmare, lucrurile noi, complet originale, noile iniţiative, noile orientări artistice sunt cele care permanent hrănesc sufletul sălbatic. Tot ele sunt hrana Străbunei Mume Sălbatice şi-i întreţin viaţa în psihicul nostru. Fără foc, marile noastre idei, gândurile noastre originale, aspiraţiile şi dorinţele noastre nu se vor mai coace, şi atunci toată lumea se va simţi frustrată. Pe de altă parte, tot ce facem cu foc îi place Mamei Sălbatice, iar pe noi ne hrăneşte.

Când vine vorba de dezvoltarea personală a femeilor, toate aceste „munci casnice” – gătitul, spălatul, măturatul – se referă la ceva ce depăşeşte semnificaţia lor obişnuită. Aceste metafore oferă teme de meditaţie, moduri de a evalua, hrăni, însănătoşi, primeni şi ordona viaţa sufletească.

Vasilisa este iniţiată în toate aceste aspecte, iar intuiţia o ajută să ducă la bun sfârşit sarcinile încredinţate. Natura intuitivă poate să măsoare lucrurile dintr-o privire, să le cântărească într-o clipită, să cureţe balastul din jurul unei idei, să-i vadă esenţa, să-i dea forţă, să coacă ideile

brute şi să pregătească hrană pentru suflet. Vasilisa, ajutată de păpuşa intuiţiei, învaţă să discearnă, să înţeleagă, să organizeze şi să păstreze curată şi în ordine casa psihicului.

Ea află deopotrivă că Mamei Sălbatice îi trebuie multă mâncare pentru a-şi face treaba. Baba Iaga nu-i genul care să se satur cu o frunză de lăptucă şi o cafea neagră. Dacă vrem să-i stăm prin preajmă, trebuie să-i înţelegem apetitul pentru anumite lucruri. Dacă vrem să fim conectate la femininul ancestral, trebuie să gătim mult.

Prin intermediul acestor munci casnice, Baba Iaga îşi predă lecţiile, iar Vasilisa învaţă. Învaţă să nu se piardă cu firea în faţa a ceea ce este imens, puternic, ciclic, imprevizibil, neaşteptat, în faţa uriaşei scări de mărime a Naturii, în faţa a ceea ce este bizar, straniu, neobişnuit.

Procesele ciclice feminine, asociate muncilor Vasilisei, sunt acestea: să ne împrospătăm gândirea, reînnoindu-ne sistematic valorile. Să ne eliberăm mintea de fleacuri, să ne măturăm fiinţa, să ne limpezim gândurile şi sentimentele. Să aprindem un foc durabil care să întreţină viaţa noastră creativă şi să coacem sistematic idei înseamnă, înainte de toate, să creăm într-o manieră originală viaţă, viaţă inedită, pentru a hrăni relaţia dintre noi însene şi natura sălbatică.

Trăind o vreme în preajma Babei Iaga, Vasilisa îşi va însuşi în cele din urmă unele dintre obiceiurile şi manierele bătrânei vrăjitoare. Şi noi la fel. Este datoria noastră, fireşte în limitele noastre umane, să ne modelăm după ea. Şi învăţăm să o facem, chiar dacă suntem un pic înfricoşate. Nu sunt oare acolo, pe tărâmul Babei Iaga, lucruri stranii ce zboară în aerul nopţii şi se înalţă iară în văzduh la ivirea zorilor, convocate toate de natura instinctuală sălbatică? Nu acolo, în cufărul ei uriaş, sunt oasele morţilor, care încă vorbesc. Nu acolo sunt vânturile,

ursitele, sorii, luna şi cerul? Ba da, dar ea ţine totul în ordine. Ziua îi urmează nopţii, anotimpurile îşi urmează cursul lor… Baba Iaga nu lasă nimic la voia întâmplării. Ea este şi Poezie, şi Raţiune.

Văzând că Vasilisa a îndeplinit toate sarcinile ce-i fură încredinţate, Baba Iaga e mulţumită, dar şi puţin decepţionată în acelaşi timp, căci nu-i poate reproşa fetei nimic. Şi ca nu cumva să creadă Vasilisa că de-acum totul i se cuvine, Baba Iaga îi spune ceva de genul: „Dac-ai reuşit o dată, nu-nseamnă că o să reuşeşti mereu. Uite, mai ai de lucru încă o zi. Să vedem acum, drăguţo, de-ai să te descurci… iar de nu…”

Şi din nou, călăuzită de intuiţie, Vasilisa îndeplineşte sarcina. Iar Baba Iaga, vrând-nevrând, îi dă aprobarea sa… genul acela de aprobare pe care-l dau îndeobşte bătrânele care au trăit mult, care au văzut multe şi sunt mândre de asta, chiar dacă unele lucruri ar fi preferat să nu le vadă.

A şasea sarcină: *Selecţia şi separarea*

Baba Iaga îi dă Vasilisei două sarcini foarte grele. Şi iată care sunt, în această etapă, lucrările psihice ale unei femei: să înveţe discernământul – să ştie să deosebească clar lucrurile unele de altele, să ştie să facă distincţii fine (separarea grâului bun de grâul rău şi alegerea seminţelor de mac din grămada de pământ). Să vadă puterea inconştientului şi modul cum lucrează acesta, chiar şi-atunci când eul nu este conştient (perechile de mâini ce apar în văzduh). Să afle mai multe despre viaţă (grâul) şi despre moarte (seminţele de mac).

Vasilisa trebuie să separe patru substanţe, grâul bun de grâul rău, şi pământul de seminţele de mac. Păpuşa – intuiţia – face această triere. Procesul selecţiei are loc uneori la un nivel atât de profund, încât cu greu ajunge la conştiinţa noastră, până când într-o zi…

Selecţia la care se referă povestea intervine când

avem o dilemă sau o problemă pe care însă nu prea ştim cum să o rezolvăm. Dar e de ajuns s-o lăsăm un timp şi să revenim la ea ceva mai târziu, ca să găsim răspunsul acolo unde nici nu ne aşteptam. Sau „să mergem la culcare şi să vedem ce visăm” 20 – poate că femeia aceea de două milioane de ani va veni la noi în timpul somnului şi ne va da soluţia sau ne va arăta că răspunsul e chiar acolo, sub pat, în buzunar, într-o carte sau după ureche. S-a observat că punând o întrebare înainte de a adormi, cu puţină practică, răspunsul vine adeseori la trezire. Există undeva în psihicul uman ceva din păpuşa intuitivă, undeva în inconştientul colectiv, deasupra ori dedesubtul lui, care selectează materialul în timp ce dormim şi visăm21. Iar a avea încredere în această capacitate este, de asemenea, un aspect al naturii sălbatice.

Simbolic, grâul rău, atins de rugină, are o dublă semnificaţie. Licoarea ce se extrage din el poate fi folosită ca băutură, dar şi ca medicament. Despre ciuperca neagră, tăciunele grâului, care produce această boală, se spune că ar avea proprietăţi halucinogene.

Numeroşi cercetători au avansat ipoteza că, în timpul misterelor eleusine din Grecia antică, participanţii foloseau substanţe halucinogene extrase din grâu, orz, mac şi porumb. În plus, separarea grâului bun de cel rău este asociată culegerii plantelor medicinale de către *curânderas*, bătrânele vindecătoare pe care şi astăzi le putem vedea desfăşurând această muncă în America de Nord, Centrală şi de Sud. Alt remediu vechi al vindecătoarelor este macul, cunoscut pentru acţiunea sa hipnotică şi sedativă. Iar pământul este şi el folosit din cele mai vechi timpuri sub formă de plasturi, cataplasme, băi sau chiar administrat oral în anumite situaţii22.

Acesta este unul din cele mai frumoase pasaje din poveste. Pământul, grâul bun, grâul atins de rugină şi

seminţele de mac sunt vestigii ale unei străvechi farmacopei. Sunt folosite ca balsamuri, unguente, infuzii şi cataplasme pentru aplicarea altor substanţe tămăduitoare. În sens metaforic, sunt şi leacuri pentru minte: unele hrănesc, altele calmează, unele moleşesc, altele revigorează. Sunt faţete ale ciclurilor viaţă-moarte-viaţă. Baba Iaga nu-i cere Vasilisei doar să separe, să facă diferenţa între lucruri aparţinând aceleiaşi categorii – cum ar fi, de pildă, iubirea adevărată şi iubirea falsă. Vrea ca ea să ştie să deosebească un remediu de altul.

Aşa cum visele pot fi analizate obiectiv, având totodată şi o realitate subiectivă, tot astfel aceste elemente, care deopotrivă hrănesc şi vindecă, au pentru noi şi o semnificaţie simbolică. Asemeni Vasilisei, trebuie să selectăm iarăşi şi iarăşi agenţii de vindecare ai psihismului nostru, pentru a înţelege că ceea ce hrăneşte sufletul este şi leac pentru suflet şi că trebuie să-i extragem esenţa, adevărul, ca să ne hrănim.

Pentru Vasilisa, toate aceste elemente, toate aceste munci sunt pline de învăţăminte despre natura viaţă-moarte-viaţă şi despre modul cum trebuie să ne îngrijim natura sălbatică. Le sugerez uneori femeilor, pentru a le apropia de această natură, să îngrijească o grădină – o grădină psihică sau o grădină cu plante, pământ şi noroi. Şi să-şi imagineze că această grădină reprezintă psihicul sălbatic. Grădina este o legătură concretă cu viaţa şi moartea. Am putea spune chiar că există o religie a grădinii, căci ea ne oferă profunde lecţii psihologice şi spirituale. Tot ce i se poate întâmpla unei grădini poate să i se întâmple şi sufletului, psihicului: prea multă apă sau prea puţină, paraziţi, furtuni, caniculă, inundaţii, invazii, miracole, moarte, renaştere, vindecare, înflorire, abundenţă, frumuseţe.

Le propun de asemenea să ţină un jurnal unde

înregistrează semnele apariţiei şi dispariţiei vieţii. În grădină, învăţăm să lăsăm gândurile, ideile, preferinţele, dorinţele şi chiar iubirile să trăiască şi să moară. Plantăm, smulgem, îngropăm, uscăm seminţe, semănăm, udăm, îngrijim plantele, adunăm recolta.

Grădina este un exerciţiu de meditaţie. În grădină, putem vedea şi când e vremea roadelor, şi când e vremea reîntoarcerii în pământ. În grădină ne mişcăm urmând ritmurile marii naturi sălbatice, nu luptându-ne cu ea.

Prin această meditaţie, înţelegem că ciclul viaţă-moarte-viaţă este un ciclu natural. Natura dătătoare de viaţă, precum şi cea care distribuie moartea, aşteaptă, amândouă, să fie înţelese şi iubite. În cursul acestui proces, devenim asemeni naturii sălbatice ciclice, capabile de a insufla energie şi de a întreţine viaţa, dar şi de a lăsa să moară ceea ce trebuie să moară.

A şaptea sarcină: *Cercetarea misterelor*

Odată muncile îndeplinite, Vasilisa îi pune Babei Iaga câteva întrebări. Iată ce trebuie să facem acum: *Să întrebăm şi să încercăm să aflăm mai multe despre modul cum lucrează natura viaţă-moarte-viaţă* (*Vasilisa întreabă despre cei trei călăreţi*). *Să descoperim adevărul despre ce implică cunoaşterea tuturor elementelor naturii sălbatice* („*cine ştie prea multe îmbătrâneşte repede*”) *23*.

Toate începem întrebându-ne: „Ce sunt eu de fapt? Pentru ce sunt aici?” Baba Iaga ne învaţă că suntem viaţă-moarte-viaţă, că acesta este ciclul nostru, aceasta este înţelegerea noastră foarte specială a femininului profund. Când eram copil, una din mătuşi mi-a povestit legenda *Femeile lacului*. Pe malul fiecărui lac, spunea ea, trăia o femeie tânără, cu mâini noduroase şi uscate ca ale unei bătrâne. Şi femeia aceasta, mai întâi şi mai întâi, punea *tüz* – cuvânt ce s-ar putea traduce prin „suflet” sau „foc al sufletului” – în zeci de răţuşte frumoase, din porţelan.

Învârtea apoi cheiţa de lemn, fixată pe spatele răţuştelor, iar ele zburau. Când se descărcau, răţuştele cădeau şi se spărgeau. Atunci îşi flutura şorţul înspre sufletele eliberate, ca ele să urce la cer. După care o lua din nou de la capăt… Punea tüz *în* alte răţuşte frumoase, din porţelan, învârtea cheiţa şi le lăsa să-şi trăiască viaţa…

Povestea acestui *tüz* ilustrează cât se poate de clar cum îşi petrece timpul mama viaţă-moarte-viaţă. La nivelul psihicului, Mama Nyx, Baba Iaga, Femeile Lacului, *La Que Sabe* şi Femeia Sălbatică reprezintă diferite ipostaze, diferite vârste, tendinţe şi aspecte ale divinei Mume Sălbatice. Să infuzăm *tüz* în ideile noastre, în viaţa noastră, în viaţa celor din jurul nostru, să îndemnăm sufletele către cer, să aruncăm o ploaie de scântei spre a da strălucire zilelor şi a lumina drumul nostru prin noapte… Aceasta-i menirea noastră!

Vasilisa întreabă despre călăreţii ce-i văzuse pe când căuta coliba Babei Iaga: omul alb, călare pe un cal alb, omul roşu, călare pe un cal roşu, omul negru, călare pe un cal negru. Ca şi Demetra, Baba Iaga este o străveche zeiţă a cailor, zeiţă-Mamă, asociată forţei iepei şi fecundităţii. Iar cocioaba Babei Iaga este un grajd pentru caii multicolori şi călăreţii lor. Ei urcă soarele pe boltă şi-l asfinţesc, iar cerul nopţii îl acoperă cu mantia întunericului. Dar nu numai atât.

Cei trei călăreţi simbolizează culorile asociate odinioară naşterii, vieţii şi morţii. Ele reprezintă străvechile idei privind coborârea, moartea şi renaşterea – negrul pentru disoluţia vechilor noastre valori, roşul pentru sacrificarea iluziilor noastre dragi, iar albul ca noua lumină, noua cunoaştere, izvorând din cele două experienţe precedente.

Vechii termeni, folosiţi în evul mediu, sunt *nigredo*, negru, *rubedo*, roşu şi *albedo*, alb. Ei se referă la o

alchimie24 ce însoţeşte ciclul Femeii Sălbatice, lucrarea mamei viaţă-moarte-viaţă. Fără simbolul aurorei, al soarelui urcând pe cer şi al întunericului misterios, ea nu ar fi cine este. Fără naşterea speranţei în inimile noastre, fără o lumină statornică – fie ea flacăra unei lumânări ori soarele – fără noaptea în care toate îşi află odihna şi din care toate purced, nici noi nu am putea beneficia de natura noastră sălbatică.

În poveste aceste culori sunt extrem de importante, deoarece fiecare are partea sa de moarte şi partea sa de viaţă. Negrul este culoarea noroiului, materia fundamentală, fertilă, în care se însămânţează ideile. Este totodată culoarea morţii, a întunecării luminii. Şi mai are încă un aspect. Este asociat lumii dintre lumi peste care domneşte *Loba*, căci negrul este culoarea coborârii. Negrul reprezintă promisiunea că, foarte curând, vom afla ceva ce nu ştiam.

Roşul este culoarea sacrificiului, a furiei, a suferinţei, a crimei, a violenţei. Roşul este şi culoarea vieţii vibrante, a emoţiilor puternice, a excitaţiei, a crosului, a dorinţei. Este considerat un remediu eficace contra indispoziţiilor psihice, o culoare ce stimulează apetitul. Se vorbeşte peste tot în lume despre un personaj cunoscut sub numele de mama roşie25. Mai puţin celebră decât mama neagră sau madona neagră, ea veghează asupra celor ce urmează să vadă lumina zilei, fiind venerată îndeosebi de femeile care aşteaptă să nască, pentru că toţi cei ce vin în această lume sau o părăsesc trebuie să treacă prin râul ei roşu. Roşul este promisiunea unei creşteri sau a unei naşteri iminente.

Albul este culoarea noului, a purităţii, a integrităţii. Este şi culoarea sufletului despovărat de trup, a spiritului eliberat de materie. Este culoarea hranei esenţiale, laptele matern. Dar este şi culoarea morţii, a celor ce şi-au pierdut nuanţa lor trandafirie, roşeaţa vitalităţii. Acolo unde apare

albul, totul este, pe moment, *tabula rasa*, o foaie nescrisă. Albul este promisiunea că va exista sevă hrănitoare îndeajuns pentru ca totul să înceapă din nou, este promisiunea că golul, vidul, se va umple.

Nu doar călăreţii poartă aceste culori. Vasilisa şi păpuşa sunt şi ele îmbrăcate în roşu, negru şi alb: sunt *Anlagen* alchimici. Împreună, fac din Vasilisa o mică mamă viaţă-moarte-viaţă în devenire. Sunt două epifanii în poveste. Viaţa Vasilisei renaşte datorită păpuşii şi întâlnirii cu Baba Iaga şi, prin urmare, tuturor sarcinilor pe care le-a dus la bun sfârşit. Sunt şi două morţi: cea a prea bunei mame şi cea a familiei vitrege. Dar, aşa cum vedem, sunt morţi utile, care vor conduce în fond psihicul tânăr către o viaţă mai plină.

Iată de ce este atât de important să laşi să trăiască şi să laşi să moară. Este ritmul fundamental, ritmul natural pe care femeile trebuie să-l înţeleagă… şi să-l urmeze. Frica noastră nu va mai avea atunci temei, căci vom putea anticipa viitorul şi vom şti ce urmează a se naşte din pântecul umflat al pământului. Păpuşa şi Baba Iaga sunt mamele sălbatice ale tuturor femeilor; ele ne oferă puternicele daruri intuitive atât în plan personal, cât şi în plan divin. Aceasta este învăţătura şi paradoxul suprem al naturii instinctuale. E un fel de budism al lupilor. Într-unul sunt doi. Ce e doi devine trei. Ce trăieşte va muri. Ce moare va trăi.

La asta se referă Baba Iaga atunci când spune: „Cine ştie prea multe îmbătrâneşte repede”. Există o anumită doză de cunoaştere pentru fiecare vârstă, pentru fiecare etapă a vieţii noastre. În poveste, a cunoaşte semnificaţia mâinilor ce apar şi extrag uleiul din grâu şi din seminţele de mac, două remedii dătătoare de viaţă care au însă de-a face şi cu moartea, înseamnă a vrea să ştii prea mult. Vasilisa întreabă despre călăreţi, dar nu şi despre mâini.

Când eram tânără, i-am cerut prietenei mele, Bulgana Robnovich, o bătrână povestitoare caucaziană care trăia într-o minusculă comunitate rusă de agricultori din Minnesota, să-mi vorbească despre Baba Iaga. Am rugat-o să-mi spună cum vedea ea această parte a poveştii în care Vasilisa „pur şi simplu ştie" că nu trebuie să mai pună şi alte întrebări. M-a privit cu ochii ei fără gene, ca ai unui câine bătrân, şi, cu accentul său inimitabil, mi-a zis: „Sunt unele lucruri care pur şi simplu nu pot fi ştiute". Mi-a zâmbit apoi fermecător, şi-a încrucişat gleznele groase, şi asta a fost tot.

A căuta să înţelegi misterul acestor slujitori care, sub forma unor mâini fără trup, apar şi dispar în văzduh e totuna cu a vrea să pătrunzi esenţa numinosului. Sfătuind-o să nu pună această întrebare, păpuşa şi Baba Iaga o avertizează pe Vasilisa asupra pericolului de a intra prea adânc în tainele lumii subpământene. Şi face bine că le ascultă. Chiar pătrunzând acolo, nu e de dorit să cedăm fascinaţiei acelei lumi şi să rămânem captive.

Baba Iaga face aluzie aici la o altă serie de cicluri, ciclurile vieţii feminine. Pe măsură ce le traversează, femeia înţelege din ce în ce mai bine aceste ritmuri interioare, inclusiv cele ale creativităţii, ale naşterii copiilor sufletului, poate şi a celor din carne şi oase, ritmurile solitudinii, jocului, odihnei, vânătorii şi sexualităţii. Nu trebuie forţat nimic, înţelegerea va veni la timpul său. Trebuie să acceptăm însă că anumite lucruri ne sunt inaccesibile, în ciuda faptului că acţionează asupra noastră şi ne îmbogăţesc, căci, aşa cum se spune în familia mea, „unele lucruri sunt treaba lui Dumnezeu".

Îndeplinind aşadar aceste sarcini, „moştenirea mamelor sălbatice" este aprofundată, iar puterile intuitive emană atât din latura omenească a psihicului, precum şi din zonele sale profunde. Avem acum drept mentor de o

parte păpuşa şi de cealaltă pe Baba Iaga.

A opta sarcină: *Pe picioare, în patru labe*

Baba Iaga, furioasă din pricina binecuvântării defunctei mame, îi dă Vasilisei lumina – o tigvă arzândă, înfiptă într-un par – şi o alungă. Iată sarcinile acestei etape: *Să ne însuşim imensa putere de a-i vedea pe ceilalţi şi de a acţiona asupra lor* (*primirea tigvei*). *Să examinăm situaţiile din propria noastră viaţă în această nouă lumină* (*regăsirea drumului înapoi spre familia vitregă*).

Să se fi înfuriat oare Baba Iaga pentru că Vasilisa a primit binecuvântarea măicuţei sale, sau are ea în general o aversiune faţă de binecuvântări? Niciuna, nici alta. Ţinând cont de suprapunerea ulterioară a temei monoteiste în această poveste, s-ar părea că aici povestea a fost modificată, aşa încât Baba Iaga să pară speriată de binecuvântarea primită de Vasilisa, demonizând-o astfel pe această bătrână Mamă Sălbatică (a cărei existenţă datează poate hiar diia neolitic) cu intenţia de a proslăvi religia mai nouă, creştină, şi de a compromite vechea credinţă păgână.

Se poate ca textul original să fi fost modificat, iar termenul folosit iniţial să fi fost înlocuit ulterior cu cel de „binecuvântare” pentru a încuraja convertirea, dar cred că esenţa semnificaţiei arhetipale originale s-a păstrat. Problema binecuvântării materne poate fi interpretată astfel: Baba Iaga nu simte repulsie pentru binecuvântarea în sine; o irită mai degrabă faptul că această binecuvântare vine din partea mamei prea bune, mama blândă şi iubitoare a psihicului. Dacă Baba Iaga este Baba Iaga, apoi ei nu-i place să stea prea aproape de această prea docilă, prea smerită latură a naturii feminine.

Chiar dacă Baba Iaga poate, cu infinită tandreţe, să insufle viaţă unui şoricel, ea ştie foarte bine să rămână pe terenul ei. Iar terenul ei este tărâmul subpământean al

psihicului. Terenul prea bunei mame este cel al lumii de sus. Şi dacă blândeţea poate să-şi afle loc în lumea sălbatică, lumea sălbatică nu poate sta mult timp cantonată în hotarele blândeţii.

Integrând acest aspect al Babei Iaga, femeile încetează a mai accepta necondiţionat pe oricine şi orice le iese în cale. Pentru a se desprinde de blânda binecuvântare a prea bunei mame, ele învaţă încetul cu încetul nu doar să privească, ci să se uite atent, să vadă şi să nu-şi mai piardă vremea cu nătărăii.

Dobândind acum, după ce i-a slujit Babei Iaga, o nouă capacitate interioară, Vasilisa primeşte o parte din puterea Vrăjitoarei sălbatice. Unele femei se tem că această cunoaştere adâncă, datorată instinctelor şi intuiţiei, le-ar face imprudente, nechibzuite, dar este o teamă neîntemeiată.

Dimpotrivă, lipsa intuiţiei, lipsa sensibilităţii faţă de ritmurile feminine sau refuzul de a-şi asculta glasul interior duce la alegeri nefericite sau chiar dezastruoase. Cel mai adesea, această cunoaştere de tip Iaga le aduce mici beneficii femeilor şi le îndrumă, arătându-le clar ce se află în spatele intenţiilor, ideilor, acţiunilor şi cuvintelor celorlalţi.

Dacă psihicul instinctual strigă: „Ai grijă!”, atunci femeia trebuie să fie atentă. Dacă intuiţia sa profundă îi spune: „Fă asta, fa aia, ia-o pe-aici, opreşte-te, mergi mai departe”, femeia va trebui să-şi modifice planurile în consecinţă. Intuiţia nu e făcută să fie consultată o dată, şi-apoi uitată. Nu e de unică folosinţă. Trebuie să o consultăm la fiecare pas, fie că luptăm cu un demon interior, fie că acţionăm în lumea exterioară. Indiferent că preocupările şi aspiraţiile noastre sunt de ordin personal sau general, mai înainte de a începe orice acţiune, trebuie, în primul rând, să ne întărim spiritul.

Să analizăm acum tigva cu lumina ei terifiantă. Este un simbol asociat cu ceea ce unii arheologi numesc „cultul strămoşilor” 26. În versiunile arheo-religioase mai recente ale poveştii, se spune că ţestele înfipte în pari sunt ale oamenilor pe care Baba Iaga i-ar fi omorât şi i-ar fi mâncat. Dar, în riturile religioase mai vechi de comuniune cu strămoşii, oasele erau considerate un mijloc de convocare a spiritelor, craniul fiind partea cea mai importantă27.

Se credea că acea cunoaştere specială, străveche, a bătrânilor comunităţii continuă să trăiască în oasele lor după moarte. Craniul este considerat domul ce adăposteşte o rămăşiţă puternică a sufletului celui dispărut… care, dacă i se cere, poate să aducă înapoi pentru un timp spiritul defunctului spre a fi consultat. Putem lesne să ne imaginăm că Sinele sufletului locuieşte chiar în catedrala osoasă a craniului, gura fiind uşa, iar ochii, ferestrele.

Dându-i Vasilisei un craniu luminos, Baba Iaga îi oferă prin urmare icoana unei bătrâne, o „înţeleaptă ancestrală”, pe care o va purta mereu cu sine. Ea o iniţiază într-o zestre matriliniară de cunoaştere, ce se păstrează intactă şi vie în peşterile şi canioanele psihicului.

Şi Vasilisa străbate pădurea întunecată cu acea tigvă înfricoşătoare. A rătăcit o vreme, căutând-o pe Baba Iaga, iar acum se întoarce acasă, puternică şi sigură pe sine, dreaptă, cu pasul ferm şi şoldurile proiectate înainte. Este transformarea după iniţierea în intuiţia profundă. Intuiţia a fost încastrată în ea precum o nestemată în centrul unei coroane. Femeia care a mers atât de departe a renunţat la protecţia prea bunei sale mame interioare şi a învăţat să se aştepte la adversităţi în lumea exterioară, pe care ştie să le trateze de pe o poziţie de forţă şi nu în mod complice. A devenit conştientă de mama ei vitregă şi de fiicele sale care, din umbră, o inhibă şi pun la cale să o distrugă.

Ascultându-şi vocea interioară, a reuşit să găsească drumul în întuneric şi să reziste vederii chipului Cotoroanţei, care este un aspect al propriei sale naturi, dar şi puternica natură sălbatică. Acum este capabilă să înţeleagă puterea teribilă, puterea conştientă din ea însăşi şi din ceilalţi. Şi niciodată nu va mai spune: „Dar mi-e frică de el/de ea/de asta”.

I-a slujit Zeiţei Vrăjitoare a psihicului, a hrănit relaţia lor, a purificat *personae-\e*, şi-a păstrat ideile clare. A ajuns să cunoască forţa sălbatică feminină şi manifestările sale. A învăţat să deosebească gândurile de sentimente. A învăţat să recunoască marea putere sălbatică a psihicului său.

A învăţat multe despre viaţă-moarte-viaţă şi despre înzestrarea naturală a femeilor în această privinţă. Cu noile abilităţi proaspăt dobândite în preajma Babei Iaga, nu-şi va mai pierde încrederea în sine, nici puterea. Primind moştenirea mamelor – intuiţia dinspre latura omenească a naturii sale şi cunoaşterea sălbatică dinspre latura *La Que Sabe* a psihicului –, este bine înzestrată. Înaintează în viaţă, cu paşi siguri, de femeie. Şi-a adus întreaga putere la punctul de incandescenţă, iar acum vede lumea şi propria viaţă în această nouă lumină. Să vedem ce se întâmplă atunci când o femeie se comportă în felul acesta.

A noua sarcină: *Remodelarea umbrei*

Vasilisa porneşte spre casă, purtând terifianta tigvă înfiptă într-un băţ. E cât pe-aci s-o arunce, dar ţeasta o liniştеşte. Odată ajunsă acasă, aceasta îşi aţinteşte privirea asupra mamei şi a surorilor vitrege şi le face scrum. Iar Vasilisa va trăi fericită până la adânci bătrâneţi28.

Lucrările psihice ale acestei etape sunt următoarele: *Să folosim vederea noastră ageră (ochii de foc) pentru a identifica umbra negativă din propriul psihic şi*! *sau*

aspectele negative ale persoanelor sau evenimentelor din lumea exterioară şi a lua măsurile necesare. Să remodelăm umbrele negative din psihicul nostru cu focul vrăjitoarei (familia vitregă crudă şi haină, care o teroriza pe Vasilisa, este făcută scrum).

Vasilisa merge prin pădure, ţinând ţeasta înaintea ei, iar păpuşa îi arată drumul. „Ia-o pe aici, acum pe aici…” Vasilisa, până nu demult naivă şi prostuţă, e acum o femeie care merge precedată de puterea sa.

O lumină teribilă emană din ochii, urechile, nasul şi gura craniului. Este o altă reprezentare a proceselor psihice privind discernământul, asociată de asemenea legăturii cu strămoşii şi deci memoriei. Dacă Baba Iaga i-ar fi dat Vasilisei o rotulă înfiptă într-un băţ, interpretarea simbolică a gestului său ar fi fost cu totul alta. Nu ar fi fost acelaşi lucru nici dacă i-ar fi dat un os al mâinii, un os al cefei sau orice alt os, exceptând, poate, osul pubian29.

Ţeasta este deci o altă reprezentare a intuiţiei – nu-i face rău nici Babei Iaga, nici Vasilisei – ea are propriul său discernământ. Vasilisa poartă acum flacăra cunoaşterii: are simţurile treze. Poate să audă, să vadă, să perceapă mirosul şi gustul lucrurilor, şi are propriul său Sine. Are păpuşa, are sensibilitatea Babei Iaga, iar acum are şi acea ţeastă înfricoşătoare.

Pentru o clipă, Vasilisa se sperie de puterea teribilă ce-o poartă şi vrea să arunce ţeasta. Nu-i de mirare, de altfel, ca eul să considere că ar fi poate mai bine, mai simplu, mai prudent, să scape de această lumină arzătoare, căci este prea puternică şi, graţie ei, însăşi Vasilisa a devenit prea puternică. Dar vocea supranaturală a tigvei o sfătuieşte să se liniştească şi să meargă mai departe. Iar ea poate face lucrul acesta.

Femeia care îşi recuperează intuiţia şi puterile de tip Iaga este tentată la un moment dat să scape de ele. La ce

bun să vezi şi să ştii atâtea lucruri? Lumina tigvei e necruţătoare. În această lumină, vârstnicii apar bătrâni… frumuseţea devine luxurianţă… prostia, imbecilitate… alcoolismul, beţie… infidelitatea, trădare… iar lucrurile incredibile, miracole. Lumina tigvei vede ceea ce vede. Este eternă şi stă mereu acolo, strălucind dinaintea femeii, ca un spirit care o ia înainte şi se întoarce apoi să-i spună ce a văzut. Este permanent în recunoaştere.

Dar, când femeia vede şi simte în felul acesta, trebuie să acţioneze în conformitate cu ceea ce vede. O bună intuiţie şi o putere considerabilă implică multă muncă. Este necesar mai întâi să sesizăm şi să înţelegem forţele negative şi dezechilibrele din noi şi din afara noastră. Trebuie apoi să facem un efort de voinţă şi să acţionăm în raport cu cele văzute fie pentru ameliorarea situaţiei sau refacerea echilibrului, fie pentru a-i permite unui anumit lucru să trăiască sau să moară.

Este adevărat, nu vreau să vă mint. E mult mai uşor să aruncăm lumina şi să dormim. Ne vine greu uneori să ţinem lumina tigvei în faţa noastră, căci cu ea vedem limpede toate aspectele din noi şi din ceilalţi – şi cele divine, şi cele groteşti, precum şi toate stările intermediare.

Această lumină ne deschide însă spre miracolul frumuseţii profunde a lumii şi a oamenilor. Ea ne permite să vedem dincolo de fapta rea inima bună, să descoperim spiritul delicat strivit sub ură, să fim înţelegătoare, în loc să nu înţelegem. Ea poate deosebi diferitele straturi ale personalităţii, intenţiilor şi motivelor celorlalţi. Poate percepe conştienţa şi inconştienţa, în noi şi în ceilalţi. Este bagheta magică a cunoaşterii. Este oglinda în care se vede tot. Este natura sălbatică profundă.

Ceea ce ne spune este uneori dureros şi aproape imposibil de suportat. Lumina nemiloasă a tigvei ne arată

şi trădările, şi lipsa de curaj a celor ce fac pe vitejii, şi invidia ascunsă în spatele unui zâmbet cald, şi măştile care disimulează antipatia. În ce ne priveşte, ea străluceşte la fel de intens, luminând şi comorile, şi slăbiciunile noastre.

Aceste adevăruri sunt cel mai greu de suportat, şi am vrea să ne lepădăm de toată această cunoaştere blestemată. Dar chiar în aceeaşi clipă auzim, dacă nu vrem să-l ignorăm, glasul puternic al Sinelui spunând: „Nu mă arunca! Păstrează-mă, şi îţi va fi bine”.

În timp ce străbate pădurea, Vasilisa se gândeşte, desigur, şi la familia vitregă care a trimis-o la moarte; dar, dacă ea e miloasă, ţeasta de foc nu-i deloc îngăduitoare. Menirea ei este să vadă lucrurile aşa cum sunt. De aceea, când Vasilisa vrea s-o arunce, ştim că se gândeşte cât de dureros este să afle anumite lucruri despre sine, despre ceilalţi, despre natura lumii în general.

Ajunge acasă, iar mama şi surorile vitrege îi spun că au stat fără foc, fără energie, de când a plecat; că, oricât s-au străduit, n-au reuşit să-l reaprindă. Este exact ceea ce se întâmplă în psihic când o femeie intră în posesia puterii ei sălbatice. Toate acele aspecte care o oprimau rămân fără libido, căci îl ia pe tot în călătoria sa benefică. Fără libido, aspectele inferioare ale psihicului, cele care exploatează creativitatea femeii sau o încurajează să-şi irosească viaţa în activităţi mărunte, sunt ca nişte mănuşi fără mâini în interior.

Ţeasta de foc îşi aţinteşte privirea asupra maşterei şi a fetelor ei. Nu le scapă o clipă din ochi. Este posibil ca un aspect negativ al psihicului să se facă scrum prin simplul fapt de a-l studia atent? într-adevăr, ţinut sub lumina inflexibilă a conştiinţei, se usucă. Într-o altă versiune a poveştii, din membrii familiei vitrege rămân doar trei mici tăciuni negri.

Această ultimă versiune conţine în sine o idee foarte

veche. Întâlnim adesea minusculul *dit* – sau punct – negru ca fiind la originea vieţii, în Vechiul Testament se spune că Dumnezeu a creat Bărbatul şi Femeia, plăsmuindu-i din pământ, lut sau tină, în funcţie de traducere. Dar cât pământ a folosit, nu ştim, nu se precizează. Din alte poveşti ale creaţiei, aflăm însă că lumea şi locuitorii săi au luat naştere din *dit*, dintr-o sămânţă, dintr-un mic punct negru30.

Din această perspectivă, cei trei mici cărbuni aparţin mamei viaţă-moarte-viaţă. Ei sunt reduşi practic la nimic în interiorul psihicului. Sunt privaţi de libido. Acum poate să se întâmple ceva nou. În majoritatea cazurilor, privând de sevă în mod conştient un anumit aspect psihic, el se usucă, iar energia lui este eliberată sau reconfigurată.

Privarea de sevă a distructivei familii vitrege comportă încă un aspect. Nu putem păstra conştienţa ce-am dobândit-o intrând în contact cu Zeiţa-vrăjitoare şi luând lumina ei teribilă, dacă trăim cu fiinţe crude, în interior sau în exterior. Dacă suntem înconjurate de persoane care-şi dau plictisite ochii peste cap când suntem prin preajmă, când vorbim, când acţionăm sau reacţionăm, ne aflăm, neîndoielnic, în compania unor oameni care sting pasiunile – pe ale noastre şi, probabil, şi pe ale lor. Aceşti oameni nu sunt interesaţi de noi, de munca noastră, de viaţa noastră.

Femeile trebuie să-şi aleagă în mod înţelept prietenii şi partenerii, pentru că şi unii, şi alţii, pot deveni asemenea perversei maştere şi răutăcioaselor surori vitrege. Noi suntem cele care-i investim adesea pe iubiţii noştri cu puterea unui mare mag, a unui mare magician. Lucru foarte uşor de altfel, căci, ajungând realmente la o mare intimitate, e ca şi cum am deschide poarta unei lumi magice, sau cel puţin aşa ni se pare. Un iubit poate crea şi/sau distruge legătura cu propriile noastre ritmuri şi idei.

Trebuie evitat prin urmare iubitul distructiv. Cel mai bun partener este cel cu suflet tandru şi cu o mare forţă psihică. Pentru Femeia Sălbatică este şi mai bine dacă iubitul este şi un pic „senzitiv”, dacă poate să „vadă” în adâncul inimii ei.

Când Femeia Sălbatică are o idee, prietenul sau iubitul niciodată nu va spune: „Hmm, nu ştiu… pare de-a dreptul stupid (exagerat, imposibil, costisitor etc.)”. Un prieten adevărat nu va spune niciodată aşa ceva. I-ar putea spune în schimb: „Cred că nu prea am înţeles. Spune-mi cum vezi tu lucrurile, spune-mi cum crezi că ar funcţiona”.

Iubitul/prietenul care o consideră o făptură vie care creşte aşa cum creşte copacul în pădure sau ficusul în casă sau trandafirul în grădină… iubitul şi prietenii care văd în ea o fiinţă adevărată, care trăieşte şi respiră, o fiinţă umană, plăsmuită în acelaşi timp din atâtea alte lucruri minunate, magice… iubitul şi prietenii care susţin în ea această criatura, *iată* oamenii de care are nevoie femeia. Ei vor fi pentru toată viaţa prietenii sufletului său. Alegerea atentă a partenerilor şi prietenilor, fără a mai vorbi de mentori, este esenţială pentru a rămâne conştiente, intuitive, purtătoare a luminii teribile care vede şi ştie.

Cel mai bun mod de a rămâne în contact cu natura noastră sălbatică este să ne întrebăm ce vrem cu adevărat. Separăm astfel seminţele de pământ. Este necesar să distingem între lucrurile exterioare care ne atrag şi chemarea venind din suflet.

Iată cum funcţionează: să ne imaginăm un bufet imens, încărcat cu bucate, unele mai apetisante decât altele, caviar, somon fumé, fripturi, creme, sosuri, fructe de mare, salată de fructe, iaurt, brânzeturi. Iar noi trecem încet prin faţa lui, spunându-ne: „O, aş mânca un pic din asta, un pic din aia şi un pic din ailaltă”.

Sunt femei şi bărbaţi care întreaga viaţă iau în felul acesta deciziile, în jurul nostru e o lume plină de tentaţii care ne cheamă neîncetat, se insinuează în viaţa noastră şi ne stârnesc apetitul fără să ne fie foame. În acest tip de alegere, optăm pentru ceva doar fiindcă ne-a picat sub nas exact atunci; nu ne trebuie, dar ni se pare interesant şi, cu cât îl privim mai mult, cu atât îl dorim mai tare.

Când suntem conectate la Sinele instinctual, la *sufletul* femininului, care este natural şi sălbatic, în loc să examinăm ceea ce se află din întâmplare în faţa noastră, ne întrebăm: „De ce îmi este foame?” Fără să mai privim la nimic din afară, ne îndreptăm atenţia spre interior şi ne întrebăm: „După ce tânjesc? Ce vreau acum?” Sau: „Ce dor mă mistuie? Ce îmi lipseşte? Ce îmi doresc din adâncul inimii?” Iar răspunsul vine de regulă imediat: „Cred că vreau… Da, asta e ceea ce vreau”.

Se află cumva pe mesele îmbelşugate? Poate da, poate nu. Mai degrabă nu, în majoritatea cazurilor. Va trebui să căutăm, uneori chiar destul de mult. Dar, în cele din urmă, vom găsi şi vom fi fericite de a ne fi sondat dorinţele noastre cele mai profunde.

Acest mod de a discerne, pe care Vasilisa îl deprinde alegând grâul bun de grâul rău şi seminţele de mac din grămada de pământ, este lucrul cel mai greu de învăţat, căci necesită curaj, voinţă, sensibilitate. Nimic nu exprimă mai clar acest lucru decât alegerile în dragoste. Un iubit nu poate face obiectul unei alegeri de tip bufet suedez. Alegerea trebuie să vină dintr-un dor al sufletului. A alege ceva doar pentru că, văzându-l, îţi lasă gura apă nu va linişti niciodată foamea Sinelui sufletesc. Iată de ce avem nevoie de intuiţie, această mesageră a sufletului.

Pentru a înţelege şi mai bine, să ne imaginăm că ni se propune să cumpărăm o bicicletă, sau să călătorim în Egipt şi să vedem piramidele. Preţ de o clipă, va trebui să lăsăm

deoparte această oportunitate şi să ne întrebăm: „După ce tânjesc? Ce vreau cu adevărat? Poate îmi doresc o motocicletă, nu o bicicletă. Poate mi-e dor să merg la bunica mea, care e foarte bătrână…” Alegerile nu sunt întotdeauna atât de importante. Uneori trebuie să alegem între a face o plimbare şi a scrie o poezie. Dar, indiferent de importanţa alegerii, trebuie consultat mai întâi şinele instinctual prin intermediul diferitelor sale aspecte de care dispunem, simbolizate de păpuşă, de bătrâna Baba Iaga şi de tigva arzândă.

Putem de asemenea întări legătura cu intuiţia, nepermiţând nimănui să reprime energiile noastre vii, cu alte cuvinte, opiniile noastre, gândurile noastre, ideile noastre, valorile noastre, conceptele noastre morale, idealurile noastre. În lume nu există opoziţia bine/rău sau corect/greşit. Există însă lucruri utile şi inutile. Există lucruri uneori distructive, alteori constructive. Există acţiuni bine integrate, orientate către un scop anume, precum şi opusul lor. Dar, cum bine ştim, grădina trebuie săpată toamna şi pregătită pentru primăvară. Nu poate fi tot timpul înflorită. Trebuie, de aceea, să lăsăm ca propriile noastre ritmuri, şi nu alte forţe sau persoane din afară, nici complexele negative din interior, să decidă cursul ascendent sau descendent al vieţii noastre.

Există constant entropii şi acte creative, inerente ritmurilor noastre interioare. Sarcina noastră este să ne sincronizăm cu ele. Aşa cum ventriculele inimii se umplu şi se golesc, tot astfel şi noi „învăţăm” să prindem ritmul acestui ciclu viaţă-moarte-viaţă, în loc să fim victimele lui. E ca şi cum am sări coarda. Ritmul există deja; ne balansăm înainte şi-napoi până prindem ritmul, şi sărim. Nimic mai simplu…

În plus, intuiţia oferă opţiuni. Când suntem conectate la şinele instinctual, avem întotdeauna cel puţin patru

variante: cele două extreme, soluţia intermediară şi cea la care se ajunge „după o analiză aprofundată”. Dacă nu ştim să ne ascultăm intuiţia, am putea crede că nu există decât o singură opţiune care, bineînţeles, nu pare câtuşi de puţin atrăgătoare. Gândim, poate, că trebuie să suferim, să ne supunem şi să ne forţăm să o acceptăm. Dar mai există o posibilitate, mult mai bună: să dăm atenţie auzului nostru interior, vederii noastre interioare, fiinţei noastre interioare. Să le urmăm. Ele ştiu ce trebuie să facem.

Lucrul cu adevărat remarcabil, când ne slujim de intuiţie şi de natura noastră instinctuală, este apariţia unei spontaneităţi desăvârşite. Spontaneitate nu înseamnă nesocotinţă. Nu e o însuşire care să ne facă să acţionăm fără să gândim. Nişte limite sănătoase sunt totuşi importante.

Şeherezada, de pildă, excela în această privinţă. Ea îşi folosea inteligenţa pentru a seduce şi a se face în acelaşi timp respectată. Să fii tu însăţi nu înseamnă să fii nechibzuită. Înseamnă să asculţi *Voz Mitologica*, Glasul Mitic. Pentru asta, eul trebuie o vreme să tacă şi să-i dea cuvântul celui ce vrea vorbească.

În realitatea consensuală, fiecare dintre noi are acces la mici mame sălbatice în carne şi oase. Sunt acele femei la vederea cărora ceva în noi strigă: „Mama!” Dintr-o singură privire, ştim că suntem odrasla ei, copilul ei; ea este mama noastră, bunica noastră. Iar când e vorba de un *hombre con pechos*, un bărbat cu sâni, la figurat, am putea gândi: „Ah, bunicul!” sau „Ah, fratele meu, prietenul meu!” Pur şi simplu ştim că acel om este benefic. (Paradoxal, aceste persoane sunt puternic masculine şi puternic feminine în acelaşi timp. Ele sunt asemenea naşelor din poveşti, a mentorilor, a mamelor pe care niciodată nu le-am avut sau nu le-am avut suficient de mult timp; asta înseamnă un *hombre con pechos31*.)

Toate aceste fiinţe umane ar putea fi numite mici mame sălbatice. Fiecare dintre noi are de regulă cel puţin una. Cu niţel noroc, am putea avea chiar mai multe de-a lungul vieţii. Când le întâlnim, suntem deja adulte sau la sfârşitul adolescenţei. Ele nu seamănă deloc cu mama prea bună. Aceste mici mame sălbatice ne îndrumă, se mândresc cu reuşitele noastre şi critică tot ce blochează sau constituie sursă de neînţelegeri în viaţa noastră creativă, senzuală, spirituală şi intelectuală.

Menirea lor este să ne ajute, să se preocupe de arta noastră, să ne reconecteze la instinctele noastre sălbatice şi să scoată ce-i mai bun din noi. Ne îndrumă în restaurarea vieţii intuitive, se bucură când reuşim să intrăm în contact cu păpuşa, sunt mândre când o găsim pe Baba Iaga şi fericite când văd că ne întoarcem purtând înaintea noastră tigva arzândă.

Am văzut cât de periculos e să fii naivă şi prea bună. Dar poate că nu sunteţi întru totul convinse sau poate gândiţi: „Bine, dar cine vrea să fie ca Vasilisa?” Cine? Vă spun eu: chiar voi! Voi vreţi să fiţi ca ea, voi vreţi să faceţi tot ce a făcut ea şi să mergeţi pe urmele ei, căci aceasta este calea de a vă păstra şi dezvolta sufletul. Femeia Sălbatică este cea care îndrăzneşte, cea care creează, cea care distruge. Este sufletul primordial, inventiv, care face posibile toate artele şi actele creative. Ea desfăşoară în jurul nostru o pădure, iar noi începem să abordăm viaţa din această nouă şi originală perspectivă.

Prin actualizarea iniţierii în tainele psihicul feminin, vedem deci în final o tânără femeie cu un impresionant bagaj de experienţe, care a învăţat să-şi asculte glasul înţelepciunii. A trecut cu bine toate probele iniţierii. Cununa de lauri îi aparţine. Poate că regăsirea intuiţiei este cea mai uşoară dintre toate încercările, dar să o păstrezi în mod conştient, lăsând să trăiască ceea ce

trebuie să trăiască şi lăsând să moară ceea ce trebuie să moară, este, neîndoielnic, sarcina cea mai dificilă, dar şi cea mai plină de satisfacţii.

Baba Iaga este, asemeni Mamei *Nyx*, care a zămislit lumea, o altă zeiţă viaţă-moarte-viaţă. O zeiţă viaţă-moarte-viaţă este întotdeauna şi o zeiţă creatoare. Plăsmuieşte, modelează, insuflă viaţă şi este pregătită să primească sufletul când suflarea se stinge. Urmându-i paşii, vom învăţa să lăsăm să se nască ceea ce trebuie să se nască, indiferent că persoanele adecvate sunt prezente sau nu. Natura nu cere niciodată voie când e vorba de naştere şi înflorire. Ca persoane adulte, nu avem nevoie de încuviinţări, ci mai curând să stimulăm ciclurile sălbatice, să le generăm, să avem o viziune cât mai originală.

Să laşi să moară... Acesta e mesajul din finalul poveştii. Vasilisa a învăţat bine lecţia. Face ea o criză de nervi când ţeasta le preface în scrum pe acele ticăloase? Nu. Nicidecum. Moare ceea ce trebuie să moară.

Cum se ia o asemenea decizie? Pur şi simplu se ştie. *La Que Sabe* ştie. Cereţi-i sfatul în forul vostru interior. Este Muma Veacurilor. Nimic nu o surprinde. A văzut totul. Pentru majoritatea femeilor, a lăsa să moară nu este împotriva naturii lor, ci a educaţiei primite. Dar asta se poate schimba. Fiecare dintre noi ştie în *Ios ovarios* când e timpul vieţii şi când e timpul morţii. Poate încercăm din varii motive să ne amăgim, dar totuşi o ştim.

În lumina tigvei arzânde, noi ştim.

129

ADULMECÂND ESENŢA: RECUPERAREA INTUIŢIEI CA INIŢIERE

CAPITOLUL 4

Partenerul: Unirea cu celălalt

Imn Bărbatului Sălbatic: Manawee

Dacă femeile doresc ca bărbaţii să le înţeleagă – să le

înţeleagă cu adevărat – trebuie să le destăinuie câte ceva din cunoaşterea lor adâncă. Unele femei vor spune că s-au săturat, că au făcut deja prea mult în acest sens. îmi permit să le sugerez că probabil au încercat să transmită cunoaşterea lor unui bărbat care nu e interesat să înveţe. Majoritatea bărbaţilor vor să ştie, vor să înveţe. Când ei îşi manifestă o atare dorinţă, timpul revelaţiei a venit, pur şi simplu fiindcă un alt suflet o cere. Veţi vedea… Iată deci câteva elemente care îl vor ajuta pe bărbat să înţeleagă şi să vină în întâmpinarea femeii; iată un limbaj, limbajul nostru.

Neîndoielnic, în mituri, ca şi în viaţă, bărbatul sălbatic îşi caută mireasa subpământeană. În legendele celţilor întâlnim faimoase cupluri de zei sălbatici, uniţi printr-o mare iubire. Cel mai adesea, trăiesc în străfundurile unui lac şi sunt protectorii lumii şi vieţii subpământene. În mitologia sumeriană, Inanna* cea cu coapse de cedru îşi cheamă iubitul: „Vino, cuprinde-mă cu furie sălbatică!” Şi astăzi încă, în Midwest, se spune că Părintele şi Maica Zeilor se hârjonesc în patul lor cu arcuri, provocând tunetul.

Tot astfel, femeia sălbatică nu-şi doreşte decât un partener pe potrivă. Şi totuşi, încă de la începutul timpurilor, cel care ar vrea să-i fie tovarăş nu este sigur că-i înţelege adevărata natură. Ce vrea de fapt o femeie? E o întrebare veche, o enigmă a naturii misterioase şi sălbatice a tuturor femeilor. Vrăjitoarea din povestea *Nevasta din Bath* de Geoffrey Chaucer ne dă un răspuns zicând, cu glas hodorogit, că femeile vor să fie stăpâne

— Zeiţa sumeriană a dragostei, fertilităţii şi războiului, similară zeiţei Ishtar a asirobabilonienilor. (*n.* trad.).

pe viaţa lor, şi acesta este într-adevăr un fapt incontestabil, dar mai există un răspuns, la fel de adevărat.

Povestea ce urmează răspunde la această întrebare, veche de când lumea, despre adevărata natură a femeilor. Cine va stăpâni metodele şi procedeele descrise în poveste va fi pentru totdeauna iubitul şi partenerul femeii sălbatice. Lui V.B. Washington îi datorez versiunea originală a unei mici istorioare afro-americane, pe care am dezvoltat-o şi am transformat-o într-o poveste literară, intitulată *Manawee*.

Manawee

A fost odată un bărbat care iubea două surori, două gemene. Dar tatăl lor îl preveni:

— Nu vei putea să te căsătoreşti cu ele, până nu le ghiceşti numele.

Manawee încerca şi tot încerca, dar nu izbutea să ghicească numele surorilor. Iar tatăl fetelor clătina din cap şi-l refuza.

Într-o zi, veni din nou să-şi încerce norocul, însoţit de căţelul său, care văzu că una din surori era mai frumoasă, iar cealaltă mai gingaşă. Niciuna nu era culmea perfecţiunii, dar căţelului îi plăcură amândouă, căci ele i-au dat tot felul de bunătăţi şi i-au zâmbit uitându-se în ochii lui.

Manawee nu reuşi nici de astă dată să le ghicească numele şi plecă abătut spre casă. Dar căţelul se întoarse la coliba fetelor. îşi strecură o ureche pe sub perete şi le auzi chicotind. Vorbeau chiar despre Manawee şi-i lăudau frumuseţea şi bărbăţia. În timp ce vorbeau, surorile se strigau pe nume, şi căţelul, auzindu-le, fugi iute ca să i le spună stăpânului.

Dar pe drum, un miros îmbietor îi veni dinspre tufişuri. Porni numaidecât pe urmele mirosului şi iată că dădu peste un os mare, plin de carne, rămas de la ospăţul unui leu. Se puse să înfulece de zor şi, până nu mai rămase pic de carne pe os, nici că se opri. Acum se lingea fericit

pe bot când, brusc, îşi aminti de misiunea lui, însă uitase numele fetelor.

Alergă atunci înapoi la căsuţa surorilor. Era deja noapte, iar fetele îşi ungeau una alteia mâinile şi picioarele cu ulei, pregătindu-se parcă pentru o ceremonie. Căţelul le auzi din nou spunându-şi pe nume. Sări în sus de bucurie şi porni degrabă spre coliba lui Manawee. Dar, pe drum, o aromă proaspătă de nucşoară, adusă de vânt, îi gâdilă nările.

131

PARTENERUL: UNIREA CU CELĂLALT

Ei, şi nimic nu-i plăcea mai mult căţelului decât nucşoara!… Călăuzit de mirosul acela dumnezeiesc, ieşi de pe cărare şi se repezi spre locul cu pricina. Acolo, pe o buturugă, stătea la răcit o plăcintă aburindă de mandarine chinezeşti. Plăcinta dispăru într-o clipită, iar căţeluşul porni vesel spre casă, cu burta plină, lăsând în urmă-i mireasmă de nucşoară. Cât despre numele fetelor… ce să mai vorbim!… le uitase cu desăvârşire.

Aşa că se întoarse din nou la coliba fetelor, pe care le văzu acum pregătindu-se de nuntă. „O, nu!… gândi căţelul. Nu mai e vreme de pierdut”. Iar când fetele se strigară pe nume, îşi băgă bine în cap numele fiecăreia şi o rupse la fugă, hotărât ca, de astă dată, nimic să nu-l împiedice a-i împărtăşi stăpânului preţioasele nume.

Căţelul zări pe marginea drumului resturile unui animal proaspăt ucis de fiare, dar nu se opri. Pentru o clipă, îi păru chiar că simte în aer aromă de nucşoară, dar nici acum nu se opri. Gonea şi gonea… când, deodată, un străin în negru ţâşni din hăţişuri, îl apucă de grumaz şi mi ţi-l scutură, de era cât pe-aci să-l lase fără coadă.

— Spune-mi numele! urla străinul… Spune-mi numele fetelor, ca să le pot cuceri!

Căţelul se temu că o să leşine, atât de dureroasă era

strânsoarea, dar luptă vitejeşte. Mârâi, zgârie, se zbătu şi, în cele din urmă, îşi înfipse colţii în mâna uriaşului. Străinul urla ca un bivol, dar câinele îşi încleştă şi mai tare dinţii. O zbughi atunci în tufăriş. Căţelul spânzura însă de braţul lui.

— Dă-mi drumul, căţelule! se ruga străinul. Te las să pleci, numai dă-mi drumul!

— Să nu mai calci pe aici, mârâi căţelul printre dinţi, că nu mai vezi lumina zilei!

Şi străinul îşi luă tălpăşiţa, gemând şi ţinându-şi strâns la piept mâna rănită. Iar căţelul, mai fugind, mai şchiopătând, porni din nou spre Manawee.

Era plin de sânge, fălcile îl dureau, însă numele fetelor îi erau clare în minte şi, bucuros, sări în braţele stăpânului. Manawee îi spălă cu grijă rănile, iar căţelul îi povesti totul de-a fir a păr şi-i dezvălui numele surorilor. Aflând însă că fetele tocmai se pregăteau de nuntă, alergă într-un suflet spre satul lor. Pe umărul lui, cu urechile fluturând în vânt, şedea căţelul cel viteaz.

Când ajunse la tatăl fetelor, îi spuse dintr-o suflare numele celor două surori, iar ele îl întâmpinară îmbrăcate, gata să plece cu el. Pe el l-au aşteptat în tot acest timp. Şi, uite aşa, Manawee se însură cu două dintre cele mai frumoase fete din ţinut. Şi toţi patru, surorile, Manawee şi căţelul, trăiră fericiţi până la adânci bătrâneţi.

Kric, *krac*, *krit*, *povestea s-a sfârşit*. *Kraly kric*, *krat*, *povestea s-a terminat*.1

Natura dual㠹 a femeilor

Poveştile populare, ca şi visele, pot fi interpretate subiectiv, când toate simbolurile reprezintă aspecte ale psihicului unei persoane, dar şi obiectiv, când ele descriu situaţii şi relaţii din lumea exterioară. Să încercăm să analizăm povestea lui Manawee mai ales din perspectiva relaţiei dintre o femeie şi partenerul său, ţinând cont că,

de multe ori, „cum e afară, aşa-i şi înăuntru”.

Povestea aceasta dezvăluie un foarte vechi secret: pentru a cuceri inima sălbatică a unei femei, bărbatul trebuie să înţeleagă dualitatea ei naturală. Dacă, sub aspect etnologic, ni le-am putea imagina pe cele două femei din poveste ca viitoare soţii într-o societate poligamă, din perspectivă arhetipală, povestea vorbeşte despre misterul celor două puternice forţe feminine din interiorul unei singure femei.

Povestea lui Manawee conţine toate elementele esenţiale, necesare apropierii de femeia sălbatică. Ajutat de câinele său credincios, Manawee ghiceşte cele două nume, cele două naturi ale femininului. El nu poate avea sorţi de izbândă cât timp nu a reuşit să elucideze misterul. Iar pentru aceasta, trebuie să recurgă la sinele său instinctual, simbolizat de câine.

Cine se apropie de o femeie se află, de fapt, în prezenţa a doua femei: fiinţa exterioară şi *criatura* interioară; una trăieşte în lumea de sus, iar cealaltă, într-o lume mai greu perceptibilă. Fiinţa exterioară trăieşte la lumina zilei, este vizibilă tuturor. Obişnuieşte să fie pragmatică, perfect integrată şi foarte umană. *Criatura*, în schimb, iese adesea la suprafaţă, venind de undeva de foarte departe, apare şi dispare la fel de repede, lăsându-ne întotdeauna sentimentul că am fost martori la ceva minunat, adevărat, înţelept.

În tentativa lor de a înţelege această natură dual, se întâmplă ca uneori bărbaţii, ba chiar şi femeile, să închidă exasperaţi ochii şi să ceară ajutor cerului. Paradoxul dublei naturi a femeilor este că, în timp ce o latură este sub aspect sentimental mai rece, cealaltă arde. Când într-o relaţie una din părţi e înflăcărată, cealaltă e rece ca gheaţa. O latură poate fi mai fericită, mai suplă, iar cealaltă să tânjească după un „nu ştiu ce”. Una poate fi

solară, iar cealaltă meditativă şi nostalgică. Aceste „două femei într-una singură” sunt elemente distincte, dar asociate, ce se combină în psihic în mii de feluri.

Puterea lui Doi

Chiar dacă cele două aspecte ale naturii feminine reprezintă, fiecare, o entitate distinctă, având funcţiuni diferite şi o cunoaştere diferenţiată, ele trebuie – precum emisferele cerebrale interconectate prin corpul calos – să ştie una de cealaltă sau să comunice între ele şi, în consecinţă, să funcţioneze ca un tot unitar. Ascunzând un aspect sau favorizându-l, femeia va duce o viaţă dezechilibrată şi nu va avea acces la întreaga sa putere. Asta nu e bine. Ea trebuie să dezvolte ambele aspecte.

Putem afla mai multe despre forţa lui Doi, analizând simbolul gemenilor. Din cele mai vechi timpuri, pretutindeni în lume, gemenilor le-au fost atribuite puteri supranaturale. În unele culturi există o întreagă disciplină consacrată echilibrării naturii gemenilor, consideraţi două entităţi ce împart un singur suflet. Chiar şi după ce au murit, ei continuă să fie hrăniţi, li se vorbeşte, li se aduc daruri şi sacrificii.

În diferite comunităţi din Africa şi Caraibe, există credinţa că simbolul surorilor gemene ar fi purtătorul misticei energii a sufletului, sau *juju*. Ele trebuie deci tratate cu deosebită grijă, altminteri o mare nenorocire s-ar putea abate asupra întregii comunităţi. Una din măsurile de precauţie dictate de religia voodoo din Haiti impune să li se dea gemenelor porţii egale de mâncare ca să nu existe nici urmă de invidie între surori, dar mai ales ca nu cumva vreuna din ele să se îmbolnăvească şi să moară, căci de moare una, moare şi cealaltă, şi atunci s-ar pierde foloasele spirituale pe care le aduc comunităţii.

Tot aşa şi femeia are o extraordinară putere când cele două aspecte ale psihicului său sunt recunoscute în

mod conştient şi percepute ca un întreg. Puterea lui Doi este impresionantă, şi niciuna din laturile dualităţii nu trebuie neglijată. Ele trebuie hrănite la fel, pentru că, împreună, îi conferă individului o putere fantastică.

Am auzit odată o poveste de la un bătrân afro-american. Apăruse din senin lângă mine pe când mă odihneam într-un parc din centrul unui oraş. Era genul de om pe care mulţi îl socotesc nebun, pentru că vorbea tuturor şi nimănui. Umbla târşindu-şi picioarele şi ţinând un deget ridicat în aer, ca şi cum ar fi vrut să vadă dincotro bate vântul. Pentru *cuentistas*, un asemenea om este binecuvântat de zei. În tradiţia noastră, îl numim *bulto*, balotul, fiindcă transportă un anume soi de marfa şi o arată oricui are ochi să o vadă şi înţelepciune să o primească.

Acest amabil *bulto* mi-a spus o poveste despre un obicei străvechi, poveste pe care a intitulat-o *Un băţ, două beţe*. „E obiceiul vechilor regi africani”, mi-a şoptit el.

Un bătrân aflat pe patul de moarte îi chemă la el pe toţi ai săi. Când fiii, soţiile şi toate celelalte rubedenii se strânseră în jurul său, dădu fiecăruia câte un băţ scurt şi gros.

— Rupeţi băţul! le spuse el.

Cu puţină osteneală, toţi reuşiră să-l rupă în două.

— Aşa se întâmplă, grăi bătrânul, când omul e singur, fără nimeni pe lume. Se frânge uşor.

Dădu apoi fiecăruia dintre ai săi încă un băţ şi zise:

— Iată cum aş vrea eu să trăiţi după ce n-oi mai fi. Puneţi la un loc beţele, în mănunchiuri de câte două sau câte trei. Şi-acum rupeţi-le în două.

Dar niciunul nu reuşi să le mai rupă acum când erau mai multe la un loc. Bătrânul zâmbi:

— Împreună, suntem puternici. Nimeni nu ne poate distruge dacă suntem uniţi.

Tot astfel, păstrate împreună în conştiinţă, cele două aspecte ale naturii duale au o putere imensă şi nu pot fi distruse. Aceasta este natura dualităţii psihice, a gemelităţii, a celor două aspecte ale personalităţii feminine. Singur, şinele mai civilizat se simte foarte bine… dar e un pic parcă prea singur! La rândul lui, şinele sălbatic se simte şi el bine singur, dar îi lipseşte dureros de mult relaţia cu celălalt. Pierderea puterilor psihice, emoţionale şi spirituale ale femeilor se datorează tocmai separării acestor două naturi şi pretenţiei ca una sau cealaltă să nu mai existe.

Povestea se referă nu doar la dualitatea feminină, ci şi la cea masculină. Manawee are propria sa natură dual: o latură umană şi o latură instinctuală, simbolizată de câine. Natura lui umană, deşi blândă şi iubitoare, nu poate, singură, să-i aducă victoria. Câinele, simbol al naturii sale instinctuale, doar el are abilitatea să se strecoare aproape de femei şi, graţie auzului său fin, să le afle numele. Câinele lui Manawee e cel ce învaţă să învingă ispitele şi să păstreze cunoştinţele cele mai importante. Este tenace, are auzul fin şi instinctul de a căuta, de a urmări şi de a recupera ideile valoroase.

Cum am văzut în alte poveşti, forţele masculine pot avea energii distructive de tip Barbă Albastră şi, prin urmare, vor încerca să distrugă natura dual a femeilor. Acest gen de pretendent nu poate tolera dualitatea. El caută perfecţiunea, adevărul unic, imuabila *substancia feminină*, esenţa feminină întrupată într-o unică femeie perfectă. Dacă întâlniţi un astfel de om, fugiţi cât mai repede. Este mult mai bine să aveţi un iubit ca Manawee, atât în exterior, cât şi în interior, căci el este total devotat ideii de Doi. Iar puterea lui Doi acţionează ca o entitate indivizibilă.

Manawee doreşte deci să aibă acces la această

omniprezentă, dar misterioasă combinaţie a sufletului feminin, şi pe bună dreptate. Fiind el însuşi un om sălbatic, un copil al naturii, se simte atras de femeia sălbatică, este pe aceeaşi lungime de undă cu ea.

În cortegiul figurilor masculine ale psihicului feminin, pe care Jung le numeşte *animus*, există şi un comportament de tip Manawee, care descoperă şi apreciază dualitatea feminină, o consideră preţioasă şi demnă de atenţie, nu diabolică, urâtă sau de dispreţuit2. În lumea interioară, ca şi în lumea exterioară, Manawee reprezintă un îndrăgostit neexperimentat, dar unul încrezător, a cărui principală dorinţă este să numească şi să înţeleagă dualitatea misterioasă şi numinoasă a naturii feminine.

Puterea Numelui

Numirea unei forţe, unei fiinţe, unui om sau unui lucru are multiple conotaţii. În culturile în care numele sunt alese cu grijă datorită semnificaţiei lor magice sau de bun augur, a cunoaşte adevăratul nume al unui om înseamnă a-i cunoaşte drumul vieţii şi înzestrările sufletului.

Şi dacă acest nume e de multe ori ţinut secret, este pentru a-l proteja pe posesorul lui, şi a-i permite să crească în puterea numelui său. Şi, de asemenea, pentru a-i pune numele la adăpost, aşa încât nimeni să nu-l denigreze sau să-l desconsidere, iar autoritatea spirituală a acelui om să se poată dezvolta deplin.

În basme şi în poveştile populare, întâlnim multe alte aspecte ale numelui. Dacă, în unele poveşti, protagonistul caută să cunoască numele unei forţe malefice pentru a o ţine în puterea sa, de cele mai multe ori se urmăreşte aflarea numelui din dorinţa de a chema acea forţă sau acea persoană, de a o aduce aproape şi a intra în relaţie cu ea.

Într-adevăr, în povestea lui Manawee, eroul face

eforturi sincere pentru a-şi apropia puterea „celor Două”. El vrea să le numească, nu pentru a-şi însuşi puterea lor, ci, mai curând, pentru a dobândi o putere egală cu a lor. Să le cunoşti numele înseamnă să dobândeşti şi să păstrezi conştiinţa naturii duale. Oricât am vrea, oricât am încerca, nu putem avea o relaţie profundă dacă nu cunoaştem numele.

Aflarea numelor naturii duale, ale celor două surori, este, la început, o sarcină la fel de grea pentru femei, ca şi pentru bărbaţi. Dar asta nu trebuie să ne sperie. Dacă vrem să cunoaştem numele, suntem deja pe drumul cel bun.

Şi totuşi, care sunt adevăratele nume ale celor două surori simbolice din psihicul unei femei? Evident, numele celor două naturi diferă de la o persoană la alta, dar tind să fie, într-un fel sau altul, opuse. Aşa cum se întâmplă frecvent în natură, ele pot părea la început atât de complexe, încât să nu le putem discerne forma sau o anume repetabilitate. Dar, observând îndeaproape natura dual ă, punându-i întrebări şi ascultându-i răspunsurile, se va revela curând un tipar general, într-adevăr imens, dar care prezintă o stabilitate asemănătoare fluxului şi refluxului; mareele sale înalte şi joase devin previzibile şi pot fi trasate hărţi ale curenţilor săi adânci.

Într-o astfel de căutare, rostirea numelui unei persoane este ca o binecuvântare sau o urare adresată ei de fiecare dată când i se pronunţă numele. Numim în noi aceste dualităţi pentru a uni eul şi spiritul. În limbaj uman, atare numire şi unire se numeşte iubire de sine. Când aceasta are loc între doi oameni, vorbim de iubire pentru celălalt.

Manawee încearcă iar şi iar, dar nu poate ghici numele gemenelor, bizuindu-se doar pe natura sa raţională. Şi atunci, câinele, simbol al intuiţiei, îi vine în

ajutor. Femeile tânjesc adesea după un partener înzestrat cu acest gen de răbdare şi inteligenţă, care să vrea să înţeleagă natura lor profundă. Iar când l-au găsit, îl iubesc şi-i rămân credincioase toată viaţa.

Tatăl gemenelor din poveste joacă rolul de păzitor al perechii mistice. El reprezintă o caracteristică intra-psihică ce veghează ca lucrurile să rămână împreună şi nimic să nu le separe. Este cel ce pune la încercare valoarea şi compatibilitatea pretendentului. Este bine ca femeile să aibă un asemenea protector.

În acest sens, putem spune că un psihic sănătos cercetează noile elemente care doresc să fie integrate, că el are integritate şi capacitatea de a se apăra. Un psihic sănătos, care conţine un protector patern, nu va admite orice gând, orice comportament sau persoană, ci doar pe acelea care sunt sau caută să devină sensibile.

Tatăl surorilor spune: „Aşteaptă! Până nu mă convingi că vrei într-adevăr să cunoşti adevărata lor esenţă – numele lor reale – nu vei putea avea mâna fiicelor mele”. Cu alte cuvinte, nu poţi înţelege misterul feminin, doar punând întrebări. Trebuie mai întâi să trudeşti, să stărui. Trebuie să te apropii şi mai mult de adevărul acestui mister al sufletului feminin, iar această străduanie este în acelaşi timp adâncire în sine şi taină.

Natura canină tenace

Căţelul din poveste ne arată cum funcţionează tenacitatea psihică. Câinii sunt magicienii universului. Prin simpla lor prezenţă, ei redau zâmbetul celor morocănoşi, iar celor trişti le aduc puţină veselie. Ei creează relaţii. Aşa cum, în antica epopee babiloniană *Ghilgameş*, Enkidu, părosul om/animal, este contrapartea lui Ghilgameş, regele prea raţional, tot aşa câinele reprezintă aici o latură a naturii duale a bărbatului. El este natura pădurilor, cel ce ştie să adulmece urmele şi să distingă lucrurile după

miros.

Căţelului îi sunt dragi surorile, pentru că îi dau de mâncare şi-i zâmbesc. Femininul mistic înţelege şi acceptă cu uşurinţă natura instinctuală a câinelui. Câinii sunt, printre altele, o reprezentare a celui (sau celei) care iubeşte din adâncul inimii, care iartă uşor, care poate să alerge mult fără să obosească şi, dacă e nevoie, să lupte până la moarte. Natura canină3 dă îndrumări precise privind felul în care partenerul poate cuceri inima celor două surori… şi a femeii sălbatice – cea mai importantă fiind: „Întoarce-te acolo iar şi iar”.

Manawee nu reuşeşte să ghicească numele nici de astă dată şi pleacă spre casă abătut. Dar micuţul câine aleargă înapoi la coliba gemenelor şi ascultă atent până le aude numele. În lumea arhetipurilor, natura canină este şi psihopompă – mesageră între lumea de sus şi lumea tenebrelor – şi chtoniană, adică aparţine zonelor celor mai întunecate şi mai îndepărtate ale psihicului, numite în vechime lumea cealaltă sau infernul. Această sensibilitate trebuie să o cultive partenerul pentru a înţelege dualitatea.

Câinele se aseamănă cu lupul, doar că este mai civilizat, însă nu cu mult, după cum vom vedea mai departe. Căţelul din poveste, în calitatea sa de psihopomp, reprezintă psihicul instinctual. Aude şi vede altfel decât o fiinţă umană. El ajunge la niveluri inaccesibile eului. Aude cuvinte, instrucţiuni pe care eul nu le poate auzi, şi se lasă călăuzit de ele.

Odată, la muzeul de ştiinţe din San Francisco, am intrat într-o sală plină de microfoane şi difuzoare care simulau auzul câinelui. Frunzele unui palmier foşnind în bătaia vântului declanşau o apocalipsă; nişte paşi apropiindu-se se auzeau ca mii, milioane de fulgi de porumb, crănţăniţi drept la urechea mea. Lumea câinilor este plină de permanente cataclisme acustice pe care noi,

oamenii, nici măcar nu le sesizăm. Câinele însă le aude.

Auzul canin depăşeşte posibilităţile de percepţie ale auzului uman. Acest aspect medial al psihicului instinctual percepe în mod intuitiv lucrarea profundă, muzica profundă, tainele adânci ale psihicului feminin. Aceasta este natura capabilă să cunoască natura sălbatică a femeilor.

Poftele ispititoare

Nu-i o întâmplare că, deşi luptă să descopere aspectele mai profunde ale naturii lor, bărbaţii şi femeile se lasă distraşi de tot felul de lucruri – în general de diverse plăceri. Unii devin dependenţi de aceste plăceri şi rămân prinşi în mrejele lor, incapabili să-şi continue lucrarea.

Căţelul se lasă şi el distras la început din cauza poftelor sale. Acestea sunt adesea nişte mici şi fermecători *forajidos*, hoţi, puşi pe furat timp şi libido. Timpul nostru, libidoul nostru. Jung spune, de altfel, că apetiturile umane trebuie ţinute oarecum sub control. Altminteri, cum aţi văzut, ne oprim la fiecare os cu măduvă din drum, la fiecare plăcintă lăsată la răcit pe buturugă.

În încercarea lor de a afla numele componentelor naturii duale, se poate ca partenerii, asemeni câinelui din poveste, să se piardă în faţa ispitelor întâlnite în cale, mai ales dacă ei înşişi sunt fiinţe nestăpânite sau flămânde. Ei pot uita chiar şi ceea ce aveau de gând să facă. Se mai poate să fie tentaţi/asaltaţi de un element venind din inconştientul lor, care doreşte să se impună femeilor ca să le exploateze sau să le seducă pentru propria plăcere, ori ca să-şi stingă foamea lui de vânător.

În drum spre stăpânul său, câinele, distras de un os apetisant, cedează ispitei şi uită numele fetelor. Acest episod ilustrează ce se întâmplă frecvent în cursul lucrării psihice: apetiturile interferează cu procesul principal. Nu

trece o lună fără ca vreuna din analizândele mele să nu mi se plângă: „Am fost distrasă de la lucrarea mea profundă, pentru că am traversat o perioadă de puternică excitaţie sexuală şi mi-a luat şapte zile să sting focul” sau „… pentru că am decis că săptămâna aceasta era momentul cel mai potrivit să-mi tund plantele” sau „… pentru că am început şapte noi proiecte creative, extrem de captivante, dar am ajuns apoi la concluzia că nu aveau viitor şi le-am lăsat baltă”.

După cum vedeţi, osul din drum ne aşteaptă pe fiecare dintre noi. Miroase atât de bine, încât niciun câine nu ar putea să-l ignore. În cel mai rău caz, poate fi vorba de un viciu care deja ne-a costat mult. Dar chiar dacă am eşuat în repetate rânduri, trebuie să încercăm din nou şi din nou, până reuşim să-i rezistăm şi să ne consacrăm principalei noastre lucrări.

Dinamica lucrării profunde este similară excitaţiei sexuale. Începe de la zero, creşte în etape şi ajunge la o fază intensă şi susţinută. Dacă, între etape, survine o întrerupere bruscă (de pildă, din cauza unui zgomot puternic şi neaşteptat), trebuie reluat totul de la început. Când se lucrează cu stratul arhetipal al psihicului, se produce o tensiune similară. La cea mai mică întrerupere, trebuie să se reia aproape totul de la zero. Pe drum sunt multe oase delicioase, apetisante, irezistibile. Ele însă ne conduc oarecum spre o formă de amnezie, când uităm nu doar faza în care se află lucrarea noastră, dar şi natura însăşi a lucrării.

Coranul cu înţelepciune ne reaminteşte că vom da socoteală pentru toate plăcerile permise în viaţă, de care nu ne-am bucurat pe pământ. Dar nu e mai puţin adevărat că o plăcere în exces, sau chiar şi o mică plăcere într-un moment nepotrivit, poate duce la o scădere considerabilă a gradului de conştientizare. Şi atunci, în loc să beneficiem

de un aflux subit de înţelepciune, vom umbla ca un profesor distrat, murmurând: „Dar eu unde naiba eram?” Şi ne vor trebui săptămâni, poate chiar luni, pentru a ne reveni din astfel de distrageri.

În poveste, câinele se reîntoarce la coliba surorilor, din nou le aude numele, şi din nou porneşte spre casă. El îşi urmează impulsul instinctiv de a încerca iar şi iar. Dar iată că o plăcintă de mandarine îl ispiteşte, şi iarăşi uită numele. O altă formă de apetit îl asaltează acum, deturnându-l de la misiunea sa şi, chiar dacă burta îi e plină, sufletul lui nu este mulţumit.

A avea permanent conştiinţa trează şi, mai cu seamă, a nu ceda poftelor care ne ispitesc în timp ce căutăm să stabilim conexiuni psihice, este – începem acum să înţelegem – un proces anevoios şi de durată. Câinele face eforturi, dar drumul de la subconştientul arhetipal profund la mintea conştientă, de la nume la suprafaţă, e lung. E greu să ne păstrăm cunoaşterea conştientă când drumul e presărat cu capcane.

Plăcinta de mandarine şi osul reprezintă tentaţii perturbatoare care sunt, în felul lor, delicioase… Cu alte cuvinte, în psihicul fiecăruia există elemente înşelătoare, perfide, care se dovedesc a fi de altfel încântătoare. Aceste elemente se opun conştienţei: ele prosperă menţinând lucrurile întunecate şi atrăgătoare. Uneori este greu să ne amintim că renunţăm la frumuseţea luminii.

În poveste, câinele este cel ce aduce lumina. El caută să stabilească o conexiune conştientă cu mistica natură duală. În mod constant, „cineva” încearcă să-l împiedice, cineva invizibil, dar care, cu siguranţă, este cel care a pus osul şi cel care a făcut plăcinta. Fără îndoială, trebuie să fie străinul în negru, o altă ipostază a prădătorului natural al psihicului, inamicul conştienţei. Datorită prezenţei sale în structura psihicului oricărui om, chiar şi psihicul cel mai

puternic este în pericol să se piardă. Faptul de a ne aminti adevărata noastră misiune şi de a ne-o repeta mereu, ca pe o mantra, ne va ajuta să rămânem conştienţi.

Cum să devii de neclintit

Căţelul află încă o dată numele fetelor şi aleargă spre stăpânul său. El ignoră festinul de pe marginea drumului şi aroma îmbietoare ce vine din tufăriş. Asistăm, prin urmare, la o evoluţie a conştienţei psihicului. Psihicul instinctual a învăţat să se domine, să-şi stabilească priorităţile şi să se concentreze. Refuză să se mai lase distras. Acum e hotărât.

Dar, ca picată din cer, o arătare înfricoşătoare se năpusteşte asupra căţelului. Străinul îl scutură zdravăn, urlând: „Spune-mi numele! Spune-mi numele fetelor, ca să le cuceresc!” Puţin îi pasă lui de dualitate sau de aspectele mai subtile ale psihicului. Pentru el, femininul este o posesiune ce trebuie cucerită, şi nimic mai mult.

Străinul poate fi o persoană în carne şi oase sau un complex negativ. Dar, şi într-un caz, şi în celălalt, consecinţele sunt dezastruoase. De astă dată, însă, câinele se angajează într-o luptă disperată. Indiferent că suntem bărbaţi sau femei, survine oricând în viaţa noastră un incident, un lapsus, un element oarecum straniu, ce apare dintr-odată pentru a ne face să uităm cine suntem. În psihic întotdeauna există ceva care încearcă să ne fure numele. Şi în lumea exterioară sunt mulţi hoţi de nume.

În poveste, micuţul câine luptă pe viaţă şi pe moarte. Uneori, este nevoie de intervenţia brutală a unui necunoscut, pentru a învăţa să rămânem conectaţi la cunoaşterea noastră cea mai profundă. Şi atunci trebuie să luptăm pentru ceea ce iubim – să luptăm pentru a face lucrurile cu seriozitate, pentru a depăşi motivele noastre spirituale superficiale, ceea ce Robert Bly numeşte „dorinţa de a ne simţi minunat” 4, pentru a ne adânci

cunoaşterea, pentru a termina ceea ce am început.

Căţelul luptă să păstreze numele şi să evite astfel repetatele căderi în inconştient. Odată lupta încheiată, vedem că nu le-a mai uitat, întrucât acesta era însuşi motivul luptei – cunoaşterea femininului sălbatic. Cine deţine această cunoaştere are o putere egală cu cea a femeii. Câinele a luptat pentru a-i da această putere celui care o merită, lui Manawee. A luptat pentru a apăra această putere de un aspect al vechii naturi umane, predispus să abuzeze de ea. Important este ca puterea să ajungă pe mâini bune. La fel de important ca şi aflarea numelor.

Viteazul câine îi dezvăluie cele două nume stăpânului, care le spune apoi tatălui fetelor, deja pregătite să plece cu Manawee. În tot acest timp au aşteptat ca el să descopere şi să păstreze cunoaşterea conştientă a naturii lor lăuntrice.

Vedem deci că cele două elemente care ne împiedică să progresăm sunt distragerile reprezentate de pofte şi străinul înfricoşător, acesta din urmă fiind uneori persecutorul natural din psihicul fiecăruia şi alteori o persoană ori o situaţie din lumea exterioară. În orice caz, fiecare călător ştie în mod instinctiv cum să le vină de hac acestor hoţi şi tâlhari. Numele trebuie păstrate, căci numele sunt totul.

Femeia interioară

Tot aşteptând ca partenerul să le înţeleagă, femeile ajung să-şi piardă răbdarea. „Cum de nu ştie ce gândesc, ce vreau?” se întreabă ele. Şi uneori se satură să-şi mai pună această întrebare. Există totuşi o soluţie, utilă şi eficientă.

Dacă femeia vrea un partener înzestrat cu o astfel de sensibilitate, va trebui atunci să-i dezvăluie secretul dualităţii feminine. Va trebui să-i vorbească despre femeia

interioară care reprezintă a doua sa natură. Şi, pentru a se simţi pe deplin înţeleasă, va trebui să-l înveţe să-i pună două întrebări aparent simple.

Prima întrebare este: „Ce vrei?” Practic, toată lumea pune acest gen de întrebare, oarecum mecanic. Există însă o altă întrebare, mai importantă, şi anume: „Ce doreşte fiinţa ta profundă?”

Cine ignoră dualitatea feminină va avea o mare surpriză, căci, atunci când natura sălbatică a femeii se ridică din adâncuri şi începe a se afirma, nu arareori se întâmplă ca aceasta să aibă interese, sentimente şi idei complet diferite de cele exprimate anterior.

Pentru a ţese o legătură puternică, femeia va trebui şi ea să-i pună partenerului aceleaşi întrebări. Ca femei, învăţăm să ţinem cont de cele două aspecte ale naturii noastre şi ale naturii celorlalţi. Pe baza informaţiilor primite astfel, putem să determinăm foarte precis nevoile profunde şi să le răspundem în consecinţă.

Când îşi consultă natura sa dual㠄 femeia analizează, examinează, cercetează materialul aflat dincolo de conştiinţă, surprinzător prin conţinutul său şi, de cele mai multe ori, extrem de valoros.

Pentru a iubi cu adevărat o femeie, bărbatul trebuie să iubească şi natura ei nedomesticită. Altminteri, femeia va fi dezechilibrată şi labilă.

De aceea bărbaţii, tot aşa ca şi femeile, trebuie să dea nume naturii lor duale. Cei mai apreciaţi iubiţi, prieteni, rude, „bărbaţi sălbatici” sunt cei ce vor să înveţe. Cine nu arată niciun interes, cine nu e atras de idei

sau experienţe noi nu poate merge mai departe. Dacă e ceva care alimentează rădăcinile durerii, acela e tocmai refuzul de a mai învăţa.

Ştim că Bărbatul Sălbatic îşi caută femeia lui, neîmblânzită. Că ne sperie sau nu, este un act de iubire profundă faptul de a ne lăsa fascinaţi de natura sălbatică a celuilalt. Într-o lume în care oamenilor le este întotdeauna frică să „piardă”, s-au ridicat prea multe ziduri protectoare, care împiedică pătrunderea în numinozitatea altui suflet.

Partenerul ideal al femeii sălbatice este acela care dă dovadă de tenacitate şi de o mare rezistenţă, care îşi trimite propria natură instinctuală să arunce o privire sub cortul sufletului femeii şi înţelege ceea ce vede şi aude acolo. Cel mai bun tovarăş este acela care nu se descurajează, nici nu se lasă distras de ispitele întâlnite în drum, ci revine iar şi iar, încercând să înţeleagă.

Prin urmare, misiunea sălbatică a bărbatului este să-i afle adevăratele nume şi să nu folosească această cunoaştere pentru a o domina, ci să cerceteze şi să înţeleagă substanţa divină din care este creată femeia. Să lase ca ea să-l inunde, să-l surprindă, să-l intrige, să-l bântuie chiar. Să rămână cu ea. Să-i cânte toate numele. Atunci ochii ei vor străluci… Şi-ai lui…

Şi pentru ca nu cumva să ne culcăm prea repede pe lauri, există încă o modalitate de a numi dualităţile, teribilă, dar esenţială pentru toţi cei ce iubesc. Dacă una din laturile naturii duale a femeii se poate numi „Viaţă”, sora geamănă a acestei forţe se numeşte „Moarte”. Forţa numită „Moarte” este unul dintre cei doi poli magnetici ai naturii sălbatice, învăţând să numim cele două naturi, dăm în cele din urmă chiar peste ţeasta cheală a naturii Moarte. Se spune că numai eroii pot să-i suporte privirea. Bărbatul sălbatic cu siguranţă poate s-o îndure. Şi femeia sălbatică, de asemeni. În fapt, această întâlnire îi transformă fundamental.

Mergem deci să ne întâlnim cu Femeia Schelet.

CAPITOLUL 5

Vânătoarea: Când inima-i un vânător singuratic

Femeia-schelet:

Faţă în faţă cu natura viaţă-moarte-viaţă a iubirii

Lupii ştiu ce înseamnă a fi împreună. Cine i-a studiat atent ştie cât de profunde sunt legăturile dintre ei. De regulă, cuplurile se formează pe viaţă. Chiar dacă există conflicte, chiar dacă apar neînţelegeri, legăturile lor puternice le permit să le depăşească şi să rămână uniţi în iernile aspre, ca şi în primăverile abundente, în perioadele de lungi peregrinări, în timpul naşterii noilor pui, al înfruntării vechilor duşmani, al dansurilor tribale şi cântecelor de grup. Nevoile relaţionale ale oamenilor nu diferă cu nimic de cele ale lupilor.

Dacă viaţa instinctuală a lupilor implică loialitate şi legături trainice, pline de încredere şi devotament, oamenii au uneori probleme în acest domeniu. Dacă ar fi să vorbim în termeni arhetipali despre strânsele legături dintre lupi, am putea spune că integritatea acestor relaţii derivă din supunerea lor faţă de ancestrala natură viaţă-moarte-viaţă.

Natura viaţă-moarte-viaţă este un ciclu de naştere, creştere, declin şi moarte, urmat întotdeauna de o nouă naştere. Acest ciclu influenţează viaţa fizică în ansamblul său şi toate aspectele vieţii psihice. Totul, dar absolut totul i se supune: soarele, stelele, luna, oamenii, făpturile toate, de la cele mai mari până la cele mai mici, celulele, atomii…

Spre deosebire de oameni, lupii nu sunt surprinşi de suişurile şi coborâşurile vieţii, energiei, forţei, hranei sau oportunităţilor, nici nu le consideră punitive. Ei le iau aşa cum vin şi caută să se adapteze lor cât mai bine posibil. Natura instinctuală are extraordinara capacitate de a traversa momentele bune şi rele, fără a-şi modifica câtuşi de puţin relaţia cu sine şi cu ceilalţi.

Lupii fac faţă ciclurilor naturii şi destinului cu graţie, inteligenţă şi cu dorinţa nestrămutată de a rămâne împreună cu propriul partener, de a trăi cât mai mult şi cât mai bine. Dar pentru ca noi, oamenii, să ajungem să ne comportăm în modul acesta atât de înţelept, atât de protector, atât de sensibil, trebuie să înfruntăm ceea ce ne sperie cel mai tare. Căci, aşa cum vom vedea, nu avem de ales. Trebuie să dormim cu Doamna Moarte.

În poveştile înţelepte, iubirea este rareori o întâlnire romantică a doi îndrăgostiţi. Poveştile din regiunile circumpolare, de pildă, descriu iubirea ca o unire a doua fiinţe, ale căror forţe reunite îi permit uneia dintre ele, sau amândoura, să intre în contact cu lumea sufletului şi să participe la destin ca la un dans cu viaţa şi cu moartea.

Cea pe care am să v-o spun acum este o poveste de vânătoare pe tema iubirii. Acţiunea ei se petrece în nordul îngheţat şi, pentru a o înţelege, trebuie să ştim că, acolo, într-un ţinut dintre cele mai aspre de pe pământ, cu o cultură a vânătorii puternic înrădăcinată, iubirea nu e un flirt, nici urmărirea unei simple plăceri a eului, ci o legătură vizibilă, creată de muşchiul psihic al rezistenţei, o unire ce se menţine în perioadele de abundenţă, dar şi în vremurile de austeritate, în nopţile senine, dar şi în zilele de mari încercări. Unirea a două fiinţe este văzută ca o magie şamanică, *angakok*, ca o relaţie prin intermediul căreia ambii parteneri ajung să afle „cine-i şeful”.

Acest tip de unire impune totuşi anumite cerinţe. Pentru a crea o astfel de iubire durabilă, este invitat un al treilea partener: Femeia-schelet. I se mai spune şi Doamna Moarte şi, în atare calitate, ea reprezintă natura viaţă-moarte-viaţă într-una din multiplele sale ipostaze. Sub acest aspect, Doamna Moarte nu-i o năpastă, ci o divinitate.

În relaţia de iubire, ea are rolul oracolului care ştie

când este timpul ca o etapă să înceapă şi când să se încheie1. Din această perspectivă, ea reprezintă, aspectul sălbatic al relaţiei, cel de care bărbaţii se tem cel mai mult... şi uneori şi femeile, căci, atunci când se pierde încrederea în transformare, chiar şi ciclurile naturale de creştere şi declin ajung să inspire teamă.

Pentru a crea o iubire durabilă, cei doi îndrăgostiţi trebuie s-o îmbrăţişeze pe Femeia-schelet şi să o accepte în relaţia lor. În această străveche poveste a poporului inuit[22], pe care mi-a încredinţat-o Mary Uukalat, sunt descrise etapele psihice care ne vor conduce aici. Să urmărim deci cu atenţie imaginile ce se înfiripă din aburul poveştii.

Femeia-schelet

Nimeni nu-şi mai amintea ce făcuse de îşi supărase tatăl atât de cumplit, dar nimeni nu uitase ce păţise, pentru că tatăl, orbit de furie, o târâse până la faleză şi o aruncase în mare. Peştii îi mâncară carnea şi-i devorară ochii, şi din frumoasa fată nu mai rămase decât un schelet pe fundul mării, legănat încoace şi încolo de ape.

Micul golf, odinioară plin de pescari, era acum pustiu. Iată însă că, într-o bună zi, sosi acolo un pescar. Omul venea de departe şi n-avea cum să ştie că pescarii din împrejurimi ocoleau acel loc, căci golful, spuneau ei, era bântuit.

Pescarul aruncă undiţa şi, ca un făcut, cârligul se agăţă chiar în coastele Femeii-schelet. „O, am prins unul mare!...” gândi pescarul şi se puse deja a socoti câţi oameni s-ar putea ospăta din peştele cel uriaş, cât timp le-ar ajunge şi cât timp n-ar mai fi el nevoit să meargă la pescuit. Pe când se lupta cu greutatea aceea enormă de la

22 Indigeni din Groenlanda, Canada, Alaska şi Siberia, cunoscuţi sub numele de „eschimoşi”, adică „mâncători de carne crudă”, dar numele pe care şi-l dau ei este cel de „inuit”, care înseamnă „om” (n. trad.).

capătul undiţei, odată începu marea să fiarbă, scuturând caiacul ca pe un fir de pai, căci creatura din adânc prinse a se zbate din toate puterile ca să se elibereze. Dar cu cât se zbătea mai tare, mai rău se încurca în firul undiţei şi, orice făcea, era trasă încet, încet, spre suprafaţa apei.

Pescarul se întoarse să-şi strângă plasa şi nu văzu ţeasta cheală ieşind din valuri, nici micii corali strălucind în orbitele craniului, nici crustaceele de pe bătrânii ei dinţi de culoarea fildeşului. Iar când se întoarse cu plasa strânsă, scheletul întreg al femeii ieşise din apă şi atârna de marginea caiacului, agăţat în dinţii săi albi şi lungi.

„Aaah!…” urlă omul. De spaimă, inima îi sări din piept, ochii i se duseră în fundul capului, iar urechile îi luară foc. „Aaah!…” urlă el şi-o izbi cu vâsla, aruncând-o în mare. Prinse apoi a lopăta ca un nebun spre mal. Nu văzuse că era încurcată în firul undiţei şi se sperie şi mai rău când o zări din nou: arătarea părea că stă în picioare şi-l urmăreşte. Oricâte zigzaguri făcuse, era mereu în spatele lui, rostogolind nori de aburi deasupra apei cu răsuflarea ei, şi întinzând braţele, ca şi cum ar fi vrut să-l prindă şi să-l tragă în adâncuri.

„Aaah!…” gemu pescarul când atinse ţărmul. Sări iute din caiac şi, ţinând strâns băţul undiţei, o rupse la fugă. Dar scheletul alb precum coralul, încă agăţat în firul de pescuit, venea săltând pe urmele lui. Pescarul urcă peste stânci. Femeia-schelet, după el… Goni apoi prin tundra îngheţată. Ea, după el… în goana-i turbată, călcă peste carnea lăsată la uscat, fărâmând-o sub mukluks, cizmele lui, din piele de focă.

Femeia-schelet îl urma însă neclintit. Ba chiar luă din mers câţiva peşti uscaţi şi-i înfulecă pe loc, căci de foarte mult timp nu mai pusese nimic în gură. În cele din urmă omul ajunse la căsuţa lui de zăpadă, la igluul său. Se năpusti în tunel şi pătrunse înăuntru de-a buşelea. Fără

suflare, rămase în întuneric, suspinând. Inima îi bătea ca o tobă… ca o tobă uriaşă… în sfârşit, la adăpost… o, da!… mulţumită zeilor, mulţumită Corbului, da!… şi preamilostivei Sedna, la adăpost… în sfârşit.

Dar când aprinse lampa cu ulei de balenă, încremeni. Ea era chiar acolo. Zăcea grămadă într-un colţ, pe pardoseala de zăpadă, cu un călcâi atârnând peste umăr, un genunchi înţepenit între coaste şi un picior răsucit peste cot. Mai departe, nu mai ştiu să spună ce s-a întâmplat. Poate lumina lămpii îi îndulcise trăsăturile, sau poate faptul că el era singur… Nu înţelegea nici el de ce, dar se simţi cuprins de un val de duioşie. Întinse spre ea mâinile-i aspre şi, vorbindu-i încetişor, aşa cum îi vorbeşte o mamă copilului ei, prinse a o descurca din firul undiţei.

„Uite aşa… uite aşa…” îi eliberă mai întâi degetele de la picioare, apoi gleznele… „uite aşa… uite aşa…” Şi tot descâlci la oase până târziu în noapte. Aşeză până şi ultimul oscior la locul lui şi apoi, ca să nu-i fie frig, o acoperi cu blănuri.

Căută cremenea şi aprinse focul cu câteva fire din părul lui. Strânse apoi firul de pescuit şi se puse să ungă lemnul preţios al undiţei. Din când în când, mai arunca aşa câte o privire cu coada ochiului spre femeie, iar ea, sub blănuri, tăcea chitic. Un cuvânt nu spunea. Nu îndrăznea. Se temea ca nu cumva s-o ia pescarul şi s-o arunce de pe stânci, şi atunci praful s-ar fi ales de oasele ei.

Bărbatului i se făcu somn. Se strecură sub blănuri şi adormi curând. Uneori, când oamenii dorm, din ochiul celui ce visează se întâmplă să curgă o lacrimă. Nu vom şti niciodată din ce vis izvorăşte, dar sigur e un vis trist sau nostalgic. La fel se întâmplă şi cu pescarul nostru.

Femeia-schelet văzu lacrima lucind în lumina focului şi-ndată i se făcu sete, o sete cumplită. Se trase anevoie lângă bărbatul adormit şi îşi apropie gura de lacrima lui.

Acea unică lacrimă era ca un râu adevărat, iar ea bău şi bău până-şi potoli setea ce-o mistuia de ani de zile.

Pe când stătea lungită lângă el, femeia îşi strecură încet mâna înăuntrul bărbatului adormit şi-i luă inima, toba aceea puternică. Se puse jos şi prinse a bate din ambele-i laturi: Bum, bum!… Bum, bum!…

Bătea ritmul şi cânta: „Carne, carne, carne!… Carne, carne, carne!…”, şi carnea pe oase la loc îi creştea.

Cântă pentru păr, cântă pentru ochi ageri, cântă pentru mâini dolofane. Cântă pentru despicătura dintre picioarele sale, pentru sâni mari – atât de mari, de să te poţi înfăşură în ei ca să te încălzeşti – şi pentru tot ce are nevoie o femeie.

Iar când fu gata, cântă să scoată hainele bărbatului adormit, lunecă apoi în pat lângă el şi se lipi strâns de trupul lui. Îi puse acum la loc, în piept, toba aceea minunată, inima lui, şi astfel se treziră unul în braţele celuilalt, învăluiţi în noaptea lor, împreună, dar într-o altă lume, o lume frumoasă şi trainică.

Oamenii, care nu-şi mai amintesc cum de se abătuse nenorocirea asupra ei, spun că femeia a plecat cu pescarul şi că, de-atunci, au fost hrăniţi mereu de vietăţile mării pe care le cunoscuse ea în vremea când trăia sub apă. Povestea, mai spun ei, e adevărată, dar asta e tot ce ştiu.

Moarte în casa iubirii

Neputinţa de a-i rezista Femeii-schelet şi de a o descâlci face ca multe poveşti de iubire să eşueze. Pentru a iubi, trebuie să fim puternici şi înţelepţi. Forţa vine din spirit, iar înţelepciunea, din experienţa cu Femeia-schelet.

Aşa cum vedem în poveste, pentru a fi hrăniţi toată viaţa, trebuie să acceptăm natura viaţă-moarte-viaţă şi să dezvoltăm o relaţie cu ea. Atunci nu mai rătăcim urmărindu-ne fanteziile, ci abordăm cu înţelepciune morţile necesare şi naşterile miraculoase care creează

adevăratele relaţii. Dinaintea Femeii-schelet, aflăm că pasiunea nu trebuie „căutată”: ea

este periodic generată şi, deci, dăruită. Femeia-schelet ne arată că a trăi împreună toate suişurile şi coborâşurile, toate începuturile şi sfârşiturile, dă naştere unei iubiri inegalabile, devotate.

Povestea aceasta este o metaforă foarte potrivită pentru problema iubirii moderne, teama de natura viaţă-moarte-viaţă, dar mai cu seamă de aspectul „moarte” al acestei naturi. În majoritatea culturilor occidentale, diferite dogme şi doctrine au ocultat caracterul real al naturii Moarte până la a o separa complet de cealaltă jumătate a sa, Viaţa. Am fost greşit învăţaţi să acceptăm o formă mutilată a unuia dintre aspectele cele mai profunde şi mai importante ale naturii sălbatice. Ni s-a spus că după moarte nu mai e nimic altceva decât moarte. Dar nu este aşa. Moartea poartă totdeauna în sine germenele unei noi vieţi, chiar dacă din ea a rămas doar o mână de oase.

În loc să fie considerate opuse, arhetipurile Vieţii şi ale Morţii trebuie văzute ca un cuplu, ca aspecte complementare ale aceluiaşi fenomen. E adevărat că, în cadrul aceleiaşi relaţii de iubire, survin nenumărate finaluri. Dar undeva, în straturile delicate ale fiinţei ce se creează atunci când doi oameni se iubesc, există o inimă şi o respiraţie. Când o jumătate a inimii se goleşte, cealaltă se umple. Când o respiraţie se încheie, alta începe.

Dacă suntem convinşi că forţa viaţă-moarte-viaţă încetează să mai acţioneze după moarte, nu-i de mirare că unii dintre noi se tem să se angajeze într-o relaţie. Perspectiva ca ea să înceteze ne înspăimântă. Nu vrem nici măcar să părăsim pridvorul şi să intrăm în casa iubirii. Ne

îngrozeşte gândul că, acolo, în salon, aşteaptă Doamna Moarte, bătând nerăbdătoare din picior. Dinaintea ei se află o listă cu tot ce are de făcut: într-o parte sunt înşirate cele ce trebuie să trăiască, iar în cealaltă, cele ce trebuie să moară. Şi ea ţine morţiş să-şi facă treaba. Este ferm hotărâtă să păstreze echilibrul.

Arhetipul forţei viaţă-moarte-viaţă este foarte greşit înţeles în multe culturi moderne. Unele dintre ele nici nu mai ştiu că Doamna Moarte este iubitoare şi că tocmai prin grija ei viaţa se reînnoieşte. În multe tradiţii populare, i s-a creat o imagine de-a dreptul înfricoşătoare: se spune că umblă cu o coasă şi retează vieţile celor care nici nu se aşteaptă, că-şi sărută victimele, lăsând în urmă-i cadavrele lor, ori le înecă şi geme apoi prelung în noapte.

Dar în alte culturi, ca de pildă cea a Indiilor Orientale sau a mayaşilor, culturi care au păstrat intacte învăţăturile despre roata vieţii şi a morţii, Doamna Moarte îi îmbrăţişează pe muribunzi, alinându-le durerea şi mângâindu-i. Se spune că ea întoarce pruncul cu capul în jos în pântecul mamei ca să se poată naşte. Ea conduce mâinile moaşei, ea deschide în piept izvorul laptelui şi tot ea îl mângâie pe cel ce plânge singur. Cine cunoaşte întregul ciclu al acţiunilor sale, nu vede în ea un personaj negativ şi nu o dispreţuieşte. Dimpotrivă. îi respectă generozitatea şi lecţiile.

În termeni arhetipali, natura viaţă-moarte-viaţă este o componentă fundamentală a naturii instinctuale. În mituri şi în folclor, o întâlnim sub felurite nume: *Dama de la Muerte*, Doamna Moarte, *Coatlicue*, *Hei*, *Berchta*[23], *Kuan Yin*[24], *Baba Iaga*, Femeia în Alb, îndurătoarea Umbră a Nopţii, *Graiele* – cele trei bătrâne din mitologia greacă.

23 Zeiţa cea luminoasă în tradiţiile precreştine germanice din regiunea Alpilor (n. trad.).

24 Zeiţa milei în estul asiatic (n. trad.).

De la *Banshee*[25], în carul său de nori, la *Llorona*, jeluitoarea ce cutreieră malurile râului, de la îngerul negru care-i atinge pe oameni cu aripa, făcându-i să cadă în extaz, până la lumina fulgurantă ce apare în iminenţa morţii, poveştile sunt pline de asemenea vestigii ale personificărilor străbunei zeiţe a creaţiei2.

Mare parte din ceea ce ştim despre natura viaţă-moarte-viaţă este contaminat însă de frica noastră de moarte. Drept urmare, capacitatea noastră de a ne mişca urmându-i ritmurile este destul de redusă. Dar aceste forţe nu ne „fac" niciun rău. Nu ne fură ceea ce iubim şi nici nu se comportă precum un şofer iresponsabil care striveşte sub maşina lui tot ce avem noi mai drag şi fuge în mare viteză.

Nu, forţele viaţă-moarte-viaţă fac parte din natura noastră. Este o autoritate interioară care ştie paşii, care cunoaşte dansul Vieţii şi al Morţii. Ea se compune din acele părţi din noi care ştiu când un anumit lucru poate, ar trebui sau trebuie să se nască şi când trebuie să moară. E un profesor înţelept, cu condiţia ca noi să învăţăm a-i urma ritmul. Poeta mexicană mistică şi extatică, Rosario Castellanos, scrie despre capitularea în faţa forţelor ce guvernează viaţa şi moartea:

…dadme *la muerte cheme falta*…

…daţi-mi moartea de care am nevoie…

Poeţii ştiu: fără moarte, nimic nu are valoare. Fără moarte, nu există lecţii. Fără moarte, nu există întunericul în care diamantele scânteiază. În vreme ce iniţiaţii nu se tem de Doamna Moarte, cultura noastră ne încurajează adesea s-o aruncăm pe Femeia-schelet din înaltul falezei, nu doar pentru că ar fi înfricoşătoare, dar şi pentru că ne-ar lua mult prea mult timp ca să învăţăm cum lucrează.

---

25 Personaj fantastic din mitologia irlandeză, închipuit ca o femeie frumoasă, prevestitor al morţii şi mesager al lumii de dincolo (n. trad.).

Într-o lume fără suflet, trebuie să alergăm tot mai repede în căutarea acelui filament care să ardă veşnic, începând de acum. Or, miracolul pe care-l căutăm ia timp: timp pentru a-l găsi, timp pentru a-i da viaţă.

Căutarea modernă a unui perpetuum mobile rivalizează cu căutarea unui mecanism al iubirii perpetue. Nu-i de mirare că cei ce vor să iubească sunt confuzi şi tulburaţi şi, ca în povestea pantofiorilor roşii a lui Hans Christian Andersen, dansează nebuneşte, incapabili să pună capăt freneziei lor, şi trec ca o furtună pe lângă ceea ce iubesc din adâncul inimii.

Există însă o modalitate mult mai bună, care ţine cont de slăbiciunile, fricile şi bizareriile naturii umane. Şi, cum se întâmplă frecvent în ciclurile individuaţiei, cei mai mulţi dintre noi dăm peste ea pur şi simplu din întâmplare.

Primii paşi în iubire

Găsirea întâmplătoare a comorii

Toate poveştile conţin material ce poate fi înţeles ca o oglindă a aspectelor bune sau rele ale vieţii noastre interioare sau ale culturii. Tot în poveşti întâlnim şi teme mitice care descriu etapele căutării echilibrului, interior şi exterior, şi dau instrucţiuni pentru păstrarea acestuia.

Am putea desigur considera că *Femeia-schelet* reprezintă mişcările în interiorul unui singur psihic, dar eu înclin să văd în această poveste o serie de şapte încercări prin care un om învaţă să iubească sincer şi profund un alt om. Este, după părerea mea, o interpretare care valorizează mult mai bine povestea. Iată-le: descoperirea celuilalt ca pe un fel de comoară spirituală, chiar dacă nu ne dăm seama imediat de lucrul acesta. După care, în majoritatea relaţiilor de iubire, vine urmărirea şi ascunderea, perioadă de speranţe şi temeri pentru ambii parteneri. Urmează descâlcirea şi înţelegerea aspectelor de viaţă-moarte-viaţă ale relaţiei şi compasiunea pentru

încercarea în sine. Tot acum se instalează încrederea, care le permite să se destindă şi să-şi afle tihna în prezenţa celuilalt şi a bunăvoinţei sale. Se împărtăşesc apoi tristeţi trecute şi vise ce ţes viitorul, acesta fiind începutul cicatrizării rănilor vechi ale iubirii. În final, prin cântecul inimii, se naşte o nouă viaţă, iar sufletele şi trupurile se unesc.

Prima încercare, descoperirea comorii, se regăseşte în zeci de basme din întreaga lume, care descriu prinderea unei creaturi din adâncul mării. Când într-o poveste se întâmplă acest lucru, ştim că imediat se va dezlănţui lupta între ceea ce trăieşte în lumea de sus şi ceea ce trăieşte, sau a fost refulat, în lumea de jos. În povestea noastră, captura pescarului întrece cu mult aşteptările sale. „O, e unul mare…”, gândeşte el, întorcându-se să strângă plasa.

Nu realizează că tocmai e pe cale să scoată la suprafaţă cea mai teribilă dintre comori, căci e mai mult decât poate el să îndure. Nu ştie că va trebui să ajungă la un acord cu acea creatură şi că toate puterile lui vor fi puse la încercare. Mai rău încă: nu ştie că nu ştie. În această situaţie se află toţi îndrăgostiţii la început: sunt orbi ca liliecii.

Neştiutorii tind să abordeze iubirea întocmai precum pescarul nostru prada: „Sper să prind unul mare, unul care să mă hrănească multă vreme, să-mi aducă bucurie şi să-mi facă viaţa uşoară, unul cu care să mă pot lăuda celorlalţi pescari la întoarcerea acasă”.

Este atitudinea tipică vânătorului naiv sau flămând. Valorile celor foarte tineri, ale celor neiniţiaţi, flămânzi sau răniţi, se învârt în jurul găsirii şi cuceririi de trofee. Cei foarte tineri nu ştiu încă ce vor, cei flămânzi caută hrană, iar cei răniţi caută o compensare a pierderilor anterioare. Şi absolut toţi, fără excepţie, vor da peste o comoară.

Când ne aflăm în compania formidabilelor puteri ale

psihicului, întrupate aici de femeia viaţă-moarte-viaţă, şi suntem naivi, vom găsi de bună seamă mai mult decât ne aşteptam. Nu rareori ne amăgim cu gândul că vom fi hrăniţi de natura profundă graţie unei poveşti de iubire, unei slujbe sau banilor, şi sperăm ca această hrană să dureze mult timp. Am vrea să nu fie nevoie să mai muncim. La drept vorbind, sunt momente chiar când ne-ar place să fim hrăniţi fără să muncim deloc. Ştim foarte bine că nimic valoros nu se obţine astfel şi totuşi nutrim asemenea dorinţă.

E uşor să stăm şi să visăm la o iubire ideală. E un fel de anestezie din care am putea să nu ne mai revenim niciodată dacă nu am da peste ceva cu adevărat preţios, fără să fim câtuşi de puţin conştienţi de lucrul acesta. Or, tocmai aici este, pentru cei naivi sau răniţi, miracolul psihicului. Chiar dacă le lipseşte entuziasmul, chiar dacă nu cred, chiar dacă nu vor, chiar dacă nu se simt vrednici, chiar dacă nu sunt pregătiţi, ei vor da, cu totul întâmplător, peste o comoară. Omului îi revine atunci sarcina să nu subevalueze ce a găsit, să recunoască o comoară, oriunde s-ar afla ea şi orice formă ar avea, şi să se gândească bine ce va face mai departe.

Tema pescarului şi cea a vânătorului au un simbolism arhetipal comun. Şi unul, şi celălalt, reprezintă, printre multe altele, elementele psihologice ale omului care caută să cunoască, să-şi hrănească şinele, unindu-se cu natura instinctuală. În poveşti, ca şi în viaţă, vânătorul şi pescarul îşi încep căutarea fie cu o atitudine de respect sacru, fie în mod meschin sau trufaş. Această ultimă modalitate pare să corespundă pescarului din poveste. El nu e meschin, dar nici nu are o atitudine sau intenţii care să poarte amprenta sacrului.

Îndrăgostiţii încep uneori exact la fel. La începutul unei relaţii, ei caută doar un pic de exaltare sau un

antidepresiv de tipul „ajută-mă să trec peste noapte”. Fără să-şi dea seama, pătrund într-o zonă a psihicului lor, şi a celuilalt, unde sălăşluieşte Femeia-schelet. Poate că eul lor se află aici în căutarea distracţiei, dar, pentru Femeia-schelet, acest spaţiu psihic este sacru. Iar când ne aventurăm în aceste ape, sigur o vom prinde în cârlig.

Pescarul crede că nu face altceva decât să caute puţină hrană, când de fapt aduce în întregime la suprafaţă natura feminină esenţială, natura neglijată viaţă-moarte-viaţă. Ea nu poate fi trecută cu vederea, căci oriunde începe o nouă viaţă, apare şi Regina Morţii, iar oamenii, chiar şi pentru o clipă, o privesc fascinaţi şi înfricoşaţi.

Prin tema iniţială – cea a femeii zăcând pe fundul oceanului – Femeia-schelet poate fi asemuită Sednei3, întruparea naturii viaţă-moarte-viaţă în mitologia inuită. Sedna este marea zeiţă a creaţiei, care trăieşte în lumea subpământeană a inuiţilor. Tatăl său o aruncase peste bordul caiacului, fiindcă, spre deosebire de fetele ascultătoare din trib, a fugit cu un bărbat-câine. Ca şi tatăl din povestea *Fata fără mâini*, i-a tăiat mâinile. Braţele şi degetele ei căzură pe fundul mării şi se transformară în peşti, foci şi alte animale, care au devenit apoi hrana inuiţilor.

Trupul Sednei se scufundă şi el. Şi, în scurt timp, acolo, pe fundul mării, nu mai rămaseră din ea decât oasele şi părul ei lung. În ritualurile inuiţilor, şamanii înoată până la ea, oferindu-i hrană furiosului ei soţ-câine care o păzeşte, spre a-l îmbuna. Şamanii îi piaptănă pletele lungi şi-i înalţă cântări, implorând-o să vindece sufletul sau trupul vreunui om de pe uscat, căci ea este *angakok*\ marea preoteasă. Este marea poartă nordică a Vieţii şi a Morţii.

Femeia-schelet, care a trăit o veşnicie sub apă, mai poate fi înţeleasă ca forţa viaţă-moarte-viaţă neglijată şi

rău folosită a unei femei. Când renaşte, guvernează capacitatea intuitivă şi emoţională de a încheia ciclurile vitale ale naşterilor şi morţilor, ale doliurilor şi sărbătorilor. Ea este cea care pătrunde esenţa lucrurilor. Ea poate spune când a venit timpul ca un loc, un obiect, o acţiune, un grup sau o poveste de iubire să moară. Acest dar, această sensibilitate psihică, le este hărăzită celor dispuşi să o aducă la suprafaţă prin simplul fapt de a-l iubi pe celălalt.

Există în fiecare bărbat şi în fiecare femeie o parte din ei înşişi care refuză să accepte că, în orice poveste de iubire, Moartea trebuie să-şi aibă partea sa. Pretindem că putem iubi fără ca iluziile noastre despre iubire să moară. Pretindem că putem merge mai departe fără ca aşteptările noastre superficiale să piară. Ne amăgim că putem continua fără ca entuziasmul şi elanurile noastre să se stingă vreodată. Or, în iubire, din punct de vedere psihic, totul se destramă – totul. Eul nici nu vrea să audă, dar aşa trebuie să fie, iar omul înzestrat cu o natură profundă, sălbatică, este incontestabil înclinat să accepte.

Ce moare? Mor iluziile, aşteptările, moare dorinţa imensă de a avea totul, de a lua doar frumosul… Şi cum întotdeauna iubirea provoacă

O descindere în natura Moarte, înţelegem de ce sunt necesare stăpânirea de sine şi un spirit puternic. Când ne angajăm să iubim, ne angajăm totodată să readucem la viaţă esenţa Femeii-schelet şi învăţăturile sale.

Pescarul din poveste nu percepe imediat natura capturii sale. Asta

I se întâmplă oricui la început. Când pescuieşti în inconştient, e greu să-ţi dai seama ce-ai agăţat. Dacă nu suntem experimentaţi, nu ştim că[26]

acolo jos trăieşte natura Moarte. Şi, imediat ce aflăm

26 Nume dat de inuiţi şamanului (n. trad.).

cu cine avem de-a face, primul impuls este să o aruncăm, precum taţii mitici care-şi aruncă fiicele rebele în mare.

Ştim că relaţiile pot uneori să se clatine atunci când trecem de la faza anticipării la cea în care trebuie să înfruntăm ceea ce efectiv s-a prins în cârlig. Lucru perfect adevărat şi pentru relaţia dintre mamă şi micuţul ei de optsprezece luni, şi pentru cea dintre părinţi şi fiul adolescent, şi pentru prieteniile sau relaţiile de iubire de-o viaţă sau foarte recente. O relaţie, începută cu totală bunăvoinţă, devine incertă şi uneori se clatină când se încheie „perioada roz”. Abia atunci începe însă cu adevărat relaţia cea mai responsabilă, iar omul trebuie să facă uz de toată înţelepciunea, de toată priceperea sa.

Femeia-schelet de pe fundul mării reprezintă o formă inertă de viaţă instinctuală profundă. Ea ştie perfect ce dă Viaţă şi ce aduce Moarte. Dacă îndrăgostiţii se încăpăţânează s-o ţină tot într-o distracţie, prinşi în vârtejul plăcerilor şi al altor tipuri de senzaţii intense şi ucigătoare, dacă insistă să trăiască în furtunile pasiuni, într-un *Donner und Blitz* sexual, dacă se lasă duşi de torentul lipsit de conflicte al desfătării, vor arunca natura viaţă-moarte-viaţă de pe stâncile înalte ale falezei şi o vor îneca din nou în mare.

Refuzul de a integra în relaţia de iubire toate ciclurile de viaţă şi de moarte, face ca natura simbolizată de Femeia-schelet să fie smulsă din locaşul ei psihic şi înecată. Relaţia de iubire decurge atunci în registrul forţat al sloganului „… niciodată trişti, mereu fericiţi împreună”. Iar sufletul relaţiei se scufundă, se pierde sub ape, unde va rătăci inconştient şi inutil.

Femeia-schelet este întotdeauna aruncată de pe stânci când unul dintre parteneri – sau chiar amândoi – nu poate să o suporte sau să o înţeleagă, atunci când noi nu înţelegem importanţa transformării: momentul în care

lucrurile trebuie să moară spre a fi înlocuite de altele. Dacă îndrăgostiţii nu pot suporta aceste procese de viaţă-moarte-viaţă, iubirea lor nu va depăşi stadiul dominat de hormoni.

Aruncând această misterioasă natură din înaltul falezei, femeia îndrăgostită şi forţa sufletească a bărbatului devin un schelet, lipsit de hrană, de iubire autentică. În măsura în care femeia este păstrătoarea ciclurilor biologice şi emoţionale, ciclurile viaţă-moarte-viaţă se află în centrul preocupărilor sale. Şi pentru că nicio viaţă nouă nu poate să existe fără declinul a ceea ce a fost înainte, îndrăgostiţii care se încăpăţânează să menţină totul la cote ameţitoare vor trăi o relaţie din ce în ce mai osificată. Tocmai dorinţa de a forţa iubirea să continue numai în forma sa cea mai pozitivă duce, în cele din urmă, la moartea definitivă a iubirii.

Pescarul se află în faţa unei mari provocări: confruntarea cu Doamna Moarte, cu îmbrăţişarea ei, cu ciclurile ei de viaţă şi moarte. Spre deosebire de alte poveşti în care pescarul prinde şi apoi eliberează o făptură acvatică, răsplătit fiind pentru gestul său cu împlinirea unei dorinţe, Doamna Moarte nici nu se gândeşte să plece şi nu consimte să îndeplinească vreo dorinţă. Ea iese la suprafaţă, fie că place sau nu, pentru că fără ea nu poate exista o adevărată cunoaştere a vieţii, iar fără această cunoaştere nu poate exista nici loialitate, nici iubire adevărată, nici devotament. Iubirea are un preţ. Cel al curajului. Căci, aşa cum vom vedea, drumul e lung.

Am observat frecvent la îndrăgostiţi, indiferent de sex, următorul fenomen: două persoane încep un dans pentru a vedea dacă vor vrea să se iubească. Şi, dintr-odată, Femeia-schelet este din întâmplare prinsă-n cârlig. Ceva în relaţia lor începe să piardă din intensitate şi riscă să se degradeze. Uneori slăbeşte plăcerea dureroasă a

atracţiei sexuale, sau încep să fie remarcate părţile slabe şi rănite ale celuilalt ori inadecvarea sa ca trofeu, şi atunci iese la suprafaţă ţeasta cheală, cu dinţii îngălbeniţi, ai bătrânei creaturi.

Pare înspăimântător, dar este prima dată când ni se oferă realmente ocazia de a ne demonstra curajul şi de a cunoaşte iubirea. Să iubeşti înseamnă să rămâi alături de celălalt. Înseamnă să intri, dintr-o lume a fanteziei, într-un univers în care este posibilă iubirea durabilă, faţă în faţă, o iubire bazată în întregime pe devotament. Iubire înseamnă să rămâi atunci când fiecare celulă strigă: „Fugi!…”

Când îndrăgostiţii sunt capabili să suporte natura viaţă-moarte-viaţă, când pot să o vadă ca pe un continuum – ca noaptea între două zile – ca forţă ce creează o iubire care să dureze toată viaţa, ei pot să-i ţină piept Femeii-schelet în relaţia lor. împreună, ei devin atunci mai puternici şi ajung la o mai profundă înţelegere a celor două lumi în care trăiesc, lumea materială şi lumea spiritului.

În cei peste douăzeci de ani de practică, am văzut bărbaţi şi femei cuibărindu-se pe canapeaua mea şi spunând cu o fericire amestecată cu spaimă: „Am cunoscut pe cineva… Nu mă gândeam, îmi vedeam de-ale mele, nici nu mă uitam în jur. Şi, deodată, o (îl) întâlnesc pe Ea (El). Şi acum ce să fac?…” Ei alimentează noua relaţie şi în acelaşi timp sunt speriaţi. Dau înapoi, se îngrijorează. Se tem cumva să nu piardă iubirea celuilalt? Nu. Sunt înspăimântaţi, fiindcă încep să zărească ţeasta cheală ivindu-se din valurile pasiunii lor. Ai!… Şi acum ce să facă? …

Le spun că e un moment magic, dar asta nu-i linişteşte prea mult. Le spun că urmează să li se întâmple ceva cu adevărat minunat, însă nu par prea convinşi. îi rog să reziste, şi reuşesc, dar cu mari eforturi. Însă n-apuc nici

măcar să prind de veste, din perspectiva analizei, că bărcuţa relaţiei lor de iubire se îndreaptă tot mai repede către mal. Cât ai zice peşte, cei doi sar pe uscat şi… se salvează cine poate!… Iar eu, ca psihanalist, fug alături de ei încercând să strecor câte-un cuvânt, în timp ce, împleticindu-se, pe urmele noastre vine… ghiciţi voi cine.

În general, când ne trezim în faţa Femeii-schelet, primul impuls este să fugim mai iute ca vântul şi cât mai departe. Chiar şi fuga face parte din proces. E omeneşte, la urma urmei, dar nu trebuie să dureze la infinit.

Urmărirea şi ascunderea în poveştile de iubire, natura Moarte are prostul obicei de a apărea chiar în clipa când credem că am cucerit pe cineva, că am prins „un peşte mare”. Atunci iese la suprafaţă natura viaţă-moarte-viaţă, îngrozindu-i pe cei doi parteneri, care încep să se gândească serios la motivele pentru care relaţia lor nu poate, nu va putea sau nu ar trebui să „meargă”. Acesta este momentul plonjării în vizuină, în încercarea de a deveni invizibili. Invizibili pentru cine? Pentru celălalt? Nu. Pentru Femeia-schelet. Ea este motivul real al fugii şi al ascunderii. Dar, cum vom vedea, nu există niciun loc unde să ne putem ascunde.

Psihicul raţional caută ceva profund. Şi nu numai că găseşte, dar are un şoc atât de mare, că de-abia îl poate suporta. Îndrăgostiţii au impresia că sunt urmăriţi. Uneori ei cred că partenerul lor este urmăritorul, în realitate, este Femeia-schelet. La început, atunci când învăţăm să iubim cu adevărat, înţelegem greşit unele lucruri. Credem că celălalt ne urmăreşte când, de fapt, tocmai intenţia noastră de a stabili o relaţie specială cu o altă persoană este cea care agaţă Femeia-schelet astfel încât să nu ne scape. Oriunde se naşte iubirea, forţa viaţă-moarte-viaţă iese la suprafaţă. Întotdeauna.

Iată-i deci pe cei doi – pescarul şi Femeia-schelet –

încurcaţi unul cu altul. Şi, în timp ce vine împleticindu-se în urma pescarului îngrozit, Femeia-schelet începe să participe la viaţă într-un mod primitiv: i se face foame şi mănâncă peşte uscat. Mai târziu, când se trezeşte şi mai mult la viaţă, îşi stinge setea cu lacrima pescarului.

În toate poveştile de iubire, întâlnim acest straniu fenomen: cu cât iubitul fuge mai tare, cu atât Femeia-schelet iuţeşte pasul. Când unul dintre cei doi îndrăgostiţi încearcă să fugă din relaţie, relaţia este investită în mod paradoxal cu şi mai multă viaţă. Cu cât se creează mai multă viaţă, cu atât mai îngrozit e pescarul. Şi cu cât fuge mai tare, mai multă viaţă se creează… Aceasta e una din marile tragicomedii ale vieţii.

Un om aflat într-o situaţie similară a visat că se îndrăgostise de o femeie, al cărei trup diafan se deschise ca un dulăpior. În interior erau embrioni fremătători şi sclipitori, pumnale pline de sânge pe rafturi şi pungi ticsite cu verdeţuri proaspete de primăvară. Omul în cauză a fost pus serios pe gânduri, căci acela era un vis despre natura viaţă-moarte-viaţă.

Aceste întrezăriri ale interiorului Femeii-schelet îi fac pe ucenicii iubirii să înşface undiţa şi să fugă de ea mâncând pământul. Femeia-schelet este imensă şi misterioasă; numinozitatea ei este orbitoare. Psihic vorbind, se întinde de la un orizont la altul şi de la paradis la infern. Este impresionant de vastă… Şi cu toate acestea, nu-i de mirare că oamenii aleargă s-o îmbrăţişeze. Ceea ce ne înspăimântă ne poate întări, ne poate vindeca.

În etapa fugii şi ascunderii, îndrăgostiţii încearcă să-şi raţionalizeze frica de ciclurile viaţă-moarte-viaţă ale iubirii. „Ar putea fi mai bine cu altcineva”, îşi spun ei, sau „Nu vreau să renunţ la…” sau „Nu vreau să-mi schimb viaţa”, sau „Nu vreau să văd rănile altuia, şi nici pe-ale mele”, sau „încă nu sunt pregătit”, sau „Nu vreau să fiu

transformat fără să ştiu mai întâi, şi în cel mai mic detaliu, cum voi fi/ce voi simţi după aceea”.

E un moment când gândurile toate se învălmăşesc, când cauţi cu disperare să te pui la adăpost, iar inima bate nebuneşte, nu pentru că iubeşte şi este iubită, ci pur şi simplu de frică. Cumplit este să te prindă Doamna Moarte! Dar şi mai cumplit e să stai faţă în faţă cu forţa viaţă-moarte-viaţă!

Unii fac greşeala să creadă că fug de relaţia cu celălalt. Dar nu. Nu de iubire fug, şi nici de presiunea relaţiei. Ei caută să evite misterioasa forţă viaţă-moarte-viaţă. Psihologia o numeşte „teamă de intimitate, teamă de implicare”. Acestea nu sunt însă decât simptome. Adevărata problemă este neîncrederea. Cei care fug mereu se tem să trăiască în acord cu ciclurile naturii sălbatice.

Pescarul nostru este deci urmărit. Doamna Moarte îl urmăreşte pe apă şi pe uscat; ea trece graniţa dintre inconştient şi masa solidă, conştientă, a minţii. Psihicul conştient se edifică în legătură cu ceea ce a prins şi încearcă, disperat, să scape de pradă. Aşa procedăm mereu în viaţa noastră. Ceva înspăimântător începe să iasă la suprafaţă. Nu-i dăm atenţie şi continuăm să tragem, crezând că tocmai am pus mâna pe o comoară. Şi este într-adevăr o comoară, dar nu de tipul celei pe care ne-o imaginam. Din nefericire, am fost învăţaţi să ne temem de ea, şi atunci încercăm să fugim, s-o aruncăm sau s-o înfrumuseţăm ca să pară altceva decât este. Dar asta nu serveşte la nimic. În final, toţi trebuie să o sărutăm pe zgripţuroaică.

Acelaşi lucru se întâmplă şi în iubire. Vrem doar frumosul, şi ne trezim faţă în faţă cu „urâtul”. O respingem mereu, dar Femeia-schelet nu se lasă. Noi fugim, ea ne urmăreşte. Ea este marele maestru pe care am tot spus că ni-l dorim. Iar acum când vine, urlăm exasperaţi: „Nu, nu,

vrem alt maestru!” Păcat! Acesta este maestrul fiecăruia dintre noi.

Se spune că maestrul apare atunci când elevul este pregătit. Înseamnă că maestrul interior apare atunci când sufletul e pregătit, nu eul. Maestrul vine întotdeauna când sufletul îl cheamă. Din fericire… căci eul nu-i niciodată pregătit. De-ar fi să aşteptăm ca eul să se pregătească pentru ca maestrul să vină, am rămâne toată viaţa fără maestru. Avem însă noroc, căci sufletul îşi transmite neîncetat dorinţa, ignorând părerile mereu schimbătoare ale eului.

Când lucrurile se complică, iar relaţia de iubire ia un aspect îngrijorător, mulţi se tem că sfârşitul e aproape. Dar nu e aşa. Fiind o chestiune arhetipală, şi cum Femeia Schelet joacă rolul sorţii, eroul *trebuie s-o* ia la sănătoasa, Doamna Moarte *trebuie* să vină pe urmele lui, iubitul-ucenic *trebuie* să se refugieze, cu sufletul la gură, în mica lui colibă, crezându-se la adăpost. Iar Femeia-schelet *trebuie* să-l urmeze chiar în refugiul lui salvator, el *trebuie* s-o descâlcească şi aşa mai departe.

Pentru îndrăgostiţii din zilele noastre, ideea de a „lua o pauză” este aidoma igluului pescarului, unde el se simte în siguranţă. Uneori, teama de a înfrunta natura Moarte ia forma unui refuz, în încercarea noastră de a păstra doar aspectele plăcute ale relaţiei, fără a avea de-a face în vreun fel cu Femeia-schelet. Dar asta niciodată nu dă rezultate.

Îndrăgostiţii care nu intenţionează să „ia o pauză” sunt profund neliniştiţi, căci ei nutresc dorinţa de a se întâlni cu Femeia-schelet. S-au pregătit, s-au întărit şi caută să-şi ţină fricile sub control. Iar acum, chiar în momentul când sunt pe punctul de a dezlega misterul, când sunt dispuşi să bată în toba inimii şi să cânte pentru o viaţă împreună, celălalt partener strigă: „Încă nu, încă nu!

…” sau „Nu, niciodată!…

E o mare diferenţă între nevoia de singurătate şi reînnoire şi dorinţa de „a lua o pauză” pentru a evita inevitabila relaţie cu Femeia-schelet. Dar această relaţie, însemnând un schimb cu natura viaţă-moarte-viaţă şi acceptarea sa, este pasul următor în întărirea capacităţii noastre de a iubi. Cei ce intră în relaţie cu ea vor dobândi o mare putere de a iubi. Doar ei. Ceilalţi, nu. Nu există altă cale4.

Toate scuzele de genul „încă nu sunt pregătit” sau „îmi trebuie timp” pot fi acceptate, dar numai pentru scurtă vreme. Adevărul e că niciodată nu suntem pe deplin pregătiţi şi niciodată nu e momentul potrivit. Aşa cum se întâmplă la orice plonjare în inconştient, vine o clipă când fiecare trebuie să închidă ochii şi să sară în abis. Dacă n-ar fi fost aşa, cuvintele „erou”, „eroină” sau „curaj” nici n-ar fi existat.

Este necesar să ajungem să înţelegem natura viaţă-moarte-viaţă. Dacă o respingem, Femeia-schelet se scufundă sub apă, dar va ieşi iar şi iar la suprafaţă şi ne va urmări neobosit. Aceasta e misiunea ei. Misiunea noastră este să învăţăm. Dacă vrem să iubim, nu există altă cale. Să o îmbrăţişăm, este o *datorie*. Fără o muncă prin care să fim puşi la încercare, transformarea nu e posibilă şi nici nu vom avea sentimentul unei satisfacţii reale. Să iubeşti plăcerea e uşor. Dar pentru a iubi cu adevărat trebuie să fii un erou capabil să-şi stăpânească propria frică.

Mulţi, foarte mulţi sunt cei ce ajung în acest stadiu al urmăririi şi ascunderii. Din nefericire, unii dintre ei revin mereu aici. Intrarea în vizuină este plină de urmele încercărilor lor disperate de a se pune la adăpost. Dar cei ce vor să iubească imită gesturile pescarului. Fac efortul de a aprinde focul şi de a sta în faţa naturii viaţă-moarte-viaţă. Ei contemplă obiectul fricii lor şi, paradoxal, răspund

cu convingere şi uimire. *Descâlcirea scheletului*

Povestea Femeii-schelet conţine un „test al pretendentului”. Prin acest test, îndrăgostiţii trebuie să-şi demonstreze bunele lor intenţii şi puterea, arătând că au *cojones* sau *ovarios* pentru a înfrunta o numinozitate puternică şi terifiantă, pe care aici am denumit-o natura viaţă-moarte-viaţă, şi pe care alţii o numesc un aspect al Sinelui, spiritul Iubirii, Dumnezeu sau Graţie, energie etc.

Pescarul face dovada bunelor sale intenţii, a puterii sale şi a implicării sale crescânde în relaţia cu Femeia-schelet, eliberând-o din firul în care s-a încurcat. O priveşte cum stă îngrămădită într-un colţ şi parcă vede în ea licărind ceva, dar nu ştie ce. A fugit dinaintea ei cu răsuflarea tăiată, gâfâind. Acum, iată, se gândeşte s-o atingă. Prin simpla-i prezenţă, ea îl înduioşează profund. Când vom înţelege singurătatea naturii viaţă-moarte-viaţă în interiorul psihicului, cea care, nu din vina ei, este mereu respinsă… atunci şi pe noi ne va înduioşa.

Când iubim, oricât de mari ne-ar fi teama şi neîncrederea, suntem dispuşi să eliberăm oasele naturii Moarte. Suntem dispuşi să vedem cum lucrează ele împreună. Suntem dispuşi să atingem nefrumosul5 din celălalt şi din noi înşine. În spatele acestei provocări se află un test înţelept din partea Sinelui. El este şi mai evident în poveştile în care frumosul apare la început urât pentru a pune la încercare caracterul cuiva.

În povestea *Diamante*, *perle şi rubine*, fata cea bună, care are însă o mamă vitregă rea la suflet, scoate apă din fântână pentru un străin bogat şi este răsplătită cu darul miraculos prin care-i ies din gură diamante, perle şi rubine de fiecare dată când vorbeşte. Văzând minunea, maştera le porunceşte fetelor ei, nişte leneşe fără pereche, să meargă la aceeaşi fântână şi să-l aştepte acolo pe străinul cel bogat. De data aceasta, însă, vine o femeie sărmană. Le

cere să-i dea puţină apă, iar fetele, trufaşe, o refuză. Femeia le răsplăteşte, făcând să le iasă din gură numai şerpi, broaşte râioase şi şopârle.

Justiţia poveştilor, ca şi cea a psihicului profund, răsplăteşte bunătatea arătată celor ce par inferiori şi pedepseşte refuzul de a fi buni cu cei lipsiţi de frumuseţe. La fel se întâmplă şi cu marile sentimente, cu iubirea. Când ne deschidem şi atingem nefrumosul, suntem răsplătiţi. Când dispreţuim nefrumosul, ne izolăm de viaţa reală şi rămânem afară în frig.

Pentru unii dintre noi este mai uşor să avem gânduri frumoase, înalte, să ne apropiem de ceea ce literalmente ne transcende, decât să atingem ceea ce nu e pozitiv, să-i acordăm ajutor şi asistenţă. E mult mai uşor, aşa cum arată şi povestea, să alungăm nefrumosul, şi chiar să ne simţim îndreptăţiţi. Aceasta e problema cu Femeia-schelet.

Ce este nefrumosul? Foamea noastră secretă de a fi iubiţi este nefrumosul. Modul greşit în care înţelegem să iubim este nefrumosul. Atitudinea noastră lipsită de loialitate şi devotament este respingătoare, sentimentul separării noastre de suflet este dezagreabil, excrescenţele noastre psihice, defectele noastre, neînţelegerile şi fanteziile noastre infantile, toate acestea sunt nefrumosul. În plus, cultura noastră consideră că nefrumosul este natura viaţă-moarte-viaţă, cea care creează, distruge şi creează din nou.

Să descâlcim oasele Femeii-schelet înseamnă să înţelegem şi să corectăm această eroare conceptuală; înseamnă să înţelegem că iubirea nu-i doar un pat de roze; înseamnă să ne simţim reconfortaţi, nu înfricoşaţi, în întunericul regenerator; înseamnă să punem balsam pe vechile răni; înseamnă să ne schimbăm modul de a fi şi de a vedea pentru a reflecta sănătatea, nu slăbiciunile sufletului.

Pentru a iubi, trebuie să atingem femeia fundamentală, toată numai oase şi nu tocmai frumoasă, descâlcind pentru noi înşine sensul naturii viaţă-moarte-viaţă, punându-i oasele la locul lor şi îngăduindu-i să trăiască din nou. Nu ajunge să aducem subconştientul la suprafaţă, nici s-o târâm din întâmplare pe Femeia-schelet până în casele noastre. Dacă ne temem de ea, dacă o dispreţuim prea mult timp, evoluţia iubirii se opreşte.

Descâlcind misterul Femeii-schelet, începe să se risipească vraja, adică frica noastră de moarte, de moartea veşnică. Din punct de vedere arhetipal, a descâlci ceva înseamnă a străbate un labirint şi a coborî în lumea subpământeană sau acolo unde lucrurile sunt revelate într-un mod complet nou. Trebuie să trecem printr-un proces care la început pare întortocheat, dar care, în realitate, este modelul unei profunde reînnoiri. În poveşti, desfacerea unui nod sau a unei curele, dezlegarea sau descâlcirea este semnul că începem să înţelegem ceva ce până atunci ne era inaccesibil, să-i înţelegem aplicaţiile şi utilitatea; este semnul că suntem pe cale să devenim asemeni unui mag, o fiinţă înţeleaptă.

Eliberând oasele Femeii-schelet, pescarul începe să cunoască, cu propriile-i mâini, articulaţiile Vieţii şi ale Morţii. Scheletul este o excelentă ilustrare a naturii viaţă-moarte-viaţă. Ca imagine psihică, el este compus din sute de bastonaşe mai mici sau mai mari, cu forme ciudate, aflate într-o permanentă şi armonioasă relaţie unele cu altele. Când un os se roteşte, se roteşte întreaga structură, chiar dacă mişcarea ei este imperceptibilă. Ciclurile viaţă-moarte-viaţă sunt exact la fel. Când Viaţa se mişcă, oasele Morţii se mişcă odată cu ea. Când Moartea se mişcă, oasele Vieţii prind şi ele a se răsuci.

Când un oscior e dislocat, rupt sau luxat, acest lucru afectează întregul ansamblu. La fel se întâmplă atunci

când natura viaţă-moarte-viaţă din noi înşine sau din relaţia de iubire este reprimată. Propria noastră viaţă şchioapătă, ezită, se poticneşte, evită orice mişcare. Când aceste structuri şi cicluri sunt afectate, se înregistrează întotdeauna o scădere a libidoului. Atunci iubirea nu mai este posibilă. Iar noi rămânem sub apă, nimic altceva decât nişte oase, legănate încoace şi încolo de curenţi.

Să descâlceşti această natură înseamnă să-i afli punctele sensibile, abitudinile, mişcările. Înseamnă să te familiarizezi cu ciclurile de viaţă şi de moarte, să le memorezi, să vezi cum lucrează împreună, formând un sistem unitar, ca şi scheletul.

Teamă nu poate constitui un motiv serios pentru a abandona această lucrare. Toţi ne temem. Nu e nimic nou sub soare. Cine trăieşte se teme. Corbul inuiţilor este personificarea *trickster*-ului. Sub aspectul său neevoluat, este o fiinţă dominată de pofte. Iubeşte doar plăcerea şi caută permanent să evite incertitudinea şi frica pe care i-o provoacă incertitudinea. E foarte prudent şi extrem de avid în acelaşi timp. Se repede la tot ce pare a-i aduce vreun câştig. Contrariul îl înspăimântă.

Îi plac scoicile frumoase, strălucitoare, mărgelele argintii, banchetele nesfârşite, flecăreala şi siestele confortabile pe hornul cald al igluului. Viitorul îndrăgostit riscă să-i semene Corbului, care vrea „ceva sigur”. Ca şi Corbul, eul se teme că pasiunea va muri, că mâncarea se va termina, că focul se va stinge, că ziua se va sfârşi, că plăcerea va dispărea, şi încearcă să evite toate acestea. Corbul, ca şi eul, începe să trişeze, dar mereu în defavoarea sa, căci, uitându-şi sufletul, îşi pierde puterea.

Eul se teme că, admiţând natura viaţă-moarte-viaţă în viaţa noastră, nu vom mai fi niciodată fericiţi. Dar, până acum, am fost noi oare întotdeauna fericiţi? Nu. Însă eul nedezvoltat este foarte simplist, ca un copil încă

nesocializat, un copil nu foarte optimist. Sau, mai degrabă, un copil care tot timpul caută să vadă care felie e mai mare, care pat e mai moale, care iubit e mai atrăgător.

Trei lucruri fac diferenţa între a trăi cu sufletul şi a trăi doar cu eul: capacitatea de a intui şi de a învăţa noi metode, tenacitatea de a traversa o etapă dificilă şi răbdarea de a învăţa să iubim profund şi durabil. Eul are însă tendinţa de a evita să înveţe. Răbdarea nu este nici ea o calitate a eului. Iar relaţiile durabile nu sunt punctul său forte. Prin urmare, nu cu eul veşnic schimbător îl iubim pe celălalt, ci mai curând cu sufletul nostru sălbatic.

Trebuie să ai, cum spune poeta Adrienne Rich6, o „răbdare sălbatică” pentru a descâlci oasele Doamnei Moarte, pentru a-i înţelege menirea, pentru a avea destulă tărie şi a rămâne cu ea. Ar fi greşit să credem că numai un erou cu muşchi de oţel poate s-o facă. Nu. E nevoie de o inimă dispusă să moară şi să renască, să moară din nou şi să renască iarăşi şi iarăşi.

Descâlcindu-i oasele, vedem că Femeia-schelet este bătrână, mai bătrână chiar decât timpul. Ea, Doamna Moarte, măsoară energia în raport cu distanţa, calculează timpul prin raportare la libido, iar spiritul îl cântăreşte punând în celălalt taler al balanţei supravieţuirea. Meditează îndelung asupra lui, îl analizează, îl evaluează, apoi îl investeşte cu

O mică scânteie sau cu vâlvătaia surprinzătoare a unui foc sălbatic, ori îi slăbeşte puţin forţa, îl acoperă cu cenuşă sau îl stinge de tot. Ea ştie ce trebuie făcut. Ştie când a venit vremea.

Eliberând-o din încâlceală, dobândim capacitatea de a intui ce va urma, de a înţelege cum relaţionează între ele toate aspectele psihicului şi ce putem face noi înşine. Un astfel de proces ne conduce spre o clară cunoaştere de sine, dar şi a celuilalt, şi întăreşte capacitatea noastră de a

aborda etapele, proiectele, perioadele de incubaţie, naştere şi transformare cu seninătate şi cu maximum de graţie.

În acest sens, un îndrăgostit – neştiutor la început – devine un adevărat artizan al iubirii observând atent această Femeie-schelet şi inventariindu-i oasele. Pe măsură ce acceptăm ciclurile viaţă-moarte-viaţă, putem anticipa ciclurile relaţiei, ştiind că unui declin îi urmează întotdeauna o creştere, iar lipsurilor, abundenţa.

Cine a descâlcit oasele Femeii-schelet, ştie ce înseamnă răbdarea, ştie să aştepte. Nu-l sperie sărăcia, dar nici nu e copleşit atunci când toate

I se împlinesc. Nevoia sa de a avea totul „imediat" se transformă într-o artă mult mai subtilă: el descoperă toate faţetele relaţiei, observă articularea ciclurilor sale. Nu se teme să relaţioneze cu frumuseţea sălbăticiei, cu frumuseţea necunoscutului, cu frumuseţea nefrumosului. Şi, astfel, devine iubitul sălbatic perfect.

Cum poate un bărbat să înveţe toate aceste lucruri? Cum poate fiecare dintre noi să le înveţe? E de-ajuns să intrăm în dialog cu natura viaţă-moarte-viaţă, ascultând vocea interioară, care nu este cea a eului. Învăţăm, punându-i naturii viaţă-moarte-viaţă întrebări directe despre iubire, despre modul de a iubi, şi apoi ascultându-i răspunsurile. Procedând astfel, învăţăm să nu ne lăsăm înşelaţi de vocea agasantă care, de undeva, dintr-un ungher al minţii, ne şopteşte: „E stupid… pur şi simplu baţi câmpii…" Învăţăm să ignorăm această voce şi să ascultăm ceea ce vine de dincolo de ea. Învăţăm să urmăm sfaturile pe care le auzim – tot ceea ce ne conduce către o adâncă înţelegere a lucrurilor, către iubire sinceră, către o viziune clară a sufletului.

Este bine să ne dedicăm zilnic exerciţiului meditativ al descâlcirii naturii viaţă-moarte-viaţă. În timp ce face

lucrul acesta, ca să-i fie mai uşor, pescarul cântă mereu un cântec dintr-un singur vers. E un cântec care-l ajută să devină conştient. Nu ştim ce cântă. Putem doar să ne imaginăm. Şi, în timp ce descâlcim această natură, ar fi bine să facem ca el şi să cântăm ceva de genul: „Ce trebuie să las să moară un pic mai mult astăzi pentru a crea mai multă viaţă? Ce ştiu că trebuie să moară, dar ezit să las lucrurile să-şi urmeze cursul lor? Ce trebuie să moară în mine ca să pot iubi? Care este nefrumosul de care mi-e teamă? Ce folos îmi aduce astăzi puterea nefrumosului? Ce trebuie să moară astăzi? Ce trebuie să trăiască? Cărei vieţi mi-e teamă să-i dau naştere? Şi dacă nu acum, atunci când?”

Cântând cântecul conştienţei până simţim arsura adevărului, iluminăm întunericul psihicului, aşa încât să vedem ce facem… ce facem cu adevărat, nu ce ne place nouă să credem că facem. Asta înseamnă să ne descâlcim propriile sentimente şi să începem să înţelegem motivul pentru care iubirea şi viaţa trebuie trăite până în măduva oaselor.

Pentru a-i ţine piept Femeii-schelet, nu-i nevoie să jucăm rolul eroului solar, nici să dăm vreo bătălie ori să ne riscăm viaţa în deşert. E suficient să o descâlcim. Puterea venind din cunoaşterea naturii viaţă-moarte-viaţă, le aparţine îndrăgostiţilor care-şi învinge impulsul de a fugi şi nevoia de a se simţi în siguranţă.

Anticii care căutau această cunoaştere a vieţii şi a morţii o numeau *Perlă de Mare Preţ*, *Comoară Neasemuită*. Cine ţine firele acestor mistere şi le descurcă dobândeşte o profundă cunoaştere a Destinului şi a Timpului, un timp pentru fiecare lucru şi fiecare lucru la timpul său. Nimic nu protejează mai bine iubirea, nu o hrăneşte, nu o întăreşte, ca această cunoaştere.

Asta îl aşteaptă pe îndrăgostitul care se aşază lângă

foc cu Femeia-schelet, o contemplă şi se lasă înduioşat de ea. Asta îi aşteaptă pe toţi cei ce vor atinge nefrumosul din ea şi-i vor descâlci cu tandreţe natura viaţă-moarte-viaţă.

Somnul încrederii în această etapă a relaţiei, iubitul revine la o stare de inocenţă, o stare în care încă îl năpădesc emoţiile, o stare în care e plin de dorinţe, speranţe şi vise. Inocenţa nu-i totuna cu naivitatea. O veche zicală spune aşa: „Ignoranţă e atunci când nu ştii nimic şi eşti înclinat spre a face binele. Inocenţă e atunci când ştii totul şi eşti mai departe înclinat spre a face binele".

Să vedem unde am ajuns. Pescarul-vânător a scos la suprafaţă natura viaţă-moarte-viaţă. A fost, împotriva voinţei lui, „urmărit" de ea. Dar a reuşit să o înfrunte. Ba chiar l-a înduioşat, văzând-o încurcată în firul de pescuit, şi a atins. – o. Toate acestea îl conduc la o deplină participare, la transformare şi iubire.

Metafora somnului poate să denote o inconştienţă psihică, dar aici ea simbolizează creaţia şi reînnoirea. Somnul este simbolul renaşterii, în miturile creaţiei, sufletele dorm în timpul unei transformări de o anume durată, căci în somn suntem recreaţi, reînnoiţi.

Nevinovatul somn, cel ce desface Fuiorul încâlcit al grijii – somnul:

El, moartea vieţii fiecărei zile.

El, scalda grelei trude şi balsamul Durerii sufleteşti, şi-a doua mană A marii firi, iar la ospăţul vieţii Cel mai de seamă fel.

Shakespeare, *Macbeth*, actul II, scena 2*

— Traducerea Ion Vianu (*n*. trad.).

Dacă ar fi să-l privim pe cel mai dur, cel mai crud, cel mai nemilos om din lume, atunci când doarme sau chiar când se trezeşte, am vedea în el, pentru o clipă, inocenţa pură a copilului. În somn, redevenim buni. În somn,

suntem regeneraţi, remontaţi din interior. Suntem proaspeţi şi noi.

La această stare de inocenţă înţeleaptă ajungem renunţând la cinism şi autoprotecţie şi reintrând în starea de uimire proprie celor foarte tineri sau foarte bătrâni. Trebuie să privim lumea cu ochii unui spirit înţelept şi iubitor, nu cu ochii unui câine bătut, ai unei fiinţe hăituite, ai unui om rănit şi furios. Inocenţa este o stare ce se reînnoieşte în timpul somnului. Din păcate, când se trezesc dimineaţa, mulţi o dau la o parte, odată cu plapuma. Ar fi mult mai bine să o păstrăm cu noi, ca să-i simţim căldura.

Ca să revenim la această stare va trebui poate să ne eliberăm de vechile păreri în care ne-am fixat ani de zile, să renunţăm la fortificaţiile de insensibilitate pe care ni le-am construit cu grijă timp de decenii. Dar odată ce ne-am întors la ea, nu va mai fi nicicând nevoie să căutăm, să săpăm ca să o regăsim. Revenirea la o stare de inocenţă vigilentă nu e un efort aşa de mare, ca atunci când muţi de pildă un maldăr de cărămizi dintr-un loc în altul. Trebuie doar să stai liniştit suficient timp, pentru ca spiritul să te găsească. Se spune că ceea ce cauţi, te caută la rându-i de mult şi, dacă stai liniştit, te va găsi. De îndată ce soseşte, nu te mişca. Aşteaptă în linişte să vezi ce se întâmplă.

Aşa trebuie să ne apropiem de natura Moarte, nu viclean şi prefăcut, ci cu un spirit încrezător. Cuvântul „inocent” este adesea folosit pentru a desemna un om care nu ştie mai nimic, un naiv. Etimologic însă înseamnă a fi neprihănit, nevinovat. În spaniolă, termenul *inocente* defineşte o persoană care caută să nu rănească pe nimeni, dar care are totodată capacitatea de a vindeca rănile pe care ceilalţi i le-ar putea face.

La inocente este adeseori numele dat unei *curândera*, cea care tămăduieşte. Să fii inocent înseamnă să vezi clar care e problema şi să o remediezi. Înseamnă să nu faci rău

nimănui, şi nici ţie, dar şi să-i poţi vindeca pe ceilalţi şi pe tine însuţi. Acestea sunt ideile de forţă ce stau la baza conceptului de inocenţă.

Prin metafora somnului inocent, pescarul arată că are suficientă încredere în natura viaţă-moarte-viaţă, pentru a se odihni şi a-şi reface forţele în prezenţa sa. El intră într-o tranziţie care îl va duce la o înţelegere mai adâncă, la un stadiu de maturitate mai înalt. În această stare fiind, îndrăgostiţii se abandonează puterilor propriului lor suflet, încrederii, credinţei şi profundei puteri a inocenţei. În timpul acestui somn spiritual, cel ce iubeşte are încredere, ştie că în el se vor săvârşi lucrările sufletului, că totul va fi aşa cum trebuie să fie. Lipsit de neîncredere, el doarme atunci somnul înţelepţilor.

Există o neîncredere motivată, când pericolul este aproape, şi una nejustificată, consecinţă a rănirilor anterioare. Aceasta din urmă îi face pe oameni să fie susceptibili şi indiferenţi, chiar şi atunci când ar vrea să fie calzi, afectuoşi. Cei care se tem că ar putea „să cadă în plasă”, să fie „traşi pe sfoară” – sau care strigă-n gura mare că vor să fie „liberi” – sunt cei care lasă aurul să li se scurgă printre degete.

De multe ori am auzit bărbaţii spunându-mi că sunt îndrăgostiţi de o „femeie minunată”, care e îndrăgostită de ei, dar că nu se puteau „abandona” suficient pentru a-şi da seama ce simt cu adevărat pentru ea. Totul se schimbă însă din ziua în care acceptă să iubească „chiar dacă…”, chiar dacă simt o strângere de inimă, chiar dacă sunt neliniştiţi, chiar dacă au mai fost răniţi, chiar dacă se tem de necunoscut.

Uneori nu există cuvinte care să-ţi dea curaj. Uneori trebuie pur şi simplu să faci pasul. În viaţa unui bărbat vine întotdeauna un moment când se va lăsa cu totul în voia iubirii, când se va teme mult mai mult să rămână

prizonier în albia secată a psihicului, decât să intre într-un teritoriu luxuriant, dar de negăsit pe nicio hartă. Când asupra vieţii se exercită un control excesiv, va fi tot mai puţină viaţă de controlat.

În această stare de inocenţă, pescarul este din nou un suflet tânăr, în somn, nu există cicatrici, nici amintirea a ceea ce a fost ieri sau mai demult. În somn, el se reînnoieşte.

În psihicul masculin, există o fiinţă, un bărbat nevătămat, care crede în viaţă, în noţiunea de bine, şi care nu doar e înţelept, dar nici nu se teme să moară. Unii ar putea vedea în el un sine războinic. Dar este mai mult decât atât. Este un sine spiritual, un spirit tânăr care continuă să iubească, în ciuda rănilor, exilurilor, suferinţelor, pentru că el îşi este, în felul lui, propriul său tămăduitor, propriul său vindecător.

Femeile pot confirma că au văzut această creatură ascunsă în fiinţa bărbatului, de care el nu este însă conştient. Capacitatea acestui spirit tânăr de a-şi canaliza energiile vindecătoare către propriul psihic este uluitoare. El are încredere. Încrederea lui nu se bazează pe voinţa partenerului de a nu-l răni; ea vine din convingerea că orice rană făcută lui poate fi vindecată, că vechii vieţi îi urmează întotdeauna o viaţă nouă. El e convins că fiecare eveniment din viaţa sa, oricât de neînsemnat ar fi, are un sens ascuns şi se poate transforma în energie vitală.

Ar mai fi de spus că, uneori, pe măsură ce bărbatul devine mai liber şi se apropie mai mult de Femeia-schelet, iubita lui devine tot mai temătoare şi trebuie, la rându-i, să descâlcească natura viaţă-moarte-viaţă, să o cerceteze, să înveţe să se încreadă în ea. Când s-au iniţiat corespunzător, dobândesc amândoi puterea de a alina orice suferinţă, de a supravieţui oricărei dureri.

Unora le este teamă să „doarmă” în prezenţa celuilalt

şi să revină la starea de inocenţă psihică sau se tem că celălalt ar putea profita de ei. Aceşti oameni proiectează totul în ceilalţi şi pur şi simplu nu au încredere în ei înşişi. Obiectul neîncrederii lor nu este însă fiinţa iubită, ci natura viaţă-moarte-viaţă, cu care nu au căzut încă la pace. În natura Moarte trebuie ei să aibă încredere. La fel ca în somn, natura viaţă-moarte-viaţă, în forma sa cea mai sălbatică, este tot atât de simplă ca expiraţia (sfârşitul) şi inspiraţia (începutul). E suficient să admitem că oricărui sfârşit îi urmează totdeauna un nou început.

Cum se ajunge aici? Cu puţin noroc, epuizarea ne va face în cele din urmă să ne abandonăm acestei încrederi. Altfel, trebuie să ne impunem mental o stare de încredere, să eliminăm toate condiţionările, toţi acei „dacă" şi „numai". Nu are rost să aşteptăm momentul când ne vom simţi îndeajuns de puternici pentru a avea încredere, căci ziua aceea nu va veni niciodată. Trebuie deci să ne asumăm riscul că instinctul nu ne înşală şi că tot ce-am fost învăţaţi despre natura viaţă-moarte-viaţă este greşit.

Pentru ca iubirea să înflorească, partenerul trebuie să fie încredinţat că orice se va întâmpla va aduce inevitabil cu sine o transformare. El trebuie să-şi permită să intre în acea stare de somn care-i restituie omului inocenţa sa înţeleaptă, cea care creează şi recreează spirala experienţei viaţă-moarte-viaţă.

Darul lacrimilor în timp ce pescarul doarme, o lacrimă-i răsare de sub pleoape. Femeia-schelet o zăreşte. Însetată, se târăşte anevoie spre el şi bea din cupa ochiului său. Oare din ce vis al pescarului să fi izvorât acea lacrimă?

Lacrimile au putere creatoare. În mituri, lacrimile sunt sursă de creaţie intensă şi unire sinceră. Medicina populară le foloseşte drept liant: ele fixează elementele, unesc gândurile, leagă sufletele. În poveşti, lacrimile pun

pe fugă tâlharii sau produc inundaţii. Pulverizate în aer, cheamă spiritele. Picurate pe corp, tămăduiesc rănile, redau vederea, iar când sunt atinse, dau loc concepţiei.

Pentru cine s-a aventurat atât de departe în relaţia sa cu natura viaţă-moarte-viaţă, lacrima plânsă este cea a pasiunii şi a compasiunii pentru sine şi pentru celălalt. Este lacrima cel mai greu de plâns, mai ales pentru unii bărbaţi şi pentru acele femei pe care viaţa le-a împietrit.

Această lacrimă a pasiunii şi a compasiunii se naşte cel mai adesea după descoperirea întâmplătoare a comorii, după urmărirea terifiantă, după descâlcirea oaselor Femeii-schelet, căci, împreună, toate acestea duc la epuizare, la distrugerea oricărei apărări, la confruntarea cu sine, la despuierea până la oase, la dorinţa de a şti mai mult şi în acelaşi timp de a găsi alinare. Omul înţelege atunci ce vrea cu adevărat sufletul şi plânge.

Aşa cum a fost scoasă din adâncuri Femeia-schelet, tot astfel şi această lacrimă, acest sentiment al bărbatului, iese acum la suprafaţă. Este o lecţie de iubire de sine şi de iubire pentru celălalt. Odată eliberat de toate firele şi cârligele lumii exterioare, Femeia-schelet va putea să vină lângă el, să bea, să se hrănească din preaplinul sentimentelor lui cele mai adânci, în această nouă ipostază, este în măsură să-i stingă setea.

Lacrima lui cheamă spiritul Femeii-schelet – ideile şi puterile dintr-un îndepărtat lăcaş al lumii psihice se reunesc prin căldura acestei lacrimi. Istoria simbolului apei ca forţă creatoare sau cale de trecere este lungă şi extrem de variată. O ploaie de lacrimi aduce primăvara. Drumul către lumea subpământeană trece printr-o cascadă de lacrimi. Plânsul, auzit de un om cu suflet, este înţeles ca o chemare, ca o dorinţă de apropiere. Şi astfel, pescarul plânge, iar Femeia-schelet se apropie. Fără lacrima lui, ea ar fi rămas doar un morman de oase şi nimic mai mult.

Fără lacrima lui, el nu s-ar fi deschis niciodată către iubire.

Lacrima visătorului se naşte atunci când viitorul îndrăgostit îşi dă voie să-şi simtă durerea şi să-şi panseze rănile, când îşi îngăduie să vadă autodistrugerea pricinuită de pierderea încrederii în bunătatea Sinelui, când se simte rupt de ritmurile protectoare şi înnoitoare ale naturii viaţă-moarte-viaţă. Atunci plânge, simţindu-şi singurătatea, dorul imens de acel tărâm al psihicului, de acea cunoaştere sălbatică.

Acest om e pe cale să se vindece, să înţeleagă. Singur îşi prepară balsamul, şi singur îşi asumă sarcina de a o hrăni pe cea care fusese „suprimată”. Prin lacrimile lui, el începe să creeze.

Nu-i de ajuns să iubeşti. Nu-i de ajuns să nu fii un „obstacol” pentru celălalt, nici să-l „susţii”, să fii „disponibil” şi alte lucruri de genul acesta. Trebuie să înţelegi ce sunt viaţa şi moartea, în general şi în particular. În acest sens, oasele Femeii-schelet sunt pentru bărbat cea mai bună şcoală. Ea aşteaptă semnul prin care el recunoaşte că este rănit, acea unică lacrimă, expresie a sentimentului său profund.

Această mărturisire hrăneşte natura viaţă-moarte-viaţă. El creează o legătură şi începe procesul adevăratei cunoaşteri. Toţi am făcut greşeala să credem că am putea fi vindecaţi de altcineva. Va fi greu să ne dăm seama că nu e aşa, câtă vreme plasăm rana în exterior, în loc s-o vindecăm înăuntrul nostru.

Poate că o femeie nu-şi doreşte mai mult de la un bărbat decât să-şi dizolve proiecţiile şi să-şi vadă propria rană, căci atunci lacrima lui se naşte spontan şi, din acel moment, va şti cu certitudine cui, în el însuşi şi în exterior, trebuie să-i fie credincios. El devine propriul său vindecător. Nu mai tânjeşte după Sinele profund, şi nici nu mai aşteaptă ca femeia să fie analgezicul său.

Un mit grec ilustrează perfect acest aspect. Philoctet, cel ce moştenise arcul şi săgeţile fermecate ale lui Heracles, fusese muşcat, în drum spre Troia, de un şarpe. Rana însă nu se mai vindeca şi începuse să miroase atât de urât, iar el scotea asemenea urlete, încât camarazii săi îl abandonară şi-l lăsară să moară pe insula Lemnos.

Philoctet reuşi totuşi să supravieţuiască, vânând păsări cu infailibilul arc al lui Heracles. Dar rana supura, iar duhoarea devenise atât de grea, că orice marinar care ajungea aproape de insulă se îndepărta imediat. Şi totuşi, câţiva bărbaţi hotărâră să înfrunte mirosul scârbos al rănii lui Philoctet, ca să-i fure arcul şi săgeţile magice.

Traseră la sorţi, iar sarcina îi reveni celui mai tânăr7 dintre ei. Mai vârstnicii îl sfătuiră să pornească grabnic spre insulă pentru a profita de întunericul nopţii. Atunci tânărul ridică ancora. Dar odată cu mirosul mării, vântul îi aduse un altul, atât de greu, că trebui să-şi înfăşoare faţa într-o pânză înmuiată în apa mării ca să poată respira. Nimic însă nu-i putea feri urechile de urletele înfiorătoare ale lui Philoctet.

Luna se ascunse într-un nor. „Foarte bine”, gândi el când barca atinse ţărmul, şi se apropie tiptil de sărmanul Philoctet. Dar când să pună mâna pe arcul şi săgeţile mult râvnite, o rază de lună, rătăcită, lumină pe neaşteptate chipul descompus de durere al bătrânului muribund. Fără să ştie de ce, îi dădură lacrimile. O milă sfâşietoare-l cuprinse.

În loc să-i fure arcul şi săgeţile, îi curăţă rana şi o bandajă. Rămase apoi lângă bătrân, îl hrăni, îl spălă, aprinse focul şi-l îngriji până fu posibil să-l ducă la Troia, unde Asclepios, semizeul, avea să-l vindece.

Lacrima compasiunii se naşte când devenim conştienţi de rana urât mirositoare, ale cărei cauze şi forme diferă de la om la om. O astfel de rană este, pentru

unii, strădania lor de-o viaţă de a urca un munte, pentru a-şi da seama, într-un târziu, că nu acela trebuiau să-l urce. Pentru alţii, ea reprezintă abuzurile nerezolvate şi netratate, suferite în copilărie. Iar pentru alţii, rana poate fi o pierdere dureroasă, suferită în viaţă sau în iubire. Astfel, un tânăr şi-a pierdut prima lui iubire, fără ca nimeni să-l consoleze şi fără să ştie cum s-ar putea vindeca. Ani în şir a rătăcit copleşit de durere, continuând să nege însă că ar fi rănit. Alt tânăr, care tocmai fusese recrutat într-o echipă profesionistă de baschet, s-a rănit accidental la un picior. Handicapat pe viaţă, şi-a văzut visul spulberat într-o clipă. A fost o adevărată tragedie. Nu numai că era afectat fizic, dar singurul balsam turnat pe rană vreme de douăzeci de ani a fost un amestec de amărăciune, abuz de narcotice şi excese de tot felul. Când bărbaţii au o asemenea rană, mirosul ei se simte de la distanţă. Şi nicio femeie, nicio iubire, nicio mângâiere nu poate s-o vindece, ci doar compasiunea faţă de sine însuşi.

Când omul plânge, e semn că a pus degetul pe rana sa. Vede că, din cauza ei, a trăit apărându-se. Şi vede ce a pierdut din acest motiv. Vede cum i-a paralizat iubirea de viaţă, iubirea de sine, iubirea pentru ceilalţi.

În poveşti, lacrimile îi transformă pe oameni, le reamintesc lucrurile cu adevărat importante şi le salvează sufletul. Numai împietrirea inimii poate să împiedice lacrimile şi unirea. Sufiţii au o zicală, sau mai curând o rugăciune către Dumnezeu: „Sfarmă, Doamne, inima mea, să-ncapă în ea Iubirea Infinită!”

Sentimentul de duioşie, care-l îndeamnă să descâlcească oasele Femeii-schelet, îi stârneşte pescarului şi alte doruri, de mult uitate, şi reînvie compasiunea pentru sine însuşi. Aflându-se acum într-o stare de inocenţă, cu alte cuvinte, imaginându-şi că totul e posibil, nu se mai teme să dea glas dorinţelor sufletului său. Nu se

mai teme să dorească, încredinţat fiind că nevoile sale vor fi împlinite. E o mare alinare să ştie că cerinţele sufletului îi vor fi ascultate. Atunci când, plângând, arată ce simte cu adevărat, grăbeşte momentul unirii cu natura viaţă-moarte-viaţă.

Lacrima lui o atrage pe Femeia-schelet; îi provoacă setea şi dorinţa de a adânci relaţia lor. La fel ca în basme, lacrimile atrag lucrurile la noi, le corectează, furnizează partea sau fragmentul lipsă. În povestea africană *Cascada de Aur*, un vrăjitor salvează o tânără sclavă fugară, vărsând atât de multe lacrimi, încât acestea formează o adevărată cascadă sub care ea îşi găseşte refugiul. Într-o altă poveste africană, *Clinchetul oaselor*, sufletele vracilor morţi sunt invocate stropind pământul cu lacrimi de copil. Lacrimile au putere de atracţie, iar lacrima conţine în sine imagini puternice care ne călăuzesc. Lacrimile nu doar reprezintă o emoţie; ele sunt totodată lentile care ne oferă o altă viziune, un alt punct de vedere.

Pescarul din poveste îşi deschide inima. Nu este iubirea pentru sânul matern ceea ce vrea el, nici iubirea de bani, putere, faimă sau sex. Este o iubire care-l inundă şi pe care a purtat-o în el dintotdeauna, dar pe care niciodată până acum nu a recunoscut-o.

Când omul înţelege această relaţie, sufletul lui se aşază pe o bază mai profundă, mai clară. Lacrima curge. Ea o bea. Acum altceva renaşte şi creşte în el, ceva ce va putea să-i dăruiască: o inimă adâncă, nemărginită.

Etapele ulterioare ale iubirii

Toba inimii şi cântecul dătător de viaţă

Se spune că pielea sau cutia tobei determină cine şi ce va fi chemat la viaţă. Se crede că unele tobe sunt de tip itinerant, fiindcă-i transportă pe cei ce cântă şi pe cei ce ascultă (numiţi şi ei, în unele tradiţii, „călători”) în locuri foarte speciale. Alte tipuri de tobe au alte puteri.

Tobele făcute din oase de om cheamă morţii. Cele făcute din pielea unor animale convoacă spiritele acelor animale. Tobele deosebit de frumoase cheamă Frumuseţea. Cele cu clopoţei atrag spiritele copiilor şi fenomenele atmosferice. Tobele cu sunet grav cheamă spiritele capabile să perceapă acea tonalitate. La fel şi în cazul tobelor care emit sunete înalte, şi aşa mai departe.

Toba făcută dintr-o inimă va chema acele spirite preocupate de inima omului. Inima simbolizează esenţa. Este unul dintre organele esenţiale vieţii oamenilor (şi animalelor). Omul poate trăi cu un singur rinichi. Şi dacă i se scoate vezica biliară, splina ori un plămân, şi dacă i se amputează picioarele ori un braţ, el va trăi… nu foarte bine, dar va trăi. O fiinţă umană continuă să trăiască chiar în absenţa anumitor funcţii cerebrale. Dar dacă i se scoate inima, omul moare pe loc.

Inima este centrul psihologic şi fiziologic al fiinţei. În textele tantrice hinduse, care sunt învăţături date oamenilor de către zei, inima este *Anahata Chakra*, centrul energetic unde se concentrează sentimentele pentru ceilalţi, pentru sine însuşi, pentru pământ şi pentru Dumnezeu. Inima este cea care ne permite să iubim aşa cum iubeşte un copil: total, fără rezerve, fără cea mai mică urmă de sarcasm sau dispreţ.

Când se slujeşte de inima pescarului, Femeia-schelet foloseşte de fapt motorul central al întregului psihic, singurul organ cu adevărat important, singurul capabil să dea naştere unui sentiment pur şi inocent. Se spune că mintea este cea care gândeşte şi creează. Dar povestea aceasta ne spune altceva, şi anume că inima este cea care gândeşte şi cheamă la un loc moleculele, atomii, sentimentele, dorinţele, pentru a genera materia necesară întrupării Femeii-schelet.

Povestea conţine o promisiune: de-i vom îngădui

Femeii-schelet să fie mai vizibilă, mai prezentă în viaţa noastră, ea, la rându-i, ne va îmbogăţi viaţa. Dacă o vom elibera din încâlceala şi neînţelegerea în care se află şi vom vedea în ea nu doar un maestru, ci şi o iubită, va deveni aliata şi partenera noastră.

Dăruindu-ne inima unei noi creaţii, unei noi vieţi, oferind-o forţelor de viaţă-moarte-viaţă, descindem în tărâmul sentimentelor. S-ar putea să ne fie greu să facem acest lucru, mai ales dacă am cunoscut decepţia sau durerea. Dar inima este menită să servească drept tobă spre a-i da viaţă deplină Femeii-schelet şi a ne apropia de cea care ne-a fost mereu aproape.

Bărbatul care-şi dăruieşte inima devine o forţă surprinzătoare, inspiratoare, rol rezervat în trecut numai femeilor. Când Femeia-schelet doarme cu el, bărbatul devine fertil. Practic, un mediu masculin este investit cu puteri feminine. El poartă în sine seminţele noii vieţi şi ale morţilor necesare, şi inspiră noi lucrări transformatoare în sine însuşi, dar şi în cei din preajma sa.

De-a lungul anilor, am observat lucrul acesta la alţii şi l-am trăit şi eu. Să creezi ceva frumos graţie încrederii partenerului, a aprecierii lui sincere pentru proiectele tale, pentru munca ta, pentru persoana ta, e o experienţă foarte profundă. E un fenomen extraordinar. Şi nu se limitează în mod necesar la relaţiile de iubire; el se produce întotdeauna când cineva îţi dăruie cu adevărat inima sa.

Legătura cu natura viaţă-moarte-viaţă îi va oferi aşadar bărbatului idei cu duiumul, proiecte pentru viaţa sa, situaţii, imagini, sunete, culori fără egal, căci natura viaţă-moarte-viaţă, arhetipul Femeii Sălbatice, dispune de tot ce a existat şi va exista vreodată. Când ea creează, când îşi făureşte un trup prin cântec, omul de a cărui inimă se slujeşte simte; el însuşi debordează de creativitate.

Povestea este deopotrivă ilustrarea, prin intermediul simbolurilor tobei şi cântului, a unei forţe ce vine din suflet. În mituri, cântecul vindecă rănile şi atrage vânatul. Cântându-le numele, sunt chemaţi oamenii. Durerea este alinată, sănătatea este restabilită, morţii sunt rechemaţi sau reînviaţi graţie cântecului.

Se spune că întreaga creaţie a fost însoţită de un sunet ori de un cuvânt rostit cu voce tare, murmurat sau abia şoptit. Potrivit miturilor, cântul izvorăşte dintr-o sursă misterioasă care animă întreaga creaţie, oameni, animale, păsări, plante, orice fiinţă care îl aude. În poveşti se spune că tot ce are „sevă" cântă.

Imnul creaţiei produce transformări psihice. Fapt cunoscut în diverse tradiţii: în Islanda, precum şi la indienii wichita şi micmac, există cânturi prin care se naşte iubirea. În Irlanda, puterea magică este invocată printr-un cânt magic. Într-o poveste islandeză, un om cade pe stâncile acoperite de gheaţă şi îşi retează un picior, dar piciorul îi creşte la loc, prin puterea unui cântec.

În aproape toate culturile, în timpul creaţiei, zeii le dăruiesc oamenilor cântece, spunându-le că vor putea astfel să-i cheme oricând, să obţină tot ceea ce au nevoie şi să transforme sau să îndepărteze acele lucruri pe care nu le vor. Dăruirea cântecului este, astfel, un act de compasiune care le permite oamenilor să aducă zeii şi marile forţe în sfera umană. Cântul este o formă specială de limbaj, capabilă să înfăptuiască ceea ce niciodată cuvântul rostit nu ar putea înfăptui.

Ca şi toba, cântecul creează o stare modificată de conştiinţă, o stare de transă sau o stare de rugăciune. Conştiinţa tuturor fiinţelor umane şi a multor animale poate fi modificată prin sunet. Anumite sunete, precum picuratul unui robinet sau claxonul unei maşini, ne pot nelinişti sau chiar enerva. Alte sunete, ca de pildă vuietul

oceanului sau foşnetul copacilor în bătaia vântului, ne dau o stare de bine. Şerpii, bunăoară, sunt iritaţi de zgomotele surde, precum sunetul paşilor, dar un cânt suav îi poate face să danseze.

Termenii „pneuma” (suflu) şi „psihic” au origini comune. Se consideră că şi unul şi celălalt definesc sufletul. De aceea, când într-un mit sau într-o poveste intervine cântecul, ştim că sunt invocaţi zeii pentru a insufla putere şi înţelepciune. Ştim atunci că forţele operează în lumea spirituală întru zidire sufletească.

A cânta şi a te sluji de inimă ca de o tobă sunt aşadar acte mistice, menite să trezească straturi ale psihicului puţin utilizate în mod obişnuit. Suflul sau *pneuma* ce se revarsă în noi deschide anumite porţi, redeşteaptă anumite capacităţi, altfel inaccesibile. Nu putem spune ce efect au cântecele sau sunetul tobelor asupra fiecărui om în parte, ele operând deschideri dintre cele mai ciudate şi mai neobişnuite în cei ce participă la experienţă. Dar ceea ce se va întâmpla va fi neîndoielnic impresionant, numinos.

Dansul trupului şi al sufletului

Prin trupul lor, femeile trăiesc cel mai aproape de natura viaţă-moarte-viaţă. Când au instincte sănătoase, ideile şi impulsurile lor – de a iubi, de a crea, de a crede, de a dori – se nasc, îşi trăiesc viaţa, se sting şi mor, pentru a se naşte apoi din nou. S-ar putea spune că, în mod conştient sau inconştient, femeile pun în practică această cunoaştere la fiecare ciclu lunar al vieţii lor. Pentru unele, luna care le hotărăşte ciclurile este în cer. Pentru altele, este Femeia-schelet care trăieşte în psihicul lor.

Prin carnea şi sângele ei, prin ciclurile care umplu şi golesc cu regularitate vasul roşu din pântecul său, femeia înţelege fizic, emoţional şi spiritual că apogeului îi urmează declinul şi moartea, că ceea ce rămâne renaşte apoi în mod surprinzător şi prin mijloace inspirate, spre a

se reîntoarce în neant şi a se naşte din nou, în toată splendoarea sa. După cum vedeţi, ritmurile Femeii-schelet pătrund pe de-a-ntregul femeia. Nici nu se poate altfel.

Uneori, bărbaţii care încă mai fug de natura viaţă-moarte-viaţă se tem de o astfel de femeie, căci văd în ea o aliată naturală a Femeii-schelet. Dar n-a fost întotdeauna aşa. Simbolul Femeii-schelet e o rămăşiţă a vremurilor când se cunoştea rolul esenţial al morţii în transformarea spirituală, când Doamna Moarte era primită ca cineva apropiat, o soră, un frate, o mamă, un tată, un iubit. În imaginarul feminin, Femeia Moarte, Mama Moarte sau Fecioara Moarte a fost mereu considerată mesagera destinului, zămislitoarea, tânăra secerătoare, mamă, cea care trece sufletele peste râu, cea care creează din nou – toate acestea urmând un ciclu.

Cine fuge de natura viaţă-moarte-viaţă se încăpăţânează uneori să vadă iubirea ca pe o sărbătoare a abundenţei. Dar iubirea, chiar în forma sa cea mai înaltă, este o succesiune de morţi şi renaşteri. Ieşim dintr-o etapă a iubirii şi intrăm în alta. Pasiunea se stinge, se reaprinde. Durerea dispare, apare apoi iar. Să iubeşti înseamnă să îmbrăţişezi şi în acelaşi timp să rezişti multor, multor sfârşituri şi începuturi… toate în cadrul aceleiaşi relaţii de iubire.

Lucrurile se complică însă, pentru că mare parte din cultura noastră supercivilizată tolerează cu greu transformarea. Dar există alte moduri, mult mai bune, de a îmbrăţişa natura viaţă-moarte-viaţă. În întreaga lume, deşi i se atribuie felurite nume, mulţi văd această natură ca pe *un baile con la Muerte*, ca pe un dans cu Moartea – Moartea, al cărei partener în acest dans este însăşi Viaţa.

În regiunea Marilor Lacuri unde am crescut, încă mai trăiesc oameni care vorbesc ca din Biblie. Prietena mea din copilărie, doamna Arlen Scheifeler, folosea genul

acesta de proză arhaică. Ea îşi pierduse unicul fiu în cel de-al Doilea Război Mondial. Într-o seară de vară, am îndrăznit s-o întreb dacă mai simţea lipsa fiului său, iar ea mi-a expus concepţia sa despre viaţă şi moarte cu amabilitate şi în termeni pe care să-i poată înţelege un copil. Povestea, pe care o intitulase misterios *Dead Bolt8*, era, în linii mari, următoarea:

O bătrânică primeşte vizita unui călător, domnul Moarte, şi îl invită să se încălzească lângă foc. Bătrâna nu se teme. Pare să ştie că Moartea este dătătoare de viaţă, nu doar aducătoare de moarte. E încredinţată că Moartea este pricina lacrimilor, dar şi a râsului.

Bătrâna îi dă bineţe călătorului şi, poftindu-l în casă, îi spune:

„Te-am iubit când recoltele mele au fost bogate şi te-am iubit când câmpul întreg a rămas fără rod. Te-am iubit când copiii mei au venit pe lume, dar şi atunci când au părăsit-o. Te ştiu, mai adaugă ea, eşti prietenul meu. Tu, Moarte, m-ai făcut să plâng amarnic şi tot tu m-ai făcut să dansez de fericire. Să dansăm aşadar din nou!… Eu ştiu paşii!”

Dacă vrem să iubim, *bailamos con la Muerte*, dansăm cu Moartea. Trebuie să învăţăm paşii şi să dansăm. Asta înseamnă a iubi.

Energia, emoţia, sentimentul de apropiere, solitudinea, dorinţa, plictiseala, totul creşte şi descreşte ciclic. Dorim să ne apropiem de cineva, apoi să ne îndepărtăm şi aşa mai departe. Natura viaţă-moarte-viaţă nu doar ne învaţă toate aceste figuri de dans, dar ne arată şi că soluţia răului se află întotdeauna în contrariul său. Prin urmare, noile activităţi constituie remediul cel mai eficace împotriva plictiselii, apropierea de o altă persoană este remediul singurătăţii, singurătatea este remediul ideal când suntem realmente sufocaţi.

Când nu cunoaşte acest dans, omul tinde, în perioadele de acalmie, să-şi manifeste nevoia de acţiune şi de noutate cheltuind foarte mult, înfruntând pericole, făcând alegeri hazardate, căutând o nouă iubire. Este comportamentul celor care nu ştiu.

La început, toţi credem că putem trece de aspectul „moarte” al naturii viaţă-moarte-viaţă, dar nu este aşa. Ea ne urmăreşte, sunându-şi oasele, până în casele noastre, până în conştiinţa noastră. Dacă nu se poate altfel, vom afla mai multe despre această natură întunecată când vom admite că lumea nu este un pat de roze, că ocaziile se pierd, că oportunităţile se ivesc pe neaşteptate, că ciclurile viaţă-moarte-viaţă prevalează, fie că ne place sau nu. Şi totuşi, dacă trăim aşa cum respirăm, inspirând şi expirând, nu putem greşi.

În această poveste au loc două transformări, cea a vânătorului şi cea a Femeii-schelet. În termeni moderni, transformarea vânătorului ar putea fi redată astfel: la început, este vânătorul inconştient. „Bună, sunt eu!… Am venit să pescuiesc şi-mi văd de treburile mele”. După care se sperie şi fuge. „Ce? Vrei să vorbeşti cu mine? Scuză-mă, dar trebuie să plec”. Stă apoi şi cugetă, începe a-şi descâlci sentimentele şi găseşte o modalitate de a intra în relaţie cu ea. „Mi-e sufletul atras spre tine. Cine eşti tu cu adevărat? Şi cum eşti?”

Apoi adoarme. „Am încredere în tine. Nu mi-e teamă să-mi arăt inocenţa”. Lacrima lui, izvorâtă dintr-un sentiment adânc, stinge setea Femeii-schelet. „Te-am aşteptat atât de mult!…” Inima lui este gata acum s-o creeze în întregime. „Uite, ia-mi inima şi vino la viaţă în viaţa mea!” Şi astfel, vânătorul-pescar este şi el iubit. Este transformarea tipică a celui ce învaţă să iubească.

Transformările Femeii-schelet urmează o traiectorie uşor diferită. Ca natură viaţă-moarte-viaţă, este obişnuită

ca relaţiile sale cu oamenii să înceteze imediat ce a fost agăţată. Nu-i de mirare atunci că îi binecuvântează cu atâta generozitate pe cei dispuşi să o însoţească.

Mai întâi este aruncată din înaltul falezei. Apoi este pescuită din întâmplare de cineva care se teme de ea. Din starea ei inertă, începe să revină la viaţă: mănâncă, bea lacrima celui care a scos-o din apă şi se transformă graţie tăriei inimii lui, a curajului de a sta în faţa ei… şi a lui însuşi. Astfel, dintr-un schelet, devine o fiinţă vie. Este iubită de el, şi ea, la rându-i, îl iubeşte. Îi dă putere, şi el face la fel. Ea, marea roată a existenţei, şi el, omul, trăiesc în armonie.

Înţelegem acum ce-i cere forţa Moarte iubirii. îi cere lacrima – sentimentul – şi inima. Vrea să fie iubită. Natura viaţă-moarte-viaţă vrea ca cei ce se iubesc să o privească în faţă fără teamă, să nu-şi piardă firea, să nu o evite şi să se angajeze unul faţă de celălalt într-o relaţie care să însemne mai mult decât „a sta împreună”, iar iubirea lor să se bazeze pe ceea ce ei învaţă şi pe tăria ce-o arată înfruntând această natură, iubind-o şi dansând împreună cu ea.

Femeia-schelet îşi creează, cântând, un trup înfloritor, perfect funcţional. Nu este vorba de părţile disparate ale corpului feminin, idolatrizate în unele culturi, ci de întregul trup al unei femei – un trup care hrăneşte copii, iubeşte, cântă şi dansează, dă viaţă şi sângerează fără să moară.

Întâlnim frecvent în folclor această temă a regenerării cărnii prin puterea cântecului. În poveştile africane, papuaşe, ebraice, spaniole şi cele ale poporului inuit, oasele se transformă în oameni. Zeiţa mexicană Coatlicue creează oameni maturi din oasele morţilor din lumea cealaltă. Un şaman dingit[27] îşi dezbracă, prin

27 Populaţie indigenă din nord-vestul Pacificului (n. trad.).

cântec, femeia iubită. Pretutindeni în lume, în poveşti, cântecul face minuni. Cântecul provoacă creşterea.

Şi, pretutindeni în lume, femei uriaşe, zâne, nimfe au sâni atât de mari, că pot să-i arunce pe spate. În Scandinavia, la celţi şi în regiunile circumpolare, circulă poveşti despre femei care pot să-şi creeze trupul după voia lor.

Cum vedem în poveste, dăruirea trupului este una din fazele ultime ale iubirii, şi aşa trebuie să fie. Este bine să stăpânim primele etape ale întâlnirii cu natura viaţă-moarte-viaţă înainte de a ajunge la experienţa directă, corp la corp. Le pun în gardă pe femei în privinţa iubitului care vrea să treacă de la „pescuitul" accidental direct la dăruirea trupului. Indicat este să fie parcurse toate etapele. Ultima, cea a unirii trupeşti, va veni la timpul său.

Când unirea începe cu cea a trupurilor, procesul înfruntării naturii viaţă-moarte-viaţă poate avea loc şi mai târziu... dar cere mai mult curaj. Este o muncă grea, căci, pentru a putea fi puse acum temeliile, eul-plăcere trebuie separat de centrul său de interes carnal. Câinele din povestea lui Manawee ne arată, de altfel, cât de greu este să rămânem pe drumul cel bun când plăcerea ne gâdilă nervii.

Dragoste înseamnă să pui laolaltă suflu şi carne, spirit şi materie. Aici, în această poveste, eternul şi efemerul se unesc, aşa cum se întâmplă de fapt într-o relaţie de iubire autentică şi durabilă. Este o legătură nemuritoare între două suflete, greu de descris şi uneori greu de înfăptuit, dar pe care o trăim profund. O minunată poveste indiană vorbeşte despre un muritor ce însoţeşte cu toba lui dansul zânelor în faţa zeiţei Indra. În schimbul acestui serviciu, o zână îi va fi dată de soţie. Ceva foarte asemănător se întâmplă şi în relaţia de iubire: bărbatul care stabileşte o relaţie de cooperare cu tărâmul psihicului

feminin, domeniu profund misterios pentru el, va fi răsplătit.

În finalul poveştii, pescarul este intim legat de natura viaţă-moarte-viaţă, unit cu ea. Semnificaţia acestei relaţii diferă pentru fiecare bărbat în parte, iar modul de a o aprofunda diferă şi el. Ştim doar că, pentru a iubi, trebuie să o sărutăm, ba mai mult chiar, să ne iubim cu cotoroanţa.

Însă povestea ne spune totodată cum putem avea o relaţie frumoasă şi rodnică cu ceea ce ne înspăimântă. Tocmai ei trebuie să-i dăm inima. Unit cu sufletescul şi spiritualul întrupat de Femeia-schelet, bărbatul se apropie de ea – desigur cât stă în puterea lui – iar asta îl aduce aproape de femeia iubită. Dacă vrem aşadar să găsim acest remarcabil consilier în materie de viaţă şi iubire, e de ajuns să nu mai fugim, să descâlcim unele lucruri, să privim în faţă şi cu compasiune rana noastră, dorurile noastre adânci, dăruindu-ne pe de-a-ntregul inima.

Astfel, în final, întrupându-se, Femeia-schelet pune în mişcare procesul creaţiei în integralitatea sa. Dar, în loc să înceapă de la stadiul de prunc, aşa cum au fost occidentalii învăţaţi să vadă viaţa şi moartea, ea dă substanţă vieţii sale pornind de la o grămăjoară de oase. Ea îl învaţă pe bărbat să creeze viaţă. îi arată că drumul inimii este cel al creaţiei şi că aceasta este o serie nesfârşită de naşteri şi morţi. îl învaţă că încăpăţânarea şi urletele sunt inutile, că atitudinile protectoare nu duc nicăieri, că egoismul nu creează nimic. Numai inima, atunci când este dăruită, numai această minunată tobă, acest miraculos instrument al naturii sălbatice, doar ea poate crea.

Aşa ar trebui să funcţioneze relaţia de iubire, fiecare partener transformându-l pe celălalt. Forţa şi puterea fiecăruia sunt eliberate, împărtăşite. El îi dă toba, inima lui. Ea îi oferă cunoaşterea ritmurilor şi a emoţiilor celor mai complexe. Cine ştie ce vor vâna împreună?… Ştim însă

că vor fi hrăniţi până la sfârşitul zilelor lor.

CAPITOLUL 6

În sânul familiei: Fericirea apartenenţei

Răţuşca cea urâtă

Uneori, lucrurile merg prost pentru Femeia Sălbatică chiar de la început. Multe femei sunt fiicele unor părinţi care se uitau nedumeriţi la ele când erau copii, întrebându-se cum a reuşit drăcuşorul acela mic să se strecoare în familia lor. Alţi părinţi ridicau ochii spre cer, le ignorau, le umileau ori le aruncau priviri îngheţate.

Voi, care aţi cunoscut această experienţă, nu vă descurajaţi. V-aţi răzbunat, deşi involuntar, fiind o pacoste pentru părinţii care v-au crescut şi un ghimpe permanent în coasta lor. Poate chiar şi azi mai tremură când le bateţi la uşă. Ca răzbunare inocentă, nu-i rău deloc.

E timpul acum să nu vă mai preocupe ceea ce nu v-au dat şi să vă dedicaţi mai curând căutării adevăratei voastre familii. Nu aparţineţi poate întru totul celei în care v-aţi născut. Poate faceţi parte din ea sub aspect genetic, dar, temperamental, aparţineţi altui grup. Se mai poate să fiţi aparent integrate familiei voastre, dar sufletul vostru să fie departe, fericit să înfulece prăjiturele spirituale altundeva.

Hans Christian Andersen1 a scris zeci de poveşti despre copii orfani. A fost un mare apărător al copiilor pierduţi, abandonaţi, şi un ferm partizan al căutării celor apropiaţi nouă.

Povestea sa, *Răţuşca cea urâtă*, publicată pentru prima dată în 1845, are la bază vechea temă a celui diferit şi neajutorat. În ultimele două secole, *Răţuşca cea urâtă* a fost una din puţinele poveşti care au încurajat generaţii de „intruşi” să reziste şi să-i caute pe cei asemenea lor.

Este, aş spune eu, o poveste fundamentală sub aspect psihologic şi spiritual, căci ea conţine un adevăr atât de important în dezvoltarea umană, încât omul nu poate nici

să progreseze, nici să se dezvolte deplin – psihologic vorbind – câtă vreme cât nu şi l-a însuşit. Iată deci

Răţuşca cea urâtă, după versiunea originală în limba maghiară, aparţinând povestitorilor rustici, *falusias mesélôk*, din familia mea2.

Răţuşca cea urâtă

Se apropia vremea secerişului. Bătrânele făceau păpuşi din pănuşi de porumb. Bătrânii cârpeau păturile. Fetele brodau flori roşii pe rochiile lor albe. Flăcăii întorceau fânul auriu şi cântau. Femeile tricotau flanele groase pentru iarna ce avea să vină. Bărbaţii strângeau roadele câmpului. Vântul smulgea, de la o zi la alta, tot mai multe frunze. Şi, acolo jos, pe malul râului, o raţă îşi clocea ouăle în cuibul său.

Lucrurile mergeau cum nu se poate mai bine pentru mama-raţă şi, în cele din urmă, ouăle începură unul după altul să tremure şi să se clatine, până ce coaja crăpă, iar noii pui ieşiră din găoace. Doar un singur ou, care era şi cel mai mare, rămase neclintit ca o piatră.

O raţă bătrână trecu pe acolo, iar mama răţuştelor se grăbi să-i arate noii ei pui.

— Nu-i aşa că sunt frumoşi? întrebă ea mândră.

Dar oul rămas întreg îi atrase atenţia bătrânei raţe.

— E un ou de curcă, exclamă ea. Nu-i bun. îţi pierzi vremea cu el. Puiul de curcă n-o să vrea în ruptul capului să intre în apă.

Ştia ea ce spune, că doar era păţită. Dar mama-raţă gândi că îl clocise atât de mult, încât n-avea ce pierde dacă-l mai clocea încă puţin.

— Nu de asta-mi fac eu griji, zise ea. Ştii că nemernicul ăla, tatăl răţuştelor, n-a venit o dată să mă vadă?

În cele din urmă, oul cel uriaş începu să tremure şi să se rostogolească. Coaja crăpă, şi din el ieşi o creatură

mare şi urâtă, cu pielea brăzdată de vinişoare roşii-albăstrui, cu picioare vineţii şi ochişori roz, sticloşi.

Mama-raţă întinse gâtul, înclină capul şi se uită lung la el. N-avu încotro şi trebui să recunoască: era chiar urât. „Poate că-i totuşi un pui de curcă”, îşi zise ea îngândurată. Dar când intră în apă împreună cu ceilalţi puişori, mama-raţă văzu că ştia să înoate foarte bine. „Mda, e totuşi al meu, deşi arată cam ciudat. Dacă mă uit însă mai bine la el… e chiar drăgălaş.

Aşa că-l prezentă celorlalte orătănii din curte. Dar, până să bage ea de seamă, un alt răţoi străbătu într-o clipă ograda, se repezi la bietul pui şi-l ciupi de gât.

— Lasă-l în pace! strigă mama. Ce-ai cu el?

— E atât de urât şi ciudat, ripostă agresorul. N-are ce căuta printre noi!

Până şi regina raţelor, cu pănglicuţă roşie la picior, se încruntă iritată:

— O, încă o serie de pui! De parcă n-am avea destule guri de hrănit!… Iar cel de colo, ăla mare şi urât… Sigur e ceva în neregulă cu el.

— Nu, nu, sări repede mama răţuştelor, va fi foarte puternic. A stat doar prea mult timp în ou şi încă mai e puţin deformat. Dar are să-şi revină, o să vedeţi, adăugă ea, netezind penele răţuştei celei urâte şi aranjându-i moţul.

Celelalte orătănii, însă, n-o slăbeau o clipă. Se repezeau ţipând la biata răţuşcă, o ciupeau, o loveau cu ciocurile. Şi pe măsură ce timpul trecea, o chinuiau mai tare. Ea se ascundea, se ferea din calea lor, fugea dintr-o parte în alta, dar n-avea scăpare. Era fiinţa cea mai nefericită de pe pământ.

La început, mama o apără. Ajunse însă şi ea la capătul puterilor şi, disperată, îi strigă:

— Nu vreau decât să pleci de-aici!

Şi atunci, răţuşca cea urâtă porni încotro văzu cu ochii. Cu penele zburlite şi murdare, fugi şi fugi până ajunse la o baltă. Acolo zăcu pe mal, cu gâtul întins, bând doar din când în când câte un strop de apă. Doi gânsaci o zăriră dintre trestii. Erau tineri şi foarte plini de ei.

— Hei, tu, pocitanie! strigară ei râzând, nu vrei să vii cu noi la balta din apropiere? E acolo un cârd de gâsculiţe, una şi una… să tot alegi!

Brusc răsunară focuri de armă. Cei doi gânsaci căzură cu zgomot surd, şi apa bălţii se făcu roşie de la sângele lor. Răţuşca cea urâtă sări iute în apă ca să se pună la adăpost. Peste tot erau numai împuşcături, fum şi câini care lătrau.

În cele din urmă, liniştea se aşternu din nou peste baltă, iar răţuşca fugi cât putu ea de repede. Spre seară, ajunse la un bordei dărăpănat, a cărui uşă se ţinea doar într-un fir de sfoară. Pereţii nu se ţineau nici ei mai bine, căci, strâmbi şi crăpaţi cum erau, mare minune că încă mai stăteau în picioare. Acolo vieţuia o babă zdrenţăroasă, şi cu ea – un motan zburlit şi o găină chioară. Motanul îl ţinea că prindea şoareci, iar găina, că făcea ouă.

Mare fu bucuria babei când găsi răţuşca. „Poate-o face ouă, gândi ea, de n-o fi cumva răţoi. Dă şi-atunci o fi bun la ceva: o să-l tai şi-o să-l mănânc”. Aşa că răţuşca rămase acolo. Dar motanul şi găina întruna o sâcâiau.

— La ce eşti tu bună dacă nu ştii nici ouă să faci, nici şoareci să prinzi? o întrebau cei doi.

— Cel mai mult şi mai mult, oftă răţuşca, îmi place să stau sub cerul albastru sau să mă cufund într-o apă limpede, limpede ca cristalul. Motanul nu prea înţelegea ce rost avea să stea sub apă, şi o critica pentru visele ei prosteşti. Găina, nici ea nu găsea prea interesantă ideea de a sta toată ziulica cu penele ude, şi o lua şi ea peste picior, ţinând isonul motanului. În cele din urmă, răţuşca se

lămuri că acolo nu va avea liniște. Şi atunci plecă să-şi caute norocul altundeva.

Ajunse la un heleşteu şi începu să înoate. Se făcea tot mai rece. Chiar pe deasupra ei trecu în zbor un stol de păsări. Erau cele mai frumoase păsări pe care le văzuse vreodată. Ele o strigară şi, auzindu-le, inima îi tresări, dar se şi frânse totodată. Le răspunse şi ea, însă din piept îi ieşiră nişte sunete ciudate, nemaiauzite. Nu văzuse nicicând făpturi mai frumoase, şi nicicând nu se simţise mai părăsită ca acum.

Se roti şi se roti pe apă, privindu-le cum se depărtau, până se pierdură în zare. Atunci se cufundă în apă şi, tremurând, se ghemui pe fundul heleşteului. Era disperată. Simţea o iubire sfâşietoare pentru păsările acelea mari şi albe, o iubire pe care nu izbutea să o înţeleagă.

Un vânt rece se stârni pe neaşteptate şi suflă cu putere mai multe zile la rând, iar după ger, veni ninsoarea. Bătrânii spărgeau gheaţa în găleţile de lapte, iar bătrânele torceau până noaptea târziu. Mamele hrăneau pe rând trei guri la lumina lumânării, iar bărbaţii plecau după oi sub cerul alb al miezului de noapte. Feciorii intrau în zăpadă până la brâu când mergeau să mulgă vacile, iar fetele îşi imaginau că văd chipurile frumoase ale flăcăilor în flăcările focului din vatră în timp ce găteau. Şi acolo jos, pe lac, răţuşca cea urâtă trebuia să înoate în cerc, mai repede şi mai repede, ca să-şi păstreze un loc liber în gheaţă.

Într-o dimineaţă, răţuşca se trezi prinsă în gheţuri. Gândi atunci că acela avea să-i fie sfârşitul. Două raţe sălbatice zburară înspre ea şi se-aşezară pe gheaţă.

— Eşti urâtă! îi strigară ele. Păcat! Nimic nu se poate face pentru cei ca tine. Şi îşi luară zborul.

Din fericire, trecu pe-acolo un ţăran, sparse gheaţa cu un ciomag şi o eliberă. O băgă apoi sub cojoc şi porni spre casă. În casa ţăranului, copiii se repeziră la ea, dar

răţuşca, speriată, zbură sus pe grindă, şi tot praful strâns acolo căzu tocmai în puţineiul cu unt. De pe grindă, ateriză direct în oala cu lapte şi, încercând să iasă, udă leoarcă şi ameţită cum era, căzu în covata cu făină. Nevasta ţăranului fugea după ea cu măturoiul, iar copiii alergau şi ei, ţipând cât îi ţinea gura şi prăpădindu-se de râs.

Răţuşca zbură prin uşiţa pisicii şi, în sfârşit afară, căzu aproape moartă în zăpadă. Se târî apoi până la alt heleşteu, apoi la altă casă, şi iar la alt heleşteu, şi iar la altă casă. Aşa îşi petrecu toată iarna, între viaţă şi moarte.

Dar, iată, din nou se simţi adierea blândă a primăverii. Bătrânele scoaseră la aer plăpumile, iar bătrânii lepădară izmenele. Noi prunci veneau pe lume noaptea, pe când taţii măsurau cu paşi mari curtea, sub cerul înstelat. Ziua, fetele îşi puneau narcise în păr, iar băieţii se uitau lung la picioarele fetelor. Şi în lac apa se încălzi, iar răţuşca cea urâtă, care plutea acolo, îşi desfăcu aripile.

Cât de mari şi puternice erau acum aripile sale! O ridicară şi-o duseră sus, deasupra pământului. Din cer, văzu livezile în veşmintele lor albe, văzu ţărani arând şi pui de tot soiul ieşind din ouă, rostogolindu-se, zumzăind, înotând. Pe lac pluteau trei lebede; erau aceleaşi păsări frumoase pe care le zărise toamna trecută, acelea care-i frânseră inima. Ceva o atrăgea către ele.

„Şi dacă se vor preface că mă acceptă, iar când mă voi apropia, îşi vor lua zborul râzând?” gândi răţuşca. Dar coborî plutind uşor şi se aşeză pe lac. Ce tare-i bătea inima!…

Cum o zăriră, lebedele înotară spre ea. „De data asta s-a sfârşit cu mine, îşi zise răţuşca în sinea ei. Dar dacă e să mor, mai bine să cad sub loviturile acestor făpturi minunate, şi nu ucisă de vânători, nici de nevasta unui ţăran sau de o iarnă lungă şi aspră”. Şi-şi plecă supusă

capul, aşteptând loviturile.

Dar, o!… în oglinda apei, văzu imaginea unei lebede maiestuoase, cu pene albe ca zăpada. La început, rătuşca cea urâtă nu se recunoscu, pentru că era aidoma acelor frumoase făpturi pe care le admirase de departe.

Asta însemna, la urma urmelor, că era una de-a lor. Oul său se rostogolise şi ajunse din întâmplare într-un cuib de raţe. Era o lebădă, o lebădă frumoasă. Şi, pentru prima dată, cei din familia ei se apropiară şi o mângâiară delicat şi drăgăstos, cu vârfurile aripilor. Îi neteziră penele cu ciocurile şi înotară în jurul ei în semn bun găsit.

Iar copiii, care veniseră să arunce bucăţele de pâine lebedelor, strigară:

— E una nouă!…

Şi, aşa cum fac toţi copiii din lume, alergară să dea de ştire tuturor. Bătrânele coborâră la apă, despletindu-şi părul lung şi argintiu. Flăcăii luară apă limpede în căuşul palmelor şi o aruncară înspre fete, iar ele se înroşiră ca macul. Bărbaţii se opriră o clipă din muls ca să respire aerul proaspăt şi înmiresmat. Femeile se opriră şi ele din cârpit ca să râdă cu bărbaţii lor. Iar bătrânii satului prinseră a depăna poveşti despre cât de lung e războiul şi cât de scurtă e viaţa.

Şi unul câte unul, pentru că viaţa trece… şi pasiunea… şi timpul… toţi se depărtară dansând; flăcăii şi fetele se depărtară dansând; bătrânii, bărbaţii şi femeile se depărtară dansând; copiii şi lebedele se depărtară dansând… lăsându-ne singuri… noi şi primăvara… Iar jos, lângă râu, o altă raţă se puse să-şi clocească ouăle în cuibul său…

Problema exilatului e veche de când lumea. Tema proscrisului apare în multe mituri şi basme. În astfel de poveşti, personajul principal suferă din pricina unor întâmplări asupra cărora nu are niciun control, datorate

cel mai adesea unei neglijenţe fatale. În povestea *Frumoasa din pădurea adormită*, a treisprezecea zână, de care toţi uitaseră, nu e invitată la botez, iar blestemul ei cade asupra copilului, afectând în fond, într-o formă sau alta, pe toată lumea. Uneori, exilul este impus din pură răutate, ca atunci când maştera o trimite pe Vasilisa în pădurea întunecată.

În alte cazuri, exilul este consecinţa unei greşeli nevinovate. Zeul grec Hefaistos ia apărarea mamei sale, Hera, în disputa acesteia cu Zeus, soţul ei. Furios, Zeus îl aruncă din înaltul Olimpului, izgonindu-l şi mutilându-l.

Uneori, exilul este rezultatul unei învoieli ai cărei termeni n-au fost înţeleşi, aşa cum se întâmplă în povestea unui om care, în schimbul aurului, acceptă să umble ca un animal ani în şir, ca să afle mai târziu că, de fapt, şi-a vândut sufletul diavolului.

Se cunosc şi alte versiuni ale poveştii *Răţuşca cea urâtă*. Toate au aceeaşi temă centrală, pe marginea căreia s-au brodat diverse ornamente şi înfloriturі ce reflectă fondul cultural al poveştii, precum şi arta fiecărui povestitor.

Aspectul esenţial care ne interesează pe noi este acesta: răţuşca din poveste simbolizează natura sălbatică, cea care, forţată să trăiască într-un mediu ostil, luptă să supravieţuiască, orice ar fi. Instinctiv, natura sălbatică rezistă, uneori cu stil, alteori mai puţin elegant… dar rezistă. Slavă Domnului! Femeia sălbatică se ţine tare, şi în asta stă forţa ei.

Trebuie să mai reţinem încă un aspect important al poveştii: când vede că i se recunoaşte şi i se acceptă felul său de a fi – cu alte cuvinte, identitatea sa instinctuală şi spirituală – omul se simte, ca niciodată până atunci, puternic şi plin de viaţă. Aflarea propriei sale familii psihice îi conferă vitalitate şi un sentiment de apartenenţă.

Exilul copilului diferit în poveste, toate orătăniile din sat se uită la rățuşca cea „urâtă” şi, dintr-un motiv sau altul, o consideră inacceptabilă. Ea, de fapt, nu e urâtă; pur şi simplu nu seamănă cu ceilalţi. Este atât de diferită, încât, printre ei, e ca un bob de fasole printre boabele de mazăre. La început, mamaraţă încearcă să apere acest pui pe care îl crede al ei. În final, însă, este puternic divizată emoţional şi renunţă să-i mai poarte de grijă acelui vlăstar ciudat.

Ceilalţi fraţi şi membrii comunităţii sale se reped la ea, o hărţuiesc. Vor s-o alunge. Iar rățuştei i se frânge inima, văzându-se respinsă de ai săi. Este cumplit, mai ales că n-a făcut nimic care să justifice acest tratament, doar că arată altfel şi se comportă un pic altfel. La drept vorbind, avem aici un puişor de raţă care, deşi e încă foarte mic, are un complex psihic enorm.

Fetiţele cu o puternică natură instinctuală trec adesea prin mari suferinţe în primii ani ai vieţii. Încă din scutece li se spune că sunt încăpăţânate şi nu fac ce trebuie, sunt ţinute în lesă, domesticite. Natura lor sălbatică se revelă foarte repede. Sunt curioase, inventive şi au tot felul de mici ciudăţenii care, dacă vor fi lăsate să se dezvolte, vor constitui baza creativităţii lor pentru tot restul vieţii. Cum viaţa creativă este hrana sufletului, această dezvoltare elementară este foarte importantă.

În general, exilul precoce începe nu din vina lor, agravat fiind de răutatea, neînţelegerea sau ignoranţa celorlalţi. Atunci, şinele fundamental al psihicului suferă. Fetiţa începe să creadă că imaginile negative despre sine, pe care familia şi cultura i le pun în faţă, sunt întru totul adevărate, şi nu determinate de prejudecăţi sau păreri personale. Ea se consideră neputincioasă, urâtă, inutilă, şi crede că aşa va fi mereu, oricât ar încerca să schimbe situaţia.

O fetiţă este respinsă din exact aceleaşi motive pe care le vedem ilustrate în povestea *Răţuşca cea urâtă*. În cadrul multor culturi, când se naşte o fată, se aşteaptă ca ea să fie ori să devină un anume tip de persoană, să se comporte într-un anumit fel, să-şi însuşească anumite valori, dacă nu identice celor ale familiei sale, măcar bazate pe valorile familiei, şi care în orice caz nu vor clătina corabia. Aceste aşteptări sunt foarte clar precizate atunci când unul sau ambii părinţi nutresc dorinţa de a avea un „înger de fată”, adică un copil totalmente supus.

În mintea unor părinţi, copilul lor va trebui să fie perfect şi să reflecte doar felul lor de a fi. Dacă fetiţa este sălbatică, va suporta, din nefericire, repetatele tentative ale părinţilor de a o supune unei operaţii de chirurgie psihică, în încercarea lor de a o remodela şi chiar de a modifica ceea ce sufletul îi cere. Dacă sufletul îi cere să vadă, mediul său cultural va vrea orbirea ei. Dacă sufletul ei doreşte să dea glas adevărului său, se va vedea forţată să aleagă tăcerea.

Dar nici sufletul fetiţei, nici psihicul ei nu se pot adapta acestor cerinţe. Presiunile la care este supusă pentru a se „conforma”, orice ar înţelege autoritatea prin aceasta, o vor determina în cele din urmă să fugă, să se refugieze în lumea subpământeană sau să rătăcească multă vreme în căutarea unui loc prielnic unde să trăiască în pace.

Când cultura defineşte foarte precis în ce constă succesul sau mult râvnita perfecţiune sub orice aspect – înfăţişare, înălţime, forţă, formă fizică, putere de cumpărare, situaţie economică, virilitate, feminitate, copil model, bună conduită, credinţă religioasă – atunci, în psihicul tuturor membrilor acestei culturi se produce, prin introiecţie, o interiorizare a cerinţelor corespunzătoare, pentru ca ei să se poată adapta acestor criterii. În

consecinţă, problema femeii sălbatice exilate este în general dublă: interioară şi personală, pe de o parte, exterioară şi culturală, pe de altă parte.

Vom analiza aici tema exilului interior, deoarece, dobândind forţa necesară – e de ajuns o forţă moderată – pentru a fi noi însene şi a găsi grupul căruia îi aparţinem, putem influenţa magistral comunitatea exterioară şi conştiinţa culturală. Ce înseamnă o forţă moderată? Este forţa de care dispunem atunci când mama noastră interioară nu este sută la sută sigură de ceea ce trebuie să facă. Şapte zeci şi cinci la sută e deja un procent acceptabil. Amintiţi-vă, spunem că o plantă a înflorit nu doar când bobocii toţi s-au desfăcut, ci şi când s-au deschis trei sferturi din ei sau numai jumătate.

Diferitele tipuri de mame

Putem interpreta mama din poveste ca fiind simbolul mamei exterioare, dar cele mai multe dintre noi am moştenit de la mamele noastre reale o mamă interioară. Este vorba de un aspect al psihicului care, în modul său de a acţiona şi reacţiona, reproduce ceea ce am trăit în copilărie cu propria noastră mamă. Mai mult încă, această mamă interioară este rezultatul nu doar al experienţei noastre cu mama personală; ea însumează şi celelalte figuri materne din viaţa noastră, precum şi imaginile mamei bune şi mamei rele, propuse de cultură în perioada copilăriei noastre.

Pentru majoritatea femeilor adulte, chiar dacă eventualele probleme avute odinioară cu mama reală au fost depăşite, rămâne totuşi în psihic o copie a mamei, care vorbeşte, acţionează şi reacţionează la fel ca mama reală în prima copilărie. Deşi cultura căreia îi aparţine femeia poate să fi dezvoltat o gândire mult mai conştientă în ce priveşte rolul mamei, mama interioară va continua să păstreze aceleaşi valori şi idei privind felul cum trebuie să

fie şi să se poarte o mamă, proprii culturii din timpul copilăriei sale3.

În psihologia abisală, toată această complicaţie poartă numele de „complex matern”. Este unul din aspectele esenţiale ale psihicului feminin, şi este foarte important să cunoaştem starea lui, să întărim unele laturi, altele să le corectăm, altele să le eliminăm şi, dacă e necesar, să reluăm totul de la capăt.

Mama-raţă din poveste are mai multe particularităţi, şi le vom analiza pe fiecare în parte. Este în acelaşi timp o mamă ambivalenţă, o mamă distrusă şi o mamă orfană de mamă. Examinând aceste structuri materne, vom putea aprecia dacă, în ce ne priveşte, propriul nostru complex matern interior susţine cu fermitate înzestrările noastre originale sau dacă, dimpotrivă, de mult ar fi fost necesară o revizuire.

Mama ambivalenţă în povestea noastră, mama-raţă este desprinsă forţat de instinctele sale. I se reproşează că puiul ei e altfel decât ceilalţi. Este divizată emoţional şi, în final, clachează şi nu se mai ocupă de acel pui ciudat. Deşi la început încearcă să reziste, aspectul atât de neobişnuit al puiului pune în pericol siguranţa mamei în propria ei comunitate, iar ea este nevoită să-şi plece capul, învinsă.

Aţi văzut vreodată o mamă constrânsă să ia o astfel de decizie, dacă nu întru totul identică, cel puţin asemănătoare? în loc să ţină partea copilului ei, mama se supune voinţei comunităţii. Chiar şi în zilele noastre, mamele încă mai acţionează sub presiunea temerilor pe care femeile le-au trăit, nu fără motiv, secole de-a rândul înaintea lor, pentru că, să fii exclusă din comunitate înseamnă să fii ignorată, privită cu suspiciune şi, în cel mai rău caz, persecutată şi distrusă. Într-un asemenea mediu, mama va căuta adeseori să-şi modeleze fiica, pentru ca aceasta să se comporte „cum trebuie” în lumea exterioară,

sperând să fie astfel, şi una, şi cealaltă, ferite de atacuri.

Şi mama, şi fiica, sunt aşadar divizate. În povestea *Răţuşca cea urâtă*, mama-raţă este divizată psihic, ceea ce o face să se simtă sfâşiată, trasă în direcţii opuse. În asta constă practic ambivalenţa. Orice mamă care a stat sub foc încrucişat o va recunoaşte imediat. De o parte, este dorinţa ei de a fi acceptată de către comunitate, iar de cealaltă parte cea de a se proteja. Mai există apoi şi teama că ea şi copilul ar putea fi pedepsiţi, persecutaţi sau omorâţi – e o reacţie normală la ameninţarea anormală a unei violenţe psihice sau fizice. Şi, în fine, o a patra forţă este iubirea instinctivă a mamei pentru copilul său şi dorinţa de a-l ocroti.

E un lucru obişnuit, în culturile punitive, ca femeile să fie sfâşiate între dorinţa de a fi acceptate de către clasa dominantă (comunitatea) şi iubirea pentru copilul lor, fie el un copil simbolic, rod al creativităţii lor, sau un copil biologic. E o poveste foarte veche. Femeile au murit psihic şi spiritual, încercând să-şi apere copilul neacceptat, oricare ar fi fost acesta, arta lor, iubirea lor, ideile lor politice, viaţa lor spirituală. În cazuri extreme, femeile au fost spânzurate, arse pe rug, asasinate pentru că au sfidat comunitatea şi au apărat acest copil.

Mama al cărei copil este altfel decât ceilalţi trebuie să aibă răbdarea lui Sisif, înfăţişarea înspăimântătoare a ciclopilor şi pielea tare a lui Caliban4 pentru a se împotrivi unei culturi ignorante şi meschine. Contextul cultural cel mai distructiv în care poate să se nască şi să trăiască o femeie este acela care îi cere să se supună, fără să-şi întrebe sufletul, acela în care lipsesc mărinimoasele ritualuri de iertare, acela care obligă femeia să aleagă între sufletul ei şi societate, acela unde convenienţele economice sau sistemul de castă exclud compasiunea pentru ceilalţi, acela în care trupul este considerat ori ceva

impur, ori un sanctuar, acela în care tot ce este nou, neobişnuit sau deosebit nu stârneşte încântare şi unde curiozitatea şi creativitatea sunt pedepsite sau denigrate, în loc să fie răsplătite, sau sunt răsplătite doar dacă subiectul nu este o femeie, acela în care se comit asupra trupului acte dureroase din raţiuni aşa-zis sacre, acela în care femeia este pedepsită pe nedrept „pentru binele său” 5, cum spune concis Alice Miller, acela în care sufletul nu este considerat o entitate de sine stătătoare.

Atunci când în psihicul unei femei este prezent acest gen de structură maternă ambivalenţă, se poate ca ea să cedeze mult prea uşor, poate să-i fie teamă să ia poziţie, să pretindă respect, să-şi afirme dreptul de a acţiona, de a învăţa şi de a trăi în felul său.

Indiferent că aceste probleme provin din cultura exterioară sau din structura interioară, pentru ca funcţia maternă să reziste unor asemenea presiuni, femeia trebuie să posede unele calităţi considerate masculine în multe culturi. Din păcate, generaţii de-a rândul, mamelor care voiau să fie respectate, ele şi progeniturile lor, le erau necesare tocmai acele însuşiri care le fuseseră în mod expres interzise: vehemenţă, curaj, capacitate de a intimida.

O mamă dornică să-şi crească fără probleme un copil care, în nevoile lui psihice şi sufleteşti, se deosebeşte mai mult sau mai puţin de ceilalţi şi de cultura dominantă, trebuie să deţină ea însăşi unele calităţi eroice. Iar dacă aceste calităţi nu se numără printre cele pe care societatea le autorizează, va trebui, aidoma eroinelor mitice, să pornească în căutarea lor, să şi le însuşească, să le păzească şi să le manifeste la momentul potrivit, să reziste, să rămână ea însăşi şi să-şi apere convingerile. Nu există practic niciun mod de a se pregăti pentru toate acestea, decât să tragă adânc aer în piept pentru a-şi face curaj şi a

acţiona. N-a existat nicicând remediu mai bun împotriva ambivalenţei şi a acţiunii sale paralizante decât un act de eroism.

Mama distrusă

În final, mama-raţă nu mai poate îndura chinurile puiului pe care ea l-a adus pe lume. Dar şi mai grăitor este că nu mai poate îndura nici suferinţa pe care i-o provoacă comunitatea când încearcă să-şi apere „ciudatul" ei pui. Atunci clachează. „Nu vreau decât să pleci de-aici!" îi strigă ea răţuştei. Şi puiul, zdrobit, fuge încotro vede cu ochii.

Când o mamă clachează psihic, înseamnă că şi-a pierdut simţul sinelui. Poate fi o mamă cu un narcisism patologic, care se consideră ea însăşi un copil. Sau, mai probabil, a fost separată de Sinele sălbatic şi s-a prăbuşit în urma unei ameninţări reale, psihologice sau fizice.

Oamenii distruşi alunecă de regulă în una din următoarele trei stări emoţionale: deconcertare (sunt confuzi), agitaţie (au impresia că nimeni nu le înţelege suferinţa) sau vertij (reluarea emoţională a unei vechi răni, fiind vorba de cele mai multe ori de o nedreptate suferită în copilărie, neremediată şi pentru care nimeni nu a plătit).

Cea mai sigură metodă de a face o mamă să clacheze este de a o diviza, emoţional vorbind, de a o forţa să aleagă între iubirea pentru copilul său şi teama că societatea le va face rău, atât ei, cât şi copilului, dacă nu se supune regulilor. În romanul *Alegerea Sofiei* de William Styron, eroina, prizonieră într-un lagăr de concentrare nazist, este forţată de comandantul lagărului să aleagă care dintre cei doi copii ai săi, ce îi ţine în braţe, să trăiască şi care să moară, altminteri vor fi ucişi amândoi.

Asemenea alegere este de neconceput, şi totuşi, în plan psihic, mamele au fost de o eternitate silite să o facă. Conformaţi-vă regulilor şi omorâţi-vă copiii, altfel… Când o

mamă este forţată să aleagă între copilul său şi cultură, ne aflăm în prezenţa unei culturi teribil de crude, aberante. O cultură care îi pretinde omului să se conformeze preceptelor ei, chiar cu preţul de a-şi răni sufletul, este într-adevăr o cultură foarte bolnavă. Această „cultură" poate fi cea în care trăieşte femeia, dar, şi mai grav, poate fi cultura pe care ea a interiorizat-o.

Lumea e plină de astfel de exemple6, iar unele dintre cele mai atroce le întâlnim în America, unde a fost o tradiţie ca femeile să fie despărţite cu forţa de fiinţele şi lucrurile la care ţineau. Este lunga şi cumplita poveste a familiilor destrămate şi supuse sclaviei în secolele XVIII, XI ŞI XX. Nemaivorbind despre mamele cărora, în ultimele secole, li s-a cerut să-şi ofere fiii naţiunii spre a merge la război, şi să mai fie şi mândre de asta. Iar „repatrieri" forţate încă se mai fac şi în zilele noastre7.

Şi-apoi pretutindeni în lume, în diferite epoci, femeilor nu li s-a permis să iubească cum voiau şi pe cine voiau.

Oprimarea sufletească, despre care de altfel nu se vorbeşte aproape deloc, este cea a milioanelor de mame celibatare din întreaga lume, inclusiv din Statele Unite, care, numai în secolul acesta, au fost silite de morala dominantă să-şi ascundă condiţia sau copiii, să-i omoare, să renunţe la ei sau să trăiască prost, sub o identitate falsă, ca cetăţene umilite şi lipsite de orice drepturi8.

Timp de generaţii, femeile au acceptat să legitimeze fiinţe umane căsătorindu-se, recunoscând astfel că era nevoie de un bărbat pentru ca acestea să fie acceptate de către societate. Fără protecţia „masculină", mama e vulnerabilă. Pare ciudat, dar tatăl e menţionat în poveste doar o singură dată, şi anume, când mama-raţă, clocind oul din care va ieşi răţuşca cea urâtă, se plânge: „Nemernicul ăla, tatăl răţuştelor, n-a venit o dată să mă vadă". Multă

vreme, în cultura noastră, tatăl – din nefericire şi din diverse motive9 – nu a putut sau nu a vrut să fie „disponibil" pentru alţii, şi nici măcar pentru sine însuşi. S-ar putea spune pe bună dreptate că, pentru foarte multe fetiţe sălbatice, tatăl era un om prăbuşit, o umbră ce se agăţa împreună cu paltonul său în dulap în fiecare seară.

Când în psihicul femeii, sau în ambientul său cultural, s-a imprimat o imagine de mamă distrusă, atunci o astfel de femeie se îndoieşte de propria valoare. Poate să creadă că alegerile între cerinţele exterioare şi cele ale sufletului ei reprezintă o chestiune de viaţă şi de moarte. Poate să se simtă un paria nenorocit care nu aparţine niciunui loc – ceea ce este relativ normal pentru o fiinţă „exilată" – dar nu este normal să stea şi să plângă, fără să facă nimic. Trebuie să pornească în căutarea familiei sale spirituale. Pentru exilat, acesta e întotdeauna pasul următor, iar pentru femeia care a interiorizat un model de mamă distrusă, este pasul esenţial, căci trebuie să refuze categoric să joace acest rol faţă de ea însăşi.

Mama-copil sau mama orfană

Mama-raţă, după cum vedem, este foarte simplă şi naivă. Cel mai comun tip de mamă fragilă este mama orfană de mamă. În poveste, cea care a făcut atâtea pentru a avea copilul, în final, îl abandonează. Sunt multe motive pentru care o mamă psihică şi/sau o mamă în carne şi oase poate să se comporte astfel. Poate fi ea însăşi o mamă orfană de mamă. Sau poate fi una din acele mame fragile, încă foarte tinere sau foarte naive, psihic vorbind.

Poate fi atât de lezată psihic, încât să creadă că nu merită să fie iubită nici măcar de un copil. Poate să fi fost atât de chinuită de familia şi de cultura sa, încât să considere că nu poate ajunge nici măcar la călcâiul arhetipului „mamei radioase", care însoţeşte fiecare nouă sarcină. Şi nu există decât o singură soluţie: pentru a avea

grijă de puii ei, mama ar trebui ea însăşi să beneficieze de afecţiune maternă. În ciuda faptului că femeia are o legătură spirituală şi fizică inalienabilă cu copiii săi, în lumea Femeii Sălbatice instinctuale, ea nu devine, singură şi dintr-odată, o mamă pe deplin experimentată.

Odinioară, binefacerile naturii sălbatice erau transmise de regulă prin cuvintele şi gesturile femeilor care se ocupau de tinerele mame. În special mamele primipare au înăuntrul lor nu o bătrână iscusită, ci o mamă-copil. Vârsta nu are nicio importanţă: ele pot avea la fel de bine optsprezece sau patruzeci de ani, căci, devenind pentru prima dată mamă, fiecare femeie este o mamă-copil. Ea are vârsta necesară pentru a avea copii, şi instincte bune care o conduc corect, dar are nevoie de atenţia uneia sau mai multor femei în vârstă, care să o sfătuiască, să o încurajeze, să o sprijine în perioada maternităţii.

Vreme de secole, rolul acesta le-a revenit femeilor mai vârstnice din trib sau din sat. Aceste „zeiţe-mame” umane, cărora instituţiile religioase le-au atribuit mai târziu rolul de „naşe”, constituiau un sistem fundamental de întrajutorare de la femeie la femeie, destinat în particular tinerelor mame, care erau învăţate să hrănească, la rându-le, sufletul şi psihicul propriilor copii. Când rolul zeiţei-mame s-a intelectualizat ceva mai mult, „naşa” a devenit cea care se îngrijea de copil pentru ca el să nu se îndepărteze de preceptele bisericii. Multe s-au pierdut odată cu această schimbare.

Femeile mai în vârstă erau depozitarele unei cunoaşteri instinctuale, pe care o transmiteau tinerelor mame prin cuvinte, dar şi prin alte mijloace. Un simplu cuvânt, o privire, o atingere a mâinii, o şoaptă, o îmbrăţişare plină de iubire erau de ajuns pentru a transmite mesaje complexe.

Şinele instinctual binecuvântează şi ajută întotdeauna noile generaţii. La fel procedează şi animalele sănătoase şi oamenii sănătoşi. Mama-copil este introdusă astfel în cercul mamelor mature, care o primesc cu glume, daruri şi poveşti.

Acest cerc de femei era odinioară domeniul Femeii Sălbatice, şi era deschis oricui ar fi dorit să i se alăture. Din toate acestea, n-a mai rămas astăzi decât un mic vestigiu, acel *baby shower*, mica petrecere organizată de viitoarea mamă, când, în două sau trei ore, femeia are parte de mai multe daruri şi glume cu substrat sexual decât în întreaga sa viaţă viitoare.

Astăzi, în marea majoritate a ţărilor industrializate, tânăra mamă îşi duce sarcina, naşte şi încearcă să se ocupe de copil complet singură. Este o tragedie de proporţii uriaşe. Dat fiind că multe femei sunt fiicele unor mame fragile, ale unor mame-copil şi ale unor mame orfane de mamă, ele însele pot avea un model interior de „grijă maternă” de acelaşi tip.

Femeia care are în psihicul său o structură de mamă-copil sau de mamă orfană sau care vede că această imagine este apreciată şi susţinută de cultură şi familie, poate da dovadă de naivitate, de ¿maturitate, dar, mai cu seamă, de o slabă capacitate instinctuală de a-şi imagina ce se va întâmpla peste o oră, peste o săptămână sau peste o lună, peste unul, cinci sau zece ani.

O femeie care are înăuntrul său o mamă-copil este asemenea unei fetiţe care se joacă de-a mama. Ea tinde adesea să-şi exagereze rolul matern şi să „dea viaţă la orice”, străduindu-se „să facă şi să fie orice pentru oricine”. Ea nu poate să-şi îndrume şi să-şi ajute copiii şi, precum odraslele ţăranului din poveste, care se bucură de prezenţa în casă a acelei mici vietăţii, neştiind însă cum s-o îngrijească, mama-copil sfârşeşte prin a-şi lăsa copilul

murdar şi bătut. Fără să-şi dea seama, mama-copil îşi chinuie copiii prin diverse forme de atenţie distructivă şi, în unele cazuri, prin lipsa atenţiei.

Uneori, mama fragilă este ea însăşi o lebădă crescută printre raţe. Ea nu a reuşit să-şi descopere adevărata identitate îndeajuns de devreme pentru a-şi ajuta copiii. Mai târziu, când fiica ei se confruntă la adolescenţă cu marele mister al naturii sălbatice a femininului, mama trăieşte şi ea o criză de identitate şi are porniri tipice de lebădă. Căutarea identităţii fiicei poate chiar să iniţieze în cele din urmă călătoria „virginală" a mamei în căutarea sinelui său pierdut. Sunt aşadar, în acea casă, două spirite sălbatice ascunse în pivniţă, ţinându-se de mână şi aşteptând să fie chemate sus.

Iată ce se întâmplă când mama este desprinsă de natura sa instinctuală. Dar nu mai oftaţi. Există leac pentru toate acestea.

Mamă puternică, fiică puternică

Remediul constă în a face astfel încât tânăra noastră mamă interioară să fie înconjurată de grija şi atenţia unor femei în carne şi oase, mai înţelepte, mai mature şi, de preferinţă, călite precum oţelul de toate prin câte au trecut. Indiferent de preţul pe care şi acum îl mai plătesc, ochii lor *văd*, urechile lor *aud*, limbile lor *vorbesc*, iar ele sunt binevoitoare.

Chiar dacă aţi avut cea mai minunată mamă din lume, se poate, în final, să aveţi mai mult de una. Cum le-am spus adesea şi fetelor mele: „Sunteţi fiicele unei mame, dar cu puţin noroc, veţi avea chiar mai multe. Şi veţi găsi la de aproape tot ce vă trebuie". Relaţiile cu *todas las madres*, cu numeroasele noastre mame, vor fi probabil relaţii durabile, căci mereu avem nevoie de îndrumări, de sfaturi, şi trebuie de altfel să fie aşa, din perspectiva profundei vieţi creative a femeilor10.

Relaţiile dintre femei, fie ele legături de sânge sau afinităţi psihice, relaţii între psihanalistă şi analizândă, între profesoară şi elevă, sunt foarte importante.

Deşi unii psihologi contemporani recomandă părăsirea matricei materne pentru ca femeia să nu rămână pentru totdeauna marcată, şi deşi alţii sunt de părere că denigrarea propriei mame este benefică sănătăţii mentale a individului, în realitate, nu putem şi nici nu trebuie să abandonăm structura şi conceptul de mamă sălbatică. Femeia care face lucrul acesta îşi abandonează propria natură profundă, cea care conţine întreaga cunoaştere, toţi sacii cu seminţe, toate acele pentru cârpit şi toate balsamurile pentru muncă şi odihnă, pentru iubire şi speranţă.

În loc să ne eliberăm de mamă, trebuie mai curând să căutăm o mamă sălbatică şi înţeleaptă, de care nu putem şi nu trebuie să ne despărţim. Relaţia noastră cu această mamă spirituală trebuie să fie într-o permanentă dinamică, într-o permanentă prefacere, şi este un paradox. Această mamă este şcoala în care ne naştem, o şcoală în care suntem eleve şi profesoare în acelaşi timp şi pentru toată viaţa. Fie că avem sau nu copii, fie că ne dedicăm grădinăritului, ştiinţei ori lumii vibrante a poeziei, ne vom întâlni mereu cu mama sălbatică în drumul nostru. Şi trebuie să fie aşa.

Ce putem spune totuşi despre femeia care a trăit în copilărie o experienţă într-adevăr distructivă cu mama sa? Desigur, acea perioadă nu poate fi ştearsă, nu poate fi îndulcită, dar poate fi remediată, poate fi reconstruită ferm şi corect. Nu ideea reconstruirii mamei interioare le îngrozeşte pe femei, ci mai curând teama că ceva esenţial a murit atunci, ceva ce niciodată nu va mai putea fi readus la viaţă, ceva ce niciodată nu a primit hrană şi protecţie, pentru că, psihic vorbind, propria mamă era moartă.

Acestora le spun: „Liniştiţi-vă, nu sunteţi moarte, nu sunteţi rănite mortal”.

Sufletul şi spiritul au resurse surprinzătoare. Asemeni lupilor şi celorlalte animale, şi unul şi celălalt pot rezista cu foarte puţin sau chiar fără hrană uneori multă vreme. E un adevărat miracol. Într-o zi, replantara un gard viu de liliac. Unul din arbuşti se uscase din motive necunoscute, dar toţi ceilalţi înfloriseră odată cu venirea primăverii. Vrând să-l scot din pământ, am constatat că rădăcinile lui, care crăpau şi se fărâmiţau precum coaja sfărâmicioasă a alunelor, erau prinse de cele ale tuturor celorlalţi arbuşti înfloriţi.

Mai surprinzător încă, planta moartă era chiar „mama”. Rădăcinile ei erau cele mai bătrâne şi mai groase. Toţi vlăstarii ei plesneau de sănătate, în ciuda faptului că ea era *botas arriba*... cu ciubotele în sus, ca să spunem aşa. Liliacul se înmulţeşte prin lăstari, astfel că fiecare arbust provine din rădăcina plantei originare, şi chiar dacă mama nu mai trăieşte, puii pot supravieţui. Acesta e un model psihic plin de speranţă pentru cele care au fost lipsite total sau într-o măsură destul de mare de dragostea maternă, precum şi pentru cele ale căror mame le-au chinuit. Chiar dacă, într-un fel sau altul, mama moare, chiar dacă nu are nimic de oferit, lăstarii se vor dezvolta, vor creşte independent şi vor continua să înflorească.

Companiile rele

Răţuşca cea urâtă rătăceşte în căutarea unui loc unde să fie la adăpost. Chiar dacă instinctul care să-i spună precis unde să meargă nu e pe deplin dezvoltat, instinctul de a căuta până găseşte rămâne intact. Există însă ceva patologic în sindromul răţuştei celei urâte. Continuăm să batem din greşeală la aceleaşi uşi. Cum am putea şti de altfel care sunt uşile greşite, dacă niciodată nu am găsit una bună. Dar tocmai uşile greşite sunt cele care

ne fac să ne simţim din nou în exil.

Această „căutare a iubirii acolo unde nu trebuie” este reacţia la exil. Femeia care, pentru a-şi îndulci exilul, adoptă o conduită compulsivă repetitivă – reluând la nesfârşit un comportament frustrant, care o slăbeşte, în loc să-i redea vigoarea – îşi face în realitate şi mai rău, căci rana iniţială nu se vindecă şi, la fiecare nouă incursiune, riscă să se deschidă din nou şi să se agraveze.

E ca şi cum ne-am pune picături în nas când ne doare mâna. Femei diferite aleg tipuri diferite de „remedii greşite”. Unele optează pentru acelea la care n-ar trebui sub nicio formă să recurgă, ca de pildă companiile rele sau excesele extrem de nocive sufletului, care le remontează pe moment şi apoi le doboară.

Există însă soluţii pentru a preveni aceste alegeri greşite. Dacă femeia ar putea privi în inima ei, ar descoperi acolo nevoia de a-şi vedea recunoscute şi acceptate talentele, înzestrările, limitele. Este inutil deci să se mai amăgească cu gândul că, recurgând la mici paliative, va reuşi să vindece un picior rupt. Trebuie să spună adevărul despre rana sa. Atunci va şti ce leac îi trebuie. Nu trebuie să umple golul cu lucruri facile şi la îndemână, doar ca să-l umple. Trebuie să caute remediul adecvat. Şi îl va recunoaşte, pentru că, datorită lui, se va simţi mai plină de viaţă, nu mai slăbită.

Un aspect diferit

La fel ca răţuşca cea urâtă, outsiderul învaţă să evite situaţiile în care poate să acţioneze corect şi, cu toate acestea, să facă o impresie greşită. Răţuşca, de pildă, ştie să înoate foarte bine, numai că, din pricina aspectului său, nu dă această impresie. Invers, o femeie poate să aibă aspectul care trebuie, dar să nu poată acţiona aşa cum trebuie. Referitor la persoanele care nu pot şi, în forul lor interior, nici nu vor să ascundă ceea ce sunt, circulă foarte

multe proverbe, de la cel texan care spune: „Oricum l-ai îmbrăca, tot nu poţi ieşi cu el la plimbare”, la cel spaniol: „Şi dacă se-mbracă în mătăsuri, maimuţa tot maimuţă rămâne” 11.

În poveste, bobocul de raţă se comportă ca un nătăfle (12, un om care face numai tâmpenii: aruncă praful în unt şi cade în covata cu făină, după ce a înotat mai înainte în oala cu lapte. Cu toţii am trecut prin astfel de momente când totul ne ieşea pe dos şi când, încercând să îndreptăm lucrurile, nu făceam decât să înrăutăţim situaţia. N-avea ce căuta răţuşca în casa aceea, nu acolo era locul ei. Dar aşa se întâmplă când omul e disperat: merge unde nu trebuie şi face ce nu trebuie. Cum spunea unul din iubiţii mei colegi, plecat deja dintre noi: „N-ai să găseşti lapte în casa berbecului” 13.

Deşi e util să comunicăm chiar şi cu grupurile cărora nu le aparţinem şi este important să căutăm să fim amabile, este deopotrivă esenţial să nu facem eforturi exagerate şi să nu ne imaginăm că, dacă ne comportăm cum se cuvine şi reuşim să ascundem toate pornirile şi crispările creaturii sălbatice din noi, vom putea trece drept nişte doamne educate, modeste, rezervate şi supuse. Acest comportament, această dorinţă a eului de a se integra cu orice preţ, distruge legătura noastră cu Femeia Sălbatică din psihic. Şi atunci, în locul unei femei pline de viaţă, vom avea o femeie drăguţă, căreia i-au fost smulse ghearele. O femeie binecrescută, plină de bune intenţii, nervoasă, râvnind să fie perfectă. Dar este mult mai bine, mai elegant şi infinit mai sănătos pentru suflet să fim ceea ce suntem, lăsându-i şi pe ceilalţi să fie ceea ce sunt.

Sentimente îngheţate, creativitate îngheţată

Femeile înfruntă exilul şi altfel. Ca şi răţuşca din poveste prinsă în gheaţa iazului, ele îngheaţă. Este cel mai rău lucru pe care-l poate face cineva. Răceala este sărutul

morţii pentru creativitate, pentru relaţii şi pentru propria viaţă. Să fii de gheaţă nu este, aşa cum cred unele femei, o izbândă. Este un act de furie defensivă.

În psihologia arhetipală, a fi rece înseamnă a fi lipsit de sentimente. Avem, bunăoară, poveşti despre copilul îngheţat, copilul care nu putea să simtă, sau despre cadavre îngheţate, într-o perioadă când nimic nu mişca, nimic nu se transforma, nimic nu se năştea. A fi de gheaţă înseamnă a fi în mod deliberat insensibil faţă de sine, iar uneori, într-o măsură chiar mai mare, faţă de ceilalţi. Deşi e un mecanism de autoapărare, este nociv pentru psihic, pentru suflet, căci sufletul nu reacţionează la ceea ce e îngheţat. El preferă căldura. O atitudine rece stinge focul creator al unei femei, inhibă funcţia creativă.

Problema este cât se poate de gravă, dar povestea ne dă o soluţie. Gheaţa trebuie spartă, iar sufletul trebuie scos din frigul glacial.

Când scriitorii, de pildă, se simt uscaţi, arizi, fără inspiraţie, ei ştiu că singura soluţie pentru a combate această uscăciune este scrisul. Dacă îi prinde însă îngheţul, nu mai pot să scrie. Sunt pictori care nu pot trăi fără pictură, dar îşi spun: „Las-o baltă! Lucrările tale nu sunt altceva decât nişte mâzgăleli, nişte ciudăţenii”. Tot astfel, mulţi artişti aflaţi la începutul carierei sau chiar consacraţi, de fiecare dată când iau în mână condeiul, penelul ori partitura, se aud spunând: „Eşti o catastrofă, opera ta este mediocră, sau complet lipsită de valoare, pentru că tu însuţi eşti mediocru şi lipsit de talent”.

Soluţia? Faceţi ce face rătuşca. Nu vă lăsaţi, luptaţi! Luaţi stiloul şi nu mai scânciţi. Scrieţi! Luaţi penelul şi fiţi dure cu voi însevă. Pictaţi! Dansatoarelor, îmbrăcaţi veşminte vaporoase, prindeţi-vă panglici în păr, la brâu sau în jurul gleznelor, şi spuneţi-i trupului să se mişte. Dansaţi! Actriţe, scriitoare, poete, muziciene sau orice aţi fi, lăsaţi

vorbăria. Nu mai scoateţi niciun cuvânt, decât doar dacă sunteţi cântăreţe. Retrageţi-vă într-o odaie sau într-un luminiş de pădure sub cerul liber şi dedicaţi-vă artei voastre. Nimeni nu îngheaţă dacă se mişcă. Mişcaţi-vă deci. Nu vă opriţi.

Străinul în trecere

Deşi episodul cu ţăranul care duce răţuşca acasă pare a fi un artificiu literar menit să înfrumuseţeze povestea, şi nu un laitmotiv arhetipal referitor la exil, cred că merită totuşi să reflectăm puţin mai mult asupra lui. Persoana care ne poate scoate din gheaţă, care poate chiar să ne elibereze psihic din insensibilitatea noastră, nu trebuie să facă neapărat parte din grupul căruia îi aparţinem. Ar putea fi, la fel ca în poveste, unul din acele magice, dar efemere, evenimente ce survin atunci când ne aşteptăm cel mai puţin – un act de bunătate din partea unui străin aflat în trecere.

Aceasta este o altă hrană pe care o primeşte sufletul când suntem la capătul puterilor. Ceva apare atunci, ca picat din cer, spre a ne ajuta, şi dispare apoi în noapte, lăsând în urma sa o umbră de îndoială. Ce să fi fost oare? Un om, un spirit? Poate un noroc neaşteptat, care ne intră în casă şi ne aduce ceva de care aveam urgentă nevoie. Sau poate pur şi simplu un răgaz, o diminuare a tensiunii, o scurtă perioadă de odihnă.

Nu despre poveşti vorbim acum, ci despre viaţa reală. Este un moment în care spiritul, într-un fel sau altul, ne susţine, ne salvează, ne arată ascunzătoarea, coridorul secret, drumul spre libertate. Şi cum asta ni se întâmplă atunci când suntem la pământ, cu sufletul bântuit de furtuni ori cufundat într-o linişte sumbră, suntem inevitabil împinse spre o nouă etapă a lecţiilor prin care exilul ne fortifică.

Foloasele exilului

Dacă aţi încercat să vă adaptaţi unui tipar şi nu aţi reuşit, probabil aţi avut noroc. Sunteţi poate o exilată, dar sufletul vostru se află la adăpost. Când cineva încearcă să se adapteze şi nu reuşeşte, se produce un fenomen ciudat. Proscrisul, alungat fiind, este în acelaşi timp împins chiar spre adevăratele sale afinităţi psihice, oricare ar fi acestea – o materie de studiu, o formă de artă sau un grup de oameni. Este mai rău să rămânem alături de cei cu care nu avem nimic în comun decât să rătăcim o vreme, în căutarea afinităţilor noastre sufleteşti şi spirituale. Niciodată nu e greşit să căutăm ceea ce ne lipseşte. Niciodată.

Nenorocirea e şi ea bună la ceva. În exil, bobocul de raţă se căleşte, se întăreşte. Nu dorim nimănui şi din niciun motiv să treacă prin aşa ceva, dar efectul este similar formării diamantelor prin presiunea aplicată carbonului – ea duce în final la o profunzime şi o claritate impresionantă a psihicului.

Este oarecum asemănător procedeului alchimic în care elementul brut, plumbul, este bătut şi aplatizat. Deşi exilul în sine nu este de dorit, el ne aduce un beneficiu neaşteptat, căci darurile exilului sunt nenumărate. Loviturile primite elimină slăbiciunea, pun capăt lamentărilor, sporesc înţelegerea, amplifică intuiţia, conferă o putere de percepţie şi o perspectivă la care persoanele „acceptate” niciodată nu vor putea ajunge.

Psihicul sălbatic poate îndura exilul, în ciuda aspectelor lui negative. Exilul ne face să dorim încă mai mult eliberarea adevăratei noastre naturi şi o cultură care să-i corespundă. Tocmai această dorinţă vie, acest dor mistuitor ne determină să ne continuăm căutările. Iar dacă nu reuşim să găsim contextul cultural care să ne stimuleze, hotărâm atunci să-l creăm noi însene. Şi asta-i minunat, căci, dacă noi îl creăm, celelalte femei vor apare prin

miracol într-o zi, spunând cu entuziasm că l-au căutat dintotdeauna.

Pisicile zburlite şi găinile zbanghii

Motanul ciufulit şi găina cea chioară consideră aspiraţiile răţuştei prosteşti şi smintite. Atitudinea lor ne oferă o imagine despre susceptibilitatea şi valorile celor care îi denigrează pe cei ce nu sunt ca ei. Cine s-ar aştepta ca unei pisici să-i placă apa? Sau unei găini să înoate? Evident, nimeni. Şi totuşi, destul de frecvent, când oamenii sunt diferiţi, inferior este considerat exilatul, nu altcineva, iar limitele şi/sau motivaţiile lui nu sunt corect evaluate.

Şi, pentru că nu vrem să denigrăm pe nimeni, vom spune pur şi simplu că, aici, răţuşca trece prin aceeaşi experienţă prin care au trecut mii de femei exilate – cea a unei incompatibilităţi fundamentale cu persoanele structurate diferit. Nu este nimeni vinovat de lucrul acesta, dar aproape toate femeile, dintr-un exces de amabilitate, înclină să se poarte ca şi cum ele personal ar fi de vină.

Şi atunci vedem femei dispuse să ceară iertare şi pentru spaţiul pe care-l ocupă. Vedem femei temându-se să spună pur şi simplu „Nu, mulţumesc”, şi să plece fără a mai pierde vremea. Vedem multe femei dând ascultare celor care le repetă mereu că nu ştiu cum să se comporte, fără să înţeleagă însă că pisicile nu înoată şi găinile nu se scufundă sub apă.

Trebuie să recunosc că uneori, în munca mea clinică, se dovedeşte deosebit de utilă definirea anumitor tipuri de personalitate prin raportare la pisici, găini, lebede şi aşa mai departe. Dacă situaţia permite, îi cer clientei mele să-şi imagineze o clipă că e o lebădă care însă nu ştie cine e. Şi, în plus, să-şi imagineze că a fost crescută de raţe sau că, momentan, trăieşte printre raţe.

O asigur că nu e nimic în neregulă cu raţele, şi nici

cu lebedele. Doar că raţele sunt raţe, iar lebedele sunt lebede. Uneori, pentru ca lucrurile să fie mai clare, trebuie să recurg şi la alte metafore din lumea animală. Ce s-ar fi întâmplat însă dacă ai fi fost crescută de şoareci? Iar tu ai fi fost, să zicem, o lebădă. Lebedele detestă mâncarea şoarecilor, şi invers. Fiecare crede că celălalt are un miros ciudat. Nu au nici cel mai mic interes să stea împreună şi, dacă ar fi să se întâmple una ca asta, n-ar face decât să se chinuie reciproc.

Şi ce-ai spune dacă tu, o lebădă, ar trebui să te prefaci că eşti un şoarece? Dacă ar trebui să te prefaci că eşti mică, cenuşie şi pufoasă. Şi dacă nu ai avea o coadă lungă şi subţire pe care s-o arborezi în ziua în care ar trebui să umbli cu coada în sus? Şi dacă, încercând să mergi ca un şoarece, ai merge legănat? Şi dacă, încercând să chiţăi ca un şoarece, ai scoate de fiecare dată doar ţipete ascuţite? Nu ai fi oare fiinţa cea mai nefericită din lume?

Fireşte că da. Atunci, de ce femeile continuă să se modeleze şi să adopte forme care nu sunt ale lor? După ani de observaţie clinică a acestei probleme, pot spune că, de cele mai multe ori, nu e vorba de un masochism adânc înrădăcinat, nici de vreo tendinţă nesănătoasă de autodistrugere. Cel mai adesea, asta se întâmplă pentru că, pur şi simplu, femeia nu ştie ce să facă. Ea a crescut fără mamă.

Spune un proverb: *tu puedes saber muchas cosasy* poţi să ştii multe lucruri; altceva este însă să le pătrunzi sensul, *el sentido*. Răţuşca pare să ştie unele lucruri, dar nu le înţelege tâlcul. Şi asta pentru că nu are mamă, cu alte cuvinte nimeni nu a învăţat-o nimic la nivelul cel mai elementar. Mama este cea care îşi învaţă puiul, dezvoltându-i talentele înnăscute. Când ea îşi învaţă puii să vâneze, nu le arată „cum să vâneze”, căci ei au vânătoarea

în sânge. Îi învaţă ce anume să caute, la ce să fie atenţi. Îi învaţă tot ce nu au ştiut înainte ca ea să le arate, activându-le astfel capacitatea de a învăţa şi înţelepciunea lor naturală.

La fel şi femeia exilată: dacă e o răţuşcă urâtă, dacă nu a avut mamă, instinctele sale nu s-au ascuţit. Şi atunci învaţă din propria-i experienţă, trecând prin multe încercări şi făcând multe greşeli. Dar există speranţă, pentru că exilata niciodată nu se predă. Ea nu se opreşte până nu găseşte cărarea, călăuza, până nu ajunge acasă.

Lupii nu sunt nicicând mai caraghioşi ca atunci când au pierdut urma şi caută s-o regăsească: fac salturi în aer, se învârt în cerc, adulmecă pământul şi-l răscolesc, aleargă înainte, se întorc, stau nemişcaţi precum statuile. Par să-şi fi pierdut minţile. În realitate, însă, ei adună toate indiciile posibile. Le iau din văzduh, îşi umplu plămânii cu mirosurile pământului, adulmecă aerul pentru a afla cine a trecut pe acolo de curând, iar urechile lor se învârt precum antenele parabolice, captând transmisii îndepărtate. Odată strânse toate aceste indicii, ştiu ce au de făcut.

Deşi femeia poate părea dezorientată când a pierdut contactul cu viaţa la care ţine ea cel mai mult, şi aleargă dintr-o parte în alta încercând să o recupereze, cel mai adesea ea strânge informaţii, adulmecă, tatonează. Tot ce se poate face acum ar fi să i se explice succint semnificaţia acţiunilor sale, după care trebuie lăsată în pace. Îndată ce va fi prelucrat toate informaţiile pornind de la indiciile adunate, va începe să acţioneze din nou cu un scop foarte precis. Şi atunci dorinţa de a mai aparţine clubului pisicilor zburlite şi găinilor zbanghii va dispărea definitiv.

Amintire şi perseverenţă neclintită

Noi toate ne mistuim de dorul adevăratei noastre naturi, al naturii noastre sălbatice. Cum bine vă amintiţi, răţuşca fuge după ce a fost chinuită fără milă. Are apoi o

dispută cu cei doi gânsaci şi e cât pe-aici să fie ucisă de vânători. E alungată şi din bojdeuca bătrânei, şi din gospodăria ţăranului şi, în cele din urmă, istovită, tremurând, ajunge pe malul lacului. Nu e femeie care să nu ştie ce simte ea. Dar tocmai acest dor ne îndeamnă să rezistăm, să perseverăm, să nu ne pierdem speranţa.

Aceasta este promisiunea pe care ne-o face psihicul sălbatic. Chiar dacă doar am auzit vorbindu-se despre o minunată lume sălbatică ce fusese cândva lumea noastră, chiar dacă am intuit-o doar sau numai am visat-o, chiar dacă până acum nu am fost niciodată acolo sau doar am atins-o, chiar dacă nu ne identificăm ca parte a ei, amintirea acelei lumi e un far ce ne călăuzeşte spre locul căruia îi aparţinem, pentru a rămâne acolo pentru totdeauna. Când răţuşca vede lebedele pe cer, se deşteaptă în ea un dor adânc, iar amintirea acelei imagini o va susţine.

Una din clientele mele se afla realmente la capătul puterilor şi se gândea la sinucidere. Un păianjen ce-şi ţesea pânza în pridvorul casei sale i-a atras atenţia. Nu vom şti niciodată ce anume din comportamentul micii insecte a reuşit să spargă gheaţa, eliberând-o. Dar sunt convinsă, ca psihanalist şi *cantadora* în acelaşi timp, că de multe ori cea care vindecă este însăşi natura prin multiplele sale manifestări, îndeosebi cele mai simple şi mai accesibile. Remediile naturii sunt puternice şi eficiente: o buburuză pe coaja verde a unui pepene, un măcăleandru cu un fir de pai în cioc, o floare, o stea căzătoare, chiar şi un curcubeu într-un ciob de sticlă pe drum poate fi un remediu eficace. Ciudat lucru mai e şi perseverenţa: consumă enorm de multă energie şi se poate aproviziona pentru o lună întreagă în doar cinci minute de contemplare a unei ape liniştite.

E interesant de remarcat că lupoaica, oricât ar fi de

bolnavă, oricât ar fi de încolţită, oricât ar fi de singură, de speriată sau slăbită, nu se va da bătută. Va fugi chiar şi cu un picior rupt. îşi va ajunge haita din urmă pentru a-şi asigura protecţia alor săi. Va rezista cu îndârjire, va lupta inteligent şi va supravieţui oricărei agresiuni. Se va târî, dacă va fi nevoie, dintr-un loc în altul, precum răţuşca din poveste, până va găsi un loc sigur, un loc benefic, un loc unde să se poată întrema.

Natura sălbatică nu se lasă învinsă. Persevereză. Nu e ceva ce facem. E ceva ce suntem, în mod natural, instinctiv. Când nu avem condiţii să ne dezvoltăm, rezistăm până vom putea creşte din nou. Chiar rupte de viaţa noastră creativă, respinse de vreo cultură sau vreo religie, exilate de către familia noastră, alungate de vreun grup, pedepsite pentru faptele, gândurile şi sentimentele noastre, viaţa noastră interioară sălbatică continuă, iar noi mergem înainte. Natura sălbatică nu este apanajul vreunui grup etnic anume. Este natura esenţială a femeilor din Benin, din Camerun, din Noua Guinee, din Letonia, din Ţările de Jos, din Sierra Leone, din Guatemala, din Haiti, din Polinezia. Oricare le-ar fi ţara, rasa, religia, oricare ar fi tribul, oraşul, satul sau cătunul lor uitat de lume, toate femeile au ceva în comun: Femeia Sălbatică, sufletul sălbatic. Ele toate caută sălbaticul şi-l urmează.

De aceea, dacă trebuie, femeile vor picta cerul albastru pe zidurile închisorilor. Dacă firele au ars, vor toarce altele. Dacă recolta s-a distrus, se vor grăbi să semene din nou. Femeile vor desena uşi acolo unde nu este niciuna, le vor deschide şi vor trece prin ele spre noi perspective şi spre o viaţă nouă. Femeile vor persevera şi vor triumfa, pentru că natura sălbatică persevereză şi triumfa.

Răţuşca a fost la un pas să-şi piardă viaţa. A fost singură, înfrigurată, îngheţată, chinuită, alungată, vânată,

abandonată, flămândă, complet neajutorată, pe pragul dintre viaţă şi moarte, neştiind ce i s-ar mai putea întâmpla. Iar acum vine partea cea mai importantă a poveştii: se apropie primăvara, începe o nouă viaţă şi este posibilă o nouă încercare. Trebuie să rezistăm, orice-ar fi – pentru viaţa noastră creativă şi pentru propria noastră viaţă. Să rezistăm, căci aceasta este promisiunea naturii sălbatice: după iarnă, *vine întotdeauna primăvara*.

Iubire pentru suflet

Rezistaţi. Nu vă descurajaţi. Vă veţi găsi propriul vostru drum. În finalul poveştii, lebedele recunosc în răţuşca cea urâtă, mai înainte ca ea să-şi dea seama, pe una de-a lor. Este cumva tipic femeilor exilate. După ce au suferit şi au rătăcit îndelung, reuşesc să treacă din întâmplare graniţa patriei lor, fără să realizeze întotdeauna că privirea oamenilor s-a schimbat, că nu mai e dispreţuitoare, ci de cele mai multe ori neutră, atunci când nu e aprobatoare sau chiar admirativă.

Acum când se află pe terenul lor psihic, femeile ar trebui să fie nebune de fericire. Dar nu. Cel puţin o vreme, sunt teribil de neîncrezătoare. „Chiar mă respectă oamenii aceştia? Sunt cu adevărat la adăpost aici? Oare nu mă vor alunga şi ei? Voi putea dormi de-acum liniştită? E normal să mă comport ca o… lebădă?” După un timp, aceste suspiciuni se risipesc şi începe următoarea etapă a reîntoarcerii la sine: aceea a acceptării frumuseţii noastre unice, altfel spus, a sufletului sălbatic din care suntem făcute.

Nimic nu arată mai clar dacă o femeie a trăit la un moment dat, sau întreaga viaţă, ca răţuşcă urâtă decât incapacitatea ei de a accepta un compliment sincer. Deşi un astfel de comportament ar putea fi atribuit modestiei sau timidităţii – dar câte răni grave nu au fost catalogate rapid ca fiind „pură timiditate”? 14 – un compliment este

adeseori primit cu mare disconfort, căci el declanşează automat un dialog neplăcut în mintea femeii.

Dacă îi spui că e frumoasă, că tot ce creează ea e minunat, sau o feliciţi pentru o realizare pe care sufletul său a inspirat-o, ceva în mintea ei îi spune că nu merită complimentul şi că trebuie să fii idiot dacă într-adevăr crezi aşa ceva. În loc să înţeleagă că frumuseţea sufletului ei străluceşte când este ea însăşi, femeia schimbă subiectul şi fură literalmente hrana sinelui sufletesc, care trăieşte din recunoaştere şi admiraţie.

Aceasta este deci ultima sarcină a exilatei care i-a regăsit pe ai săi: să-şi accepte nu doar individualitatea, identitatea ei specifică, ci şi frumuseţea… chipul sufletului ei, şi să admită totodată că viaţa lângă această făptură sălbatică ne transformă şi transformă tot ce atinge.

Când ne acceptăm frumuseţea sălbatică, o punem în evidenţă; nu mai suntem în mod dureros conştiente de ea, dar nici nu renunţăm la ea şi nici nu o respingem. Ştie oare lupoaica cât de frumoasă este când sare? Ştiu felinele cât de graţioase sunt posturile lor? Se înspăimântă pasărea de zgomotul ce-l aude când îşi desface aripile? Trebuie să învăţăm de la ele şi să acţionăm în felul nostru, autentic, fără să dăm înapoi în faţa frumuseţii noastre naturale şi fără să o ascundem. La fel ca toate celelalte animale, pur şi simplu suntem, şi este bine aşa.

În cazul femeii, această căutare are drept temei misterioasa ei atracţie pentru sălbatic, pentru ceea ce instinctiv este ea însăşi. Obiectul acestei nostalgii l-am numit aici Femeia Sălbatică… dar, chiar fără să-i ştie numele, fără să ştie unde trăieşte, femeile se simt atrase înspre ea. O iubesc din toată inima. Tânjesc după ea, iar această nostalgie este deopotrivă motivaţie şi impuls. Dorul acesta ne-ndeamnă să o căutăm, să o găsim. Şi nu-i atât de greu, cum am putea crede, căci Femeia Sălbatică

ne caută şi ea. Suntem vlăstarele ei.

Zigotul rătăcit

În anii de practică profesională, am înţeles că problema apartenenţei trebuie abordată uneori ceva mai simplu, întrucât simplitatea poate alina în parte durerea unei femei. Şi atunci am început să le spun clientelor mele o poveste pe care am intitulat-o *Zigotul rătăcit*, ca ele să-şi poată analiza condiţia de intruse prin intermediul unei metafore mult mai puternice. Iată această poveste.

V-aţi întrebat vreodată cum de-aţi ajuns într-o familie atât de ciudată ca a voastră? Dacă viaţa voastră este cea a unui outsider, a unei persoane puţin bizare sau diferite, singure, mereu la marginea curentului principal, sigur aţi suferit. A venit însă timpul să părăsiţi acest mal şi să vâsliţi spre patria voastră.

Acolo nu va mai trebui să suferiţi. Nu va mai trebui să căutaţi să înţelegeţi unde aţi greşit. Veţi înceta, o dată pentru totdeauna, să vă mai întrebaţi de ce v-aţi născut în familia aceasta. Staţi acum şi odihniţi-vă o clipă la prova. Lăsaţi vântul ce suflă dinspre pământul natal să vă răcorească fruntea.

Femeile, care poartă în ele viaţa mitică a arhetipului Femeii Sălbatice, s-au lamentat ani de-a rândul în tăcere: „De ce nu sunt şi eu ca ceilalţi? De ce m-am născut într-o familie atât de ciudată (sau insensibilă)?” Oriunde ar fi vrut viaţa lor să înmugurească, mereu se găsea cineva care să arunce sare pe pământ pentru ca nimic să nu crească acolo. Toate interdicţiile împotriva dorinţelor lor fireşti le sufocau. Dacă erau fiice ale naturii, erau închise între patru pereţi. Dacă erau oameni de ştiinţă, li se spunea că trebuie să fie mame. Dacă voiau să fie mame, li se spunea că acest rol nu li se potriveşte. Dacă doreau să inventeze ceva, li se cerea să fie practice. Dacă doreau să creeze, li se spunea că muncile casnice niciodată nu se termină.

Uneori încercau să se conformeze acestor criterii, şi nu-şi dădeau seama, decât mult mai târziu, ce doreau cu adevărat şi cât de mult aveau nevoie să trăiască. Şi atunci, pentru a-şi trăi viaţa lor, au trecut prin experienţa mutilantă a părăsirii familiilor, a căsniciilor destrămate, deşi juraseră că acestea aveau să dureze până la moarte, a joburilor abandonate şi care trebuiau să fie trambulinele pentru ceva şi mai abrutizant, dar mai bine remunerat. Şi-au lăsat visele toate, risipite de-a lungul drumului.

Erau adesea artiste care încercau să fie raţionale, dedicând optzeci la sută din timpul lor unei activităţi care, zi după zi, sufoca viaţa lor creativă. Deşi scenariile sunt nenumărate, un aspect rămâne totuşi constant: de foarte timpuriu li s-a spus că sunt „altfel”, cu o conotaţie peiorativă. În realitate, însă, erau pasionate, speciale, curioase şi aveau instincte sănătoase.

La toţi aceşti „de ce”, „de ce eu, de ce această familie, de ce sunt atât de diferită?”, nu există fireşte niciun răspuns. Dar cum eului trebuie să-i dăm ceva să rumege ca să se liniştească, am propus trei răspunsuri. (Analizânda poate alege orice răspuns, însă trebuie să aleagă cel puţin unul. Mai toate femeile optează pentru ultimul, dar toate sunt bune.) Iată-le.

Ne-am născut astfel, şi în sânul acestor ciudate familii cărora le aparţinem: 1) fiindcă aşa a fost să fie (aproape niciuna nu crede lucrul acesta).

2) pentru că Sinele are un plan, iar creieraşele noastre sunt mult prea mici ca să-l poată înţelege (multe găsesc această idee încurajatoare).

3) din cauza sindromului zigotului rătăcit (mda… poate… da ce-o mai fi şi asta?).

Pentru familia ta, tu eşti de pe altă planetă. Tu ai pene, ei au solzi. Fericirea ta este pădurea, ţinuturile sălbatice, viaţa interioară, măreţia naturii. Fericirea lor

este să împăturească prosoape. Dacă în cazul tău lucrurile se petrec exact la fel, atunci eşti o victimă a sindromului Zigotului Rătăcit.

Membrii familiei tale sunt înceţi şi greoi; tu eşti sprintenă ca vântul. Ei sunt gălăgioşi, iar tu iubeşti liniştea, sau tu cânţi, iar ei sunt taciturni. Tu ştii, pentru că ştii. Ei vor probe şi o expunere de trei sute de pagini. Nu încape dubiu: este sindromul Zigotului Rătăcit.

Cum? N-ai auzit niciodată? Ei bine, într-o noapte, Zâna Zigoţilor zbura deasupra oraşului tău, iar micii zigoţi din coşul ei săreau în sus de bucurie.

Tu erai de fapt destinată unor părinţi care te-ar fi înţeles, dar s-a iscat brusc o furtună, ai căzut din coş şi ai nimerit din greşeală într-o altă casă, într-o familie care nu îţi era destinată. „Adevărata” ta familie se afla la cinci kilometri mai încolo.

De aceea te-ai îndrăgostit de o familie care nu era a ta şi care locuia la câţiva kilometri de casă. Dintotdeauna ţi-ai dorit ca domnul şi doamna X să fi fost adevăraţii tăi părinţi. Şi, categoric, ei ar fi trebuit să fie.

De aceea dansezi step pe holuri, deşi provii dintr-o familie de teledependenţi. De aceea părinţii tăi se sperie ori de câte ori vii acasă sau le telefonezi. „Acum ce-o mai pune la cale? – se întreabă ei, îngrijoraţi. Ultima dată ne-a făcut mari necazuri şi numai Dumnezeu ştie ce-i mai trece acum prin minte!” îşi pun mâinile la ochi când te apropii, dar nu pentru că i-ar orbi lumina ce-o răspândeşti.

Tu vrei iubire… Ei vor linişte.

Membrii familiei tale, din motive personale (în virtutea gusturilor, a naivităţii lor, a rănilor suferite, a constituţiei, a unei boli mintale sau a unei ignoranţe bine cultivate), nu prea se simt în largul lor în sfera inconştientului, şi e limpede că vizita ta invocă arhetipul ştrengarului, cel care agită lucrurile. Şi astfel, mai înainte

de a vă aşeza cu toţii la masă, ştrengăriţa dansează nebuneşte, doar ca să-i cadă un fir de păr în oala cu supă.

Nu vrei să-ţi enervezi părinţii, dar ei se enervează oricum. Când apari tu, toţi şi toate par să o ia razna.

Dacă părinţii se simt permanent jigniţi, iar copiii au impresia că niciodată nu fac nimic bun, este semn clar al prezenţei zigoţilor sălbatici în familie.

Familia nesălbatică vrea doar un singur lucru, însă domnişoara Zigot Rătăcit nu reuşeşte niciodată să înţeleagă ce anume, şi dacă ar reuşi, i s-ar ridica părul în cap.

Pregăteşte-te, căci am să-ţi spun un mare secret. Iată acel lucru misterios şi foarte important pe care-l vor cu adevărat de la tine.

Cei nesălbatici vor consecvenţă.

Vor să fii exact la fel ca ieri, să nu te schimbi odată cu trecerea timpului, să rămâi mereu ca la început.

Întreabă-ţi membrii familiei tale dacă vor consecvenţă, şi vor răspunde afirmativ. În toate? Nu, vor spune ei, doar în ceea ce e într-adevăr important. Orice ar reprezenta aceste lucruri importante în sistemul lor de valori, ele vor fi întotdeauna inacceptabile pentru natura sălbatică a femeilor. Din nefericire, „ce e important” pentru ei nu coincide cu „ce e important” pentru fiica sălbatică.

Pentru Femeia Sălbatică, consecvenţa în atitudini este de neconceput, pentru că forţa ei stă tocmai în capacitatea de a se adapta la schimbare, în inventivitatea sa, în dansurile, în urletele, în mârâiturile sale, în viaţa sa instinctuală profundă, în focul său creator. Ea este consecventă, dar nu prin uniformitate, ci mai curând prin viaţa sa creativă, prin percepţia sa fină, prin supleţea, vigilenţa, abilitatea sa.

De-ar fi să numim un singur aspect care face din

Femeia Sălbatică ceea ce este, acela ar fi sensibilitatea, modul ei de a răspunde vieţii. „A răspunde” vine din latinescul *responderé* a cărui semnificaţie este, printre altele, „a promite, a garanta”. Răspunsurile sale abile şi pline de învăţăminte sunt o promisiune şi o garanţie pentru forţele creatoare, fie ele Frumuseţea, Arta, Dansul sau Viaţa ori *Ducnde*, spiritul care animă pasiunea. Ea ne promite, dacă noi nu ne opunem, că ne va face să trăim. Să trăim din plin.

Astfel, domnişoara Zigot Rătăcit nu familiei îi este credincioasă, ci Sinelui său interior. De aceea se simte sfâşiată. S-ar putea spune că mama-lupoaică o trage de coadă, iar familia sa pământeană, de mâini. Nu trece mult şi o vedem plângând de durere, mârâind, muşcându-se singură, muşcându-i pe ceilalţi. Se aşterne apoi o linişte de moarte. Dacă îi veţi privi ochii, veţi vedea *Ios ojos del cielo*, ochii celui care nu mai e aici.

Socializarea este importantă pentru copil, dar a ucide *criatura* interioară înseamnă a ucide copilul. În Africa de Vest se spune că, dacă eşti dur cu un copil, sufletul lui poate fugi din trup – uneori doar la câţiva paşi, alteori la distanţă de câteva zile bune de mers.

Trebuie desigur puse în echilibru nevoile sufletului copilului, nevoia de siguranţă şi de îngrijire şi unele noţiuni atent studiate privind „comportamentul civilizat”. Dar mă îngrijorează întotdeauna copiii prea bine educaţi; ei au adesea în ochi privirea aceea de „suflet temător”. Ceva nu e în regulă. În mod normal, sufletul sănătos străluceşte prin *persona*, iar uneori arde ca o flacără. Dar când există o rană adâncă, sufletul fuge.

Pleacă uneori atât de departe, încât e nevoie de multă iscusinţă pentru a-l convinge să se întoarcă. Trebuie să treacă mult timp pentru ca acel suflet să-şi recapete încrederea şi să revină, dar nu e imposibil. Pentru a-l

aduce înapoi sunt necesare anumite ingrediente: onestitate pură, entuziasm, sensibilitate, blândeţe, o furie moderată şi umor. Combinate, aceste elemente creează un cântec care cheamă sufletul înapoi acasă.

Care sunt nevoile sufletului? Ele aparţin domeniului naturii şi celui al creativităţii. În aceste sfere trăieşte Naashje II Asdzää, Femeia-păianjen, marele spirit creator al indienilor navajo, poporul căruia îi acordă protecţie. Menirea ei este, printre altele, să-l înveţe pe om iubirea pentru frumos.

Nevoile sufletului le aflăm în coliba celor trei bătrâne (sau tinere, în funcţie de moment) surori – Klotho, Lachesis şi Atropos – care ţes firul roşu al vieţii femeii, adică pasiunea. Ţes vârstele vieţii femeii, înnodându-le atunci când o vârstă se termină şi alta începe. Ele îşi au sălaşul în pădurile zeiţelor vânătorii, Diana şi Artemis, două femei-lup reprezentând, şi una, şi cealaltă, abilitatea de a căuta, de a scoate la lumină şi de a salva diferitele aspecte ale sufletului.

Nevoile sufletului le guvernează Coatlicue, zeiţa aztecă a independenţei feminine, care naşte ghemuită sau chiar din picioare. Ea dă lecţii privind viaţa femeii solitare. Este creatoarea copiilor, adică a unui nou potenţial de viaţă, dar este şi o Mamă Moarte, cu fusta ei semănată cu cranii, sunând la fiecare pas precum un şarpe cu clopoţei. Acest sunet, asemănător celui al ploii, aduce, prin rezonanţă, ploaia pe pământ. Ea este protectoarea tuturor femeilor singure şi a celor a căror magie, ale căror gânduri şi idei sunt atât de puternice, încât trebuie să trăiască undeva la capătul lumii, ca să nu contrarieze peste măsură comunitatea. Coatlicue este protectoarea absolută a femeii exilate.

Care este hrana esenţială a sufletului? Aceasta diferă de la o fiinţă la alta. Dar iată câteva combinaţii. Le-am

putea considera un fel de macrobiotică psihică. Pentru unele femei, aerul, noaptea, lumina soarelui şi copacii sunt necesităţi vitale. Pentru altele, sunt cuvintele, hârtia şi cărţile. Iar pentru altele, culoarea, formele, umbrele şi lutul. Unele trebuie să salte, să alerge, să-şi unduiască trupul, pentru că sufletul lor iubeşte dansul, în timp ce altele nu-şi doresc decât să stea în pace la umbra unui copac.

Mai rămâne totuşi o problemă. Zigoţii rătăciţi învaţă să fie nişte supravieţuitori. E greu să trăieşti ani de zile alături de oameni care nu te pot ajuta să înfloreşti. Să poţi spune că eşti un supravieţuitor e lucru mare. Pentru multă lume, puterea rezidă tocmai în cuvântul însuşi. Şi totuşi vine un moment, în procesul individuaţiei, când ameninţarea sau trauma sunt de domeniul trecutului. Trebuie atunci să trecem la etapa următoare supravieţuirii, aceea a vindecării, a înfloririi.

Dacă nu depăşim etapa supravieţuirii, ne limităm singure, reducând la mai puţin de jumătate energia şi puterea noastră în lume. Mândria de a fi supravieţuit poate constitui un adevărat obstacol în calea dezvoltării noastre creative. Uneori, oamenii se tem să renunţe la statutul de supravieţuitor, pentru că asta e în fond – un statut, un semn distinctiv.

E de dorit să nu facem din supravieţuire piesa principală a existenţei noastre. Este o medalie greu cucerită, e adevărat, dar o medalie printre multele noastre medalii. Oamenii merită să aibă amintiri frumoase, merită să fie acoperiţi de medalii şi decoraţii, pentru că au reuşit să-şi trăiască adevărata lor viaţă şi să triumfe. Odată trecută ameninţarea, a ne atribui mai departe titlurile câştigate în momentele cele mai cumplite ale vieţii noastre este o capcană pe care trebuie să o evităm. O asemenea atitudine poate crea un scenariu mental limitativ. Nu este

bine ca identitatea sufletului să se bazeze numai pe eroismul, pierderile şi victoriile din momentele grele. Ideea supravieţuirii poate întări o femeie, dar, la un moment dat, faptul de a rămâne agăţată de ea va împiedica dezvoltarea ulterioară.

Când vedem o femeie punând accentul pe identitatea sa de supravieţuitor, chiar dacă de acum nu-i mai este util, e limpede ce trebuie să facem: să o desprindem de arhetipul supravieţuitorului. Altminteri, nimic altceva nu va mai putea creşte. E ca o plăntuţă rezistentă care reuşeşte, fără apă, fără soare, fără substanţe nutritive, să dea totuşi o curajoasă şi minusculă frunzuliţă. Dar dacă vrea să-şi recapete vigoarea, acum când vremurile rele s-au dus, trebuie să se pună în situaţia de a primi lumină, umiditate şi hrană, ca să poată creşte frumos, plină de frunze şi flori. Este mult mai bine să ne atribuim nume care ne invită să creştem ca fiinţe libere. Asta înseamnă să înflorim. Acesta este destinul nostru.

Ritualul – fie el Purim[28], sau Advent, sau fazele lunii – este pentru om o modalitate de a-şi lumina propria viaţă. Ritualul convoacă umbrele şi spectrele din viaţa oamenilor, le ordonează, le linişteşte. Există un aspect particular al sărbătorii *Dia de los Muiertes*, Ziua Morţilor, care le poate ajuta pe femei să treacă de la etapa supravieţuirii la cea a înfloririi. Şi este întemeiat pe ritualul ofrandelor, *ofrendas*, altare închinate defuncţilor. *Ofrendas* sunt omagii, monumente comemorative şi expresii ale celui mai profund respect pentru fiinţele iubite care au părăsit acest pământ. Am văzut că multor femei le foloseşte să înalţe o *ofrenda* fetiţei care au fost cândva, în semn de recunoştinţă pentru eroismul ei.

Unele aleg obiecte, însemnări, hăinuţe, jucării,

28 Sărbătoarea care celebrează salvarea poporului evreu din Imperiul Persan (n. trad.).

amintiri ale unor întâmplări şi alte simboluri ale copilăriei evocate. Ele aranjează *ofrenda* în felul lor, spun povestea care o însoţeşte, alteori nu spun nimic, şi apoi o lasă acolo cât timp doresc. Este mărturia suferinţelor lor din trecut, a curajului, a triumfului lor asupra adversităţilor15.

Acest mod de a privi trecutul are multiple consecinţe: el oferă o perspectivă plină de compasiune asupra unui moment îndepărtat, arătând ce s-a trăit, ce s-a făcut cu acea experienţă de viaţă, ce este demn de admiraţie. Contemplarea trecutului, nu retrăirea lui, este cea care eliberează omul.

Continuând să fim fetiţa supravieţuitoare chiar şi atunci când nu mai e cazul, ne identificăm excesiv cu un arhetip rănit. Înţelegerea suferinţei şi evocarea ei ne permit să creştem. Destinul nostru pe acest pământ este să înflorim, nu doar să supravieţuim. E dreptul nostru din naştere.

Nu vă descurajaţi şi nu vă intimidaţi dacă vi se spune că sunteţi „oaie neagră”, „viţea rătăcită”, „pui de lup”. Cei cu vederi înguste spun că nonconformiştii sunt o plagă a societăţii. Dar s-a demonstrat, de-a lungul timpului, că a fi altfel decât ceilalţi şi a sta deoparte este garanţia unei contribuţii originale, utile şi surprinzătoare aduse culturii16.

Când aveţi nevoie de un sfat, nu-i ascultaţi niciodată pe cei temători. Fiţi bune, fiţi îngăduitoare cu ei, dar nu le urmaţi sfaturile.

Dacă vi s-a spus vreodată că sunteţi insolentă, incorigibilă, obraznică, şireată, nesupusă, indisciplinată, rebelă, sunteţi pe drumul cel bun. Femeia Sălbatică e aproape.

Dacă niciodată nu vi s-au spus asemenea vorbe, încă mai e timp. Exersaţi-vă Femeia Sălbatică. Hai, curaj! *Ándele*! Insistaţi.

CAPITOLUL 7

Trupul fericit: Carnea sălbatică întotdeauna m-au fascinat lupii, cum se împing uşor unii în alţii când aleargă sau se joacă, fiecare în felul său, fie ei tineri, bătrâni, slabi, graşi, cu picioare lungi, cu urechi pleoştite, fără de coadă sau şchiopi. Fiecare are propria sa configuraţie corporală, propria sa forţă, propria sa frumuseţe. Trăiesc şi se joacă în deplin acord cu ei înşişi şi cu felul lor de a fi. Ei nu încearcă să fie ceea ce nu sunt.

Acolo sus, în nord, am văzut odată o lupoaică bătrână cu trei picioare; era singura care putea trece printr-o căpătură, dincolo de care creşteau afine din belşug. Altă dată, am văzut o lupoaică cenuşie sărind cu aşa repeziciune, încât, preţ de o clipă, lăsa în aer imaginea unui arc argintiu, îmi amintesc de o lupoaică foarte delicată, o tânără mamă, cu pântecul încă deformat, călcând peste muşchiul de pe marginea iazului cu graţia unei balerine.

Şi totuşi, în ciuda frumuseţii, a rezistenţei lor, despre lupi se spune că ar fi prea lacomi, că ar avea dinţi prea ascuţiţi şi pofte nestăvilite. Tot astfel se vorbeşte uneori şi despre femei, ca şi cum numai un anumit temperament, numai un anumit apetit ar fi acceptabil. Destul de des se fac aprecieri asupra moralităţii femeii după cum talia, greutatea, ţinuta şi formele ei sunt sau nu în conformitate cu un unic sau exclusiv ideal. Exilate într-o stare de spirit, într-un manierism, într-o conformaţie corespunzând unui ideal unic de frumuseţe şi de comportament, femeile nu mai sunt libere: sunt prizoniere în propriul lor trup, în propriul lor suflet.

Pentru psihicul instinctual, corpul este un senzor, o reţea informaţională, un mesager având la dispoziţie o multitudine de sisteme de comunicare – cardiovascular, respirator, osos, neurovegetativ, fără a mai vorbi de emoţii

şi intuiţii. În lumea imaginarului, el este un vehicul formidabil, un spirit care trăieşte cu noi, un adevărat imn închinat vieţii. În basme, unde apare simbolizat de obiecte magice, înzestrate cu calităţi şi puteri mai presus de firea omenească, trupul e perceput ca având două perechi de urechi, una pentru a auzi în lumea exterioară, şi alta pentru a-şi asculta sufletul; două perechi de ochi, una pentru vederea obişnuită, iar cealaltă pentru clarvedere; două tipuri de forţe, forţa muşchilor şi invincibila forţă a sufletului. Iar lista dublelor elemente ale corpului poate continua.

În sistemele de terapie corporală, cum sunt metoda Feldenkrais[29], Āyurveda şi altele, trupul este în general văzut ca având nu cinci simţuri, ci şase. Corpul îşi foloseşte pielea şi carnea pentru a înregistra tot ce se întâmplă în jurul său. Precum piatra de la Rosetta**, trupul este, pentru cei ce ştiu să-l citească, un registru viu al vieţii dăruite, al vieţii confiscate, al vieţii sperate, al vieţii salvate. El este preţuit pentru capacitatea sa de a reacţiona prompt, de a avea sentimente adânci, de a presimţi.

Trupul vorbeşte mai multe limbi. Vorbeşte prin culoarea, prin temperatura sa, prin ardoarea recunoştinţei, prin strălucirea iubirii, prin cenuşiul durerii, prin căldura entuziasmului sau răceala neîncrederii. Vorbeşte prin dansul său uşor, legănându-se ori tremurând, prin freamătul inimii, prin descurajările sale, prin golul din stomac, prin renaşterea speranţei.

Corpul îşi aminteşte, oasele şi articulaţiile îşi amintesc, chiar şi degetul mic îşi aminteşte. Amintirile – imagini şi sentimente – sunt întipărite adânc în înseşi celulele noastre. Ca dintr-un burete îmbibat cu apă,

29 Pasajul, absent în versiunea originală (Ballantines Books, 1995), se regăseşte în versiunea italiană – Frassinelli, 2009 (n. trad.).

oriunde este apăsată carnea sau doar atinsă uşor, ţâşneşte o amintire.

Să limitezi frumuseţea şi valoarea trupului la ceva inferior acestei splendori înseamnă să obligi trupul să trăiască fără spiritul său de drept, fără forma sa legitimă, fără dreptul său la fericire. Să consideri urât sau inacceptabil pe cineva a cărui frumuseţe nu se conformează criteriilor modei actuale, răneşte profund bucuria naturală, proprie naturii sălbatice.

Femeile au toate motivele să respingă modelele psihologice şi fizice care rănesc spiritul şi rup legătura cu sufletul sălbatic. Evident, natura

— Metodă de auto-educare a corpului prin conştientizare (n. trad.).

** Placă de bazalt cu o inscripţie în trei limbi, hieroglifică, demotică şi greacă, descoperită în oraşul egiptean Rosetta, care a făcut posibilă descifrarea hieroglifelor egiptene (*n*. trad.).

Instinctuală a femeilor judecă trupul şi spiritul nu după canoane, ci după vitalitatea, sensibilitatea şi rezistenţa lor. Asta nu înseamnă să respingem ceea ce este considerat frumos într-o anume cultură, ci să trasăm un cerc mai amplu, care să cuprindă toate tipurile de frumuseţe, forme şi funcţii.

Graiul trupului

Odată, într-o reprezentaţie intitulată *Graiul trupului*, eu şi prietena mea, Opalanga, o griotă afro-americană, spuneam în tandem povestea descoperirii darurilor ancestrale moştenite de la strămoşii noştri. Opalanga este foarte înaltă, ca o tisă, şi tot atât de subţire. Iar eu sunt *una mexicana*, cu constituţie robustă şi conformaţie generoasă. În afară de a fi fost ţinta ironiilor celorlalţi din pricina înălţimii sale, Opalangăi i s-a spus în copilărie că strungăreaţă să mă semnul mincinoşilor. Iar mie mi se

spusese că forma şi dimensiunile corpului meu erau caracteristice oamenilor inferiori, incapabili să se controleze.

În acest duet, vorbeam despre loviturile şi săgeţile primite de-a lungul vieţii, pentru că, potrivit „măriilor” lor, trupurilor noastre ba le lipsea ceva, ba aveau nu ştiu ce. În povestea noastră, cântam un cântec de jale pentru corpurile de care nu ni s-a permis să ne bucurăm. Ne legănam, dansam, ne uitam una la alta. Fiecare gândea că cealaltă este atât de misterioasă, atât de frumoasă… şi ne întrebam, fireşte, cum era posibil ca oamenii să gândească altfel.

Când ne-am întâlnit întâia oară, eu şi Opalanga am simţit, aşa cum ni se întâmplă adesea nouă, povestitorilor, că ne cunoaştem nu de-o viaţă, ci de-o veşnicie. Am început imediat să vorbim despre poveştile noastre cele mai intime/ Cât de uimită am fost când am aflat că, adultă fiind, călătorise în Gambia, în Africa de Vest, unde a întâlnit câţiva oameni din neamul său, un trib în care – culmea! – majoritatea erau înalţi ca tisele şi tot atât de zvelţi, şi aveau dinţii din faţă depărtaţi. Această strungăreaţă, i-au explicat ei, se numea *Sakaya Yallah*, „Poarta lui Dumnezeu”, şi era văzută ca un semn al înţelepciunii”.

Dar cât de surprinsă a fost ea când i-am povestit că, adultă fiind, am vizitat istmul Tehuantepec, în Mexic, unde am descoperit câţiva urmaşi ai strămoşilor mei, un trib de femei monumentale, puternice, impunătoare, cochete. M-au ciupit, m-au pipăit1 şi mi-au spus fără niciun menajament că nu eram destul de grasă. Nu mâneam destul? Fusesem bolnavă? Trebuia să mă mai îngraş, mi-au explicat ele, căci femeile sunt *La Tierra*, rotunde ca pământul, care poartă atâtea în pântecul său2.

Astfel, în această reprezentaţie, la fel ca în viaţă,

poveştile noastre personale, care începuseră cu experienţe opresive, deprimante, sfârşesc în bucurie şi cu un simţ al identităţii noastre foarte puternic. Opalanga a înţeles că statura ei înaltă e frumuseţea ei, că zâmbetul îi e plin de înţelepciune, că glasul Domnului îi este mereu aproape de buze. Iar eu mi-am înţeles corpul ca fiind unit cu pământul, am înţeles că picioarele mele sunt făcute să stea ferm, că trupul meu este un vas menit să poarte multe în el. Am învăţat, şi una, şi cealaltă, de la oameni puternici, din afara culturii noastre nord-americane, să ne reevaluăm trupul, să respingem ideile şi expresiile care urmăresc să insulte trupul misterios, care tind să ignore corpul femeii ca instrument de cunoaştere3.

Să-ţi placă lumea aceasta în care există atâtea tipuri de frumuseţe este o bucurie a vieţii la care toate femeile au dreptul. Să nu accepţi decât un singur tip de frumuseţe înseamnă să nu observi natura. Nu putem avea o singură specie de păsări cântătoare, o singură varietate de pini, o singură specie de lupi. Nu putem avea un singur tip de copii, un singur tip de bărbaţi, un singur tip de femei şi nici un singur tip de sâni, un singur tip de talie, un singur tip de piele.

Experienţa pe care am avut-o cu aceste mexicance trupeşe m-a făcut să reconsider întreg ansamblul premiselor psihanalitice privind diferitele forme şi talii ale femeilor, dar mai cu seamă greutatea lor. O veche premisă psihologică, în particular, mi s-a părut de-a dreptul grotescă, şi anume ideea că toate femeile grase tânjesc după ceva, că „înăuntrul lor s-ar afla o femeie slabă care urlă, încercând să iasă”. Pomenindu-i de metafora „femeii slabe care urlă” uneia din impunătoarele femei ale tribului *tehuana*, aceasta s-a uitat la mine oarecum speriată. Mă refeream cumva la „posedarea de către un spirit al răului”? 4 „Şi-apoi, a întrebat ea, cine să fi pus ceva atât

de rău în trupul unei femei?” Era dincolo de puterea ei de înţelegere că nişte „vindecătoti” saw oricine altcineva, ar putea crede că femeia, doar pentru că natura i-a dat un trup cu forme pline, ar avea înăuntrul ei o altă femeie care urlă.

Există desigur tulburări alimentare compulsive şi distructive care deformează corpul, şi este dramatic, dar, pentru marea majoritate a femeilor, ele nu sunt o regulă. De cele mai multe ori, femeile sunt slabe sau grase, înalte sau scunde, pur şi simplu pentru că au moştenit formele părinţilor, bunicilor sau străbunicilor. Dispreţuirea sau denigrarea caracterelor fizice moştenite de o femeie duce la crearea unor generaţii de femei anxioase şi nevrotice. Criticile distructive şi exclusiviste la adresa conformaţiei ereditare a unei femei o privează de multe dintre comorile sale psihice şi spirituale. O privează de mândria pentru corpul transmis de strămoşii ei. Învăţată să respingă această moştenire, femeia este imediat şi brutal ruptă de identitatea ei corporală feminină cu restul familiei.

Dacă este învăţată să-şi urască propriul trup, cum va putea ea oare să iubească trupul mamei sale, care seamănă atât de mult cu al ei5, sau pe cel al bunicii, ori al fiicelor ei? Cum va putea iubi trupul celorlalte rude, femei şi bărbaţi, care au moştenit formele lor trupeşti de la aceiaşi strămoşi. Un asemenea atac distruge mândria ei legitimă de apartenenţă la neamul său şi-i fură bucuria naturală de a trăi în armonie cu propriul său corp, indiferent de greutatea, statura şi formele sale. Atacul la adresa trupului unei femei este de fapt un atac cu bătaie lungă, căci loveşte în femeile care au precedat-o şi în cele care vor veni după ea6.

Astfel de judecăţi tranşante privind ceea ce poate fi acceptat sau nu în materie de conformaţie corporală creează o naţiune de fete înalte şi cocoşate, de femei

scunde pe picioroange, de femei corpolente îmbrăcate ca de doliu, de femei foarte slabe căznindu-se să se umfle ca broaştele şi de diferite alte femei care se ascund. Distrugerea legăturii instinctive a femeii cu trupul său natural o privează de încrederea în sine, o face să se întrebe mereu dacă este o persoană bună sau nu, şi să-şi întemeieze stima de sine pe care arată, nu pe cine este ea. O sileşte să-şi cheltuiască energia, preocupându-se excesiv de mâncarea pe care o consumă, de kilogramele pe care i le arată cântarul sau de centimetrii circumferinţelor sale. O constrânge să fie încontinuu obsedată în faptele şi gesturile sale, în proiectele sale. E de neconceput, în lumea instinctuală, ca o femeie să trăiască preocupată în felul acesta de aspectul său.

Este firesc ca o femeie să se menţină sănătoasă şi puternică şi să-i ofere corpului hrana de care are nevoie7. Trebuie totuşi să recunosc că există o „înfometată" înăuntrul multor femei. Dar nu de o anumită înălţime, greutate sau formă le este foame lor. Femeile nu sunt „flămânde" să se conformeze unui stereotip. Ele tânjesc după stima elementară din partea societăţii în care trăiesc. „Înfometata" dinăuntru vrea să fie tratată cu respect, să fie acceptată8 sau, cel puţin, să nu mai fie apreciată prin raportare la modele standard. Dacă există cu adevărat o femeie care „urlă, încercând să iasă", atunci ea urlă ca să înceteze proiecţiile nerespectuoase ale celorlalţi asupra trupului, feţei sau vârstei ei.

Patologizarea diferenţelor corporale ale femeilor este o prejudecată susţinută de mulţi teoreticieni ai psihologiei, printre care şi Freud. Martin Freud, de pildă, în cartea despre tatăl său, Sigmund, spune că întreaga sa familie detesta şi ridiculiza oamenii graşi 9. Motivele pentru care

Freud avea astfel de păreri nu fac obiectul acestei cărţi; este totuşi greu de conceput că o asemenea atitudine ar putea corespunde unei perspective echilibrate asupra corpului femeii.

E de ajuns să spunem totuşi că diferiţi psihologi continuă să menţină această prejudecată, în detrimentul corpului natural, încurajând femeile să-şi supravegheze permanent trupul, lipsindu-le astfel de relaţii mai profunde şi mai subtile cu formele pe care le-au moştenit. Teama de corpul ei privează în mare măsură femeia de viaţa sa creativă şi o împiedică să fie atentă la alte lucruri.

Această încurajare de a-şi sculpta trupul este izbitor de asemănătoare încercărilor de a scobi pământul, de a-l arde, de a-i smulge straturile, de a tăia în carnea lui până la os. Rănii psihicului şi trupului femeilor îi corespunde o rană a culturii şi, în ultimă instanţă, a Naturii, într-o psihologie cu adevărat holistică, toate universurile sunt considerate interdependente, şi nu entităţi separate. Nu trebuie să ne mire că, în societatea noastră, problema este aceeaşi pentru femeie, peisaj şi cultură: ele toate sunt remodelate pentru a fi în ton cu moda. Femeia nu poate împiedica peste noapte agresiunea împotriva culturii şi a pământului, dar poate înceta să-şi agreseze propriul corp.

Natura sălbatică niciodată nu va aproba răul făcut trupului, culturii sau pământului. Natura sălbatică niciodată nu va accepta să-şi flageleze formele pentru a-şi demonstra valoarea, puterea, caracterul, pentru a arăta că ţine lucrurile sub control, că e mai plăcută privirii sau mai valoroasă sub aspect financiar.

Femeia nu poate determina cultura să devină mai conştientă spunându-i: „Schimbă-te”. Dar poate să-şi schimbe atitudinea faţă de sine însăşi, dezamorsând astfel proiecţiile depreciative. Şi face lucrul acesta recuperându-şi corpul, nerenunţând la bucuria pe care i-o aduce trupul

ei natural, respingând iluzia, atât de răspândită, potrivit căreia fericirea aparţine doar celor cu o anumită conformaţie sau vârstă, acţionând ferm, reîntorcându-se la sine şi trăindu-şi viaţa din plin. Acest mod de a se accepta, această stimă de sine reprezintă începutul schimbării atitudinilor în sânul culturii.

Trupul în poveşti

Sunt multe basme şi mituri ce descriu fragilitatea şi natura sălbatică a trupului. Printre eroii lor se numără grecul Hefaistos, zeul şchiop, meşter în prelucrarea metalelor preţioase, mexicanul *Hartar*, omul cu două corpuri, Venus, zeiţa născută din mare, micul croitoraş, a cărui urâţenie nu-l împiedica să poată crea viaţă, femeile de pe Muntele Urieşelor, curtate pentru forţa lor, Degeţica, cea care putea călători oriunde cu ajutorul magiei etc.

În basme, anumite obiecte magice au sensibilitate şi capacitatea de a se deplasa, ele toate fiind metafore ale trupului, precum norul, frunza fermecată, covorul fermecat. Se poate uneori ca o mantie, nişte cizme, un scut, o pălărie, un coif, să confere puterea invizibilităţii, a unei forţe superioare, a clarvederii etc. Sub aspect arhetipal, ele aparţin aceleiaşi familii şi îi permit corpului fizic să zboare, sau să se bucure de o înţelegere mai adâncă, de un auz mai fin ori să beneficieze de o anume protecţie a psihicului şi sufletului.

După câte se pare, înainte de inventarea carelor, trăsurilor şi caleştilor, înainte de domesticirea animalelor de povară şi de călărie, obiectul magic era simbolul trupului sacru. Veşmintele, amuletele, talismanele şi alte obiecte, folosite într-un anume fel, îşi transportau posesorul de partea cealaltă a râului sau a lumii.

Covorul fermecat este un excelent simbol al valorii senzoriale şi psihice a trupului natural şi sălbatic. Basmele în care apare motivul covorului zburător reproduc

atitudinea propriei noastre culturi faţă de trup.

La început, covorul fermecat este considerat un obiect oarecare, fără valoare, dar când cineva se aşază pe el şi-i spune: „Zboară!”, covorul îndată tremură, se ridică, stă o clipă în aer, apoi brusc îşi ia zborul, ducându-şi pasagerul spre un alt loc, spre un alt centru, spre un alt punct de vedere, spre o altă cunoaştere10. Şi trupul, prin intermediul stărilor sale de conştiinţă, al unei stări de excitare, al unei experienţe senzoriale – cum este, de pildă, cea de a asculta muzică sau vocea cuiva drag, ori de a percepe un anume parfum – are puterea de a ne transporta altundeva.

În basme, la fel ca în mituri, covorul reprezintă un mijloc de locomoţie, însă unul foarte special, care ne permite să vedem nu doar în lumea pământeană, ci şi în cea de dincolo. În poveştile Orientului Mijlociu, el este vehiculul zborului spiritual al şamanilor. Trupul nu e ceva inert, de care căutăm să ne eliberăm. Văzut din perspectivă corectă, este o navă spaţială, o serie de intersecţii atomice, o înlănţuire de ombilicuri neurologice conducând spre alte lumi, spre alte experienţe.

Pe lângă covorul fermecat, există şi alte simboluri ale trupului. Fahtah Kelly mi-a spus o poveste în care apar trei astfel de simboluri. Ea se intitulează simplu *Povestea covorului* fermecat11.

Un sultan şi-a trimis cei trei feciori în lume, să caute „cel mai de preţ lucru de pe faţa pământului”.

— Acela care va găsi minunea minunilor, le-a zis el, va primi întreaga împărăţie.

Primul se întoarse aducând o baghetă de fildeş, cu care puteai vedea tot ce voiai. Al doilea aduse un măr, al cărui parfum vindeca pe loc orice boală, iar cel de-al treilea, un covor fermecat, care putea duce pe oricine oriunde dorea.

— Ei?... Ce e mai de preţ? întrebă sultanul. Să poţi vedea totul? Să poţi vindeca? Sau să poţi zbura?

Fiecare, când îi veni rândul, lăudă obiectul găsit de el. La sfârşit, sultanul ridică mâna şi zise: „Niciunul nu-i mai bun decât altul, căci, dacă unul lipseşte, celelalte n-au nicio valoare”. Şi, astfel, împărăţia fu împărţită în mod egal între cei trei fraţi.

Această poveste conţine imagini puternice, care ne permit să înţelegem ce înseamnă un corp cu adevărat viu. Ea descrie, ca şi alte poveşti similare, fabuloasele puteri – intuiţia, percepţia, vindecarea senzorială şi extazul – ascunse în trupul uman12. Ne-am obişnuit să considerăm trupul ca fiind acel „altul” care îşi face cumva treaba fără noi şi care, dacă este bine „tratat”, ne va face să ne „simţim bine”. Mulţi oameni îşi tratează corpul ca pe un sclav, sau pot chiar să-l trateze bine, dar îi cer să le satisfacă dorinţele şi capriciile, ca şi cum ar fi sclavul lor.

Se spune că sufletul informează trupul. Ce-ar fi să ne imaginăm însă pentru o clipă că şi trupul, la rândul său, informează sufletul, îl ajută să se adapteze la viaţa lumii exterioare, analizează şi traduce, îi oferă hârtia, cerneala şi condeiul cu care sufletul să poată scrie despre viaţa noastră? Să presupunem că, la fel ca în poveştile despre schimbarea formei, trupul este un zeu, un maestru, un mentor, o călăuză. Şi atunci? Ar fi înţelept să pedepsim acest maestru care are atâtea să ne ofere, să ne înveţe? Vrem să-i lăsăm toată viaţa pe ceilalţi să ne denigreze corpul, să-l judece, să-l considere imperfect? Avem suficientă forţă să ne împotrivim majorităţii şi să ascultăm cu adevărat ceea ce spune trupul nostru ca fiinţă puternică, sacră? 13

Modul în care cultura noastră vede trupul doar ca sculptură este greşit. Trupul nu-i o statuie de marmură. El are altă misiune. Menirea lui este să protejeze, să conţină,

să susţină şi să aprindă spiritul şi sufletul, să fie un depozit al amintirilor, să ne umple de senzaţii – suprema hrană a sufletului. Rostul lui este să ne ridice şi să ne impulsioneze, să ne arate că existăm, că suntem aici, să ne asigure legătura cu pământul, să ne dea volum, greutate. Ne înşelăm considerându-l un loc pe care trebuie să-l abandonăm pentru a ne avânta spre lumea spirituală. Trupul este vehiculul acestor experienţe. Fără trup, nu am avea senzaţia de trecere a pragurilor, de înălţare, de imponderabilitate. El ne îngăduie să simţim toate acestea. Trupul este platforma de lansare a rachetei. Din vârful acestei rachete, sufletul contemplă fascinat misterioasa noapte înstelată.

Puterea şoldurilor

Ce înseamnă un trup sănătos în lumea instinctuală? La nivelul cel mai fundamental – piept, abdomen, orice loc unde există piele, unde există neuroni pentru a transmite senzaţiile – problema lui nu este forma, mărimea, culoarea şi nici vârsta, ci dacă simte, dacă funcţionează aşa cum trebuie, dacă putem reacţiona, dacă simţim întregul spectru, întreaga gamă de emoţii. îi este teamă? E paralizat de durere sau frică, anesteziat de un vechi traumatism, sau are propria lui muzică? Ascultă, ca Baubo, cu pântecul? Vede prin multiplele lui forme de a vedea?

Pe la douăzeci de ani, am trăit două experienţe esenţiale, care contraziceau tot ce mi se spusese despre trup până atunci. Eram la o reuniune a femeilor, şi seara, lângă foc, aproape de nişte izvoare termale, am văzut o femeie de vreo treizeci şi cinci de ani, goală. Sarcinile îi uscaseră sânii şi-i acoperiseră pântecul de vergeturi. Eram foarte tânără şi mi-amintesc că m-am întristat văzând agresiunile suferite de pielea ei albă şi delicată. Cineva cânta la tobe şi maracas, şi ea a început atunci să danseze. Se mişca cu o graţie de-a dreptul fermecătoare. Era atât

de frumoasă, atât de plină de viaţă!... Zâmbeam ironic întotdeauna când auzeam spunându-se despre cineva că are „foc în vintre”. Dar în noaptea aceea l-am văzut. Am văzut puterea şoldurilor sale. Am văzut ceea ce fusesem învăţată să ignor: puterea trupului feminin animat de focul lăuntric. După aproape treizeci de ani, încă o văd dansând în noapte şi încă mă fascinează puterea trupului ei.

A doua mea revelaţie a avut drept protagonistă o femeie mult mai în vârstă. Şoldurile sale în formă de pară nu corespundeau defel canoanelor obişnuite de frumuseţe. Prin comparaţie, pieptul său părea foarte mic. Avea talia lată cam de vreo patru palme, iar coapsele îi erau brăzdate de vinişoare roşiatice. O cicatrice lungă, rămasă de la o operaţie chirurgicală, se întindea din mijlocul spatelui până la coaste.

Şi-atunci de ce roiau bărbaţii în preajma ei, de parc-ar fi fost un fagure de miere? Voiau poate să muşte din fructul copt al şoldurilor sale, să lingă acea cicatrice, să-i mângâie sânii, să-şi pună obrazul pe pânza de păianjen a venelor sale. Zâmbetul ei era fermecător, mersul, graţios, iar. când privea, ochii ei pur şi simplu absorbeau ceea ce vedeau. Am văzut atunci din nou această putere venind din lăuntru. Puterea culturală a trupului este frumuseţea sa, dar puterea dinlăuntrul trupului este rară, pentru că cele mai multe femei au alungat-o prin torturile la care-l supun sau prin ruşinea de propria carne.

În această lumină, femeia sălbatică poate să cerceteze numinozitatea propriului său trup şi să înţeleagă că el nu-i o povară pe care suntem condamnate s-o purtăm toată viaţă, şi niciun animal de povară, răsfăţat sau nu, care ne poartă prin viaţă, ci o serie de porţi, de vise, de poeme, graţie cărora putem învăţa şi cunoaşte o infinitate de lucruri. Sufletul sălbatic percepe corpul ca pe o fiinţă în sine, care ne iubeşte şi care depinde de noi, căreia, uneori,

îi suntem mamă şi care, uneori, este o mamă pentru noi.

Mariposa, Femeia-fluture

Pentru a vorbi acum, dintr-o cu totul altă perspectivă, despre puterea trupului, trebuie să vă spun o poveste. O poveste adevărată şi… destul de lungă.

De ani de zile, turiştii traversează în masă imensul deşert nord-american şi parcurg grăbiţi „circuitul spiritual”: Monument Valley, Chaco Canyon, Messa Verde, Kayenta, Keams Canyon, Painted Desert şi Canyon de Chelly. Aruncă o privire înspre pelvisul Mamei Grand Canyon, scuturǎ din cap, ridică din umeri şi aleargă înapoi acasă, pentru ca vara următoare să revină tot aici, să străbată iarăşi pustiul, să caute altceva, să vadă ceva nou.

În spatele acestui comportament se află aceeaşi sete de experienţe spirituale, care a chinuit omenirea încă din zorii veacurilor. În unele cazuri, însă, această sete este exacerbată, pentru că mulţi au pierdut legătura cu strămoşii lor14. Adesea ei nu ştiu nici măcar numele străbunicilor. Nu mai ştiu nimic din povestea familiei lor. În plan spiritual, această situaţie generează tristeţe… şi foame. Astfel că mulţi încearcă să recreeze ceva important pentru binele sufletului lor.

În fiecare an, turiştii vin în număr mare şi la Puyé, un imens platou colbuit, situat în inima sălbăticiei, în New Mexico. Aici, *Anasazi*, strămoşii indienilor, se strigau odinioară unii pe alţii dintr-un capăt în celălalt al platourilor. Se spune că o mare preistorică ar fi sculptat, în pereţii stâncoşi, miile de guri şi de ochi veseli sau trişti.

Toate triburile deşertului se adună în acest loc, indienii *navajo*, *jicarilla apaches*, *ute* din sud, *hopi*, *zuni*, *Santa Clara*, *Santo Domingo*, *laguna*, *picuris*, *tesque*. Aici, prin dans, ei devin cerbi, vulturi, pini şi *Katsinas*, spirite puternice.

Tot aici vin şi turiştii, mulţi dintre ei flămânzi de

geno-miturile lor, desprinşi de placenta spirituală. Şi-au uitat până şi vechii lor zei şi vin să-i vadă pe cei ce nu şi i-au uitat.

Drumul ce urcă spre Puyé a fost săpat de copitele cailor şi de mocasini. Cu timpul, maşinile au devenit tot mai puternice, iar acum şi localnicii, şi turiştii, vin aici cu tot felul de camioane, camionete, furgonete. Vehiculele urcă panta gemând şi scoţând fum, într-un lung şi prăfuit convoi.

Toţi parchează *trochimochi*, la întâmplare, pe pantele colinei, astfel că, la prânz, marginea platoului pare un imens ambuteiaj. Unii parchează chiar lângă nalbele roz, înalte de doi metri, crezând că va fi de ajuns să împingă plantele pentru a ieşi din maşină. Numai că tulpinile lor seculare par turnate din fier, iar cei care au parcat lângă ele rămân blocaţi în maşini.

La amiază, soarele e un cuptor încins. Oamenii merg anevoie. Picioarele lor ard în pantofi. Toţi poartă cu ei umbrele, în caz că plouă (şi va ploua), scăunele pliante din aluminiu, în caz că obosesc (şi vor obosi), iar dacă sunt turişti, un aparat de fotografiat (dacă li s-a permis) şi ghirlande din role de film, atârnate de gât ca funiile de usturoi.

Indiferent că aşteptările lor sunt de ordin sacru sau profan, turiştii vin să vadă ceva ce nu oricine poate vedea, unul dintre cele mai fantastice spectacole, un spirit viu, *Mariposa*, Femeia-fluture.

Dansul fluturelui este ultimul eveniment al zilei. Toţi aşteaptă nerăbdători acest dans interpretat de o femeie, dar ce femeie! Când soarele se pregăteşte să apună, apare un bătrânel într-un strălucitor costum ritual de culoare turcoaz care să tot aibă vreo douăzeci de kilograme. Şi, în timp ce difuzoarele chirăie precum găinile la vederea unui cocoş, el şopteşte într-un microfon cromat, de prin anii

treizeci: „Următorul nostru dans este dansul fluturelui!” Apoi se îndepărtează şchiopătând şi călcând pe manşetele pantalonilor.

Spre deosebire însă de un spectacol de balet, în care numărul este anunţat, iar cortina se ridică şi dansatorii intră imediat în scenă, aici, la Puyé, ca de altfel şi în cazul altor dansuri tribale, ar putea trece oricând între douăzeci de minute şi o veşnicie până apare dansatoarea. Unde să fie oare? Cine ştie, poate îşi pune în ordine lucrurile în rulotă. Apoi temperaturile de peste patruzeci de grade sunt ceva obişnuit aici, astfel că trebuie să facă retuşuri de ultim moment ale machiajului corporal, distrus de sudoare. Dacă cumva vreo centură de dans, aparţinând bunicului dansatoarei, se rupe în timp ce ea se îndreaptă spre scenă, dansul nu va mai avea loc, pentru că spiritul centurii are nevoie de odihnă. Uneori interpreţii întârzie pur şi simplu fiindcă la radio se transmite un foarte frumos cântec de altă dată.

227

TRUPUL FERICIT: CARNEA SĂLBATICĂ

Se mai poate întâmpla ca un dansator să nu audă difuzorul şi să trebuiască să meargă cineva să-l cheme. Şi-apoi e de la sine înţeles că dansatorul trebuie să vorbească cu toate rubedeniile întâlnite în drum spre scenă şi să se oprească pentru ca nepoţii şi nepoatele să-l poată admira. Cum se vor mai minuna copiii, văzând un impunător spirit *Katsina*, care seamănă suspect de mult cu unchiul Tomas, sau o dansatoare care seamănă al naibii de bine cu mătuşa Yazie! în sfârşit, se mai poate ca dansatorul, sau dansatoarea, să fie încă la kilometri depărtare, pe drum, cu picioarele atârnând în gol pe platforma unei camionete ce lasă în urmă un nor negru şi gros de fum.

În timp ce aşteaptă cu mare nerăbdare Dansul Fluturelui, toţi vorbesc despre fetele-fluturi şi despre

frumuseţea indiencelor zuni care dansaseră îmbrăcate în costumul lor tradiţional roşu cu negru, cu un umăr gol şi cu cerculeţe roz aprins pictate pe obraji. Sunt lăudaţi şi tinerii dansatori-cerbi, cu rămurele de pin prinse la mâini şi la picioare.

Timpul trece…

Şi trece…

Şi trece…

Oamenii îşi sună banii în buzunare. Fluieră. Turiştii sunt tot mai nerăbdători s-o vadă pe această minunată dansatoare-fluture.

Deodată, când nimeni nu se mai aştepta, toboşarii încep să bată ritmul sacru al fluturelui, iar cântăreţii să înalţe incantaţii zeilor.

Turiştii, pentru care un fluture e ceva foarte delicat, o frumuseţe fragilă, sunt de-a dreptul şocaţi când apare Maria Lujan15. Ea este enormă, realmente enormă, ca Venus din Willendorf[30], ca Muma Zilelor, ca femeia uriaşă a lui Diego Rivera, care printr-un simplu gest al mâinii a creat Mexico-City.

Şi-apoi Maria Lujan e bătrână, foarte bătrână – ca o femeie care s-a întors din ţărână, ca un râu bătrân, ca un pin bătrân. Are un umăr gol. *Manta* ei roşu cu negru, un fel de tunică amplă, făcută dintr-o pătură, saltă în sus şi-n jos odată cu ea. Cu trupul ei îndesat şi picioarele-i subţiratice, pare un păianjen săltăreţ, înfăşurat într-o coajă de alună.

Sare de pe un picior pe altul, fluturându-şi evantaiul din pene înainte şi-napoi. Ea este Fluturele, venit să dea forţă celor slabi. Este ceea ce noi, în marea noastră majoritate, considerăm ca fiind lipsit de putere: bătrâneţea, fluturele, femininul.

Părul de culoarea pietrei, şi des cât zece ştiuleţi de

30 Statuetă datând din paleolitic, descoperită în Austria şi reprezentând o femeie cu forme pline (n. trad.).

porumb, îi ajunge până la pământ. Are aripi de fluture, ca acelea pe care le poartă copiii la serbările şcolare în scenetele cu îngeraşi. Şoldurile sale par două panere uriaşe, iar fundul ei mare formează o policioară pe care ar putea sta foarte bine doi copii.

Ea sare, sare, sare, dar nu ca un iepuraş, ci cu paşi greoi, răsunători.

„Sunt aici, aici, aici…

Sunt aici, aici, aici…

Treziţi-vă! Treziţi-vă! Treziţi-vă!”

Îşi scutură evantaiul din pene, răspândind, deasupra pământului şi a oamenilor pământului, spiritul polenizator al fluturelui. Brăţările-i din scoici sună precum şerpii, iar jartierele cu zurgălăi zuruie ca ploaia. Silueta ei, cu pântec enorm şi picioruşe subţiri, dansează dintr-o parte într-alta a cercului, stârnind vârtejuri mici de praf.

Indienii, cuprinşi de veneraţie, n-o scapă din ochi. Turiştii se uită însă nedumeriţi unii la alţii şi se întreabă: „Asta e? *Asta* e femeia-fluture?”. Sunt perplecşi, iar unii chiar dezamăgiţi. Par a nu-şi mai aminti că lumea spiritului e un loc unde lupoaicele sunt femei, unde urşii sunt soţi, iar bătrânele cu forme generoase, fluturi.

Da, e firesc ca Femeia Sălbatică/Femeia-fluture să fie bătrână şi grasă, căci ea poartă lumea tunetului într-un sân şi lumea subpământeană în celălalt. Spatele său e rotund ca Pământul, cu toate recoltele, cu toată hrana, cu toate animalele sale. Pe umeri, poartă aurora şi amurgul. În coapsa stângă ţine toţi stâlpii colibelor, în coapsa dreaptă, toate lupoaicele din lume, iar în pântece, toţi copiii ce se vor naşte.

Femeia-fluture este forţa fertilizatoare feminină. Duce polenul dintr-un loc în altul şi fertilizează, aşa cum sufletul fertilizează mintea prin visele nocturne, aşa cum arhetipurile fertilizează lumea materială. Ea este centrul.

Ea reuneşte contrariile, luând puţin de aici şi punându-l dincolo. Asta ne învaţă ea. Transformarea nu e ceva complicat. Aşa face fluturele. Aşa lucrează sufletul.

Femeia-fluture spulberă ideea greşită conform căreia transformarea le-ar fi hărăzită doar acelora care îndură mari chinuri, sfinţilor sau celor foarte puternici. Pentru a se transforma, Şinele nu are nevoie să strămute munţii din loc. Lui îi trebuie foarte puţin. Puţinul acesta ajunge însă mult timp şi mult poate să schimbe. Forţa fertilizatoare înlocuieşte „strămutarea munţilor”.

Femeia-fluture polenizează sufletele de pe pământ. „E mult mai uşor decât v-aţi putea imagina” spune ea. îşi flutură evantaiul din pene, revărsând polen spiritual peste toţi cei prezenţi, indigeni americani, copii mici, turişti. Întreg trupul ei este o binecuvântare, trupul ei bătrân, fragil, mare, cu picioare scurte, aproape fără gât şi plin de pete. Ea este cea care repune în vigoare ideile de odinioară, tălmăcitoarea instinctualului, forţa fertilizantă şi reparatoare. Este femeia în relaţia sa cu natura sălbatică. Este *La Voz Mitologica*, personificarea Femeii Sălbatice.

Dansatoarea-fluture trebuie să fie bătrână, doar reprezintă sufletul, iar sufletul e bătrân. Are umeri largi şi şolduri late, căci poartă multe. Părul ei cărunt e o garanţie că nu mai trebuie să respecte tabuurile care o împiedică să atingă alţi oameni. Ei i se permite să atingă pe oricine: băieţi, prunci, bărbaţi, femei, fetiţe, bătrâni, bolnavi, morţi. Aceasta e puterea ei. Trupul său este trupul fluturelui.

Trupul este asemeni pământului. Este un pământ în sine. Şi, ca orice colţ de natură, este în pericol de a fi invadat de construcţii, împărţit în parcele, distrus în fel şi chip. Femeia sălbatică nu se va lăsa uşor influenţată de noile proiecte de reamenajare. Pentru ea, nu forma contează, ci simţirea. Oricare i-ar fi forma, pieptul are funcţia de a simţi şi de a hrăni. Hrăneşte? Simte? Atunci e

un piept bun.

Şoldurile sunt late, şi pe bună dreptate. Ele adăpostesc leagănul satinat al noii vieţi. Sunt un portal, sunt toartele iubirii, sunt o pernă moale şi refugiul copiilor care se ascund. Picioarele sunt făcute să ne poarte, uneori să ne propulseze; sunt scripeţii care ne ajută să ne ridicăm, sunt *lanillo*, inelul cu care ne încingem iubitul. Nu pot fi mai mult ceva sau mai mult altceva. Sunt ceea ce sunt.

Nu putem spune despre corp că trebuie să fie într-un anume fel. Nu dimensiunile, nu forma sau vârsta sunt problema, şi nici măcar faptul de a avea câte o pereche din toate, căci mai sunt şi excepţii. Important este să ştim dacă acest corp simte, dacă are o bună conexiune cu plăcerea, cu inima, cu sufletul, cu sălbaticul. Se bucură, este fericit? Poate să se mişte, să danseze în felul său? Nimic altceva nu contează.

În copilărie, m-au dus să vizitez Muzeul de Istorie Naturală din Chicago. Acolo am văzut sculpturile în bronz ale Malvinei Hoffman, în marea lor majoritate nuduri în mărime naturală. Această artistă avea o viziune cu adevărat sălbatică. Fiecare detaliu revela iubirea ei pentru corp – pulpa vânătorului, sânii căzuţi ai unei mame, conurile de carne de pe pieptul unei fecioare, testiculele unui bătrân atârnând până la jumătatea coapselor, nasul cu nări mai mari decât ochii, nasul acvilin, nasul drept. Era îndrăgostită de urechile mari cât semafoarele, dar şi de cele mici cât nucile americane şi ajungând până aproape de bărbie. Iubea părul cârlionţat, încolăcit precum şerpii, părul ondulat, asemeni unor panglici desfăcute, sau părul drept ca iarba. Iubea trupul cu o dragoste sălbatică. Înţelegea puterea ascunsă în el.

În piesa lui Ntozake Shange, *for colored girls who have considered suicide when the rainbow is enof6* există

un pasaj care ilustrează foarte bine lucrul acesta. După ce a luptat să-şi asume toate aspectele fizice şi psihice din ea însăşi, pe care cultura le ignoră sau le minimalizează, o femeie se descrie pe sine în aceste cuvinte înţelepte şi senine:

Iată ce am… poezii, *şolduri late*, sâni *mici*
Şi atât de multă iubire.

Aceasta este puterea trupului, puterea noastră, puterea femeii sălbatice. În basme şi în mituri, zeităţile şi celelalte spirite puternice pun la încercare inimile oamenilor, înfăţişându-li-se sub diferite forme ce ascund natura lor divină. Apar în haine lungi, în zdrenţe, încinse cu brâuri de argint sau cu picioarele pline de noroi, cu pielea întunecată ca lemnul vechi ori acoperită de solzi din petale de trandafiri, sub chipul unui copil plăpând, al unei bătrâne, al unui om care nu ştie să vorbească sau al unui animal care poate vorbi. Marile puteri vor să vadă dacă oamenii au învăţat să recunoască măreţia sufletului sub diferitele-i chipuri.

Femeia Sălbatică ni se arată într-o mulţime de ipostaze, forme, mărimi, culori. Să veghem, deci, pentru a putea recunoaşte sufletul sălbatic sub numeroasele sale deghizamente.

CAPITOLUL 8

Instinctul de conservare: Detectarea curselor, coliviilor şi momelilor otrăvite

Femeia redevenită sălbatică întocmai cum un animal domesticit revine la starea lui naturală sau neîmblânzită odată ce i-a fost redată libertatea, tot astfel femeia redevenită sălbatică a cunoscut şi ea o stare psihică naturală, adică sălbatică, apoi a devenit captivă în urma unui eveniment oarecare şi a fost domesticită, pierzându-şi în felul acesta instinctele. Când are şansa să revină la natura ei sălbatică originară, cade cu dezarmantă uşurinţă

în toate capcanele întâlnite în drum. Cum ritmurile ei şi sistemele ei de protecţie au fost modificate, ceea ce fusese cândva starea ei naturală sălbatică este acum pentru ea un factor de risc. Nemaifiind prudentă şi atentă, devine foarte uşor o pradă.

Pierderea instinctelor decurge după o schemă precisă, pe care trebuie să o studiem şi să o ţinem minte, pentru a putea veghea asupra comorilor naturii noastre fundamentale şi a celei a fiicelor noastre. Pădurile psihice sunt pline de capcane ruginite, ascunse sub un strat subţire de frunze. Psihologic vorbind, acelaşi lucru se întâmplă şi în lumea exterioară. Ea ne întinde multe momeli: relaţii, persoane, aventuri care ascund, sub o aparenţă atrăgătoare, ceva ascuţit care ne ucide spiritul îndată ce am muşcat.

Femeile redevenite sălbatice, oricare le-ar fi vârsta – dar mai cu seamă cele tinere – au o uriaşă nevoie să compenseze îndelungatele perioade de foamete şi exil. Ele sunt atrase în mod iraţional de persoane, de obiective deloc benefice, inconsistente, efemere. Oriunde şi în orice epocă ar trăi, veşnic le vor pândi capcane: nişte vieţi mărunte spre care femeile pot fi atrase sau împinse.

Dacă aţi fost vreodată captive, dacă v-a chinuit vreodată foamea sufletească, *hambre del alma*, dacă aţi fost vreodată prinse în capcană, dar mai cu seamă dacă vă mistuie setea de a crea, atunci într-adevăr aţi fost sau sunteţi o femeie redevenită sălbatică. O femeie redevenită sălbatică este flămândă de hrană sufletească şi poate să înghită orice momeală otrăvită, convinsă că este chiar ceea ce i-a lipsit sufletului ei.

Unele scapă în ultimul moment din capcană, suferind pierderi minime; dar cele mai multe cad în cursă fără să ştie şi, temporar, îşi pierd simţurile; altele sunt realmente strivite, iar altele reuşesc totuşi să se elibereze şi să se

târască până la o peşteră, unde să-şi lingă rănile.

Pentru a evita capcanele şi momelile spre care femeia e împinsă de timpul petrecut în captivitate şi foamete, trebuie să le vedem din timp şi să le ocolim. Trebuie să redevenim perspicace şi prudente. Trebuie să învăţăm să schimbăm direcţia. Iar pentru a şti care e direcţia bună, trebuie să vedem care este cea rea.

Ceea ce, în opinia mea, constituie o rămăşiţă a unei vechi poveşti pline de învăţăminte, descrie calvarul femeilor sălbăticite şi înfometate. Este cunoscută sub diverse nume: *Pantofii Diavolului*, *Pantofii roşii ai Diavolului*, *Pantofiorii roşii*... Hans Christian Andersen a scris o versiune a acestei vechi poveşti, căreia i-a dat acest ultim titlu. Ca un povestitor adevărat, el a îmbogăţit nucleul poveştii potrivit sensibilităţii sale etnice.

Cea care urmează este o versiune germano-maghiară, pe care mătuşa Tereza obişnuia să ne-o spună pe vremea când eram copii şi pe care o redau aici cu binecuvântarea ei. Ea îşi începea de fiecare dată povestea cu aceste cuvinte: „Uitaţi-vă bine la pantofii voştri şi bucuraţi-vă că sunt nişte pantofi oarecare, căci vai de cei ai căror pantofi sunt prea roşii!...”

Pantofiorii roşii

A fost odată o biată orfană, care nu avea pantofi. Dar mereu aduna bucăţi de pânză de oriunde găsea şi, cu timpul, reuşi să-şi coase singură o pereche de pantofiori roşii. Erau cam grosolani, ce-i drept, însă ei îi plăceau. Şi-apoi o făceau să se simtă bogată, deşi în fiecare zi trebuia să umble până noaptea târziu umbla prin păduri căutând ceva de mâncare.

Într-o zi, pe când mergea abătută pe drum, în zdrenţele-i ponosite şi încălţată cu pantofiorii cei roşii, chiar în dreptul ei opri o trăsură aurită.

Înăuntru era o femeie bătrână, care îi zise că o va lua

acasă la ea şi că o va creşte ca pe fiica ei. Porniră, aşadar, spre casa bătrânei doamne şi, acolo, copila fu spălată, pieptănată, primi apoi lenjerie albă ca spuma laptelui, o rochie frumoasă de lână, ciorăpei albi şi pantofi negri de lac. Când fetiţa îşi ceru vechile-i haine, dar mai cu seamă pantofiorii cei roşii, bătrâna doamnă îi spuse că aruncase în foc şi zdrenţele-i murdare, şi hidoşeniile de pantofi. Totul arsese şi se făcuse scrum.

Cu toată bogăţia din jurul ei, fetiţa se întristă. Acei sărăcăcioşi pantofi roşii, cusuţi cu mâinile ei, o făcuseră atât de fericită… Acum trebuia să stea tot timpul cuminte, să meargă frumos şi să vorbească numai când e întrebată. Un dor ascuns îi mistuia inima, iar pantofiorii ei roşii îi lipseau mai mult ca oricând.

Când fata mai crescu, în ajunul Zilei Inocenţilor în care urma să primească confirmarea, doamna cea bogată o duse la un cizmar bătrân şi şchiop, să-i cumpere pantofi noi pentru acest eveniment. În vitrina cizmăriei, era o pereche de pantofiori roşii, făcuţi din pielea cea mai fină. îţi luau ochii de frumoşi ce erau!… De cum îi văzu, faţa copilei se lumină şi, cum inima ei flămândă îi dădea ghes, pe aceia îi alese, deşi nu se cădea să meargă cu pantofi roşii la biserică. Bătrâna doamnă, pe care vederea o cam lăsase, nu văzu culoarea pantofilor, şi-i cumpără. Iar cizmarul, zâmbind pe sub mustaţă, îi făcu fetiţei cu ochiul şi-i împachetă.

A doua zi, în biserică, toată lumea se uita ţintă la picioarele fetei. Pantofii roşii străluceau ca merele lustruite, ca inimile, ca prunele proaspăt spălate… Toate privirile erau dezaprobatoare – până şi icoanele de pe pereţi, până şi statuile le aruncau priviri pline de reproş. Ei însă îi plăceau din ce în ce mai mult. Şi astfel, când preotul începu să psalmodieze, corul să cânte, iar orga să sune, fetiţa gândi că nimic nu era mai frumos pe lume decât

pantofiorii ei roşii.

Abia spre seară află şi bătrâna doamnă de culoarea roşie a pantofilor.

— Să nu îndrăzneşti să-i mai încalţi vreodată! o ameninţă bătrâna.

Duminica următoare, însă, fata nu rezistă să nu-şi pună pantofii roşii în locul celor negri, şi o însoţi ca de obicei pe bătrână la biserică.

La intrarea în biserică şedea un soldat bătrân, care-şi ţinea braţul legat într-o eşarfă. Purta un surtuc gros, din postav verde şi avea o barbă roşie. Soldatul se înclină şi ceru voie să şteargă de praf pantofii fetiţei. Copila îi întinse un picior, apoi pe celălalt, iar el, fredonând un cântec vesel, bătu încetişor cu degetele în talpa pantofilor. Fetiţa simţi în aceeaşi clipă nişte furnicături uşoare în tălpile picioarelor.

— Nu uita să rămâi la dans! îi zise el zâmbind şi făcându-i cu ochiul.

Din nou se uitară toţi chiorâş la pantofii roşii. Ei însă atât de mult îi plăceau pantofii, roşii ca zmeura, roşii ca rodia, că nu se mai putea gândi la nimic altceva. Nici predica n-o mai urmărea. Era atât de ocupată să-şi sucească şi să-şi răsucească picioarele, admirându-şi pantofii, încât uită cu desăvârşire să cânte.

— Ce frumoşi pantofi de dans! exclamă soldatul cel beteag când ea şi bătrâna doamnă ieşiră din biserică. La acele vorbe, fetiţa schiţă pe loc câţiva paşi de dans. De cum prinseră însă picioarele a juca, nici gând să se mai oprească, şi fata trecu dănţuind peste răzoarele de flori şi dispăru în spatele bisericii. Parcă-şi pierduse minţile! Dansă o gavotă, apoi un ceardaş, trecu drumul în paşi de vals şi o luă peste câmp.

Vizitiul bătrânei doamne sări iute de pe capră şi fugi după fată. Puse în sfârşit mâna pe ea şi o aduse înapoi la

trăsură, dar picioarele fetei, în pantofii cei roşii, dănţuiau mai departe în aer, ca şi cum ar fi fost încă pe pământ. Vizitiul şi bătrâna doamnă trăgeau acum de pantofi, încercând să-i scoată. Ce mai balamuc! Ei cu pălăriile strâmbe pe cap, fetiţa dând întruna din picioare… în cele din urmă, însă, pantofii fură scoşi, iar picioarele fetei se liniştiră.

Când ajunseră acasă, bătrâna doamnă zvârli nenorociţii de pantofi tocmai sus, pe cel mai înalt raft al unui dulap, şi-i interzise fetei să se mai atingă de ei. Fetiţa însă nu se putea opri să nu-i privească, să nu-i dorească. Erau, pentru ea, cel mai frumos lucru de pe faţa pământului.

Nu trecu mult şi bătrâna doamnă căzu bolnavă. Cum plecară doctorii, copila se strecură pe furiş în odaia unde erau păstraţi pantofiorii cei roşii. Se uită lung la ei acolo sus, pe dulap. Şi, tot privindu-i, o dorinţă năvalnică puse stăpânire pe ea. Luă iute pantofii şi, gândind că nu face niciun rău, şi-i puse în picioare. Dar numai ce-i încălţă, şi iarăşi o prinse pofta să danseze.

Ieşi pe uşă dansând, coborî scările în paşi de gavotă şi ceardaş, apoi prinse a se roti ameţitor în ritm de vals. Era în culmea fericirii şi nu-şi dădu seama că a dat de necaz până-n clipa când vru să se-nvârtă spre stânga, iar pantofii n-o lăsară şi-o învârtiră spre dreapta. Vru apoi să danseze în cerc, dar pantofii o duseră drept înainte. Şi fiindcă pantofii o purtau acum pe fetiţă, în loc să fie invers, ei o duseră în stradă şi apoi peste câmpuri mlăştinoase, spre pădurea întunecată.

Acolo, rezemat de un copac, şedea nimeni altul decât soldatul cel bătrân cu barbă roşie, cu surtucul lui verde şi cu braţul legat în eşarfa.

— O, strigă el, ce frumoşi pantofi de dans!

Speriată, copila vru să-i scoată, dar cu cât trăgea mai

tare, cu atât ei se strângeau mai abitir pe picior. Sări de pe un picior pe altul, tot încercând să-şi scoată pantofii, dar piciorul rămas pe pământ dănţuia mai departe cu aceeaşi frenezie, iar cel din mâna sa îi ţinea şi el isonul.

Şi dansa… dansa… Peste dealuri, peste văi, pe ploaie, pe arşiţă, pe ninsoare… Dansa ziua, dansa noaptea… Dar era groaznic: pentru ea nu exista odihnă.

Ajunse astfel într-un cimitir, însă un spirit înfricoşător o alungă.

— Ai să dansezi cu pantofii ăştia roşii, îi strigă el, pân-ai să devii o fantomă, un spectru, până ţi-o atârna pielea pe oase, până n-or mai rămâne din tine decât nişte măruntaie care dansează. Ai să mergi dintr-un loc în altul şi, la fiecare poartă, ai să baţi de trei ori, iar când oamenii ţi-or deschide, văzându-te, se vor teme să nu fie şi ei loviţi de aceeaşi năpastă. Dansaţi, pantofiori roşii! Dansaţi!

Mititica vru să-i ceară îndurare, dar până să mai spună ceva, pantofii o şi luară din loc, ducând-o cu ei, în dansul lor nebun, prin bălării, peste râuri, prin hăţişuri. Iar ea dansa, dansa…

Într-un târziu, ajunse din nou la fosta ei casă şi văzu oameni plângând. Bătrâna doamnă, care-o adăpostise în casa ei, murise. Dar chiar şi atunci, chiar şi acolo, ea dansa şi dansa, căci nu se putea opri.

Înspăimântată şi istovită, intră dansând în pădurea în care trăia călăul oraşului. Simţind-o că se apropie, securea călăului, aninată într-un cui pe perete, începu să tremure.

— Te implor, îl rugă ea pe călău când ajunse dănţuind la poarta lui, taie-mi pantofii şi scapă-mă de soarta asta blestemată!

Călăul luă securea şi tăie baretele pantofilor roşii, dar pantofii nu-i ieşiră din picioare. Atunci fetiţa, cu lacrimi în ochi, îl rugă să-i taie picioarele, căci viaţa ei nu mai avea niciun rost. Şi călăul îi tăie picioarele. Iar pantofii

cei roşii, cu picioare cu tot, se duseră învârtindu-se spre pădure, urcară un deal şi dispărură apoi în spatele lui.

Şi uite-aşa copila a ajuns o biată infirmă, care trebuia să-şi câştige acum existenţa slujind altora. Şi niciodată, dar niciodată, nu şi-a mai dorit să aibă pantofi roşii.

Pierderea dramatică în basme

Am putea să ne întrebăm, şi pe bună dreptate, de ce există în basme episoade atât de dramatice. Este un fenomen întâlnit pretutindeni în mituri şi folclor. Finalul macabru al poveştii *Pantofiorii roşii* este tipic basmelor în care eroul spiritual nu reuşeşte să-şi desăvârşească transformarea.

Sub aspect psihologic, episodul dramatic comunică un adevăr psihic esenţial. Acest adevăr este atât de important – şi totuşi atât de uşor de ignorat cu un simplu „Ah, da, înţeleg…”, care ne duce de fapt spre propria ruină – încât s-ar putea să nu-l luăm în seamă dacă ne-ar fi prezentat în termeni mai blânzi.

În lumea tehnologică modernă, episoadele dramatice din basme au fost înlocuite de spoturile publicitare ale televiziunilor, ca de pildă cele în care ne este arătată o fotografie de familie, pătată de sânge, din care unul dintre membri a fost eliminat, pentru a conştientiza astfel pericolul la care ne expunem conducând în stare de ebrietate, sau acele imagini care încearcă să descurajeze consumul de droguri arătând un ou prăjindu-se într-o tigaie pentru a sugera ce se întâmplă cu creierul unui toxicodependent. Dramatizarea este o veche modalitate de a atrage atenţia asupra unui mesaj foarte important.

În povestea *Pantofiorii roşii*, adevărul psihologic al mesajului este următorul: viaţa purtătoare de sens a femeii poate suferi diverse intruziuni, poate să-i fie ameninţată, furată, femeia poate fi atrasă pe căi greşite şi îndepărtată de viaţa ei adevărată, profundă, dacă nu-şi păstrează sau

nu-şi redobândeşte bucuria ei fundamentală şi valorile sălbatice. Povestea atrage atenţia asupra capcanelor şi otrăvurilor cărora le putem cădea foarte uşor victimă atunci când sufletul nostru sălbatic e flămând. Fără o legătură puternică cu natura sălbatică, femeia moare de foame şi se lansează, până la obsesie, într-o suită de „mă simt mai bine”, „lăsaţi-mă în pace!” şi „vă rog, iubiţi-mă!”

Femeia flămândă, va accepta orice substitut i s-ar oferi, inclusiv cele la fel de ineficiente ca un placebo sau cele care sunt o adevărată ameninţare pentru viaţa sau talentele sale. Foamea sufletului ei o împinge să aleagă lucruri care o vor face să danseze nebuneşte – şi să ajungă periculos de aproape de uşa călăului.

Ca să înţelegem mai bine această poveste, trebuie să vedem cum se poate pierde în aşa măsură o femeie, pierzându-şi viaţa sa instinctuală, sălbatică. Ca să păstrăm ceea ce avem şi să găsim drumul înapoi la femininul sălbatic, trebuie să ştim ce greşeli poate face o femeie prinsă în capcană.

Cum vom vedea, pierderea pantofilor roşii, cusuţi de mână, reprezintă pierderea vitalităţii impetuoase a unei femei, a vieţii pe care ea şi-a făurit-o, în favoarea unei existenţe prea domesticite. În final, aceasta duce la o pierdere a percepţiei, care conduce la excese, şi deci la pierderea picioarelor, această platformă pe care stăm, temelia noastră, parte a naturii noastre instinctuale ce susţine libertatea noastră.

Pantofiorii roşii ne arată cum începe deteriorarea şi ce ne aşteaptă dacă nu intervenim în apărarea naturii noastre sălbatice. Când luptă cu demonii ei interiori, oricare ar fi aceştia, femeia duce, neîndoielnic, una din bătăliile cele mai importante, atât în plan arhetipal, cât şi în realitatea consensuală. Chiar dacă, în urma înfometării, a capturării, a lezării instinctelor, a alegerilor distructive,

ea poate ajunge, la fel ca în poveste, în fundul abisului, să nu uităm că tot acolo se află şi rădăcinile vii ale psihicului. Acolo sunt temeliile sălbatice ale femeii. Acela e şi solul cel mai bun pentru semănat, din care se va naşte ceva nou. În acest sens, a atinge fundul abisului, deşi este foarte dureros, înseamnă a ajunge la un teren fertil.

Nu dorim, firește, nimănui să cunoască episodul otrăvit al pantofilor roşii. Totuşi, în esenţa lui distructivă şi pătimaşă, există ceva care transformă nestăpânirea în înţelepciune la femeia care a dansat dansul blestemat, şi-a pierdut viaţa ei creativă şi s-a pierdut pe sine, ajungând ea însăşi în infern, şi care, cu toate acestea, s-a agăţat de un cuvânt, de un gând, de o idee, reuşind să scape la timp de demon şi să supravieţuiască pentru a ne spune povestea ei.

Prin urmare, femeia care a dansat nebuneşte, care şi-a pierdut pământul de sub picioare, şi chiar picioarele, şi înţelege sensul stării de privaţiune la care se referă finalul poveştii, dobândeşte o înţelepciune specială, preţioasă. Este asemeni unui saguaro, acest minunat cactus din deşert. Chiar ciuruit de gloanţe, ciopârţit, rupt, călcat în picioare… continuă să trăiască, să stocheze apa dătătoare de viaţă, pentru ca mai târziu să crească din nou şi să-şi recapete frumuseţea.

Poveştile se termină după zece pagini; nu însă şi viaţa noastră. După un episod în care totul s-a prăbuşit, ne aşteaptă alte şi alte episoade. Noi avem permanent posibilitatea să ne redresăm, să ne remodelăm viaţa în modul în care merităm să o trăim. Să nu ne pierdem vremea blestemând eşecurile. Eşecul e un profesor mult mai bun decât succesul. Să ascultăm, să învăţăm şi să mergem mai departe. Este ceea ce facem cu această poveste. Ascultăm străvechiul ei mesaj şi învăţăm care sunt modelele distructive, pentru a merge înainte cu forţa celui ce simte capcanele, coliviile şi momelile înainte de a

da peste ele sau de a fi prins.

Să începem aşadar să descâlcim iţele acestei extrem de importante poveşti, încercând să înţelegem ce se întâmplă când viaţa la care ţinem noi cel mai mult, indiferent ce cred ceilalţi despre ea, se depreciază şi se face scrum.

Pantofiorii roşii, cusuţi de mână

Fetiţa din poveste îşi pierde pantofiorii roşii pe care singură şi-i cususe şi care o făceau să se simtă bogată, în felul său. Era săracă, dar inventivă; îşi căuta propriul său drum. Ea a trecut de la starea de a nu avea deloc pantofi, la aceea de a avea nişte pantofi care, în ciuda greutăţilor vieţii, îi dădeau un sentiment de mulţumire sufletească. Pantofii cusuţi de mână sunt simbolul trecerii ei de la o existenţă psihică insignifiantă la o viaţă plină de pasiune, făurită de ea însăşi. Ei reprezintă literalmente un pas uriaş spre integrarea ingenioasei sale naturi feminine în viaţa de zi cu zi. N-are importanţă că viaţa ei este departe de a fi perfectă. Ea îşi are propria bucurie. Va evolua.

În basme, personajul tipic sărac, dar inventiv, este o reprezentare psihologică a omului înzestrat cu o mare bogăţie spirituală, care, cu trecerea timpului, devine tot mai conştient şi mai puternic. S-ar putea spune că acest personaj ne reprezintă pe fiecare dintre noi, căci toate progresăm încet, dar sigur.

Sub aspect social, pantofii transmit un mesaj: sunt un mijloc de a deosebi un tip de persoană de altul. Artiştii, de pildă, obişnuiesc să poarte pantofi foarte diferiţi de cei pe care-i poartă, să zicem, un inginer.

Pantofii vorbesc despre noi. Ei pot spune câte ceva despre ceea ce suntem şi uneori chiar despre ceea ce ne străduim să devenim, despre *persona* pe care o experimentăm.

Simbolismul arhetipal al pantofilor datează din

timpuri străvechi, când aceştia erau un semn de autoritate: stăpânii purtau pantofi, pe când sclavii umblau desculţi. Chiar şi astăzi, în multe părţi ale lumii, oamenii sunt învăţaţi să aprecieze calităţile şi inteligenţa unui om după cum acesta poartă sau nu pantofi şi, dacă are pantofi, după cât de bine e încălţat.

Această versiune a poveştii vine din ţările reci din nord, unde pantofii sunt consideraţi un mijloc de supravieţuire. Ei menţin picioarele calde şi uscate, permiţându-i omului să trăiască chiar şi în condiţii extreme de frig şi umiditate. îmi amintesc de mătuşa mea care spunea că a-i fura unui om singura pereche de pantofi în toiul iernii era la fel de grav ca un omor. Acelaşi pericol ameninţă natura creativă şi plină de pasiune a unei femei, dacă femeia nu poate să-şi păstreze sursele ei de bucurie şi de creştere. Sunt căldura ei, protecţia ei.

Simbolul pantofilor poate fi înţeles ca o metaforă psihologică: protejează şi apără ceea ce ne susţine – picioarele noastre. În simbolismul arhetipal, picioarele reprezintă mobilitatea şi libertatea. În acest sens, a avea pantofi spre a ne proteja picioarele înseamnă a avea încredere în propriile noastre convingeri şi mijloacele de a le înfăptui. Fără pantofi psihici, femeia nu poate face faţă circumstanţelor interioare sau exterioare care cer agerime, înţelepciune, prudenţă şi tenacitate.

Viaţa şi sacrificiul merg mână în mână. Roşul este culoarea vieţii şi a sacrificiului. Dacă vrem să avem o viaţă bogată, împlinită, trebuie să facem diverse sacrificii. Astfel, dacă vrem să ne continuăm studiile, va trebui să sacrificăm timp şi bani, şi să ne dedicăm acestui scop. Dacă vrem să creăm, va trebui să renunţăm la superficialitate, la o anumită securitate şi de multe ori chiar la dorinţa de a plăcea, pentru a lăsa drum liber celor mai sclipitoare intuiţii, celor mai ample viziuni.

Problemele apar însă atunci când nicio viaţă nouă nu se naşte în urma sacrificiilor făcute. În atari situaţii, roşul este culoarea sângelui pierdut, nu culoarea vieţii. Şi exact asta se întâmplă în poveste. Roşul iubit, roşul vibrant se pierde în clipa când sunt aruncaţi în foc pantofiorii roşii, cusuţi de mână. Se naşte atunci o dorinţă mistuitoare, o obsesie şi, în final, o dependenţă de un alt tip de roşu, acela al emoţiilor ieftine şi al sexului fără suflet, acela care duce la o viaţă golită de sens.

Considerând aşadar că toate aspectele poveştii sunt componente ale psihicului unei singure femei, vedem că, fetiţa, confecţionându-şi singură acei pantofiori roşii, face un lucru extrem de important: îşi schimbă viaţa. Ea trece de la condiţia omului desculţ, a sclavului – care merge cu ochii în pământ fără să privească nici în dreapta, nici în stânga – la cea a unei conştiinţe care se opreşte o clipă să creeze, o conştiinţă care observă frumuseţea, trăieşte bucuria, cunoaşte pasiunea, mulţumirea… şi tot ceea ce constituie această natură esenţială pe care noi o numim sălbatică.

Culoarea roşie a pantofilor dă de înţeles că procesul va fi cel al unei vieţi pline, care include sacrificiul. E firesc să fie aşa. Pantofii sunt făcuţi de mână, din bucăţele mici de pânză, ceea ce înseamnă că fetiţa simbolizează spiritul creator; nu are mamă, nici educaţie şi, fără ca nimeni să o fi învăţat, ghidată doar de un simţ înnăscut, a reuşit să-şi confecţioneze singură pantofii. Bravo ei! Frumoasă împlinire!…

Dacă lucrurile şi-ar fi urmat cursul lor, totul ar fi mers cât se poate de bine pentru şinele creativ. Fetiţa era încântată de munca ei, mulţumită că reuşise să facă totul singură, adunând cu răbdare bucăţi mici de pânză pe care apoi le-a combinat, le-a potrivit, le-a asamblat, dând astfel viaţă ideilor ei. Nu contează că, la început, produsul este

grosier. Mulţi dintre zeii diverselor culturi nu au creat nici ei perfect de prima dată. Întâia lor încercare necesita întotdeauna îmbunătăţiri, ca de altfel şi a doua, de multe ori şi a treia, chiar şi a patra. Asta nu are nicio legătură cu capacitatea sau înzestrările persoanei. Este pur şi simplu viaţa, în continuă evoluţie.

Dacă ar fi fost lăsată în pace, fetiţa şi-ar fi confecţionat altă pereche de pantofi, apoi alta, şi alta, până când n-ar mai fi fost defel grosolani. Ar fi progresat. Dar, dincolo de uimitoarea ei ingeniozitate şi vitalitate, chiar şi în condiţii dificile, faptul cel mai important este că aceşti pantofi, pe care singură şi i-a făcut, îi aduc o imensă bucurie, iar bucuria este seva vieţii, este hrana spiritului, este viaţa sufletului.

Bucurie este ceea ce simte femeia atunci când cuvintele se aştern parcă singure pe hârtie sau când interpretează întâia oară perfect o partitură; când află că e însărcinată, şi îşi doreşte sarcina; când îi vede pe cei dragi bucurându-se. Este sentimentul pe care-l trăieşte femeia când a realizat ceva pentru care a făcut eforturi, în care şi-a pus tot sufletul, asumându-şi riscuri, depăşindu-se, cu mai multă sau mai puţină eleganţă. Dar ce contează? A reuşit, a creat – un obiect, o fiinţă, o operă, o izbândă, un moment: viaţa sa. Aceasta este starea naturală şi instinctuală de a fi a femeii. Dintr-o astfel de bucurie emană Femeia Sălbatică.

Dar, în poveste, soarta a vrut ca, într-o bună zi, în contrast cu acei simpli pantofiori roşii din pânză, în contrast cu simpla bucurie de a trăi, să treacă pe acolo o trăsură poleită cu aur şi să intre scârţâind în viaţa fetiţei.

Capcanele

Prima capcană: *Caleaşca aurită*, *viaţa devalorizată* în simbolismul arhetipal, trăsura este o imagine literală, un vehicul ce transportă oamenii dintr-un loc în altul. Astăzi,

în vise şi în folclorul contemporan, a fost în mare parte înlocuită cu automobilul, care are aceeaşi tuşă arhetipală. În psihologia clasică se consideră că acest mijloc de transport reprezintă dispoziţia centrală a psihicului, care ne conduce de la o stare psihică la alta, de la o idee la alta, de la un gând la altul, de la o încercare la alta.

A urca în trăsura aurită a bătrânei doamne sau a intra într-o colivie aurită e cam acelaşi lucru. Deşi pare să ofere o viaţă mai uşoară, mai confortabilă, ea este, în realitate, o închisoare. Aurul orbeşte. De aceea nu sesizăm imediat capcana. Să ne imaginăm că mergem pe drumul vieţii noastre, în pantofii noştri cusuţi de mână şi, brusc, ne trece prin minte gândul că există poate ceva mai uşor, ceva care necesită mai puţin timp, mai puţin efort, mai puţină energie.

Ni se întâmplă frecvent lucrul acesta. Suntem pe cale să ne organizăm viaţa prin efort propriu, ne străduim să progresăm când, brusc, suntem asaltate de gânduri contradictorii şi ne auzim oftând: „E cam greu! Da uite acolo ce frumuseţe… Chestia aceea pare mult mai uşoară, mai bună, mai atrăgătoare”. Imediat se apropie trăsura aurită, se deschide portiera, scăriţa se desface şi noi urcăm. Am fost seduse… Cu astfel de tentaţii ne întâlnim destul de des, chiar zilnic. Uneori ne vine foarte greu să spunem „nu”.

Astfel, ne căsătorim cu o persoană nepotrivită pentru a ne îmbunătăţi situaţia materială. Renunţăm la lucrarea nouă pe care o facem şi revenim la aceea mai uşoară, dar banală, de care ne plictisisem deja acum zece ani. Nu transformăm un poem bun într-o capodoperă şi ne mulţumim cu forma lui actuală, în loc să mai lucrăm la el încă puţin.

Scenariul trăsurii aurite umbreşte bucuria simplă a pantofilor roşii. Deşi poate fi interpretat ca o căutare a

unui confort material, acesta exprimă cel mai adesea simpla dorinţă psihologică a femeii de a nu fi nevoită să muncească din greu pentru aspectele fundamentale ale vieţii ei creative. Dorinţa de a-şi uşura viaţa nu e o capcană; e firesc ca eul să dorească lucrul acesta. Bine, dar cu ce preţ? Preţul este capcana. Capcana se închide atunci când fetiţa pleacă să trăiască cu bătrâna cea bogată. Acolo, trebuie să fie cuminte şi tăcută – ea nu va avea voie să-şi exprime dorinţele şi cu atât mai puţin să şi le împlinească. Aşa începe, pentru spiritul creativ, foamea sufletului.

Psihologia jungiană clasică subliniază că pierderea sufletului survine îndeosebi la maturitate, în jurul vârstei de treizeci şi cinci de ani. Dar, în cultura noastră modernă, oricare le-ar fi originea, educaţia sau situaţia socială, femeile sunt în pericol să-şi piardă sufletul în fiecare zi, fie că au optsprezece sau optzeci de ani, fie că sunt căsătorite sau nu. Oamenii „civilizaţi” zâmbesc îngăduitor când aud că popoarele „primitive” au o listă interminabilă de evenimente care, în opinia lor, le-ar putea fura sufletul – de la a vedea un urs într-un moment nepotrivit al anului, până la a intra într-o casă care nu a fost binecuvântată după un deces.

Viaţa în cultura modernă este, sub multe aspecte, minunată, dar nu e mai puţin adevărat că ocaziile de a ne pierde sufletul sunt mult mai numeroase decât în locurile retrase. Este esenţial, pentru psihismul nostru, să veghem permanent asupra relaţiei noastre cu sensul, cu pasiunea, cu natura profundă. Sunt multe lucruri care încearcă să ne seducă şi să ne ia pantofii noştri cusuţi de mână, lucruri aparent simple cum ar fi, de pildă, cel de a spune: „Mai târziu voi dansa, voi planta, voi îmbrăţişa, voi planifica, voi căuta, voi învăţa, voi curăţa, mai târziu…” Ele toate sunt capcane.

A doua capcană: *Bătrâna doamnă, forţa senectuţii* în interpretarea viselor şi a poveştilor, posesorul „vectorului atitudinal”, cu alte cuvinte al trăsurii aurite, reprezintă valoarea principală care face presiuni asupra psihicului, forţându-l să meargă în direcţia dorită de ea. În acest caz, valorile bătrânei doamne, proprietara trăsurii, încep să conducă psihicul.

În psihologia jungiană clasică, figura arhetipală a bătrânului este uneori denumită forţa *senex*. *Senex*, în latină, înseamnă „bătrân”. Mai concret, şi indiferent de gen, simbolul bătrânului poate fi interpretat ca forţă a senectuţii – o forţă ce acţionează într-un mod tipic vârstnicilor1.

În basme, această forţă este întruchipată de o persoană bătrână care adeseori vede lucrurile dintr-o unică perspectivă, ceea ce denotă că procesul dezvoltării sale psihice este şi el unilateral. În mod ideal, o femeie în vârstă simbolizează demnitatea, înţelepciunea, capacitatea de a îndruma, cunoaşterea de sine, tradiţia, limitele bine definite şi experienţa… condimentate, pentru a contrabalansa, cu o bună doză de insolenţă şi răutate.

Dar când, într-o poveste, o bătrână foloseşte rău aceste calităţi, aşa cum se întâmplă în povestea pantofiorilor roşii, suntem avertizaţi că anumite aspecte ale psihicului, care ar trebui să rămână calde, sunt pe cale să îngheţe. Ceva, care în mod normal este vibrant în interiorul psihicului, e pe cale de a fi scrobit, netezit, bătucit sau deformat până la a deveni de nerecunoscut. Fetiţa, urcând în trăsura aurită a bătrânei doamne şi intrând apoi în casa acesteia, este capturată tot atât de sigur, ca şi cum singură şi-ar fi pus mâna într-o capcană cu dinţi de oţel.

Vedem în poveste că bătrâna doamnă, luând copilul cu ea, în loc să-i dea forţă noului, îi permite atitudinii

senescente să distrugă inovaţia, în loc să-i servească drept mentor protejatei sale şi să o călăuzească, bătrâna va căuta să o mumifice. Nu dă dovadă de înţelepciune şi face uz în mod constant de o singură valoare, fără să încerce nimic nou.

Din scenele petrecute în biserică, vedem că această unică valoare se fondează înainte de toate pe opinia colectivităţii şi trebuie să eclipseze necesităţile sufletului sălbatic individual. Colectivitatea este frecvent considerată a fi cultura2 în care trăieşte un individ. Deşi e adevărat, Jung o defineşte ca fiind „cei mulţi în raport cu individul”. Suntem influenţaţi de multe colectivităţi, indiferent că facem sau nu parte din ele. Oricare ar fi caracterul colectivităţilor, academic, spiritual, financiar, profesional, familial sau de alt tip, ele împart recompense şi pedepse nu numai membrilor lor, ci şi celorlalte persoane. Ele caută să-şi exercite influenţa şi să controleze toate domeniile posibile – de la gândurile noastre până la alegerea partenerului sau a profesiei – şi pot foarte bine să zădărnicească sau să descurajeze iniţiativele care contravin preferinţelor lor.

În această poveste, bătrâna doamnă este simbolul păstrătoarei rigide a tradiţiei colective, apărătoarea statu-quo-ului incontestabil al normelor precum „fii cuminte, nu fă valuri, nu te obosi să gândeşti prea mult, nu avea proiecte măreţe, treci neobservată, fii o copie perfectă, fii drăguţă, spune „da”, chiar dacă nu-ţi place, chiar dacă nu-ţi stă bine sau nu e pe măsura ta, chiar dacă doare…” şi aşa mai departe.

Plierea pe un sistem de valori atât de lipsit de viaţă duce la pierderea completă a legăturii cu propriul suflet. Oricare ar fi afiliaţiile noastre, sau influenţele pe care colectivitatea le exercită asupra noastră, trebuie, în numele sufletului sălbatic şi a spiritului nostru creator, să

nu ne identificăm cu colectivul, ci să ne distingem de cei din jurul nostru, construind, eventual, poduri spre ei. Noi decidem care poduri să fie solide şi intens circulate şi care să rămână goale sau doar în proiect. Iar grupurile cu care relaţionăm trebuie să fie cele care oferă cel mai mare sprijin sufletului nostru şi vieţii creative.

Femeia care lucrează într-un anumit cadru profesional face parte dintr-o colectivitate. Va trebui deci să se delimiteze de valorile pe care acel grup le promovează şi să-l îmbogăţească în schimb prin contribuţia sa originală. Exceptând cazul în care a reuşit să introducă în viaţa ei puternice elemente compensatorii, nu-şi poate permite, ca fiinţă integrală ce este, să se transforme într-o persoană dezechilibrată, ursuză, care nu ştie altceva decât „casă, slujbă, casă, slujbă…” Dacă femeia încearcă să fie parte integrantă a unei organizaţii, asociaţii sau familii care neglijează să vadă cine este ea cu adevărat, care nu se întreabă niciodată ce o motivează, şi care nu face nici cel mai mic efort să o încurajeze sau să o provoace în mod pozitiv, vitalitatea şi capacitatea creativă îi vor fi serios afectate. Cu cât sunt mai rele circumstanţele, cu atât mai mult se va simţi exilată într-un pustiu arid unde nimic nu poate creşte.

Pentru o femeie este de cea mai mare importanţă să-şi menţină viaţa şi spiritul departe de gândirea colectivă uniformizatoare şi să-şi dezvolte propriile talente, căci astfel va evita ca sufletul şi psihicul să-i fie înrobite. O cultură care promovează o autentică dezvoltare a individului nu va transforma în sclavi membrii unui grup sau ai altuia, oricare ar fi sexul lor.

În poveste, însă, fetiţa acceptă valorile bătrânei, în toată uscăciunea lor. Şi trece de la starea sa naturală la cea de captivă. Curând, datorită diabolicilor pantofi roşii, va redeveni sălbatică, dar lipsită de instincte şi incapabilă

să simtă pericolele.

Renunţând la viaţa noastră autentică, pasionată, şi urcând în trăsura aurită a bătrânei, austerei doamne, adoptăm de fapt *persona* şi ambiţiile aride ale acestei perfecţioniste. Apoi, la fel ca orice animal în captivitate, ne cufundăm într-o tristeţe care ne va duce la o dorinţă obsesivă de altceva – numită frecvent în profesia mea „angoasă nedefinită”. Şi, din acest moment, riscăm să ne agăţăm de primul lucru care promite să ne redea viaţa.

Este important să ţinem ochii deschişi, să cântărim atent toate ofertele unei vieţi mai uşoare şi lipsite de griji, mai ales dacă ni se cere în schimb să lăsăm bucuria noastră creativă să piară în flăcări, în loc să aprindem propriul nostru foc.

A treia capcană: *Distrugerea comorii*, *hambre del alma*, *înfometarea sufletului*

Există un foc al bucuriei şi un foc al nimicirii. Primul transformă, al doilea doar distruge. Ceea ce vrem noi este focul transformării. Şi totuşi, multe femei renunţă la pantofii lor roşii şi acceptă să se plieze pe viziunea altcuiva asupra lumii. Ele îşi aruncă veselii lor pantofi roşii în focul nimicitor când absorb fără niciun discernământ valori, propagandă, idei, incluzându-le aici şi pe cele de natură psihologică. Pantofii roşii ard şi se fac scrum când pictează, scriu, acţionează şi trăiesc într-un mod care le sărăceşte viaţa, care le slăbeşte viziunea, care le zdrobeşte spiritul.

Viaţa lor îşi pierde atunci strălucirea, culoarea, căci ele suferă de *hambre del alma*, sufletul lor e flămând. Şi nu doresc nimic altceva decât să revină la viaţa lor profundă, să-şi regăsească pantofiorii lor roşii, cusuţi de mână. Bucuria sălbatică pe care aceştia o simbolizează se poate să se fi mistuit în flăcările neglijenţei, ale subaprecierii propriei munci ori ale tăcerii pe care singure şi-au impus-o.

Multe, foarte multe femei au făcut un teribil legământ cu mult înainte de a fi ştiut că n-ar fi trebuit să-l facă. Tinere fiind, erau lipsite de sprijin, de încurajare, şi astfel, triste şi resemnate, au pus jos condeiul, au abandonat instrumentele muzicale, au înfăşurat pânzele, jurând că niciodată nu le vor mai atinge. Cele care au procedat aşa au intrat, fără să ştie, în foc odată cu viaţa lor „cusută de mână”. Şi viaţa lor s-a făcut scrum.

Viaţa unei femei poate să ardă în focul urii de sine, căci complexele pot să muşte adânc şi, cel puţin pentru un timp, reuşesc s-o împiedice să facă ce-i place sau să ducă viaţa dorită. Trec astfel mulţi ani *fără* ca ea să meargă, să se mişte, să înveţe, să găsească, să obţină, să se implice, să se transforme.

Şi-apoi modul în care femeia îşi vede propria viaţă poate pieri în flăcările invidiei sau atitudinii ostile a altcuiva faţă de ea. Familia, mentorii, profesorii şi prietenii n-ar trebui să fie distructivi când îi încearcă invidia, şi totuşi unii dintre ei sunt, într-un mod mai mult sau mai puţin subtil. Nido femeie nu-şi poate permite ca viaţa ei creativă să atârne de un fir de păr în relaţia sa cu o altă persoană, fie ea rudă, iubit, profesor sau prieten.

Când viaţa ei sufletească se face scrum, femeia îşi pierde comoara preţioasă şi devine aridă precum Moartea. Dar, în inconştientul său, dorinţa de a-şi recăpăta pantofii cei roşii, de a trăi bucuria sălbatică, este mereu prezentă; creşte chiar, se revarsă şi, în cele din urmă, o invadează şi o domină, flămândă şi furioasă.

Când suferi de *hambre del alma*, când eşti un suflet înfometat, foamea nu are saţ. În această situaţie, femeia e flămândă de tot ce i-ar permite să se simtă din nou vie. După ce a fost capturată, nu prea mai ştie ce trebuie să facă şi acceptă tot ce pare să-i semene comorii originale – fie el bun sau rău. Pe dinafară, femeia flămândă de

adevărata ei viaţă sufletească poate părea „aranjată şi coafată”. Pe dinăuntru, însă, e plină de mâini întinse şi de guri flămânde.

Va accepta aşadar orice hrană, fără să o preocupe starea şi efectele acesteia, căci caută să compenseze pierderile anterioare. Dar, oricât de catastrofală ar fi situaţia, Şinele sălbatic va încerca din nou şi din nou să ne salveze. Şopteşte, geme, cheamă mereu, ne târăşte trupurile lipsite de viaţă dintr-o parte în alta în visele noastre până devenim conştiente de starea noastră şi luăm primele măsuri pentru a ne recupera comoara.

Putem să o înţelegem mai bine pe femeia care, împinsă de foamea sufletului său, se îneacă în excese – cele mai obişnuite fiind alcoolul, drogurile şi iubirile fără viitor –, observând comportamentul animalelor înfometate. Ca şi sufletul flămând, lupul a fost considerat o fiinţă crudă, vorace, care-i atacă pe cei nevinovaţi şi lipsiţi de apărare, care ucide doar de dragul de a ucide, care nu ştie niciodată când să se oprească. După cum vedem, lupul se bucură de o proastă şi nemeritată reputaţie atât în basme, cât şi în viaţă. În realitate, lupii sunt fiinţe foarte sociale, întreaga haită este instinctiv astfel organizată încât lupii sănătoşi omoară doar atât cât le este necesar pentru a supravieţui. Acest comportament se modifică numai atunci când un lup sau haita întreagă suferă o traumă.

În două situaţii lupul ucide fără măsură: când e bolnav de rabie (turbare) sau după lungi perioade de înfometare. Ideea că foametea poate să modifice comportamentul animalelor are o mare importanţă, pentru că, în nouă cazuri din zece, femeia ale cărei probleme spirituale/psihologice o fac să cadă în tot felul de capcane şi să se rănească grav e o femeie al cărei suflet este sau a fost cândva flămând.

În cazul lupilor, foametea survine în iernile cu zăpezi

mari, când vânatul devine inaccesibil. Iarna, cerbii şi renii sunt adevărate pluguri de zăpadă, iar lupii urmează cărările făcute de aceştia. Dar când cerbii sunt blocaţi din cauza ninsorilor abundente, nu mai există urme. Atunci lupii rămân şi ei blocaţi. Şi se instalează foametea. În ce le priveşte pe femei, foametea poate surveni oricând şi poate fi provocată de orice, inclusiv de propria lor cultură.

Pentru lupi, foametea încetează de regulă primăvara, când zăpada începe să se topească. După o îndelungată înfometare, e posibil ca haita să se dedea la ucideri în masă. Mare parte însă din prada ucisă, lupii nu o mănâncă şi nici nu o ascund. Pur şi simplu o abandonează. Ucid mult mai mult decât ar putea mânca, mult mai mult decât ar avea vreodată nevoie3. Acelaşi lucru se întâmplă când femeia înfometată iese din captivitate. Văzându-se dintr-odată liberă să meargă, să facă, să fie, riscă să se dedea exceselor… considerându-se cumva îndreptăţită. Şi fetiţa din poveste crede că are dreptul să intre cu orice preţ în posesia periculoşilor pantofiori roşii. Foamea întunecă judecata.

De aceea, când comoara – viaţa ei bogată, plină de sens – s-a făcut scrum, în loc să fie prevăzătoare, femeia e stăpânită de aviditate. Dacă nu i s-a permis, de pildă, să sculpteze, începe dintr-odată să sculpteze zi şi noapte, fără odihnă, lipsindu-se de somn, privându-se de hrană, punându-şi sănătatea în pericol şi cine ştie ce altceva. Iar dacă simte că nu mai rezistă, că ochii i se închid, recurge la droguri… căci nu se ştie cât va dura libertatea ei.

Hambre del alma este privarea de atributele sufletului: creativitate, acuitate senzorială şi alte înzestrări instinctuale. Dacă o femeie trebuie să se comporte ca o doamnă şi să stea numai cu genunchii lipiţi, dacă a fost astfel educată încât să se scandalizeze la auzul unor cuvinte vulgare, dacă n-a avut voie să bea decât lapte…

când se vede dintr-odată liberă, păzea! E capabilă atunci să se înece în gin, să stea trântită în scaun ca un marinar beat şi să înjure ca la uşa cortului. După foamete, vine teama că într-o zi va fi din nou prinsă. De aceea, profită cât poate4.

Foamea pentru o viaţă plină de sens a femeilor care au trăit mult timp în afara propriilor ritmuri sau nevoi creative duce la comportamente deplasate sau la distrugere prin excese. Alcoolul, drogurile, furia, spiritualitatea, persecutarea celorlalţi, promiscuitatea, sarcinile, studiul, creaţia, ordinea, educaţia, disciplina, condiţia fizică, dulciurile sunt doar câteva dintre domeniile în care excesele sunt frecvente. Ele caută să compenseze astfel pierderea ritmurilor fireşti ale exprimării personalităţii lor şi a mulţumirii lor sufleteşti.

Femeia flămândă îndură foame după foame. Ea poate să-şi planifice fuga, dar să considere totuşi prea mare preţul pe care ar trebui să-l plătească, prea mare pierderea de energie, de libido. Poate, de asemenea, să nu fie pregătită sub aspect spiritual, economic sau al educaţiei. Din păcate, pierderea comorii şi amintirea lungilor perioade de înfometare o pot determina să privească excesele dintr-un unghi favorabil. Şi-apoi este, desigur, o mare uşurare, o mare fericire să poată în sfârşit trăi bucuria unei senzaţii… oricare ar fi aceea.

O femeie care tocmai a scăpat de foamete vrea doar să se bucure de viaţă. Dar percepţiile ei în privinţa limitelor spirituale, emoţionale, raţionale, fizice şi financiare necesare supravieţuirii sunt considerabil atenuate, iar acesta este un real pericol. Undeva, o aşteaptă nişte strălucitori, dar extrem de periculoşi, pantofi roşii. Şi-i va înhăţa oriunde s-ar afla. De aceea e periculoasă privaţiunea. Dacă ceva dă impresia că-i va potoli foamea, femeia îl va înşfăca fără ezitare.

A *patra capcană*: *Lezarea instinctelor vitale, consecinţă a captivităţii*

Instinctele sunt greu de definit, căci nu au o configuraţie vizibilă şi, deşi intuim că sunt dintotdeauna parte a naturii umane, nimeni nu ştie care să fie localizarea lor neurologică, nici cum acţionează asupra noastră. Din punct de vedere psihologic, Jung aprecia că instinctele derivă din inconştientul psihoid, acel strat al psihicului unde biologicul şi spiritualul uneori se întâlnesc. Sunt de aceeaşi părere, dar aş merge chiar mai departe şi aş spune că instinctul creativ în particular este, ca şi simbologia viselor, limbajul liric al Sinelui.

Etimologic, cuvântul „instinct" provine din latinescul *instinctus*, care înseamnă „impuls". Putem considera că instinctul este ceva lăuntric care, împreună cu previziunea şi conştienţa, conduce fiinţa umană spre un comportament integral. Femeia se naşte cu toate instinctele intacte.

Am putea desigur spune că fetiţa din poveste a ajuns într-un mediu nou, care va corecta lipsa ei de educaţie şi-i va face viaţa mai uşoară, în realitate, însă, individuaţia ei se opreşte; ea însăşi încetează să mai evolueze. Iar când bătrâna doamnă, prezenţă inhibitoare, consideră munca spiritului creativ un rebut, nu o comoară, şi aruncă în foc pantofiorii roşii, fetiţa se închide în tăcere şi se întristează, cum se întâmplă întotdeauna când spiritul creativ e ţinut departe de viaţa naturală profundă. Mai rău, instinctul ei de a fugi din această nenorocită situaţie este complet amorţit. În loc să aspire la o viaţă nouă, ea rămâne prinsă într-un fel de mlaştină psihică. Refuzul de a fugi, atunci când este absolut necesar, duce la depresie. Încă o capcană.

Putem să-i spunem sufletului cum vrem: comuniunea noastră cu sălbaticul, credinţa noastră în viitor, energia noastră impetuoasă, pasiunea noastră de a crea, felul

nostru de a fi, Iubitul, mirele sălbatic, „fulg în suflarea Domnului” 5… Oricare ar fi cuvintele sau imaginile folosite pentru a descrie acest aspect al vieţii noastre, el este cel capturat. De aceea spiritul creativ al psihicului este atât de pustiit.

Studiul diferitelor specii de animale sălbatice în captivitate arată că, oricât de bine sunt tratate în grădina zoologică, oricât de multă iubire primesc din partea îngrijitorilor, animalele îşi pierd capacitatea de a se reproduce, nevoile lor de odihnă şi hrană sunt dereglate, şi ele se cufundă în letargie, tristeţe sau agresivitate excesivă. Zoologii numesc acest comportament „depresie animală”. Întotdeauna când un animal e ţinut în cuşcă, ritmurile sale naturale de somn, de reproducere etc., sunt afectate. Pierderii ritmurilor naturale îi urmează vidul. Dar acest vid, spre deosebire de conceptul budist de vid sacru, nu este plin. Este gol, ca interiorul unei cutii etanşe.

Tot astfel, orice femeie, care intră în casa unei bătrâne şi rigide doamne, cade invariabil pradă lipsei de voinţă, plictiselii, tristeţii, depresiei şi acceselor subite de anxietate – simptome similare celor resimţite de animalul capturat şi traumatizat. Prea multă domesticire sufocă puternicele ei impulsuri naturale de a se juca, de a lupta, de a comunica, de a hoinări, de a lega relaţii. Când femeia acceptă să fie prea „bine crescută”, instinctele acestor impulsuri se ocultează, se scufundă adânc în inconştient, devenindu-i practic inaccesibile. Spunem atunci că instinctele ei sunt lezate. Ceea ce ar trebui să se producă de la sine, în mod firesc, nu se produce deloc sau numai după multe sfâşieri, eforturi, explicaţii logice şi lupte cu ea însăşi.

Când vorbesc despre domesticirea în exces ca formă de captivitate, nu mă refer la socializare, proces prin care copiii învaţă să se comporte într-un mod mai mult sau mai

puţin civilizat. Dezvoltarea socială are o importanţă esenţială. Fără ea, femeia nu ar putea să-şi croiască un drum al său în lume.

Dar prea multă domesticire echivalează cu a-i interzice esenţei vieţii să danseze. În starea sa naturală, Şinele sălbatic nu este nici docil, nici apatic. El este alert şi sensibil la orice mişcare, în orice moment. Nu este prins într-un şablon absolut, repetitiv, bun în orice împrejurare. Şinele sălbatic alege în mod creativ, pe când femeia ale cărei instincte sunt lezate nu are de ales. Ea este pur şi simplu blocată.

Sunt multe moduri de a fi blocat. De regulă, unei femei cu instincte lezate îi este greu să ceară ajutor sau să-şi recunoască propriile nevoi. Instinctul ei natural de a lupta sau de a fugi este puternic atenuat sau chiar anihilat, iar senzaţia de saţietate, neîncrederea, suspiciunea, prudenţa şi impulsul de a iubi liber şi total sunt inhibate sau exagerate.

Ca în poveste, unul dintre atacurile cele mai insidioase căruia Sinele trebuie să-i facă faţă este acela de a-l determina să se comporte aşa cum trebuie în schimbul unei eventuale recompense. Această metodă poate, şi repet, poate convinge o fetiţă de doi ani să-şi facă ordine în cameră (şi să nu se atingă de jucării până nu-şi face patul) 6, dar niciodată, absolut niciodată, nu va funcţiona atunci când e vorba de viaţa profundă a unei femei. Deşi consecvenţa, stăruinţa şi organizarea sunt esenţiale pentru viaţa creativă, ordinul de a se comporta „aşa cum trebuie”, venit din partea bătrânei, ucide din faşă orice posibilitate de creştere.

Jocul, nu cuminţenia, este inima, artera principală a vieţii creative. Nevoia de joacă este un instinct. Fără joacă, nu există viaţă creativă. Fiţi cuminţi, staţi liniştite, şi nu veţi avea o viaţă creativă. Vorbiţi, gândiţi şi acţionaţi doar

într-o manieră rezervată, şi seva creativităţii voastre va seca. Grupurile, societăţile, instituţiile, organizaţiile care încurajează femeia să dezaprobe excentricitatea, să se teamă de ceea ce e nou, neobişnuit, să respingă ceea ce este inovator, plin de viaţă, de pasiune, să depersonalizeze ceea ce este personal, vor să impună o cultură de femei moarte.

Janis Joplin, o cunoscută cântăreaţă de blues din anii ’60, este un bun exemplu de femeie redevenită sălbatică, ale cărei instincte au fost lezate de forţe ce i-au strivit spiritul. Curiozitatea ei nevinovată, creativitatea şi dragostea ei de viaţă, atitudinea ei uşor ireverenţioasă în relaţia cu lumea în timpul adolescenţei au fost aspru criticate de profesorii săi şi de o mare parte a membrilor comunităţii baptiste albe din sud.

Era o studentă sclipitoare şi o pictoriţă talentată, dar celelalte fete o ţineau la distanţă, căci nu obişnuia să se machieze7, iar vecinii o ocoleau, fiindcă iubea jazz-ul şi urca adesea pe o colină stâncoasă de la marginea oraşului, unde cânta împreună cu prietenii. Când, în final, s-a refugiat în lumea bluesului, era atât de flămândă, încât nu s-a mai putut opri. Ea nu avea limite în privinţa sexului, alcoolului sau drogurilor8.

Regăsim, în linii mari, şi la Bessie Smith, Anne Sexton, Edith Piaf, Marilyn Monroe, Judy Garland, acelaşi scenariu: încercarea de a se conforma, lipsa cumpătării, neputinţa de a se opri9. Am putea face o listă foarte lungă de femei talentate şi cu instincte rănite care, în această stare vulnerabilă, au făcut alegeri foarte proaste. Precum fetiţa din poveste, toate şi-au pierdut undeva pe drum pantofiorii lor roşii, cusuţi de mână şi, într-un fel sau altul, au dat peste primejdioşii pantofi roşii. Toate erau foarte triste, căci toate erau flămânde de hrană spirituală, de poveşti pentru suflet, de Dumnezeu, de inocentele lor

hoinăreli, de podoabe adecvate nevoilor lor, de o sexualitate simplă, sănătoasă. Dar, inconştient, au ales pantofii blestemaţi – credinţe, acţiuni, idei care, treptat, le-au distrus viaţa, preschimbându-le în spectre prinse într-un dans infernal.

Nu trebuie să subestimăm posibilitatea unei deteriorări a instinctelor atunci când femeile sunt stăpânite de o obsesie sau sunt blocate în nişte scheme, poate mai puţin diabolice, dar nu mai puţin distructive, însănătoşirea instinctelor lezate începe prin recunoaşterea capturării, apoi a înfometării sufletului şi a bulversării limitelor fireşti ale percepţiei şi protecţiei. Procesul trebuie inversat. Dar, mai întâi, multe femei vor trebui să treacă prin toate celelalte etape, aşa cum sunt ele redate în poveste.

A *cincea capcană*: *Tentativa de a duce într-ascuns o viaţă secretă*, *scindarea* în această parte a poveştii, fetiţa urmează să primească confirmarea şi este dusă la cizmar pentru a i se cumpăra pantofi noi. Tema confirmării este un adaus relativ recent. Sub aspect arhetipal, se prea poate ca *Pantofiorii roşii* să fie un fragment, modificat în repetate rânduri, al unei poveşti sau al unui mit mult mai vechi despre începutul pubertăţii şi trecerea la o viaţă mai puţin protejată de către mamă, după ce tânăra fusese pregătită în acest sens de femeile mai în vârstă din familie în cursul anilor precedenţi10.

Se spune că, în străvechile culturi matriarhale din India, Egipt, Turcia şi din unele părţi ale Asiei – susceptibile de a fi influenţat la mii de kilometri în jur conceptul de suflet feminin – tinerele fete primeau henna şi alţi pigmenţi roşii pentru a-şi vopsi picioarele, acesta fiind un moment esenţial al riturilor de trecere11. Unul din cele mai importante rituri de trecere era asociat primei menstre şi celebra trecerea de la copilărie la extraordinara

capacitate de a purta viaţă în propriul pântec, de a avea puterea sexuală inerentă şi toate puterile feminine secundare. În centrul ceremoniei se afla sângele roşu, sub toate aspectele sale: sângele uterin al menstrelor, al naşterii şi al avortului, curgând spre picioare. După cum vedem, pantofii roşii aveau la origine mai multe semnificaţii.

Referirea la Ziua Inocenţilor este, de asemenea, un adaos ulterior. Este vorba de sărbătoarea creştină care, în Europa, a reuşit în final să eclipseze celebrările păgâne ale solstiţiului de iarnă. În timpul ceremoniilor păgâne mai vechi, femeile practicau purificarea rituală a trupului, sufletului şi spiritului, pregătindu-se astfel pentru noua viaţă – la propriu şi la figurat – pe care o aducea primăvara. Aceste rituri puteau include doliul colectiv pentru pierderea unei sarcini12, inclusiv moartea unui copil, avortul spontan, naşterea unui copil mort şi alte evenimente importante ale vieţii sexuale şi reproductive a femeii din anul ce s-a scurs13.

Are loc acum în poveste unul din cele mai elocvente episoade de reprimare psihică. Insaţiabila foame sufletească a fetiţei spulberă barierele comportamentului său arid. La cizmar, ea reuşeşte să ia acei ciudaţi pantofi roşii chiar sub nasul bătrânei doamne. O foame vorace iese violent la suprafaţa psihicului şi înşfacă tot ce-i cade în mână, ştiind că, foarte curând, va fi din nou reprimată.

Acest exploziv „furt” psihologic se produce atunci când femeia refulează părţi importante din ea însăşi în zonele de umbră ale psihicului. Conform psihologiei analitice, reprimarea în inconştient a instinctelor, dorinţelor şi sentimentelor – fie ele negative sau pozitive – le exilează într-un tărâm al umbrei. În timp ce eul şi supraeul caută în continuare să cenzureze pulsiunile umbrei, presiunea, în urma acestei reprimări, devine tot

mai mare, la fel ca presiunea unei bule de aer din peretele unui pneu. Învârtindu-se, roata se supra-încălzeşte, presiunea creşte şi pneul explodează, aruncând afară conţinutul.

Umbra acţionează în mod similar. Iată de ce avarul reuşeşte uneori să-i uimească pe toţi, donând brusc milioane de dolari unui orfelinat. Sau de ce o persoană foarte blândă poate să aibă la un moment dat un acces de furie şi să se comporte ca un nebun. Constatăm însă că deschizând puţin câte puţin poarta tărâmului umbrei, lăsând să iasă, unul câte unul, diferitele elemente, stabilind cu ele o relaţie, dându-le o întrebuinţare, tratând cu ele, putem reduce riscul de a fi surprinse de atacurile şi exploziile neaşteptate ale umbrei.

De la o cultură la alta, valorile se schimbă, astfel că „negativul” şi „pozitivul” umbrei nu sunt totdeauna aceleaşi. Putem spune totuşi că impulsurile considerate tipic negative şi, de aceea, trimise în împărăţia umbrelor sunt cele care îndeamnă omul să fure, să înşele, să ucidă, să se abandoneze exceselor de tot felul. Aspectele negative ale umbrei tind să fie surprinzător de incitante, în ciuda caracterului lor entropie, distrugând echilibrul şi liniştea oamenilor, relaţiilor şi grupurilor.

Dar umbra mai poate conţine şi aspectele divine, minunate, frumoase, puternice ale personalităţii noastre. În cazul femeilor, mai ales, ea adăposteşte aproape întotdeauna aspecte foarte preţioase ale fiinţei, în general interzise sau puţin apreciate în cadrul culturii lor. În străfundul psihicului multor femei stă creatoarea vizionară, prezicătoarea, clarvăzătoarea, cea care poate vorbi despre sine fără a se denigra, cea care se poate privi în faţă fără teamă, cea care se străduieşte să-şi perfecţioneze talentul, în cultura noastră, impulsurile pozitive ale umbrei se centrează cel mai adesea în jurul

permisiunii femeii de a-şi fauri propria-i viaţă.

Aceste aspecte respinse, devalorizate şi „inacceptabile" ale sufletului şi sinelui nu se mulţumesc să rămână ascunse în întuneric, ci caută un mijloc să scape. Clocotesc acolo în subconştient, fierb la foc mic până când într-o zi – oricât de bine ar fi fost închis capacul – explodează şi ţâşnesc ca un torent animat de o voinţă proprie.

Atunci, aşa cum se spune la ţară, e ca şi cum ai încerca să faci să intre doi saci de făină într-unul singur. După explozie, e greu să ţii sub control ceea ce a ţâşnit din umbră. Ar fi fost desigur mult mai bine să fi găsit un mod plenar de a trăi conştient bucuria spiritului creativ, în loc să-l îngropăm. Uneori, însă, femeia este pusă cu spatele la zid, şi acesta este rezultatul.

Viaţa umbrei începe când femeile care scriu, pictează, dansează, călătoresc, studiază, se îngrijesc de copiii lor sau îl caută pe Dumnezeu, încetează să o mai facă. Iar asta se întâmplă, pentru că lucrurile nu merg aşa cum şi-ar fi dorit ele, sau pentru că nu li se recunosc meritele, sau din nenumărate alte motive. Când cea care creează se opreşte dintr-un motiv oarecare, energia, care curgea în mod natural către ea, este deviată spre lumea subpământeană, de unde va ieşi când şi unde va putea. Simţind că nu se poate dedica deschis năzuinţelor ei, femeia începe să ducă o ciudată viaţă dublă, simulând un comportament la lumina zilei şi acţionând diferit îndată ce se iveşte ocazia.

Când femeia încearcă să-şi comprime viaţa ca să încapă toată într-un elegant şi preţios pacheţel, nu face decât să-şi împingă întreaga energie vitală în umbră. „Mi-e bine, chiar foarte bine", spune această femeie. Ne uităm la ea din celălalt colţ al camerei sau în oglindă şi ştim că nu-i chiar aşa. Aflăm pe urmă că a fugit la Tippicanoe cu un

flautist ca să devină regina unui cazinou. Şi ne întrebăm, firește, ce s-a întâmplat: ştiam că nu-i plac flautiştii şi că dintotdeauna şi-a dorit să trăiască undeva pe o insulă în Grecia, nu la Tippicanoe… Şi-apoi niciodată n-a pomenit nimic de cazinouri.

Femeia sălbatică poate, la fel ca Hedda Gabler din piesa lui Ibsen, să pretindă că duce „o viaţă normală”, scrâşnind într-ascuns din dinţi. Toate au însă un preţ ce trebuie plătit. Hedda duce în secret o viaţă pasionantă şi periculoasă, jucându-se cu fostul ei iubit şi cu Moartea. Ea pare încântată să poarte pălărioare şi să-şi asculte soţul mediocru plângându-se de viaţa plictisitoare pe care o duce. O femeie poate părea amabilă, şi chiar cinică, în timp ce pe dinăuntru sângerează.

Sau, ca Janis Joplin, poate încerca să se conformeze cerinţelor, până când nu le mai poate suporta; atunci, natura sa creativă, iritată şi dezgustată din pricina sejurului forţat în umbră, erupe violent, revoltându-se împotriva dogmelor „bunei educaţii” şi acţionând cu o imprudenţă ce-i pune în pericol nu doar talentele, ci şi viaţa.

Să trebuiască să duci într-ascuns o viaţă secretă, fiindcă viaţa adevărată nu e lăsată să înflorească, este o grea încercare pentru vitalitatea femeilor. Femeile captive şi înfometate fură orice: cărţi şi cântece interzise, prietenii, plăceri ale cărnii, sentimente religioase. Ascund gânduri şi vise de revoluţie. Fură timp partenerilor şi familiilor, fură timp pentru scris, pentru meditaţie, pentru suflet. Fură un poem înainte de muncă, o piruetă sau o îmbrăţişare când nimeni nu vede…

Dar asta nu va funcţiona niciodată. Această viaţă ascunsă explodează întotdeauna când nici nu ne aşteptăm. Şi atunci dezastrul e inevitabil. Este mai bine să ridicăm capul, să stăm drept, să trăim în cel mai bun mod posibil şi

să renunţăm la falsele substitute pentru a apăra ceea ce este realmente important şi salutar pentru noi.

În poveste, fetiţa reuşeşte să obţină pantofii roşii, profitând de vederea slabă a bătrânei doamne. Altfel spus, sistemului de valori perfecţionist îi lipseşte capacitatea de a vedea şi de a urmări atent tot ce se întâmplă în jur. Este tipic unui psihic rănit, precum şi unei culturi bolnave, să nu perceapă suferinţa sinelui. Prin urmare, fetiţa face încă o alegere nefericită dintre multele ce vor urma.

Să presupunem că prima alegere greşită – consimţământul de a urca în trăsura aurită – a făcut-o din ignoranţă, aşa cum a lăsat să-i fie distrus rodul muncii sale dintr-o imprudenţă tipică lipsei de experienţă. Acum însă vrea cu orice preţ acei pantofi din vitrina cizmarului şi, paradoxal, acest impuls către o viaţă nouă este firesc, dar ea a petrecut prea mult timp în casa bătrânei doamne, iar instinctele nu o avertizează atunci când face această alegere fatală. În realitate, cizmarul îi e complice. îi face cu ochiul şi-i zâmbeşte. împreună ei iau într-ascuns pantofii roşii.

Femeile se amăgesc singure în felul acesta. Au lăsat să li se distrugă comoara, oricare ar fi ea, dar fură mici firimituri ori de câte ori pot. Scriu? Da, dar în secret, astfel că nimeni nu poate să le încurajeze sau să-şi spună părerea. Studiază? Da, dar în secret, fără a beneficia de ajutor sau îndrumare. Sunt ambiţioase? Da, dar pretind că nu sunt, deşi doresc din toată inima realizări pentru ele însele, pentru apropiaţii lor, pentru lumea în care trăiesc… Au vise puternice, dar se mărginesc să lupte mai departe în tăcere. E cumplit să nu ai un confident, o călăuză, pe nimeni care să te încurajeze.

E greu să furi fărâme de viaţă şi, totuşi, femeile fac lucrul acesta în fiecare zi. Silită să trăiască pe-ascuns, femeia duce o viaţă minimală. Ea pare calmă şi indiferentă,

dar, cum apare o rază de lumină, sinele său flămând ţâşneşte afară, aleargă spre cea mai apropiată formă de viaţă, se înflăcărează, tropăie frenetic, sare ca un nebun, dansează până la epuizare şi, în final, caută să se strecoare în celula sa întunecată înainte de a i se observa absenţa.

Aşa se comportă femeile ale căror căsnicii sunt nefericite. La fel procedează şi femeile forţate să se simtă inferioare, cele care se ruşinează sau se tem de ridicol, de pedeapsă sau umilire, cele ale căror instincte sunt lezate. Un astfel de comportament este bun doar în măsura în care fărâmele de viaţă furate vor conduce la eliberarea femeii captive, determinând sufletul să pună capăt minciunii şi să trăiască la lumina zilei aşa cum îi place.

Există ceva în sufletul sălbatic care nu ne lasă să trăim la nesfârşit cu firimituri. Într-adevăr, e imposibil ca femeia care luptă pentru a trăi conştient să fure câţiva stropi de aer proaspăt şi să se mulţumească doar cu atât. Vă aduceţi aminte că, mici fiind, aţi văzut că nu puteţi muri doar ţinându-vă respiraţia? Oricât am încerca să nu inspirăm decât foarte puţin aer sau chiar deloc, o forţă impetuoasă şi imperativă ne obligă în cele din urmă să inspirăm dintr-odată mult, şi cât mai repede posibil. Sorbim aerul cu nesaţ, ne umplem plămânii, până începem iarăşi să respirăm normal.

Din fericire, ceva asemănător se întâmplă şi în sufletul, în psihicul nostru. El preia comanda şi ne forţează să inspirăm adânc. Ştim de altfel foarte bine că nu putem trăi furând stropi de viaţă. Forţa sălbatică a sufletului feminin vrea să aibă acces la viaţă în totalitatea sa.

Cizmarul din poveste este o prefigurare a bătrânului soldat care, mai târziu, va da viaţă pantofilor diabolici. Din ceea ce ştim din simbolismul antic, intuim că acest personaj nu e un simplu spectator. Prădătorul natural din psihic (şi cel al culturii) se poate ascunde sub diverse

chipuri, aşa cum se ascund capcanele, cursele şi momelile otrăvite pentru a-i amăgi pe imprudenţi. Să ne amintim, de altfel, că cizmarul se amuză copios înşelând-o pe bătrâna doamnă.

Se prea poate ca el să fie complicele soldatului care este, bineînţeles, o personificare a diavolului14. Cu mult timp în urmă, diavolul, soldatul, cizmarul, călăul şi alţii reprezentau forţele negative din lume şi din natura umană15.

Am putea fi desigur mândre că sufletul nostru se dovedeşte destul de curajos încercând să-şi procure pe ascuns ceva, orice, în condiţiile unei asemenea privaţiuni, dar asta nu-i o soluţie. O psihologie integrală nu poate să se limiteze numai la minte, spirit şi trup; ea trebuie să includă deopotrivă cultura şi mediul. Şi, în această lumină, trebuie să ne întrebăm, la fiecare din aceste niveluri, cum e posibil ca o femeie să creadă că trebuie să se ploconească, să se umilească, să implore pentru o viaţă care este totuşi a sa. O analiză aprofundată a presiunilor exercitate de diferitele straturi ale lumii interioare şi exterioare va împiedica femeia să-şi închipuie că, a înşfăca pe ascuns pantofii diavolului, ar putea fi o alegere constructivă.

A şasea capcană: *Teama de opinia publică*, *revolta umbrei*

Fetiţa încalţă pe ascuns pantofii roşii, merge cu ei la biserică, nu dă nicio atenţie agitaţiei din jurul său, oamenii o arată cu degetul, o pârăsc, şi e pedepsită. I se iau pantofii. Dar mult prea târziu… E deja prinsă, încă nu e o obsesie, dar colectivitatea, cerându-i să se conformeze vederilor ei înguste, îi amplifică şi-i ascute foamea lăuntrică.

Putem încerca să ducem o viaţă secretă, dar, mai devreme sau mai târziu, supraeul, complexele negative

şi/sau societatea însăşi vor sări pe noi. E greu să ascundem ceva nepermis, de care suntem avide. E greu să ascundem plăcerile furate, chiar şi atunci când nu ne hrănesc.

Este tipic complexelor negative şi culturilor să se năpustească asupra oricărei discrepanţe între conduita considerată acceptabilă şi impulsurile divergente ale unui individ. Aşa cum unii turbează dacă văd o singură frunzuliţă pe pragul casei, tot aşa judecata negativă îşi scoate fierăstraiele pentru a reteza orice tendinţă nonconformistă.

Uneori, colectivitatea presează femeia să fie o „sfântă", să fie iluminată, să fie corectă politic, „să le aibă pe toate", aşa încât tot ce face ea să fie perfect. Dacă ne plecăm în faţa colectivităţii, cedând presiunilor şi conformându-ne fără niciun discernământ normelor sale, scăpăm de exil, dar în acelaşi timp ne trădăm viaţa noastră sălbatică şi o punem în pericol.

Unii cred că s-au dus vremurile când era o insultă să-i spui unei femei că e sălbatică, vremuri în care a fi sălbatic – cu alte cuvinte, a acţiona în deplin acord cu şinele natural – însemna a fi cum nu trebuie. Dar nu, vremurile acelea nu s-au dus. S-au schimbat doar tipurile de comportament feminin considerate ca atare. Dacă astăzi, de pildă, în diverse părţi ale lumii, o femeie adoptă o anumită poziţie politică, socială sau în materie de mediu, dacă îndrăzneşte să spună că „regele e gol", dacă vorbeşte în numele celor răniţi sau fără glas, motivaţiile ei sunt adesea examinate atent pentru a vedea dacă nu cumva şi-a pierdut minţile.

O fetiţă sălbatică, născută într-o comunitate rigidă, nu prea are şanse să scape de umilinţa de a fi ocolită de ceilalţi. Ei o tratează ca şi cum nici n-ar exista. îi ignoră nevoile psihice şi spirituale, pentru a o sili să se supună normelor. Altfel, o vor ucide spiritual şi/sau o vor alunga

din sat, să se mistuie de dor şi să moară în pustie.

O femeie este repudiată de cele mai multe ori, pentru că a făcut sau urmează să facă ceva ce ţine de sfera sălbaticului, fiind în general vorba de lucruri minore, ca de pildă exprimarea unei păreri oarecum diferite sau folosirea în vestimentaţie a unei culori nepermise. Trebuie să mai spunem că femeia oprimată nu refuză să se conformeze: ea *nu poate* să se conformeze fără să nu moară. Miza este integritatea ei spirituală, şi ea va încerca să se elibereze prin orice mijloace, oricât de riscante ar fi.

Avem un exemplu recent. Canalul de televiziune CNN a arătat că, la începutul războiului din Golf, femeile musulmane din Arabia Saudită, cărora, din motive religioase, li se interzice să şofeze, au urcat totuşi la volan şi au condus. După război, femeile au fost duse în faţa unui tribunal care a condamnat atitudinea lor. În cele din urmă, după multe interogatorii şi acuze, au fost eliberate şi încredinţate taţilor, fraţilor şi soţilor, cărora li s-a cerut să promită că, pe viitor, le vor ţine sub control.

Iată cum, într-o lume nebună, comportamentul curajos şi generos al unei femei este considerat scandalos, deplasat, iraţional. Uneori, dacă nu vrei să cedezi presiunilor unei colectivităţi complet aride, ca fetiţa din poveste, nu ai decât o singură soluţie: să faci un act de curaj. Acesta nu trebuie să provoace neapărat un cutremur. Curaj înseamnă pur şi simplu să-ţi asculţi inima. În fiecare zi, milioane de femei săvârşesc acte de mare curaj. Nu actele izolate transformă o colectivitate rigidă, ci continuitatea lor. Aşa cum îmi spusese odată un călugăr budist: „Picătură cu picătură, apa străpunge piatra”.

Există în plus un aspect ascuns, în mai toate comunităţile, care contribuie la oprimarea vieţii sălbatice, profunde, creative a femeilor: el încurajează femeile să se denunţe unele pe altele şi să-şi sacrifice surorile (sau fraţii)

pentru nişte norme care nu reflectă valorile naturii feminine. Femeia este aşadar îndemnată să dea informaţii despre alte femei şi să le expună pedepselor, pentru că s-au comportat într-o manieră integral feminină, pentru că şi-au exprimat oroarea legitimă sau dezgustul la vederea nedreptăţii. Mai mult chiar, femeile în vârstă sunt încurajate să devină complice la reprimarea fizică, mentală şi spirituală a femeilor mai tinere, mai slabe sau lipsite de apărare, iar cele tinere, să ignore şi să desconsidere nevoile femeilor mai în vârstă.

Refuzând să sprijine o colectivitate rigidă, femeia refuză să înceteze a gândi, şi deci a acţiona, în manieră sălbatică. În esenţă, povestea pantofiorilor roşii ne învaţă că psihicul sălbatic are nevoie de o protecţie adecvată – recunoscându-i noi însene valoarea, apărându-i interesele, refuzând să ne supunem unei mentalităţi nesănătoase. Aflăm, de asemenea, că sălbaticul, prin energia, prin frumuseţea sa, este *mereu* vizat de cineva, sau de ceva, de un grup sau de altul, cu intenţia de a şi-l face trofeu, de a-l îngrădi, transforma, stăpâni, ucide, remodela ori controla. Trebuie deci să avem întotdeauna un păzitor la poarta sălbaticului.

Când colectivitatea este ostilă vieţii naturale a femeii, în loc să accepte etichetele peiorative sau depreciative care i se aplică, ea trebuie, la fel ca răţuşca cea urâtă, să reziste, să îndure şi să-şi afle adevărata apartenenţă, să trăiască, să înflorească şi să creeze, lăsându-i în urmă pe toţi cei ce au denigrat-o.

Fetiţa din poveste, în loc să se întărească pentru luptă, se pierde în visare, sedusă de acei pantofi roşii. Când ne revoltăm, trebuie să fim eficace. Dar fascinaţia fetiţei pentru pantofii roşii împiedică o revoltă semnificativă, care să aducă schimbarea, să transmită un mesaj, să trezească.

Aş vrea să pot spune că astăzi nu mai există capcane pentru femei, sau că femeile sunt atât de înţelepte, încât văd capcanele de la distanţă. Dar nu e aşa. Prădătorul este în continuare prezent în cultura noastră şi caută permanent să distrugă conştienţa, să înăbuşe orice tentativă de integralitate. Se spune, pe bună dreptate, că libertatea trebuie recucerită la fiecare douăzeci de ani. Uneori, se pare că trebuie să luptăm pentru ea la fiecare cinci minute.

Dar natura sălbatică ne învaţă că trebuie să facem faţă provocărilor pe măsură ce apar. Când lupii sunt hărţuiţi, ei nu spun: „Ah nu! Iar?...” Fac orice pentru a supravieţui: se reped, atacă, aleargă, plonjează, se târăsc, fac pe mortul, sar la gâtul agresorului. Că există entropie, degradare, momente grele, nu trebuie să ne sperie. Trebuie să ştim că tot ceea ce le răpeşte femeilor bucuria, îşi va schimba neîncetat forma şi aspectul, dar adevărata noastră natură ne dă elanul, libidoul necesar pentru a înfăptui toate actele de curaj necesare.

A *şaptea capcană*: *Duplicitatea*, *încercarea de a fi cuminte*, *normalizarea anormalului*

Pentru că a purtat pantofi roşii în biserică, fetiţa este pedepsită. Acum doar se uită cum stau sus, pe etajeră; nu se mai atinge de ei. A încercat mai întâi să facă abstracţie de viaţa sa lăuntrică, dar n-a mers. A încercat apoi să ducă o viaţă dublă, dar nici asta n-a mers. Iar acum, cu un ultim efort, încearcă „să fie cuminte”.

Această atitudine nu rezolvă însă problema de fond, cea a umbrei, care într-o bună zi se va ridica precum un tsunami, măturând totul în cale. Căutând „să fie cuminte”, femeia închide ochii la tot ce este deformat, nociv sau insensibil în jurul său şi, pur şi simplu, încearcă să se obişnuiască. Eforturile sale de a accepta această stare anormală împiedică instinctele ei sălbatice să reacţioneze

la ceea ce nu este corect.

Inspirată de povestea pantofiorilor roşii, Anne Sexton a scris o poezie căreia i-a dat acelaşi titlu:

Stau în centrul
Unui oraş mort.
Şi pantofii roşii îi port…
Ai mamei sunt.
Nu sunt ai mei.
Iar înainte au fost ai mamei ei.
Transmişi ca o bijuterie de familie…
Dar ca scrisorile murdare ascunşi.
Ascunse sunt strada şi casa de unde vin…
Ascunse sunt şi femeile toate…

Încercând să fie cuminte, ascultătoare şi supusă în faţa unui pericol interior sau exterior, ascunzând o situaţie gravă din psihic sau din viaţa reală, femeia – sufleteşte vorbind – se fură singură. Ea se privează de cunoaşterea ei, de capacitatea ei de a acţiona. Ca şi fetiţa din poveste, care nu protestează şi caută să-şi ascundă foamea, prefăcându-se că nimic nu arde înăuntrul său, femeia modernă suferă de aceeaşi boală: normalizarea anormalului. Această maladie afectează toate culturile. Normalizarea anormalului face ca spiritul, care în mod normal ar sări să îndrepte situaţia, să se afunde în plictiseală, într-o stare de automulţumire şi, cu timpul, precum bătrâna doamnă, chiar în orbire.

Un important studiu, realizat la începutul anilor ’60 de câţiva oameni de ştiinţă16, elucidează pierderea instinctului de autoapărare la femei. Ei au efectuat experimente pe animale, căutând să afle câte ceva despre „instinctul de fugă” la fiinţele umane. Într-unul din experimente, au conectat la curent electric jumătate din pardoseala unei cuşti de mari dimensiuni, aşa încât un câine închis înăuntru să primească un şoc electric ori de

câte ori punea piciorul în jumătatea ei dreaptă. Foarte repede însă, câinele a învăţat să rămână în partea stângă a cuştii.

Circuitul a fost apoi inversat: jumătatea stângă era conectată acum la curent. Câinele s-a reorientat rapid şi a învăţat să rămână în partea dreaptă. În continuare, a fost conectată la curent toată pardoseala cuştii, astfel că, oriunde s-ar fi aflat, câinele primea constant şocuri electrice. La început a fost complet dezorientat, după care a intrat în panică. În final „s-a dat bătut" şi s-a culcat pe podea, primind şocurile pe măsură ce se produceau, fără a mai încerca să fugă sau să le evite.

Experimentul însă nu s-a terminat. În momentul următor, cuşca a fost deschisă. Cercetătorii se aşteptau acum ca animalul s-o zbughească afară. Dar n-a fugit. Deşi era liber să iasă din cuşcă oricând ar fi vrut, a rămas acolo, culcat, suportând şocurile electrice. Oamenii de ştiinţă au tras de aici concluzia că un animal expus violenţei caută să se adapteze situaţiei, aşa încât, atunci când agresiunea încetează sau îi este redată libertatea, instinctul lui sănătos de a fugi este considerabil slăbit şi el va rămâne acolo17.

În termeni de natură sălbatică a femeii, această normalizare a violenţei, precum şi ceea ce oamenii de ştiinţă denumesc „deprinderea neputinţei", determină femeile nu doar să rămână alături de soţul alcoolic, de şefii tiranici, de grupurile care le persecută şi le exploatează, ci să se simtă incapabile să reacţioneze pentru a apăra acele lucruri în care cred profund: arta lor, iubirea lor, stilul lor de viaţă, convingerile lor politice.

Normalizarea anormalului, chiar şi atunci când această atitudine este în mod clar în detrimentul femeii însăşi 18, atinge natura sub toate aspectele sale, fizic, instinctual, creativ, emoţional, spiritual. Femeile se

confruntă cu această problemă ori de câte ori sunt forţate să facă altceva decât să-şi păzească viaţa lor profundă de proiecţiile invazive, culturale, psihice sau de altă natură.

În plan psihic, ajungem să ne obişnuim cu loviturile pe care le primeşte natura noastră sălbatică. Ne adaptăm la actele de violenţă comise împotriva naturii înţelepte a psihicului. Încercăm să fim cuminţi, să normalizăm anormalul şi, drept urmare, ne pierdem instinctul de a fugi. Ne pierdem capacitatea de a lupta pentru valorile noastre. Când suntem obsedate de pantofii roşii, toate problemele importante din punct de vedere personal, cultural sau al mediului sunt lăsate la o parte.

Când renunţăm la viaţa făurită de noi, cu propriile noastre mâini, se produce o asemenea pierdere de sens, încât, în mod inevitabil, psihicul, natura, cultura, familia… vor avea de suferit. Daunele cauzate naturii merg mână în mână cu prejudiciile aduse psihicului uman. Ele nu sunt şi nu pot fi considerate fenomene separate. În psihicul instinctual, Femeia Sălbatică priveşte pădurea şi o vede ca pe o casă pentru sine şi pentru toate fiinţele umane. Alţii pot, de pildă, să privească aceeaşi pădure şi să o vadă toată tăiată, iar pe ei, cu buzunarele pline. E o divergenţă uriaşă în ce priveşte capacitatea de a trăi şi de a-i lăsa şi pe alţii să trăiască.

Când eram copil, prin anii ’50 – epoca primelor tragedii industriale cu efecte devastatoare asupra mediului – un petrolier s-a scufundat în bazinul Chicago a lacului Michigan. După o zi petrecută pe plajă, mamele îşi frecau copiii cu aceeaşi frenezie cu care freacă de obicei podelele, căci odraslele lor erau murdare din cap până-n picioare de petrol.

Mareea neagră luase forma unor insule plutitoare de mărimea unui cvartal de locuinţe, care, izbindu-se de diguri, se spărgeau, îmbibând nisipul. Ani la rândul, nimeni

n-a mai putut înota acolo fără să nu se acopere cu un strat de mâzgă neagră. Copiii care construiau castele scoteau pe neașteptate, în lopăţica lor, nisip mustind de petrol. Îndrăgostiţii nu mai puteau să se rostogolească pe nisip. Câinii, păsările, peştii, oamenii, toţi sufereau. Mi-amintesc că am avut atunci sentimentul că însăşi catedrala mea fusese bombardată.

Normalizarea anormalului le-a făcut pe acele mame să cureţe, de pe pielea copiilor, petele de petrol şi, mai târziu, alte păcate ale fabricilor, rafinăriilor şi topitoriilor şi, deşi confuze şi îngrijorate, să-şi înăbuşe furia îndreptăţită. Nu toate, dar cele mai multe se obişnuiseră să nu intervină în situaţii traumatizante, fiindcă cine rupea tăcerea sau fugea din cuşcă, cine semnala erorile sau cerea o schimbare era aspru pedepsit.

Evenimente similare, ne-au arătat, pe parcursul vieţii noastre, că atunci când femeile tac, când sunt prea puţini cei care vorbesc, glasul Femeii Sălbatice tace şi, odată cu el, amuţeşte tot ce-i natural şi sălbatic în lume. Nu se mai aud lupii, urşii şi celelalte animale de pradă… încetează cântecele, dansurile, creaţiile… dispar apa şi aerul curat… tac glasurile conştiinţei, tace iubirea…

Dar în acele vremuri – şi de mult prea multe ori chiar şi astăzi – deşi contaminate de virusul libertăţii sălbatice, femeile au rămas mai departe, aşa cum spune Sylvia Plath, „lipite de maşinile lor de spălat Bendix”. În ele, îşi spălau hainele într-o apă prea fierbinte pentru mâinile lor şi visau o altfel de lume 19. Când instinctele sunt lezate, oamenii „normalizează” sistematic atacurile, nedreptăţile, actele distructive comise împotriva lor înşişi, a copiilor lor, a fiinţelor dragi, a pământului, ba chiar şi a zeilor lor.

Odată instinctele restaurate, atacurile şi abuzurile nu mai sunt privite ca ceva normal. E de ajuns ca instinctele noastre să se însănătoşească pentru ca natura esenţială,

sălbatică, să-şi reintre în drepturi. În loc să dansăm în pădure cu pantofii roşii în picioare până când viaţa devine un calvar, putem să revenim la o viaţă plină de sens, făurită de noi cu mâinile noastre, să ne facem pantofi noi, să mergem pe drumul nostru şi să vorbim cu cuvintele noastre.

Avem, de bună seamă, multe de învăţat, dizolvând propriile proiecţii („eşti rău, mă răneşti…”) şi văzând răul pe care ni-l facem singure, dar nu trebuie să ne oprim aici.

Capcana din capcană este să credem că totul s-a rezolvat odată ce am dizolvat proiecţiile şi am redevenit conştiente. Uneori e adevărat, alteori nu. În locul paradigmei „ori-ori” – ori ceva nu funcţionează cum trebuie în afară, ori ceva e în neregulă cu noi – mult mai bine este să utilizăm modelul „şi-şi ” – există o problemă şi în exterior, şi în interior – care permite o abordare globală şi o vindecare completă. El încurajează femeile să-şi examineze cu mai multă încredere statu-quo-ul şi să nu se limiteze la a se analiza doar pe ele însele, ci să analizeze şi lumea în care trăiesc şi care, accidental, inconştient sau intenţionat, exercită presiuni asupra lor. Paradigma „şi-şi ” nu trebuie folosită pentru a ne culpabiliza sau pentru a-i culpabiliza pe ceilalţi. Este mai curând o modalitate de a analiza şi a stabili ce anume, atât în interior, cât şi în exterior, trebuie schimbat. Ea împiedică divizarea când femeia încearcă să repare tot ce stă în puterea ei, fără a-şi neglija propriile nevoi şi fără a se izola de lume.

Multe femei reuşesc, într-un fel sau altul, să reziste în această stare de captivitate, dar nu trăiesc decât pe jumătate, pe sfert sau chiar mai puţin. Rezistă, însă trăiesc în amărăciune până la sfârşitul zilelor. Ele îşi pot pierde nădejdea şi, adesea, ca un copil care a plâns mult fără ca nimeni să-l împace, se pot închide într-o tăcere de moarte, disperate. Urmează epuizarea şi resemnarea. Şi cuşca s-a

închis.

A *opta capcană*: *Dansul nebun, obsesia şi dependenţa*

Bătrâna doamnă a făcut trei mari greşeli. La modul ideal, ea ar fi trebuit să fie păzitoarea, călăuza psihicului, dar e prea oarbă ca să poată vedea adevărata natură a pantofilor pe care ea însăşi i-a cumpărat. Este incapabilă să vadă că fetiţa cade sub vraja lor sau să intuiască ce se ascunde sub chipul omului cu barbă roşie, care aşteaptă la uşa bisericii.

Bătrânul cu barbă roşie bate uşor în tălpile pantofilor, iar această vibraţie pune în mişcare picioarele fetei. Ea dansează. O, cum mai dansează!… Partea proastă este însă că nu se mai poate opri. Şi bătrâna doamnă, şi fetiţa – una trebuind să fie păzitoarea psihicului, iar cealaltă să exprime bucuria psihicului – şi-au pierdut complet bunul simţ şi instinctele.

Fata a încercat totul: să se adapteze bătrânei doamne, să nu se adapteze, să ia pe-ascuns pantofii, să fie „cuminte”, să-şi piardă controlul şi să danseze ca ieşită din minţi, să se domine şi să încerce să fie din nou fetiţă cuminte. Acum, foamea mistuitoare a sufletului său, foamea de sens, o face să încalţe iarăşi pantofii roşii şi să înceapă ultimul său dans, dansul care o va duce în abisul inconştienţei.

Ea a normalizat o viaţă stearpă şi amară, deşteptând astfel în zona de umbră a sufletului ei o dorinţă încă şi mai puternică pentru pantofii nebuniei. Prin gestul său, omul cu barbă roşie a dat viaţă, dar nu fetiţei, ci acelor pantofi îngrozitori. Fetiţa începe atunci să danseze, prinsă într-un vârtej care, ca orice dependenţă, nu aduce abundenţă, speranţă sau fericire, ci numai traume, teamă şi epuizare. Pentru ea nu există odihnă.

Când intră dansând într-un cimitir, un spirit înfricoşător o alungă şi proferează la adresa ei un blestem:

„Ai să dansezi cu pantofii ăştia roşii pân-ai să devii o fantomă, un spectru, până ţi-o atârna pielea pe oase, până n-or mai rămâne din tine decât nişte măruntaie care dansează. Ai să mergi dintr-un loc în altul şi, la fiecare poartă, ai să baţi de trei ori, iar când oamenii ţi-or deschide, văzându-te, se vor teme să nu fie şi ei loviţi de aceeaşi năpastă. Dansaţi, pantofiori roşii, dansaţi!” Spiritul înfricoşător o fixează astfel într-o obsesie similară unei adicţii.

Viaţa multor femei creative a urmat un scenariu asemănător. Adolescentă fiind, Janis Joplin încearcă să se adapteze obiceiurilor din orăşelul său. Mai târziu, se răzvrăteşte, petrecând mult timp în compania unor aşa-zişi „artişti” şi cântând noaptea pe dealuri. După ce părinţii i-au fost chemaţi la şcoală pentru a fi informaţi despre comportamentul fiicei lor, începe să ducă o viaţă dublă, afişând un comportament aparent normal, dar trecând noaptea pe ascuns frontiera, pentru a merge să asculte jazz. Intră la facultate, se îmbolnăveşte grav din cauza abuzului de substanţe psihoactive, îşi „revine” şi încearcă să se poarte normal. Încet-încet, începe din nou să bea, înfiinţează o mică trupă, reîncepe să se drogheze şi încălţă iarăşi pantofii roşii, de astă dată în serios. Dansează, dansează, până moare din cauza unei supradoze la vârsta de douăzeci şi şapte de ani.

Nu muzica a ucis-o, nici cântecele, nici viaţa creativă, ci lipsa instinctului de a recunoaşte capcanele, de a şti când trebuie să se oprească, de a stabili nişte limite pentru a-şi apăra sănătatea şi fericirea, de a înţelege că excesele sfărâmă la început doar câteva oscioare psihice, apoi altele mai mari, până când, în final, întreaga structură a psihicului se prăbuşeşte, iar omul devine o masă amorfa, în loc să fie o forţă puternică.

Îi era necesară doar o structură interioară înţeleaptă

de care să se agaţe, o urmă de instinct care să fi rezistat până ce ea ar fi putut începe munca asiduă de recuperare a simţurilor şi instinctelor. Avea nevoie doar să asculte glasul sălbatic, sălăşluind în fiecare dintre noi, care şopteşte: „Rămâi aici… rămâi aici cât timp e nevoie pentru ca speranţa să renască şi să renunţi la răceala ostentativă, la jumătăţile de adevăruri defensive, rămâi aici până afli ce este bine pentru tine, rămâi aici până îţi recapeţi forţele, până faci acea încercare sortită izbânzii, rămâi aici până treci linia de sosire, nu contează când, nu contează cum…

Dependenţa

Nu bucuria de a trăi ucide spiritul fetiţei din povestea pantofiorilor roşii, ci absenţa ei. Când nu este conştientă de foamea ce o mistuie, de consecinţele utilizării substanţelor care pot ucide, femeia dansează, dansează, dansează… Gândurile negative, iubirile fără viitor, situaţiile abuzive, drogurile, alcoolul, toate acestea sunt aidoma pantofilor roşii: odată ajuns sub stăpânirea lor, greu reuşeşte omul să scape de ele.

În această dependenţă de excesele compensatoare, bătrâna rigidă a psihicului joacă un rol important. A fost oarbă la început, acum iat-o bolnavă. Odată căzută la pat, în psihic domneşte golul, un gol desăvârşit. Acum nimeni nu mai poate să opună bunul simţ exceselor. În cele din urmă, bătrâna moare, nemailăsând în psihic niciun teren sigur. Şi fetiţa dansează extaziată. Dar foarte curând va trece de la extaz la groază.

În psihicul sălbatic se află cele mai puternice instincte de supravieţuire ale femeii. Dacă ea nu îşi exersează însă cu regularitate libertatea interioară şi exterioară, atunci supunerea, pasivitatea şi timpul petrecut în captivitate îi vor slăbi darurile ei naturale, viziunea, percepţia, încrederea etc., cele de care are nevoie pentru a fi independentă.

Natura instinctuală ne spune când ceva e prea mult. Ea este prudentă şi protejează viaţa. Femeia nu poate compensa anii în care a fost trădată şi chinuită, abandonându-se exceselor de orice natură – plăceri, furie, negativitate. Este obligaţia bătrânei doamne a psihicului să avertizeze, să spună când să ne oprim. Or, în poveste, bătrâna doamnă este *kaput*.

Uneori, e greu să ne dăm seama că ne pierdem instinctele, căci este adesea un proces lent, care acoperă o perioadă lungă de timp. De altfel, acest proces este susţinut de mediul cultural şi câteodată chiar de alte femei, care privesc pierderea instinctelor ca pe un mod de a se integra într-o cultură care nu oferă un mediu prielnic femeii naturale20.

Dependenţa începe când femeia îşi pierde viaţa plină de sens, făurită de ea cu mâinile ei, şi devine obsedată de tot ce pare să-i semene acestei vieţi. Fetiţa din poveste încearcă iar şi iar să poarte diabolicii pantofi roşii, în ciuda faptului că aceştia o fac să-şi piardă tot mai mult controlul. Ea şi-a pierdut complet capacitatea de a discerne, de a vedea adevărata natură a lucrurilor. Şi-a pierdut vitalitatea naturală şi e dispusă acum să accepte un substitut fatal. În psihologia analitică, se spune că şi-a trădat Sinele.

Dependenţa şi revenirea la starea sălbatică sunt legate între ele. Mai toate femeile au fost captive cel puţin pentru scurt timp, iar unele n-au fost libere decât *in utero*. Şi toate îşi pierd într-o măsură mai mică sau mai mare instinctele în această perioadă. Unele femei îşi pierd instinctul care le permite să deosebească oamenii buni de oamenii răi şi sunt astfel frecvent induse în eroare. În alte cazuri, capacitatea de a reacţiona la nedreptate este considerabil diminuată şi, neîndrăznind să riposteze, femeile devin adesea, în mod involuntar, martire. Alteori, instinctul de fugă sau de luptă al femeilor este atrofiat, iar

ele devin victime. Şi lista ar putea continua. În schimb, femeia care îşi păstrează mintea ei sălbatică respinge convenţiile, când sunt iraţionale sau nu-i aduc niciun folos.

Abuzul de substanţe psihoactive e o adevărată capcană. Drogurile şi alcoolul seamănă sub multe aspecte cu un iubit violent care te tratează bine la început, apoi te bate, îşi cere iertare, un timp e din nou tandru şi apoi iar te bate. Capcana este tocmai tendinţa de a reţine doar momentele frumoase, trecându-le cu vederea pe cele urâte, căci de aici nu va ieşi niciodată nimic bun.

Janis Joplin începuse deopotrivă să exprime şi dorinţele sălbatice ale celorlalte femei, reprezentând, cumva prin procură, partea arhetipală pe care celelalte nu îndrăzneau să şi-o asume. Ele încurajau comportamentul său rebel, ca şi cum ea ar fi putut să le elibereze, devenind sălbatică în locul lor.

Înainte de lunga-i cădere, Janis a mai făcut o încercare de a se adapta normelor. Ea s-a alăturat grupurilor celorlalte figuri feminine remarcabile, dar rănite, care jucau rolul de şamani zburători pentru mase. Dar şi ele, epuizate, au căzut din cer. Frances Farmer, Billie Holliday, Anne Sexton, Sylvia Plath, Sara Teasdale, Judy Garland, Bessie Smith, Edith Piaf şi Frida Kahlo – din păcate, viaţa unora dintre modelele noastre preferate de femei sălbatice şi artiste, s-a încheiat tragic şi prematur.

Femeia redevenită sălbatică nu are suficientă forţă ca să asume, pentru ceilalţi, un arhetip fără să nu se prăbuşească. Ea a intrat într-un proces de recuperare. La urma urmei, nu-i cerem unei convalescente să ne urce pianul la etaj. Femeii care se întoarce la sine îi trebuie timp pentru a prinde puteri.

Celor prinse în capcana pantofiorilor roşii li se pare la început că substanţa de care sunt dependente, oricare ar fi aceea, este salvarea lor. Uneori le dă impresia că au o

putere fantastică sau resurse să stea treze noaptea întreagă, să creeze până în zori şi să nu mănânce nimic. Sau poate le permite să doarmă fără să se teamă de demoni, le calmează nervii, le eliberează de griji. Sau poate le ajută să nu-şi mai dorească să iubească sau să fie iubite. Dar, în cele din urmă, dependenţa le antrenează, după cum vedem în poveste, într-un vârtej ameţitor, nemailăsându-le răgazul de a trăi cu adevărat. Dependenţa21 este o Baba Iaga nebună, care mănâncă fetiţele rătăcite sau le lasă la uşa călăului.

În casa călăului *încercarea tardivă de a scoate pantofii*

Când, în cazurile cele mai grave, natura sălbatică a femeii este distrusă aproape în întregime, e posibil să se declanşeze o deteriorare schizoidă şi/sau o psihoză22. Femeia poate dintr-odată să rămână în pat şi să refuze să se mai scoale, sau umblă prin casă în capot, lăsând absentă ţigările să ardă, câte trei în fiecare scrumieră, ori plânge în neştire, rătăceşte pe străzi cu părul despletit, îşi părăseşte brusc familia, se gândeşte la sinucidere, se sinucide sau moare accidental. Dar, de cele mai multe ori, e ca şi moartă. Nu se simte nici bine, nici rău; pur şi simplu nu mai simte.

Şi ce se întâmplă cu femeia atunci când vibrantele ei culori sufleteşti se amestecă. Ce se întâmplă dacă amestecăm roşu-carmin cu albastru-safir şi galben-topaz? Pictorii ştiu: se obţine culoarea noroiului. Dar nu a noroiului fertil, ci a unuia sterp, mort, lipsit de strălucire. Când un pictor creează noroi pe pânză, el trebuie să ia totul de la început.

Este momentul cel mai greu, momentul când pantofii trebuie smulşi cu forţa. Eliberarea de dependenţa de autodistrugere doare, şi nimeni nu ştie de ce. Ne-am aştepta ca persoana capturată să răsufle uşurată că a ieşit

din captivitate. Ne-am aştepta să se simtă salvată în ultimul moment. Ne-am aştepta să se bucure. Dar nu. Ea intră în panică; aude un scrâşnet şi constată că dinţii ei scot zgomotul acela înfiorător. Simte că sângerează, deşi nu curge nicio picătură de sânge. Şi totuşi, această suferinţă, această separare, această amputare, această senzaţie că nu mai avem niciun sprijin, nicio casă la care să ne întoarcem, este tocmai ceea ce ne trebuie pentru a o lua de la capăt, pentru a reveni la viaţa noastră cusută de mână, viaţa pe care ne-o făurim cu grijă, în mod conştient, în fiecare zi.

Da, doare să ni se smulgă pantofii roşii. Această amputare este însă singura noastră speranţă. Este o adevărată binecuvântare. Picioarele vor creşte din nou, ne vom găsi drumul nostru, ne vom vindeca şi, într-o bună zi, vom putea alerga din nou. În acel moment, viaţa noastră cusută de mână va fi gata. Ne vom strecura înăuntrul ei şi ne vom minuna de a fi avut norocul unei a doua şanse.

Reîntoarcerea la viaţa „cusută de mână”, vindecarea instinctelor rănite

Când o poveste se termină aşa cum se termină povestea aceasta, cu moartea sau mutilarea personajului principal, ne întrebăm dacă n-ar fi fost posibil un alt final.

Psihic vorbind, este bine să facem o haltă, într-un loc unde să ne odihnim şi să ne întremăm, odată scăpate de foamete. Am putea avea nevoie de un an sau doi, ceea ce nu e prea mult, ca să evaluăm daunele, să căutăm îndrumare, să aplicăm leacurile şi să ne gândim la viitor. Femeia redevenită sălbatică încearcă să găsească drumul către sine. Învaţă să rămână trează, vigilentă. Învaţă să nu mai fie naivă, neştiutoare. îşi ia viaţa în propriile mâini. Pentru a-şi redobândi instinctele feminine profunde, este important înainte de toate să înţeleagă cum s-au pierdut.

Dacă, după loviturile primite pentru arta sa, pentru

cuvintele sale, pentru stilul său de viaţă, pentru gândurile şi ideile sale, femeia şi-a croşetat pentru sine un pulover cu multe mâneci, a venit momentul să iasă din încâlceală şi să-şi continue drumul. Există – dincolo de dorinţe, dincolo de metodele raţionale despre care ne place atât de mult să vorbim – o simplă uşă. Trebuie doar să trecem prin ea. De partea cealaltă, ne aşteaptă picioare complet noi.

Nu-i putem alege pe cei ce ne aduc pe lume. Nu putem influenţa felul în care suntem crescute. Nu putem forţa cultura să devină brusc primitoare. Şi totuşi, partea bună este că putem reveni la viaţa noastră, chiar şi atunci când suntem rănite, chiar şi atunci când redevenim sălbatice, chiar şi atunci când încă suntem captive. Pentru aceasta trebuie să fim extrem de prudente şi să ne integrăm treptat în natura sălbatică, creând structuri etice şi protectoare care să ne permită să ştim când ceva e prea mult (în general, femeia simte imediat când ceva e prea puţin).

Trebuie deci să ne reîntoarcem la psihicul liber şi sălbatic fără teamă, dar nu fără oarecare prudenţă. Nouă, psihanaliştilor, ne place să spunem că, pentru a vindeca/ajuta, este important să ştii nu doar ce să faci, dar şi ce nu trebuie să faci. Aceleaşi precauţii sunt necesare şi atunci când, după o perioadă de captivitate, revenim la starea sălbatică.

Cursele, capcanele şi momelile otrăvite pregătite pentru femeia sălbatică sunt specifice culturii sale. Le-am enumerat aici doar pe cele comune majorităţii culturilor. Femeile aparţinând unor alte etnii şi religii vor trebui să adauge elementele specifice corespunzătoare. Ceea ce trasăm noi acum este, în sens simbolic, o hartă a pădurilor în care trăim. Marcăm locurile unde trăiesc prădătorii şi descriem modul în care acţionează. Se spune că o lupoaică ştie tot ce mişcă pe teritoriul ei pe o rază de mai mulţi

kilometri. Tocmai această cunoaştere îi permite să trăiască cât mai liber posibil.

Este la îndemâna oricărei femei să-şi recupereze instinctele pierdute şi să-şi însănătoşească instinctele lezate, căci instinctele revin dacă ea e atentă, ascultând, privind, înţelegând ce se întâmplă în jurul său şi acţionând apoi aşa cum vede că fac celelalte femei, cu pricepere, eficienţă şi sensibilitate. Oportunitatea de a le observa pe cele care şi-au păstrat intacte instinctele este esenţială recuperării. Practicate în mod constant, toate acestea devin cu timpul un automatism.

Dacă natura noastră sălbatică a fost rănită în vreun fel, refuzăm să ne lăsăm învinse. Refuzăm să normalizăm rana. Ne folosim de instinctele noastre şi facem ceea ce trebuie să facem. Prin natura ei, femeia sălbatică e puternică, talentată. Dar, lipsită de instinctele sale, este totodată naivă, obişnuită cu violenţa, dispusă să se adapteze exilului. Iubiţii, drogurile, alcoolul, puterea, gloria sau banii nu pot îndrepta lucrurile, ci numai o revenire gradată la viaţa instinctuală. Pentru aceasta, femeia are nevoie de o mamă, de o mamă sălbatică îndeajuns de bună. Bănuiţi cine ar putea fi această mamă? Femeia Sălbatică, ea se întreabă ce mai aşteptaţi şi de ce nu staţi cu ea, de ce nu staţi *realmente* cu ea, nu doar din când în când, sau când aveţi nevoie, ci permanent.

Orice am vrea să-nfăptuim, este foarte important să ne înconjurăm de oameni care sprijină necondiţionat munca noastră. Aşa-zisele prietene care au şi ele aceleaşi răni, dar nu şi dorinţa sinceră de a le vindeca, sunt o adevărată capcană şi o otravă în acelaşi timp. Acest gen de prietene ne încurajează să acţionăm fără să ţinem cont de ritmurile noastre naturale şi de nevoile noastre profunde.

Femeia redevenită sălbatică nu-şi poate permite să fie naivă. Revenind la viaţa ei naturală, ea trebuie să

privească excesele cu ochi critic şi să fie conştientă de preţul pe care sufletul, psihicul şi instinctele trebuie să-l plătească pentru ele. La fel ca puii de lup, noi ţinem minte capcanele, cum sunt făcute şi modul în care sunt amplasate. Doar aşa ne păstrăm libertatea.

Instinctele nu se retrag fără a lăsa ecouri şi urme pe care să mergem spre a le regăsi. Şi dacă e strânsă în pumnul de catifea al criticilor şi restricţiilor, şi dacă e în pragul distrugerii din cauza exceselor sau doar a început să se îngroape în ele, femeia încă mai poate auzi în sângele său şoaptele Zeiţei Sălbatice. Chiar în cele mai rele circumstanţe, ca cele descrise în *Pantofiorii roşii*, până şi instinctele cele mai lezate pot fi vindecate.

Pentru a restabili echilibrul, trebuie să resuscităm din nou şi din nou natura noastră sălbatică, ori de câte ori balanţa se înclină prea mult într-o direcţie sau alta. Vom şti când trebuie să ne îngrijorăm, căci, în general, echilibrul ne îmbogăţeşte viaţa, în vreme ce dezechilibrul o sărăceşte.

Este esenţial să înţelegem viaţa – întreaga viaţă – ca un corp viu în sine, un corp care respiră, îşi reînnoieşte celulele, elimină reziduurile. Ar fi absurd să ne aşteptăm ca trupul nostru să producă reziduuri doar o dată la cinci ani. Ar fi stupid să credem că, dacă am mâncat astăzi, mâine nu ne va mai fi foame. Şi ar fi greşit să ne imaginăm că, odată rezolvată o problemă, rezolvată rămâne, sau că, odată învăţat un lucru, în veci nu-l vom uita. Nu, viaţa este un organism imens, ale cărui diferite părţi cresc şi descresc în ritmuri diferite. Atât timp cât ne comportăm ca acest organism, când creştem din nou, traversând cele mai grele situaţii, suntem vii, urmăm ritmurile Femeii Sălbatice. Dacă am înţelege că *munca noastră constă în a ne continua munca*, am fi mai hotărâte şi mai împăcate.

Pentru a ne păstra bucuria, trebuie uneori să luptăm.

Trebuie să ne întărim şi să ducem bătălia în modul cel mai înţelept cu putinţă. Pentru a pregăti asediul, va trebui, poate, să renunţăm un timp la multe comodităţi. Putem trăi fără multe lucruri multă vreme, putem renunţa practic la orice, dar nu la bucuria noastră, nu la acei pantofi roşii, cusuţi de mână.

Adevăratul miracol al individuaţiei şi al reîntoarcerii Femeii Sălbatice este că toate începem procesul fără să fim pregătite. Începem un dialog cu gândurile şi senzaţiile care ne ating delicat şi în acelaşi timp tună înăuntrul nostru. Iar noi răspundem înainte de a cunoaşte limba, înainte de a şti răspunsurile, înainte chiar de a şti cu cine stăm de vorbă.

Dar aşa se manifestă în noi Femeia Sălbatică, precum lupoaica ce-şi învaţă puii să vâneze şi să fie prudenţi. Începem să vorbim cu vocea ei, adoptându-i viziunea, valorile. Ea ne învaţă să transmitem mai departe, celor asemenea nouă, mesajul întoarcerii noastre.

Şi iată o ultimă instrucţiune pentru noi toate. E un vers dintr-un poem al lui Charles Simic, şi cunosc mai multe scriitoare care şi l-au lipit pe birou – una din ele îl poartă chiar împăturit în pantof: „Cine nu ştie să urle, nu-şi va găsi haita” 23.

Dacă doriţi să revină Femeia Sălbatica, refuzaţi să fiţi prinse24. Cu instinctele şlefuite pentru a vă păstra echilibrul, săriţi oriunde vreţi, urlaţi cât vreţi, lăsaţi ochii voştri să spună ceea ce simţiţi, luaţi tot ce vă e la îndemână, aflaţi tot ce se poate afla, vedeţi tot ce se poate vedea, cercetaţi fiecare lucru, alergaţi, dansaţi. Dansaţi cu pantofiori roşii, dar încredinţaţi-vă că sunt chiar cei pe care i-aţi cusut cu mâinile voastre. Şi vă promit că veţi fi cu-adevărat femei pline de viaţă.

CAPITOLUL 9

Acasă: întoarcerea la sine

Există un timp al oamenilor şi există un timp sălbatic. Când eram copil, acolo, în pădurile din nord, înainte de a afla despre cele patru anotimpuri ale anului, credeam că sunt câteva zeci: timpul furtunilor nocturne, timpul fulgerelor, timpul focurilor din păduri, timpul zăpezilor însângerate, timpul copacilor de gheaţă, al copacilor înclinaţi, al copacilor plângători, al copacilor unduitori. Adoram anotimpul zăpezii diamantine, al zăpezii aburinde, al zăpezii scârţâitoare… chiar şi pe cel al zăpezii întărite şi murdare, căci el vestea anotimpul malurilor înflorite.

Aceste anotimpuri erau într-un fel nişte oaspeţi de seamă, nişte oaspeţi sacri, şi fiecare îşi trimitea vestitorii săi: conuri de pin deschise sau închise, miros de frunze putrede sau de ploaie, păr aspru, păr neted, păr bogat, uşi ce se închideau uşor, uşi înţepenite, uşi ce nu voiau nicicum să se închidă, geamuri acoperite de chiciură, decorate cu petale ude, constelate de aurul polenului sau stropite cu răşină. Şi pielea noastră avea anotimpurile ei: era când umedă, catifelată, când uscată, aspră, arsă de soare.

Psihicul şi sufletul femeilor de asemenea au propriile lor ritmuri, propriile lor anotimpuri: activitate şi pasivitate, elan şi inerţie, sociabilitate şi singurătate, căutare şi linişte, creaţie şi incubaţie, apartenenţă la lume şi reîntoarcere la casa sufletului. În copilărie şi adolescenţă, natura noastră instinctuală sesizează toate aceste faze şi cicluri. Ea pluteşte undeva foarte aproape şi, în diferite momente, suntem sensibile şi active.

Copiii *sunt* natura sălbatică. Fără ca nimeni să le spună, se pregătesc pentru aceste momente, le întâmpină, trăiesc cu ele şi păstrează *recuerdos*, amintiri: o frunză stacojie într-o carte, un colier din seminţe argintii de arţar ca aripile unui înger, bulgări de zăpadă în congelator, un os, o piatră, un beţişor, o gogoaşă de mătase, o cochilie

ciudată, o panglică rămasă de la funeraliile unei păsări, un jurnal al parfumurilor acelor vremuri, inima senină, sângele clocotitor şi toate imaginile în minte.

Cândva trăiam în armonie cu aceste ritmuri şi anotimpuri, an după an, iar ele trăiau în noi. Ne linişteau, ne entuziasmau, ne dădeau încredere, ne obligau să învăţăm cu toată fiinţa. Erau parte din însăşi pielea sufletului nostru, o piele ce ne învăluia şi învăluia totodată lumea sălbatică, naturală, cel puţin până când ni s-a spus că, în realitate, anul avea doar patru anotimpuri, iar noi, femeile, numai trei: copilărie, maturitate şi bătrâneţe. Şi trebuia să fie aşa.

Dar nu ne putem permite să umblăm precum somnambulii, învăluite în această străvezie pânză ţesută din neadevăruri, şi să ne înstrăinăm de ritmurile noastre naturale, profunde, bolnave de oboseală, de uscăciune, de dorul de casă. Este mult mai bine să revenim cu regularitate la propriile noastre ritmuri. Povestea ce urmează vorbeşte tocmai despre unul dintre cele mai importante aspecte ciclice ale naturii feminine: reîntoarcerea acasă, reîntoarcerea la casa sălbatică, la casa sufletului.

Pretutindeni în lume se spun poveşti cu animale misterios de asemănătoare oamenilor, căci ele reprezintă un arhetip, un element universal de cunoaştere a sufletului. Uneori, basmele şi poveştile populare se nasc din spiritul unui loc. Povestea aceasta o vom auzi în ţinuturile reci din nord, în toate ţările unde există o mare sau un ocean îngheţat. Variante ale sale circulă printre celţi, scoţieni, siberieni, islandezi şi în triburile din nord-vestul Americii de Nord. Se numeşte *Femeia-focă* sau *Selkie-o*, *Pamrauk*, „Mica focă”, *Eyalirtaq*, „Carne de focă”. Această versiune – pe care o folosesc în şedinţele de psihoterapie şi reprezentaţii – am intitulat-o *Piele de focă*,

piele a sufletului. Povestea ne spune de unde venim, din ce suntem făcute. Ea ne arată că trebuie să ne folosim cu regularitate instinctele şi să găsim drumul care ne duce acasă1.

Piele de focă, piele a sufletului

Cândva, în vremuri demult apuse, care se vor reîntoarce însă curând, zilele treceau toate la fel, cu cer alb, cu zăpadă albă… iar oamenii, câinii şi urşii se zăreau de departe ca nişte puncte negre pe albul zăpezii.

Natura era aspră aici. Erau vânturi puternice şi, ca să se apere de frig, toţi purtau parkas, nişte hanorace lungi, şi cizme îmblănite, *maruleks*.

Aici cuvintele îngheţau în aer şi trebuia să smulgi fraze întregi de pe buzele celui ce vorbea şi să le dezgheţi lângă foc ca să afli ce-a spus. Pe vremea aceea, oamenii trăiau în părul alb şi des al bunicii Annuluk, bătrâna vrăjitoare, nimeni alta decât însăşi Maica Glie. Ei, şi în acest ţinut trăia un om… un om atât de singur, încât lacrimile îi săpaseră, cu trecerea anilor, şanţuri adânci în obraji.

Încerca să fie vesel şi zâmbitor. Ziua mergea la vânătoare, punea capcane, iar noaptea dormea dus. Dar cât de mult ar fi vrut să nu mai fie singur!… Uneori, când se întâmpla să se apropie de luntrea lui vreo focă, îi veneau în minte vechile poveşti care spuneau că focile fuseseră odată oameni şi că doar privirea aceea sălbatică, înţeleaptă şi iubitoare din ochii lor mai amintea de acele timpuri. Atunci, singurătatea îl durea parcă mai tare, iar lacrimile îi şiroiau prin crăpăturile feţei.

Într-o seară, umblă după vânat până se înnoptă, dar nu prinse nimic. Când luna urcă pe cer, iar gheţurile prinseră a străluci, zări o stâncă ieşind din mare şi, în vârful stâncii, privirea sa ageră distinse ceva mişcându-se lin.

Se apropie vâslind încet, şi ce-i fu dat să-şi vadă ochilor? Pe stânca cea maiestuoasă dansa un mic grup de femei, goale ca-n ziua când ieşiseră din pântecele mamei. Iar el, un om singur, fără nimeni pe lume, rămase să le privească. Trupurile lor păreau ţesute din raze de lună, iar pe pielea lor străluceau mici punctişoare argintii, ca cele ale somonului primăvara. Aveau picioare lungi, subţiri, şi mâini diafane.

Atât erau de frumoase, că omul rămase ca vrăjit în luntrea lui, pe care valurile, legănând-o uşor, o aduceau tot mai aproape de stâncă. Auzea acum râsetele lor minunate… sau aşa i se părea lui, dacă nu cumva era doar clipocitul apei dimprejurul stâncii. Nu mai ştia ce să creadă. Era năucit. Dar singurătatea, care-i apăsa pieptul ca o piele udă, se risipi. Şi, aproape fără să ştie ce face, sări iute pe stâncă şi fură una din pieile de focă întinse acolo. Se ascunse apoi după o movilă, iar pielea de focă o băgă sub qutnguq, hanorac.

Deodată, una dintre femei prinse a striga către celelalte. Nu auzise în viaţa lui un glas mai frumos… Aducea cumva cu strigătul balenelor în zori… Sau nu, mai degrabă cu cel al puilor de lup jucându-se primăvara… Ba nu, era mult, mult mai frumos, dar asta nu mai avea nicio importanţă, pentru că… ah! Dar ce făceau acum femeile?

Ei bine, ele îşi puneau pieile lor de focă şi, una după alta, lunecau în mare, ţipând şi chicotind voioase. Toate, afară de una, cea mai înaltă dintre ele, care-şi căuta peste tot pielea de focă, dar nici gând s-o mai găsească. Omul, fără să ştie nici el de ce, prinse atunci curaj. Ieşi din spatele movilei şi-i zise:

— Femeie, fii nevasta mea… Sunt atât de singur…

— O, eu nu pot să-ţi fiu nevastă, răspunse ea. Eu trăiesc *temeqvanek*, în lumea de jos.

— Fii nevasta mea, o rugă bărbatul din nou. Peste

şapte ani îţi voi da înapoi pielea de focă, şi atunci vei putea să rămâi sau să pleci, după cum vei vrea.

Femeia-focă îl privi îndelung, cu nişte ochi care, dacă n-ai fi ştiut ai cui sunt, ai fi zis că erau ochi de om.

— Bine, voi veni cu tine, spuse ea în cele din urmă cu tristeţe în glas. Dar, peste şapte ani, om mai vedea.

Rămaseră deci împreună, iar după o vreme, li se născu o mândreţe de fecior, vioi şi bucălat, pe care-l numiră Ooruk. Iarna, mama îi spunea poveşti despre făpturile din adâncul mării, în timp ce tatăl, cu cuţitul său lung, cioplea în calcar un urs sau un lup. Când îl ducea pe micuţul Ooruk la culcare, mama îi arăta norii prin deschizătura pentru fum. Numai că, în loc să asemuiască formele lor corbilor, urşilor sau lupilor, îi vorbea de morse, de balene, de foci, de somoni… căci acelea erau animalele pe care le ştia ea.

Cu trecerea timpului însă, pielea ei începu să se usuce. Mai întâi se scoroji, apoi crăpă. Îi căzu pielea pleoapelor. Îi căzu părul. Se făcu *naluaq*, albă ca varul. Rotunjimile ei frumoase se topiră văzând cu ochii, iar ea încerca să-şi ascundă mersul şchiopătat. Din zi în zi, ochii ei îşi pierdeau strălucirea. Era acum nevoită să-şi găsească drumul bâjbâind, căci vederea i se întunecase.

Cam aşa mergeau lucrurile, până când, într-o noapte, micuţul Ooruk, care dormea în pătuţul lui din blănuri moi, fu trezit din somn de nişte ţipete. Auzi un mormăit ca de urs. Era tatăl său care se certa cu mama. Auzi apoi un plânset ca un clinchet argintiu. Era mama sa.

— Şapte ani mi-ai ascuns pielea de focă şi, uite, acum vine a opta iarnă. Vreau să-mi dai înapoi ceea ce este parte din mine! se jeluia femeia-focă.

— Şi tu, femeie, o să mă părăseşti dacă ţi-o dau! explodă furios soţul.

— Nu ştiu ce voi face. Ştiu doar că trebuie să-mi dai

ce-i al meu.

— O să mă laşi fără nevastă, şi o să laşi copilul fără mamă! Eşti rea!

Rostind aceste cuvinte, soţul dădu în lături perdeaua din piele de la intrare şi dispăru în noapte.

Copilul îşi iubea foarte mult mama. Grozav se temea să nu o piardă, şi plânse îndelung. În cele din urmă, adormi din nou… dar, brusc, fu deşteptat de vânt. Un vânt ciudat… care parcă-l chema:

— Oooruk!… Oooruuuk!

Sări iute din pat. În grabă, îşi puse hanoracul pe dos, iar cizmele din piele de focă şi le trase doar pe jumătate. îşi auzea numele strigat din nou şi din nou, şi se repezi ca un nebun afară, în noaptea înstelată.

— Oooruuuk!

Băiatul alergă până la faleză. Acolo, departe, în marea învolburată, înota o uriaşă focă argintie. Avea un cap enorm, ochi galbeni şi mustăţi ce-i ajungeau până la piept.

— Oooruuuk!

Copilul coborî în goană. Ajuns pe mal, se împiedică de o piatră. Dar nu, nu era o piatră, ci un balot ce se rostogolise dintr-o crăpătură a stâncii. Părul copilului îi şfichiuia faţa ca mii de bice de gheaţă.

— Oooruuuk!

Băiatul desfăcu balotul şi-l scutură: era chiar pielea de focă a mamei, îi simţi mirosul. Era mirosul ei… Strânse în braţe pielea de focă, îşi îngropă faţa în ea şi-i inspiră cu nesaţ parfumul. În aceeaşi clipă, sufletul mamei îl străbătu ca un vânt de vară stârnit din senin.

— Oooh! exclamă el cu durere şi bucurie. Apropie iarăşi pielea de faţa lui, şi sufletul mamei îl străbătu încă o dată.

— Oooh! strigă el iar, pătruns de iubirea infinită a

mamei lui.

Departe, în mare, bătrâna focă argintie se scufundă încet în adânc.

Ooruk, cu pielea de focă fluturând în spate, sui faleza, fugi înapoi acasă şi năvăli înăuntru prăbuşindu-se în braţele mamei. Ea îl strânse la piept, fericită că şi copilul, şi pielea ei de focă, erau în siguranţă. îmbrăcă apoi pielea de focă.

— Nu, mamă, nu!... strigă micuţul.

Ea luă copilul şi, cu el sub braţ, alergă împleticindu-se spre marea furioasă.

— Nu, mamă, nu pleca! Nu mă lăsa!... imploră Ooruk.

Şi ea ar fi vrut să rămână cu copilul ei. Cât de mult ar fi vrut!... Dar ceva o chema, ceva mai vechi decât el, mai vechi decât ea, mai vechi decât timpul.

— Nu, mamă, nu, nu, nu!... urlă copilul.

Se întoarse spre el. Era atâta iubire în privirea ei! Prinse faţa copilului în mâini şi-i suflă respiraţia ei dulce în plămâni, o dată, de două ori, de trei ori. Apoi, ţinându-l sub braţ ca pe un pachet preţios, sări în mare şi se scufundă din ce în ce mai adânc. Amândoi, femeia-focă şi copilul, respirau cu uşurinţă sub apă.

Şi au înotat aşa până au ajuns la grota submarină a focilor, unde şedeau la taifas, mâncau, cântau şi jucau tot felul de animale. Uriaşa focă argintie care-l strigase pe Ooruk din mare, noaptea, îl îmbrăţişă şi-l numi nepotul său.

— Cum îţi merge acolo sus, fiica mea? întrebă marea focă argintie.

Femeia-focă îşi întoarse privirea.

— Am rănit o fiinţă omenească... un om care ar fi făcut orice ca să rămân cu el. Dar nu mă mai pot întoarce acolo. Ar însemna să rămân prizonieră pentru totdeauna.

— Şi băiatul? întrebă iar bătrâna focă. Nepotul meu?

O spuse cu atâta mândrie, că vocea îi tremură.

— El trebuie să se întoarcă, tată. Nu poate rămâne aici. Încă nu a venit timpul să stea cu noi.

Glasul i se frânse şi izbucni în plâns. Plânseră amândoi.

Trecură şapte zile şi şapte nopţi. Ochii şi părul femeii prinseră iarăşi a străluci. Ea îşi recăpătă vederea, iar trupul, culoarea frumoasă şi rotunjimile de odinioară. Putea acum din nou să înoate cu uşurinţă. Venise însă vremea ca băiatul să se întoarcă înapoi pe pământ. În acea noapte, frumoasa lui mamă şi bătrânul bunic-focă îl luară pe Ooruk între ei şi, împreună, înotară spre lumea de sus. Acolo, în lumina lunii, îl aşezară încetişor pe ţărmul stâncos.

— Voi fi mereu cu tine, îl linişti mama. Ajunge doar să atingi obiectele pe care le-am atins eu, beţişoarele pentru aprins focul, *ulu* – cuţitaşul meu, vidrele şi focile pe care le-am sculptat în piatră, iar eu voi sufla în plămânii tăi un vânt, ca tu să-ţi poţi cânta cântecele.

Ea şi bătrâna focă argintie îl sărutară îndelung. În cele din urmă, se desprinseră de el şi intrară în mare. îi aruncară o ultimă privire copilului şi dispărură sub apă. Iar Ooruk, pentru că nu venise încă timpul său, rămase pe ţărm.

Anii trecură. Băiatul crescu şi ajunse un toboşar neîntrecut, un cântăreţ vestit şi un povestitor plin de har. Şi toate acestea, pentru că – se spune – pe vremea când era doar un copil, fusese dus în mare de spiritele focilor. Şi-acum mai poate fi văzut uneori în ceaţa cenuşie a dimineţii. După ce-şi leagă luntrea, îngenunchează pe o stâncă din mare şi pare că vorbeşte cu o focă anume, o femelă care vine aproape de mal. Mulţi au încercat să o prindă, dar n-au reuşit. I se spune *Tanqigcaq*, strălucitoarea, sfânta, şi se zice că, deşi nu-i decât o focă,

ochii ei au o privire de om – privirea aceea sălbatică, înţeleaptă, iubitoare.

Pierderea simţului sufletului ca iniţiere

Foca este unul dintre cele mai frumoase simboluri ale sufletului sălbatic. Ca şi natura instinctuală a femeilor, foca e o fiinţă aparte, care a evoluat şi s-a adaptat de-a lungul timpului. Precum femeia-focă din poveste, focile adevărate vin pe uscat doar pentru a se reproduce şi a-şi creşte puii. Timp de aproape două luni, mama-focă se dedică în întregime puiului său, iubindu-l, apărându-l şi hrănindu-l exclusiv din rezervele trupului ei. În această perioadă, puiul, care la început cântăreşte cam cincisprezece kilograme, ia în greutate de patru ori pe atât. Apoi mama se întoarce în apă, iar puiul, îndeajuns de mare acum, este capabil să înceapă o viaţă independentă.

În multe etnii de pe glob, şi mai ales din regiunile circumpolare şi din Africa de vest, se spune că oamenii nu sunt cu adevărat vii până când sufletul nu dă naştere spiritului, nu-l hrăneşte şi nu-l creşte, ca să prindă puteri. În final, se crede că sufletul se retrage într-un sălaş îndepărtat, iar spiritul îşi începe viaţa sa independentă în lume2.

Simbolul focii, ca reprezentare a sufletului, este încă şi mai grăitor dacă ne gândim la blândeţea, la sensibilitatea acestor animale, bine cunoscută celor ce trăiesc în preajma lor. Focile au ceva specific câinilor: sunt prietenoase şi afectuoase prin însăşi natura lor. Emană din ele un fel de puritate. Dar sunt totodată gata să reacţioneze, să atace sau să se retragă dacă sunt ameninţate. La fel e şi sufletul. Stă pe aproape, hrăneşte spiritul şi nu fuge când percepe ceva nou, neobişnuit sau dificil.

Uneori, însă, focile care nu sunt obişnuite cu omul şi se abandonează unei stări de beatitudine, aşa cum li se

întâmplă lor din când în când, nu prevăd comportamentul fiinţelor umane. Precum femeia-focă din poveste şi asemeni sufletului femeilor tinere şi/sau neexperimentate, ele nu cunosc intenţiile celorlalţi şi posibilele pericole. Şi acesta e momentul când pielea de focă este furată.

Lucrând ani de zile cu poveşti pe tema „capturării" şi a „comorii furate", şi analizând un număr mare de bărbaţi şi femei, am ajuns la concluzia că, în procesul de individuaţie al majorităţii oamenilor, survine cel puţin un furt semnificativ. Unii spun că le-a fost furată „marea şansă" a vieţii lor sau iubirea. Alţii îl descriu drept furtul propriului spirit, o slăbire a simţului de sine. Alţii vorbesc despre pierderea, distrugerea a ceva vital pentru ei: arta, iubirea, visele, speranţele, credinţa în bine, evoluţia, aspiraţiile, reputaţia.

De cele mai multe ori, acest furt major este o consecinţă a vulnerabilităţii oamenilor. El se abate asupra femeilor din aceleaşi motive pe care le întâlnim în poveste: naivitate, neînţelegerea intenţiilor celorlalţi, lipsă de experienţă în a-şi imagina ce s-ar putea întâmpla în viitor, neatenţie la indiciile din jur, dar şi pentru că destinul ţese noi şi noi lecţii în urzeala sa.

Persoanele astfel furate nu sunt nici rele, nici vicioase, nici proaste. Dar sunt, în mare măsură, lipsite de experienţă, sau se găsesc într-o stare de somnolenţă psihică. Ar fi greşit să credem că este ceva caracteristic tinerilor. Asta i se poate întâmpla oricui, indiferent de vârstă, etnie, educaţie sau chiar de bunele sale intenţii. În mod evident, faptul de a fi fost furat se transformă, pentru cei ce i-au căzut victimă – adică pentru aproape toată lumea – într-o misterioasă oportunitate de iniţiere arhetipală3.

Procesul recuperării comorii şi al aflării unui mijloc de a ne reconstrui dezvoltă patru structuri importante în

psihic. Abordând problema frontal şi afundându-ne în *Rio Abajo Rio*, în râul de sub râu, hotărârea noastră de a lupta pentru o recuperare conştientă creşte. Cu timpul, devine tot mai clar ce este pentru noi cel mai important. Dorim atunci să ne eliberăm psihic, sau într-altfel, şi să punem în practică cunoaşterea noastră proaspăt dobândită. În fine, şi mai presus de orice, el dezvoltă natura noastră medială, acea latură sălbatică şi înţeleaptă a psihicului care poate pătrunde lumea sufletului şi lumea oamenilor.

Miezul arhetipal al poveştii *Piele de focă*, *piele a sufletului* este foarte valoros, căci oferă instrucţiuni clare şi precise în privinţa paşilor necesari pentru a ne dezvolta şi a ne găsi propria cale de a îndeplini această sarcină arhetipală. Într-adevăr, un aspect important şi potenţial foarte distructiv cu care se confruntă femeile este începerea diferitelor procese de iniţiere psihologică cu iniţiatoare care nu şi-au încheiat propria iniţiere. Iniţiatoarea incomplet iniţiată omite, fără să vrea, aspecte importante ale procesului iniţiatic şi poate chiar să-i aducă mari prejudicii aspirantei, de vreme ce lucrează cu o idee lacunară a iniţierii, adeseori contaminată într-un fel sau altul4.

La extrema cealaltă se află femeia care a trecut prin experienţa furtului şi luptă să cunoască şi să stăpânească situaţia, dar care, în lipsa unor sfaturi şi neştiind că trebuie să se mai instruiască pentru a-şi desăvârşi învăţătura, repetă la nesfârşit prima fază, cea în care este furată. Prin nu se ştie ce împrejurări, a rămas încurcată în hăţuri. Practic, îi lipseşte orientarea. În loc să afle care sunt nevoile unui suflet sănătos şi sălbatic, devine victima unei iniţieri incomplete.

Întrucât iniţierea matriliniară – când femeile mai în vârstă le familiarizau pe cele mai tinere cu unele aspecte şi procese psihice ale femininului sălbatic – a fost

fragmentată şi întreruptă vreme îndelungată, e un adevărat noroc să dispunem de arheologia poveştilor şi de învăţăturile lor. Ele sunt ecoul schemelor profunde ale proceselor psihice esenţiale ale femeii. În acest sens, basmele şi miturile sunt iniţiatorii noştri, înţelepţii care-i învaţă pe cei ce vin în urma lor.

Dinamica poveştii *Piele de focă*, *piele a sufletului* este aşadar extrem de preţioasă, mai ales pentru femeile incomplet iniţiate. Cunoscând toţi paşii pe care trebuie să-i facem pentru a ne întoarce periodic acasă, putem relua, remedia şi încheia corect o iniţiere ratată. Să vedem, prin urmare, ce sfaturi ne dă povestea.

Pierderea pielii

În poveşti precum *Barbă Albastră*, *Rapunzel*, *Moaşa dracului*, *Trandafirul sălbatic* şi altele, dezvoltarea cunoaşterii începe prin suferinţă. La început, suntem neatente şi devenim, într-un fel sau altul, victima unei înşelătorii. Atunci, încet-încet, găsim calea ce duce spre putere, dar mai ales spre înţelepciune. Tema capcanei fatale care testează conştienţa şi conduce în final spre o cunoaştere profundă, revine mereu în povestirile al căror personaj principal e o femeie. Aceste poveşti conţin instrucţiuni preţioase pentru fiecare dintre noi; ne arată ce trebuie să facem dacă am fost capturate şi cum ne putem salva *pasando a través del bosque como una loba*, traversând pădurea ca o lupoaică, *con un ojo agudo*, cu privire ageră.

Piele de focă, *piele a sufletului* conţine o temă inversată. Asemenea istorii le numim uneori „poveşti de-a-ndoaselea”. În multe basme, un om este vrăjit şi preschimbat într-un animal. Dar aici se întâmplă contrariul: un animal devine o fiinţă omenească. Prin acest procedeu, povestea ne oferă o perspectivă asupra structurii psihicului feminin. Femeia-focă, întocmai ca şi

natura sălbatică a psihicului feminin, este o combinaţie mistică – un animal capabil totodată să trăiască cu uşurinţă printre oameni.

Pielea din poveste este nu atât un obiect, cât reprezentarea unei stări afective şi a unei stări de a fi – o stare armonioasă, profundă, aparţinând naturii feminine sălbatice. Când se află în această stare, femeia este pe de-a-ntregul ea însăşi, se simte bine în pielea ei şi nu se întreabă dacă face ce trebuie, dacă procedează corect, dacă gândeşte bine. Şi chiar dacă uneori pierde contactul cu această stare de comuniune cu sine, şi-a luat de acolo destulă putere pentru a-şi putea îndeplini sarcina ei în lume. Revenind periodic la starea sălbatică, îşi reînnoieşte rezervele psihice pentru proiectele, familia, relaţiile şi viaţa ei creativă în lumea de sus.

Orice femeie care rămâne prea mult timp departe de casa sufletului în cele din urmă oboseşte. Este firesc. Atunci din nou îşi caută pielea pentru a-şi restaura simţul sinelui şi al sufletului, pentru a-şi reînnoi cunoaşterea ei vastă, adâncă. Marele ritm al plecărilor şi reîntoarcerilor ţine chiar de natura instinctuală a femeilor. îl poartă în ele de-a lungul întregii lor vieţi. Le marchează copilăria, adolescenţa, tinereţea, timpul dragostei, al maternităţii, al activităţii profesionale, al înţelepciunii, al bătrâneţii. Aceste faze nu urmează în mod necesar o ordine cronologică, pentru că de multe ori femeile mature sunt încă copii, femeile în vârstă sunt iubite înfocate, iar fetiţele ştiu deja multe despre farmecul vechilor prietenii.

Încetul cu încetul, pierdem această senzaţie de a ne simţi bine în pielea noastră, din motivele deja menţionate sau ca urmare a unei îndelungi captivităţi. În pericol sunt şi cele care muncesc prea mult, fără a-şi îngădui nici cel mai mic răgaz. Pielea sufletului dispare ori de câte ori nu suntem atente la ceea ce facem şi, mai cu seamă, la preţul

pe care îl plătim.

Ne pierdem pielea sufletului când ne ocupăm prea mult de eul nostru, când suntem prea exigente, perfecţioniste5, când ne martirizăm inutil, când ne lăsăm conduse de ambiţii oarbe sau când suntem nemulţumite – de noi însene, de familie, de anturaj, de societate, de lumea întreagă – şi nu spunem şi nici nu facem nimic pentru a îndrepta lucrurile, şi de asemenea când ne dedicăm la nesfârşit celorlalţi sau când nu ne ocupăm îndeajuns de noi însene. Sunt tot atâtea modalităţi de a ne pierde pielea sufletului câte femei sunt pe lume…

Într-un singur fel putem să ne apărăm această esenţială piele a sufletului: păstrând vie conştiinţa valorii şi rolului ei. Dar cum nimeni nu-şi poate menţine permanent conştiinţa trează, nimeni nu-şi poate păzi pielea sufletului în fiecare clipă din zi şi din noapte. Putem reduce însă furtul la minimum. Putem să ne exersăm privirea, acel *ojo agudo* care supraveghează teritoriul psihicului nostru. Povestea *Piele de focă, piele a sufletului* vorbeşte însă despre ceea ce s-ar putea numi „furt agravat”. Este posibil, prin conştientizare, să împiedicam acest mare furt, acordând atenţie ritmurilor noastre interioare şi chemării de a ne întoarce acasă.

Toate vieţuitoarele planetei se întorc acasă. Am creat refugii naturale pentru ibişi, pelicani, egrete, cocori, cerbi, şoareci, elani şi urşi, dar nu şi pentru noi, în locurile în care trăim zi de zi. Ştim că pierderea habitatului este cel mai cumplit lucru care i se poate întâmpla unui animal liber. Denunţăm vehement faptul că teritoriile naturale ale unor animale sunt sufocate de construcţii urbane, autostrăzi, zgomot şi alte noxe, ca şi cum toate acestea nu ne-ar afecta şi pe noi. Ştim că, pentru a putea trăi, animalele trebuie să beneficieze, cel puţin din când în când, de un loc în care să se simtă protejate şi libere în

acelaşi timp.

În mod tradiţional, compensăm pierderea unui habitat mai liniştit, luându-ne câte o vacanţă care ar trebui să fie o plăcere, dar nu întotdeauna este aşa. Putem compensa dificultăţile zilelor noastre de muncă, reducând activităţile care ne solicită dureros muşchii trapez şi deltoid. Toate acestea sunt foarte bune, dar, pentru suflet-psihic-sine, vacanţa nu ţine loc de refugiu. Timpul liber, repausul, nu este întoarcere acasă. Liniştea nu-i totuna cu singurătatea.

Putem împiedica această pierdere a sufletului, ţinându-ne, de la bun început, pielea aproape. În cursul practicii mele profesionale, am constatat că, în cazul femeilor talentate, furtul pielii sufletului poate fi consecinţa relaţiilor cu persoane care nu se simt bine în pielea lor, unele dintre aceste relaţii dovedindu-se chiar extrem de nocive. Trebuie într-adevăr voinţă şi forţă pentru a le pune capăt, dar nu e imposibil, mai ales dacă, la fel ca în poveste, ne trezim la glasul care ne cheamă acasă, la sinele nostru esenţial, unde înţelepciunea imediată este intactă şi accesibilă. Acolo, femeia poate să decidă, în deplină cunoştinţă de cauză, ce îi trebuie şi ce vrea să facă.

Furtul agravat al pielii sufletului se poate produce într-un mod mult mai subtil, prin furtul timpului şi resurselor unei femei. Lumea tânjeşte după mângâierile, după sânii şi şoldurile femeilor. Mii de mâini se întind spre noi, ne trag, ne împing, mii de glasuri strigă, ca să le dăm atenţie. Uneori s-ar părea că, oriunde întoarcem privirea, există ceva sau cineva care are nevoie de noi. Unele persoane, probleme sau lucruri sunt captivante, fermecătoare, altele pot fi sâcâitoare şi enervante, iar altele atât de neajutorate, încât, chiar împotriva voinţei noastre, empatia funcţionează şi suntem gata să ne oferim

laptele hrănitor. Dacă nu este însă o chestiune de viaţă şi de moarte, luaţi-vă un răgaz şi „puneţi-vă sutienul blindat” 6. Opriţi râul laptelui şi întoarceţi-vă acasă.

Am văzut că ne putem pierde pielea din cauza unei iubiri nocive şi devastatoare, dar ea se poate pierde şi dintr-o iubire frumoasă şi profundă. Nu atât faptul că acea iubire se adresează unui om sau unui lucru potrivit ori nepotrivit provoacă furtul pielii, cât costul pe care îl reprezintă pentru noi. Cât ne costă ca timp, energie, atenţie, observaţie, îngrijire, prezenţă, instruire, pregătire. Aceste mişcări ale psihicului sunt nişte retrageri în numerar, ca să spunem aşa, dintr-un cont de economii psihice. Problema nu se referă la prelevările în sine, care se înscriu în mişcările fireşti de a da şi a primi ale vieţii. Cheltuielile mai mari decât rezervele din cont – aceasta este cauza pierderii pielii şi slăbirii instinctelor noastre cele mai puternice. Lipsa depozitelor ulterioare de energie, cunoaştere, mulţumire, idei şi entuziasm face ca femeia să simtă că moare psihic.

În poveste, femeia-focă îşi pierde pielea într-un moment dedicat unei frumoase căutări, cea a libertăţii. Dansează, dansează, şi nu e atentă la ceea ce se întâmplă în jurul ei. Noi toate simţim la fel de intens viaţa când în noi se exprimă plenar natura noastră sălbatică. E semn că Femeia Sălbatică este aproape. Noi toate intrăm în lume dansând şi toate avem la început pielea intactă.

Dar, cel puţin până devenim ceva mai conştiente, toate trecem prin această etapă a individuaţiei. Înotăm până la stânca din largul mării, dansăm şi nu suntem atente. Atunci intervine aspectul cel mai şiret al psihicului, şi la un moment dat căutăm, însă nu mai găsim ceea ce ne aparţine sau căruia îi aparţinem. Simţul sufletului nostru a dispărut în mod misterios; mai rău încă, a fost ascuns undeva. Iar noi rătăcim fără ţintă, uşor descumpănite. Într-

o astfel de stare, nu este bine să facem alegeri, şi totuşi asta facem.

Sunt multe şi felurite moduri de a face o alegere proastă. Unele femei se căsătoresc mult prea devreme, altele au copii când sunt încă prea tinere sau îşi aleg un partener nepotrivit ori renunţă la arta lor din raţiuni financiare, altele se lasă seduse de tot felul de iluzii, altele de promisiuni, altele din prea mult zel şi prea puţin suflet, altele pur şi simplu nu sunt cu picioarele pe pământ. Iar dacă femeia mai rămâne doar cu jumătate din pielea sufletului său, asta se întâmplă nu atât din pricina alegerilor greşite, cât a faptului de a fi rămas prea mult timp departe de casa sufletului. S-a secătuit, iar acum nu-i mai e de folos nimănui, nici măcar sieşi. Sunt multe şi felurite moduri de a ne pierde pielea sufletului.

Aprofundând simbolul pielii animale, observăm că la om, ca şi la animale, piloerecţia (ridicarea firelor de păr) apare ca răspuns la cele văzute sau simţite. Un fior străbate atunci întregul corp, alertându-l şi trezind suspiciune, prudenţă şi alte reacţii defensive. Printre inuiţi se spune că blana şi penele pot să vadă ceea ce se întâmplă la mare distanţă. De aceea *angakok*, şamanul, poartă multe blănuri, multe pene: el are astfel sute de ochi cu care cercetează misterele. Pielea de focă este un simbol al sufletului care nu doar oferă căldură, dar poate şi să avertizeze într-un stadiu precoce, tocmai datorită capacităţii sale de a vedea.

În culturile în care vânătoarea constituie principalul mijloc de existenţă, pielea animalelor este la fel de importantă pentru supravieţuire ca şi hrana. Ea serveşte la confecţionarea cizmelor, a căptuşelilor pentru hanorace. Pielea protejează faţa şi mâinile de îngheţ. îi fereşte de frig şi umezeală pe copiii mici, protejează şi încălzeşte părţile sensibile – abdomen, spate, picioare, mâini, cap. Pierzând-

o, ne pierdem protecţia, căldura, sistemul de alarmă şi vederea noastră instinctuală. Sub aspect psihic, femeia care şi-a pierdut pielea este tentată să acţioneze aşa cum crede că ar trebui, nu aşa cum doreşte, şi înclină să urmeze pe oricine sau orice reuşeşte să o impresioneze, fără a-şi pune problema dacă este bine sau nu pentru ea. Se hazardează, nu e prudentă. Nu dă importanţă lucrurilor. Ezită să facă pasul următor, cel de a se adânci în sine şi de a rămâne acolo suficient timp pentru ca ceva să se întâmple.

Evident, într-o lume care apreciază femeia luptătoare, pielea sufletului este furată extrem de uşor, astfel că primul furt survine, de regulă, undeva între şapte şi optsprezece ani. La această vârstă, aproape toate tinerele au început deja să danseze pe stânca din mare şi să caute în van pielea sufletului acolo unde au lăsat-o. Şi chiar dacă iniţial acest lucru părea să urmărească dezvoltarea structurii mediale a psihicului, cu alte cuvinte a capacităţii de a trăi în acelaşi timp în lumea spiritului şi în realitatea exterioară, de cele mai multe ori acest proces nu se finalizează, ca de altfel nici restul experienţei iniţiatice, iar femeia rătăceşte prin viaţă fără pielea ei.

Deşi am încercat să evităm repetarea furtului şi ne-am cusut cu străşnicie în pielea sufletului nostru, puţine sunt femeile care ajung la vârsta majoratului cu ceva mai mult de câteva petice de piele intacte. Ne lepădăm pielea în timp ce dansăm. Învăţăm să cunoaştem lumea, dar ne pierdem pielea. Şi vedem că, fără ea, uşor-uşor începem să ne uscăm. Majoritatea femeilor au fost învăţate să suporte cu stoicism aceste lucruri, ca şi mamele lor, astfel că nimeni nu observă ce se întâmplă, până când, într-o zi…

Când suntem tinere, iar viaţa noastră sufletească intră în conflict cu dorinţele şi exigenţele culturii şi ale lumii, ne simţim realmente pierdute, departe de casă.

Continuăm însă, şi la vârsta adultă, să ne înstrăinăm tot mai mult de noi înşene, urmare a propriilor noastre alegeri în materie de cine, ce, unde şi cât timp. Dacă niciodată în copilărie nu am fost învăţate să ne reîntoarcem la casa sufletului, vom repeta la nesfârşit episodul „furtului şi rătăcirii fără ţintă”. Dar, chiar dacă alegerile greşite ne-au întors din drum şi ne-au dus prea departe de nevoile noastre, nu trebuie să ne pierdem speranţa. Există în suflet un instrument care ne călăuzeşte. Noi toate putem regăsi drumul înapoi.

Bărbatul singuratic într-o poveste asemănătoare, femeia este cea care seduce un bărbat-balenă şi-l determină să convieţuiască cu ea, furându-i aripioara. În alte versiuni ale poveştii, copilul este uneori o fetiţă, alteori un băieţel-peşte. Uneori, bunicul-focă este o venerabilă femelă. Întrucât în aceste poveşti apar multe modificări în ceea ce priveşte sexul, caracterul masculin sau feminin al personajelor este mult mai puţin important decât procesul în sine.

Vom considera, prin urmare, că bărbatul singuratic care fură pielea de focă reprezintă eul psihicului unei femei. Sănătatea eului este determinată în general de precizia cu care ne stabilim graniţe în lumea exterioară, de forţa cu care ne structurăm propria identitate, de capacitatea de a diferenţia trecutul, prezentul şi viitorul, precum şi de măsura în care percepţiile noastre coincid cu realitatea consensuală. O temă eternă a psihicului uman este rivalitatea dintre eu şi suflet pentru controlul forţei vitale. La începutul vieţii, eul, mânat de poftele sale, preia adeseori conducerea: tot timpul coace câte ceva care miroase al naibii de bine. Este foarte puternic în această perioadă şi trimite sufletul la munca de jos.

Dar vine un moment, undeva pe la douăzeci, pe la treizeci, dar cel mai adesea pe la patruzeci de ani, deşi

unele dintre noi nu sunt realmente pregătite decât pe la cincizeci, şaizeci sau chiar şaptezeci sau optzeci de ani, când, în sfârşit, îi permitem sufletului să conducă jocul. Puterea trece atunci în mâinile sale. Deşi, preluând conducerea, sufletul nu ucide eul, acesta din urmă se vede oarecum retrogradat şi constrâns să se supună intereselor sufletului.

De când ne naştem, există în noi dorinţa vie ca sufletul să ne conducă viaţa, capacitatea de înţelegere a eului fiind destul de redusă. Să ne imaginăm eul nostru ţinut permanent într-o lesă relativ scurtă: el nu poate pătrunde prea adânc în tainele vieţii şi ale spiritului. De regulă, se înfricoşează. Mai are apoi prostul obicei de a reduce orice numinozitate la „asta nu-i decât…” Vrea fapte palpabile. Probele de natură mistică sau sentimentală nu sunt tocmai pe înţelesul lui. De aceea e singur. Este, în această privinţă, destul de limitat: nu poate participa deplin la procesele mult mai misterioase ale sufletului şi psihicului. Şi cu toate astea, bărbatul solitar tânjeşte după suflet şi distinge vag lucrurile profunde, sălbatice, când se apropie de ele.

Unii folosesc cuvintele „suflet” şi „spirit” în mod nediferenţiat, dar, în basme, sufletul este întotdeauna creatorul, părintele spiritului. În hermeneutica arcanelor, spiritul se naşte din suflet. El îmbracă haina materiei, sau se întrupează în ea, pentru a strânge informaţii despre lume şi a le transmite sufletului. Dacă nimic nu o tulbură, relaţia dintre suflet şi spirit este perfect simetrică, fiecare îmbogăţindu-l pe celălalt. împreună, spiritul şi sufletul formează un ecosistem, ca într-un lac, unde vieţuitoarele din adânc le hrănesc pe cele de la suprafaţă, şi invers.

În psihologia jungiană, eul apare frecvent descris ca o mică insulă de conştienţă, plutind în oceanul inconştientului. Folclorul ni-l prezintă însă ca o creatură

nesăţioasă, simbolizată adesea de un om sau un animal nu foarte inteligent, înconjurat de forţe pe care nu prea le înţelege şi pe care vrea să le stăpânească. Uneori, eul reuşeşte să le domine prin mijloace violente şi distructive, dar, în final, graţie strădaniilor eroului sau eroinei, pierde dreptul de a conduce.

La începutul vieţii, eul arată interes faţă de lumea sufletului, dar preocuparea lui de căpătâi rămâne aceea de a-şi satisface propriile nevoi. Eul se naşte în noi ca un potenţial, iar lumea din jurul nostru – societatea, părinţii, profesorii – îl modelează, îl prelucrează, îl umplu de idei, valori şi îndatoriri. Şi trebuie să fie aşa, căci el va deveni însoţitorul nostru, armura noastră, cercetaşul nostru în lumea exterioară. Dar dacă naturii sălbatice nu i se permite să se manifeste prin intermediul eului, dându-i energie, culoare şi o sensibilitate instinctivă, chiar dacă societatea aprobă felul în care acesta a fost modelat, sufletul nu va tolera sub niciun chip imperfecţiunea operei *sale*.

Bărbatul singuratic din poveste încearcă să participe la viaţa sufletului. Dar, ca şi eul, nu e făcut pentru asta, şi încearcă să înhaţe sufletul, în loc să dezvolte o relaţie adevărată cu el. De ce oare fură eul pielea de focă? Aidoma tuturor celor singuri sau flămânzi, adoră lumina. Vede lumina şi întrezăreşte posibilitatea de a sta prin preajma sufletului; se apropie atunci tiptil şi-i fură unul din camuflajele sale esenţiale. Nu se poate abţine: e atras de lumină. Deşi nu poate trăi sub apă, tânjeşte să aibă o relaţie cu sufletul. Eul este mult prea grosolan în comparaţie cu sufletul, manifestările lui fiind în general lipsite de sensibilitate sau subtilitate. Simte însă o atracţie vag înţeleasă pentru frumuseţea luminii. Iar asta cumva, şi pentru o vreme, îl liniştеşte.

Aşadar, eul nostru, flămând de suflet, fură pielea.

„Rămâi cu mine, şopteşte eul. Te voi face fericită, despărţindu-te de sinele tău profund şi de ritmurile tale naturale de întoarcere la casa sufletului. Te voi face foarte fericită. Te rog, rămâi…” Astfel, întocmai ca la începutul individuaţiei feminine, sufletul este constrâns să întreţină o relaţie cu eul, să i se subordoneze chiar. Şi asta, pentru ca noi să cunoaştem lumea, să învăţăm cum să obţinem anumite lucruri, cum să muncim, cum să distingem între ce este bine şi ce este mai puţin bine, când să acţionăm, când să ne oprim, cum să trăim cu ceilalţi, cum să ne îngrijim trupul, care sunt mecanismele şi pârghiile sociale, ce înseamnă lumea muncii, maternitatea – pe scurt, tot ce înseamnă viaţă exterioară.

Scopul principal al dezvoltării acestei importante structuri în psihicul feminin – mariajul dintre femeia-focă şi bărbatul solitar, mariaj în care ea este în mod clar subordonată – este de a crea un acord temporar, menit să dea naştere în cele din urmă unui copil spiritual, capabil să locuiască şi în lumea exterioară, şi în cea sălbatică, şi să medieze între ele. Odată ce s-a născut, a crescut şi a fost iniţiat, acest copil simbolic se reîntoarce în lumea exterioară, şi atunci are loc vindecarea relaţiei cu sufletul. Deşi bărbatul singuratic, eul, nu-şi poate exercita veşnic dominaţia – căci, într-o zi sau alta, va trebui să se supună cerinţelor sufletului pentru tot restul vieţii femeii – trăind cu femeia-focă/femeia-suflet, a fost atins de măreţia ei şi se simte, de aceea, mulţumit, îmbogăţit şi umilit în acelaşi timp.

Copilul spiritual

Vedem prin urmare că prin unirea acestor opuşi, eul şi sufletul, se naşte ceva infinit de valoros: copilul spiritual. Şi este adevărat că, şi atunci când eul invadează aspectele mai subtile ale psihicului şi ale sufletului, are loc o îmbogăţire reciprocă. În mod paradoxal, furându-i

sufletului protecţia şi capacitatea de a dispărea în apă după voia sa, eul participă la crearea unui copil purtător al dublei moşteniri a lumii şi a sufletului, capabil să ducă mesaje şi daruri dintr-o parte într-alta.

În unele dintre cele mai importante poveşti, cum ar fi bunăoară povestea galică *Frumoasa şi Bestia*, cea mexicană *Bruja Milagra* şi cea japoneză *Tsukino Waguma*, *Ursul cu luna în piept*, revenirea la o ordine psihică corectă începe prin hrănirea sau îngrijirea unei femei, unui bărbat sau unui animal singur şi/sau rănit. Că un astfel de copil, care să evolueze în două lumi atât de diferite, poate proveni de la o femeie „fără piele" şi „căsătorită" cu ceva care, în ea însăşi sau în lumea exterioară, e atât de singur, atât de oropsit, este unul din permanentele miracole ale psihicului. Când ne aflăm în această stare, o trezire are loc în noi, o trezire care dă naştere unei minuscule vieţi noi, unei mici flăcărui care arde în condiţii dificile, inumane chiar.

Acest copil spiritual este *niña milagrosa*, copilul miraculos, capabil să audă chemarea, glasul îndepărtat care spune: „E timpul să te întorci, să te întorci la tine însăţi". Copilul aparţine naturii noastre mediale. El se trezeşte, sare din pat şi aleargă prin noapte şi vânt spre marea învolburată, făcându-ne să spunem: „Dumnezeu mi-e martor, voi merge până la capăt", sau „Voi reuşi", sau „Nimic nu mă va distrage", sau „Voi face tot ce îmi stă în putinţă pentru a-mi continua drumul".

Este copilul care-i înapoiază mamei pielea ei de focă, pielea sufletului ei, şi-i permite să se întoarcă acasă. Este o forţă spirituală care ne îndeamnă să ne continuăm lucrarea noastră importantă, să ne schimbăm viaţa, să îmbunătăţim comunitatea, să contribuim la armonia lumii... pur şi simplu întorcându-ne acasă. Dar pentru aceasta, dificilul mariaj dintre suflet şi eu trebuie să aibă loc, iar copilul

spiritual să se nască.

Oricare ar fi situaţia femeii, copilul spiritual, bătrâna focă ce iese din mare să-şi cheme fiica acasă şi marea însăşi vor fi întotdeauna aproape, întotdeauna. Chiar şi în locuri sau momente în care ne-am aştepta cel mai puţin.

Din 1971, predau scrisul ca practică meditativă în închisorile şi penitenciarele din Statele Unite. Mergând într-o închisoare federală de femei împreună cu câteva artiste/vindecătoare7 pentru a oferi lecţii şi reprezentaţii unui grup de o sută de femei, profund angajate într-un program de creştere spirituală, am văzut, ca de obicei, puţine femei „împietrite". În schimb, zeci şi zeci de femei se aflau în diferite stadii de femeie-focă. Multe fuseseră „prinse", la propriu şi la figurat, datorită alegerilor lor extrem de naive. Oricare ar fi fost motivele şederii lor în închisoare, şi în ciuda privării de libertate, fiecare dintre ele era pe cale de a da naştere unui copil spiritual, modelat cu grijă şi durere din propria carne, din propriile oase. Fiecare femeie îşi căuta pielea de focă, fiecare încerca să-şi amintească drumul spre casa sufletului.

O artistă din trupa noastră, o tânără violonistă de culoare pe nume India Cook, cânta pentru ele. Stăteam afară, în curte. Era foarte frig, iar vântul urla sălbatic de-o parte şi de alta a scenei deschise. India îşi luă arcuşul şi începu să cânte o melodie tristă, în cheie minoră. Vioara ei plângea. O femeie voinică, o indiancă lakota, se prinse de braţul meu şi îmi şopti cu glasul sugrumat de emoţie: „Muzica asta… vioara asta deschide în mine o poartă. Credeam că sunt închisă pentru totdeauna". Faţa ei mare exprima candoare şi uimire. Mi s-a frânt inima, dar în sensul bun, fiindcă am înţeles că, orice i se întâmplase în trecut – şi i se întâmplaseră multe –, ea încă mai putea să audă strigătul venind din mare, chemarea acasă.

În basm, femeia-focă îi spune fiului ei poveşti despre

ceea ce trăieşte şi creşte în adâncul mării. Ea instruieşte, modelează astfel copilul născut din unirea sa cu eul. îl formează, învăţându-l despre tărâmul şi obiceiurile de „dincolo”. Sufletul pregăteşte copilul sălbatic al psihicului pentru ceva foarte important.

Uscarea şi mutilarea

Depresiile femeilor, tristeţea, dezorientarea sunt, în cele mai multe cazuri, rezultatul unei severe îngrădiri a vieţii sufleteşti, în care elanul, inovaţia, creaţia sunt interzise sau limitate. Forţa creativă este motorul acţiunilor femeilor. Ea le impulsionează. Şi nu putem trece sub tăcere faptul că, din pricina cadrului cultural, care restricţionează şi pedepseşte instinctele naturale şi sălbatice ale femeii, darurile continuă să-i fie furate, distruse.

Din această situaţie putem însă ieşi dacă există un râu subteran sau chiar un mic pârâiaş, izvorând dintr-un locaş al sufletului, care să-şi verse apele în viaţa noastră. Dar, „departe de casă” fiind, dacă va renunţa la întreaga sa putere, femeia va deveni mai întâi o ceaţă, apoi un abur şi, în cele din urmă, o umbră a ceea ce era sinele său sălbatic.

Această secătuire, această mutilare, îmi aminteşte de vechea poveste a croitorului. Răposatul meu unchi Vilmos o spusese odată, dorind să-i dea o lecţie unui adult din marea noastră familie, care se purtase prea sever cu un copil. Unchiul Vilmos era blândeţea întruchipată şi avea o infinită răbdare cu oamenii şi cu animalele. Era un povestitor înnăscut în tradiţia *mesemondók*, foarte priceput în a administra poveştile ca medicament.

Se duce un om la un *szabó*, croitor, şi probează un costum. Tot sucindu-se şi învârtindu-se el în faţa oglinzii, vede că partea dreaptă a vestei e mai lungă.

— O, asta o rezolvăm imediat, spune croitorul. Trageţi partea mai scurtă cu mâna stângă şi n-o să bage

nimeni de seamă.

Clientul face cum i se spune, dar observă altceva: reverul hainei, în loc să stea drept, se răsucea puţin.

— O, asta? se miră croitorul. Asta-i o nimica toată. Înclinaţi un pic capul şi presaţi-l cu bărbia.

Clientul face întocmai, dar constată că pantalonii aveau turul prea scurt şi chiar îl jena puţin.

— O, dar asta nu-i o problemă, îl linişteşte croitorul. Trageţi-l în jos cu mâna dreaptă şi va veni perfect.

Clientul nu mai are acum nicio obiecţie şi cumpără costumul.

A doua zi, omul nostru îşi puse costumul cel nou, „ajustându-l" cu mâinile şi cu bărbia. Şi cum mergea el aşa prin parc, ţinând reverul cu bărbia, trăgând turul pantalonilor cu o mână şi vesta cu cealaltă, doi bătrâni îşi întrerupseră jocul de dame ca să-l privească.

— *M'Isten*, Dumnezeule! exclamă unul din bătrâni. Ia uite la bietul infirm!

Celălalt stătu o clipă, se gândi şi apoi murmură:

— *Igen*, mda… Sărmanul! Da ştii ce mă întreb… unde o fi găsit un costum aşa frumos?

Atitudinea celui de-al doilea bătrân constituie o reacţie obişnuită în societatea noastră în faţa unei femei care şi-a confecţionat o *persona* impecabilă, dar care a devenit infirmă, încercând să o păstreze. Da, e infirmă, dar uite cât e de frumoasă, cât e de elegantă, cât de bine se descurcă… Când suntem complet secătuite, încercăm să mergem, şchiopătând într-o veselie, pentru a da impresia că situaţia e sub control, că totul e bine. Fie că ne lipseşte pielea sufletului, fie că pielea creată de cultură nu ni se potriveşte, devenim infirme când încercăm să ascundem lucrul acesta. Procedând astfel, ne amputăm viaţa, iar preţul ce-l plătim este foarte mare.

Când femeia începe să se usuce, îi este tot mai greu

să trăiască potrivit naturii sale sălbatice, viguroase. Ideile, creativitatea, viaţa însăşi – ele toate au nevoie de umiditate pentru a creşte. Femeile aflate în această stare au frecvent vise cu omul negru: sunt ameninţate de hoţi, violatori, asasini, luate ostatece, jefuite sau chiar mai rău. Uneori, visele de acest gen reflectă traumele cauzate de o agresiune reală. Dar, cel mai adesea, sunt vise de femei care se ofilesc, care nu dau atenţie laturii instinctuale a vieţii lor, care se fură singure, îşi diminuează potenţialul creativ şi nu fac nimic pentru a se salva sau fac orice ca să nu audă glasul care le cheamă înapoi în apă.

În decursul anilor de practică, am întâlnit un mare număr de femei în această stare de uscăciune, unele afectate mai mult, altele mai puţin. Totodată, ele mi-au povestit multe vise cu animale rănite, asemenea vise devenind tot mai numeroase (atât în cazul femeilor, cât şi al bărbaţilor) în ultimii zece ani. Nu putem să nu observăm că asta coincide cu pustiirea şi a naturii, şi a fiinţei lăuntrice.

În astfel de vise, animalul – căprioară, şopârlă, cal, urs, taur, balenă etc. – este infirm, ca şi bărbatul din povestea croitorului sau ca femeia-focă. Deşi visele cu animale rănite vorbesc despre starea psihicului instinctual al femeii şi despre relaţia ei cu natura sălbatică, ele reflectă în acelaşi timp rănile adânci din inconştientul colectiv, datorate pierderii vieţii instinctuale. Dacă cultura, din varii motive, nu-i permite femeii să ducă o viaţă sănătoasă, deplină, ea va visa animale rănite. Deşi psihicul luptă prin toate mijloacele să se purifice periodic şi să se întărească, fiecare rană din exterior se reflectă în inconştient ca fiind interioară, iar cea care visează suferă consecinţele pierderii legăturii sale personale cu Femeia Sălbatică, dar şi ale pierderii relaţiei lumii cu această natură profundă.

Astfel că, uneori, se usucă nu numai femeia. Aspecte esenţiale ale propriului său microclimat – familia ori locul de muncă, de pildă – sau ale mediului său cultural, sunt şi ele afectate, iar asta o mâhneşte adânc. Pentru ca ea să poată contribui la corectarea acestei situaţii, va trebui să revină la propria ei piele, la bunul său simţ instinctual şi să se întoarcă acasă.

Aşa cum am văzut, e greu să ne dăm seama de situaţia noastră până nu ajungem ca femeia-focă: fără piele, şchioape, lipsite de sevă, aproape oarbe. Este, de aceea, un dar al imensei vitalităţi a psihicului faptul că există, undeva în adâncul inconştientului, cineva care strigă, cineva foarte bătrân care se ridică la suprafaţa conştiinţei noastre, chemându-ne neobosit înapoi, la adevărata noastră natură.

Chemarea Bătrânei

Ce-i strigătul acesta venind din mare? Acest glas adus de vânt care scoală copilul din pat şi-l cheamă în noapte? Este asemeni unui vis ce ajunge la conştiinţa visătorului ca o simplă voce fără chip. Este unul din cele mai impresionante vise pe care le poate avea un om. În tradiţiile mele culturale, se consideră că ceea ce spune această voce în vis vine direct din suflet.

Astfel de vise pot să apară oricând, dar mai cu seamă când sufletul e în primejdie; atunci şinele profund urcă pe metereze, ca să spunem aşa, iar sufletul femeii vorbeşte. Îi spune ce o aşteaptă.

În poveste, bătrâna focă iese din propriul său element pentru a-şi lansa chemarea. Acesta este un aspect important al sufletului sălbatic: dacă nu venim noi din proprie iniţiativă, dacă nu acordăm atenţie propriilor noastre anotimpuri şi momentului când trebuie să ne întoarcem, atunci Bătrâna vine şi strigă până când ceva în noi răspunde.

Din fericire, cu cât e mai presantă nevoia de a ne întoarce, cu atât chemarea devine mai puternică. Iar chemarea se face auzită din clipa când totul începe să fie „prea mult” – în sens pozitiv sau negativ. Semnalul poate fi lansat la fel de bine când există prea mulţi stimuli pozitivi, ca atunci când se înregistrează o permanentă disonanţă. Poate ne dedicăm prea mult unui anumit lucru. Poate ceva ne epuizează. Poate suntem iubite prea mult sau prea puţin, poate muncim prea mult sau prea puţin… toate acestea ne costă scump. „Prea multul” ne usucă încetul cu încetul, inima noastră oboseşte, energia ni se scurge şi un tainic dor – de ceea ce obişnuim să numim „ceva” – urcă în noi. Atunci, Bătrâna ne cheamă.

Interesant este că, în această poveste, cel ce răspunde chemării venite din mare este micuţul copil spiritual. El se aventurează printre gheţuri şi stânci, urmând orbeşte strigătul, şi tot el dă întâmplător peste pielea de focă a mamei.

Somnul agitat al copilului este o imagine perfectă a neliniştii femeii care tânjeşte să-şi regăsească rădăcinile sufleteşti. Şi cum psihicul e un sistem complex, toate elementele lui reacţionează la chemare. Neliniştea femeii în această perioadă este frecvent însoţită de iritabilitate şi de senzaţia că totul e mult prea aproape ca să fie confortabil, ori mult prea departe ca să ofere liniştea necesară. Ea se simte mai mult sau mai puţin „pierdută”, pentru că a stat prea mult timp departe de casă. Este un sentiment normal, căci el transmite un mesaj care spune: „Vino chiar acum!” Şi ne simţim sfâşiate, căci, conştient sau inconştient, auzim chemarea, ni se cere să ne întoarcem, şi nu putem spune „nu”, fără să nu ne facem rău.

Dacă nu ne întoarcem la timp, atunci vine sufletul la noi, ca în acest poem intitulat *Femeia din lac*.

…Într-o noapte aud bătând la poartă.

Afară, în ceaţă, o femeie

Cu rămurele în loc de păr şi-o rochie din ierburi din care picurau apele verzi ale lacului.

„Eu sunt tu, zise ea, şi vin de departe.

Hai cu mine, vreau să-ţi arăt ceva…”

Dă să plece, mantia-i se desface şi, deodată, o lumină aurie… peste tot, o lumină aurie…8

Bătrâna focă iese din adânc noaptea; copilul, şi el, aleargă să răspundă chemării tot noaptea. În această poveste, şi în multe altele, vedem că personajul principal descoperă un adevăr surprinzător sau dă peste o comoară, bâjbâind în întuneric. Nimic nu pune mai bine în valoare lumina, minunea, comoara, decât întunericul. „Noaptea întunecată a sufletului” a devenit un fel de clişeu în unele domenii ale culturii. Divinul este aflat în întunericul Hadesului sau al „lumii de dincolo”. Lumina întoarcerii lui Cristos contrastează cu lumina crepusculară a infernului. Zeiţa asiatică a soarelui, Amaterasu, ţâşneşte din întunericul de sub munte. Zeiţa sumeriană Inanna, în ipostaza sa acvatică, „străluceşte ca aurul alb, culcată într-o brazdă proaspătă de pământ negru” 9. În munţii din Chapas se zice că, în fiecare zi, „pentru a urca pe cer, galbenul soare trebuie să străpungă cea mai neagră *huipil*, cămaşă” 10.

Toate aceste imagini de traversare a întunericului sunt un mesaj ancestral. El spune: «Nu vă fie teamă „să nu ştiţi”». Trebuie să fie aşa în diferite momente ale vieţii noastre. Această caracteristică a basmelor şi miturilor ne încurajează să răspundem chemării, chiar dacă nu avem nici cea mai vagă idee unde mergem, în ce scop şi pentru cât timp. Tot ce ştim este că, asemeni copilului din poveste, trebuie să ne sculăm, să ieşim şi să vedem ce se întâmplă. Putem rătăci o vreme în întuneric, încercând să

aflăm cine ne cheamă, dar pentru că am reuşit să nu excludem posibilitatea de a fi chemate de natura noastră sălbatică, vom da negreşit peste pielea sufletului. Când respirăm această stare de spirit, avem imediat senzaţia că „Asta e! Ştiu ce-mi trebuie”.

Nu căutarea în întuneric a pielii sufletului o sperie pe femeia modernă, ci cufundarea în mare, adevărata întoarcere acasă, dar mai ales plecarea în sine. Chiar dacă femeile se întorc la ele însele, chiar dacă îmbracă pielea de focă şi sunt gata de plecare, le vine greu să plece. Le vine realmente greu să renunţe la tot ce le-a ţinut atât de ocupate şi chiar să plece.

O prea îndelungată zăbovire în poveste, femeia-focă se usucă, pentru că şederea ei pe pământ este prea lungă. Suferinţele ei sunt cele pe care le îndurăm noi în circumstanţe similare. Pielea noastră se usucă. Pielea este organul cel mai sensibil: ne spune când ne e frig, sau prea cald, când suntem emoţionate sau speriate. Stând prea mult departe de casă, această capacitate de a percepe realmente ceea ce simţim, ceea ce gândim despre noi înşene şi despre toate celelalte lucruri, începe să scadă. Este aşa-numita „stare leming”[31]: nu mai simţim ce e prea mult sau prea puţin şi ne depăşim limitele.

Femeia-focă îşi pierde părul, se usucă, devine o umbră a celei ce fusese. Rămânând prea mult, şi noi ne pierdem ideile, legătura noastră cu sufletul slăbeşte, sângele nostru curge lent, fără vlagă. Femeia-focă începe să şchioapete, ochii ei îşi pierd strălucirea, vederea îi slăbeşte. Când ar fi trebuit de mult să ne fi întors acasă, ochii noştri nu mai au motiv să strălucească, oasele noastre sunt obosite, suntem cu nervii la pământ şi nu ne mai putem concentra.

---

31 Mici rozătoare din regiunea arctică, cunoscute pentru migraţiile lor în masă când aproape toate mor înecate în mare {n. trad.).

Pe dealurile împădurite din Indiana şi Michigan, trăieşte un grup de ţărani extraordinari, ai căror strămoşi au venit, acum mult timp, de prin zonele colinare din Kentucky şi Tennessee. Vorbirea lor abundă în greşeli gramaticale de tot felul, dar, fiind mari cititori ai Bibliei, folosesc cuvinte frumoase, răsunătoare, precum „nelegiuire”, „înmiresmat”, „cântări” 11. Au şi multe expresii plastice la adresa femeilor epuizate, inconştiente de starea lor. Oamenii de la ţară nu-şi şlefuiesc vorbele. Iau calupuri de cuvinte, le unesc în grupuri mari pe care le numesc fraze şi le dau drumul aşa cum le vin la gură. „A stat prea mult în ham”, „S-a deşelat de-atâta muncă”, „E aşa de obosită, că nu mai vede drumul spre staul”, inclusiv această expresie destul de dură: „Alăptează copii morţi”, la adresa femeii care îşi iroseşte viaţa într-o căsnicie, într-o activitate sau iniţiativă care nu-i aduce satisfacţii.

Femeia care rămâne mult timp departe de casă e din ce în ce mai puţin capabilă să înfrunte viaţa. În loc să aleagă nişte hamuri pe măsura ei, atârnă neputincioasă în cele ce i-au fost impuse. Şi e atât de obosită, încât trece pe lângă locul în care ar putea găsi alinare şi mângâiere, fără să-l vadă. Copiii ei morţi sunt ideile, aspiraţiile, preocupările în care nu există viaţă, şi care nu creează viaţă. Ea este tot mai extenuată, şi totodată arţăgoasă, tot mai intransigentă şi în acelaşi timp tot mai împrăştiată. Fitilul ei arde şi se scurtează văzând cu ochii. Oamenii numesc asta „epuizare”, dar este mai mult decât atât: este *hambre del alma*, foame sufletească. Şi nu există decât un singur leac: să se întoarcă acasă. Numai că femeia ştie acum că nu are de ales şi *trebuie* să se întoarcă.

În basm, promisiunea a fost încălcată. Bărbatul, uscat la rândul lui, cu acele şanţuri adânci, săpate pe obraz de o îndelungată singurătate, a reuşit să o aducă pe femeia-focă în casa şi în inima lui, făgăduindu-i că, după un anumit

timp, îi va înapoia pielea, iar ea va fi atunci liberă să rămână cu el sau să se întoarcă la ai săi.

Care femeie nu cunoaşte foarte bine aceste promisiuni încălcate? „Cum termin, am şi plecat. Imediat ce va fi posibil… Când vine primăvara, îmi iau zborul… La sfârşitul verii… Când copiii încep şcoala… Mai târziu, toamna, când copacii sunt atât de frumoşi… Nu, iarna nu poţi să te duci nicăieri… O să aştept primăvara, şi de data asta chiar plec”.

Întoarcerea acasă este extrem de importantă dacă femeia a stat prea mult timp departe, prinsă cu treburile lumeşti. Ce înseamnă „prea mult timp”? Pentru fiecare femeie înseamnă altceva, dar ajunge să spunem că toate ştim perfect când am rămas prea mult în lume. Ştim că ar fi trebuit deja să ne fi întors. Corpul nostru e aici şi acum, dar sufletul nostru e departe, foarte departe.

Tânjim după o viaţă nouă. Ne topim de dorul mării. Trăim doar până luna viitoare, doar până la sfârşitul semestrului, suntem nerăbdătoare să se termine iarna şi să ne simţim iarăşi vii, aşteptând mereu o dată, fixată mistic într-un moment al viitorului, când în sfârşit vom fi libere să facem lucruri extraordinare. Suntem sigure că vom muri dacă nu vom reuşi să facem cutare sau cutare lucru. Şi totul are un aer de doliu. Suntem neliniştite, disperate, nostalgice. Stăm ore în şir la fereastră, privind pierdute în zare. Şi nu e o indispoziţie trecătoare. E o stare persistentă şi, cu trecerea timpului, se intensifică.

Cu toate acestea, femeile îşi continuă rutina zilnică, cu un aer spăsit, simţindu-se oarecum vinovate. „Da, da, ştiu, spun ele. Ar fi trebuit, dar, dar, dar… Toţi aceşti „dar” din frazele lor trădează faptul că au zăbovit prea mult.

Femeia incomplet iniţiată, aflată în această stare de epuizare, se înşală crezând că va avea de câştigat în plan spiritual dacă rămâne, în loc să plece. Alte femei, aşa cum

se spune în Mexic, sunt tot timpul gata de *dar a algo un tirón fuerte*, să tragă mereu de mâneca Sfintei Fecioare, cu alte cuvinte, muncesc ca nebunele pentru a se face acceptate, pentru a arăta că sunt capabile.

Mai există însă şi alte motive de sfâşiere interioară. Femeile nu sunt obişnuite să-i lase pe ceilalţi să se descurce singuri. Ele pot fi adepte ale „litaniei copiilor”: „Dar copiilor mei le trebuie asta, copiilor mei le trebuie aia.” 12 Nu realizează că, sacrificându-şi nevoia lor de a se întoarce la sine, îşi învaţă copiii să facă aceleaşi sacrificii când vor fi mari.

Unele se tem că cei din anturajul lor nu le vor înţelege această nevoie. Şi se prea poate, de altfel, ca nu toată lumea să înţeleagă. Dar femeia trebuie ea însăşi să înţeleagă un lucru: când se întoarce acasă, urmându-şi ritmurile naturale, le permite şi celor din jurul ei să crească şi să se dezvolte, să-şi desăvârşească propria individuaţie.

Lupii nu-şi pun niciodată problema dacă să plece sau să rămână, pentru că acţionează, se reproduc, se odihnesc şi umblă dintr-un loc în altul, urmând anumite cicluri. Ei aparţin unui grup care redistribuie sarcinile atunci când unii membri sunt absenţi. Este bine să se trăiască astfel. E un mod de viaţă care ocroteşte integritatea femininului sălbatic.

Trebuie să mai spunem că reîntoarcerea acasă înseamnă pentru fiecare femeie altceva. Un prieten al meu, un pictor român, ştia că bunica lui se afla în faza ei de întoarcere acasă când îşi scotea un scăunel de lemn în grădina din spatele casei şi şedea acolo, cu ochii larg deschişi, privind soarele. „E un medicament foarte bun pentru ochii mei”, spunea ea. Ceilalţi ştiau că nu trebuie s-o deranjeze sau, dacă nu ştiau, nu le lua mult timp ca să afle. E important să înţelegem că reîntoarcerea acasă nu

este neapărat o chestiune de bani, ci de voinţă. Trebuie să spunem: „Plec”, şi chiar să plecăm. Putem desigur să întoarcem capul, aşa cum sugerează buna mea prietenă Jean, şi să spunem: „Plec, dar mă întorc”, însă fără să ne oprim din drum.

Sunt multe modalităţi de a ne întoarce acasă Majoritatea sunt prozaice, dar sunt şi unele sublime. Iată câteva activităţi cât se poate de obişnuite, despre care clientele mele spun că le înlesnesc reîntoarcerea... deşi trebuie să vă avertizez că poarta de acces spre sine nu este întotdeauna aceeaşi şi poate să se schimbe de la o lună la alta: să recitească un fragment dintr-o carte sau o poezie care le-a impresionat; să petreacă chiar şi câteva minute pe malul unui râu, al unui pârâiaş, al unui golf; să se lungească pe pământ, în lumina cernută printre ramurile copacilor; să stea cu omul iubit fără să aibă copiii prin preajmă; să şadă pe prispă împletind, croşetând sau curăţând fructe ori legume; să se plimbe o oră pe jos sau cu maşina, fără o ţintă anume, apoi să se întoarcă; să ia autobuzul spre o destinaţie necunoscută; să bată ritmul în timp ce ascultă muzică; să privească răsăritul soarelui; să meargă într-un loc unde luminile oraşului nu interferează cu cerul nopţii; să se roage; să aibă un prieten special; să se aşeze pe marginea unui pod, cu picioarele atârnând în gol; să ţină un prunc în braţe; să stea într-un bar lângă fereastră şi să scrie; să şadă într-un luminiş de pădure; să-şi usuce părul la soare; să-şi afunde mâinile într-un butoi cu apă de ploaie; să planteze flori, umplându-şi mâinile de noroi; să contemple frumuseţea, graţia şi înduioşătoarea fragilitate a oamenilor.

Întoarcerea acasă nu este deci neapărat o lungă şi istovitoare călătorie, dar nici nu trebuie să credem că ar fi ceva foarte simplu, întrucât, uşoară sau nu, această reîntoarcere trebuie să învingă o mare rezistenţă.

Mai există un motiv pentru care femeile amână să se întoarcă acasă, mult mai misterios, şi anume, tendinţa lor de a se identifica excesiv cu arhetipul vindecătoarei. Un arhetip este o forţă imensă, misterioasă şi instructivă în acelaşi timp. Stând aproape de acest arhetip, luându-l drept model – într-o anumită măsură –, stabilind o relaţie armonioasă cu el, avem numai de câştigat. Fiecare arhetip îşi are propriile caracteristici, cărora le corespunde numele dat de noi: marea mamă, copilul divin, eroul solar şi aşa mai departe.

Arhetipul marii vindecătoare concentrează în sine toate calităţile asociate unui vindecător, înţelepciune, bunătate, cunoaştere, grijă faţă de ceilalţi. Este bine deci să fim generoase, bune şi săritoare precum arhetipul marii vindecătoare. Dar numai până la un punct, dincolo de care atare atitudine începe să devină un impediment. Tendinţa femeilor „de a vindeca totul, de a rezolva totul” e o mare capcană, creată de cerinţele propriei noastre culturi, în marea lor majoritate presiuni pentru a demonstra că nu suntem aici doar ca să ne distrăm şi să nu facem nimic, că însemnăm şi noi ceva. Putem spune chiar că, în unele părţi ale globului, suntem obligate să demonstrăm că avem o valoare şi că, prin urmare, avem dreptul să trăim. Aceste presiuni sunt introduse în psihicul nostru când suntem încă foarte tinere şi incapabile să judecăm sau să opunem rezistenţă. Mai târziu, presiunile capătă forţă de lege… până când le contestăm.

Dar un singur om nu poate alina toate durerile unei lumi aflate în suferinţă. Putem răspunde numai celor care ne permit să ne întoarcem cu regularitate acasă. În caz contrar, lumina inimii noastre se stinge. Ajutorul pe care inima vrea să-l dea nu este întotdeauna pe măsura resurselor de care dispune sufletul. Dacă o femeie ţine la pielea sufletului său, va rezolva aceste probleme în funcţie

de cât de aproape este de „casă” şi de frecvenţa cu care a reuşit să se întoarcă acolo.

Deşi arhetipurile se pot manifesta prin noi, pentru scurte perioade de timp, în ceea ce numim experienţe numinoase, nicio femeie nu poate întruchipa un arhetip. Numai arhetipul însuşi poate fi veşnic activ, poate da totul şi poate dispune de o energie inepuizabilă. Putem încerca să imităm arhetipurile, fără a pierde însă din vedere că sunt idealuri de neatins pentru fiinţele umane, şi aşa trebuie să fie. Or, tocmai aici e capcana: femeile se istovesc, încercând zadarnic să întrupeze aceste idealuri. Şi pentru a nu cădea în ea, trebuie să înveţe să spună: „Ajunge!” şi „Opriţi muzica!”, dar să o spună cu convingere.

Femeia trebuie să se retragă pentru a reflecta în linişte şi a înţelege cum a intrat în capcana unui arhetip13. Ea trebuie să-şi recupereze şi să-şi dezvolte instinctul sălbatic fundamental care îi spune „până aici, niciun pas mai încolo”, „atât şi nimic mai mult”. Numai aşa va şti să-şi gestioneze resursele. E preferabil să se întoarcă acasă pentru o vreme, chiar dacă asta îi irită pe ceilalţi, decât să rămână, iar starea să i se înrăutăţească şi în cele din urmă să se târască, mai mult moartă decât vie.

Dacă aţi obosit, dacă sunteţi sătule de lume, dacă vă temeţi să puneţi punct şi să vă luaţi un răgaz pentru voi însevă, e timpul să vă treziţi. Acoperiţi cu o pătură gongul răsunător care vă cheamă permanent să-i ajutaţi pe unii şi pe alţii. Îl veţi găsi tot acolo când vă veţi întoarce şi veţi putea oricând să-l descoperiţi, dacă asta doriţi. Dacă nu ne întoarcem la timp acasă, ne dezechilibrăm. Regăsindu-ne pielea, reintrând în pielea noastră, vom fi mult mai eficiente la întoarcere în tot ceea ce facem. Se spune că „nu te mai poţi întoarce acolo de unde ai venit”. Evident, nu ne mai putem întoarce din nou în uter, dar ne putem

întoarce la casa sufletului. Şi nu numai că se poate. Este chiar necesar.

Desprinderea, plonjarea

Avem în noi instinctul de a reveni, de a ne întoarce în acest loc de care ne amintim. Avem capacitatea de a ne regăsi, noapte sau zi, propria casă. Ştim cum să ne întoarcem acolo. Oricât timp va fi trecut, noi tot vom găsi drumul înapoi. Mergem prin noapte, străbatem ţinuturi străine şi popoare necunoscute, fără vreo hartă, întrebând personajele stranii, întâlnite în drum, încotro s-o luăm.

Unde e „acasă”? Răspunsul la această întrebare e ceva mai complex. Acasă e un loc interior, situat mai curând în timp decât în spaţiu, un loc unde femeia se simte întreagă. Acasă este acolo unde un gând, un sentiment, pot fi întreţinute şi nu să ne fie întrerupte sau smulse, fiindcă altceva sau altcineva solicită timpul nostru şi atenţia noastră. De-a lungul secolelor, femeile au găsit nenumărate modalităţi prin care să-şi cucerească acest loc, să şi-l clădească, chiar şi atunci când muncile şi îndatoririle lor păreau să nu se mai termine.

Am înţeles prima dată lucrul acesta în comunitatea în care mi-am petrecut copilăria. Femeile credincioase se sculau înainte de cinci dimineaţa şi, în rochiile lor lungi, negre, cu basmalele trase pe ochi, străbăteau cenuşiul zorilor pentru a îngenunchea în naosul rece al bisericii. Aici, îşi îngropau faţa în mâinile aspre şi se rugau, îi vorbeau Domnului şi se umpleau de pace, putere şi înţelepciune. Mătuşa Katerin mă lua adesea cu ea. Într-o zi, i-am spus: „E atâta linişte şi-i atât de frumos aici!” Ea şi-a dus degetul la buze şi mi-a făcut cu ochiul: „Să nu zici nimănui. E un secret… unul mare de tot”. Şi aşa era, drumul spre biserică în zorii zilei şi întunericul naosului fiind în acea vreme singurele locuri în care era interzis să deranjezi o femeie.

E bine, e normal ca femeile să-şi afirme, prin toate mijloacele, dreptul lor de a se întoarce acasă. Acasă este o stare de spirit, o dispoziţie care ne permite să trăim în manieră susţinută sentimente ce nu pot fi întotdeauna trăite astfel în viaţa curentă: uimirea, viziunea, pacea, eliberarea de griji, de obligaţii şi de inutila vorbărie. Toate aceste comori trebuie ascunse în psihic, căci ele ne vor fi de folos, mai târziu, în lumea de sus.

Deşi pe pământ sunt multe locuri unde poţi merge pentru a „tatona" drumul spre această casă specială, locul în sine nu înseamnă acasă. Este doar vehiculul care leagănă eul şi-l adoarme, aşa încât să putem parcurge restul drumului singure. Asemenea vehicule cu care şi prin care femeia ajunge acasă sunt multe: muzica, arta, pădurea, marea, răsăritul soarelui, singurătatea. Ele ne conduc spre o benefică lume interioară, care are idei, ordine şi subzistenţă proprii.

Acasă este însăşi viaţa instinctuală care funcţionează la fel de bine ca un angrenaj bine uns, unde totul e la locul său, unde fiecare zgomot are raţiunea lui de a fi, unde lumina e plăcută, iar mirosurile ne calmează, în loc să ne alarmeze. Ce se va întâmpla la întoarcere nu are nicio importanţă. Important este ceea ce restabileşte echilibrul. Asta înseamnă „acasă".

Acolo avem timp nu doar să medităm, dar şi să învăţăm şi să redescoperim ce a fost uitat, abandonat şi îngropat. Acolo putem imagina viitorul şi cerceta totodată atent hărţile cicatricilor psihicului, pentru a vedea ce unde a dus şi încotro ne îndreptăm.

Iată ce scrie Adrienne Rich despre întoarcerea la Sine în tulburătorul său poem *Diving into the* Wreck14 (*Explorarea epavei*):

E acolo o scară.

E mereu acolo.

Legănându-se inocent
De-a lungul flancului goeletei…
Cobor…
Am venit să explorez epava…
Am venit să văd distrugerile suferite şi comorile din ea…

Cât priveşte momentul ideal pentru a ne întoarce acasă, un singur lucru pot să vă spun: când e timpul, e timpul. Chiar dacă nu sunteţi pregătite, chiar dacă mai sunt încă atâtea alte lucruri de făcut, chiar dacă astăzi e ziua voastră norocoasă. Când e timpul, e timpul. Femeia-focă se întoarce în mare, nu pentru că vrea ea, sau fiindcă e o zi numai bună pentru aşa ceva, ori pentru că totul e în ordine în viaţa ei; niciodată nu va fi totul în perfectă ordine pentru nimeni. Ea pleacă, pentru că a venit timpul, şi deci trebuie să plece.

Fiecare are metodele sale preferate de a nu găsi timp să se întoarcă acasă. Dar când ne-am regăsit ritmurile noastre instinctive, sălbatice, avem obligaţia psihică de a ne organiza în aşa fel viaţa încât să trăim tot mai mult în armonie cu propriile noastre ritmuri. Argumentele pro şi contra întoarcerii acasă nu servesc la nimic. Când e timpul, e timpul 15.

Unele femei nu se întorc niciodată acasă şi îşi trăiesc viaţa în *zona zombi*. Cel mai grav, în această stare golită de viaţă, este că femeia acţionează, merge, vorbeşte, însă nu mai simte efectele când ceva nu e în regulă. Dacă le-ar simţi, durerea ar determina-o să ia imediat măsuri pentru a îndrepta situaţia.

Dar nu, femeia aflată într-o astfel de stare merge înainte orbeşte, fără a lua seama la suferinţa pricinuită de pierderea casei. Este oarbă şi *sparat*, cum se spune în Bahamas, pentru a da de înţeles că sufletul a părăsit-o, astfel că, orice face, ea nu mai simte că trăieşte cu

adevărat. Are ciudata senzaţie că face multe lucruri, care însă nu-i aduc nici cea mai mică satisfacţie. Crede că face ce vrea, dar comoara din mâinile ei s-a făcut pulbere. Nemulţumirea aceasta îşi are însă rolul său. Este poarta secretă către schimbare, către o viaţă plină de sens.

Femeile cu care am lucrat şi care nu s-au mai întors acasă de douăzeci de ani, sau chiar mai mult, plâng întotdeauna când pun din nou piciorul în acest tărâm al psihicului. Din felurite motive, aparent bune la vremea respectivă, au petrecut ani şi ani acceptând un exil permanent, departe de patria lor natală; uitaseră ce bine e când cade ploaia peste pământul însetat.

Pentru unele femei, această reîntoarcere înseamnă să se dedice unei activităţi anume. Femeile încep să cânte din nou, după ce ani de zile au refuzat să o facă. Învaţă ceva ce doreau de mult să înveţe. Caută persoanele şi lucrurile pierdute din viaţa lor. îşi regăsesc glasul şi încep să scrie. Se odihnesc. îşi creează un colţişor al lor în lume. Iau decizii importante. îşi pun amprenta personalităţii lor în tot ceea ce înfăptuiesc.

Pentru altele, acasă poate fi o pădure, un deşert, o mare. În realitate, casa este holografică. Chiar şi un singur copac, un singur cactus din vitrina unei florării poate să o conţină în întregime. Poate fi la fel de bine un iaz cu ape liniştite sau o frunză galbenă căzută pe asfalt, o picătură de apă pe piele sau un vas roşu din lut ce aşteaptă să primească un smoc de rădăcini. Cu ochii sufletului, o putem vedea în multe locuri.

Cât timp putem rămâne acolo? Cât mai mult posibil, sau până redevenim noi însene. Cât de des trebuie să ne reîntoarcem? Mult mai des dacă suntem „sensibile” şi foarte active în lumea exterioară. Ceva mai rar dacă avem pielea mai tare şi dacă suntem mai puţin expuse. Fiecare femeie ştie în forul său interior cât de des trebuie să se

întoarcă acasă şi pentru cât timp. Măsura ne-o dă strălucirea ochilor noştri, bucuria noastră de a trăi, vitalitatea simţurilor noastre.

Cum putem păstra un echilibru între nevoia de a ne întoarce acasă şi existenţa noastră cotidiană? Prevăzând această întoarcere în viaţa noastră. E surprinzător cât de uşor îşi găseşte femeia timp când cineva din familie se îmbolnăveşte, când un copil are nevoie de ea, când se strică maşina sau când o doare o măsea. Întoarcerii acasă trebuie să-i acordăm aceeaşi importanţă şi, dacă e necesar, să-i atribuim chiar proporţii de criză. Căci, de nu plecăm la timp, mica fisură din sufletul nostru devine o prăpastie, iar prăpastia, un hău înspăimântător.

Dacă femeia respectă aceste ritmuri, şi cei din jurul său vor învăţa să le respecte. Ea poate fi „acasă”, ieşind din monotonia rutinei cotidiene şi ofer indu-şi un timp doar pentru sine. Acest „doar pentru sine” înseamnă pentru fiecare femeie altceva. Pentru unele, să se închidă într-o odaie, rămânând în acelaşi timp accesibile celorlalţi. Altele, în schimb, nu trebuie să fie cu niciun chip deranjate în aceste momente. Nimic de genul: „Mamă, mamă, unde-mi sunt pantofii?” sau „Ne trebuie, dragă, ceva de la piaţă?”

Pentru această femeie, liniştea este calea de acces spre casa profundă. Liniştea, cu *L* mare. *No me molestes*. Pentru ea, foşnetul vântului prin copaci este linişte. Pentru ea, vuietul unui torent de munte este linişte. Pentru ea, tunetul furtunii este linişte. Pentru ea, ordinea firească a naturii, care nu cere nimic în schimb, este liniştea dătătoare de viaţă. Fiecare femeie alege potrivit nevoilor şi posibilităţilor sale.

Oricare ar fi timpul rezervat întoarcerii acasă, o oră sau câteva zile, nu uitaţi că şi alţii pot să se ocupe de pisicile voastre, chiar dacă pisica voastră spune că numai

voi ştiţi să o îngrijiţi. Câinele va încerca să vă facă să credeţi că abandonaţi un copil pe autostradă, dar vă va ierta.

Iarba se va îngălbeni puţin, dar îşi va reveni. Fiul o să vă lipsească. Şi el o să vă simtă lipsa, dar ce fericiţi veţi fi amândoi când vă veţi revedea. Soţul o să bombăne, dar o să-i treacă. Şeful o să vă ameninţe, dar o să-i treacă şi lui. Să rămâneţi prea mult timp departe de casă ar fi o nebunie. Sănătos este să plecaţi.

Când mediul cultural, societatea sau psihicul nu sprijină acest ritm al întoarcerii acasă, multe femei învaţă să sară peste poartă sau să treacă pe sub gard. Ele au boli cronice şi fură timp pentru a citi în pat. Afişează un zâmbet forţat, ca şi cum totul ar merge bine, şi îşi continuă încet, dar sigur, lucrarea lor subterană pentru a rezista.

Dacă ritmul întoarcerii lor acasă este perturbat, multe femei cred că, pentru a se elibera şi a pleca, trebuie să se certe cu şeful, cu copiii, cu părinţii sau cu partenerul lor. Aşa se face că, în mijlocul unei discuţii aprinse, femeia spune: „Ei bine, plec! Dacă eşti aşa un… şi nu-ţi pasă absolut deloc de… atunci eu plec”. Şi pleacă trântind uşa.

Femeia obligată să lupte pentru ceea ce este al ei, se simte perfect îndreptăţită în dorinţa-i de a se întoarce acasă. E interesant de remarcat că lupii pot să se bată, dacă trebuie, pentru a obţine ceea ce vor, indiferent că e vorba de hrană, somn, un partener sau linişte. Să lupţi pentru ceea ce vrei este deci o reacţie instinctuală normală când ai de înfruntat diverse obstacole. Totuşi, pentru multe femei, această luptă trebuie dusă de asemenea, sau numai, înăuntrul lor, împotriva complexului interior care neagă nevoile lor reale. Pe de altă parte, faptul de a fi fost acasă şi de a fi revenit de acolo îi permite femeii să respingă mult mai uşor o cultură agresivă.

Dacă trebuie să se bată de fiecare dată când vrea să

plece, poate ar trebui să analizeze mai atent relaţiile cu cei apropiaţi, încercând să-i facă să înţeleagă că se va simţi cu totul altfel când se va întoarce, că nu-i abandonează, dar că învaţă să fie din nou ea însăşi şi să revină la adevărata ei viaţă. Iar dacă este artistă, ar fi bine să se înconjoare de oameni care îi înţeleg această nevoie, căci poate să-i fie necesar, mai mult decât altor femei, să sape în pământul psihic al casei sufletului pentru a învăţa ciclurile creaţiei. În concluzie, fiţi concise, dar convingătoare. Prietena mea, Normandi, o scriitoare talentată, a reuşit în cele din urmă să găsească formula ideală: „Plec”. Rostiţi-o, apoi plecaţi.

Fiecare femeie are propriile sale criterii în stabilirea duratei unui sejur util şi/sau necesar „acasă”. Cele mai multe dintre noi nu pot rămâne acolo atât cât şi-ar dori; de aceea, rămân atât cât pot. Din când în când reuşim să rămânem atât cât trebuie, iar uneori, cât să nu resimţim lipsa a ceea ce am lăsat. Alteori facem imersii şi ieşiri la suprafaţă în serie. În general, femeile care se întorc din nou la ritmurile lor naturale alternează toate acestea în funcţie de nevoi şi de împrejurări. Un lucru e sigur: e bine să avem tot timpul o valijoară pregătită lângă uşă. Pentru orice eventualitate.

Femeia medială: Respiraţia sub apă

În poveste, se ajunge la un compromis ciudat. În loc să-şi abandoneze fiul sau să-l ia definitiv cu ea, femeia-focă îl duce în vizită la cei ce trăiesc în adânc. Copilul, în virtutea sângelui matern ce-i curge în vene, este recunoscut ca membru al clanului focilor. Şi acolo, în casa de sub apă, el este educat conform naturii sufletului sălbatic.

Copilul reprezintă o nouă ordine în psihic. Mama-focă i-a insuflat în plămâni ceva din propriul ei suflu, animându-l într-un mod oarecum special şi transformându-l, în termeni psihologici, într-o fiinţă medială16, capabilă să

arunce o punte între cele două lumi. Dar, cu toate că acest copil este iniţiat în lumea de jos, nu poate rămâne acolo. Trebuie să revină pe pământ. El are deci un rol aparte. Copilul care a plonjat în adânc şi a ieşit din nou la suprafaţă nu este întru totul eu, nici întru totul suflet, ci ceva intermediar.

În fiecare femeie, în străfundurile fiinţei sale, există ceea ce Toni Wolff, un psihanalist de formaţie jungiană care a trăit în prima jumătate a secolului XX, numea „femeia medială”. Situată între lumea realităţii consensuale şi cea a inconştientului mistic, ea mediază între cele două lumi şi poate transmite şi recepta două sau mai multe categorii de valori sau idei. Este cea care dă viaţă noilor idei, schimbă ideile învechite cu altele inovatoare, asigură comunicarea între lumea raţionalului şi lumea imaginarului. „Aude”, „ştie”, „simte” ce trebuie să se întâmple.

Acest punct median între lumea raţiunii şi cea a imaginaţiei, între gânduri şi sentimente, între spirit şi materie – între toate contrariile şi toate nuanţele de sens imaginabile – este casa femeii mediale. Femeia-focă din poveste este o personificare a sufletului. Ea poate să trăiască în toate lumile, în lumea de sus, cea a materiei, precum şi în îndepărtata lume de jos, care este casa ei spirituală. Dar nu poate rămâne mult timp pe pământ. Ea şi pescarul, eul psihicului, dau viaţă unui copil care, la fel, poate trăi în ambele lumi, însă nu poate rămâne mult timp în casa sufletului.

Împreună, femeia-focă şi copilul formează, în psihicul feminin, un sistem asemănător unei echipe de intervenţii. Femeia-focă, sinele sufletesc, transmite din apă gânduri, idei, sentimente, impulsuri către şinele medial, care la rându-i le duce pe pământ, în conştiinţa lumii obiective. Sistemul funcţionează şi în sens invers. Evenimentele din

viaţa de zi cu zi, traumele şi bucuriile noastre trecute, temerile şi speranţele noastre pentru viitor, trec din mână în mână şi ajung la suflet, care le comentează în visele noastre nocturne, îşi transmite sentimentele prin corpul nostru sau ne străfulgeră cu un moment de inspiraţie ce va da naştere unei idei.

Femeia Sălbatică este o combinaţie de bun-simţ şi simţ al sufletului. Femeia medială este dublul său şi are şi ea această dublă calitate. Ca şi copilul din poveste, femeia medială aparţine acestei lumi, dar poate cu uşurinţă să coboare în adâncurile sufletului. Unele femei se nasc cu acest dar. Altele îl cultivă cu migală. Nu are de altfel nicio importanţă cum îl dobândesc. În orice caz, întoarcerea regulată acasă are drept efect, printre altele, întărirea femeii mediale a psihicului de fiecare dată când o femeie face drumul dus-întors.

Din nou la suprafaţă

Este minunat să ne putem întoarce la casa noastră sălbatică, dar şi dureros totodată, de vreme ce nu putem rămâne acolo. Oricât de fascinant ar fi, nu putem rămâne veşnic sub apă. Vine o clipă când trebuie să ieşim din nou la suprafaţă. Precum Ooruk, care este depus cu grijă pe ţărmul stâncos, revenim la viaţa noastră de fiecare zi cu un suflu nou. Dar chiar şi aşa, e trist să ne trezim din nou singure, pe mal. În străvechile ritualuri mistice, iniţiaţii reveneau în lume cu aceeaşi senzaţie dulce-amară. Erau fericiţi, revigoraţi, dar şi un pic nostalgici la început.

Leacul acestei tristeţi femeia-focă ni-l dă când îi spune copilului: „Voi fi mereu cu tine. Ajunge doar să atingi obiectele pe care le-am atins eu, beţişoarele pentru aprins focul, *ulu* – cuţitaşul meu, vidrele şi focile pe care le-am sculptat în piatră, iar eu voi sufla în plămânii tăi un vânt, ca tu să-ţi poţi cânta cântecele” 17. Cuvintele ei conţin un tip special de promisiune sălbatică. Ele ne

îndeamnă să nu pierdem vremea tânjind să ne întoarcem. Dimpotrivă, căutând să înţelegem aceste unelte, interacţionând cu ele, îi vom simţi prezenţa, ca şi cum am fi pielea unei tobe în care bate o mână sălbatică.

Acestea sunt, pentru inuiţi, uneltele unei „femei adevărate”. De ele are nevoie femeia pentru a-şi „croi” propria viaţă. Cuţitul său taie, ajustează, eliberează, dă formă materialelor. Îndemânarea cu care foloseşte beţişoarele îi permite să aprindă focul în cele mai vitrege condiţii. Iar sculpturile sale în piatră exprimă cunoaşterea ei mistică, puterea ei tămăduitoare, legătura ei cu lumea spirituală.

În termeni psihologici, aceste metafore reprezintă forţele inerente naturii sălbatice. În psihologia jungiană clasică, unii ar putea numi acest tandem „axa eu-sine”. În limbajul basmelor, cuţitul este, printre altele, un instrument vizionar care-i permite să străpungă întunericul şi să vadă lucrurile ascunse. Beţişoarele pentru aprins focul reprezintă capacitatea de a-şi produce propria hrană, de a transforma vechea existenţă într-o viaţă nouă, de a respinge negativitatea. Pot fi considerate reprezentarea unui imbold lăuntric ce fortifică elementele de bază ale psihicului. În mod tradiţional, confecţionarea fetişurilor şi talismanelor ajută eroina sau eroul din basm să-şi amintească mereu că forţele lumii spirituale nu sunt departe.

Pentru femeia modernă, *ulu*, cuţitul, simbolizează intuiţia, voinţa, capacitatea de a înlătura ce e inutil, de a-şi trasa obiective clare, de a-şi croi noi începuturi. Focul pe care ştie să-l aprindă demonstrează puterea ei de a se ridica în urma unui eşec, de a-şi crea propria pasiune, dar şi de a face scrum un anumit lucru, dacă este necesar. Sculpturile în piatră întruchipează memoria conştiinţei sale sălbatice, legătura sa cu viaţa naturală instinctuală.

Ca şi copilul femeii-focă, descoperim că, apropiindu-ne de creaţiile mamei-suflet, ne pătrundem de suflul ei vital. Deşi s-a întors printre ai săi, îi putem simţi întreaga forţă graţie puterilor noastre feminine – intuiţiei, pasiunii, legăturii cu natura sălbatică. Ea ne promite că, intrând în contact cu instrumentele forţei psihice, îi vom simţi suflul. Respiraţia ei se va uni cu a noastră, şi vom fi impregnate de vântul sacru al cântului. Bătrânii inuiţi spun că, ori de câte ori suflarea unui zeu se amestecă cu suflarea omului, omul creează o poezie profundă şi sacră18.

Această poezie sacră şi aceste cântări sunt ceea ce căutăm. Vrem cuvinte şi cântece puternice care să se audă sub apă şi pe pământ. Acest cânt sălbatic este şansa noastră de a folosi limbajul sălbatic deprins în adâncul mării. Când îşi rosteşte adevărul său, când dă curs intenţiilor şi sentimentelor sale şi rămâne fidelă naturii sălbatice, femeia cântă, trăieşte în râul sălbatic al amplei respiraţii a sufletului. O astfel de viaţă este un ciclu în sine, care trebuie să continue, să continue, să continue…

Iată de ce Ooruk nu încearcă să plonjeze iar sub apă, şi nici nu imploră să-şi însoţească mama când ea înoată înspre larg şi se face nevăzută. Iată de ce rămâne pe uscat. Are promisiunea ei. Când revenim în vacarmul lumii, şi mai ales dacă am fost în vreun fel izolate în timpul călătoriei noastre acasă, oamenii, maşinile, diferitele obiecte ne par oarecum stranii. Chiar şi flecăreala celor apropiaţi ne sună puţin ciudat în urechi, şi e firesc. Dar sentimentul că ne aflăm într-o lume necunoscută se risipeşte după câteva ore sau câteva zile. Vom putea apoi dedica o bună bucată de timp vieţii noastre cotidiene, stimulate de energia acumulată în cursul acestei călătorii şi de comuniunea cu sufletul sălbatic prin exerciţiul solitudinii.

În poveste, copilul femeii-focă începe să-şi folosească natura medială. Devine toboşar, cântăreţ, povestitor. În

interpretarea poveştilor, se consideră că cel ce cântă la tobă devine inima vieţii ce trebuie să se nască. Toboşarul poate să sperie, să alunge, dar şi să atragă. Cântăreţul transmite mesajele marelui suflet către şinele lumesc şi invers. Prin natura şi tonul vocii sale, cântăreţul poate să distrugă, să demoleze, să zideascâ, să creeze. Iar despre povestitor se spune că s-a apropiat de zei pe furiş şi i-a auzit vorbind în somn 19.

Prin toate aceste acte creative, copilul trăieşte ceea ce femeia-focă i-a insuflat, ceea ce el a învăţat sub apă, relaţia cu sufletul sălbatic. Suntem atunci pline de cânturi, de ritmuri de tobe, de cuvinte auzite şi de propriile noastre cuvinte, de noi poeme, de noi moduri de a vedea, de a gândi şi acţiona. În loc să căutăm să prelungim momentul magic, pur şi simplu îl trăim. În loc să opunem rezistenţă sau să respingem sarcinile pe care noi ni le-am ales, ne mişcăm cu uşurinţă printre ele, pline de viaţă, de idei noi, şi dornice să vedem ce se va mai întâmpla. Omul care, în cele din urmă, s-a întors acasă a supravieţuit experienţei de a fi fost dus în larg de marile spirite-foci.

Exerciţiul singurătăţii

În ceaţa cenuşie a dimineţii, fiul, devenit adult, îngenunchează pe o stâncă din mare şi stă de vorbă cu nimeni alta decât chiar cu femeia-focă. Această practică cotidiană deliberată a solitudinii şi comuniunii îi permite să fie aproape de casă, nu doar plonjând spre sălaşul sufletului pentru o perioadă mai îndelungată, dar, la fel de important, chemând, pentru scurt timp, sufletul la suprafaţă.

Pentru a intra în dialog cu femininul sălbatic, femeia trebuie o vreme să părăsească lumea şi să se afunde într-o stare de singurătate, în sensul cel mai vechi al termenului. Cu mult timp în urmă, cuvântul englez *alone* (singur) se scria în două cuvinte: *all one20*. A fi *all one* însemna a fi

„în întregime unul”, „în deplină unitate”. Acesta e de fapt scopul singurătăţii. Este cel mai bun remediu al stării de epuizare, atât de comună femeii moderne, care o face „să sară pe cal şi să fugă încotro vede cu ochii”, cum spune un vechi dicton.

Singurătatea nu este, cum cred unii, lipsă de energie sau de acţiune, ci un adevărat corn al abundenţei resurselor sălbatice pe care ni le oferă sufletul. Odinioară, aşa cum reiese din scrierile doctorilor-vraci, călugărilor şi misticilor, singurătatea liber consimţită era un paliativ, dar şi o măsură preventivă. Oamenii recurgeau la ea pentru a-şi vindeca oboseala şi a preveni extenuarea. O foloseau şi ca oracol – ca modalitate de a-şi asculta fiinţa interioară, de a-i cere sfaturi şi îndrumări, imposibil de auzit în tumultul vieţii de fiecare zi.

Femeile din antichitate, ca şi femeile aborigene din zilele noastre, rezervau un loc sacru acestei căutări, acestei comuniuni. Se spune că aceasta avea loc, în mod tradiţional, în timpul menstrelor – căci în acea perioadă femeia este mult mai aproape de cunoaşterea de sine decât de obicei, bariera dintre conştient şi inconştient fiind acum mai permeabilă. Sentimente, amintiri, senzaţii, care sunt în mod normal ţinute departe de conştiinţă, ajung aici fără a mai întâmpina vreo rezistenţă. Dacă se abandonează solitudinii în timpul acelei perioade, femeia are mai mult material de analizat.

Vorbind cu femeile triburilor din America de Nord, Centrală şi de Sud, precum şi cu descendentele unor triburi slave, am aflat însă că aceste „locuri ale femeilor” erau folosite în orice moment, nu doar în perioada delicată. În plus, fiecare femeie îşi avea „locul” său – un anume un copac, un loc pe malul apelor, în pădure ori în pustiu, o peşteră marină.

Experienţa mea de psihanalist mă face să cred că

mare parte din tulburările premenstruale ale femeii moderne reprezintă nu doar un sindrom fizic, ci pot fi atribuite în egală măsură faptului că nu i se permite să acorde suficient timp regenerării şi reînnoirii21. Mă amuză ori de câte ori aud pe câte cineva citându-i pe primii antropologi, care ziceau că, în multe triburi, femeile în timpul ciclului menstrual erau considerate „impure” şi obligate să părăsească satul în acea perioadă. Dar toate femeile ştiu că, şi dacă ar fi existat o astfel de exilare rituală forţată, fiecare dintre ele, fără excepţie, când venea acest moment, părăsea satul tristă şi cu capul plecat până dispărea din văzul celorlalţi, apoi brusc începea a dănţui, şi aşa, râzând, parcurgea tot restul drumului.

Dacă, la fel ca în poveste, practicăm regulat o solitudine voluntară, înlesnim comunicarea cu sufletul sălbatic, care înoată spre ţărmul nostru. Facem lucrul acesta nu doar pentru a ne „apropia” de natura noastră sălbatică, ci, ca în tradiţia mistică din vremuri imemoriale, pentru a pune întrebări şi a asculta sfaturile sufletului.

Cum chemăm sufletul? Mijloace sunt multe: ne ajută muzica, pictura, scrisul, ritmul tobei ori al alergării, ideile şi stările de spirit înălţătoare, meditaţia, contemplaţia, liniştea, rugăciunea, ceremoniile, ritualurile. Ele toate sunt modalităţi de a chema sufletul, de a-l face să iasă din lăcaşul său.

Eu însă recomand acele metode care nu necesită nici recuzită, nici locuri speciale, şi care pot fi utilizate la fel de uşor un minut sau o zi întreagă. E de ajuns să ne folosim mintea. Fiecare dintre noi are cel puţin o stare mentală în care practică în mod obişnuit acest gen de solitudine. În ce mă priveşte, singurătatea este ca o pădure pliabilă pe care o port pretutindeni cu mine şi pe care o desfăşor în jurul meu ori de câte ori simt nevoia. Stau atunci sub arborii bătrâni şi falnici ai copilăriei mele. Aici, în acest loc

special, pun întrebări şi primesc răspunsuri, apoi strâng din nou pădurea, aducând-o, până data viitoare, la dimensiunile unui bileţel de iubire. Este o experienţă imediată, concisă şi instructivă.

Singura cerinţă, pentru practica solitudinii, e să ne deconectăm de la ceea ce ne-ar putea distrage. O femeie poate învăţa să ignore celelalte persoane, zgomotul, pălăvrăgeala, chiar şi în mijlocul discuţiilor aprinse ale unui consiliu de administraţie, chiar şi într-o casă plină de rubedenii care cântă, dansează şi chefuiesc într-o veselie. Dacă aţi fost adolescente, ştiţi foarte bine cum să procedaţi. La fel şi dacă aţi fost mama unui copil insomniac. Nu-i deloc greu. Mai greu e să ne amintim s-o practicăm.

Deşi am prefera să petrecem mai mult timp în casa sufletului, fără ca nimeni să ştie unde suntem şi să ne întoarcem cât mai târziu cu putinţă, la fel de util este să practicăm solitudinea într-un loc plin de lume. Poate părea ciudat la început, însă, realmente, oamenii vorbesc tot timpul cu sufletul lor. În loc să intre în această stare în mod conştient, mulţi ajung aici pe neaşteptate sau în timpul unei reverii.

Nefiind însă prea bine văzute, am învăţat să ascundem aceste perioade de comunicare cu sufletul în spatele unor termeni banali. Şi spunem: „vorbeşte cu sine însăşi”, „s-a cufundat în gânduri”, „priveşte în gol”, „visează cu ochii deschişi”. Cultura noastră ne impune acest limbaj eufemistic, pentru că, din nefericire, încă din copilărie am fost învăţate să ne ruşinăm când suntem surprinse conversând cu sufletul, mai ales în medii atât de plate cum sunt şcoala sau locul de muncă.

În lumea educaţiei şi a afacerilor, timpul pe care cineva îl petrece cu sine este considerat oarecum neproductiv, când de fapt este cel mai fecund. Sufletul

sălbatic ne îmbogăţeşte imaginaţia oferindu-ne idei, iar noi le analizăm pentru a decide pe care le vom adopta, care sunt cele mai potrivite, cele mai eficiente. Comuniunea cu sufletul face din noi nişte persoane sclipitoare, dornice să-şi afirme talentele, oricare ar fi acestea. Această scurtă, instantanee chiar, unire deliberată ne încurajează să ne trăim viaţa interioară, aşa încât în loc s-o îngropăm în ruşine, în teama de represalii sau de atacuri, în letargie, în complezenţă sau în tot felul de scuze şi justificări limitative, o lăsăm să vibreze, să strălucească, să ţâşnească în exterior pentru ca toată lumea să o vadă.

Dincolo de informaţiile ce le putem culege în problemele care ne interesează, exerciţiul singurătăţii ne permite să ne evaluăm sub orice aspect dorim. Aşa cum am văzut, copilul din poveste a rămas şapte zile şi şapte nopţi în adâncul mării – ceea ce reprezintă însuşirea unuia din cele mai vechi ritmuri ale naturii. Şapte este adeseori considerat un număr feminin, un număr mistic, asociat cu împărţirea în patru faze a ciclului lunar (luna nouă, primul pătrar, luna plină, ultimul pătrar) ca şi a celui menstrual. În străvechile tradiţii etnice feminine, se obişnuia în timpul fazei de lună plină să se facă propriul bilanţ şi să se analizeze starea prieteniilor, a vieţii de familie, a partenerului şi copiilor.

Asta putem să o facem doar în singurătate, pentru că atunci reunim toate aspectele sinelui, le sondăm, le cercetăm, încercând să aflăm care sunt, în acel moment, nevoile lor/ale noastre/ale sufletului şi căutând să le satisfacem, dacă este posibil. Putem obţine astfel informaţii de importanţă vitală privind situaţia noastră. Sunt multe aspecte ale vieţii noastre ce trebuie să fie în mod constant evaluate: habitatul, activitatea profesională, viaţa creativă, familia, partenerul, copiii, părinţii, sexualitatea, viaţa spirituală şi aşa mai departe.

Unitatea de măsură folosită în această evaluare este simplă: Cine are mai puţină nevoie? Cine are mai multă nevoie? întrebăm din sinele nostru instinctual – inspirate nu de o logică rece, şi nici de eul nostru, ci de Femeia Sălbatică – ce acţiuni, ce modificări sunt necesare, unde trebuie să strângem sau să slăbim şurubul. Mai suntem în spirit şi în suflet pe calea cea bună? Viaţa noastră interioară transpare la exterior? Ce trebuie susţinut, protejat, consolidat sau ameliorat? Ce trebuie corectat, eliminat sau transformat?

După o perioadă de practică, efectele cumulative ale solitudinii deliberate încep să acţioneze ca un sistem respirator vital, un ritm natural de acumulare de cunoştinţe, de mici ajustări şi eliminare permanentă a ceea ce e inutil. Este nu doar puternică, ci şi pragmatică, pentru că solitudinea se hrăneşte cu foarte puţin; are nevoie mai cu seamă de intenţie şi perseverenţă, şi poate fi practicată oriunde şi oricând. Cu timpul, ajungi să-i pui spontan întrebări sufletului. Uneori se poate să ai o singură întrebare. Alteori să nu ai niciuna, ci doar dorinţa de a sta pe stâncă, liniştită, aproape de suflet, respirând împreună cu el.

Ecologia naturală a femeilor

Povestea spune că mulţi încearcă să vâneze sufletul, să-l prindă şi să-l ucidă, dar niciun vânător nu izbuteşte. Este încă o aluzie privind indestructibilitatea sufletului sălbatic pe care o întâlnim în poveşti. Chiar şi atunci când munca, relaţiile sexuale, jocul sau odihna decurg în afara ritmurilor noastre naturale, nu Femeia Sălbatică moare; noi suntem cele epuizate. îmbucurător este însă faptul că putem face totuşi corecţiile necesare şi reveni la ritmurile noastre naturale. Prin dragoste, prin grijă faţă de anotimpurile noastre naturale, evităm ca viaţa să ne fie antrenată în ritmul, în dansul, în foamea altcuiva.

Validându-ne propriile noastre ritmuri în materie de sex, creaţie, odihnă, muncă şi joc, reînvăţăm să definim, să distingem simţurile şi anotimpurile noastre sălbatice.

Ştim că nu putem trăi o viaţă confiscată. Ştim că vine o vreme când trebuie să abandonăm, pentru un timp, tot ce aparţine lumii, fiinţe sau lucruri. Am aflat că suntem asemenea amfibienilor. Putem trăi pe pământ, dar nu pentru totdeauna, nu fără a ne reîntoarce periodic la casa noastră din adâncuri. Culturile supercivilizate şi opresive caută să împiedice această întoarcere. Mult prea des femeia este constrânsă să stea departe de apă până ajunge străvezie.

Dar când din mijlocul apelor se înalţă chemarea de a se întoarce acasă pentru o perioadă mai mare de timp, cineva în ea o aude. Ea o aştepta de fapt, de mult. Şi o va urma. Căci, într-ascuns sau nu, se pregătise. Ajutată fiind de toţi aliaţii ei din psihic, îşi va redobândi capacitatea de a se întoarce. Acest proces înnoitor îl regăsim în fiecare dintre noi. Prin îndatoririle noastre, noi toate suntem legate de pământ. Şi totuşi, chemarea din largul mării se adresează nouă tuturor. Noi toate trebuie să ne întoarcem.

Niciuna din aceste modalităţi de a reveni acasă nu depinde de situaţia economică, de poziţia socială, de educaţie sau de mobilitatea fizică. Chiar privind un singur fir de iarbă, un petec mic de cer, o buruiană crescând stingheră într-o crăpătură din asfalt, intrăm instantaneu în rezonanţă cu ritmurile noastre naturale, cu natura. Noi toate putem înota în mare. Toate putem sta de vorbă cu foca de pe stâncă. Toate femeile trebuie să trăiască această comuniune: mamele cu copii, femeile îndrăgostite, femeile singure, femeile care lucrează, femeile deznădăjduite, femeile de succes, femeile cu mari responsabilităţi profesionale, femeile introvertite, femeile extravertite.

Jung spunea: „Ar fi mult mai bine dacă ne-am recunoaşte sărăcia noastră spirituală (…) Când spiritul se îngreunează, el se transformă în apă (…) Drumul sufletului (…) conduce de aceea spre apă” 22. Revenirea acasă şi perioadele când ne întreţinem cu foca de pe stânca din mare, sunt actele noastre de ecologie naturală şi integrală, căci ele toate sunt o întoarcere spre apă, o întâlnire cu prietena sălbatică, cea care, mai mult decât oricine altcineva, ne iubeşte neobosit, fără rezerve, îndelung răbdătoare. E de ajuns să privim în adâncul acelor ochi „sălbatici, înţelepţi şi iubitori”.

CAPITOLUL 10

Ape limpezi: Hrana vieţii creative

Creativitatea îmbracă mereu alte forme. E asemeni unui spirit orbitor ce ne apare tuturor, greu însă de descris, căci nimeni nu vede acelaşi lucru în acea străfulgerare luminoasă. Mânuirea penelului şi a culorii, micile aplicaţii colorate, tapetul sunt dovezi ale existenţei sale? Dar hârtia şi condeiul, bordurile înflorite ce străjuiesc aleile grădinilor, crearea unei universităţi? Ei bine, da! Să calci impecabil un guler, să pregăteşti o revoluţie? De asemenea! Să mângâi frunzele unei plante, să demolezi o „mare afacere”, să înlături ce-i de prisos, să-ţi găseşti propria voce, să ştii să iubeşti? Da! Să ţii în braţe trupuşorul cald al noului-născut, să creşti un copil până devine adult, să ajuţi o naţie îngenuncheată să se ridice? Da! Să ai grijă de căminul tău ca de o grădină, căci asta şi este, să cauţi aurul psihicului, să găseşti cuvântul potrivit, să coşi o perdea albastră? Da, toate acestea sunt rodul vieţii creative. Ele toate aparţin Femeii Sălbatice, râului de sub râu, *Rio Abajo Rio*, care curge în viaţa noastră.

Pentru unii, viaţă creativă înseamnă idei, pentru alţii, fapte. Se pare însă că, în majoritatea cazurilor, viaţa creativă constă în simplul fapt de a fi. Nu-i vorba de

virtuozitate, care este şi ea foarte bună. Ci de iubire. O atât de mare iubire pentru ceva sau cineva – pentru un om, un cuvânt, o imagine, o idee, pentru ţara ta sau pentru întreaga umanitate – încât, cu această bogăţie, nu poţi decât să creezi. Nu se pune problema să vrei, nu este un act individual de voinţă; e pur şi simplu ceva ce trebuie să faci.

Forţa creatoare curge prin pământul psihicului nostru, căutând *Ios arroyos*, canalele naturale din noi. Noi devenim afluenţii săi, bazinele sale; suntem iazurile, lacurile, râurile şi sanctuarele sale. Forţa creatoare sălbatică curge prin toate albiile de care dispunem, cele cu care ne-am născut şi cele pe care le-am săpat cu propriile noastre mâini. Nu noi trebuie să le umplem. E de ajuns să le formăm.

Există, în tradiţia arhetipală, un principiu care zice aşa: de vei pregăti un loc aparte în inima ta, fiinţa, forţa creatoare, sursa sufletului va prinde negreşit de veste şi-şi va croi drum într-acolo. Că această forţă este invocată prin cuvintele biblice „Mergi şi pregăteşte un loc pentru suflet”, sau ca în filmul *Field of Dreams1* – unde un fermier aude un glas ce-l îndeamnă să construiască un teren de baschet pentru spiritele jucătorilor morţi: „Dacă îl construieşti, ei vor veni” –, pregătirea unui loc adecvat pune în mişcare marea forţa creativă.

Când marele râu subpământean îşi găseşte estuarele şi ramificaţiile în psihicul nostru, viaţa noastră creativă se umple şi se goleşte, creşte şi descreşte de-a lungul anotimpurilor, întocmai ca un râu natural. În virtutea acestor cicluri, lucrurile sunt create, alimentate, decad şi pier, fiecare la timpul său, iar şi iar.

A crea ceva într-un loc al râului, îi hrăneşte pe toţi cei ce vin la acest râu, şi fiinţele din aval, şi cele din adânc. Creativitatea nu-i o mişcare solitară. În asta constă forţa

sa. Tot ce atinge, toţi cei ce o aud, o văd, o simt, o cunosc, sunt hrăniţi. Aşa se explică de ce creativitatea celorlalţi ne inspiră în propria noastră muncă de creaţie. Un singur act creativ poate hrăni un întreg continent. Un act creativ poate face să ţâşnească apă din piatră.

De aceea capacitatea creativă a unei femei este bunul ei cel mai de preţ. Dăruieşte în exterior şi hrăneşte în interior pe toate planurile: psihic, spiritual, mental, emoţional şi economic. Natura sălbatică îşi revarsă infinitele sale posibilităţi, conferă forţă şi vigoare, stinge setea şi astâmpără foamea noastră de viaţă profundă şi sălbatică. Ideal ar fi ca acest râu creativ să nu fie stăvilit, să nu fie deviat şi, mai ales, să nu fie rău folosit2.

Râul Femeii Sălbatice ne hrăneşte, iar noi devenim asemenea ei: fiinţe dătătoare de viaţă. Când creăm, această fiinţă sălbatică şi misterioasă ne creează la rândul său, ne umple de iubire. Suntem atât de pline de viaţă, încât şi noi, la rându-ne, putem da viaţă. Explodăm de sevă, înflorim, ne divizăm, ne multiplicăm, impregnăm, incubăm, transmitem, oferim.

Evident, creativitatea emană din ceva ce urcă, creşte, înaintează şi se revarsă în noi, nu din ceva ce stă nemişcat undeva, aşteptând să găsim, într-un fel sau altul, drumul către ea. În acest sens, niciodată nu ne vom putea „pierde” creativitatea. Ea este mereu prezentă, revărsându-se în noi sau izbind în obstacolele întâlnite în cale. Dacă nu poate avea acces spre noi, se retrage, îşi adună forţele şi loveşte din nou, până reuşeşte să învingă rezistenţa. Singura modalitate de a respinge această energie încăpăţânată este să ridicăm permanent bariere împotrivă-i ori să lăsăm ca neglijenţa şi negativitatea să o otrăvească.

Dacă ne mistuie foamea de energie creativă, dacă ne lipsesc ingeniozitatea, imaginaţia, ideile, dacă ne este greu să ne concentrăm asupra viziunii noastre personale, să o

exprimăm, să acţionăm în acord cu ea, înseamnă că ceva nu funcţionează cum trebuie la confluenţa dintre cursul principal al râului şi afluentul său. Poate că apele noastre creative curg într-un mediu poluat, în care formele vii ale imaginaţiei mor înainte de a ajunge la maturitate. Aşa se întâmplă de cele mai multe ori, şi în această direcţie trebuie să căutăm atunci când o femeie se vede deposedată de viaţa sa creativă.

Există şi alte cauze, mult mai insidioase. Putem, de pildă, să admirăm atât de mult calităţile unei alte persoane, şi/sau aparentele avantaje de care se bucură aceasta, încât să devenim experte în arta imitării şi să ne mulţumim a fi o copie mediocră a altcuiva, în loc să ne dezvoltăm propriile noastre talente. Se mai poate ca o femeie să fie fascinată de eroinele sale, să le idolatrizeze, cu exact acelaşi rezultat. Sau poate să-i fie teamă că apele-s prea adânci, că noaptea-i prea întunecată, că drumu-i prea lung – tocmai condiţiile necesare dezvoltării preţioaselor, originalelor sale daruri.

Cum Femeia Sălbatică este *Rio Abajo Rio*, râul de sub râu, când ea curge în noi, realmente debordăm. Dacă deschiderea dintre noi şi ea este blocată, şi noi ne blocăm. Când apele-i sunt otrăvite de propriile noastre complexe negative sau de cei din jurul nostru, delicatele procese care forjează ideile noastre sunt şi ele contaminate. Suntem atunci ca un râu care moare. Şi nu e ceva minor, să poată fi ignorat. Pierderea curentului limpede al creativităţii constituie o criză psihologică şi spirituală.

Într-un râu otrăvit, totul moare, pentru că, aşa cum ştim de la biologie, fiecare formă de viaţă depinde de toate celelalte. Dacă trestiile de pe malul apei se ofilesc din lipsă de oxigen, polenul nu mai găseşte nimic îndeajuns de viguros pe care să-l fertilizeze, sălciile nu mai au mâţişori, platanii se prăbuşesc, nemailăsând loc pentru nuferi între

rădăcinile lor, tritonii nu-şi mai găsesc perechea, iar efemeridele nu se mai nasc. Şi atunci peştii nu mai sar la suprafaţa apei, păsările nu se mai cufundă în râu, iar lupii şi celelalte animale, care veneau aici să-şi astâmpere setea, pleacă sau mor fiindcă au băut apă contaminată ori au mâncat animale care, la rândul lor, s-au hrănit cu plantele muribunde de pe mal.

Când, într-un fel sau altul, creativitatea stagnează, rezultatul va fi acelaşi: lipsa prospeţimii, scăderea fertilităţii, imposibilitatea ca formele inferioare de viaţă să trăiască în interstiţiile formelor de viaţă superioare, absenţa ideilor noi, absenţa vieţii noi. Atunci ne simţim rău şi vrem să plecăm cât mai departe. Rătăcim la întâmplare, pretinzând că putem trăi şi fără bogăţia vieţii creative sau prefăcându-ne că avem o viaţă creativă. Dar nu putem, şi nici nu trebuie. Ca să ne recăpătăm viaţa noastră creativă, trebuie să-i redăm apei limpezimea, puritatea. Trebuie să intrăm în noroi, să curăţăm ce-a fost murdărit, să redeschidem canalele şi să protejăm râul de viitoare stricăciuni.

Circulă, printre popoarele de limbă spaniolă, o poveste veche, intitulată Llorona3, „Jeluitoarea”. Se spune că ar fi apărut pe la începutul secolului al XVI-lea, când conchistadorii au invadat Mexicul şi i-au înrobit pe azteci, dar este mult mai veche. E povestea unui râu al vieţii, devenit râu al morţii. Eroina este o femeie ce trăieşte pe malul unui râu, fertilă şi generoasă, care creează prin însuşi trupul său. Este tulburător de frumoasă, dar săracă. Are în schimb un spirit nobil şi un suflet mare.

Llorona e o poveste ciudată. Ea continuă să evolueze odată cu trecerea timpului, ca şi cum ar avea viaţa sa proprie. Aşa cum o dună uriaşă de nisip înaintează şi înghite tot ce-i iese în cale, încorporând pământul până la a-l face parte integrantă din propriul său corp, tot astfel

povestea se construieşte asimilând problemele psihice ale fiecărei generaţii. Uneori, *Llorona* devine o poveste despre *Ce*. *Malinalli* sau *Malinche*, femeia indigenă care, aşa cum se spune, fusese interpreta şi iubita cuceritorului spaniol Hernán Cortés.

Dar în prima versiune pe care am auzit-o, *Llorona* era protagonistă într-un război sindical din ţinutul pădurilor nordice, unde am copilărit. Într-o versiune ulterioară, eroina lupta împotriva repatrierii forţate a mexicanilor din Statele Unite în anii cincizeci. Am auzit de asemenea numeroase versiuni în sud-vest. Într-una din acestea, spusă de bătrânii fermieri spanioli, eroina – o tânără spaniolă săracă, dar frumoasă, de care profitase un moşier înstărit – participase la luptele pentru pământ în New Mexico.

De curând, am cules alte trei versiuni: o poveste cu stafii, în care *Llorona* rătăceşte noaptea jelind într-un campus de rulote. A doua este povestea unei prostituate bolnave de SIDA, care îşi face meseria aproape de Town River, în Austin, iar ultima, absolut senzaţională, mi-a povestit-o un băieţel. Înainte însă de a vă relata această nouă şi surprinzătoare versiune, vreau să vă prezint tema generică a poveştilor *Lloronei*.

Llorona

Un hidalgo bogat îi face curte unei femei frumoase, dar sărace, şi-i cucereşte inima. Ea îi dăruieşte doi fii, însă el nici nu se gândeşte să o ia de soţie. Într-o zi, îi spune că se va întoarce în Spania, unde se va însura cu o femeie bogată, aleasă de familia lui, şi că va lua copiii cu el.

Femeia îşi iese din minţi. Urlă, îşi zgârie faţa, sare la el şi-l zgârie, îi sfâşie hainele, îşi sfâşie şi hainele ei… Ia apoi copilaşii, fuge cu ei la râu şi-i aruncă în apă. Copiii se îneacă, iar Llorona *se* prăbuşeşte îndurerată pe malul râului şi moare.

Hidalgoul se întoarce în Spania şi se căsătoreşte cu

femeia bogată. Sufletul *Lloronei* urcă la cer. Acolo, la poartă, i se spune că poate intra în rai, fiindcă a suferit, dar numai după ce va fi scos din râu sufletele copiilor ei.

De aceea se zice astăzi că *Llorona*, jeluitoarea, mătură malul râului cu părul ei lung şi răscoleşte fundul apei cu degetele-i subţiri, căutându-şi copiii. Şi tot de aceea copiii nu trebuie să se apropie de râu după lăsarea întunericului, căci *Llorona* ar putea să-i confunde cu propriii ei copii şi să-i ia cu ea pentru totdeauna4.

Să trecem acum la o versiune modernă a poveştii. Pe măsură ce cultura suferă diverse influenţe, modul nostru de a gândi, atitudinile noastre, problemele noastre se schimbă. Se schimbă şi povestea *Lloronei*. Anul trecut, în Colorado, pe când culegeam poveşti cu stafii, Danny Salazar, un băieţel de zece ani, subţiratic şi cu picioare incredibil de lungi, mi-a istorisit această poveste. *Llorona*, spunea el, nu-şi omorâse copiii din motivele descrise în vechea versiune. Ea trăia cu un hidalgo bogat, proprietar ăl mai multor fabrici construite pe malul râului. Din nefericire, însă, lucrurile iau o întorsătură urâtă. Însărcinată fiind, *Llorona* bea apă din râu, iar copiii ei, doi gemeni, se nasc orbi şi cu degetele palmate, din cauză că hidalgoul otrăvise râul cu reziduurile fabricilor sale.

Bărbatul îi zice atunci *Lloronei* că nu vrea să mai ştie nici de ea, nici de copiii ei, şi se însoară cu o femeie bogată, îndrăgostită de produsele fabricilor lui. *Llorona* îşi aruncă copiii în râu, căci viaţa lor ar fi fost un chin. Imediat moare şi ea de durere. Femeia urcă la cer, dar Sfântul Petru îi spune că nu va putea intra în rai înainte de a fi găsit sufletele copiilor săi. Acum *Llorona* îşi caută disperată copiii în râul poluat, dar nu vede nimic, atât de neagră şi de murdară este apa. Acum spiritul ei răscoleşte fundul apei cu degetele-i lungi şi bântuie malurile râului, chemându-şi neîncetat copiii.

Întinarea sufletului sălbatic

Llorona aparţine categoriei de poveşti pe care *cantadoras* şi *cuentistas* din familia noastră le numesc *temblón*, poveşti care te înfioară. Ele vor să distreze, dar şi să trezească auditoriul, să-l pună pe gânduri şi să-l determine să treacă la acţiune. Independent de variaţiile în timp ale poveştii, tema rămâne aceeaşi: distrugerea femininului fecund. Oriunde se produce murdărirea frumuseţii sălbatice, în lumea interioară sau în lumea exterioară, e dureros. Cultura noastră contemporană ne face câteodată să credem că una ar fi mai devastatoare decât cealaltă, dar amândouă sunt la fel de grave.

Cu toate că uneori expun cele două versiuni ale acestei poveşti într-un alt context5, când naraţiunea este înţeleasă ca metaforă a deteriorării curentului creativ, cei ce ascultă – bărbaţi şi femei – se cutremură, căci ştiu cu toţii foarte bine ce este în joc. Considerând că povestea descrie starea psihicului unei singure femei, putem învăţa multe despre slăbirea şi deteriorarea procesului de creaţie. Ca şi alte poveşti cu final tragic, ea urmăreşte să le înveţe pe femei ce să *nu* facă şi cum să dea înapoi în cazul unei alegeri nefericite, pentru a reduce impactul negativ, în general, adoptând o atitudine psihologică opusă celei alese de protagonistă, învăţăm să navigăm pe o mare agitată, în loc să ne lăsăm înghiţite de valuri.

Povestea foloseşte metafora femeii frumoase şi a râului limpede al vieţii pentru a descrie procesul creator al femeii în starea lui normală. Dar aici, interacţionând cu un animus distructiv, suferă şi femeia, şi râul.

Femeia a cărei viaţă creativă păleşte se simte, întocmai ca şi *Llorona*, otrăvită, mutilată, stăpânită de dorinţa furibundă de a distruge totul. Ulterior, este antrenată într-o căutare aparent interminabilă printre ruinele potenţialului său creativ originar.

Pentru a-şi reface echilibrul ecologic, râul trebuie curăţat. Nu calitatea creaţiilor noastre interesează în această poveste, ci recunoaşterea valorii darurilor noastre unice şi modalităţile de a ne proteja viaţa creativă. În spatele actului de a scrie, de a picta, de a gândi, de a visa, de a vindeca, de a crea, de a găti, de a vorbi sau zâmbi, se află mereu *Rio Abajo Rio*; râul de sub râu hrăneşte tot ceea ce facem.

În simbologie, marile întinderi de apă reprezintă locul unde se consideră că a apărut viaţa. În regiunile hispanice din sud-vestul Statelor Unite, râul simbolizează capacitatea de a trăi, de a trăi cu adevărat, şi este văzut ca o mamă, *Madre Grande*, *Mujer Grande*, Marea Femeie, ale cărei ape nu doar curg în văile şi albiile râurilor, dar se revarsă din însuşi trupul femeilor la naşterea copiilor. Râul este *Gran Dama*, Marea Doamnă, ce străbate pământul în fusta ei largă, de culoare albastră, argintie, uneori aurie, şi se lungeşte pe câmp spre a-l fertiliza.

Bătrânele mele prietene din sudul Texasului spun că *Rio Grande* nu poate fi nicidecum masculin: este *o* apă. Este deci feminin. „Ce altceva ar putea fi un râu – se întreabă ele râzând – dacă nu *Dulce Acequia*, dulcea despicătură a coapselor pământului?” în nordul statului New Mexico, când vreun râu umflat de vânt şi de ploi îşi iese din matcă, se spune că e în călduri şi se repede să atingă tot ce poate, pentru a-l face să crească.

Vedem aşadar că aici râul simbolizează o formă de generozitate feminină care incită, stârneşte pasiuni. Ochii femeii strălucesc când ea creează, cuvintele ei cântă, chipul i se luminează, chiar şi părul ei pare mai strălucitor. Ideile o încântă, posibilităţile o stimulează şi, în acel moment, asemeni marelui râu, ar trebui să curgă necontenit în albia creativităţii, a propriei sale creativităţi. Aşa se simte ea împlinită. Şi aceasta era starea râului

lângă care trăia *Llorona* înainte să fi fost poluat.

Dar, uneori, ca în povestea noastră, viaţa creativă a femeii poate fi dominată de ceva care urmăreşte să fabrice doar produse ale eului, destinate exclusiv acestuia şi fără valoare spirituală durabilă. Poate fi vorba, bunăoară, de presiuni pe care le face societatea asupra femeii, declarând că ideile ei sunt inutile, că nimeni n-are nevoie de ele, că ar face mai bine să se oprească. Este o poluare. E ca şi cum s-ar turna plumb în apa râului. Asta otrăveşte psihicul.

Să-ţi satisfaci eul este nu doar permis, ci chiar necesar. Problema o constituie reziduurile complexelor negative, care atacă tot ce e proaspăt, nou şi promiţător, în fază incipientă sau latent, dar şi tot ce a crescut ori e deja bătrân şi vrednic de stimă. Când se produce prea mult fără suflet, sau când există un exces de produse neautentice, deşeurile toxice se varsă în apele limpezi ale râului, sufocând impulsul creativ şi energia.

Otravă în râu

Sunt multe mituri şi poveşti despre macularea şi reprimarea creativului şi sălbaticului, fie că se referă la întinarea purităţii, simbolizată bunăoară de ceaţa otrăvitoare ce învăluise insula Leda, unde Parcele6 îşi păstrau fuioarele din care depănau firul vieţii, fie că vorbesc despre răufăcători ce astupă fântânile satelor, provocând suferinţă şi moarte. Două dintre cele mai profunde lucrări sunt *Jean de Florette* şi *Manon des sources7*. În aceste nuvele, doi bărbaţi – vrând să pună mâna pe pământul unui sărman cocoşat care, împreună cu femeia şi fetiţa lui, încearcă să-i dea viaţă, plantând legume, flori şi pomi roditori – astupă izvorul ce uda pământul şi distrug acea familie de oameni harnici şi buni.

Poluarea creativităţii unei femei are drept efect pierderea vitalităţii, subminându-i astfel capacitatea de a

crea sau de a acţiona în lume. Deşi în ciclurile creativităţii sănătoase a femeii, există momente când râul creativităţii dispare o vreme sub pământ, ceva continuă totuşi să se dezvolte. Este perioada gestaţiei. Senzaţia diferă mult de cea a unei crize spirituale.

Într-un ciclu natural, există uneori o anumită tensiune, o anumită nelinişte, dar niciodată nu vom avea sentimentul că sufletul sălbatic moare. Putem vedea diferenţa, analizându-ne aşteptarea: chiar dacă energia noastră creativă trece printr-o lungă perioadă de gestaţie, suntem dornice să vedem rezultatul, simţim noua viaţă cântând în noi. Nu suntem disperate, nici crispate.

Dar când viaţa creativă moare, fiindcă nu ne îngrijim de sănătatea râului, situaţia se schimbă complet. Suntem asemeni unui râu muribund, fără energie, obosite. Nimic nu mai mişcă, nicio frunzuliţă nu mai creşte, nu mai e niciun strop de aer proaspăt, şi nici căldură. Suntem dureros de greoaie, fără vlagă, otrăvite de poluare sau de refluxul şi stagnarea tuturor bogăţiilor noastre. Totul în noi este viciat, tulbure, otrăvit.

Cum se produce poluarea? înnămolirea vieţii creative invadează toate cele cinci faze ale creaţiei: inspiraţia, concentrarea, organizarea, punerea în practică şi perseverenţa. Femeile care au pierdut una sau alta dintre aceste faze spun că „nu se pot gândi” la nimic nou, folositor sau care să le trezească interesul. Se lasă foarte uşor distrase de poveşti de iubire, de muncă sau plăceri în exces, de oboseală sau de teama de eşec8.

Uneori le este imposibil să se organizeze, iar proiectele lor se risipesc unul câte unul. Cauza ar putea fi modul naiv în care femeia îşi înţelege propria extravertire: ea crede că, acţionând sumar şi sporadic în lumea exterioară, a înfăptuit cu adevărat ceva. E ca şi cum ar sculpta o făptură umană fără cap sau picioare, şi ar

considera lucrarea terminată. În felul acesta, femeia are inevitabil sentimentul incompletitudinii.

Alteori, femeia se împiedică în propria introvertire şi rămâne la nivelul intenţiilor; ea poate să creadă că e de ajuns să ai idei, că nu mai e necesară nicio altă manifestare exterioară. Dar simte că totuşi îi lipseşte ceva. Toate acestea sunt manifestări ale poluării râului. Ceea ce se creează nu este viaţă; e ceva ce inhibă viaţa.

Alteori se lasă descurajată de cei din jur, sau de vocile agasante care-i răsună în cap: „Lucrarea ta nu-i destul de bună, nu-i destul de importantă, nu-i destul de… E prea sofisticată, prea laborioasă, prea insignifiantă, prea uşoară, prea grea…” E ca şi cum s-ar vărsa cadmiu în apele râului.

O altă poveste descrie acelaşi proces, folosind însă un simbolism diferit. Există în mitologia greacă un episod în care zeii poruncesc unor păsări, numite harpii9, să-l pedepsească pe Phineus, regele Traciei. De fiecare dată când mâncarea era pusă ca prin farmec dinaintea lui, harpiile veneau în zbor, îi furau din mâncare, o împrăştiau şi acopereau cu excrementele lor restul bucatelor, astfel că bietul om rămânea veşnic flămând10.

Această murdărire la propriu poate fi înţeleasă în sens figurat ca o serie de complexe în interiorul psihicului, a căror unică raţiune de a fi este să murdărească totul. Povestea aceasta este evident un *temblón*, o poveste care te înfioară. Ne cutremurăm ascultând-o, căci toate am trăit aşa ceva. „Sindromul harpiei” distruge prin denigrarea talentelor şi strădaniilor noastre, folosind un dialog interior depreciativ. Astfel, femeia emite o idee, şi harpia o umple de rahat. „M-am gândit să fac asta şi asta… spune femeia, iar harpia răspunde: „Proastă idee! Doar nu crezi că ar putea interesa pe cineva chestia asta. Este ridicol de simplă. Ascultă bine ce-ţi spun: ideile tale sunt de-a

dreptul stupide, toţi vor râde de tine. De fapt, n-ai nimic de spus”. Aşa vorbesc harpiile.

Scuzele sunt o altă formă de poluare. Am auzit, din gura scriitoarelor, pictoriţelor, dansatoarelor şi altor artiste, tot felul de scuze: „O, zilele astea mă pun pe treabă… spune femeia, încercând să-şi ascundă tristeţea într-o umbră de zâmbet. „Da, sunt ocupată, dar reuşesc totuşi să mai scriu din când în când câte ceva; anul trecut am scris două poezii, da… iar în ultimele optsprezece luni am terminat un tablou şi am început altul. Da, casă, copiii, soţul, prietenul, pisica au nevoie de toată atenţia mea. Nu am bani, nu am timp, nu pot începe dacă nu am cele mai bune, cele mai scumpe instrumente, sau mai multă experienţă, nu cred că e momentul potrivit, nu sunt în formă. Mi-ar trebui cel puţin o zi pentru asta, aş avea nevoie doar de câteva zile… Mi-ar trebui câteva săptămâni numai pentru mine, mi-ar trebui doar…”

Râul în flăcări în Cleveland, prin anii şaptezeci, râul Cuyahoga era atât de poluat, încât a început să ardă. Când este poluat, curentul creativ poate lua foc din senin. Dar flăcările lui toxice mistuie nu doar impurităţile combustibile; ele prefac în cenuşă orice formă de viaţă. Un exces de complexe psihice care acţionează simultan poate provoca daune uriaşe râului. Complexele psihice negative pun sub semnul întrebării valoarea, intenţiile, sinceritatea şi talentul femeii. îi trimit totodată mesaje categorice că trebuie „să-şi câştige existenţa” într-un mod care o epuizează, care nu-i lasă timp să creeze, care îi distruge voinţa de a imagina.

Aceste complexe răuvoitoare adoră să fure şi să suprime creativitatea femeii: de multe ori îi promit sufletului că va avea „timp să creeze” cândva, într-un viitor îndepărtat şi incert. Sau promit că lucrurile vor demara în sfârşit atunci când femeia va avea mai multe zile libere la

rând. Dar nu sunt decât vorbe goale. Nici gând să aibă complexele asemenea intenţii. Este doar o altă modalitate de a sufoca impulsul creativ.

Se mai poate ca vocile să şoptească: „Munca ta va avea un sens doar dacă îţi iei doctoratul, doar dacă te felicită însăşi regina, doar dacă primeşti cutare sau cutare premiu, doar dacă ţi se publică lucrările în cutare sau cutare revistă, doar dacă, dacă, dacă…”

Toate aceste condiţionări nu fac decât să îndoape sufletul cu hrană de proastă calitate. Una e să mănânci orice şi alta e să te hrăneşti aşa cum trebuie. Cel mai adesea, complexul dă dovadă de o logică foarte defectuoasă, deşi caută să vă convingă de contrariul. De pildă, şi aceasta este una din problemele majore, susţine că tot ce face femeia este sortit eşecului, fiindcă nu e raţională, nu gândeşte şi nu acţionează logic. Or, primele etape ale creaţiei nu sunt logice – şi nici nu trebuie să fie. Dacă, printr-un atare raţionament, complexul reuşeşte să vă paralizeze, sunteţi pierdute. Spuneţi-i mai degrabă să stea liniştit şi să nu se amestece. Amintiţi-vă că nu logica conduce lumea.

Am văzut femei irosindu-se în munci pe care le detestă, ca să cumpere obiecte foarte scumpe pentru casă, pentru soţ sau copii, neglijându-şi talentele lor extraordinare. Am văzut femei încăpăţânându-se să facă curat în toată casa înainte de a se aşeza la masa de scris – şi doar ştim bine ce se întâmplă cu muncile casnice: niciodată nu se termină. E o modalitate foarte bună de a opri o femeie din elanul său.

Trebuie să fim atente şi să nu permitem ca un exces de responsabilitate (sau de respectabilitate) să ne fure timpul de odihnă şi momentele de visare necesare creaţiei. Trebuie să punem piciorul în prag şi să spunem pur şi simplu „nu” la jumătate din ceea ce credem noi că

„trebuie” să facem. Arta nu poate fi creată doar în puţinele momente furate.

Planurile şi proiectele se risipesc ca spulberate de vânt când femeia încearcă să pună în practică o idee creativă, care, din diverse motive, îi scapă, devenind tot mai confuză şi mai dezorganizată. Ea nu reuşeşte să o concretizeze, pentru că, din nou, nu are timp sau este solicitată de atâtea alte lucruri, încât îşi pierde iremediabil ideea.

Se mai poate întâmpla ca ceilalţi să nu înţeleagă sau să nu respecte procesul ei creator. În acest caz, este datoria femeii să le explice că, atunci când are în ochi „privirea aceea”, nu înseamnă că ar fi un teren gol, ce aşteaptă să fie ocupat. Nu. Tocmai clădeşte în mintea sa un fragil castel din cărţi de joc, iar dacă reuşeşte să-l transporte până pe masă, fără ca el să se prăbuşească, va putea aduce la lumină o imagine din lumea nevăzută. Să-i vorbeşti în acel moment înseamnă să stârneşti un vânt de harpie, care va face totul ţăndări. Să-i vorbeşti în acel moment înseamnă să-i frângi inima.

O femeie îşi poate face şi singură rău convingându-se până într-atât de inutilitatea ideilor sale, încât să-şi piardă elanul, sau nereacţionând când ceilalţi îşi însuşesc în mod insidios instrumentele şi materialele ei de creaţie, ori neglijând pur şi simplu să-şi cumpere ustensilele necesare muncii sale creative, întrerupându-se frecvent sau permiţându-i oricui să o întrerupă, până se alege praful de proiectul ei.

Dacă societatea în care trăieşte femeia atacă funcţia creativă a membrilor săi, dacă ciunteşte sau distruge arhetipurile ori le perverteşte intenţiile sau semnificaţia, ele vor fi integrate în acea stare deplorabilă în psihicul oamenilor, ca o forţă căreia i-au fost frânte aripile, nu ca o sursă vie, generatoare de posibilităţi.

Dacă aceste elemente menite să asigure şi să hrănească viaţa ei creativă, dar degradate şi denaturate, sunt activate în această stare în psihicul femeii, este greu de înţeles ce nu e în regulă. Să suferi de un complex e cam acelaşi lucru cu a fi închisă într-un sac negru. E întuneric, nu vezi cine te-a prins. Ştii doar că ai fost capturată. Suntem atunci temporar incapabile să ne organizăm gândurile sau priorităţile şi, ca un animal ţinut într-un sac, începem să acţionăm fără să gândim, ceea ce poate fi foarte util uneori, dar nu şi în acest caz.

Când procesul său de creaţie este otrăvit sau blocat, femeia îi dă sufletului „hrană amăgitoare”. Ea încearcă să ignore starea animusului. Mai frecventează câte un curs, mai citeşte câte ceva, dar tot ce face este lipsit de substanţă. Şi nu păcăleşte pe nimeni altcineva decât pe sine însăşi.

Atunci când moare acest râu, femeia este golită în întregime de conţinutul lui, văduvită de forţa lui vitală. Hinduşii spun că, fără Shakti, personificarea forţei vitale feminine, Shiva, care întrupează capacitatea de a acţiona, devine un cadavru. Ea este energia care dă viaţă principiului masculin care, la rându-i, stimulează activitatea întregii lumi11.

E necesar să existe deci un echilibru rezonabil între poluarea râului şi purificarea lui, dar pentru aceasta, mediul său înconjurător trebuie să fie prielnic. E lucru ştiut: cu cât sunt mai puţin disponibile elementele de bază ca hrana, apa, securitatea şi adăpostul, cu atât mai puţine vor fi opţiunile. Şi cu cât se reduc opţiunile, cu atât mai redusă va fi creativitatea, căci ea are nevoie de infinitele combinaţii ale tuturor lucrurilor.

Hidalgoul distructiv din poveste reprezintă o parte profundă, dar imediat recognoscibilă, a unei femei rănite. El este animusul ei, cel care o face să lupte, dar nu pentru

a crea – adesea nici nu poate ajunge până acolo – ci pentru a edifica un sistem de susţinere interioară care să-i permită să creeze când vrea ea. Un animus sănătos este menit să ia parte la activitatea râului, şi aşa trebuie să fie. Bine integrat, devine un asistent care se îngrijeşte ca totul să meargă bine. Dar în povestea *Lloroneu* el preia controlul, împiedică dezvoltarea oricărei vieţi noi şi face tot ce poate pentru a domina viaţa psihicului. Când un animus rău intenţionat deţine o asemenea putere, femeia începe să-şi dispreţuiască propria muncă sau, la extrema cealaltă, să simuleze că face o muncă reală. În atare situaţie, femeii i se oferă tot mai puţine alegeri creative. Animusul devine mereu mai puternic, înrobeşte femeia, îi denigrează munca, privând-o, într-un fel sau altul, de adevărata ei importanţă. Şi face lucrul acesta distrugând râul.

Să analizăm mai întâi caracteristicile generale ale animusului, să încercăm apoi să înţelegem cum se deteriorează viaţa creativă a unei femei atunci când animusul exercită o influenţă negativă, şi să vedem ce poate şi ce trebuie să facă femeia în atare circumstanţă. Creativitatea trebuie să fie un act pe deplin conştient. Ea reflectă puritatea râului. Animusul, care reprezintă baza acţiunii exterioare, este bărbatul râului. Este administratorul. Este cel ce veghează asupra râului şi-l protejează.

Bărbatul râului înainte de a înţelege ce a făcut bărbatul din poveste poluând râul, trebuie să ştim că ceea ce reprezintă el este menit a fi o structură pozitivă în psihicul unei femei. Potrivit definiţiei jungiene clasice, animusul este forţa sufletului femeilor, considerată masculină. Dar observaţiile personale le-au determinat pe multe psihanaliste, printre care mă număr şi eu, să respingă concepţia clasică şi să afirme că sursa revivifiantă

a femeii nu este masculină, nici străină de ea, ci feminină şi familiară12.

Şi totuşi, conceptul masculin de animus are o mare relevanţă. Există o strânsă legătură între femeile cărora le este frică să creeze, să-şi exprime ideile, sau o fac fără respectul cuvenit ori în mod neglijent, şi visele lor, în care pot apărea frecvent bărbaţi răniţi sau care rănesc. În schimb, în visele femeilor cu o bună capacitate de manifestare exterioară, apare adesea, sub diverse chipuri, o figură masculină puternică.

Animusul poate fi considerat mai curând o forţă care ajută femeile să acţioneze în beneficiul lor în lumea exterioară şi să-şi exprime într-o formă concretă gândurile şi trăirile lor specific feminine – în plan emoţional, sexual, financiar, creativ etc. –, şi nu ca o structură modelată după standardele masculine de dezvoltare impuse de cultură.

Figurile masculine din visele femeilor par să indice că animusul nu este sufletul femeii, ci „aparţine" sufletului femeii, este „din „şi „pentru" sufletul ei13. În forma sa echilibrată şi nepervertită, este în mod esenţial un „făuritor de poduri". Capacităţile sale fabuloase fac din acest personaj un fel de negustor al sufletului, care importă şi exportă bunuri şi cunoştinţe. Alege ce e mai bun pe piaţă, obţine cele mai bune preţuri, veghează ca schimbul să se facă corect şi urmăreşte operaţiunile de la un cap la altul.

Pentru a înţelege mai bine lucrul acesta, am putea, de pildă, să ne imaginăm că Femeia Sălbatică, Sinele sufletului, este artista, iar animusul, braţul acestei artiste14. Femeia Sălbatică este şoferul, iar animusul, cel ce pune în mişcare vehiculul. Ea compune cântecul, el scrie partitura. Ea inventează, el îşi oferă sfaturile. Fără el, piesa este creată în imaginaţie, dar niciodată nu va fi scrisă şi niciodată nu va fi jucată. Fără el, scena poate fi

plină până la refuz de actori, dar cortina nu se ridică niciodată, iar reflectoarele nu se aprind.

Dacă ar fi să definim animusul sănătos printr-o metaforă spaniolă, am spune că este *el agrimensor*, arpentorul, cel care cunoaşte configuraţia terenului şi măsoară cu instrumentele sale distanţa dintre două puncte, trasează graniţele şi stabileşte hotarele. Putem, de asemenea, să-l numim *el jugador*, jucătorul, cel care ştie cum şi unde să plaseze piesele pentru a câştiga puncte şi a învinge. Acestea sunt câteva dintre aspectele cele mai importante ale unui animus puternic.

Animusul parcurge aşadar drumul între două şi, uneori, chiar trei teritorii: lumea subpământeană, lumea interioară şi lumea exterioară. Toate ideile, toate sentimentele unei femei le ia cu el şi le poartă prin aceste spaţii, în toate direcţiile, fiind sensibil faţă de oricare din aceste lumi. El îi aduce idei „de afară” şi duce ideile Sinelui sufletului de cealaltă parte a podului, „la piaţă”, pentru a fi fructificate. Fără făuritorul şi păstrătorul podului dintre lumi, viaţa interioară a femeii nu se poate manifesta cu forţă în lumea exterioară.

Putem să nu-l numim animus. Putem folosi orice alt cuvânt sau imagine pentru a-l defini. Să nu uităm însă că astăzi în lumea feminină există o oarecare reticenţă în privinţa masculinului: pentru unele femei este vorba de teama de „a avea nevoie de masculin” iar pentru altele, de o dureroasă convalescenţă după ce, într-un fel sau altul, au fost strivite de el. În general, această atitudine este consecinţa traumelor care încep cu greu să se cicatrizeze, provocate de familie şi cultură în epocile în care femeile erau tratate ca sclave, nu ca persoane cu drepturi depline. Sunt încă vii în amintirea Femeii Sălbatice vremurile când femeile talentate erau date deoparte ca un gunoi, când o femeie nu putea da viaţă unei idei decât dacă în secret o

planta şi o făcea să rodească într-un bărbat, care o prezenta apoi lumii ca fiind în exclusivitate a lui.

Dar, la urma urmelor, cred că nu putem respinge niciuna din metaforele care ne ajută să înţelegem şi să fim. Eu nu aş putea lucra cu o paletă din care ar lipsi roşul, sau albastrul, sau galbenul. Nici voi, de altfel. Iar animusul este o culoare primară din paleta psihicului feminin.

Animusul sau natura contrasexuală a femeilor nu este, prin urmare, natura sufletului feminin, ci o inteligenţă psihică profundă, capabilă să acţioneze şi să se deplaseze între lumi, între diferitele centre ale psihicului. Această forţă are capacitatea de a exterioriza dorinţele eului şi a le da viaţă, de a exprima nevoile şi ideile sufletului, de a stimula creativitatea femeii în mod concret şi vizibil.

Aspectul fundamental al unei dezvoltări pozitive a animusului îl reprezintă *exprimarea* concretă a unor gânduri, impulsuri şi idei coerente. Chiar dacă vorbim aici de o dezvoltare pozitivă a animusului, se impune totuşi o precizare: procesul formării unui animus integral este un proces conştient, bazat pe o constantă muncă de autoanaliză. Dacă nu ne examinăm la fiecare pas motivaţiile şi apetiturile, rezultatul va fi un animus puţin dezvoltat, care va vrea şi va putea da curs în mod necugetat impulsurilor eului, ambiţiilor oarbe şi unui şir nesfârşit de pofte, fără a le analiza înainte. În plus, animusul este un element al psihicului femeii, care trebuie antrenat cu regularitate, pentru ca atât el, cât şi ea, să poată acţiona în mod integral. Dacă, în viaţa sa psihică, femeia neglijează acest animus util, el se atrofiază întocmai ca un muşchi care a stat imobil prea mult timp.

Deşi unele femei consideră că natura femeii războinice, natura amazoanei, a femeii-vânător poate substitui acest element masculin al psihicului feminin,

există, din punctul meu de vedere, mai multe straturi şi nuanţe ale naturii masculine – ca de pildă o anumită capacitate intelectuală de a stabili limite, reguli, legi – extrem de valoroase pentru femeile care trăiesc în lumea actuală. Aceste atribute masculine, nu izvorăsc din temperamentul psihic instinctual al femeilor sub aceeaşi formă sau în aceeaşi tonalitate ca cele provenind din natura lor feminină15.

Trăind aşadar într-o lume care cere atât meditaţie, cât şi acţiune, consider foarte utilă folosirea conceptul de natură masculină, sau animus, în cazul femeilor. Când animusul este perfect echilibrat, devine un ajutor, un asistent, un iubit, un frate, un tată, un rege. Asta nu înseamnă că animusul este regele psihicului femeii, cum s-ar putea deduce din perspectiva unei concepţii patriarhale deformate, ci că există un aspect regal al psihicului feminin, care, dezvoltat corespunzător, acţionează ca un mediator şi serveşte cu dăruire natura sălbatică. În plan arhetipal, regele simbolizează o forţă ce acţionează în numele femeii şi pentru binele ei, guvernând teritoriile psihice pe care ea şi sufletul i le încredinţează.

Aşa ar trebui să fie, dar, în poveste, animusul urmăreşte alte obiective, în detrimentul naturii sălbatice, şi, pe măsură ce râul se umple de reziduuri, apa lui începe să otrăvească toate celelalte aspecte ale psihicului creativ, şi îndeosebi copiii încă nenăscuţi ai femeii.

Ce se întâmplă când psihicul îi dă animusului putere deplină asupra râului, iar această putere este rău folosită? Când eram copil, cineva mi-a spus că binele şi răul sunt la fel de uşor de făcut. Nu pare însă a fi aşa. E mult mai greu să păstrezi râul curat, decât să-l laşi să se murdărească. Se înţelege de la sine că menţinerea purităţii râului este o provocare cu care se confruntă fiecare dintre noi. Să sperăm că vom reuşi să găsim o soluţie pentru a rezolva

problema poluării cât mai repede şi cât mai bine posibil.

Ce se întâmplă însă dacă ceva pune stăpânire pe curentul creativ, făcându-l mai murdar şi mai murdar? Şi dacă suntem prinse în capcană? Şi dacă, într-un mod oarecum pervers, nu numai că începe să ne placă, dar chiar profităm de lucrul acesta, îl folosim pentru a ne câştiga pâinea, ne simţim vii prin el? Şi dacă ne servim de el pentru a ne da jos din pat dimineaţa, pentru a merge în vreun loc şi pentru a deveni „cineva” în propriii noştri ochi? Acestea sunt capcanele care ne aşteaptă pe fiecare dintre noi.

Hidalgoul din poveste reprezintă, un aspect „putred”, ca să spunem aşa, al psihicului feminin. Este corupt, trage foloase de pe urma fabricării otrăvurilor şi este, într-un fel sau altul, obligat să ducă o viaţă insalubră. E ca un rege ce guvernează, condus de pofte nesănătoase. Nu e înţelept şi niciodată nu va putea fi iubit de femeia pe care pretinde că o serveşte.

Ideal este ca femeia să aibă în psihicul său un animus devotat, puternic, vizionar, care să audă tot ce se petrece în lumea exterioară, dar şi în lumea subpământeană, capabil să anticipeze ce va urma, luând decizii şi făcând dreptate în lumina celor văzute şi simţite de el în toate lumile. Dar cel din poveste este infidel. În psihicul femeii, rolul animusului – reprezentat de *hidalgo*, rege sau mentor – este de a o ajuta să-şi dezvolte potenţialităţile, să-şi atingă obiectivele şi să-şi concretizeze ideile şi idealurile la care ţine ea cel mai mult, de a aprecia justeţea şi integritatea lucrurilor, de a se ocupa de arme, de a elabora strategii când e ameninţată, de a reuni toate teritoriile ei psihice.

Când animusul devine o ameninţare, cum se întâmplă în poveste, femeia îşi pierde încrederea în propriile-i decizii. Pe măsură ce, din cauza unilateralităţii lui,

animusul se debilitează prin minciunile şi furtişagurile sale, prin comportamentul său faţă de ea, apa râului devine dintr-o necesitate vitală un element la fel de periculos ca un asasin plătit. Poluarea sufocă atunci viaţa râului, iar foametea cuprinde pământul.

„A crea" vine din latinescul *creare*, care înseamnă „a da viaţă, a face ceva ce înainte nu exista" 16. Faptul de a bea apă din râul poluat este cauza încetării vieţii interioare şi, prin urmare, şi a vieţii exterioare. În poveste, poluarea provoacă malformaţiile copiilor, iar copiii simbolizează noile idei, noile idealuri. Ei reprezintă capacitatea noastră de a face ceva ce înainte nu exista. Realizăm că s-a produs o astfel de alterare a noului potenţial când începem să ne punem la îndoială capacităţile şi mai ales dreptul nostru de a gândi, de a acţiona sau de a fi.

Femeile talentate, chiar şi atunci când îşi afirmă creativitatea, chiar şi atunci când din mâinile, din condeiul, din făptura lor ies lucruri minunate, continuă să se întrebe dacă sunt cu adevărat scriitoare, pictoriţe, artiste, oameni. Şi evident sunt, dar se complac adesea în a se tortura singure, punând sub semnul întrebării ceva ce este adevărat. Ţăranca este o ţărancă adevărată când îşi plimbă privirea peste pământul său şi planifică lucrările de primăvară. Floarea este o floare adevărată mai înainte chiar ca bobocul ei să se desfacă. Copacul este un copac adevărat când încă e o sămânţă, şi va continua să fie tot atât de adevărat şi atunci când va fi foarte bătrân. Adevărat este tot ce are viaţă.

Animusul se dezvoltă diferit de la femeie la femeie. El nu-i o creatură perfect formată, născută din coapsa vreunui zeu. Deşi are unele calităţi înnăscute, nu este mai puţin adevărat că trebuie să „crească", să fie instruit şi antrenat. Obiectivul său este să devină o forţă puternică, directă. Dar când numeroasele forţe din sânul culturii şi

din noi însene debilitează animusul, un soi de oboseală, de descurajare sau de indiferenţă, pe care unii o numesc „neutralitate”, se interpune între lumea interioară a psihicului şi lumea exterioară a paginii albe, a pânzei neatinse, a ringului de dans sau a sălii de consiliu care ne aşteaptă. Acest „ceva” – în general neînţeles sau rău folosit – murdăreşte râul, îmbâcseşte gândirea, înţepeneşte penelul şi condeiul, blochează articulaţiile, înăbuşă orice idee nouă, iar noi suferim.

Se întâmplă un lucru foarte ciudat în psihic: în cazul unui animus negativ, orice tentativă a femeii de a crea acţionează asupra lui ca un detonator, astfel că el lansează imediat atacul. Ea îşi ia condeiul, iar fabrica începe să-şi scuipe otrăvurile în râu. Ea vrea să se înscrie la vreun curs, să studieze ceva, dar se opreşte la jumătatea drumului, sufocată de lipsa sprijinului, a susţinerii interioare. Femeia accelerează, dar continuă să rămână pe loc. Şi se înmulţesc proiectele nefinalizate, broderiile neterminate, răzoarele de flori neplantate, călătoriile niciodată făcute, scrisorile niciodată trimise, limbile străine niciodată învăţate, lecţiile de muzică abandonate, pânzele lăsate pe şevalet, într-o nesfârşită aşteptare…

Acestea sunt stiluri de viaţă deformate. Sunt copiii otrăviţi ai *Lloronei*. Şi toţi sunt aruncaţi din nou în apele poluate ale râului, care le-au făcut deja atât de mult rău. În cele mai bune circumstanţe arhetipale, ar putea renaşte, ca pasărea Phoenix din propria cenuşă, sub o formă nouă. Dar aici e ceva în neregulă cu animusul şi, de aceea, femeia întâmpină dificultăţi în discernerea impulsurilor, în manifestarea şi implementarea ideilor sale în lume. Iar fluviul este atât de plin de dejecţiile complexelor, încât nicio viaţă nouă nu se mai poate naşte.

Iar acum vine partea cea mai grea: trebuie să intrăm în noroi şi să ne căutăm darurile preţioase, îngropate sub

el. Trebuie, precum *Llorona*, să dragăm râul în căutarea vieţii noastre creative. Şi încă ceva, la fel de greu: trebuie să curăţăm râul pentru ca *Llorona* să poată vedea, aşa încât şi ea, şi noi, să găsim sufletele copiilor şi să ne aflăm din nou pacea, ca să putem din nou crea.

Datorită puterii sale enorme de a subaprecia femininul şi incapacităţii de a înţelege natura mediatoare a masculinului, cultura agravează efectele nocive ale „fabricilor" şi ale poluării17. Destul de frecvent, cultura menţine animusul femeii în exil, punând una din acele imposibile şi absurde întrebări pe care complexele le consideră pertinente şi în faţa căreia multe femei se intimidează: „Dar eşti o scriitoare (artistă, mamă, fiică, soră, soţie, iubită, muncitoare, dansatoare) *adevărată*, eşti un om *adevărat*!" „Eşti *cu adevărat* înzestrată (talentată, capabilă)?", „Ai de spus ceva *cu adevărat* important (care să ajute omenirea, să vindece cancerul)?"

Când animusul e preocupat să fabrice produse psihice negative, nu e de mirare că performanţele femeii scad pe măsură ce-i scade încrederea în propria capacitate de creaţie. Femeile în această situaţie îmi spun că „nu ştiu cum să iasă" din tipicul blocaj în faţa paginii albe sau cum să elimine cauzele care-l provoacă. Animusul lor absoarbe tot oxigenul din râu, iar ele sunt „teribil de obosite", simt că „li se scurge energia", nu reuşesc „să se pună în mişcare" şi au senzaţia că „ceva le împiedică".

Salvarea râului

Natura viaţă-moarte-viaţă face ca destinul, relaţiile, iubirea, creativitatea să evolueze conform unor tipare ample, fireşti, urmând această ordine: creaţie, creştere, plenitudine, disoluţie, moarte, incubaţie, creaţie şi aşa mai departe. Furtul sau absenţa ideilor, gândurilor, sentimentelor este rezultatul unui flux perturbat. Iată cum putem salva râul:

Acceptând hrana. Aşa începe limpezirea râului. Dacă femeia respinge complimentele sincere pentru viaţa ei creativă, e clar că râul a fost poluat. Poluarea poate fi minoră, ca de pildă atunci când femeia răspunde cu un aer indiferent: „Ce drăguţ din partea ta să-mi faci un asemenea compliment”; sau problemele râului pot fi destul de grave: „O, vechitura asta?” sau „Nu eşti în toate minţile!”, ca şi în cazul unui răspuns defensiv: „Da, sunt grozavă! Cum de nu ţi-ai dat seama până acum?” Toate aceste atitudini denotă existenţa unui animus rănit. Râul lucrurilor bune curge în această femeie, dar este imediat otrăvit.

Pentru a inversa procesul, femeia trebuie să înveţe să accepte complimentele, să le savureze şi să lupte împotriva animusului răutăcios care vrea să-i spună elogiatorului: „Asta crezi tu. N-ai idee câte greşeli a făcut… Nu vezi ce pacoste e?” etc.

Complexele negative sunt atrase cu precădere de ideile cele mai interesante, mai frumoase, mai revoluţionare, de formele de creativitate cele mai îndrăzneţe. Nu avem altă soluţie: trebuie să găsim un animus care să facă ordine, iar pe cel vechi să-l lăsăm să se odihnească, cu alte cuvinte, să-l trimitem în arhivele psihicului, în acel strat unde sunt păstrate impulsurile şi catalizatorii ce şi-au pierdut substanţa. Acolo devin simple obiecte, încetând a mai fi actori sau afecte.

Fiind sensibile. Aşa se purifică râul. Lupii duc o viaţă extraordinar de creativă. În fiecare zi iau zeci de decizii, hotărăsc în ce direcţie să meargă, apreciază distanţele, se concentrează asupra prăzii, evaluează şansele, fructifică oportunităţile, se mobilizează pentru a-şi atinge obiectivele. Abilitatea lor de a descoperi ceea ce este ascuns, capacitatea de a-şi uni intenţiile, de a se concentra asupra rezultatului dorit şi de a lupta pentru a-l obţine,

sunt tocmai calităţile necesare omului în demersul său creativ.

Pentru a crea, trebuie să ştim să răspundem. Creativitatea este capacitatea de a fi sensibile la tot ce ne înconjoară, de a alege din sutele de gânduri, sentimente, acţiuni şi reacţii ce se nasc în noi şi de a reuni totul într-un răspuns, într-o expresie, într-un mesaj unic, plin de sens, de pasiune, de spiritul momentului. În acest sens, pierderea mediului în care creăm ne limitează la o singură alegere, ne privează de gândurile, de sentimentele noastre, sau ne constrânge să le reprimăm ori să le cenzurăm şi să nu acţionăm, să nu vorbim, să nu facem, să nu fim.

Fiind sălbatice. Aşa se curăţă râul. La început, râul nu este poluat, noi îl poluăm. Râul nu seacă, noi îi blocăm cursul. Dacă vrem să-i redăm libertatea, trebuie să lăsăm viaţa noastră ideativă să se elibereze, să curgă, fără nicio stavilă, fără să cenzurăm nimic la început. Aşa e viaţa creativă, rod al unui paradox divin. E un proces pur interior. Pentru a crea, trebuie să vrem să fim complet idioate, să stăm pe un tron purtat de un măgar, lăsând să ne ţâşnească rubine din gură. Atunci râul va curge, iar noi vom putea sta în mijlocul torentului, cu şorţurile întinse ca să adunăm în ele cât de mult putem duce.

Începând. Aşa se curăţă un râu poluat. Vă e teamă cumva că s-ar putea să nu reuşiţi? Atunci, începeţi numaidecât. Dacă va fi să eşuaţi, veţi eşua şi o veţi lua de la capăt. Dacă veţi rata din nou, veţi rata… Ei şi? Veţi începe din nou. Nu eşecul ne paralizează, ci lipsa curajului de a o lua de la început. Vă e teamă că ceva ar putea sări să vă muşte? Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, înfruntaţi-l numaidecât! îl veţi învinge şi veţi putea merge mai departe. Veţi depăşi frica. Este mai bine să luaţi taurul de coarne, decât să vă ascundeţi în spatele fricii ca să nu

curăţaţi râul.

Protejându-ne timpul Aşa evităm poluanţii. Cunosc o pictoriţă plină de temperament care trăieşte aici, în Munţii Stâncoşi, şi care, în zilele când pictează sau meditează, agaţă de lanţul ce barează drumul spre casa ei o plăcuţă pe care stă scris: „Astăzi lucrez şi nu primesc vizite. Ştiu, vei crede că asta nu se referă la tine, pentru că tu eşti consultantul meu financiar, agentul meu sau prietenul meu cel mai bun. Dar e valabil şi pentru tine”.

O altă prietenă, sculptoriţă, îşi pune la poartă următoarea inscripţie: „Nu deranjaţi decât dacă am câştigat la loto sau dacă cineva l-a văzut pe Iisus Cristos pe autostradă”. După cum vedeţi, animusul pozitiv ştie să-şi traseze graniţele.

Perseverând. Cum eliminăm complet această poluare? Stăruind, pentru ca nimic să nu împiedice menţinerea în activitate a unui animus bine integrat, continuându-ne iniţiativele care ţes suflet şi făuresc aripi – lucrările noastre artistice, reparaţiile noastre psihice – indiferent că ne simţim puternice sau nu, indiferent că suntem pregătite sau nu. Legându-ne, dacă trebuie, de catarg, de scaun, de masa de scris – de orice loc al nostru unde creăm. Este esenţial, chiar dacă adeseori e dureros, să alocăm timpul necesar şi să nu ocolim sarcinile grele, inerente efortului de a atinge măiestria. Viaţa creativă, cea autentică, cere sacrificii.

Punând o dată pentru totdeauna piciorul în prag şi spunând: „Îmi place mult mai mult viaţa mea creativă decât să contribui la propria mea oprimare”, vom elimina sau transforma complexele negative care apar pe parcurs – visele ne vor ghida în această ultimă etapă a drumului. Dacă ne-am maltrata copiii, asistentele sociale ne-ar bate la uşă. Dacă ne-am purta rău cu animăluţele noastre, Societatea pentru Protecţia Animalelor ni le-ar lua. Dar nu

există nicio Patrulă a Creativităţii sau o Poliţie a Sufletului care să intervină dacă ne încăpăţânăm să ne înfometăm sufletul. Numai noi putem veghea asupra Sinelui sufletului nostru, asupra animusului nostru eroic. Nu-i de ajuns să le dăm apă o dată pe săptămână, o dată pe lună sau chiar o dată pe an. Fiecare îşi are propriile sale ritmuri circadiene. Au nevoie de noi, de apa muncii noastre de creaţie, în fiecare zi.

Protejându-ne viaţa creativă. Pentru a evita *hambre del alma*, înfometarea sufletului, trebuie să vedem unde e problema şi s-o remediem. Să ne dedicăm zilnic muncii noastre de creaţie. Să nu permitem niciunui gând, niciunui bărbat, niciunei femei, niciunui coleg, niciunui prieten, niciunei religii sau activităţi profesionale, niciunei voci răutăcioase să ne ducă la înfometare. Iar dacă-i musai, atunci să le-arătăm colţii.

Realizându-ne creaţiile cu grijă. Să ne construim acel adăpost de cunoaştere şi căldură şi să-i transferăm întreaga noastră energie. Să ne străduim să atingem un echilibru între responsabilitatea prozaică şi extazul personal. Să ne protejăm sufletul, să ducem o viaţă creativă de calitate. Să nu permitem propriilor noastre complexe, culturii în care trăim, gunoiului intelectual şi nici sforăitoarelor vorbării politice, aristocratice sau pedagogice să ne-o fure.

Hrănind viaţa noastră creativă. Deşi sunt multe lucruri sănătoase şi hrănitoare pentru suflet, majoritatea intră în una din cele patru categorii fundamentale de alimente ale Femeii Sălbatice: timp, dăruire, pasiune şi independenţă. Să ne facem o rezervă consistentă din toate acestea. Ele menţin limpezi apele râului.

Când este din nou curat, râul poate curge liber. Producţia creativă a femeii sporeşte, şi continuă apoi să crească şi să descrească urmând un ritm natural. Orice

nouă contaminare s-ar produce va fi neutralizată imediat. Râul redevine sistemul nostru de alimentare. Putem să ne scăldăm în el fără teamă, să bem fără grijă din apa lui şi să liniştim sufletul chinuit al *LloroneU* vindecându-i copiii şi înapoindu-i mamei lor. Putem opri procesul poluant al fabricii şi putem instala un nou animus. Putem acum trăi aşa cum ne place lângă râu, ţinând în braţe numeroşii noştri copii şi arătându-le chipul lor frumos, oglindit în apa cea cristalină.

Concentrarea şi fabrica de vise

Povestea *Fetiţa cu chibrituri* este cunoscută în America de Nord mai ales în versiunea aparţinând lui Hans Christian Andersen. Tema sa fundamentală o constituie lipsa hranei, lipsa concentrării şi consecinţele lor. Este o poveste foarte veche şi o întâlnim, în diferite versiuni, în întreaga lume. Uneori, eroul este un cărbunar care foloseşte ultimii cărbuni pentru a se încălzi, cufundat într-o reverie ce-l poartă înapoi, în trecut. În unele versiuni, în locul chibriturilor este folosit un alt simbol, ca de pildă în povestea *Micul florar*, unde un om cu inima zdrobită priveşte pierdut în miezul ultimelor sale flori, în timp ce viaţa i se stinge.

Privite superficial, pot părea poveşti lacrimogene sau excesiv de sentimentale, dar ar fi o eroare să nu le aprofundăm. Ele reprezintă, în esenţă, expresia profundă a unui psihic hipnotizat negativ până într-atât, încât viaţa reală, viaţa adevărată şi vibrantă începe să „moară” în spirit18.

Această versiune a *Fetiţei cu chibrituri* o ştiu de la mătuşa Katerina, venită în America după cel de-al Doilea Război Mondial. În timpul războiului, micul ei sat din Ungaria fusese ocupat în trei rânduri de trei armate inamice diferite. Ea îşi începea întotdeauna povestea zicând că nu-i bine să ai vise dulci în vremuri amare şi că,

în vremuri grele, visele trebuie să fie şi ele puternice, reale, vise care, dacă vom munci cu râvnă şi ne vom bea laptele în sănătatea Fecioarei Maria, se vor împlini.

Fetiţa cu chibrituri

A fost odată o fetiţă sărmană. Nu avea nici mamă, nici tată, şi trăia în pădurea întunecată. La marginea pădurii era un sat, iar fetiţa ştia că acolo poate să cumpere chibrituri cu o jumătate de penny şi să le vândă apoi pe stradă cu un penny întreg. Dacă vindea destule chibrituri, putea să-şi cumpere o coajă de pâine, să se întoarcă la culcuşu-i din pădure şi să doarmă acolo îmbrăcată în hainele ei de toată ziua, singurele pe care le avea.

Veni iarna şi, cu ea, gerul. Fetiţa nu avea pantofi, iar stofa paltonaşului ei se subţiase într-atât, încât puteai să vezi prin ea. Picioarele, la început vinete de frig, erau acum albe, la fel ca degetele mâinilor şi vârful nasului. Umbla pe străzi, implorând trecătorii: „Cumpăraţi-mi, vă rog, chibriturile”. Nimeni însă nu se oprea, nimeni nu o băga în seamă.

Aşa că, într-o seară, fetiţa îşi zise: „Am chibrituri… Aş putea face un foc să mă încălzesc”. Numai că n-avea nici lemne, nici surcele. Se hotărî totuşi să aprindă chibriturile.

Se puse jos, întinse picioarele şi scăpără primul chibrit. În aceeaşi clipă, frigul şi zăpada dispărură ca prin farmec. În locul vârtejurilor de nea, fetiţa văzu o odaie frumoasă, cu o sobă mare din teracotă verde închis, cu portiţă din fier forjat. Soba dogorea atât de tare, că aerul în jurul ei se vălurea. Se ghemui lângă sobă… Era minunat!…

Dar, brusc, soba dispăru. Fetiţa stătea din nou în zăpadă, tremurând de frig. Scăpără atunci al doilea chibrit. Flacăra lumină zidul casei lângă care şedea, şi acum putea chiar să vadă prin el. În camera din spatele zidului era o masă mare, acoperită cu o pânză albă ca neaua, pe care

erau frumos orânduite farfurii din cel mai alb porţelan. În mijloc, pe un platou, şedea o raţă rumenă, tocmai scoasă din cuptor. Dar, chiar în clipa când fetiţa întinse mâna spre ea, totul se risipi ca un fum.

Se trezi din nou în zăpadă, însă n-o mai dureau nici coapsele, nici genunchii. Frigul îi muşca acum pieptul şi braţele, aşa că aprinse al treilea chibrit.

În flacăra celui de-al treilea chibrit, copila văzu un brad de Crăciun, un brad mare şi frumos, împodobit cu lumânări albe, cu globuri de sticlă şi panglici de mătase. Străluceau în el atâtea şi atâtea luminiţe, că nici nu le-ar fi putut număra.

Ridică privirea spre vârful acelui brad uriaş, care creştea, creştea mereu… Vârful trecu de plafon şi se pierdu în cele din urmă printre stelele cerului. O stea scânteietoare străbătu bolta şi, văzând-o, fetiţa îşi aminti de vorbele pe care maică-sa i le spusese odată, demult: „Când moare un om, cade o stea”.

Chiar atunci, ca din senin, apăru bunica ei, atât de iubitoare, atât de bună… Fetiţa era în culmea fericirii. Bunica îşi scoase şorţul, o înfăşură în el şi-o strânse cu putere în braţe, iar ei îi era atât de bine…

Dar bunica începu să dispară. Şi fetiţa aprinse repede încă un chibrit, ca s-o mai ţină pe bunică cu ea… şi încă unul… şi încă unul… şi amândouă, fetiţa şi bunica, se ridicară împreună la cer, acolo unde nu e nici frig, nici foame, nici durere. Iar dimineaţa, între case, oamenii o găsiră zăcând nemişcată, degerată de frig. Fetiţa plecase pentru totdeauna.

Reprimarea fanteziei creatoare

Fetiţa trăieşte într-un mediu în care nimănui nu-i pasă de ea. Dacă vă aflaţi într-un astfel de mediu, părăsiţi-l. Nimeni nu apreciază ceea ce are ea, mici luminiţe în vârful unor beţişoare, reprezentând începutul oricărei

posibilităţi de creaţie. Dacă sunteţi într-o situaţie similară, întoarceţi spatele şi plecaţi. Psihic vorbind, condiţia ei îi oferă puţine opţiuni. Ea s-a resemnat să rămână în „locul" pe care viaţa i l-a destinat. Refuzaţi să o faceţi. Când Femeia Sălbatică este pusă cu spatele la zid, ea nu capitulează: îşi scoate ghearele, luptă.

Ce-ar fi trebuit să facă fetiţa cu chibrituri? Dacă instinctele i-ar fi fost intacte, ar fi avut atâtea posibilităţi din care să aleagă. Să meargă în alt sat, să se ascundă într-o căruţă, să se adăpostească într-un depozit de cărbuni… Femeia Sălbatică ar fi ştiut ce să facă. Dar fetiţa cu chibrituri demult n-o mai ştie pe Femeia Sălbatică. Fetiţa sălbatică e îngheţată; e doar o umbră, rătăcind ca în transă.

Pentru ca râul vieţii creative să curgă, este esenţial să fim înconjurate de oameni iubitori, care ne susţin şi ne stimulează creativitatea. Altfel, îngheţăm. Corul vocilor interioare şi exterioare ne hrăneşte atunci când observă starea în care ne aflăm şi are grijă să ne încurajeze sau, dacă e necesar, să ne ofere sprijin. Nu ştiu exact de câţi prieteni avem nevoie, dar în mod cert trebuie să fie cel puţin unul sau doi care să ne spună că talentul nostru – oricare ar fi acesta – este *pan de cielo*, pâine cerească. Orice femeie are dreptul la un cor de elogii.

Când stau afară în frig, femeile tind să viseze, în loc să acţioneze. Aceste vise le anesteziază. Cunosc femei pe care natura le-a înzestrat cu o voce minunată; altele sunt povestitoare înnăscute: aproape tot ce le iese din gură e plin de prospeţime şi de rafinament. Dar se simt singure sau oarecum neîndreptăţite să se folosească de darurile lor. Sunt timide, iar timiditatea ascunde adeseori un animus înfometat. Le este greu să se simtă susţinute din interior, sau de prieteni, de familie, de comunitate.

Pentru a nu avea soarta fetiţei cu chibrituri, trebuie

să facem un lucru esenţial. Să refuzăm să ne pierdem vremea cu cei ce nu aprobă arta sau viaţa noastră. Sună cam dur, dar e adevărat. Altfel, îmbrăcate în zdrenţele fetiţei cu chibrituri, vom fi silite să ducem o viaţă restrânsă, care va îngheţa orice gând, orice speranţă, talentele noastre, scrisul, pictura, teatrul, dansul…

Fetiţa cu chibrituri ar fi trebuit să caute în primul rând căldura. Dar nu aşa se întâmplă în poveste. Ea încearcă în schimb să vândă chibriturile, sursa ei de căldură. Procedând astfel, privează femininul de căldură, de bogăţie, de înţelepciune, şi împiedică dezvoltarea ei ulterioară.

Căldura e un mister. Ne vindecă, ne regenerează. Destinde tensiunile, intensifică mişcarea, misterioasa nevoie de a fi, zborul virginal al noilor idei. Apoi căldura ne apropie tot mai mult unii de alţii.

Fetiţa cu chibrituri trăieşte într-un mediu neprielnic dezvoltării sale. Nu are nici căldură, nici lemne, nici surcele. Ce-am face noi dacă am fi în locul ei? înainte de toate, am refuza să ne hrănim cu genul de fantezii cărora le dă viaţă, aprinzând chibriturile. Există trei categorii de fantezii. Prima este sursă de plăcere: un fel de prăjitură pentru suflet, ca atunci când visăm cu ochii deschişi. A doua este imaginaţia intenţională. Această fantezie seamănă foarte bine cu o şedinţă de planning. Ne putem folosi de ea ca de un vehicul care să ne conducă la acţiune. Toate izbânzile – psihice, spirituale, financiare, artistice – încep cu reverii de acest gen. Există şi un al treilea tip de fantezie, care blochează totul. Ea ne împiedică să acţionăm adecvat în momentele critice.

Din nefericire, acesteia din urmă i se abandonează fetiţa cu chibrituri. Este o fantezie fără legătură cu realitatea. Femeia trăieşte cu impresia că nu se poate face nimic sau că este mult prea greu, şi atunci se cufundă în

visare. Uneori, totul se petrece în mintea ei. Uneori, o sticlă de alcool, o seringă – sau lipsa lor – dă viaţă reveriilor. Uneori, vehiculul este fumul ierburilor sau nopţile pe care ar vrea atât de mult să le uite, nopţi petrecute în camere străine, în compania unor necunoscuţi. Femeile în această situaţie se joacă în fiecare noapte de-a fetiţa cu chibrituri şi se trezesc în fiecare dimineaţă îngheţate de frig. Sunt multe forme de a ne deconcerta.

Ce ar putea schimba lucrurile şi restabili stima şi iubirea de sine? Trebuie să găsim o soluţie complet diferită de cea a fetiţei cu chibrituri. Trebuie să ne ducem ideile într-un loc unde să fie susţinute. Aflarea unui mediu prielnic este un pas extrem de important, ca şi scopul în sine. Puţine sunt femeile care reuşesc să creeze bazându-se exclusiv pe forţa lor. Noi avem nevoie să ne bată încurajator pe umăr multe aripi de îngeri.

Oamenii au mai tot timpul idei minunate: să vopsească pereţii în culoarea care le place, să elaboreze un proiect la care să participe toţi locuitorii oraşului, să facă plăci de faianţă pentru baie, iar dacă sunt într-adevăr frumoase, să şi vândă din ele, să-şi reia studiile, să-şi vândă casa şi să călătorească, să aibă un copil, să renunţe la ceva şi să înceapă altceva, să meargă pe drumul lor, să ajute la repararea unei nedreptăţi, să-i apere pe cei neajutoraţi…

Proiectele de acest fel trebuie încurajate. Ele au nevoie de sprijin vital, de oameni *calzi*. Fetiţa cu chibrituri umblă în zdrenţe de-atâta amar de vreme, încât îi pare firesc. Nimeni, în situaţia ei, nu s-ar putea dezvolta. Avem nevoie, ca şi plantele, să ne putem întoarce după soare. Dar trebuie să existe un soare. Trebuie deci să ne *mişcăm*, nu putem rămâne pe loc. Trebuie să facem ceva pentru a schimba lucrurile. Dacă nu ne mişcăm, vom rămâne în

stradă să vindem chibrituri.

Prietenii care ne iubesc şi privesc cu afecţiune viaţa noastră creativă sunt cel mai bun soare din lume. Dacă, asemeni fetiţei cu chibrituri, o femeie nu are prieteni, angoasa, sau uneori furia, o îngheaţă. Dar şi dacă are prieteni, nu întotdeauna aceştia sunt un soare. Ei pot să-i ofere mângâiere, în loc să o informeze despre starea ei de îngheţare progresivă. O consolează, ceea ce nu-i totuna cu a-i oferi îngrijire şi căldură. Grija şi căldura sufletească hrănesc femeia şi o pun în mişcare. Sunt un fel de grâu psihic.

Să consolezi înseamnă, de pildă, să-i spui cuvinte frumoase unei plante care suferă, fiindcă stă într-un ungher întunecat. Dar să o îngrijeşti şi să o hrăneşti înseamnă să o scoţi afară, la soare, să o uzi şi după aceea să-i vorbeşti.

Femeia îngheţată, lipsită de atenţia celorlalţi şi de căldura lor sufletească, tinde să se piardă în nesfârşite fantezii sterile. Dar, chiar şi aşa, îngheţată, trebuie să refuze reveria consolatoare. E o reverie care ucide. Ştim cât de periculoase pot fi aceste fantezii: „Într-o zi…” „Dacă aş avea cel puţin…”, „El o să se schimbe…”, „Dacă aş învăţa să mă controlez…” „Când voi fi cu adevărat pregătită… Când voi avea destul x, y, z… Când copiii vor fi mari… Când mă voi simţi mai sigură… Când voi întâlni pe altcineva… Când…” etc. etc.

Fetiţa cu chibrituri are o bunică interioară care, în loc să-i strige: „Trezeşte-te! Scoală-te! Oricât de mult te-ar costa, caută căldura!”, o antrenează într-o viaţă de vis, o duce cu ea în „rai”. Dar raiul nu-i este de niciun folos Femeii Sălbatice, fetiţei sălbatice captive şi nici fetiţei cu chibrituri. Asemenea fantezii consolatoare nu trebuie cu niciun chip întreţinute. Sunt distrageri seducătoare şi letale de la adevărata lucrare.

Vânzând chibriturile, singurele care i-ar putea ţine de cald, fetiţa din poveste face un comerţ păgubos. Văduvite de iubirea binefăcătoare a mamei sălbatice, femeile se află într-o situaţie similară unui regim de supravieţuire în lumea exterioară. Eul încearcă să reziste cum poate cu hrana minimală ce-o găseşte în exterior şi se întoarce noapte de noapte acolo de unde a plecat, pentru a se prăbuşi în somn, epuizat.

Fetiţa cu chibrituri nu se poate deschide către viitor, căci existenţa ei mizerabilă e ca un cârlig în care ea se atârnă în fiecare zi. În timpul iniţierilor, petrecerea unei perioade semnificative de timp în condiţii dificile face parte dintr-un proces care urmăreşte să desprindă omul de tot ce înseamnă confort şi plăcere. La fel ca în riturile de trecere, respectiva etapă iniţiatică se încheie şi, în urma acestei „şlefuiri", femeia începe o viaţă creativă şi spirituală nouă şi înţeleaptă. Dar pentru cea care împărtăşeşte soarta fetiţei cu chibrituri, s-ar putea spune că iniţierea acţionează exact pe dos. Condiţiile ostile nu-i aduc profunzime, ci distrugere. Trebuie luat totul de la zero, într-un alt mediu, cu alt gen de susţinere şi alte călăuze.

Din perspectivă istorică, mai ales în psihologia masculină, boala, exilul şi suferinţa sunt considerate frecvent eliberări iniţiatice, uneori de o mare importanţă. Dar pentru femei există alte arhetipuri de iniţiere, venind din psihismul lor şi din particularităţile lor fizice. Capacitatea de a da viaţă este unul dintre ele; puterea sângelui este un alt arhetip, precum şi faptul de a iubi sau de a fi obiectul unei iubiri benefice. A primi binecuvântarea cuiva pentru care femeia are o deosebită consideraţie, a beneficia de învăţăturile şi sprijinul unei persoane mai în vârstă, toate acestea sunt iniţieri intense, care îşi au propriile lor tensiuni şi renaşteri.

Am putea spune că fetiţa cu chibrituri este foarte aproape şi în acelaşi timp foarte departe de etapa tranzitorie a mişcării şi a acţiunii, care i-ar fi desăvârşit iniţierea. Ea dispune, în mizera ei existenţă, de elementele necesare unei experienţe iniţiatice, dar nu are pe nimeni, nici înăuntru, nici în afară, care să-i conducă procesul psihic.

În plan psihic, în sensul cel mai negativ, iarna îşi pune sărutul morţii – răceala – pe tot ce atinge. Răceala condamnă la moarte orice relaţie. Când vrei să distrugi ceva, e de ajuns să-l tratezi cu răceală. Îndată ce gândurile, sentimentele şi acţiunile îngheaţă, nicio relaţie nu mai e posibilă. Când oamenii vor să renunţe la ceva din ei înşişi sau să rupă relaţiile cu cineva, îl ignoră, îl abandonează, îl ţin la distanţă, se feresc din calea lui ca să nu-l mai audă, să nu-l mai vadă. Aceasta e situaţia din psihicul fetiţei cu chibrituri.

Copila umblă pe străzi şi roagă trecătorii să-i cumpere chibriturile. Scena aceasta ilustrează un aspect dintre cele mai deconcertante, tipic femeilor cu instincte rănite: oferirea luminii la un preţ de nimic. Luminiţele din vârful chibriturilor amintesc de luminile mai puternice ale tigvelor înfipte în pari, din povestea Vasilisei. Ele reprezintă înţelepciunea, dar mai presus de orice, ilumineză conştiinţa, preschimbând întunericul în lumină, reaprinzând ceea ce a fost stins. Focul este simbolul principal al reînnoirii sufletului.

Fetiţa cu chibrituri se află acum în mari nevoi. Ea cerşeşte, oferind lumină – aşadar ceva mult mai valoros decât acel penny primit în schimb. Indiferent că un astfel de schimb inegal are loc în psihicul nostru sau îl experimentăm în lumea exterioară, rezultatul este acelaşi: o pierdere suplimentară de energie. Şi, atunci, femeia nu mai reuşeşte să-şi satisfacă propriile nevoi. Ceva vrea să

trăiască şi imploră, însă nu primeşte niciun răspuns. Asemenea Sofiei, spiritul înţelepciunii la greci, femeia ia lumina din abis, dar o iroseşte în fantezii inutile. Partenerii mediocri, şefii incorecţi, situaţiile de exploatare, complexele negative de tot felul conduc femeia spre aceste alegeri.

Când fetiţa se hotărăşte să aprindă chibriturile, îşi foloseşte resursele pentru a visa, nu pentru a acţiona, îşi consumă energia pe ceva efemer. Iar asta se vede clar în viaţa unei femei. Vrea, de pildă, să-şi continue studiile, dar îi trebuie trei ani pentru a decide ce facultate să urmeze. Vrea să picteze, dar, neavând unde să-şi expună tablourile, nu face din pictură o prioritate. Vrea să facă una sau alta, dar niciodată nu are timp să înveţe, să-şi dezvolte sensibilitatea sau aptitudinile. Are zeci de caiete pline de vise, dar, fascinată să le interpreteze, nu se poate servi de semnificaţia lor pentru a acţiona. Ea ştie că trebuie să plece, să înceapă, să termine, să meargă, dar nu face nimic din toate acestea.

Şi înţelegem foarte bine de ce. Când sentimentele unei femei sunt îngheţate, când ea nu reuşeşte să se mai simtă, când sângele său şi pasiunea nu mai ajung la hotarele psihicului, când este disperată, o viaţă imaginară este infinit mai plăcută decât tot ce se află sub ochii ei. Neavând lemne de foc, micile flăcări ale chibriturilor sale îi ard psihicul, ca şi cum ar fi o buturugă mare şi uscată. Psihicul începe să-şi joace singur feste. El trăieşte acum în focul ireal în care toate dorinţele sunt împlinite. Dar o astfel de fantezie e la fel ca minciuna pe care, tot repetând-o, ajungem şi noi să o credem.

Acest gen de angoasă de schimbare, când problemele sunt minimalizate prin simplul fapt de a imagina cu entuziasm soluţii nerealiste sau vremuri mai bune, afectează nu doar femeile. Este piatra de încercare a

întregii umanităţi. Soba din visul fetiţei cu chibrituri reprezintă gândurile pline de căldură. Este în acelaşi timp un simbol al centrului, al inimii, al căminului. Ceea ce visează fetiţa este prin urmare sinele său adevărat, inima psihicului, căldura casei interioare.

Dar, brusc, soba dispare. Fetiţa cu chibrituri, ca toate femeile aflate în aceeaşi situaţie psihică, se trezeşte din nou în zăpadă. Reveria de acest tip este deci efemeră, dar extrem de nocivă. Ea nu arde nimic altceva decât propria noastră energie. Şi, deşi recurge adesea la fanteziile sale pentru a rămâne caldă, femeia continuă să îngheţe.

Fetiţa aprinde alte chibrituri. Fiecare fantezie se stinge şi, de fiecare dată, copila se trezeşte afară, în ger. Când psihicul îngheaţă, femeia se întoarce întotdeauna la sine. Ea aprinde acum cel de-al treilea chibrit. Trei este numărul magic din basme, momentul când ar trebui să se întâmple ceva. Dar, în cazul de faţă, imaginaţia eclipsează total acţiunea, şi nimic nou nu se întâmplă.

Ironia sorţii face să existe în această poveste un pom de Crăciun, un brad, un copac cu frunze persistente, simbol precreştin al vieţii veşnice. Am fi putut crede că asta o va salva, această idee a arborelui mereu verde, a sufletului în continuă creştere, în continuă evoluţie. Camera însă nu are plafon. Ideea vieţii nu poate fi conţinută în psihic. Iluzia a preluat conducerea.

Bunica este atât de caldă, atât de bună, şi totuşi ea este ultima doză de morfină, ultima picătură de cucută. O cufundă în somnul morţii. În sensul său cel mai negativ, acesta este somnul complacerii, somnul letargici: „Totul e bine, voi rezista…”, somnul refuzului: „Voi privi lucrurile dintr-o altă perspectivă”. Este somnul reveriei nocive, în care sperăm că toate suferinţele noastre vor dispărea ca prin farmec.

E un fapt psihic confirmat: atunci când libidoul sau

energia scade până la limita la care respiraţia nu mai abureşte oglinda, apare întotdeauna o imagine a naturii viaţă-moarte-viaţă, simbolizată aici de bunică. Este menirea ei să apară în clipa morţii, să ţină în incubaţie sufletul care şi-a lăsat în urmă învelişul, să aibă grijă de el până când va putea renaşte.

Este desigur un alt aspect minunat al psihicului. Chiar şi într-un final atât de tragic ca cel al fetiţei cu chibrituri, există o rază de lumină. Când o femeie a suferit atât de mult, Femeia Sălbatică a psihicului îi insuflă din nou viaţă spiritului ei, oferindu-i încă o şansă de a acţiona în folosul său. Având totuşi în vedere suferinţa ce-o provoacă, este mult mai indicat să ne vindecăm dependenţa de fantezii decât să aşteptăm, sperând să fim înviate din moarte.

Reînnoirea focului creator

Să ne imaginăm acum că totul merge bine, intenţiile noastre sunt clare, nu evadăm din realitate, trăim în armonie cu noi, cu lumea, iar viaţa noastră creativă înfloreşte. Un singur lucru mai lipseşte: să ştim ce trebuie să facem nu *dacă*, ci *când* ne deconcertăm; altfel spus, când suntem, pentru o vreme, la capătul puterilor. Cum? După toate aceste eforturi, încă mai riscăm să ne deconcertăm? Da, dar numai temporar, şi este firesc. Iată, în acest sens, o foarte frumoasă poveste pe care noi, în familia noastră, am intitulat-o *Trei fire de păr de aur*.

Se spune că poveştile au aripi. Cunosc multe poveşti ce vin din Carpaţi, munţi deasupra cărora au zburat împreună cu familia mea adoptivă maghiară atunci când membrii săi au fost nevoiţi să-şi părăsească satele de baştină din pricina războaielor. Au rămas o vreme în Urali, apoi au traversat oceanul şi au venit în America de Nord, iar poveştile născute din experienţele lor i-au însoţit, de-a lungul întinselor păduri, până în regiunea Marilor Lacuri.

Tante Kata, care a crescut în Europa de Est, vindecătoare înzestrată şi creatoare de rugăciuni, mi-a transmis micul nucleu al poveştii *Trei fire de păr de aur*. În cercetările mele, am descoperit câteva poveşti celte şi teutone care folosesc laitmotivul „părului de aur", dar sunt foarte diferite. Laitmotivul sau tema centrală a unei poveşti reprezintă ecouri arhetipale în psihic. Aceasta e natura arhetipurilor – lasă o părticică din ele însele în punctul de contact cu psihicul. Ca reprezentări simbolice, uneori lasă o urmă a trecerii lor prin viaţa, visele, gândurile oricărui muritor. Arhetipurile, care numai Dumnezeu ştie unde-şi au sălaşul, constituie, ca să spunem aşa, un ansamblu de instrucţiuni psihice care, străbătând timpul şi spaţiul, îşi oferă înţelepciunea fiecărei noi generaţii.

Povestea vorbeşte despre modalitatea de a ne recentra. Să te recentrez! înseamnă să auzi, să simţi şi să urmezi îndemnurile inimii. Multe femei reuşesc foarte bine lucrul acesta, dar când pierd conexiunea, se risipesc precum penele dintr-o pernă sfâşiată.

Este esenţial să avem un conţinător unde să păstrăm tot ceea ce natura sălbatică ne face să auzim şi să simţim. Pentru unele femei, acesta este jurnalul în care-şi notează până şi cea mai uşoară adiere de vânt; pentru altele, este arta lor, dansul, scrisul, pictura. Vă amintiţi de Baba Iaga? Ea zboară prin văzduh într-o piuă. Cu alte cuvinte, are un recipient în care poate pune tot felul de lucruri. Are deci un mod stăpânit de a gândi şi de a se deplasa dintr-un loc în altul. Această stăpânire de sine este aşadar soluţia problemei pierderilor de energie. Aceasta şi încă ceva. Să vedem…

Trei fire de păr de aur

Odată, într-o noapte adâncă – una din acele nopţi întunecate când pământul e negru şi copacii par mâini

noduroase pe cerul albastru-închis – un moşneag mergea de unul singur prin pădure, clătinându-se, aproape orb din pricina crengilor care-i biciuiau faţa. Într-o mână, ţinea un felinar, a cărui flacără se făcea tot mai mică.

Avea părul gălbui şi lung, dinţii crăpaţi şi îngălbeniţi, unghiile galbene şi încovoiate. Spatele lui era rotund ca un sac de făină, iar pielea braţelor şi şoldurilor atârna în falduri de slab ce era.

Se prindea de câte-un copac şi înainta puţin, se prindea apoi de alt copac, şi aşa, din copac în copac, suflând greu, mergea prin pădure de parcă vâslea.

Oasele picioarelor îl ardeau ca focul. Încheieturile îi scârţâiau la fiecare pas, precum bufniţele din copaci, dar el se târa înainte, prin întuneric. Undeva, departe, se zărea o luminiţă tremurândă, o căsuţă, un foc, un loc de popas, iar moşneagul se îndrepta anevoie într-acolo. Ajunse în cele din urmă în faţa uşii, istovit… Lumina felinarului se stinse, şi bătrânul se prăbuşi pe prag.

Înăuntru, o bătrânică şedea dinaintea unui foc care ardea vesel în cămin. Băbuţa alergă spre el, îl ridică şi-l duse lângă foc. îl ţinea în braţe aşa cum îşi ţine mama pruncul. Se aşeză în balansoar şi începu să-l legene. Astfel şedeau amândoi, moşneagul acela atât de slab, că părea un sac de oase, şi bătrâna aceea zdravănă, care-l legăna murmurând: „Gata, gata… Nu-i nimic… Gata, gata…”

Toată noaptea îl legănă şi, spre revărsatul zorilor, bătrânul – ooh! – întineri. Era acum un flăcău chipeş, cu părul de aur, cu mâini şi picioare lungi şi puternice. Dar ea îl legănă mai departe: „Gata, gata… Nu-i nimic… Gata, gata…”

Zorii zilei se apropiau tot mai mult, iar tânărul devenise un copil frumos, cu părul auriu ca spicul de grâu.

Când prinse a miji de ziuă, bătrâna îi smulse iute trei fire de păr şi le aruncă, iar ele căzură pe dalele pardoselii

cu zgomot prelung, cristalin: „Tiiing! Tiiing! Tiiing!”

Copilul sări atunci din poala ei şi alergă spre uşă. Ajuns în prag, se întoarse o clipă spre bătrână şi-i zâmbi. Era atâta lumină în zâmbetul lui!… Se răsuci apoi şi zbură spre cer, devenind soarele strălucitor al dimineţii 19.

Noaptea totul e altfel. De aceea, pentru a înţelege această poveste, trebuie să ne afundăm într-o stare de conştiinţă nocturnă, o stare în care percepem instantaneu şi cel mai mic zgomot. Noaptea suntem cel mai aproape de noi, de ideile, de sentimentele noastre profunde, pe care nu le percepem cu aceeaşi intensitate în timpul zilei.

În mitologie, noaptea este tărâmul Mamei Nyx, cea care a creat lumea. Este Străbuna Mumă a Zilelor, una din vrăjitoarele Vieţii şi ale Morţii. Când într-o poveste e noapte, ştim că ne aflăm în subconştient, pe care *San Juan de la Cruz*, Sfântul Ioan al Crucii[32], îl numea „noaptea întunecată a sufletului”. În povestea noastră, noaptea reprezintă un timp când energia, întruchipată de omul cel bătrân, scade tot mai mult. Este momentul ultimilor noştri paşi pe un drum important.

Pierderea concentrării înseamnă pierderea energiei. Iar cea mai mare greşeală este să alergăm dintr-o parte într-alta, încercând s-o recuperăm. Nu trebuie să alergăm. Trebuie, aşa cum vedem în poveste, să ne aşezăm şi să ne legănăm. Calmul, răbdarea şi legănatul reînnoiesc ideile.

Să-şi ţină ideea în braţe, să o legene cu răbdare este pentru unele femei un lux. Femeia Sălbatică ne spune însă că este o necesitate.

Lupii ştiu foarte bine lucrul acesta. Când apare vreun intrus, ei pot să mârâie, să latre sau chiar să-l muşte, dar pot la fel de bine rămâne la o distanţă considerabilă,

---

32 Juan de Yepes Álvarez (1542-1591) scriitor şi preot spaniol, fondator al Ordinului Carmelitanilor Desculţi, venerat ca sfânt în Biserica Catolică (n. trad.).

alăturându-se grupului lor şi stând liniştiţi în familie. Ei stau şi respiră împreună. Pieptul lor se înalţă şi coboară ritmic. Se recentrează, îşi recapătă echilibrul, se cufundă în ei înşişi pentru a decide ce vor face. Şi hotărăsc „să nu facă nimic deocamdată, ci doar să stea acolo, să respire, să se legene”.

Sunt totuşi momente când ideile nu funcţionează de la sine sau sunt greu de pus în practică, când ne deconcertăm. Asta face parte dintr-un ciclu natural şi survine când ideea a început să se învechească sau când am pierdut capacitatea de a o vedea dintr-o nouă perspectivă. Am îmbătrânit şi scârţâim din toate încheieturile precum bătrânul din poveste. Există multe teorii privind blocajele creativităţii. Adevărul este însă că blocajele uşoare vin şi se duc ca vântul – cu excepţia blocajelor psihice despre care am vorbit mai devreme: neputinţa de a ajunge la propriul nostru adevăr, teama de a fi respinse, frica de a spune ceea ce ştim, neîncrederea în propriile noastre capacităţi, poluarea curentului vital, alegerea de a rămâne în mediocritate sau de a fi copia palidă a altcuiva etc.

Această poveste e minunată, căci ea descrie întregul ciclu al unei idei, luminiţa firavă – ideea însăşi – ce se consumă şi aproape se stinge, acesta fiind, de altfel, un aspect al ciclului ei natural. Când în basme se întâmplă ceva rău, înseamnă că trebuie încercat altceva, introdusă o energie nouă, chemat cineva care poate să ajute, un vindecător, o forţă magică.

Aici din nou o vedem pe bătrâna *La Que Sabe*, femeia de două milioane de ani, „cea care ştie”. Cine stă în braţele ei lângă foc, se vindecă, renaşte20. Or, tocmai spre acest foc, spre aceste braţe se îndreaptă bătrânul, căci, fără ele, ar muri.

Bătrânul e ostenit din pricina muncilor pe care noi i

le-am dat. Aţi văzut vreodată o femeie muncind de parc-ar mâna-o dracii de la spate, pentru ca dintr-odată să se prăbuşească şi să nu mai poată face un singur pas? Aţi văzut vreodată o femeie dedicându-se trup şi suflet unei cauze sociale pentru ca, într-o bună zi, s-o ia la fugă strigând: „La dracu' cu toate!" Animusul ei a ajuns la capătul puterilor şi are nevoie să-l legene *La Que Sabe*. Femeia a cărei energie sau idei sunt obosite, învechite ori complet secătuite, trebuie să ştie drumul către această bătrână *curândera* şi să-i ducă animusul său sleit de puteri spre a-l reînnoi.

Lucrez cu multe femei profund dedicate problemelor sociale. La finalul acestui ciclu, sunt invariabil epuizate şi se târăsc anevoie prin pădure, scârţâind din toate încheieturile, în timp ce flacăra felinarului lor abia mai pâlpâie. Într-un astfel de moment ele spun: „Gata! M-am săturat! Renunţ. O să le dau înapoi ecusonul, legitimaţia, permisul meu…" Vor să emigreze în Noua Zeelandă. Sau să se instaleze în faţa televizorului: vor ronţăi biscuiţi cu soia şi niciodată nu vor mai privi pe fereastră la lumea de afară. îşi vor cumpăra pantofi ieftini, se vor muta într-un orăşel în care nu se întâmplă niciodată nimic… Pe scurt, de-acum înainte îşi vor vedea numai şi numai de viaţa lor, se vor schimba radical… etc. etc.

Oricare ar fi modalitatea prin care intenţionează să-şi refacă puterile, şi chiar dacă vorbesc astfel doar din pricina oboselii profunde şi frustrării, le încurajez spunându-le că un răgaz ar fi o idee excelentă, că e timpul să se odihnească. La care ele sar ca arse: „Să mă odihnesc! Cum aş putea să mă odihnesc când lumea se prăbuşeşte sub ochii mei?"

Dar, la urma urmelor, o femeie trebuie să se odihnească, să se echilibreze, să se recentreze. Trebuie să întinerească, să-şi recapete energia. Ea crede că nu-i

posibil, şi totuşi se poate, căci cercul femeilor – fie ele mame, studente, artiste sau activiste – se închide întotdeauna pentru a umple golul lăsat de cele care pleacă să se destindă un pic. Femeia care creează trebuie să se poată odihni pentru a-şi relua mai târziu munca ei intensă. Ea trebuie să meargă la bătrâna din pădure, cea care poate să-i redea vigoarea, Femeia Sălbatică într-una din multiplele sale ipostaze. Femeia Sălbatică *se aşteaptă* ca animusul să fie din când în când epuizat. Nu o surprinde să-l vadă prăbuşindu-se în pragul uşii. E pregătită. Nu va alerga spre noi, speriată. Pur şi simplu ne va ridica şi ne va ţine în braţe până ne vom recăpăta forţele.

Nici noi nu ar trebui să intrăm în panică atunci când ne pierdem elanul ori ne deconcertăm. La fel ca bătrâna din poveste, trebuie, cu calm, să ne păstrăm ideea, să stăm o vreme în compania ei. Oricare ar fi obiectivul nostru – dezvoltare personală, problemele lumii, relaţiile afective – animusul întotdeauna va obosi. În cursul unor acţiuni de lungă durată, ca de pildă terminarea studiilor, finalizarea unui manuscris sau a unei opere, îngrijirea unei persoane bolnave, vine întotdeauna un moment când energia, odată tânără, îmbătrâneşte, scade, nu mai curge.

Este bine ca femeile să ştie lucrul acesta încă de la început, căci, de regulă, oboseala le ia prin surprindere. Iar ele încep să se vaite, să vorbească de eşec, de incompetenţă. Dar nu! Această pierdere de energie este firească. E un lucru absolut natural.

Atribuirea unei forţe inepuizabile masculinului este o eroare. E vorba în acest caz de o introiecţie culturală ce trebuie smulsă din psihic. Această concepţie eronată face ca atât energiile masculine din peisajul interior, cât şi bărbaţii din respectivul mediu cultural să aibă, involuntar, sentimentul eşecului atunci când obosesc sau au nevoie să se odihnească. Toată lumea are nevoie, firește, de un răgaz

pentru a-şi reface forţele. Modul în care operează natura viaţă-moarte-viaţă este ciclic şi este valabil pentru orice şi pentru oricine.

În poveste, trei fire de păr sunt aruncate pe dalele pardoselii. Există în familia mea o vorbă: „Aruncă puţin aur pe pământ!” Ea vine de la expresia *desprender las palabras* care, în tradiţia povestitorilor, *cuentistas*, şi vindecătorilor din familia mea, înseamnă să elimini câteva cuvinte din poveste pentru a-i da mai multă forţă.

Părul este simbolul gândirii, a ceea ce emană din cap. Smulgându-i copilului câteva fire de păr, va deveni cumva mai uşor, mai luminos. Tot aşa o idee sau o iniţiativă obosită poate să strălucească şi mai mult dacă eliminăm o parte din ea, precum sculptorul care, înlăturând straturile de marmură, dezvăluie forma ascunsă dedesubt. O excelentă modalitate de a ne reînnoi, de a ne întări intenţia sau acţiunea care dă semne de oboseală, este să ne debarasăm de unele idei şi să ne concentrăm asupra obiectivului.

Smulgeţi aşadar trei fire din intenţia voastră şi aruncaţi-le pe pământ. Ele acţionează atunci ca un deşteptător, producând în cugetul femeii un zgomot asemănător unei sonerii care va conduce la reluarea activităţii. Sunetul pe care-l scot în cădere unele dintre ideile noastre anunţă începutul unei noi ere sau o nouă oportunitate.

În realitate, bătrâna *La Que Sabe* curăţă metodic latura masculină de uscăciuni. Ştim că tăindu-i crengile uscate, copacul creşte mai viguros. Ştim de asemenea că tunzând anumite plante, ele devin mai stufoase. Pentru Femeia Sălbatică, ciclul de creştere şi descreştere este natural. E un proces străvechi, ancestral. Odinioară, acesta era modul în care abordau femeile lumea ideilor şi manifestările lor obiective, iar bătrâna din povestea *Trei*

fire de păr de aur ne învaţă din nou cum se face.

Care ar fi deci sensul acestei regenerări, al acestei centrări, al acestei dorinţe de a recupera ce am pierdut şi de a alerga cu lupii? Ele toate urmăresc să ne ducă la esenţa lucrurilor din viaţa fiecăreia dintre noi, căci acolo se află plăcerea noastră, bucuria noastră, acolo este paradisul nostru – un loc în care avem timp şi libertatea de a fi, de a hoinări, de a ne uimi, de a scrie, de a cânta, de a crea, un loc în care nu există teamă. Când lupii presimt plăcerea sau pericolul, la început rămân complet nemişcaţi. Par nişte statui, perfect concentraţi, ca să audă, să vadă, să simtă ce e *acolo*, în forma sa cea mai elementară.

Iată ce ne oferă natura sălbatică: capacitatea de a vedea ce este în faţa noastră; trebuie doar să ne concentrăm atenţia, oprindu-ne să privim, să auzim, să mirosim, să atingem, să gustăm. Această concentrare face apel la toate simţurile noastre, inclusiv intuiţia. Către această lume se îndreaptă femeile spre a-şi recăpăta glasul, valorile, imaginaţia, clarvederea, poveştile, amintirile ancestrale. Toate acestea necesită focalizare şi creativitate. Dacă v-aţi deconcertat, staţi liniştite. Luaţi-vă ideea şi legănaţi-o. Păstraţi-o în parte, restul aruncaţi-l, şi se va reînnoi. Nu-i nevoie de nimic altceva.

CAPITOLUL 11

Căldura: Recuperarea sexualităţii sacre

Zeiţele murdare

O fiinţă locuieşte străfundurile sălbatice ale naturii feminine. Este natura noastră senzorială şi, ca orice fiinţă întreagă, îşi are propriile sale ritmuri naturale şi nutriţionale. Este curioasă, relaţională, clocotind de energie uneori, mult mai calmă alteori. Este sensibilă la stimuli ce acţionează asupra simţurilor: muzică, mişcare, hrană, pace, linişte, frumuseţe, întuneric1.

Este acel aspect al naturii feminine plin de căldură. Dar nu o căldură orientată exclusiv spre relaţia sexuală, ci un foc lăuntric, a cărui flacără creşte şi scade în mod ciclic. Graţie energiei astfel eliberate, femeia acţionează aşa cum consideră de cuviinţă. Căldura unei femei nu este o stare de excitare sexuală, ci o stare de intensă sensibilitate senzorială care include sexualitatea sa, fără a se limita însă numai la ea.

S-ar putea scrie pagini întregi despre felul cum se uzează şi se abuzează de natura senzorială a femeilor şi despre modul în care ceilalţi şi ele însele aţâţă acest foc, nesocotindu-i ritmurile naturale, sau caută să-l stingă complet. Să ne concentrăm însă asupra unui alt aspect, fundamental sălbatic, a cărui căldură ne încălzeşte inima. În epoca modernă, s-a acordat prea puţină atenţie acestei exprimări senzoriale, ba chiar a fost adeseori, şi în multe locuri, complet interzisă.

Există un aspect al sexualităţii feminine care, în antichitate, se numea obscenitate sacră – dar nu în înţelesul actual al termenului, ci cu sensul de înţelepciune a sexualităţii pline de spirit. A existat odinioară un cult al zeiţelor, dedicat în parte unei sexualităţi feminine ireverenţioase. Departe de a fi vulgare, riturile urmăreau să ilustreze aspecte ale inconştientului, care, şi în ziua de azi, continuă să rămână misterioase şi neexplorate.

Însăşi ideea caracterului sacru al sexualităţii, mai precis, al obscenităţii ca aspect al sexualităţii sacre, este esenţială pentru natura sălbatică, în culturile matriarhale, existau zeiţe ale obscenităţii, numite astfel datorită lascivităţii lor prefăcute şi inocente în acelaşi timp. Limbajul curent face dificilă înţelegerea termenului de „zeiţă obscenă” fără nicio conotaţie vulgară. E de ajuns să aruncăm o privire în dicţionare, unde cuvântului „obscen” – provenind din vechiul cuvânt ebraic *ob*, care înseamnă

vrăjitor, vrăjitoare – îi corespunde cuvântul „murdar”[33] şi noţiunea de impuritate asociată lui. Vom înţelege atunci motivul pentru care acest aspect al străvechiului cult al zeiţelor a fost alungat în meandre subterane.

În ciuda acestei defăimări, fragmente ale unor poveşti din cultura universală au supravieţuit diferitelor epurări. Ele ne arată că obscenitatea nu are nimic vulgar; seamănă mai curând unei creaturi fantastice, care ne-am dori din toată inima să devină una din prietenele noastre cele mai bune.

Acum câţiva ani, când am început să spun „poveşti cu zeiţe murdare”, ascultătoarele mele zâmbeau, apoi izbucneau în râs auzind isprăvile femeilor, reale sau mitologice, care foloseau sexualitatea, senzualitatea, pentru a transmite o idee, pentru a alina tristeţea sau a stârni râsul şi a îndrepta astfel ceva ce, în psihic, mergea prost. M-a surprins mult şi modul cum râdeau femeile în asemenea situaţii. Trebuiau mai întâi să lase deoparte educaţia lor, potrivit căreia un astfel de râs nu era demn de o doamnă.

Iar eu am văzut cum acest „comportament de doamnă” într-o situaţie neadecvată sufocă realmente femeia, în loc să o lase să respire. Râzând, alternăm rapid expiraţia şi inspiraţia. De la kineziologie şi alte metode de terapie corporală, ca de pildă Hakomi, ştim că respiraţia ne face să simţim emoţiile şi că trebuie să ne ţinem respiraţia când vrem să nu simţim nimic.

Râzând, femeia respiră din plin, şi atunci poate simţi senzaţii interzise. Dar nu de senzaţii este vorba, ci de o atenuare a emoţiilor şi, în unele cazuri, de remedii ale

---

33 Cuvântul englez dirt (în engleza medie drit – excrement, provenind probabil din islandeză) şi-a extins semnificaţia, incluzând şi sensul de murdărie, la propriu (gunoi, noroi, praf etc.) şi la figurat: necinstit, josnic, obscen, deocheat, vulgar, trivial (n. trad.).

emoţiilor, cum ar fi, bunăoară, eliberarea plânsului refulat, recuperarea amintirilor uitate sau ruperea lanţurilor ce încătuşează personalitatea senzuală.

Mi-a devenit limpede că importanţa acestor străvechi zeiţe ale obscenităţii se datorează capacităţii lor de a relaxa ceea ce era prea încordat, de a elibera tensiunile, de a alunga melancolia, de a transmite corpului o stare care nu are nimic a face cu intelectul, de a facilita aceste tranziţii. Corpul e cel ce râde auzind povestea coiotului, a unchiului Trungpa2 şi altele aidoma lor. Prin zburdălnicia şi umorul lor, zeiţele obscene administrează o formă de medicament vital sistemului nervos şi endocrin.

Următoarele trei poveşti simbolizează obscenitatea în sensul atribuit aici termenului – un fel de încântare sexuală/senzuală care provoacă o emoţie benefică. Două sunt vechi, una este modernă, şi sunt dedicate zeiţelor murdare. Le-am numit astfel, pentru că au rătăcit sub pământ multă vreme. În sens pozitiv, ele aparţin pământului fertil, noroiului psihicului – substanţa creatoare din care provine întreaga artă. În fapt, zeiţele murdare reprezintă un aspect al Femeii Sălbatice, aspect sexual şi sacru în acelaşi timp.

Baubo – Zeiţa pântecului

Există o expresie plastică: *Ella habla por en medio en las piernas*, „vorbeşte dintre picioare”. Întâlnim pretutindeni în lume astfel de povestioare „dintre picioare”, aşa cum este povestea zeiţei Baubo din Grecia antică, numită „zeiţa obscenităţii”. Are şi alte nume, *Iambé*, de pildă, şi se pare că grecii ar fi preluat-o din culturi mult mai vechi. Zeiţe sălbatice arhetipale viaţă-moarte-viaţă ale sexualităţii sacre şi fertilităţii au existat din timpuri imemoriale.

Un singur text despre zeiţa Baubo a ajuns până la noi, de unde deducem că cultul său a fost distrus şi

îngropat sub avalanşa numeroaselor invazii. Am convingerea că undeva, poate sub dealurile şi pădurile lacustre ale Europei şi Orientului, zac templele dedicate ei, pline de odoare şi statuete din osă.

Nu este deci o întâmplare că nu s-a prea auzit vorbindu-se de Baubo, dar să nu uităm că un singur fragment arhetipal poate conţine imaginea întregului. Iar noi deţinem acest fragment sub forma unei poveşti în care apare Baubo, una din cele mai fermecătoare şi mai pitoreşti divinităţi din Olimp. Iată versiunea mea de *cantadora*, întemeiată pe vestigiile sălbatice ale acestei zeităţi, ce încă se mai văd licărind în mitologia greacă post-matriarhală şi în imnurile homerice4.

Mama Pământ, Demetra, avea o fată foarte frumoasă, Persefona, pe numele ei. Într-o zi, jucându-se pe o pajişte, Persefona zări o floare de o rară frumuseţe şi întinse mâna să o culeagă. În aceeaşi clipă, pământul prinse a se cutremura, şi o prăpastie iară fund se căscă chiar acolo, sub ochii ei îngroziţi. Din măruntaiele pământului ieşi însuşi Hades, zeul infernului, mare şi puternic, într-un car negru, tras de patru cai suri.

Hades o înşfacă pe fată şi o sui iute în carul său. Pe pajişte îi rămaseră doar voalurile şi sandalele. Tot mai adânc înăuntrul pământului îşi mână el apoi caii. Ţipetele Persefonei se auzeau din ce în ce mai slab, în timp ce prăpastia se închidea încet deasupra lor, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Strigătele copilei se auziră răsunând pe coastele munţilor şi vuiet de plânsete se înălţă din fundul mărilor. Demetra auzi munţii strigând. Auzi apele chemând. O linişte stranie cuprinse apoi întreg pământul şi miros de flori strivite umplu aerul.

Demetra îşi smulse coroana, îşi desprinse vălurile-i negre şi zbură deasupra pământului ca o pasăre uriaşă,

strigându-şi fără încetare fiica.

Noaptea, o babă ce şedea la gura unei peşteri le spuse suratelor sale că în ziua aceea auzise trei ţipete: un glas tânăr urlând îngrozit, un altul strigând după ajutor şi un al treilea, bocetul unei mame.

Persefona era de negăsit. Şi astfel începu pentru Demetra lunga, disperata căutare a fiicei mult iubite. Demetra urlă, plânse, strigă, răscoli pământul întreg, întrebă peste tot dacă nu-i văzuse nimeni fata, ceru îndurare, îşi cerşi moartea… în zadar… Nu izbuti nicidecum să dea de urma scumpei sale fiice.

Şi, în crunta-i durere, ea, cea care de-o veşnicie făcea să crească totul în lume, blestemă toate câmpurile roditoare de pe faţa pământului:

— Să piară!… Să piară!… Să piară!…

Din pricina blestemului ei, niciun copil nu se mai năştea, nici grâne pentru pâine nu mai creşteau, nici flori pentru sărbători, nici ramuri pentru morţi. Totul era sortit pieirii. Pământul uscat şi pieptul secat nu mai puteau hrăni pe nimeni.

Demetra nu-şi mai purta nici sieşi de grijă. Hainele îi erau mânjite de noroi, părul îi atârna în şuviţe. Cumplită îi era durerea, dar nu se lăsă. După nesfârşite, zadarnice căutări, se prăbuşi în cele din urmă lângă o fântână, într-un sat unde nimeni nu o cunoştea. Şedea acolo, rezemată de piatra rece, când iată că apăru o femeie. În fine, ceva ce aducea a femeie. Şi arătarea se-apropia dănţuind, unduindu-şi provocator şoldurile şi săltându-şi sânii de mama focului. Când o văzu, fără să vrea Demetra se pomeni zâmbind.

Dansatoarea era de-a dreptul năucitoare: cap ea nu avea, sfârcurile erau ochii ei, iar despicătura dintre picioare, gura. Ei, şi cu această drăgălaşă gură, începu a-i zice Demetrei fel şi fel de povestioare, una mai deocheată

decât alta. Demetra zâmbi, prinse apoi a chicoti şi, în cele din urmă, izbucni de-a binelea în râs. Şi uite aşa stăteau şi râdeau amândouă: mica zeiţă a pântecului, Baubo, şi marea zeiţă, Mama Pământ, Demetra.

Dar tocmai râsul acesta îi alungă Demetrei tristeţea, dându-i putere să-şi caute mai departe fiica. Cu ajutorul zeiţei Baubo, al bătrânei Hecate şi al zeului soarelui, Helios, căutările îi fură încununate de succes. Persefona fu înapoiată mamei sale, iar lumea întreagă, pământul şi pântecul femeilor legară iarăşi rod.

Am avut întotdeauna o slăbiciune pentru micuţa Baubo, care îmi este infinit mai dragă decât orice altă zeiţă din mitologia greacă, şi poate chiar decât orice alt personaj. Este neîndoielnic descendenta zeiţelor neolitice ale pântecului, acele misterioase statuete fără cap, şi uneori fără picioare şi braţe. Nu pot fi numite zeiţe ale fertilităţii. Sunt mult mai mult decât atât. Sunt talismanele şuetelor femeilor – genul acela de conversaţii pe care femeile nu le-ar purta niciodată, dar niciodată, în prezenţa unui bărbat, decât poate numai în nişte împrejurări cu totul ieşite din comun.

Aceste mici statuete reprezintă o sensibilitate şi forme unice în lume, sânii, buzele vulvei, prin intermediul cărora femeia trăieşte senzaţii pe care numai ea le poate cunoaşte. Iar râsul în hohote este unul din cele mai bune medicamente de care poate dispune o femeie.

Dintotdeauna am fost convinsă că obişnuitele conversaţii la o cafea sunt o reminiscenţă a unui străvechi ritual feminin, ritual în care femeile se adună, vorbesc deschis, îşi împărtăşesc secretele, râd ca nebunele şi se simt revigorate. Iar când se întorc acasă, totul merge mai bine.

Uneori e destul de greu de convins bărbaţii să se retragă, pentru ca femeile să poată rămâne singure. Ştiu

doar că, odinioară, femeile îşi îndemnau bărbaţii să meargă „la pescuit”. Acest străvechi şiretlic le permitea să-şi satisfacă nevoia lor de a trăi din când în când într-o atmosferă exclusiv feminină, singure sau în compania altor femei. Este un ciclu feminin natural.

Energia masculină este formidabilă, este extraordinară… Dar uneori e ca atunci când mănânci prea multă ciocolată. După aceea, vrei doar orez rece câteva zile şi supă goală, ca să-ţi speli stomacul. Trebuie să facem şi asta din când în când.

Apoi mica zeiţă a pântecului, Baubo, sugerează ideea foarte interesantă că puţină obscenitate poate alunga tristeţea. Şi e adevărat că unele tipuri de râs, provocate de aceste povestioare – picante până la a deveni chiar dezgustătoare – pe care şi le spun femeile, stimulează libidoul. Asemenea poveşti reaprind în femei pofta de viaţă.

Includeţi aşadar în arsenalul vostru autovindecător mici poveşti deocheate tip Baubo. Sunt remedii puternice. Aceste povestioare pot nu numai să alunge depresia, dar şi să înlăture accesele de furie, şi să vă facă astfel mai fericite. Încercaţi şi vă veţi convinge.

Cât despre celelalte două aspecte din povestea lui Baubo, nu vă pot da prea multe detalii, ele fiind subiecte despre care se discută numai în grupuri restrânse şi numai între femei. Pot să vă spun doar atât: Baubo are încă o particularitate – ea vede cu sfârcurile. Pentru bărbaţi, e un mister, dar când le vorbesc femeilor despre asta, ele dau cu putere din cap şi spun: „Ştiu ce vrei să spui!”

A vedea cu sfârcurile este, indubitabil, o capacitate senzorială. Mameloanele sunt organe psihice sensibile la temperatură, frică, furie, zgomot. Sunt un organ de simţ, ca şi ochii.

Iar „a glăsui cu vulva” înseamnă, în plan simbolic, a

grăi cu *prima materia*, nivelul cel mai profund, cel mai sincer al adevărului: gura supremă. N-ar mai fi de adăugat decât că Baubo vorbeşte din filonul cel mai adânc al minei, literalmente din profunzime. În povestea Demetrei căutându-şi fiica, nimeni nu ştie ce i-o fi istorisit Baubo. Dar ne-am putea imagina…

Coiotul Dick

Năzdrăvăniile pe care Baubo i le-a înşirat Demetrei trebuie să fi fost despre aceşti transmiţători şi receptori admirabil concepuţi, organele genitale. Şi, dacă-i aşa, îmi închipui că Baubo trebuie să-i fi spus o poveste în genul celei ce urmează, pe care am auzit-o acum câţiva ani din gura administratorului unui campus de rulote din oraşul Nogales. îşi zicea Old Red şi pretindea că în venele lui curge sânge indian.

Bătrânul Red nu-şi pusese proteza şi trecuseră mai multe zile de când barba lui nu mai văzuse briciul. Soţia sa, bătrâna Willowdean, era o femeie simpatică, al cărei chip încă mai păstra urmele frumuseţii de altă dată. Mi-a povestit, de altfel, că, în urma unei încăierări iscate într-un bar, s-a ales cu nasul spart. Aveau trei Cadillac-uri, dar niciunul nu mergea. Aveau şi un câine chihuahua pe care-l ţineau închis într-un ţarc de copil, în bucătărie. El era genul de bărbat care nu-şi scoate pălăria nici când merge la toaletă.

Eram în căutare de poveşti şi tocmai parcasem micuţa mea rulotă pe terenul lor.

— Cunoaşteţi vreo poveste de prin părţile astea? am întrebat, referindu-mă, fireşte, la zona în care trăiau şi împrejurimile ei.

Asta l-a înveselit teribil pe bătrânul Red, care îi aruncă o privire şugubeaţă soţiei şi, zâmbind poznaş, o provocă:

— Ce-ar fi să-i spun povestea coiotului Dick5?

— Red, nu!… Orice, dar nu povestea asta!

— Ba i-o spun, se încăpăţână el.

Willowdean îşi îngropă faţa în mâini şi, aproape neauzit, murmură:

— Red, nu-i spune povestea asta! Vorbesc serios.

— Ba i-o spun, şi chiar acum, draga mea Willowdean.

Willowdean se întoarse pe scaun, acoperindu-şi ochii cu mâna, ca şi cum brusc ar fi devenit oarbă.

Şi iată ce mi-a istorisit bătrânul Red, precizând că povestea o auzise „de la un indian navajo, care o auzise de la un mexican, care o auzise de la un indian hopi”.

A fost odată un coiot pe nume Dick. Şi Dick al nostru era cel mai şiret, dar şi cel mai nătâng animal de pe faţa pământului. Mereu îşi dorea câte ceva şi mereu păcălea pe unul şi pe altul ca să obţină ce voia. În rest?… Dormea.

Ei bine… într-o zi, pe când coiotul Dick dormea dus, mădularul său, plictisit la culme, hotărî să-l lase şi să plece să se distreze de capul lui. Aşa că se desprinse încetişor şi o luă la sănătoasa… bineînţeles, ţopăind, de vreme ce n-avea decât un singur picior.

Ţopăia şi ţopăia… şi atât era de fericit, că, fără să-şi dea seama, ieşi de pe cărare şi intră în pădure, unde – o, nu! – nimeri direct în urzici.

— Uhhh!… Ah, ce mă mănâncă! urla el, înnebunit. Ajutor!… Ajutor!…

Toată zarva aceea reuşi, într-un târziu, să-l trezească pe bietul Dick. Buimac, cu ochii cârpiţi de somn, întinse mâna, căutându-şi manivela cu care obişnuia el să se pună în mişcare, dar manivela, ia-o de unde nu-i! Coiotul o luă atunci la fugă, ţinându-şi mâna între picioare. îşi găsi în cele din urmă mădularul, care era într-o stare vrednică de plâns. Dick îşi scoase cu grijă zburdalnicul cocoşel din urzici, îl mângâie ca să-l liniştească şi-l puse înapoi la locul lui.

Bătrânul Red râdea ca un nebun, cu accese de tuse, cu ochii aproape ieşiţi din orbite.

— Ei, asta-i povestea coiotului Dick…

— Ai uitat să-i spui finalul, îl mustră Willowdean.

— Care final? I l-am spus, mormăi bătrânul Red.

— Te-ai ramolit!… Ai uitat finalul poveştii, dovleac bătrân!

— Păi, spune-i-l tu, dacă ţi-l aminteşti atât de bine…

Cineva sună la uşă, iar bătrânul Red se ridică de pe scaunul lui scârţâitor.

Willowdean mă fixă cu privirea. Ochii îi străluceau.

— Finalul e poanta! zise ea.

În aceeaşi clipă, Baubo puse stăpânire pe Willowdean care chicoti de câteva ori, apoi izbucni de-a binelea în râs. Cu aşa poftă râdea, că-i dădură lacrimile şi-i trebuiră vreo câteva minute ca să spună următoarele trei fraze, repetând printre sughiţuri fiecare cuvânt de două sau trei ori.

— Poanta este că, şi după ce şi-a scos cocoşelul din urzici, nenorocitele continuară să-l mănânce, înnebunindu-l. De aceea bărbaţii se apropie de femei cu privirea aceea în ochi care spune: „Ah, ce mă mănâncă!”

Pentru că, vezi dumneata, scula asta universală are mâncărimi de atunci, de la prima ei escapadă.

Nu ştiu ce a declanşat reacţia, dar am rămas acolo, în bucătărie, Willowdean şi cu mine, râzând în hohote şi lovind cu pumnii în masă până ne-am înmuiat de tot.

Acesta trebuie să fie genul de istorii pe care le spunea Baubo. Repertoriul său include orice le poate face pe femei să râdă aşa, fără reţinere, fără să le pese câtuşi de puţin că se văd amigdalele, că burta atârnă, că sânii saltă. E ceva cu totul aparte în râsul de origine sexuală. Râsul „sexual” pare să atingă profunzimile psihicului, eliberându-ne de tensiuni, scuturându-ne oasele şi transmiţând o senzaţie plăcută întregului corp. E o formă

de plăcere sălbatică, aparţinând arsenalului psihic al fiecărei femei.

În psihic, sacrul şi senzualul/sexualul sunt foarte aproape. Şi unul şi celălalt ajung într-adevăr la cunoştinţa noastră printr-o stare de uimire, dar nu prin intelectualizare, ci printr-o experienţă a trupului – un sărut, o viziune, un hohot de râs sau orice altceva – care, pentru o clipă sau pentru totdeauna, ne transformă, ne cutremură, ne înalţă la cer, ne îndulceşte caracterul, ne face să dănţuim, să chiuim, să explodăm de viaţă.

În ceea ce e sacru, sexual, obscen, întotdeauna se ascunde un râs sălbatic – un scurt moment de râs înfundat sau un chicotit de scorpie bătrână, un chirăit răguşit sau un hohot animalic, sălbatic, ori un tril parcurgând, de la un cap la altul, o scară muzicală. Râsul e latura ascunsă a sexualităţii feminine; are caracter fizic, este spontan, pasionat, vitalizant şi deci excitant. E o sexualitate care, spre deosebire de excitaţia genitală, nu urmăreşte niciun scop. E o sexualitate a bucuriei, de numai câteva clipe, o adevărată iubire senzuală ce se eliberează, trăieşte, moare şi renaşte din propria-i energie. Este sacru, pentru că are virtuţi tămăduitoare. E senzual, pentru că trezeşte corpul şi emoţiile, şi e sexual, pentru că excită şi stârneşte valuri de plăcere. Nu e unidimensional, căci râsul se împarte cu ceilalţi. Este sexualitatea cea mai sălbatică a femeii.

Să mai aruncăm o privire zeiţelor murdare şi poveştilor pe care şi le spun femeile. Povestea aceasta am auzit-o când eram copil. E surprinzător câte aud copiii, fără ca cei mari să ştie.

O vizită în Ruanda

Aveam vreo doisprezece ani şi eram pe malul lacului Big Bass în Michigan. După ce pregătiseră micul dejun şi prânzul pentru patruzeci de oameni, toate adorabilele femei din familia mea, mama şi mătuşile mele, şedeau în

şezlonguri la soare, sporovăind şi glumind între ele. Bărbaţii erau „la pescuit” – adică se distrau, spunând bancuri şi glume de-ale lor. Eu mă jucam nu departe de femei.

Deodată am auzit nişte ţipete ascuţite şi, speriată, am fugit la ele. Dar nu de durere urlau. Ele râdeau, şi una dintre mătuşi repeta mereu, când reuşea să-şi tragă răsuflarea: „… şi-au acoperit faţa… şi-au acoperit faţa!” Iar aceste cuvinte misterioase declanşau noi accese de râs nebun.

Ţipau, chirăiau, se sufocau de râs. Una dintre mătuşi ţinea pe genunchi o revistă. Mai târziu, când femeile toate moţăiau la soare, am şterpelit revista de sub mâna ei adormită, m-am strecurat sub şezlong şi, cu ochii mari cât cepele, am început să citesc. La pagina la care era deschisă revista era o anecdotă din al Doilea Război Mondial, care suna cam aşa:

Generalul Eisenhower se pregătea să-şi viziteze trupele din Ruanda (putea fi Borneo, iar pe general putea să-l cheme MacArthur – pe-atunci, numele nu-mi spuneau mare lucru). Guvernatorul voia ca toate femeile băştinaşe să stea pe marginea drumului când avea să treacă generalul în jeepul său, să-l întâmpine cu urale şi să-şi fluture braţele în semn de bun venit. Singura problemă era că femeile indigene nu purtau niciun fel de îmbrăcăminte, doar un şirag de mărgele şi uneori o curea îngustă de piele, cu care-şi încingeau mijlocul.

Nu, nu, asta nu prea mergea. Guvernatorul îl chemă pe şeful tribului şi-i spuse oful său.

— Nu vă faceţi griji! îl linişti acesta.

Dacă guvernatorul ar putea să le dea vreo câteva zeci de fuste şi bluze, el va avea grijă ca femeile să le îmbrace pentru acel eveniment important. Aşa că guvernatorul şi misionarii din zonă se mobilizară şi făcură rost de haine.

Cu toate acestea, în ziua marii defilări, cu doar câteva minute înainte ca jeepul lui Eisenhower să-şi facă apariţia, constatară că femeile africane îşi puseseră ascultătoare fustele, dar nu şi bluzele, pe care le lăsaseră acasă, nefiind pe gustul lor. Iar acum şedeau aliniate de-o parte şi de cealaltă a drumului, în fuste, fără nimic altceva pe dedesubt, şi cu bustul gol.

Aflând cum stau lucrurile, guvernatorului mai să-i vină rău. îl chemă imediat pe şeful de trib. Acesta îi spuse că vorbise deja cu bătrâna tribului, iar ea îl asigurase că femeile erau de acord să-şi acopere sânii la sosirea generalului.

— Sigur? urlă guvernatorul.

— Sigur! răspunse şeful de trib.

Era oricum prea târziu ca să mai stea la discuţii. Ne putem însă imagina stupoarea generalului Eisenhower când, la trecerea jeepului său, una după alta, femeile cu sânii goi şi-au ridicat graţios fustele şi şi-au acoperit faţa.

Şedeam sub şezlong, zvârcolindu-mă de râs. Era povestea cea mai trăsnită pe care o auzisem vreodată. O poveste minunată, uluitoare. Dar, în acelaşi timp, intuiţia îmi spunea că era o poveste interzisă, motiv pentru care, ani de-a rândul, am ţinut-o doar pentru mine. Şi, ori de câte ori treceam prin momente grele sau de mare tensiune, chiar şi înaintea examenelor universitare, mă gândeam la femeile din Ruanda care-şi acoperiseră faţa cu fusta şi care, mai mult ca sigur, râdeau în spatele ei pe înfundate. Asta mă amuza teribil şi mă reconforta; mă simţeam centrată, puternică şi cu picioarele pe pământ.

Este, fără îndoială, celălalt aspect benefic al glumelor şi râsului femeilor. Ele sunt un remediu eficient în momentele grele şi un tonic în perioadele de convalescenţă. Ne-am putea imagina ceea ce este sexual, indecent, ca fiind sacru? Da, mai ales dacă acţionează ca

un medicament şi restabileşte integritatea şi sănătatea inimii. Jung a remarcat că, întotdeauna când venea cineva în cabinetul lui plângându-se de vreo afecţiune sexuală, adevărata problemă era de cele mai multe ori de natură sufletească şi spirituală. Iar când persoana acuza o problemă spirituală, era vorba cel mai adesea de o problemă de natură sexuală.

În acest sens, sexualitatea poate fi considerată un medicament pentru spirit şi este, prin urmare, sacră. Când râsul „sexual" e medicament, este un râs sacru. Iar ceea ce provoacă un râs vindecător este, de asemenea, sacru. Când râsul ajută fără a face vreun rău, când însenineză, reordonează, rearanjează, reafirmă forţa şi puterea, este izvor de sănătate. Dacă râsul îi face pe oameni să se bucure de viaţă, să fie fericiţi, să iubească, dacă alungă tristeţea şi risipeşte furia, este sacru. Tot ce ne face mai puternici, mai buni, mai generoşi, mai sensibili, este sacru.

În arhetipul Femeii Sălbatice, există mult loc pentru natura zeiţelor murdare. În natura sălbatică, sacrul şi profanul, sacrul şi senzualul nu stau separat, ci trăiesc împreună. Iar eu mi-i imaginez aidoma unui grup de femei foarte, foarte bătrâne, stând pe marginea drumului şi aşteptând trecerea noastră. Sunt acolo, în psihicul nostru, aşteptându-ne, spunându-şi unele altora poveştile lor şi râzând ca nebunele.

CAPITOLUL 12
Marcarea teritoriului:
Limitele furiei şi ale iertării
Ursul cu luna în piept

Sub oblăduirea Femeii Sălbatice, ne regăsim valorile străvechi, intuiţia, pasiunea. Câtă vreme viaţa noastră o reflectă pe a sa, acţionăm coerent. Ducem lucrurile la bun sfârşit, sau învăţăm dacă încă nu ştim cum. Facem ceea ce trebuie pentru a da viaţă ideilor noastre. Ne recentrăm

când este necesar, urmăm ritmurile noastre personale, ne apropiem mai mult de prieteni şi parteneri în bună armonie cu ritmurile interioare sălbatice. Optăm pentru relaţii care hrănesc viaţa noastră creativă şi instinctuală. Căutăm să-i ajutăm pe ceilalţi. Şi suntem dornice le să dăm, dacă este nevoie, partenerilor receptivi lecţii despre ritmurile sălbatice.

Dar mai există încă un aspect al stăpânirii de sine, şi anume, să putem înfrunta ceea ce nu putem numi altfel decât furia feminină. O furie de care trebuie să ne eliberăm. Când femeia îşi aminteşte cauzele acestei furii, crede că niciodată nu va mai înceta să scrâşnească din dinţi. În mod curios, simţim însă totodată nevoia s-o înlăturăm. Este nocivă, chinuitoare. Vrem să scăpăm cât mai repede de ea.

Să o reprimăm nu ajută. E ca şi cum am ţine focul într-un sac de iută. Nu e bine să ne ardem, nici să ardem pe altcineva. Avem aici de-a face cu o puternică emoţie care, ni se pare, a venit peste noi nechemată. Seamănă cumva deşeurilor toxice: ele sunt acolo, nimeni nu le vrea, iar locuri unde să fie depozitate sunt foarte puţine. Trebuie să mergem departe pentru a găsi unde să le îngropăm. Iată versiunea literară a unei poveşti japoneze care ne poate învăţa câte ceva în acest sens. Povestea, intitulată *Tsukina Waguma*, *Ursul cu luna în piept*, mi-a spus-o, cu ani în urmă, sergentul I. Sagara, veteran din al Doilea Război Mondial şi pacient al Hines Veterans Assistance Hospital din Illinois.

Într-o înmiresmată dumbravă de pini, trăia odată o femeie. Bărbatul îi era plecat de mulţi ani la război. Când, în cele din urmă, războiul se termină, se întoarse acasă şi omul ei. Dar nu mai era cel pe care-l ştia ea. Se înfuria din te miri ce, şi nimic nu-i era pe plac. Nici în casă nu voia să mai intre. Se obişnuise să doarmă afară, pe pietre. Nu

vorbea cu nimeni şi stătea, zi şi noapte, numai în pădure.

Cât a fost de fericită la vestea că bărbatul urma să i se întoarcă în sfârşit acasă! Cumpărase… o, da ce nu cumpărase!… Şi gătise… gătise în neştire!… Trei soiuri de peşte, trei soiuri de alge, şi orez alb cu piper roşu, şi brânză albă, gustoasă, de soia, şi creveţi mari, portocalii, proaspeţi şi frumoşi, totul numai pentru omul ei.

Zâmbind timid, femeia duse mâncarea în pădure şi, aşezându-se în genunchi lângă soţul obosit din pricina războiului, îi puse dinainte minunatele bucate, pregătite anume pentru el. Dar omul sări ca ars şi dădu cu piciorul în oalele cu mâncare. Brânza de soia se răsturnă, peştii săriră în aer, algele şi orezul se împrăştiară pe pământ, iar creveţii portocalii se rostogoliră pe cărare.

— Mai lasă-mă în pace, femeie! răcni soţul, întorcându-i spatele.

Aşa era de furios, că femeii i se făcu frică. Scena se repetă de mai multe ori până când, într-o zi, disperată, merse la o bătrână vindecătoare care trăia departe de sat, într-o peşteră.

— Omul meu s-a întors tare bolnav de la război, i se jelui femeia. Mereu e mânios şi nimic nu mănâncă. Vrea să stea numai afară şi nici prin gând nu-i trece să trăiască cu mine ca-nainte. N-ai vreun leac care să-l facă iarăşi bun şi drăgăstos?

— Ehei… are baba leacuri multe, numai că ce-mi ceri tu… nu-i de ici de colo. Pentru leacul ăsta trebuie musai niscaiva păr din blana ursului cu luna în piept… Iar eu n-am nici măcar un fir. Aşa că suie pe munte, caută ursul şi, de mi-i aduce un singur fir din semiluna albă de pe pieptul lui, atunci ţi-oi da ce-ţi trebuie ţie, şi viaţa ta are să fie iar frumoasă.

Alte femei s-ar fi temut, s-ar fi lăsat păgubaşe, dar nu şi ea, pentru că ea iubea.

— Oh, cât îţi sunt de recunoscătoare! îi zise ea bătrânei. Ce bine e să ştii că totuşi se mai poate face ceva…

Se pregăti deci de călătorie, iar a doua zi în zori începu să urce muntele. Urca şi cânta: „*Arigato zaishö*!” Aşa îi da ea bineţe muntelui, spunându-i: „Îţi mulţumesc că-mi îngăduieşti să sui pe corpul tău”.

Urcă mai întâi colinele de la poale, cu bolovani mari şi rotunzi ca nişte pâini uriaşe, şi ajunse pe un platou acoperit de o pădure deasă. Copacii aveau ramuri lungi, plângătoare, şi frunze în formă de stea.

— *Arigato zaishö*! murmură iarăşi femeia, mulţumindu-le de astă dată copacilor care-şi ridicară ramurile şi-o lăsară să treacă. După ce străbătu pădurea, începu iar să urce.

Înainta însă cu greu. Pe munte erau flori pline de spini care i se agăţau de marginea kimonoului, iar pietrele-i zgâriau mâinile firave. Când soarele sta să apună, nişte păsări ciudate umplură văzduhul şi zburară înspre ea. I se făcu frică. Ştia că păsările acelea negre erau *muen-botoke*, spiritele morţilor fără familie, şi se rugă pentru ele.

— Am să fiu eu ruda voastră, le spuse ea, şi-o să vă ajut să vă găsiţi liniştea.

Îşi văzu apoi de drum, mânată de iubirea pentru bărbatul ei. Merse şi merse şi iată că dădu de zăpadă. Îndată i se udară picioarele şi se făcură reci ca gheaţa, dar urcă mai departe, căci ea era o femeie care iubea. Deodată, se stârni o furtună. Zăpada îi intra în ochi, în urechi, o orbea. Dar continua să urce. Iar când, în cele din urmă, ninsoarea încetă, murmură din nou: „*Arigato zaishö*!”, mulţumindu-le vânturilor că s-au domolit.

Găsi adăpost într-o scobitură a muntelui, atât de mică însă, că abia încăpea în ea. Traista îi era plină cu de-ale gurii, dar nu mâncă nimic. Se acoperi cu frunze şi adormi

îndată.

Dimineaţa, când se trezi, aerul era calm, potolit. Ici şi colo, se zăreau firişoare verzi de iarbă străpungând zăpada. „Bine, îşi zise ea, şi-acum să pornim în căutarea ursului”.

Ziua-ntreagă umblă să-l găsească. Spre seară văzu nişte urme mari şi nu trebui să meargă mai departe, căci în aceeaşi clipă zări, pe albul zăpezii, silueta unui urs negru, uriaş. Ursul scoase un răget furios şi intră în bârlogul său. Femeia băgă mâna în desagă şi puse iute într-o strachină mâncarea ce-o aduse cu ea. Lăsă apoi strachina lângă vizuina ursului şi fugi repede să se ascundă în micul ei adăpost. Ademenit de mirosul mâncării, ursul ieşi afară legănându-se şi scoase un răget atât de puternic, că pietrele mai mici o luară la vale. Dădu de departe ocol străchinii, adulmecă aerul, se apropie şi, dintr-o înghiţitură, înfulecă toată mâncarea. Se ridică apoi în două picioare, adulmecă iarăşi aerul şi intră la loc în bârlog.

Noaptea următoare, femeia făcu la fel. Îi puse mâncarea în strachină, însă, de astă dată, în loc să fugă repede la adăpostul ei, rămase undeva la jumătatea drumului. Ursul simţi mirosul bucatelor, ieşi afară, slobozi un răget de se cutremurară stelele-n cer, dădu ocol străchinii, adulmecă îndelung aerul, dar în cele din urmă înfulecă mâncarea şi se întoarse iar în bârlogul lui. Aşa se petrecură lucrurile câteva nopţi la rând, până când, într-o noapte întunecată, femeia prinse curaj şi se apropie şi mai mult de vizuina ursului.

Puse blidul cu mâncare lângă bârlog şi rămase şi ea pe-aproape. Cum simţi miros de mâncare, ursul ieşi repede afară, dar se opri în loc când, lângă mâncarea lui, văzu o pereche de picioare subţiratice de om. Întoarse capul şi scoase un răget atât de fioros, că oasele femeii prinseră a

clănţăni.

Tremura sărmana din toate încheieturile, da nici că se clinti. Ursul se ridică pe picioarele de dinapoi, căscă larg botul, de puteai să-i vezi cerul gurii roşu-maroniu, şi scoase un răget înfricoşător. Dar nici acum femeia n-o luă la sănătoasa. Ursul mai scoase un răget şi-ntinse labele, gata-gata s-o înhaţe. Cele zece gheare atârnau ca zece cuţite deasupra creştetului femeii, iar ea tremura ca frunza bătută de vânt, dar nu se trase îndărăt.

— Ursule, bunule urs, se tângui ea, am bătut atâta amar de drum numai pentru leacul cu care să-mi vindec bărbatul.

Ursul lăsă să-i cadă labele pe pământ într-un nor de zăpadă şi privi chipul îngrozit al femeii. Pentru o clipă, femeii i se păru că vede în ochii lui bătrâni lanţuri întregi de munţi, văi adânci, râuri şerpuitoare şi sate frumoase. O linişte adâncă o cuprinse atunci şi se opri din tremurat.

— Bunule urs, ţi-am dat de mâncare atâtea nopţi… Lasă-mă să iau un fir din semiluna de pe pieptul tău. E tot ce-ţi cer.

Ursul stătu o clipă pe gânduri. Femeia aceea mărunţică putea fi o pradă uşoară. Însă brusc i se făcu milă de ea.

— E adevărat, zise el, ai fost bună cu mine. Uite, ia un fir de păr, dar smulge-l repede şi du-te acasă la omul tău.

Ursul îşi ridică botul său mare, descoperindu-şi semiluna albă ce-i strălucea sus pe piept, şi femeia văzu cum zvâcnea în ritmul bătăilor puternice ale inimii lui. îi puse o mână pe grumaz, iar cu cealaltă apucă un fir strălucitor şi trase. Ursul sări înapoi, urlând de durere. Apoi prinse a mormăi furios.

— Mulţumesc, ursule drag, mulţumesc!… Femeia nu mai prididea cu plecăciunile, dar namila mârâi şi făcu un

pas înainte. Prinse iarăşi a urla şi, în urletele lui, ea auzea cuvinte pe care nu reuşea să le înţeleagă, dar pe care i se părea totuşi că le ştie dintotdeauna. Se întoarse şi-o rupse la fugă. Şi aşa, într-o fugă, o ţinu tot drumul. Alergă pe sub copacii cu frunze ca stelele, strigând: „Arigato *zaishö*!” spre a le mulţumi copacilor ce-şi ridicau crengile ca s-o lase să treacă. O luă apoi printre bolovanii aceia ca nişte pâini uriaşe şi iarăşi strigă: „Arigato *zaishö*!” mulţumindu-i muntelui că i-a îngăduit să suie pe corpul său.

Murdară, cu hainele rupte şi cu părul despletit, coborî în fugă treptele de piatră ce duceau spre sat, străbătu apoi satul dintr-un capăt într-altul şi alergă mai departe, spre peştera babei. Când ajunse acolo, baba tocmai aţâţa focul.

— Uite! Uite! strigă fericită femeia. L-am găsit! Am adus firul din blana ursului, cum mi-ai cerut!

— Bine, zise baba zâmbind. Se uită cu luare aminte la tânăra nevastă, luă apoi firul alb şi-l cercetă la lumină. îl cântări în palma-i noduroasă, îl măsură cu degetul şi exclamă:

— Aşa-i!... E chiar din blana ursului cu luna în piept... Şi-odată se răsuci şi-l aruncă direct în foc, iar firul se aprinse şi arse sfârâind în flăcările portocalii.

— Nu!... strigă femeia. Ce-ai făcut?

— Las că ştie baba ce face. Da, ia zi-mi, ţi-aminteşti ce-ai făcut ca să urci muntele? Ţi-aminteşti ce-ai făcut ca să câştigi încrederea ursului? Ţi-aminteşti tot ce-ai văzut, tot ce-ai auzit şi tot ce-ai simţit?

— Da, răspunse femeia, îmi amintesc totul cât se poate de bine.

Bătrâna îi zâmbi duios:

— Ei bine, acuma că ştii, du-te acasă şi poartă-te tot aşa şi cu omul tău.

Furia ca profesor

Motivul central al acestui basm, căutarea unui obiect magic, îl întâlnim în lumea întreagă. În unele poveşti, ascensiunea o face o femeie; în altele, un bărbat. Obiectul magic căutat poate fi o geană, un fir de păr din nas, un dinte, un inel, o pană sau orice alt element fizic. Variaţiuni pe tema comorii reprezentate de blana sau de o parte a corpului unui animal pot fi găsite în Coreea, în Germania sau în Urali. În China, acest animal este adesea un tigru, iar în Japonia, un urs sau o vulpe. În Rusia, obiectul căutat este barba unui urs, iar într-o poveste transmisă în familia mea, firul de păr provine chiar din barba Babei Iaga.

Ursul cu luna în piept face parte din categoria a ceea ce numim „poveşti revelatoare”. Poveştile revelatoare ne lasă să întrezărim, dincolo de conţinutul lor explicit, structurile lor vindecătoare ascunse şi înţelesurile lor adânci. Povestea aceasta spune că răbdarea te ajută să-i faci faţă furiei, dar mesajul său profund vorbeşte despre ceea ce trebuie să facă o femeie pentru a restabili ordinea la nivelul psihicului şi a vindeca astfel furia sinelui.

În poveştile revelatoare, lucrurile sunt insinuate, nu afirmate explicit. Substructura acestei poveşti revelă un model complet de a înfrunta şi vindeca furia: găsirea unei puteri tămăduitoare, calmă şi înţeleaptă (apelul la bătrâna vindecătoare), acceptarea provocării de a pătrunde într-o zonă necunoscută a psihicului (călătoria pe munte), recunoaşterea iluziilor (escaladarea bolovănişurilor, goana pe sub copaci), calmarea gândurilor şi sentimentelor obsesive (întâlnirea cu *muen-botoke*, spiritele neliniştite, fără rude care să le îngroape), câştigarea încrederii marelui, milostivului nostru Sine (hrănirea răbdătoare a ursului şi aşteptarea răspunsului său binevoitor), înţelegerea laturii furioase a sufletului compătimitor (recunoaşterea faptului că ursul, Şinele milos, nu e docil).

Povestea ne arată cât e de important să aducem

această cunoaştere de la nivel psihologic în viaţa noastră reală (coborârea de pe munte şi reîntoarcerea în sat), să înţelegem că vindecarea stă tocmai în procesul căutării şi al practicii, nu într-o simplă idee (distrugerea firului de păr). Esenţa poveştii se află în cuvintele: „Poartă-te la fel cu furia ta şi totul va fi bine” (sfatul bătrânei vindecătoare de a merge acasă şi de a pune în practică aceste principii).

Ursul cu luna în piept aparţine unui grup de poveşti în care, la început, personajul principal caută să înduplece o fiinţă singuratică şi rănită. Analizând-o ca şi cum toate componentele sale ar aparţine psihicului unei singure femei, vedem că există în psihic un ungher foarte chinuit, pradă unei mari furii, reprezentat de soţul întors de la război. Spiritul iubitor al psihicului, soţia, se angajează să găsească leacul acestei furii, al acestei mânii, pentru ca ea şi iubitul ei să poată trăi din nou în pace.

E un efort pe care merită să-l facă orice femeie, căci vindecă furia şi adesea deschide drumul spre iertare.

Povestea spune că răbdarea este un bun remediu al furiei mai vechi sau mai noi, ca şi căutarea întreprinsă pentru a o vindeca. Deşi înţelegerea şi vindecarea diferă de la om la om, ea propune câteva idei interesante privind modul cum trebuie să procedăm.

Marele principe-filozof Shotoku Taishi, care a trăit pe la începutul secolului al VI-lea în Japonia, vorbea, printre altele, despre necesitatea înfăptuirii muncii psihice atât în lumea interioară, cât şi în lumea exterioară. Mai mult, el recomanda toleranţa pentru orice om, orice fiinţă şi *orice emoţie*. A admite că fiecare emoţie îşi are valoarea sa este, neîndoielnic, un act de respect de sine.

Emoţiile, chiar şi cele primare, chiar şi cele confuze, sunt o formă de lumină, plină de energie. Putem utiliza în mod pozitiv lumina furiei, pentru a vedea anumite lucruri pe care în general nu le vedem. O folosim însă negativ

când o concentrăm într-un punct minuscul până ce, aidoma acidului care provoacă ulcerul, ajunge să ardă delicatele straturi ale psihicului, lăsând în ele o gaură neagră.

Există însă o altă cale. Orice emoţie, chiar şi furia, aduce cu sine o cunoaştere, o înţelegere, ceea ce unii numesc iluminare. Furia noastră poate, o vreme, să ne fie dascăl – un element de care nu trebuie să ne debarasăm prea repede, dar care să ne ajute să escaladăm muntele şi pe care să-l personificăm în varii chipuri, ca astfel să-i primim lecţiile, să o gestionăm înăuntrul nostru, apoi să o transformăm în ceva util lumii sau să o lăsăm să se risipească. Într-o viaţă armonioasă, furia nu este un factor de sine stătător. Este un element care aşteaptă eforturile noastre transformatoare. Asemenea oricărui proces ciclic, ea creşte, descreşte, moare şi este eliberată sub forma unei noi energii. Acordându-i atenţie, iniţiem procesul transformării.

Permiţându-i furiei să ne dea lecţii şi, deci, transformând-o, o dispersăm. Energia noastră se reorientează atunci spre alte sectoare, îndeosebi spre cel al creativităţii. Unii oameni spun că furia lor cronică le permite să creeze. Însă furia limitează accesul la inconştientul colectiv – acest inepuizabil rezervor de imagini şi gânduri – aşa încât omul, a cărui creativitate este stimulată de furie, are tendinţa să creeze mereu şi mereu aceleaşi lucruri, nefiind în stare să producă ceva nou. O furie netransformată poate deveni o nesfârşită mantra despre cât suntem de oprimate, de rănite, de chinuite.

Una dintre prietenele mele, povestitoare ca şi mine, spune că a fost dintotdeauna furioasă şi refuză orice ajutor în această privinţă. Când scrie despre război, personajele descrise sunt de o răutate atroce; acelaşi lucru se întâmplă şi atunci când intriga are la bază un fond cultural; la fel,

când scrie poveşti de dragoste, apar aceleaşi personaje animate de rele intenţii. Furia e corozivă. Ea distruge încrederea noastră că s-ar mai putea întâmpla şi lucruri bune. Ceva s-a întâmplat cu speranţa. Iar în spatele pierderii speranţei se află de obicei furia; în spatele furiei se ascunde durerea, iar în spatele durerii se află de regulă o suferinţă oarecare, uneori recentă, dar, de cele mai multe ori, foarte veche.

Ştim că, după o traumă fizică, cu cât se intervine mai repede, cu atât consecinţele vor fi mai reduse şi mai puţin grave, iar vindecarea mai rapidă. Lucru perfect valabil şi pentru trauma psihică. În ce situaţie am fi dacă, să zicem, în copilărie ne-am fi rupt un picior şi, nici la treizeci de ani de la accident, fractura n-ar fi fost tratată?

Trauma iniţială ar produce grave perturbări ale celorlalte sisteme şi ritmuri ale organismului, afectând, de pildă, sistemul imunitar, osos, locomotor etc. La fel se întâmplă şi cu traumele psihice vechi. În majoritatea cazurilor, nu sunt luate în seamă la vremea respectivă, din ignoranţă ori din neglijenţă. Ne întoarcem de la război, ca să spunem aşa, dar, mental şi fizic, rămânem mai departe în tranşee. Alimentăm furia, adică retrăim trauma şi, în loc să căutăm soluţii, să înţelegem ce a provocat-o şi ce putem face, ne închidem cu ea într-o cameră pentru tot restul zilelor noastre. Dar aşa nu se poate trăi nici măcar din când în când. Adevărata viaţă se află dincolo de această furie iraţională. Cum vedem în poveste, este necesară o practică conştientă pentru a o stăpâni, pentru a o vindeca. Şi putem face lucrul acesta. Trebuie doar să urcăm treptele una câte una.

Intervenţia bătrânei vindecătoare: Escaladarea muntelui

De aceea, în loc să căutăm „să ne purtăm frumos” şi să nu ne înfuriem, ori să pârjolim totul pe o rază de o sută

de kilometri în jur cu furia noastră, mai bine o invităm întâi la un ceai, să stăm un pic şi să vorbim ca să aflăm cărui fapt îi datorăm vizita ei. La început, furia se comportă precum soţul furios din poveste. Nu vrea să vorbească, nu vrea să mănânce; vrea doar să fie lăsată în pace. Acesta e momentul critic când trebuie să facem apel la bătrâna vindecătoare, sinele nostru cel mai avizat, resursele noastre cele mai bune pentru a vedea dincolo de enervarea, de exasperarea eului. Vindecătoarea este întotdeauna clarvăzătoare. Ea ne poate spune ce folos ne va aduce explorarea acestui val de emoţii.

Vindecătorii din poveşti reprezintă în general un aspect calm, imperturbabil, al psihicului. Lumea poate să se prăbuşească în jurul nostru, dar vindecătoarea interioară nici nu se clinteşte. îşi păstrează calmul pentru a găsi cel mai bun mod de a proceda. Fiecare femeie are în psihic acest „maestru" aparţinând psihicului sălbatic şi natural. Ne naştem cu el. Şi chiar dacă îi pierdem urma, îl putem regăsi examinând cu calm situaţia care ne-a stârnit furia, proiectându-ne în viitor pentru a decide, din această perspectivă, ce ne-ar face mândre de comportamentul nostru din trecut şi acţionând apoi în consecinţă.

Indignarea sau iritarea, resimţită în mod firesc faţă de unele aspecte ale vieţii şi ale culturii noastre, este exacerbată dacă, în copilărie, am fost în repetate rânduri obiectul lipsei de respect, al neglijării, al incidentelor dureroase sau foarte ambigui1. Persoana astfel rănită este extrem de sensibilă la ulterioare traume şi va face orice să le evite2. Gravele pierderi de putere, care-l fac pe copil să se îndoiască de valoarea sa ca fiinţă demnă de iubire, respect şi atenţie din partea celorlalţi, provoacă o suferinţă teribilă, iar copilul furios jură că, atunci când va fi mare, niciodată nu va mai permite să i se facă rău.

În plus, dacă o femeie a fost astfel crescută încât să

aştepte mai puţine lucruri bune de la viaţă decât ceilalţi membri ai familiei şi dacă a avut parte de severe restricţionări ale libertăţii, comportamentului şi limbajului său, este foarte posibil ca furia sa firească să explodeze vizavi de probleme, tonuri ale vocii, gesturi, cuvinte şi alţi detonatori senzoriali ce-i reamintesc evenimentele originare3. Putem intui uneori traumele suferite în copilărie, examinând atent motivele pentru care adulţii îşi pierd controlul4.

Vrem să folosim furia ca forţă creatoare, pentru a schimba, dezvolta, proteja. Deci, oricare ar fi cauza îngrijorării femeii – agravarea relaţiilor cu copiii sau durerea mistuitoare a unei vechi răni – perspectiva vindecătoarei este aceeaşi: calmul ne permite să învăţăm şi să găsim soluţii creative, pe când incendiul dezlănţuit în exterior, sau în interior, arde tot şi lasă în urmă doar cenuşă. Vrem să putem privi înapoi fără să ne fie ruşine de acţiunile noastre. Vrem să dăm o utilitate acestei furii.

Înainte de a putea ajunge la un calm instructiv, este necesar uneori să dăm frâu liber furiei noastre – e adevărat; dar trebuie să o facem cu o anumită reţinere. Altfel, e ca şi cum am arunca un chibrit aprins într-un bidon cu benzină. Vindecătoarea spune: da, furia poate fi transformată. Dar pentru asta îi trebuie ceva ce aparţine lumii celeilalte, instinctuale – lumea în care animalele încă vorbesc, iar spiritele trăiesc – ceva venind din imaginaţia omului.

Există în budism o practică aparte, numită *nyubu*, când oamenii se duc în munţi pentru a se cunoaşte pe sine şi a restabili legătura cu Marele Tot. E un străvechi ritual, în relaţie cu ciclurile de pregătire a pământului, de însămânţare şi recoltare. Este desigur bine să te poţi retrage în munţi adevăraţi, dar există munţi şi în lumea subpământeană, în propriul nostru inconştient şi, din

fericire, poarta de acces către această lume este chiar în sufletul nostru, aşa că putem merge oricând în munţi spre a ne reînnoi.

În mituri, muntele este înţeles uneori ca un simbol al nivelurilor de cunoaştere ce trebuie atinse înainte de a trece la nivelul următor. Partea cea mai de jos a muntelui, poalele, reprezintă adesea nevoia de conştientizare, şi tot ce se întâmplă aici este văzut ca o maturizare a conştiinţei. Partea de mijloc a muntelui este adesea considerată faza de consolidare a procesului, cea care testează cunoaşterea dobândită la nivelurile inferioare. Partea mai înaltă reprezintă un stadiu de învăţare intensă. Aici aerul este rarefiat şi, pentru a înainta, e nevoie de rezistenţă şi hotărâre. Piscul simbolizează întâlnirea cu înţelepciunea supremă, întruchipată în mituri de bătrâna care trăieşte pe vârful muntelui său, în povestea noastră, de bătrânul urs înţelept.

Este bine deci să ne retragem în munţi când nu ştim ce altceva să facem. Astfel de căutări, mai puţin obişnuite, creează viaţă şi-i dau sufletului posibilitatea să evolueze. Escaladând un munte necunoscut, dobândim o cunoaştere adevărată a psihicului instinctual, a actelor creative de care este capabil – şi acesta e ţelul nostru. Procesul învăţării diferă de la om la om. Dar punctul de vedere instinctiv, emanând din inconştientul sălbatic în mod ciclic, devine pentru noi singurul important – numai el poate da sens vieţii… vieţii noastre. El ne spune, cu precizie, ce etapă va trebui să abordăm în continuare. Şi unde altundeva putem afla procesul care ne eliberează, dacă nu pe munte?

Pe munte găsim şi alte indicii despre felul cum putem transforma suferinţa, negativismul, aspectele duşmănoase ale furiei, resimţite firesc şi, adeseori, perfect justificate la început. Un astfel de indiciu este expresia *„Arigato zaishö”*

pe care femeia o rosteşte pentru a mulţumi copacilor şi muntelui care o lasă să treacă. Ea înseamnă, în sens figurat, „Mulţumesc, iluzie!” în japoneză, *zahisö* reprezintă capacitatea de a vedea clar acele lucruri care ne împiedică să ajungem la o mai profundă înţelegere a propriei noastre fiinţe şi a lumii.

Iluzia apare când ceva creează o imagine ireală, cum se întâmplă de pildă cu valurile de căldură deasupra şoselei, care o fac să pară ondulată. Valurile de căldură există – fapt absolut incontestabil, dar strada nu e ondulată. E doar o iluzie. Prima parte a informaţiei este corectă, nu însă şi a doua, concluzia.

În poveste, muntele îi îngăduie femeii să urce, iar copacii îşi ridică ramurile ca ea să poată înainta. Este simbolul risipirii iluziilor care îi permite femeii să-şi continue căutarea. În budism, se spune că există şapte văluri ale iluziei. Cu fiecare văl pe care-l ridică, omul descoperă şi înţelege, rând pe rând, diferitele aspecte ale adevăratei naturi a vieţii şi a sinelui. Prin acest gest, el devine îndeajuns de puternic pentru a accepta sensul vieţii, pentru a pătrunde esenţa evenimentelor, a oamenilor, a lucrurilor, pentru a învăţa să nu ia prea în serios prima impresie, ci să vadă ce se află dincolo de ea.

Este necesar să ridicăm vălurile pentru a atinge iluminarea. Femeia din poveste porneşte într-o călătorie menită să aducă lumina în tenebrele furiei. Pentru aceasta, este indispensabil ca ea să înţeleagă diferitele straturi ale realităţii, acolo, pe munte. Avem atâtea şi atâtea iluzii despre viaţă. „E frumoasă, deci e iubită”, poate fi o iluzie. „Sunt bună, deci voi fi acceptată”, poate fi de asemenea o iluzie. Când suntem în căutarea adevărului nostru, trebuie în acelaşi timp să risipim iluziile. Când vom putea vedea ce se află în spatele iluziilor, pe care budismul le consideră „obstacole în calea iluminării”, vom descoperi latura

ascunsă a furiei.

Iată câteva iluzii frecvente despre furie: „Dacă renunţ la furia mea, nu voi mai fi eu, voi fi mai slabă”. (Prima afirmaţie este corectă, dar nu şi a doua.) „Furia o am de la tata (mama, bunica etc.) şi aşa voi fi toată viaţa”. (Premisă corectă, concluzie greşită). Căutând, întrebând, studiind, cercetând pe sub copaci şi urcând muntele, risipim aceste iluzii. Ne eliberăm de iluzii, asumându-ne riscul de a cunoaşte aspectul cu adevărat sălbatic al naturii noastre, acest mentor al nostru în materie de viaţă, furie, răbdare, suspiciune, prudenţă, discreţie, detaşare, ingeniozitate – ursul cu luna în piept.

Pe munte, nişte păsări vin spre ea în zbor. Sunt *muen-botoke*, spiritele morţilor fără o familie care să-i hrănească, să-i mângâie, să-i împace. Când se roagă pentru ei, devine familia lor, are grijă de ei şi-i linişteşte. Asta ne permite să înţelegem morţii orfani ai psihicului, gândurile, cuvintele şi ideile creatoare care au dispărut prematur din viaţa unei femei şi care contribuie semnificativ la furia ei. S-ar putea spune că, într-un fel, furia se datorează acestor spirite cărora nu li s-a permis să se odihnească în pace. La sfârşitul capitolului, sub titlul *Descansos*, sunt prezentate câteva sugestii privind modul cum trebuie trataţi *muen-botoke* ai psihicului unei femei.

Cum vedem în poveste, e bine să captăm bunăvoinţa ursului înţelept – psihicul instinctual – şi să continuăm a-i oferi hrană sufletească, fie că este religie, rugăciune, psihologie arhetipală, viaţă onirică, artă, alpinism, canotaj, călătorii sau orice altceva. Ca să ne apropiem de taina ursului, îi dăm de mâncare. îmblânzirea furiei e o adevărată călătorie: trebuie să ne despuiem de iluzii, să-i primim învăţăturile, să cerem ajutorul psihicului instinctual şi să le îngăduim morţilor trecutului să-şi găsească liniştea.

Spiritul ursului

Ce ne spune simbolul ursului, comparativ cu cel al vulpii, bursucului sau *quetzalului*[34]? Pentru antici, ursul simboliza învierea. Animalul hibernează o lungă perioadă, în care pulsul său aproape nu se mai simte. De regulă, masculul fecundează femela chiar înainte de hibernare, dar, ca prin miracol, ovulul şi spermatozoidul nu se unesc imediat şi plutesc separat în lichidul uterin. Abia spre sfârşitul hibernării are loc unirea şi începe diviziunea celulară, astfel că ursuleţii se nasc primăvara, când mama se trezeşte, tocmai la timp, pentru a se îngriji de pui şi a-i pregăti pentru viaţă. Fiindcă ursul se trezeşte din îndelungatu-i somn ca din moarte, dar mai cu seamă fiindcă ursoaica se trezeşte cu noii săi pui, acest animal este o adâncă metaforă a vieţii noastre, a învierii şi creşterii din ceva aparent mort.

Ursul este asociat multor zeiţe ale vânătorii: Artemis şi Diana la greci şi romani, sau *Muerte şi Hecoteptl*, divinităţi feminine aparţinând culturilor latino-americane. Aceste zeiţe conferă femeilor abilitatea de a descoperi, de a cunoaşte, de a scoate la lumină aspectele psihice ale tuturor lucrurilor. Pentru japonezi, ursul este simbolul puterii, al loialităţii, al înţelepciunii. În nordul Japoniei, unde trăieşte tribul Ainu, se crede că ursul poate să vorbească cu zeii şi să ducă mesaje oamenilor. Ursul cu semilună este considerat un animal sacru, căruia zeiţa budistă Kuan-Yin, al cărei simbol este semiluna, i-a dăruit semnul alb de la baza gâtului. Kuan-Yin este zeiţa profundei compasiuni, iar ursul este emisarul său5.

La nivelul psihicului, ursul poate fi asimilat capacităţii de a ne gestiona viaţa, în special viaţa emoţională. Forţa ursului stă în capacitatea lui de a trăi urmându-şi ritmurile naturale, de a fi perfect treaz ori de a

34 Pasărea sacră a mayaşilor (n. trad.).

se cufunda într-un somn hibernal care-i reînnoieşte energia pentru următorul ciclu de viaţă. Simbolul ursului ne arată că e posibil să avem un anume control al vieţii emoţionale, şi mai ales că putem fi în acelaşi timp sălbatice şi generoase, rezervate şi prolifice. Putem să ne apărăm teritoriul, să ne stabilim clar frontierele, să clătinăm cerul, dacă trebuie, rămânând totodată disponibile, accesibile, dătătoare de viaţă.

Firul din blana ursului este un talisman, o modalitate de a ne reaminti ceea ce am învăţat. După cum vedem, el are o valoare inestimabilă.

Focul transformator şi acţiunea justă

Ursul arată o mare compasiune faţă de femeie, îngăduindu-i să-i smulgă un fir de păr. Ea se grăbeşte să coboare muntele, repetând toate gesturile, cântecele şi elogiile izvorâte spontan din inima ei în timpul urcuşului, şi aleargă într-un suflet la bătrâna vindecătoare. „Uite, îi spune ea, am reuşit, am făcut ce mi-ai zis. Am îndurat. Am izbândit”. Bătrâna, căreia nu-i lipseşte bunătatea, o lasă o clipă să-şi savureze victoria, apoi aruncă în foc firul de blană obţinut cu atâta trudă.

Femeia încremeneşte. Ce-a făcut nebuna asta de babă? „Du-te acasă, îi spune vindecătoarea, şi pune în practică tot ce-ai învăţat”. În Zen, momentul când firul de păr este aruncat în foc şi bătrâna vindecătoare rosteşte aceste simple cuvinte este momentul adevăratei iluminări. Vedem prin urmare că iluminarea nu se produce pe munte, ci atunci când, arzând firul de păr, proiecţia remediului magic este dizolvată. Noi toate ne confruntăm cu această problemă, căci toate sperăm – cu preţul multor strădanii şi dedicându-ne unei căutări sacre – să găsim ceva de ordin material, o substanţă, un obiect care, precum o baghetă magică, să repună dintr-odată totul în ordine şi pentru totdeauna.

Dar nu astfel se petrec lucrurile, ci întocmai ca în poveste. Putem deţine cunoaşterea universală, dar tot aici ajungem: la practică. Trebuie să ne întoarcem acasă şi să aplicăm pas cu pas tot ce am învăţat – ori de câte ori este necesar, cât mai mult timp posibil sau permanent. Când furia clocoteşte în noi, este liniştitor să ştim exact ce să facem: s-o lăsăm să aştepte, să risipim iluziile, să urcăm cu ea pe munte şi să-i vorbim, respectând-o ca pe un adevărat profesor.

Povestea ne dă multe idei despre modalitatea de a restabili echilibrul: să fim răbdătoare, să tratăm cu blândeţe persoana furioasă şi să-i lăsăm timp să-şi depăşească furia prin căutare şi introspecţie. Spune un vechi dicton:

Înainte de Zeny munţii erau munţi şi copacii, copaci.

În Zen, munţii erau tronurile spiritelor, iar arborii, glasurile înţelepciunii.

După Zen, munţii fură munţi şi copacii, copaci.

Când femeia se afla pe munte pentru a învăţa, totul era magic. Acum, după ce a coborât, firul de păr considerat magic a ars în focul care distruge iluzia, şi a venit momentul de „după Zen”. Este întoarcerea la viaţa obişnuită, dar femeia deţine comoara experienţei sale de pe munte. Ea ştie. Iar energia pe care furia o monopoliza va putea fi utilizată altfel.

Femeia care a reuşit să-i ţină piept furiei se reîntoarce la existenţa sa de fiecare zi cu o nouă cunoaştere, cu sentimentul că poate să-şi trăiască mai bine viaţa. Totuşi, într-o bună zi, va fi de-ajuns o privire, un cuvânt, un ton al vocii, sau senzaţia că e manipulată ori subestimată, pentru ca furia să răbufnească din nou. Şi atunci rămăşiţele durerii sale vor lua foc6.

Furia reziduală, datorată vechilor răni, poate fi comparată cu efectele traumelor provocate de explozia

unei grenade. Practic, pot fi extrase aproape toate fragmentele de metal ale proiectilului, însă bucăţelele cele mai mici rămân. Am putea crede că, odată ce au fost scoase aproape toate, problema e ca şi rezolvată. Dar nu e aşa. În anumite situaţii, acele minuscule fragmente se sucesc şi se răsucesc, redeşteptând durerea şi provocând o suferinţă asemănătoare celei pricinuite de rana iniţială (explozia de furie).

Însă nu furia iniţială este cauza acestor manifestări violente, ci minusculele sale particule, elementele iritante rămase în psihic şi care niciodată nu vor putea fi eliminate complet. Ele provoacă o durere aproape tot atât de chinuitoare ca vechea rană. Şi atunci omul se contractă de teama acestei suferinţe, dar nu face decât să o sporească. El acţionează simultan pe trei fronturi: încearcă să ţină sub control evenimentul exterior, să-şi stăpânească durerea emanând din vechea rană interioară şi în acelaşi timp să fugă, cu capul strâns între umeri, încercând să se pună la adăpost în vreo nişă psihică.

Să-i ceri unui singur om să lupte cu trei bandiţi şi să-i pună simultan pe toţi trei la pământ este totuşi prea mult. De aceea trebuie să ne oprim, să ne retragem şi să alegem solitudinea. Nu-i uşor să lupţi şi să manevrezi în acelaşi timp senzaţii viscerale. Femeia care s-a retras în singurătatea muntelui se va ocupa întâi de evenimentul mai vechi, apoi de evenimentul mai recent, după care va decide ce atitudine să adopte, îşi va scutura coama, îşi va îndrepta urechile şi va reveni pentru a acţiona cu demnitate.

Nimeni nu poate scăpa complet de trecutul său. Putem, desigur, să-l trimitem într-un plan secund, dar asta nu înseamnă că el nu mai există. Procedând însă astfel, vom ţine furia sub control. În cele din urmă, lucrurile se vor calma şi totul va fi bine. Nu perfect, dar bine. Vom

putea merge mai departe. Am depăşit momentul când furia era gata să explodeze. Şi, de fiecare dată, o vom stăpâni din ce în ce mai bine, căci vom şti când e cazul să apelăm din nou la vindecătoare, să urcăm pe munte şi să ne eliberăm de iluzia că prezentul ar fi o repetare exactă şi calculată a trecutului. Să ne reamintim că putem fi sălbatice şi totodată generoase. Furia nu e ca o piatră la rinichi care, cu timpul, se elimină singură. Nu, nu… Trebuie să facem ceea ce trebuie. Atunci ea va dispare, iar viaţa noastră va fi mai creativă.

O furie îndreptăţită înainte însă de a întoarce şi celălalt obraz, cu alte cuvinte, de a îndura în tăcere o nedreptate sau o umilinţă, trebuie să ne gândim foarte serios. Una e să foloseşti rezistenţa pasivă ca armă politică, aşa cum recomanda Indira Gandhi, şi altceva e atunci când femeile sunt îndemnate sau forţate să păstreze tăcerea pentru a supravieţui într-o situaţie intolerabilă de corupţie sau abuz în familie, în comunitatea în care trăiesc sau în lume. În acest caz, femeile sunt separate de natura lor sălbatică, iar tăcerea lor nu este seninătate, ci un mod de a evita să li se facă rău. Se înşală cine îşi închipuie că o femeie, doar pentru că tace, aprobă viaţa pe care o duce.

Sunt momente – e adevărat, destul de rare – când este absolut necesar să dăm frâu liber unei furii care să clatine cerul, momente când trebuie să scoatem la bătaie toată artileria. Şi trebuie să facem lucrul acesta ca răspuns la un atac împotriva sufletului sau spiritului, dar numai după ce am încercat mai întâi toate celelalte modalităţi rezonabile de a schimba situaţia. Trebuie apoi să găsim momentul potrivit. Furia nu trebuie dezlănţuită la întâmplare. Femeia care-şi ascultă şinele instinctual, precum bărbatul din povestea ce urmează, ştie când a venit momentul. O ştie intuitiv şi procedează în consecinţă. Şi este foarte bine.

Această poveste vine din Orientul Mijlociu. În Asia circulă diferite versiuni ale sale printre sufişti, budişti şi hinduşi 7. Ea aparţine categoriei de poveşti care vorbesc despre comiterea unui act dezaprobat sau interzis, pentru salvarea vieţii.

Copacii uscaţi

A fost odată un om tare nesuferit. Caracterul său urât i-a adus numai necazuri şi l-a făcut să-şi piardă cei mai buni prieteni. Deznădăjduit, omul merse în cele din urmă să ceară sfatul unui bătrân cerşetor, vestit pentru înţelepciunea lui.

— Cum să-i vin de hac demonului furiei? îl întrebă el.

Bătrânul îi zise să meargă departe în deşert, într-o oază uscată, să stea sub copacii arşi de soare şi să scoată apă sălcie pentru orice călător care ar trece pe-acolo.

Vrând să-şi biruie furia, omul plecă în deşert, spre acel loc cu copaci uscaţi. Luni în şir, înveşmântat în burnuz[35], pentru a se apăra de nisipurile stârnite de vânturi, scoase apă sălcie şi o oferi tuturor celor care ajungeau acolo în pustiu. Trecură anii, şi niciodată n-a mai avut izbucniri de furie.

Într-o zi, sosi un călăreţ în straie negre. îi aruncă o privire trufaşă omului care-i oferise apă într-o ulcică, se uită cu dispreţ la apa tulbure, o refuză şi dădu să plece.

Omul simţi atunci că-şi iese din minţi. Orbit de furie, sări la străin, îl prăvăli de pe cămilă şi-l omorî pe loc. Dar imediat se căi amarnic. Se lăsase iarăşi pradă furiei, şi iată unde l-a dus…

Deodată, un alt călăreţ se apropie în galop. îşi coborî privirea spre chipul mortului şi exclamă:

— Allah fie lăudat! L-ai ucis pe cel ce mergea să-l omoare pe rege!

Şi, în aceeaşi clipă, apa cea sălcie şi tulbure deveni

35 Manta de lână cu glugă, purtată de arabi (n. trad.).

limpede şi dulce, iar copacii uscaţi ai oazei înverziră.

Trebuie să interpretăm această istorioară în cheie simbolică, pentru că nu despre oameni care se omoară e vorba aici. Este o lecţie despre furie, care nu trebuie dezlănţuită la întâmplare, ci doar la momentul potrivit. Bărbatul din poveste învaţă să dea apă, cu alte cuvinte, viaţă, chiar în condiţii de secetă. A da viaţă este un impuls natural al majorităţii femeilor. În general, ele excelează în această privinţă. Există însă şi un moment al răbufnirii viscerale, al mâniei justificate, al furiei îndreptăţite8.

Femeile, în marea lor majoritate, sunt la fel de sensibile ca nisipul la mişcarea valurilor, ca arborii la calitatea aerului, ca lupii la prezenţa unui alt animal pe teritoriul lor la depărtare de mai bine de un kilometru. Ele au extraordinarul dar de a auzi, de a presimţi, de a primi şi transmite idei, imagini, sentimente cu viteza fulgerului. Pot percepe cea mai mică modificare a stării de spirit a celorlalţi, pot citi expresiile faciale şi corporale – numim asta intuiţie – şi, adesea, plecând de la indicii mărunte, ele ştiu ce au oamenii în cap. Pentru a-şi folosi aceste daruri sălbatice, femeile trebuie să fie deschise la tot. Dar tocmai această deschidere lasă graniţele lor neprotejate, ceea ce face ca spiritul lor să poată fi rănit foarte uşor.

Femeia poate să se confrunte, într-o mai mică sau mai mare măsură, cu aceeaşi problemă ca bărbatul din povestea *Copacii uscaţi*. Ea poate să întreţină o formă de furie difuză care o face să caute gâlceavă, să se ascundă în spatele răcelii sau să spună cuvinte drăguţe când ar vrea de fapt să pedepsească ori să umilească. Poate să-şi impună propria voinţă celor care depind de ea, să-i ameninţe cu ruperea relaţiei sau să-i priveze de afecţiunea ei. Poate să fie zgârcită cu laudele sau chiar să nu recunoască meritele celorlalţi şi, în general, să se comporte ca un om cu instincte rănite. Cel ce îi tratează pe

ceilalţi în acest mod este el însuşi, psihic vorbind, victima atacului puternic al unui demon care-i aplică exact acelaşi tratament.

Multe femei în această situaţie decid, la un moment dat, să facă curăţenie, să nu mai fie meschine, să fie mai bune, mai generoase. Este o intenţie lăudabilă şi, de multe ori, chiar o uşurare pentru cei din jurul lor, cu condiţia să nu se identifice excesiv cu imaginea omului generos, ca bărbatul din poveste care, stând în oaza lui şi servindu-i pe ceilalţi, se simte din ce în ce mai bine şi, în cele din urmă, ajunge să se identifice cu monotonia, cu platitudinea existenţei sale.

Tot astfel, ocolind conflictele, femeia începe să se simtă mai bine. Ameliorarea este însă temporară. Nu aceasta este cunoaşterea la care aspirăm. Noi vrem să ştim când să ne manifestăm furia şi când nu. Povestea nu vorbeşte despre aspiraţia la sfinţenie, ci despre înţelepciunea necesară pentru a şti când trebuie să acţionăm în mod sălbatic şi integral. Lupii, de regulă, evită confruntările, dar când trebuie să-şi apere teritoriul, când sunt ameninţaţi sau încolţiţi, atunci explodează. Asta se întâmplă foarte rar, dar capacitatea de a-şi manifesta furia face parte din arsenalul lor, şi trebuie să facă parte şi dintr-al nostru.

S-a vorbit mult despre femeia furioasă, impresionantă prin puterea ei de a-i face să tremure de frică pe cei din preajma sa. Este însă vorba mai curând de o proiecţie a fricii anumitor persoane în faţa acestei furii, în psihicul său instinctual, femeia are capacitatea, când este provocată, de a manifesta o furie raţională, ceea ce este într-adevăr impresionant. Furia este pentru ea o modalitate naturală de a căuta să creeze şi să păstreze echilibrul la care ţine. Este un drept al său şi, în anumite împrejurări, chiar o datorie morală.

Altfel spus, vine o vreme când femeia trebuie să-şi arate colţii, să-şi demonstreze impresionanta ei capacitate de a-şi apăra teritoriul, să spună: „Gata! Până aici!”

Aidoma omului din povestea *Copacii uscaţi* sau războinicului din *Ursul cu luna în piept*, multe femei poartă în ele un soldat care a obosit să mai lupte, care nu vrea să mai vorbească şi nici să mai audă vorbindu-se despre bătălii. Aşa ia naştere în pământul psihicului o oază arsă de soare. Atât în exterior, cât şi în interior, aceasta este o zonă de mare linişte care aşteaptă, aproape implorând, să izbucnească o furtună pentru ca viaţa să renască.

După uciderea călăreţului, eroul poveştii este la început îngrozit. Dar, când realizează că în acel caz trebuia să dea curs primului impuls, nu mai e supus regulii mult prea simpliste care spune: „Niciodată să nu te înfurii”. Întocmai ca în povestea *Ursul cu luna în piept*, iluminarea se produce nu în timpul acţiunii propriu-zise, ci numai după ce iluzia a fost spulberată, iar omul ajunge atunci să înţeleagă sensul ascuns al lucrurilor.

Descansos

Ne propunem aşadar să transformăm furia într-un foc la care putem găti, nu într-un incendiu devastator. Am văzut că transformarea furiei nu poate fi completă fără ritualul iertării. Am mai spus apoi că furia femeilor are adesea drept cauză o situaţie familială, societatea din jur şi, uneori, o traumă suferită la maturitate. Dar oricare ar fi originea acestei furii, trebuie să se întâmple ceva care să ne permită să o recunoaştem, să o binecuvântăm, să o stăpânim şi să o eliberăm.

Femeile oprimate dezvoltă în general o capacitate de percepţie uluitoare, de o profunzime şi o amploare impresionante. Firește, nu dorim nimănui să sufere pentru a cunoaşte misterele inconştientului, dar faptul de a fi îndurat mari chinuri, duce la apariţia unor calităţi care

compensează şi protejează.

În acest sens, femeia care a avut o viaţă chinuită şi a plonjat în abisurile sale, dispune, incontestabil, de o profunzime fără egal. Chiar dacă a ajuns la această profunzime prin suferinţă, în măsura în care aduce constant lumina conştiinţei în acţiunile şi trăirile sale, va avea o viaţă sufletească bogată şi profundă şi o nestrămutată încredere în sine, netulburată de şovăielile ocazionale ale eului.

Vine un moment în viaţa noastră, cel mai adesea la maturitate, când trebuie să luăm decizia, poate cea mai importantă în plan psihic pentru viaţa noastră viitoare, şi anume aceea de a trăi sau nu în amărăciune. Aceasta se întâmplă de regulă pe la treizeci sau patruzeci de ani, când femeile ajung să se cam sature, când simt că s-a umplut paharul. Se poate să se fi ales praful de visele lor din tinereţe. Se poate ca inimile să le fie zdrobite, căsniciile destrămate, speranţele înşelate.

Cu trecerea timpului, în organism se acumulează reziduuri; este inevitabil. Dar dacă femeia, în loc să se afunde în amărăciune, revine la natura instinctuală, va reveni la viaţă, va renaşte. Pui de lup se nasc în fiecare an. Sunt nişte ghemotoace de blană scâncitoare, acoperite de pământ şi paie, dar brusc devin jucăuşi, vioi, afectuoşi, căutând atenţie şi căldură. Vor să se joace, vor să crească. La fel, femeia care se întoarce la natura instinctuală, creatoare, va începe din nou să trăiască. Va vrea să se joace, va vrea să crească. Dar, mai întâi, e necesară o purificare.

Aş vrea să vă prezint, în acest sens, conceptul de *descansos* pe care îl utilizez în munca mea. Dacă aţi fost vreodată în Mexic, în New Mexico, în sudul statului Colorado, în Arizona sau în alte regiuni din sudul Statelor Unite, nu se poate să nu fi văzut nişte cruci mici, albe, pe

marginea şoselelor. Acestea sunt *descansos*, locuri de odihnă9. Ele mai pot fi întâlnite pe marginea falezelor sau de-a lungul unor drumuri deosebit de pitoreşti, dar periculoase, din Grecia, Italia şi alte ţări mediteraneene. Uneori, crucile sunt grupate câte două, câte trei, câte cinci. Au înscrise pe ele nume ca Jesús Mendéz, Arturo Buenofuentes, Jeannie Abeyta, uneori pictate, alteori gravate, alteori desenate din cuie înfipte în lemn.

Adesea, sunt bogat împodobite cu flori, naturale sau artificiale, ori acoperite cu paie proaspăt cosite ce strălucesc ca aurul în bătaia soarelui. Se mai poate ca *descanso-ul* să fie făcut din doar două beţe sau două bucăţi de ţeavă legate cu sfoară şi înfipte în pământ. În trecătorile din munţi, crucea este pur şi simplu pictată pe o piatră mare de pe marginea drumului.

Aceste *descansos* sunt simboluri care marchează o moarte. Chiar acolo, în acel loc, drumul vieţii cuiva s-a oprit brusc, fie în urma unui accident de maşină ori a unei lupte, fie din pricina insolaţiei. Acolo s-a întâmplat ceva ce a pus capăt unei vieţi şi a marcat pentru totdeauna alţi oameni.

Înainte de a împlini douăzeci de ani, femeile au murit de mii de ori. Au pornit într-o direcţie sau alta, dar le-a fost curmat drumul. Au avut speranţe şi vise cărora, la fel, le-au fost tăiate aripile. Femeia care spune că nu e aşa, încă mai doarme. Toate acestea justifică existenţa *descansos*-urilor. Ele intensifică în mod evident procesul individualei şi al diferenţierii, creşterea, înflorirea fiinţei, trezirea conştiinţei, dar sunt în acelaşi timp adevărate tragedii şi, ca atare, trebuie plânse.

Să facem *descansos* înseamnă să ne analizăm viaţa şi să marcăm locurile în care s-au produs micile morţi, *mortes chiquitas*, şi marile morţi, *mortes grandotas*. Obişnuiesc să trasez, pe o coală mare de hârtie, linia

cronologică a vieţii unei femei şi să marchez cu o cruce locurile unde, începând din copilărie şi până în prezent, au murit diferite părţi şi aspecte din ea însăşi şi din viaţa ei.

Marcăm astfel locurile în care drumurile nu au mai fost reluate, sau au fost întrerupte, ambuscadele, trădările şi morţile. Pun o cruce mică în locurile unde ar fi trebuit sau unde încă mai trebuie să plângă. Apoi scriu în partea de jos „uitat" pentru acele lucruri pe care femeia le intuieşte, dar care încă n-au ieşit la suprafaţă. Şi mai scriu „iertat" pentru faptele de care, în mare parte, femeia s-a eliberat.

Vă sfătuiesc să faceţi *descansos*, să urmăriţi traseul vieţii voastre şi să vă întrebaţi: „Unde sunt crucile? Unde sunt locurile pe care trebuie să mi le amintesc, să le binecuvântez?" Ele toate au semnificaţii pe care le-aţi adus cu voi în viaţa voastră actuală. Trebuie să vi le reamintiţi şi în acelaşi timp să le uitaţi. Iar pentru aceasta e nevoie de timp… Şi de răbdare.

În povestea *Ursul cu luna în piept*, femeia spune o rugăciune, pentru ca sufletele orfane ale morţilor să-şi poată afla liniştea. Acelaşi lucru îl facem şi noi prin *descansos*. Este o practică conştientă de a onora morţii orfani ai sufletului nostru şi a le permite, în sfârşit, să se odihnească în pace.

Fiţi bune cu voi şi creaţi *descansos* pentru aspectele din voi însevă care se îndreptau spre un loc anume, dar care niciodată nu au mai ajuns. Aceste *descansos* sunt locuri funerare, dar şi bileţele de iubire pentru propria suferinţă. Sunt agenţi de transformare. Multe ar fi de spus despre utilitatea ţintuirii anumitor lucruri pe pământ pentru ca ele să nu ne urmărească. Multe ar fi de spus despre necesitatea îngropării lor.

Instinctul rănit şi furia

Femeile (şi bărbaţii) încearcă de obicei să pună capăt

episoadelor trecute spunând: „S-a procedat în cel mai bun mod posibil”, dar asta nu înseamnă a ierta. Chiar dacă este adevărată, această afirmaţie peremptorie elimină orice posibilitate de vindecare. E ca atunci când aplicăm un garou deasupra unei plăgi adânci. După un timp, nemaifiind alimentate cu sânge, ţesuturile se cangrenează. Simpla negare a furiei şi a durerii nu serveşte la nimic.

Femeia ale cărei instincte sunt lezate trebuie să facă faţă mai multor provocări legate de furie. În primul rând, îi este adesea greu să detecteze intruziunile. Târziu îşi dă seama de violarea teritoriului ei şi nu este conştientă de propria furie decât atunci când aceasta a pus stăpânire pe ea. Furia se abate asupra ei pe neaşteptate, aşa cum i se întâmplă omului la începutul poveştii *Copacii uscaţi*.

Este rezultatul deteriorării instinctelor – deteriorare ce apare atunci când fetiţele sunt îndemnate să ignore disensiunile, să fie împăciuitoare cu orice preţ, să nu intervină şi să suporte durerea până ce lucrurile revin la normal sau se liniştesc pentru un timp. Aceste femei nu acţionează sub impulsul furiei pe care o simt, ci mai târziu, după săptămâni, luni şi chiar ani, când îşi dau seama ce-ar fi putut, ce-ar fi vrut sau ce-ar fi trebuit să facă ori să spună.

De regulă, un asemenea comportament nu se datorează timidităţii sau introvertirii, ci excesului de raţionalitate, efortului exagerat de a fi bune, în detrimentul lor, neputinţei de a-şi asculta glasul sufletului. Sufletul sălbatic ştie când şi cum să acţioneze, iar femeia trebuie doar să-l urmeze. Răspunsul corect dovedeşte înţelegere şi comportă un amestec bine dozat de forţă şi compasiune. Instinctele lezate pot fi însănătoşite, trasând graniţe precise, întărindu-le şi răspunzând într-o manieră fermă, însă generoasă, când este posibil.

Nu este întotdeauna uşor pentru o femeie să scape

de furie, chiar şi atunci când aceasta îi complică viaţa, forţând-o să revină obsesiv asupra unor evenimente petrecute cu ani în urmă, ca şi cum totul s-ar fi întâmplat ieri. A zăbovi o vreme asupra unei traume constituie un aspect foarte important al vindecării. Dar, în final, toate rănile trebuie cusute şi lăsate să se vindece.

Furia colectiva

Furia sau mânia colectiva este de asemenea o funcţie naturală. Există un astfel de fenomen al rănii de grup, al durerii de grup. Femeile care dezvoltă o conştiinţă socială, politică sau culturală trebuie să se confrunte adesea cu furia colectivă care urcă în ele şi se exprimă prin intermediul lor.

Sub aspect psihic, o astfel de furie este salutară, în măsura în care femeile o folosesc pentru a denunţa nedreptatea şi a determina schimbările necesare. Total nesănătos ar fi să neutralizeze această furie ca să nu simtă nimic şi, prin urmare, să nu facă presiuni în favoarea schimbării şi evoluţiei. Furia colectivă este un profesor, ca şi furia individuală. Femeile pot să o consulte, singure sau împreună cu alte femei, şi să acţioneze potrivit concluziilor lor. E o mare diferenţă între a păstra în sine o furie veche şi a o întoarce pe toate părţile, pentru a vedea ce foloase poate aduce.

Furia colectivă este bine să fie utilizată ca motivaţie pentru a căuta sau oferi sprijin, pentru a concepe metode care să conducă grupurile sau indivizii la dialog, sau pentru a cere responsabilitate, progres, îmbunătăţiri. Sunt procese ce ţin de trezirea conştiinţei femeilor, de atenţia pe care o acordă lucrurilor importante pentru ele. Un psihic instinctual sănătos reacţionează puternic la ameninţări, insulte, lipsă de respect. O reacţie sinceră este o componentă esenţială a învăţăturii privind universul colectiv al sufletului şi al psihicului.

Blocarea într-o furie veche

Dacă furia devine un obstacol în calea creativităţii, trebuie să o atenuăm sau să o transformăm. Pentru acele femei care s-au luptat mult cu o traumă datorată cruzimii, neglijenţei, lipsei de respect, indiferenţei, aroganţei ori ignoranţei cuiva, sau chiar destinului, vine o vreme când trebuie să ierte, pentru a-i permite psihicului să revină la o stare normală de pace şi seninătate10.

Când unei femei îi vine greu să se elibereze de furie sau mânie, aceasta se întâmplă cel mai adesea din pricină că s-a folosit de ea pentru a fi mai puternică. Se poate ca, la început, acest lucru să se fi dovedit util, dar acum trebuie să fie prudentă, căci o furie persistentă este un foc care îi arde energia vitală. E ca şi cum ar încerca să ducă o viaţă echilibrată, apăsând acceleraţia la maximum.

Nu trebuie să confundăm focul furiei cu viaţa pasionată. Focul acesta nu are nimic de-a face cu viaţa trăită din plin. Este doar o formă de apărare. Şi, odată ce nu mai avem nevoie de protecţia sa, ne costă foarte mult să-l întreţinem. El arde încontinuu, poluându-ne ideile cu fumul său negru, împiedicându-ne să vedem, să înţelegem.

Nu vreau să vă mint şi să vă spun că veţi putea scăpa de furia voastră, astăzi sau săptămâna viitoare, şi pentru totdeauna. Temerile şi suferinţele trecutului reapar în psihic periodic. Deşi o purificare profundă elimină în mare parte vechea rană şi furia, niciodată nu vor putea fi îndepărtate complet toate reziduurile. Am putea face în schimb să rămână doar câteva firişoare de cenuşă, nu un foc mistuitor. Eliminarea acestei furii reziduale trebuie să devină deci un ritual igienic periodic, un ritual eliberator, căci a păstra o furie veche, chiar şi atunci când nu mai e utilă, generează o stare de anxietate, inconştientă desigur, dar permanentă.

Uneori, oamenii cred, în mod eronat, că a rămâne

blocat într-o furie veche înseamnă să te enervezi din nimic, să te agiţi, să arunci lucrurile. În majoritatea cazurilor nu se întâmplă aşa. Să rămâi blocat în furie înseamnă să fii permanent obosit, să te ascunzi sub un strat gros de cinism, să distrugi tot ce este nou, plin de promisiuni, de speranţă. Înseamnă să-ţi fie teamă că vei pierde înainte chiar de a deschide gura. Înseamnă să fii mereu gata să explodezi, chiar dacă nu se vede, să te refugiezi într-o tăcere amară, să te simţi neputincios. Există însă o soluţie. Iertarea.

„Iertarea? veţi spune. Orice, dar asta nu!” Şi totuşi, în adâncul inimii voastre ştiţi că, într-o zi, veţi ajunge aici, chiar dacă lucrul acesta va fi să se întâmple pe patul de moarte. Gândiţi-vă: multor oameni le este greu să ierte, pentru că au fost învăţaţi că iertarea este un act unic, de încheiat într-o singură etapă. Dar nu, iertarea are mai multe straturi, mai multe stadii. Potrivit culturii noastre, iertarea trebuie să fie absolută. Totul sau nimic. De asemenea, ni se spune că iertarea înseamnă să ştergi cu buretele, să te comporţi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Nici asta nu e adevărat.

Femeia capabilă să ierte în proporţie de nouăzeci şi cinci la sută pe cineva care i-a adus grave prejudicii este demnă de beatificare, dacă nu chiar de sanctificare. Un procent de şaptezeci şi cinci la sută iertare şi un douăzeci şi cinci la sută de „Nu ştiu dacă voi putea ierta vreodată totul, şi de altfel nici măcar nu ştiu dacă vreau”, este mai aproape de normal. Dar o proporţie de şaizeci la sută iertare însoţită de un patruzeci la sută de „Nu ştiu, nu sunt sigură, mă mai gândesc”, este deja o atitudine foarte bună. Un nivel al iertării de cincizeci la sută, sau mai puţin, arată că lucrarea este în plină în desfăşurare. Mai puţin de zece la sută? Sunteţi abia la început, sau poate nici măcar nu aţi încercat cu adevărat.

În orice caz, când aţi trecut de jumătatea drumului, restul va veni de la sine, de regulă puţin câte puţin. Important, în materie de iertare, este *să începem* şi *să perseverăm*. Finalizarea e un proces care durează toată viaţa. Avem tot restul vieţii ca să lucrăm cu procentele reziduale. În realitate, dacă am putea înţelege totul, totul ar putea fi iertat. Dar majoritatea oamenilor trebuie să stea mult timp în baia alchimică pentru a ajunge aici. Şi e firesc. Avem în noi vindecătoarea. Vom avea deci răbdarea de a merge până la capăt.

Unii oameni, graţie temperamentului lor, pot ierta mai uşor decât alţii. Pentru unii este un dar; cei mai mulţii, însă, învaţă să ierte. O sensibilitate crescută şi o vitalitate puternică nu permit întotdeauna ca nedreptăţile să fie ignorate cu uşurinţă. Nu sunteţi rea dacă nu iertaţi uşor. Şi nu sunteţi o sfântă dacă puteţi. Fiecare în felul său, şi totul la timpul potrivit.

Pentru a ne vindeca cu adevărat, trebuie să spunem tot adevărul, nu doar regretul şi suferinţa noastră, dar şi răul făcut, furia, revolta, dorinţa de auto-pedepsire sau răzbunare stârnite în noi. Bătrâna vindecătoare a psihicului înţelege natura umană cu toate slăbiciunile sale şi iartă întotdeauna când i se spune adevărul gol-goluţ. Ea acordă nu doar o a doua şansă, ci chiar mai multe.

Să analizăm împreună cele patru stadii ale iertării. Aceste etape le-am conceput şi le-am folosit, de-a lungul timpului, în munca mea cu persoanele traumatizate. Fiecare nivel are mai multe straturi. Ele pot fi abordate în orice ordine şi oricât de mult timp se doreşte, dar aici sunt prezentate în ordinea pe care o recomand clientelor mele.

Cele patru etape ale iertării

1. Detaşarea – laşi problema în pace
2. Toleranţa – eviţi pedepsirea
3. Uitarea – refuzi să revii asupra amintirilor

4. Iertarea – ştergi definitiv datoria

Pentru a începe să iertăm, este bine să ne detaşăm, adică să încetăm o vreme a ne mai gândi la persoana sau evenimentul în cauză. Nu înseamnă că lăsăm ceva neterminat, ci mai degrabă că ne luăm o vacanţă. Aceasta ne va permite să evităm epuizarea, să ne fortificăm prin alte mijloace, să avem alte surse de fericire în viaţa noastră.

Este, de altfel, un bun exerciţiu în vederea renunţării la plata datoriei, care va veni mai târziu, odată cu iertarea. Lăsăm la o parte situaţia, amintirea, problema, ori de câte ori este necesar. Nu pentru a trece peste ea, ci pentru a dobândi agilitate şi forţă, detaşându-ne. Să ne detaşăm înseamnă să începem din nou să ţesem, să scriem, să mergem la mare, să facem lucruri interesante şi plăcute, care ne fortifică, şi să lăsăm un timp problema noastră să iasă din prim plan. E un lucru bun, ne ajută să ne vindecăm. Rănile trecutului vor fi mai puţin dureroase dacă femeia îi promite sufletului că va pune mai întâi balsam pe rănile lui şi numai după aceea se va ocupa de problema care le-a provocat.

Toleranţa12

A doua etapă este cea a abţinerii, îndeosebi în sensul renunţării la pedepse; ne abţinem să pedepsim, nici măcar nu ne gândim la asta. Este foarte util acest gen de exerciţiu, căci problema rămâne astfel izolată într-un singur loc şi nu se mai împrăştie peste tot. Ne vom putea atunci concentra în vederea etapelor următoare. Nu înseamnă să fim surde sau oarbe şi să ne pierdem vigilenţa protectoare, ci să facem un mic act de clemenţă şi să vedem ce se întâmplă.

Abţinere înseamnă totodată răbdare, tărie, canalizarea emoţiilor. Toate acestea sunt remedii puternice. Practicaţi-le cât mai mult: este o experienţă

purificatoare. Nu trebuie să faceţi totul deodată; puteţi alege una dintre ele, răbdarea de pildă, şi să o practicaţi. Puteţi să vă abţineţi de la comentarii, ameninţări şi ostilităţi. Evitând pedepsele inutile, vă veţi consolida integritatea sufletului şi a acţiunilor. Abţinându-vă, practicaţi generozitatea, îngăduindu-i astfel marii naturi îndurătoare să se implice în problemele care, în trecut, stârneau emoţii, mergând de la o simplă iritare la furie.

A uita înseamnă a şterge din minte, a refuza să ne mai gândim la un anumit subiect – cu alte cuvinte, a lăsa deoparte, a slăbi strânsoarea, mai ales a memoriei. Uitarea nu este o amorţire a creierului. Să uităm conştient înseamnă să nu ne mai ocupăm de evenimentul care ne-a mâhnit: nu insistăm să-l menţinem în prim plan, ci îi permitem să se retragă în fundal sau chiar să iasă din scenă.

Practicăm uitarea conştientă refuzând să readucem la suprafaţă chestiunile inflamabile, refuzând să ni le reamintim. Uitarea este un efort activ, nu o atitudine pasivă. Ne impunem să nu ne întreţinem cu anumite subiecte, să nu revenim mereu şi mereu asupra lor, să nu ne iritǎm cu gânduri, imagini sau emoţii repetitive. Uitare conştientă înseamnă abandonarea deliberată a obsesiilor, detaşarea voluntară de obiectul mâniei noastre, refuzul de a mai privi înapoi, integrarea într-un mediu nou, crearea unei noi vieţi, a unor noi experienţe la care să ne gândim, în locul celor vechi. Acest gen de uitare nu şterge amintirea, dar îngroapă emoţiile care însoţesc amintirea.

Iertarea14

Sunt multe moduri de a ierta o ofensă unei persoane, unei colectivităţi, unei naţiuni. Şi trebuie să reţinem că iertarea „definitivă” nu este o capitulare. Este o decizie conştientă de a pune capăt resentimentelor, ceea ce înseamnă de asemenea ştergerea datoriei şi renunţarea la

pedepsirea autorului. Voi hotărâţi când să iertaţi şi prin ce ritual să marcaţi evenimentul. Şi tot voi stabiliţi ce datorie nu va mai trebui să vă fie plătită.

Unii optează pentru iertarea deplină, eliberându-l definitiv pe celălalt de orice tip de reparaţie. Alţii decid să oprească procesul la un moment dat şi să renunţe la plata integrală a datoriei, considerând că ce-a fost a fost, şi ce s-a plătit până acum e de ajuns. Este de asemenea posibil ca celălalt să fie exonerat, fără să fi făcut vreo reparaţie emoţională ori de altă natură.

Pentru unii oameni, a ierta înseamnă a-l privi pe celălalt cu indulgenţă, ceea ce este mai uşor când ofensele sunt relativ minore. O formă profundă de iertare constă în a-i întinde cu compasiune mâna ofensatorului şi a-i oferi ajutor15. Asta nu înseamnă că ne aruncăm în groapa cu şerpi, ci că răspundem de pe o poziţie de clemenţă, siguranţă şi pregătire16.

Iertarea este apogeul procesului constând în detaşare, toleranţă şi uitare. Nu renunţăm la protecţie, ci la răceală. O formă profundă de iertare este aceea în care încetăm să-l mai excludem pe celălalt, cu alte cuvinte, să-l ţinem la distanţă, să-l tratăm cu răceală, să-l ignorăm, să-l privim de sus, să jucăm fals. E mult mai indicat, pentru binele sufletului şi al psihicului, să limităm timpul petrecut cu persoane a căror prezenţă ne creează probleme, decât să ne comportăm ca un manechin insensibil.

Iertarea este un act de creaţie. Iar modalităţi de a ierta sunt multiple. Puteţi ierta pe moment, până la un anumit moment, până data viitoare, puteţi ierta de data asta, dar pentru ultima oară – totul porneşte iar de la zero dacă survine un nou incident. Puteţi acorda încă o şansă, mai multe şanse, le puteţi condiţiona. Puteţi ierta o ofensă parţial sau în totalitate. Voi decideţi17.

Cum ştiţi că aţi iertat? Simţiţi mai degrabă tristeţe,

decât mânie, amintindu-vă evenimentul. Vă pare rău pentru persoana în cauză, nu mai sunteţi supărată pe ea. Înţelegeţi suferinţa care a provocat ofensa. Preferaţi să rămâneţi departe de tot ce s-a întâmplat. Nu aşteptaţi nimic. Nu vreţi nimic. Nu mai sunteţi ataşată de eveniment, ca şi cum aţi avea o ghiulea atârnată de picior. Sunteţi liberă. Poate că povestea nu s-a încheiat cu „şi au trăit fericiţi…”, dar aproape sigur vă aşteaptă acum un nou „A fost odată…”

CAPITOLUL 13

Răni de război: Clanul cicatricilor

Lacrimile sunt un râu către altundeva. Apele lui înconjoară barca sufletului nostru, o saltă şi o duc departe de stânci, de pământul arid, spre un alt loc, mai bun.

Sunt oceane de lacrimi pe care femeile nu le-au plâns niciodată. Au fost învăţate să ducă cu ele în mormânt secretele mamelor, ale taţilor, ale bărbaţilor, ale societăţii, şi propriile lor secrete. Aceste lacrimi sunt considerate periculoase, căci deschid zăvoarele secretelor femeilor. În realitate, însă, pentru binele sufletului lor sălbatic, este mai bine să plângă. Pentru ele, lacrimile sunt începutul iniţierii în Clanul cicatricilor, acest etern trib de femei de orice culoare, de orice naţionalitate şi limbă, care de-a lungul secolelor au trecut prin multe şi totuşi şi-au păstrat mândria.

Toate femeile au poveşti personale la fel de profunde, la fel de puternice ca numenul basmelor. Există însă o categorie aparte de poveşti, care se referă la secretele femeilor, îndeosebi cele asociate ruşinii, şi care sunt printre cele mai importante cărora o femeie le poate dedica timpul său spre a le clarifica. Pentru cele mai multe femei, aceste poveşti sunt încrustate nu ca nestematele într-o coroană, ci ca un pietriş negru sub pielea sufletului.

Secretele ucigaşe în cursul celor douăzeci de ani de

practică profesională, am auzit mii de „poveşti secrete”, ţinute ascunse ani de zile, uneori aproape toată viaţa. Fie că a învăluit secretul în tăcerea pe care singură şi-a impus-o, fie că a fost ameninţată de cineva mai puternic, femeia se teme cumplit că, dezvăluind secretul, ar putea să-şi piardă drepturile, să devină o *persona non grata* sau să-şi vadă distruse relaţiile importante pentru ea şi uneori chiar să fie agresată.

Secretele unor femei se referă la o minciună sfruntată sau la o răutate deliberată prin care au provocat altora necazuri ori suferinţă. Totuşi, din experienţa mea, acestea sunt rare. Majoritatea poveştilor secrete ale femeilor gravitează în jurul încălcării unei norme de conduită socială sau morală a culturii, religiei sau propriului lor sistem de valori. Unele dintre aceste acte, evenimente şi alegeri, îndeosebi cele legate de libertatea femeilor în una sau în toate sferele vieţii, erau adeseori considerate, cultural vorbind, ruşinoase pentru femei, dar nu şi pentru bărbaţi.

Problema este însă că secretul învăluit în ruşine îndepărtează femeia de natura sa instinctuală, în mod esenţial liberă şi voioasă. Când în suflet este ascuns un secret întunecat, femeia nu se poate apropia de el şi chiar evită să intre în contact cu orice ar putea să i-l reamintească sau să agraveze o durere deja cronică.

Este foarte frecventă această manevră defensivă. Ca şi în cazul sechelelor unei traume, ea influenţează într-ascuns alegerile pe care le face femeia în lumea exterioară: ce cărţi va citi sau nu va citi, ce filme va vedea sau va refuza să vadă, la ce evenimente va participa sau nu va participa, ce o va face să râdă şi ce nu, căror preocupări li se va dedica. În acest sens, natura sălbatică, cea care ar trebui să fie liberă să facă, să fie sau să vadă ceea ce vrea, este îngrădită.

În general, regăsim în poveştile secrete temele dramei: trădarea, iubirea interzisă, curiozitatea bolnavă, gesturile disperate, actele forţate, iubirea neîmpărtăşită, gelozia şi respingerea, furia şi răzbunarea, cruzimea faţă de sine sau faţă de ceilalţi, dorinţele, visele, alegerile sexuale şi stilurile de viaţă condamnabile, sarcinile nedorite, ura şi agresiunea, moartea sau rănirea accidentală, promisiunile nerespectate, laşitatea, pierderea calmului, neputinţa de a face un lucru sau de a-l duce la bun sfârşit, manipularea şi intervenţia din culise, neglijenţa, abuzul… Lista lor poate continua, iar cele mai multe dintre ele intră în categoria greşelilor regretabile1.

Secretele, asemeni basmelor şi viselor, urmează aceleaşi structuri şi aceleaşi tipare energetice întâlnite în dramă. Dar, în loc să se conformeze structurii eroice, ele au o structură tragică. Drama eroică debutează cu eroina care porneşte într-o călătorie. Uneori nu este trează, psihologic vorbind, uneori este prea bună şi nu sesizează pericolul, uneori a fost maltratată şi face gesturile disperate ale unui animal în cuşcă. Oricum ar începe, eroina ajunge în cele din urmă într-o situaţie critică şi trece prin grele încercări. Ulterior, graţie inteligenţei sale şi ajutorului celor care veghează asupra ei, îşi recapătă libertatea şi iese întărită din această experienţă2.

În tragedie, însă, eroina este smulsă cu forţa din existenţa sa şi aruncată în infern, sau cade singură. Nimeni nu îi aude strigătele, sau rugăminţile îi sunt ignorate. îşi pierde speranţa, pierde contactul cu aspectul valoros al vieţii sale şi se prăbuşeşte. În loc să-şi savureze victoria asupra adversităţilor, sau înţelepciunea alegerilor şi tăria, se simte deprimată şi umilită. Secretele pe care o femeie le păstrează sunt aproape întotdeauna drame eroice pervertite în tragedii care nu duc nicăieri.

Există totuşi o soluţie. Pentru a transforma tragedia

într-o dramă eroică trebuie să dezvăluim secretul, să-l mărturisim cuiva, să scriem un alt final, să vedem ce rol jucăm şi ce calităţi ne ajută să rezistăm. Sunt lecţii dureroase, dar pline de înţelepciune, iar reuşita este un triumf al spiritului profund, al spiritului sălbatic.

Secretele ruşinoase pe care le păstrează femeile sunt o poveste foarte veche. Oricine păstrează un secret în detrimentul său rămâne îngropat în ruşine. Cât priveşte această atât de răspândită meteahnă, schema însăşi este arhetipală: eroina fie a fost silită să facă un anumit lucru, fie, pierzându-şi instinctul, a căzut într-o capcană. Şi nu poate redresa situaţia. Un jurământ sau ruşinea o obligă să păstreze secretul, iar ea se supune de teamă să nu piardă iubirea, respectul sau sursele elementare de subzistenţă. Pentru a pecetlui încă mai straşnic secretul, este aruncat un blestem asupra persoanei sau persoanelor care s-ar încumeta să-l divulge. Ele sunt ameninţate cu tot ce poate fi mai rău dacă secretul va fi vreodată dezvăluit.

Li s-a spus femeilor că anumite evenimente, anumite alegeri şi circumstanţe din viaţa lor, legate în general de sex, iubire, bani, violenţă şi/ sau alte probleme inerente naturii umane, sunt extrem de ruşinoase şi, prin urmare, de neiertat. Nimic mai fals.

Oricui i se poate întâmpla să greşească cu cuvântul sau cu fapta, din ignoranţă şi fără să ştie care ar putea fi consecinţele. Şi nimic, pe această planetă sau în univers, nu e de neiertat. „Ah, nu!” veţi spune. „Ce am făcut eu nu poate fi iertat”. Iar eu vă spun că nimic, dar absolut nimic din ceea ce a făcut sau va face un om nu este de neiertat.

Şinele nu-i o forţă punitivă care umblă să pedepsească femeile, bărbaţii şi copiii. Şinele este un zeu sălbatic, care înţelege natura făpturii umane. Este adesea dificil pentru noi să „acţionăm corect”, mai ales dacă ne-am rupt de instinctele noastre fundamentale, inclusiv de

intuiţie. Este deci greu să ne gândim la consecinţe înaintea faptelor, nu după. Dar sufletul sălbatic are o latură profund iubitoare care ţine cont de lucrul acesta.

În arhetipul secretului, o vrajă este aruncată asupra sufletului femeii, ca o plasă neagră, făcând-o să creadă că niciodată nu va trebui să dezvăluie secretul; mai mult, ea trebuie să creadă că, dacă îl divulgă, toţi oamenii respectabili cu care va avea de-a face o vor considera de acum înainte o fiinţă nedemnă. Această ameninţare suplimentară se adaugă ruşinii secrete, iar femeia poartă nu una, ci două poveri.

Asemenea ameninţare fantasmatică e apanajul oamenilor cu inimă rece şi goală. Pentru cei plini de căldură şi iubire pentru condiţia umană, lucrurile stau cu totul altfel. Ei vor ajuta ca secretul să fie scos la lumină, ştiind că provoacă o rană care nu se va închide până ce nu va fi dezvăluit.

Zona moartă

Păstrând secretul, femeia se izolează de toţi cei ce i-ar putea oferi iubire, ajutor şi protecţie. Ea poartă singură povara durerii şi a fricii, uneori pentru un grup întreg, care poate fi familia sau cultura. În plus, aşa cum spunea Jung, păstrarea secretelor ne separă de inconştient. Acolo unde există un secret ruşinos, există întotdeauna o zonă moartă în psihicul femeii, un loc insensibil sau care nu răspunde adecvat la evenimentele vieţii emoţionale proprii sau a celorlalţi.

Zona moartă este foarte bine păzită. Sunt acolo o infinitate de ziduri şi porţi, ferecate fiecare cu zeci de lacăte, iar *homunculii*, micile creaturi ce populează visele femeilor, înalţă mereu alte ziduri, alte bariere, întăresc sistemele de securitate, ca nu cumva secretul să scape.

Femeia Sălbatică nu poate fi însă păcălită. Ea ştie de existenţa întunecatelor baloturi, legate strâns cu frânghii

şi sfori, ce zac în mintea femeii. Căldura, lumina nu ajung în acele spaţii ale minţii ei, atât de bine sunt izolate. Dar cum psihicul compensează dezechilibrele, secretul va găsi întotdeauna o cale de ieşire şi se va manifesta în exterior, dacă nu în cuvinte, atunci sub forma unor accese bruşte de melancolie, a izbucnirilor iraţionale şi repetate de furie, a tot felul de ticuri, spasme şi dureri, a conversaţiilor goale care încetează brusc şi inexplicabil, a reacţiilor ciudate şi neaşteptate la filme sau chiar la reclamele de televiziune.

Secretul se strecoară oricum, dacă nu direct, prin intermediul cuvintelor, atunci prin manifestări somatice, de cele mai multe ori imposibil de rezolvat într-o manieră simplă şi directă. Şi ce face femeia când vede că secretul încearcă să-i scape? Fuge după el, cu o colosală pierdere de energie. îl prinde, îl leagă zdravăn, îl trimite înapoi în zona moartă şi întăreşte apărarea. îşi cheamă *homunculii* – paznicii ei interiori şi apărătorii eului – să ridice noi ziduri, noi porţi... Apoi se prăbuşeşte fără vlagă în ultimul său mormânt psihic, asudând sânge şi suflând ca o locomotivă. Femeia care ascunde un secret este o femeie epuizată.

Nagynénik, mătuşile mele, obişnuiau să-mi spună o mică poveste despre aceste secrete. O numeau *Femeia cu părul de aur* sau *Aranyos Haj*, *Părul de aur*.

Femeia cu părul de aur

A fost odată o femeie foarte ciudată, dar frumoasă, cu păr de aur, lung şi mătăsos. Era săracă şi nu avea nici mamă, nici tată. Trăia singură în pădure şi ţesea la un război din ramuri negre de nuc. Fiul cărbunarului, un bădăran şi un prostănac, voia să şi-o facă nevastă cu de-a sila şi, ca să scape de el, îi dădu o şuviţă din părul ei de aur.

Nici nu bănuia omul că aurul ce-l primise nu era aur obişnuit, ci aur spiritual. De aceea, când vru să-l schimbe pe alte mărfuri la piaţă, râseră toţi de el şi-l socotiră

nebun.

Turbat de furie, s-a întors noaptea la căsuţa femeii, a omorât-o cu mâinile lui şi a îngropat-o lângă râu. Trecu multă vreme, dar nimeni nu-i observă absenţa. Nimănui nu-i păsa de soarta ei. Dar, în mormânt, părul de aur creştea şi creştea. Frumosul păr se unduia în spirale şi îşi croia drum prin pământul negru, urcând tot mai sus, până ce mormântu-i fu acoperit de mlădioase trestii aurii.

Ciobanii tăiară trestiile şi îşi făcură flaute. Iar când suflară în ele, flautele prinseră a cânta, fără să se mai poată opri:

Aici zace femeia cu părul de aut;
Doarme-n mormântu-i tăcut.
Fiul cărbunarului a ucis-o.
Când ea să trăiască a vrut.

Şi astfel, ucigaşul femeii cu părul de aur fu descoperit şi dus la judecată, pentru ca toţi cei ce trăiesc, ca şi noi, în pădurile sălbatice ale lumii să fie din nou în siguranţă.

În timp ce povestea ne sfătuieşte să fim cu băgare de seamă în locurile singuratice din pădure, mesajul ei profund spune că forţa de viaţă a frumoasei femei sălbatice, simbolizată de părul său, continuă să trăiască, să crească şi să genereze cunoaştere conştientă, chiar şi după ce femeia a fost redusă la tăcere şi îngropată. Povestea este, probabil, un fragment dintr-o naraţiune mult mai amplă şi mai veche despre moarte şi renaştere, dedicată unei divinităţi feminine.

Acest fragment are o frumuseţe şi o valoare aparte. În plus, el vorbeşte despre natura secretelor şi poate chiar despre ceea ce moare în psihic atunci când viaţa unei femei nu este valorizată corespunzător. Uciderea femeii din adâncul pădurii reprezintă secretul, iar ea este

întruparea inocentei Core[36] – fecioara eternă – acest aspect al psihicului feminin care doreşte să rămână cu sine, aspect mistic şi solitar în sens pozitiv, căci Core e fascinată să aleagă şi să ţeasă idei, gânduri, fapte.

Or, tocmai această solitară femeie sălbatică suferă cel mai mult în urma traumelor sau păstrării unui secret... acest simţ deplin al sinelui, căruia nu-i trebuie mare lucru ca să fie fericit, această inimă a psihicului feminin care, în inima pădurii, ţese la războiul ei din lemn negru de nuc şi e atât de senină...

În poveste, nimeni nu e surprins de absenţa acestei femei pline de viaţă, fapt deloc neobişnuit nu doar în basme, dar şi în viaţa reală. Părinţii femeilor ucise din povestea lui Barbă Albastră nu vin nici ei să-şi caute fiicele. Din punct de vedere cultural, acest fenomen nu mai are nevoie de nicio explicaţie. Din păcate, fiecare dintre noi ştie ce înseamnă asta, şi multe, chiar foarte multe femei au avut ocazia să simtă pe pielea lor această lipsă de interes. Femeia care păstrează un secret se confruntă adeseori cu aceeaşi atitudine din partea celorlalţi. Deşi oamenii ştiu că inima îi este rănită, se poate ca, intenţionat sau nu, să nu-i vadă durerea.

Dar miracolul psihicului sălbatic stă şi în aceea că, oricât de „moartă" ar fi femeia, oricât de adânci i-ar fi rănile, viaţa ei psihică îşi urmează cursul. Şi se ridică deasupra pământului, unde, în circumstanţe favorabile sufletului, îşi va cânta cântecul. Răul făcut este atunci înţeles, iar psihicul îşi începe reconstrucţia.

Este interesantă – nu-i aşa? – ideea că forţa vitală a unei femei poate continua să crească chiar şi atunci când ea pare să fie complet lipsită de viaţă. Este promisiunea că, şi în condiţiile cele mai vitrege, forţa de viaţă sălbatică va menţine vii şi înfloritoare ideile noastre, chiar dacă, o

36 Numele de cult al Persefonei (n. trad.).

vreme, vor rămâne sub pământ. La momentul potrivit, îşi vor croi din nou drum spre lumină. Această forţă vitală nu va lăsa ca faptele să fie uitate până nu vor fi fost revelate locul şi împrejurările morţii femeii.

Ca să cunoaştem adevărata stare a psihicului şi să ştim ce avem de făcut, trebuie, precum păstorii din poveste, să tragem aer în piept şi să lăsăm suflul sufletului, sau *pneuma*, să treacă prin flautul trestiilor. Atunci îi vom auzi strigătul. După aceea vor putea începe săpăturile.

Unele secrete sunt tonifiante. De pildă, cele pe care le folosim ca parte a unei strategii pentru a atinge un obiectiv, sau cele păstrate pentru simpla plăcere de a le savura. Secretele ruşinoase intră însă într-o cu totul altă categorie. Ele trebuie scoase la lumină şi mărturisite oamenilor generoşi şi iubitori. E cumplit să vezi cât se frământă şi cât se culpabilizează femeia care păstrează un astfel de secret. Aceste mustrări, această blamare ce ameninţă să se abată asupra sa în caz că divulgă secretul, o asaltează oricum, în ciuda faptului că nu l-a dezvăluit nimănui, şi o macină din interior.

Femeia Sălbatică nu poate trăi aşa. Secretul ruşinos o obsedează pe cea care-l ascunde. Femeia nu poate dormi, căci secretul îi sfâşie pântecul ca un fir de sârmă ghimpată când ea încearcă să scape. îi distruge nu doar sănătatea mintală, ci şi legătura cu natura ei instinctuală. Femeia Sălbatică dezgroapă lucrurile, le aruncă în aer, aleargă după ele. Nu îngroapă şi nu uită. Iar dacă îngroapă ceva, ştie perfect ce şi unde a îngropat, şi nu va întârzia să-l dezgroape din nou.

Păstrarea unui secret învăluit în ruşine tulbură profund psihicul. Secretele ne invadează visele. Un psihanalist trebuie adesea să meargă dincolo de conţinutul manifest şi câteodată chiar dincolo de conţinutul arhetipal al unui vis pentru a înţelege că, în realitate, el divulgă

tocmai secretul pe care visătoarea nu poate, nu îndrăzneşte să-l spună cu glas tare.

Sunt multe vise a căror analiză relevă sentimente puternice şi profunde, pe care subiectul nu le poate exprima în viaţa reală. Unele din aceste vise se referă la secrete, iar imaginile onirice cele mai frecvente sunt lumini, electrice ori de altă natură, care pâlpâie şi/sau se sting, vise în care persoana visează că se îmbolnăveşte după ce a mâncat ceva, sau că e în pericol şi nu poate fugi, sau încearcă să strige, dar niciun sunet nu-i iese de pe buze.

Vă amintiţi de *canto hondo*, cântecul tainic, profund, şi de *hambre del alma*, foamea sufletului? Cu timpul, aceste două forţe, graţie viselor şi forţei sălbatice de viaţă a femeii, ies la suprafaţa psihicului, slobozind strigătul necesar, strigătul eliberator. Femeia îşi regăseşte atunci glasul. Cântă, îşi strigă secretul şi este auzită. Iar echilibrul său psihic se restabileşte.

În tradiţia practicilor etnice şi religioase din familia mea, această poveste şi altele asemenea ei sunt balsamuri pentru rănile secrete. În *curânderisma*, ele sunt îndemnuri, îndrumări, soluţionări. În spatele înţelepciunii poveştii stă faptul că, pentru majoritatea femeilor şi bărbaţilor, rănile sinelui, ale sufletului şi ale psihicului, datorate secretelor (sau altor cauze), fac parte din viaţă. Cicatricile sunt inevitabile. Dar aceste răni se pot trata, şi sigur se vor vindeca.

Există răni generale, răni specifice bărbaţilor şi răni specifice femeilor. Un avort spontan sau provocat lasă o cicatrice, ca şi pierderea unui copil, indiferent de vârsta lui. Uneori chiar şi apropierea de o altă persoană poate duce la formarea unui ţesut cicatricial. Suprafaţa acoperită de cicatrici se poate extinde mult datorită alegerilor naive, a rămânerii într-o capcană sau chiar datorită unei alegeri

bune, dar dureroase. Sunt tot atâtea forme de cicatrici câte tipuri de răni psihice există.

Reprimarea materialului secret învăluit în ruşine, teamă, mânie, culpabilitate sau umilinţă, blochează toate celelalte părţi ale inconştientului din apropierea zonei secretului3. Când, înaintea unei intervenţii chirurgicale, se injectează anestezic, să zicem, în gleznă, aria anesteziată este mult mai extinsă, şi o mare parte a piciorului îşi pierde temporar sensibilitatea. Păstrarea unui secret operează identic asupra psihicului: este un anestezic, administrat lent şi constant, care desensibilizează nu doar zona în cauză, ci o arie mult mai mare.

Oricare ar fi natura secretului şi oricâtă durere ar pricinui păstrarea lui, psihicul va fi afectat în acelaşi mod. Iată un exemplu. O femeie, al cărei soţ s-a sinucis în urmă cu patruzeci de ani, la trei luni după căsătoria lor, a fost presată de familia soţului să ascundă nu doar faptul că acesta suferea de o formă gravă de depresie, dar şi furia şi durerea ei adâncă în tot acest timp. Drept urmare, s-a creat în psihicul său o „zonă moartă", relaţionată cu suferinţa soţului, cu propria-i suferinţă, precum şi cu furia împotriva stigmatului cultural ataşat tragicului eveniment în ansamblul său.

Ea s-a lăsat amăgită de rugăminţile rudelor soţului, acceptând să nu dezvăluie nimănui niciodată că l-au tratat cu cruzime ani de-a rândul. Şi, în fiecare an, la data comemorării suicidului, familia soţului păstra o tăcere de moarte. Nimeni nu-i telefona să o întrebe: „Ce mai faci? Ţi-e greu, nu-i aşa? îi simţi lipsa, ştiu… Hai să ieşim sau să facem ceva împreună". În fiecare an, această femeie săpa din nou mormântul soţului său şi singură îşi îngropa în el durerea.

A ajuns apoi să evite şi alte zile comemorative sau aniversare, inclusiv aniversarea propriei zile de naştere.

Zona moartă din jurul secretului s-a tot extins, cuprinzând nu doar evenimentele comemorative, dar şi cele festive. Femeia a început să neglijeze toate evenimentele importante din viaţa familiei şi a prietenilor, considerându-le o pierdere de timp.

Pentru inconştientul ei, erau doar gesturi goale, de vreme ce nimeni nu-i fusese aproape în momentele sale de disperare. Suferinţa ei cronică şi păstrarea acelui secret ruşinos corodaseră zona psihicului ce guvernează relaţiile. Cel mai adesea, îi rănim pe ceilalţi acolo unde noi înşine am fost răniţi.

Dacă doreşte totuşi să-şi păstreze intacte instinctele şi capacitatea de a se mişca liber în psihicul său, femeia poate să mărturisească secretul, sau secretele, unei persoane demne de încredere şi apoi să i le spună din nou, ori de câte ori consideră necesar. În general, nu e de ajuns să dezinfectăm o singură dată o rană şi apoi să uităm de ea; rana trebuie spălată şi pansată de mai multe ori până se vindecă.

Când în sfârşit secretul a fost dezvăluit, sufletul are nevoie de mai mult decât un simplu răspuns de genul: „Serios? Ce păcat!” sau „Ce să-i faci, aşa-i viaţa...”, atât din partea celui ce povesteşte, cât şi din partea celui ce ascultă. Cel ce povesteşte trebuie să caute să nu minimalizeze problema. Şi are mare noroc dacă omul căruia îi încredinţează secretul ştie să asculte cu toată fiinţa, să suspine, să tresalte, să-şi simtă inima străpunsă de durere, dar fără a-şi pierde firea. Pe de altă parte, pentru a se vindeca, femeia trebuie şi ea să-şi spună secretul în aşa fel încât ceilalţi să fie înduioşaţi. Începe astfel să-şi învingă ruşinea, primind ajutorul şi afecţiunea care i-au lipsit în momentul traumei iniţiale.

În cadrul unor mici grupuri confidenţiale, provoc acest schimb, cerându-le femeilor să vină cu fotografii ale

mamelor, mătuşilor, surorilor, prietenelor, bunicilor şi altor femei dragi lor. Rânduim apoi frumos, unele lângă altele, toate fotografiile. Unele sunt îndoite, îngălbenite, cu pete de apă ori cafea, altele sunt lipite cu scotch sau învelite în celofan. Multe au pe verso câte un comentariu vechi şi preţios: „Cu infinită dragoste", „împreună cu Joe la Atlantic Citty", „Eu şi prietena mea cea mai bună" sau „Fetele de la uzină".

Îi sugerez fiecărei femei să înceapă spunând: „Acestea sunt femeile din familia mea" sau „Acestea sunt femeile din care mă trag". Femeile privesc aceste fotografii ale rudelor şi prietenelor lor şi, cu profundă compasiune, încep să povestească ceea ce ştiu despre secretele fiecăreia, marile bucurii, marile dureri, marile chinuri, marile izbânzi. În timpul petrecut împreună, sunt momente când nu putem merge mai departe, căci multe, multe lacrimi curg, iar ele saltă bărcile noastre de pe digul uscat şi, o vreme, plutim toate departe în larg, cu pânzele întinse4.

Este foarte important să se facă, o dată pentru totdeauna, o spălare adevărată a rufelor femeilor. Banala interdicţie de a spăla „rufele murdare" în public este ridicolă, pentru că în general ele nu sunt spălate nici în familie. „Rufele murdare" sunt lăsate să se adune jos, în colţul cel mai întunecat al pivniţei, şi acolo rămân în veci. Stăruinţa în a păstra ceva secret acţionează ca o otravă. De fapt, asta înseamnă că femeia nu are în preajmă pe nimeni căruia să-i împărtăşească necazurile.

Multe din poveştile lor secrete, femeile nu le pot împărtăşi familiei şi prietenilor, căci fie nu cred ce li se spune, fie încearcă să schimbe subiectul, şi nu fără motiv. Dacă ar vorbi despre ele, dacă le-ar înţelege, dacă ar căuta în vreun fel să ajute, ar însemna să împărtăşească şi ei suferinţa femeii. N-ar putea rămâne indiferenţi. N-ar putea

îngăima ceva de genul: „Oh, da…” şi apoi să tacă, sau să-i spună: „Lasă, nu te mai gândi la asta”. Când partenerul unei femei, familia, comunitatea împărtăşesc durerea morţii femeii cu părul de aur, ei toţi trebuie să însoţească cortegiul funerar. Toţi trebuie să plângă la mormânt. Nimeni nu s-ar putea sustrage, şi nu le-ar fi uşor.

Când femeile acordă problemei ruşinii lor secrete mai multă atenţie decât ceilalţi membri ai familiei sau comunităţii, ele sunt singurele care suferă conştient5. Familia nu-şi mai împlineşte atunci rolul ei psihologic, cel de a uni forţele. Pe de altă parte, natura sălbatică cere să fie eliminate din ambientul nostru elementele iritante şi ameninţările, iar elementele opresive să fie reduse la minimum. Astfel că, mai devreme sau mai târziu, femeia îşi va face curaj, va tăia o trestie de aur şi îşi va cânta secretul cu vocea ei puternică.

În poveşti precum *Barbă Albastră*, *Domnul Fox*, *Mary Culhane6* şi multe altele, eroina refuză într-un fel sau altul să păstreze secretul şi este astfel în sfârşit liberă să-şi trăiască viaţa. Sfaturile pe care ni le transmit la nivel arhetipal ne permit, prin analogie, să înţelegem ce trebuie să facem cu secretele ruşinoase.

Încercaţi: destăinuiţi-l cuiva. Niciodată nu-i prea târziu. Iar dacă nu-l puteţi spune cu glas tare, aşterneţi-l pe hârtie. Alegeţi o persoană în care, instinctiv, aveţi încredere. E mult mai bine ca problema gravă care vă macină să fie scoasă la lumină, decât să fie lăsată să supureze înăuntru. Dacă preferaţi, căutaţi un terapeut care să ştie cum să abordeze problema secretelor. Vă va asculta cu compasiune, fără să vă judece, şi va face diferenţa între culpabilitate şi căinţă. El ştie ce sunt durerea sufletească şi renaşterea spiritului.

Oricare ar fi secretul, înţelegem că face acum parte din lucrarea noastră pentru viaţă. Eliberarea de acest

secret vindecă o rană până nu demult deschisă. Va mai rămâne, desigur, o cicatrice, şi e posibil să doară când se schimbă vremea. Aceasta este natura adevăratei dureri.

Ani de zile, psihologia clasică, indiferent de orientare, a considerat în mod greşit că doliul este un proces prin care se trece o dată pentru totdeauna, preferabil de-a lungul unui an, şi că ar fi ceva în neregulă cu persoanele care, după acest interval de timp, nu pot sau nu vor să se despartă de durerea lor. Dar acum ştim ceea ce, cu multă vreme în urmă, oamenii ştiau în mod instinctiv: anumite pierderi, răni şi ruşini nu încetează niciodată să fie plânse, pierderea unui copil – prin moarte sau abandon – fiind una din durerile cele mai persistente, dacă nu chiar cea mai persistentă.

Studiind7 diferite jurnale intime scrise de-a lungul mai multor ani, Paul C. Rosenblatt a constatat că, după o tragedie, oamenii îşi revin din durerea cea mai profundă în decurs de unul sau doi ani, în funcţie de sprijinul de care s-au bucurat. Dar, şi după aceea, ei continuă să aibă perioade de suferinţă activă. Chiar dacă aceste episoade sunt tot mai rare şi mai scurte, durerea resimţită este aproape la fel de intensă ca durerea provocată de evenimentul originar.

Informaţiile acestea ne ajută să înţelegem normalitatea durerii de lungă durată. Când un secret nu este mărturisit, durerea persistă toată viaţa. Păstrarea secretelor vine în conflict cu igiena psihicului şi a spiritului, împiedicând vindecarea lor naturală, un motiv în plus să ne mărturisim secretele. Spunându-le şi suferind, părăsim zona moartă. Abandonăm astfel cultul fatal al secretelor. Putem suferi oricât de mult. Din suferinţă ieşim cu faţa spălată de lacrimi, nu pătată de ruşine, pline de o viaţă nouă.

În clipele de durere, Femeia Sălbatică ne va ţine în

braţe. Ea este Sinele nostru instinctual. Poate îndura strigătele noastre, gemetele noastre, dorinţa noastră de a muri fără să murim, şi va aplica cele mai bune leacuri acolo unde doare cel mai tare. Ne va şopti la ureche. Va suferi pentru noi şi va îndura. Nu va fugi. Sigur vor rămâne cicatrici, şi nu puţine, dar e bine de ştiut că cicatricile sunt mai elastice decât pielea şi mai rezistente la lovituri.

Mantia expiatoare în munca mea cu femeile, le învăţ uneori cum să confecţioneze, din pânză sau din orice alt material, o mantie expiatoare – cu alte cuvinte, un veşmânt realizat din elemente cusute sau prinse cu ace, pe care sunt scrise, pictate, desenate sau redate în diverse alte moduri insultele, calomniile, traumele, rănile, tot ce o femeie a îndurat de-a lungul întregii sale vieţi. Este descrierea experienţei sale de a fi servit drept ţap ispăşitor. Uneori, confecţionarea unei astfel de mantii ia doar o zi sau două, alteori e nevoie de câteva luni. Ea este foarte utilă în elaborarea unei liste a loviturilor primite.

La început, am făcut o asemenea mantie expiatoare pentru mine însămi. În scurt timp a devenit atât de impozantă, încât ar fi fost nevoie de un întreg alai de muze pentru a duce trena. Intenţionam, odată reunite toate aceste deşeuri psihice într-un obiect fizic, să-i dau foc şi să văd cum vechile mele răni dispar odată cu fumul. Dar am păstrat-o în hol, atârnată de plafon, şi, ori de câte ori treceam pe lângă ea, în loc să mă simt rău, mă simţeam bine. Am început chiar să le admir pe femeile care au *ovarios* să poarte asemenea veşmânt şi să continue să stea pe picioarele lor, să cânte, să creeze şi să dea din coadă.

Am observat aceeaşi atitudine la femeile cu care am lucrat. Nu voiau nicidecum să-şi distrugă mantiile lor expiatoare şi, cu cât erau mai urâte şi mai însângerate, cu atât mai mult doreau să le păstreze pentru totdeauna. Le

mai numim uneori mantii de luptă, căci sunt dovada rezistenţei, înfrângerilor şi victoriilor fiecărei femei în parte şi a femeilor în general.

N-ar fi rău dacă femeile şi-ar calcula vârsta nu în ani, ci în cicatrici. Sunt întrebată uneori câţi ani am, iar eu răspund: „Am şaptesprezece cicatrici de război”. De regulă, oamenii pricep imediat şi, cu bucurie chiar, încep să-şi calculeze vârsta în mod similar.

Aşa cum vechile manuscrise ale egiptenilor, ale indienilor nahuatl şi ale mayaşilor sau imaginile pictate de indienii lakota pe piei de animale înregistrau marile evenimente ale vieţii tribului, războaiele şi victoriile, tot aşa mantiile expiatoare, mantiile de luptă, descriu bătăliile şi victoriile femeilor. Nu ştiu ce vor crede nepoatele şi strănepoatele noastre despre astfel de cronici. Sper să trebuiască să le explicăm totul.

Să fiţi cât se poate de clare atunci când vorbiţi despre ea, căci această mantie v-aţi câştigat-o prin lupte grele. Iar dacă sunteţi întrebate despre naţionalitatea voastră, despre originea voastră etnică, despre neamul vostru, zâmbiţi enigmatic şi spuneţi: „Clanul cicatricilor”.

CAPITOLUL 14

La selva subterránea:

Iniţierea în pădurea subpământeană

Fata fără mâini

Dacă poveştile sunt seminţele, noi suntem pământul în care ele încolţesc. E de ajuns să ascultăm o poveste pentru a o trăi ca şi cum noi am fi eroina care, în final, eşuează sau iese biruitoare. Dacă personajul e o lupoaică, hoinărim o vreme asemenea unei lupoaice şi percepem lumea la fel ca ea. Dacă e vorba de o porumbiţă care-şi regăseşte puii, simţim mişcând ceva în pieptul nostru acoperit de pene. Dacă povestea descrie lupta crâncenă prin care perla sacră este smulsă din ghearele celui de-al

nouălea balaur, ne simţim istovite, dar mulţumite. Povestea ne impregnează, ne transmite o cunoaştere prin simplul fapt de a o asculta.

Jungienii numesc acest fenomen „participare mistică” – termen preluat de la antropologul Levy-Bruhl pentru a defini o relaţie în care „o persoană nu se poate separa de obiectul sau subiectul pe care-l priveşte”, în cazul freudienilor se vorbeşte de „identificare proiectivă”, iar antropologii folosesc uneori expresia „magie simpatetică”[37]. Toţi aceşti termeni se referă la capacitatea minţii de a se îndepărta puţin de eul său şi de a fuziona cu o altă realitate, adică cu un alt mod de a percepe lucrurile, un alt mod de a le înţelege. Pentru vindecătoarele din familia mea, asta înseamnă să experimentezi şi să cunoşti prin mijlocirea unei stări de rugăciune sau unor stări particulare ale minţii, apoi să aduci cunoştinţele şi percepţiile astfel dobândite în realitatea consensuală1.

Fata fără mâini e o poveste minunată, în care, de sub diferitele sale straturi, vedem ivindu-se vestigiile arhaicelor religii nocturne. Şi este astfel structurată încât ascultătorii să poată participa la încercările prin care trece eroina, căci, fiind foarte lungă, ia mult timp pentru a fi povestită, şi încă mai mult timp pentru a fi asimilată. Eu o expun de regulă în şapte seri şi uneori, în funcţie de auditoriu, în şapte săptămâni sau şapte luni, consacrând câte o seară, o săptămână sau o lună fiecărei etape a parcursului iniţiatic descris în poveste. Evident, nu fără motiv.

Povestea ne duce într-o lume situată mult sub rădăcinile arborilor. Din această perspectivă, *Fata fără mâini* oferă material pentru întregul proces existenţial al

37 Termenul îi aparţine lui James George Frazer şi defineşte credinţa că lucrurile acţionează unele asupra altora de la distanţă, printr-o relaţie tainică, o simpatie reciprocă (n. trad.).

femeii. Ea vorbeşte despre majoritatea călătoriilor-cheie ale psihicului feminin. Spre deosebire de celelalte poveşti analizate aici, care se adresează unei lucrări specifice, sau unei lecţii anume, ce durează doar câteva zile sau câteva săptămâni, *Fata fără mâini* descrie o lungă călătorie – cea a vieţii unei femei. Este prin urmare o poveste cu totul aparte şi, pentru a o asimila, este bine să o citim pe-ndelete, cu muza noastră alături, studiind pe rând fiecare episod.

Fata fără mâini vorbeşte despre iniţierea femeilor în pădurea subpământeană prin ritul rezistenţei. La prima vedere, cuvântul „rezistenţă” înseamnă „tenacitate”. Deşi acesta ar putea constitui un aspect al încercărilor din poveste, „rezistenţă” înseamnă şi capacitate de întărire, de fortificare, iar aceasta este principala forţă propulsoare a poveştii şi caracteristica ce generează lunga viaţă psihică a femeii. Mergem înainte nu doar ca să mergem. Dacă rezistăm, înseamnă că facem ceva cu adevărat important.

Natura întreagă ne dă lecţii de rezistenţă. Puii de lup nou-născuţi au lăbuţele moi şi fragile, şi numai hoinărelile, plimbările, peregrinările în compania părinţilor le vor întări. Atunci se vor putea căţăra, vor putea sări pe pietre ascuţite, urzici pişcătoare şi chiar sticlă spartă, fără să se rănească.

Am văzut lupoaice aruncându-şi puii în apele îngheţate ale pâraielor sau alergând până când puiul nu se mai putea ţine pe picioare. Astfel întăresc ele acest spirit plăpând, dându-i forţă şi caracter. În mituri, antrenarea rezistenţei e unul din riturile Marii Mame Sălbatice, Femeia Sălbatică arhetipală. Este ritualul său etern prin care-şi fortifică vlăstarii. Ea ne întăreşte, ne face puternice şi rezistente.

Iar locul acestei ucenicii, al dobândirii acestor atribute, este *selva subterránea*, pădurea subpământeană,

lumea tainică a cunoaşterii feminine. Este o lume sălbatică, situată sub această lume, sub lumea pe care o percepe eul. În timpul şederii noastre acolo, ne sunt infuzate limbajul instinctual, cunoaşterea instinctuală. Din acea perspectivă, putem înţelege ceea ce este mai greu de înţeles fiind în lumea de sus.

Tânăra din poveste efectuează mai multe coborâri. Odată încheiat un ciclu de coborâre şi transformare, abordează un altul. Sunt cicluri alchimice complete – compuse fiecare din *nigredo*, pierdere, *rubedo*, sacrificiu, şi *albedo*, iluminare. La fel, regele şi mama regelui au, fiecare, propriul lor ciclu transformator. Toate aceste coborâri şi pierderi, toate aceste regăsiri şi această forţă dobândită reprezintă iniţierea femeilor, de-a lungul vieţii, în reînnoirea sălbaticului.

În alte părţi ale lumii, povestea fetei fără mâini se intitulează *Mâinile de argint*, *Mireasa fără mâini*, *Livada*. Au fost repertoriale peste o sută de versiuni ale poveştii. Mătuşa Magdalena, una din remarcabilele ţărănci ale copilăriei mele, mi-a transmis nucleul versiunii literare prezentate aici. În Europa centrală şi de est, circulă şi alte variante. Dar, la drept vorbind, experienţa profund feminină care stă la temelia acestei poveşti o întâlnim oriunde adie dorul de Mama Sălbatică.

Când spunea poveşti, mătuşa Magdalena folosea întotdeauna o mică stratagemă. îşi lua prin surprindere auditoriul începând cam aşa: „Asta s-a întâmplat acum zece ani…”, şi continua cu un basm din epoca medievală, cu cavaleri, castele, poduri mobile şi aşa mai departe. Sau zicea: „A fost odată, chiar săptămâna trecută…”, şi depăna apoi firul unei poveşti din vremurile când oamenii încă mai umblau goi.

Iată aşadar povestea *Fata fără mâini*.

A fost odată, acum câteva zile, un morar care încă

mai măcina grâul ţăranilor cu o moară de piatră. Erau vremuri grele pentru morarul nostru, căruia nu-i mai rămaseră decât moara cea hodorogită într-o şură, iar în spatele şurii, o mândreţe de măr înflorit.

Într-o zi, îşi luă securea lui cu tăiş de argint şi se duse în pădure să taie crengi uscate. Deodată, de după un copac, se ivi un moşneag ciudat la înfăţişare.

— De ce te chinui tăind lemne? îi zise moşul cu glas mieros. Te fac om bogat dacă-mi dai mie tot ce ai în spatele morii.

„Păi… în spatele morii nu-i decât un măr înflorit", îşi zise morarul în sinea lui şi căzu pe dată la învoială.

— Peste trei ani, voi veni să iau ce-i al meu, chicoti moşneagul şi, şontâc-şontâc, dispăru printre copaci.

Morarul porni înapoi spre casă. Şi cum mergea el aşa, numai ce-şi văzu nevasta alergând înaintea lui, cu părul despletit şi cu şorţul fluturând.

— Bărbate, bărbate! Când a bătut ora, la noi în casă, pe perete, a apărut o pendulă frumoasă şi jilţuri îmbrăcate în catifea au luat locul vechilor scaune de lemn. Cămara e plină cu de toate, iar lăzile şi cuferele sunt şi ele pline! Spune-mi, te rog, ce s-a întâmplat?…

Şi, în aceeaşi clipă, pe degete prinseră a-i străluci inele de aur, iar părul îi fu prins într-o cunună de aur.

Morarul icni, văzând cu uimire că, în locul pieptarului său ponosit, purta acum o vestă de satin. Sub ochii lui, opincile-i roase şi scâlciate se preschimbară pe dată în pantofi din cei mai fini.

— Asta-i numai mâna străinului, zise el cu glasul sugrumat de emoţie. Am întâlnit în pădure un om ciudat, înveşmântat într-o mantie neagră. Mi-a promis bogăţii fără număr dacă-i dau tot ce avem noi în spatele morii. Apăi, nevastă, om sădi alt măr acolo.

— Vai, bărbate! gemu femeia, albă ca varul. Omul

acela în haine negre era necuratul, iar în spatele morii e mărul, da, dar acolo e şi fata noastră; mătură curtea cu măturoiul din nuiele de salcie.

Şi părinţii se întoarseră acasă, împleticindu-se şi vărsând lacrimi amare pe frumoasele lor veşminte.

În cei trei ani, fata morarului, blândă şi dulce ca merele văratice, nu se mărită. Când se împlini sorocul, dracul veni să-şi ia dreptul lui, aşa cum se învoise cu morarul. Fata se spălă, îşi puse o rochie albă şi se aşeză în mijlocul unui cerc pe care-l trase cu creta în jurul ei, iar când dracul vru să pună mâna pe ea, o forţă nevăzută îl aruncă tocmai în celălalt capăt al curţii.

— Să nu se mai spele! zbieră dracul. Altminteri nu mă pot apropia de ea.

Părinţii şi fata păliră... Trecură câteva săptămâni. Fata nu se mai spălă. Părul i se încâlcise, pielea îi devenise cenuşie, unghiile îi erau negre, iar hainele de pe ea se făcuseră scoarţă de murdare ce erau.

Acum când fata aducea mai mult a animal decât a om, se întoarse şi dracul. Cum îl văzu, copila izbucni în plâns. Şi plângea... şi plângea... Lacrimile îi şiroiau printre degete de-a lungul braţelor şi, curând, mâinile şi braţele ei murdare fură iarăşi albe ca zăpada. Dracul se înfurie:

— Taie-i mâinile, altminteri nu mă pot apropia de ea!

— Să-i tai mâinile copilului meu? întrebă morarul înspăimântat.

— De nu, totul aici o să piară! urlă dracul. Şi tu, şi femeia ta, şi câmpurile toate, cât vezi cu ochii!

De frică, morarul nu cuteză a mai zice nimic şi, cerându-i fetei iertare, se puse să-şi ascută securea cu tăiş de argint. Fata se resemnă.

— Sunt fiica ta. Fă ceea ce ţi se cere.

Asta şi făcu bietul om, şi nimeni n-ar fi putut spune cine ţipase mai tare, tatăl sau fata. Şi astfel se sfârşi cu

traiul ei de până atunci.

Când din nou veni necuratul, fata se puse iar pe bocit. Şi atâta plânse, că cioatele mâinilor se făcură iarăşi curate, şi iarăşi dracul fu azvârlit în celălalt capăt al curţii când vru să pună mâna pe ea. Aruncă atunci blesteme atât de grele, că în pădure izbucniră focuri în tot locul, apoi dispăru pentru totdeauna, căci pierduse orice drept asupra fetei.

Într-o singură clipă, tatăl îmbătrânise cu o sută de ani, şi nevasta lui la fel. Dar, ca nişte adevăraţi locuitori ai pădurii ce erau, se căzniră s-o scoată cumva la capăt. Bătrânul tată îi promise fetei un castel frumos şi bogăţii pentru tot restul vieţii.

— La ce bun? îi zise fata. Mie nu-mi mai sunt de folos. Şi-apoi, eu am de gând să plec în lume, să trăiesc din mila oamenilor.

Îşi înfaşă cioatele mâinilor într-un tifon curat şi, a doua zi în zori, luându-şi rămas bun de la ai săi şi de la traiul ei de până atunci, porni la drum.

Merse… şi merse… Spre amiază, arşiţa încinse pământul. Sudoarea îi curgea pe obraji, brăzdându-i faţa murdară, iar vântul îi încâlcise în aşa hal părul, de ziceai că-i cuib de berze. Către miezul nopţii, ajunse la livada unui rege. Pomii toţi erau încărcaţi cu fructe ce străluceau în lumina lunii.

Însă nu putea intra acolo, căci livada era împrejmuită de un şanţ cu apă. Moartă de foame, căzu în genunchi. Atunci, un spirit înveşmântat în alb apăru şi închise stăvilarul, iar albia se goli.

Fata păşea acum printre peri şi cumva ştia că perele acelea minunate fuseseră toate numărate şi numerotate, şi că erau straşnic păzite. Dar, ia te uită!… O creangă se plecă încetişor, întinzându-i fructul pârguit din vârful său. Ea îşi lipi buzele de coaja aurie a perei şi o sorbi cu nesaţ.

Cum sta acolo, în bătaia lunii, cu braţele înfăşurate în tifon, cu părul despletit, fata fără mâini părea plăsmuită din lut.

Grădinarul a văzut totul, dar înţelegând că fata e apărată de un spirit, nu a oprit-o. După ce mâncă acea singură pară, copila trecu vadul înapoi şi se duse să doarmă în pădure.

Dimineaţa, regele veni să-şi numere perele. Văzând el că una lipseşte, porni să o caute, dar nu fu chip să-i mai dea de urmă. îi ceru atunci socoteală grădinarului.

— Astă noapte, îi explică grădinarul, două spirite au golit albia şi au intrat în livadă când luna era în mijlocul cerului, iar cel care nu avea mâini, un spirit de femeie, a mâncat para, care singură s-a aplecat înspre ea.

Regele hotărî atunci să stea şi el de strajă în acea noapte. Când se întunecă, veni împreună cu grădinarul şi cu bătrânul său mag, care ştia să vorbească cu spiritele. Se puseră tustrei sub un copac şi aşteptară... La miezul nopţii, fata fără mâini ieşi din pădure, cu hainele rupte şi murdare, cu părul despletit, cu faţa brăzdată de dâre negre. Spiritul în alb o însoţea.

Amândoi intrară în livadă la fel ca-n prima noapte, şi din nou un copac se înclină uşor, iar fata sorbi para din vârful unei ramuri.

Bătrânul mag se apropie, dar nu prea mult, şi o întrebă:

— Eşti din lumea aceasta sau eşti din cealaltă lume?

— Eu nu mai sunt *din* lume, răspunse fata, dar nici din lumea *aceasta* nu sunt.

— E o femeie sau e un spirit? îl întrebă atunci regele pe bătrânul său mag.

— Şi una şi alta, veni pe dată răspunsul magului.

Regelui îi sări inima din piept. Alergă iute spre fată şi-i zise:

— N-am o să te părăsesc niciodată! De azi înainte eu o să am grijă de tine.

O duse la castel, porunci să se i facă o pereche de mâini de argint şi apoi o luă pe fata fără mâini de soţie.

Dar nu trecu mult, şi regele trebui să plece la război într-un regat îndepărtat, iar pe tânăra lui regină, pe care o iubea nespus, o lăsă în grija mamei.

— Deva fi să nască, îi mai zise el înainte de a pleca, să-mi dai de ştire neîntârziat.

Regina născu o minunăţie de copil, iar bătrâna mamă trimise un sol la fiul său să-i ducă vestea cea mare. Solul merse cale lungă. Ajuns la malul unei ape, se puse jos ca să-şi mai tragă sufletul şi căzu în somn adânc. Atâta aştepta şi dracul care, ivindu-se de după un copac, şterpeli scrisoarea şi puse în loc alta, care zicea că regina ar fi născut un copil jumătate om, jumătate câine.

Citind-o, regele se cutremură. Trimise totuşi răspuns, cerându-i mamei să aibă grijă de regină şi să-i fie alături în aceste momente grele. Tânărul sol, de cum ajunse la râu, pe dată se simţi îngreunat ca după un prânz copios şi iarăşi îl fură somnul. Şi, pe când el dormea dus, dracul se strecură binişor şi schimbă mesajul cu altul, care spunea: „Să fie ucişi numaidecât şi regina, şi copilul!”

Bătrâna mamă, uluită de porunca fiului ei, trimise un alt sol ca să se dumirească. Solii făceau drumul dus-întors, adormind de fiecare dată pe malul râului, iar dracul schimba mesajele, care deveneau tot mai îngrozitoare, ultimul zicând „Păstrează limba şi ochii reginei ca să-mi dovedeşti că a fost omorâtă”.

Bătrâna mamă nu voia nici în ruptul capului s-o omoare pe frumoasa regină. Sacrifică în schimb o căprioară, îi luă limba şi ochii şi-i puse bine. Iar tinerei regine îi legă copilul la piept şi, acoperind-o cu un văl, îi spuse să fugă ca să-şi salveze viaţa. Femeile se îmbrăţişară

şi, cu lacrimi în ochi, îşi luară rămas bun.

Tânăra regină merse ce merse şi ajunse la o pădure mare şi deasă cum nu mai văzuse vreodată. Umblă ea în sus şi-n jos, dar nu izbuti să dea de vreo cărare. La căderea nopţii, apăru din nou spiritul în alb şi o duse la micul han al unor oameni buni care trăiau în acea pădure. O fată îmbrăcată în rochie albă îi ieşi înainte.

— Bine-ai venit, Măria Ta! îi zise ea reginei şi o pofti să intre. Îi luă apoi copilul şi-l puse în leagăn.

— De unde ştii că sunt regină? întrebă ea.

— Noi, locuitorii pădurii, ştim totul, Măria Ta. Stai acum şi te odihneşte.

Aşa se face că regina şi copilul au rămas acolo, la hanul din pădure, unde au trăit fericiţi vreme de şapte ani. Încet-încet, mâinile îi crescură la loc. Ele fură la început mici şi trandafirii, precum mânuţele unui prunc, apoi ca cele ale unei fetiţe şi, în cele din urmă, deveniră mâini de femeie.

În acest timp, regele se întoarse de la război. Bătrâna mamă îl primi plângând.

— De ce m-ai făcut să omor două făpturi nevinovate? îl întrebă ea, şi-i arătă ochii şi limba căprioarei.

Când auzi cumplita poveste, regele, deznădăjduit, izbucni în plâns. Văzându-i durerea, mamei i se muie inima şi-i zise:

— Hai, vino-ţi în fire, fiule! Limba şi ochii ce i-ai văzut sunt ai unei căprioare, iar regina şi copilul i-am trimis în pădure.

— O să merg după ei până la capătul pământului, jură atunci regele şi n-o să beau şi nici n-o să mănânc nimic până nu-i găsesc.

Şapte ani încheiaţi a umblat el prin lume, căutându-i. Barba îi era aspră şi încâlcită ca muşchiul uscat, mâinile lui erau negre, ochii arşi de soare. În tot acest timp, n-a

pus în gură strop de apă, nici n-a mâncat, dar o forţă mai presus de el l-a ţinut în viaţă.

În cele din urmă, ajunse la hanul ce-l ţineau locuitorii pădurii. Fata în alb îl pofti înăuntru, iar el se întinse ostenit pe pat. Ea îi acoperi faţa cu un văl, şi regele îndată adormi. Şi cum respira tot mai profund, vălul încet-încet îi lunecă de pe faţă. Când se deşteptă din somn, o femeie chipeşă şi un copil frumos şedeau lângă el, privindu-l.

Văzându-i nedumerirea, femeia îi zise:

— Sunt soţia ta, şi acesta este fiul tău.

Tare ar fi vrut regele s-o creadă!… Văzu însă că femeia are mâini.

— Atâta am îndurat şi atâta grijă le-am purtat, încât – uite! – au crescut la loc, spuse ea. Şi femeia în alb scoase mâinile de argint din cufărul în care erau păstrate ca o comoară.

Regele se ridică, îşi îmbrăţişă soţia şi copilul şi mare bucurie fu în inima pădurii în acea zi.

Toate spiritele şi toţi cei de la han luară parte la sfânta sărbătoare. Apoi regele şi regina, împreună cu copilul, se întoarseră la bătrâna mamă, făcură iară nuntă mare şi avură mulţi copii, care spuseră această poveste la sute şi sute de oameni, care la rândul lor o povestiră altor sute, aşa cum şi voi faceţi parte din alte sute de oameni cărora eu le-o povestesc.

Prima etapă: *Târgul păgubos* în prima parte a poveştii, morarul, avid şi influenţabil, încheie un târg păgubos cu diavolul. Credea că se va îmbogăţi, dar numai după aceea îşi dă seama că preţul pe care trebuie să-l plătească va fi foarte mare. Credea că dă mărul în schimbul bogăţiei, dar constată că, de fapt, şi-a dat propria fiică diavolului.

În psihologia arhetipală, se consideră că toate elementele unei poveşti descriu aspecte ale psihicului unei

singure femei. Şi atunci, analizând această poveste, trebuie de la bun început să ne întrebăm: „Ce târg păgubos fac femeile?”

Deşi răspunsurile diferă de la o zi la alta, unul se regăseşte constant în viaţa tuturor. Chiar dacă ne vine greu să recunoaştem, cel mai păgubos târg este acela pe care-l facem când renunţăm la înţeleapta noastră viaţă profundă pentru una mult mai puţin valoroasă, când ne pierdem colţii, ghearele, mirosul, simţurile, când ne lepădăm natura noastră sălbatică în schimbul promisiunii a ceva ce pare bogăţie, dar se dovedeşte a fi doar vorbă goală. Întocmai precum tatăl din poveste, facem acest nefericit pact fără să ştim câtă amărăciune, câtă durere, câte necazuri ne va aduce.

Putem acţiona inteligent în viaţa de fiecare zi şi, totuşi, puţine sunt acelea dintre noi care, cu prima ocazie, să nu opteze pentru târgul păgubos. Un astfel de târg este un uriaş şi semnificativ paradox. Deşi această nefericită alegere poate părea un act patologic autodistructiv, de cele mai multe ori se dovedeşte a fi evenimentul decisiv care îi oferă naturii instinctuale şansa de a se dezvolta din nou. Sub acest aspect, în ciuda durerii şi a pierderilor suferite, târgul păgubos, la fel ca naşterea şi moartea, constituie pasul în gol din înaltul falezei, preconizat de Sinele femeii, ca ea să plonjeze în chiar străfundurile naturii ei sălbatice.

Iniţierea unei femei începe cu acest târg, făcut cândva în trecut, când încă era adormită. Alegând ceea ce părea a fi bogăţie, a cedat în schimb puterea asupra unuia sau asupra tuturor teritoriilor vieţii sale instinctuale, creative, pasionate. Toropeala psihicului feminin este o stare asemănătoare somnambulismului. Mergem, vorbim şi totuşi dormim.

Iubim şi muncim, dar alegerile noastre ne trădează, spun adevărul despre ceea ce se întâmplă cu noi; aspectele

bune, iscoditoare, incendiare şi voluptuoase ale naturii noastre nu sunt pe de-a-ntregul trezite.

Într-o astfel de stare se găseşte fata morarului. Este o fiinţă fermecătoare, o inocentă. Şi, totuşi, ar putea să-şi petreacă tot restul vieţii măturând curtea din spatele morii, fără a-şi dezvolta vreodată conştiinţa de sine. Metamorfoza sa nu are defel metabolism.

Povestea începe deci prin trădarea involuntară, dar gravă, a femininului tânăr, a inocenţei2. Putem spune că tatăl, simbol al funcţiei psihicului care ar trebui să ne călăuzească în lumea exterioară, ignoră cu desăvârşire faptul că lumea exterioară şi cea interioară lucrează în tandem. Când funcţia paternă a psihicului nu cunoaşte problemele sufletului, suntem foarte uşor trădate. Tatăl ignoră un element fundamental, ce leagă lumea sufletului de cea a materiei, şi anume, acela de a şti că lucrurile, în marea lor majoritate, nu sunt ceea ce par la prima vedere.

Iniţierea în acest tip de cunoaştere este iniţierea pe care nimeni nu o vrea, în ciuda faptului că, mai devreme sau mai târziu, fiecare dintre noi o va primi. Multe poveşti – de la *Frumoasa şi bestia* la *Barbă Albastră* – încep cu un tată care îşi pune fiica în pericol3. Dar chiar dacă tatăl încheie un pact letal, necunoscând latura întunecată a lumii inconştientului, în psihicul femeii acest teribil moment marchează totodată un început crucial, cel al trezirii, al conştienţei.

Nido fiinţă sensibilă din această lume nu-şi poate păstra veşnic inocenţa. Pentru a ne permite să creştem, însăşi natura noastră instinctuală ne aduce în situaţia de a înţelege că nimic nu e ceea ce pare. Funcţia creativă sălbatică ne ajută să ne familiarizăm cu multiplele stări ale fiinţei, cu feluritele stări de percepţie, de cunoaştere. Ele toate sunt canale prin care Femeia Sălbatică vorbeşte cu noi. Pierderea şi trădarea sunt primii paşi şovăielnici într-

un lung proces iniţiatic ce ne va duce în *selva subterránea*, în pădurea subpământeană. Acolo, uneori pentru prima dată în viaţă, vom avea şansa de a înceta să ne mai izbim de zidurile pe care tot noi le-am ridicat, şi de a învăţa să trecem prin ele.

Dacă în societatea modernă pierderea inocenţei este adesea ignorată, altfel stau lucrurile în pădurea subpământeană, unde femeia care şi-a pierdut inocenţa este considerată specială, pentru că a suferit, dar mai cu seamă pentru că a perseverat, pentru că luptă să înţeleagă şi să înlăture, unul câte unul, straturile percepţiilor şi apărărilor sale, pentru a vedea ce se ascunde dedesubt. În acea lume, pierderea inocenţei e un rit de trecere4, iar faptul că acum femeia poate să vadă mult mai clar lucrurile este apreciat. A pătimit şi continuă să înveţe, iar asta îi conferă onoare şi statut.

Târgul păgubos este tipic nu doar psihologiei femeilor tinere – el este caracteristic oricărei femei neiniţiate sau incomplet iniţiate în aceste probleme, indiferent de vârsta ei. Cum poate o femeie să încheie un astfel de târg? Povestea începe cu simbolul morii şi al morarului. Asemeni lor, psihicul macină idei; mestecă conceptele, le mărunţeşte, pentru a deveni consumabile. Ia materia primă sub formă de idei, sentimente, gânduri, percepţii, şi o fărâmiţează, ca noi să ne putem hrăni cu ea.

Această capacitate psihică este numită în mod curent „procesare”. Când procesăm, triem toate materiile prime ale psihicului – tot ce am învăţat, auzit, simţit, dorit într-o anumită perioadă – şi le măcinăm, întrebându-ne: „Cum să le folosesc mai bine?” Ideile şi energiile astfel procesate ne servesc pentru a înfăptui lucrările cele mai profunde şi pentru a susţine diferitele noastre eforturi creative. În felul acesta rămânem puternice şi pline de viaţă.

Dar, în poveste, moara nu macină. Morarul psihicului

e şomer. Cu alte cuvinte, nu se face nimic cu materia primă care intră zilnic în viaţa noastră şi nu li se dă niciun înţeles seminţelor cunoaşterii ce ajung la noi, aduse de suflul celor două lumi – lumea de sus şi lumea de jos. Iar dacă morarul nu lucrează, psihicul încetează a mai fi hrănit, într-un mod alarmant5.

Măcinarea grâului este asociată impulsului creator. Dintr-un motiv sau altul, viaţa creativă a psihicului stagnează. Femeia simte că nu mai clocoteşte de idei, că inventivitatea nu-i mai înfierbântă mintea, că nu mai caută esenţa lucrurilor. Moara ei a tăcut.

Se pare că oamenii, într-un moment sau altul al vieţii lor, sunt cuprinşi de un fel de somnolenţă naturală. Crescându-mi copiii şi lucrând mai mulţi ani cu acelaşi grup de copii talentaţi, am constatat că acest somn se abate asupra copiilor în jurul vârstei de unsprezece ani. Mai precis, când încep să se evalueze pe sine prin raportare la ceilalţi. În această perioadă, ochii lor, din limpezi, devin întunecaţi şi, deşi nu stau o clipă locului, de parc-ar avea argint viu în vine, adesea sunt ca şi cuprinşi de frigul morţii. Fie că sunt prea obraznici, fie că sunt prea binecrescuţi, ei nu mai percep ceea ce se întâmplă înăuntrul lor şi, încet-încet, natura lor vioaie, sensibilă, se cufundă în somn.

Să ne imaginăm acum că într-un asemenea moment ni s-a oferit ceva fără să ni se ceară nimic în schimb. Că ne-am amăgit cumva crezând că, dormind mai departe, vom avea de câştigat. Femeile ştiu ce înseamnă asta.

Dacă femeia nu-şi ascultă instinctele care îi spun când să zică „da” şi când să zică „nu”, dacă îşi leapădă intuiţia, perspicacitatea şi celelalte însuşiri ale naturii sale sălbatice, ea se află atunci în situaţii care promit aur, dar nu aduc decât suferinţă. Unele femei renunţă la arta lor pentru o absurdă căsătorie din interes, îşi abandonează

visul vieţii lor pentru a fi o fiică, o logodnică ori o soţie model, sau nu-şi urmează vocaţia pentru a duce ceea ce speră ele să fie o viaţă mai acceptabilă, mai plină şi îndeosebi mai demnă.

Aşa, şi încă în multe alte feluri, ne pierdem instinctele. În loc să ne oferim şansa unei vieţi luminoase, ne acoperim cu un fel de mantie de întuneric. Capacitatea noastră de a intui natura lucrurilor în lumea exterioară şi vederea noastră lăuntrică sunt cufundate într-un somn adânc. Şi astfel, când diavolul bate la uşă, ne ducem ca somnambulii să-i deschidem şi-l lăsăm să intre.

Diavolul simbolizează forţa întunecată a psihicului, prădătorul care, în această poveste, nu este recunoscut ca atare. El reprezintă arhetipul personajului negativ care are nevoie de lumină, o doreşte şi o fură. Teoretic, dacă i s-ar da lumina – adică o viaţă care să conţină în ea promisiunea iubirii şi a creativităţii – el nu ar mai fi diavol.

În poveste, diavolul apare, atras fiind de lumina tinerei fete. Această lumină nu-i o lumină oarecare. Este lumina unui suflet feciorelnic, prins în capcana unei stări somnambulice. Ce bucăţică delicioasă! Frumuseţea luminii sale îţi taie literalmente răsuflarea, dar ea nu este conştientă de valoarea sa. O astfel de lumină, inconştientă şi neprotejată, fie ea haloul creativităţii unei femei, al sufletului ei sălbatic, al frumuseţii, inteligenţei sau generozităţii ei, atrage întotdeauna prădătorul. O astfel de lumină este întotdeauna o pradă.

Am lucrat odată cu o femeie de care ceilalţi mereu profitau, soţul, copiii, mama, tatăl, dar şi necunoscuţii. Avea patruzeci de ani, dar, sub aspectul dezvoltării interioare, încă nu depăşise stadiul trădării, al târgului păgubos. Bunătatea, căldura ei, cordialitatea vocii sale, felul plăcut de a se comporta îi atrăgea pe cei ce veneau să ia câte-o scânteie, şi atât de mulţi se înghesuiau în jurul

focului sufletului ei, încât ea nu mai putea să-i simtă căldura.

Târgul ei păgubos era cel de a nu spune niciodată „nu”, pentru a fi iubită. Prădătorul psihicului ei îi oferea aurul iubirii celorlalţi cu condiţia de a renunţa la instinctele care-i spuneau că „ce-i prea mult strică”. A înţeles cu adevărat răul pe care singură şi-l făcea abia când s-a visat stând în patru labe în mijlocul unei mulţimi imense şi luptând să-şi croiască drum prin acea pădure de picioare spre o coroană preţioasă, pe care cineva o aruncase într-un colţ.

Stratul instinctual al psihicului îi dădea de înţeles că nu mai era stăpână pe viaţa ei şi că trebuia să facă eforturi uriaşe pentru a-şi redobândi suveranitatea. Pentru a-şi recupera coroana, acea femeie trebuia să-şi reevalueze timpul şi atenţiile oferite celorlalţi.

Mărul înflorit din poveste simbolizează un aspect feminin minunat, acea parte a naturii noastre ce-şi afundă rădăcinile în lumea Mamei Sălbatice, de unde-şi primeşte hrana. Arborele este simbolul arhetipal al individuaţiei. Şi este considerat nemuritor, căci seminţele lui vor continua să trăiască, sistemul său de rădăcini protejează şi revitalizează, iar el adăposteşte un întreg lanţ al vieţii. Ca şi femeia, copacul are anotimpurile sale şi etapele sale de creştere. Are iernile sale, primăverile sale…

În livezile de meri din Northwoods, ţăranii le spun iepelor şi căţelelor „Fetiţa”, iar pomilor în floare, „Doamna”. Pomii înfloriţi din livezi sunt tinerele femei goale ale primăverii – „primul semn”, aşa cum se zice pe la noi. Dintre toate manifestările primăverii, parfumul lor era cel mai evocator, mai mult chiar decât măcălendrii ce săreau ca nebunii în curte sau lăstarii tineri ţâşnind din pământul negru ca nişte flăcări verzi.

Era şi o zicală despre meri: „Amar e fructul tânăr

primăvara; dar, mai târziu, dulce e ca mierea". Înseamnă că mărul are o natură dual: la sfârşitul primăverii, fructul e rotund şi frumos, dar prea acru şi prea tare pentru a fi bun de mâncat. Mai târziu însă, când s-a copt, e un deliciu să muşti din el.

Mărul şi fata sunt simboluri interşanjabile ale Sinelui feminin, iar fructul simbolizează hrănirea şi maturarea cunoaşterii acestui Sine. Dacă avem o cunoaştere încă imatură a propriului suflet, ea nu ne poate hrăni. Maturarea necesită timp. Trebuie să treacă cel puţin un anotimp, uneori chiar mai multe. Dacă simţul sufletului fetei nu este pus la încercare, în viaţa noastră nimic altceva nu se poate întâmpla. Dar, dacă dobândim rădăcini subpământene, ne putem maturiza, hrănind sufletul, Şinele şi psihicul.

Mărul înflorit este, firește, o metaforă a fecundităţii. Dar, mai presus de orice, simbolizează impulsul creator profund senzual şi maturarea ideilor. Toate acestea sunt opera bătrânelor *curânderas*, vindecătoarele ce-şi duc veacul în canioanele şi în *montañas* (munţii) inconştientului. Ele sapă în străfundurile inconştientului şi ne aduc rodul muncii lor, pentru a-l prelucra la rândul nostru. Se nasc atunci în noi instincte agere, un foc puternic şi o înţelepciune adâncă, iar noi creştem şi sporim în profunzime în ambele lumi, interioară şi exterioară.

Aici pomul simbolizează bogăţia naturii libere şi sălbatice a psihicului feminin, de a cărei valoare psihicul femeii nu este însă conştient. Am putea spune că psihicul este adormit faţă de imensele posibilităţi ale naturii feminine. Când vorbim despre viaţa unei femei în relaţie cu simbolul arborelui, ne referim tocmai la această înfloritoare energie feminină care ne aparţine şi care se manifestă ciclic, retrăgându-se şi umplându-ne iarăşi, cu aceeaşi regularitate cu care primăvara psihică îi urmează

iernii psihice. Fără reînnoirea acestui impuls de a înflori în viaţa noastră, speranţa moare, iar pământul minţii noastre, al inimii noastre rămâne pustiu. Mărul înflorit este viaţa noastră profundă.

Devastatoarea subestimare a valorii femininului tânăr de către psihic este evidentă, de vreme ce tatăl spune despre măr: „Vom sădi altul”. Psihicul nu-şi recunoaşte propria zeiţă creatoare sub aspectul său de pom înflorit. Tânărul sine este vândut fără a i se cunoaşte valoarea şi rolul său de principal mesager al Mamei Sălbatice. Pe de altă parte însă, tocmai această necunoaştere este cea care declanşează iniţierea întru rezistenţă.

Morarul şomer s-a apucat să taie lemne. E o muncă grea, nu-i aşa? Cere mult efort fizic. Dar acest lucru simbolizează uriaşele resurse psihice, capacitatea de a furniza energie propriilor acţiuni, de a ne dezvolta ideile, de a transforma visele noastre, oricare ar fi ele, în realitate. Prin urmare, când morarul se pune să taie lemne, înţelegem prin aceasta că psihicul şi-a început anevoioasa muncă de a-şi procura lumină şi căldură.

Dar eul nostru, sărmanul, caută mereu soluţii facile. Când diavolul îi propune morarului să-l scape de corvoadă în schimbul luminii femininului profund, morarul ignoranţ. acceptă târgul. Aşa ne pecetluim soarta. Undeva, în profunzimile reci ale minţii noastre, suntem foarte puternice şi ştim perfect că nu există transformare fără efort. Ştim că, într-un fel sau altul, va trebui să ardem până la capăt şi să lăsăm în urmă cenuşa celei care am crezut că suntem, pentru a putea merge mai departe. Dar un alt aspect al naturii noastre, mai înclinat spre lâncezeală, speră să nu fie aşa, iar corvoada să se termine, ca în sfârşit să poată dormi din nou. Şi astfel, când apare prădătorul, suntem gata să-l primim, şi oftăm uşurate la

gândul că ar putea exista o cale mai puţin anevoioasă.

Când fugim de tăiatul lemnelor, ne vor fi tăiate în schimb mâinile… căci, fără muncă psihică, mâinile psihice se atrofiază. Şi cu toate acestea, dorinţa de a încheia orice târg pentru a scăpa de trudă este atât de umană şi atât de comună, încât cu greu găseşti pe cineva care să fi refuzat un asemenea pact. Atât de frecventă este această alegere, încât, dacă ar fi să facem o listă a femeilor (sau bărbaţilor) care vor să scape de tăiatul lemnelor şi să ducă o viaţă mai uşoară, pierzându-şi astfel mâinile – cu alte cuvinte, controlul asupra propriei lor vieţi – în veci nu am mai termina.

Iată câteva exemple. O femeie se căsătoreşte din raţiuni greşite şi îşi suprimă viaţa creativă. O femeie are anumite preferinţe sexuale, şi se forţează să accepte altele. O femeie vrea să fie o persoană importantă sau să facă ceva important, dar stă în casă şi numără agrafe. O femeie vrea să trăiască din plin, dar adună frânturi de viaţă, ca şi cum ar fi bucăţele de sfoară. O femeie este conştientă de valoarea sa ca om, dar oferă părţi din ea însăşi oricărui iubit pe care-l întâlneşte. O femeie debordează de creativitate, dar îşi invită prietenii să o vampirizeze. O femeie vrea să-şi refacă viaţa, dar cineva în ea îi şopteşte: „Nu, dacă rămâi în capcană, eşti la adăpost”. Este acel „îţi dau, dacă-mi dai” al diavolului, pactul încheiat din ignoranţă.

Astfel, cel ce trebuia să fie pomul înfloritor şi hrănitor al psihicului îşi pierde puterea, florile, energia, este vândut pe mai nimic şi constrâns să-şi irosească potenţialul, fără să înţeleagă ce fel de târg s-a încheiat. Aproape întotdeauna drama începe şi ia amploare în afara conştienţei femeii.

Trebuie să spunem însă că aşa începe toată lumea. În poveste, tatăl reprezintă punctul de vedere al lumii

exterioare, idealul colectiv care forţează femeile să fie slabe, şi nu sălbatice. Nu trebuie să vă fie ruşine însă, şi nici să vă culpabilizaţi dacă v-aţi vândut ramurile voastre înflorite.

Sigur aţi suferit. Şi sunt ani, poate chiar zeci de ani, de când le-aţi dat pe nimic. Dar mai există o speranţă.

Mama din poveste informează psihicul despre cele întâmplate. „Trezeşte-te! spune ea. Uite ce-ai făcut!” Această trezire bruscă e dureroasă6. Dar are şi o parte bună, căci mama psihicului, cea care a contribuit o vreme la atenuarea, la slăbirea funcţiei senzoriale, a înţeles teribila semnificaţie a pactului. În acest moment, durerea devine conştientă, iar femeia poate să-i dea o utilitate. Ea o poate folosi pentru a învăţa, pentru a deveni puternică şi înţeleaptă.

Pe termen lung, se vor petrece lucruri şi mai bune. Ceea ce a fost dat la schimb poate fi recuperat. Poate fi pus înapoi la locul său în psihic. Veţi vedea.

Etapa a doua: *Mutilarea*

Părinţii se întorc acasă, împleticindu-se şi vărsând lacrimi amare pe frumoasele lor veşminte. Trei ani mai târziu, diavolul vine să le ia fata. Copila s-a spălat şi, îmbrăcată într-o rochie albă, stă în mijlocul unui cerc pe care l-a trasat cu creta în jurul ei. Când diavolul încearcă să pună mâna pe ea, o forţă nevăzută îl azvârle în celălalt capăt al curţii. îi porunceşte să nu se mai spele, şi fata ajunge într-o stare aproape animalică. Dar plânge, iar lacrimile îi spală mâinile, făcându-le din nou curate, şi din nou diavolul nu o poate atinge. îi porunceşte atunci tatălui să-i taie mâinile, ca să nu le mai poată spăla cu lacrimile. Tatăl se supune, şi astfel se sfârşeşte cu viaţa ei de până atunci. Însă copila plânge peste cioatele mâinilor, şi diavolul, neputând pune stăpânire pe ea nici de astă dată, se dă bătut.

Ţinând cont de circumstanţe, fata s-a descurcat foarte bine. Dar, odată ajunse aici, încremenim înţelegând ce s-a întâmplat: cum ne-am supus voinţei prădătorului şi tatălui îngrozit până într-acolo încât să rămânem fără mâini.

Spiritul nostru reacţionează atunci mişcându-se odată cu noi, mergând odată cu noi, dar el nu mai simte. Ne înspăimântă gândul că trebuie să respectăm învoiala. Credeam că structurile noastre paterne interioare sunt permanent în alertă, gata să reacţioneze, să apere psihicul înfloritor, şi iată că nu este aşa.

Trei ani au trecut între încheierea pactului şi întoarcerea diavolului. Aceşti trei ani reprezintă timpul în care femeia nu este pe deplin conştientă că ea însăşi este sacrificată. Ea este jertfa oferită în schimbul a ceva fără valoare. În mituri, acest interval de trei ani este cel necesar atingerii unui punct culminant, cum ar fi, bunăoară, cei trei ani de iarnă ce preced *Ragnarök*, amurgul zeilor în mitologia scandinavă, în astfel de mituri, se scurg trei ani, apoi lumea este distrusă, iar din ruinele ei răsare o nouă lume a păcii7.

Acest număr de ani simbolizează perioada când femeia se întreabă ce se va petrece cu ea şi dacă lucrul de care se teme cel mai mult – şi anume să fie în totalitate stăpânită de o forţă distructivă – într-adevăr se va întâmpla. Simbolul numărului trei în poveşti urmează această schemă: prima încercare nu reuşeşte; nici a doua; a treia oară însă… Ei bine, da, acum ceva se va întâmpla!

Curând va fi în sfârşit suficientă energie, căci s-a pornit vântul sufletului care împinge corabia psihicului în larg. Lao Tse spunea: „Din Unu purcede Doi; din Doi, Trei; iar Trei dă naştere celor zece mii de lucruri” 8. Când se ajunge la puterea lui „trei”, cu alte cuvinte, la momentul transformării, atomii prind a se agita şi, în locul stagnării,

există acum mişcare.

Faptul că fata nu se mărită în cei trei ani poate fi înţeles ca o incubaţie a psihicului, perioadă în care ne-ar fi foarte greu şi ne-ar distrage prea mult să avem o altă relaţie. În decursul acestor trei ani, ne întărim cât mai bine, ne mobilizăm toate resursele psihice şi căutăm să atingem un grad de conştientizare cât mai înalt posibil. Asta înseamnă să ieşim din suferinţa noastră şi să-i aflăm sensul, să vedem cum lucrează, ce tipar urmează, observând celelalte persoane care, trecând printr-o experienţă similară, au reuşit să o depăşească, şi imitând ceea ce ni se pare nimerit.

Acest gen de observare a situaţiei şi a soluţiilor invită femeia să rămână cu ea însăşi, iar asta e foarte bine, căci, aşa cum vom vedea mai târziu în poveste, sarcina tinerei fete este să-şi găsească mirele în lumea subpământeană, nu în lumea de sus. Retrospectiv, femeile constată că pregătirea în vederea coborârii lor iniţiatice durează destul de mult, uneori chiar câţiva ani, până când, în fine şi brusc, fac ultimul pas în gol la marginea falezei, plonjând în abis, de cele mai multe ori împinse şi, câteodată, sărind graţios de pe stânci… dar asta se întâmplă rar.

O plictiseală profundă caracterizează uneori această perioadă. Femeile spun adesea că nu ştiu bine ce vor, indiferent că e vorba de muncă, iubire, creativitate. Nu reuşesc să se concentreze. Nu reuşesc să fie eficiente. O astfel de instabilitate nervoasă este tipică acestei etape a dezvoltării spirituale. Doar timpul – iar momentul acela nu este foarte departe – ne va duce pe marginea abisului, de unde va trebui să cădem, să facem un pas în gol sau să plonjăm.

În acest punct al poveştii, vedem apărând un fragment din străvechile religii nocturne. Fata se spală, se îmbracă în alb şi trasează un cerc cu creta în jurul său.

Spălarea (purificarea), îmbrăcarea rochiei albe (veşmântul coborârii în împărăţia morţilor) şi trasarea unui cerc de protecţie magică (gândul sacru) în jurul său sunt elemente aparţinând unui vechi ritual al zeiţelor. Toate acestea, tânăra fată le face într-un fel de transă, ca şi cum ar primi instrucţiuni dintr-un trecut îndepărtat.

Este pentru noi un moment critic, când aşteptăm ceea ce credem că va fi distrugerea noastră, sfârşitul nostru. Atunci, asemeni fetei din poveste, ciulim urechile ca să auzim glasul îndepărtat, venind din vremi ancestrale, glasul care ne spune cum să rămânem puternice, cum să ne păstrăm puritatea şi simplitatea spiritului. Odată, când eram disperată, am auzit în vis o voce care spunea: „Atinge soarele!” După acel vis, în fiecare zi, oriunde mă aflam, îmi puneam palmele, spatele sau tălpile picioarelor pe suprafeţele însorite ale pereţilor, uşilor sau pardoselilor. Mă odihneam rezemându-mă pe acele forme aurii, iar ele acţionau asupra spiritului meu ca un fel de turbină. Nu ştiu să spun cum se întâmpla, dar aşa era.

Dacă vom acorda atenţie vocilor din visele noastre, imaginilor, poveştilor – îndeosebi celor ale propriei noastre vieţi – artei noastre, celor ce ne-au precedat şi fiecăreia dintre noi, ceva ni se va transmite, inclusiv anumite lucruri care vor constitui ritualuri, rituri psihologice personale, foarte utile consolidării acestei etape a procesului9.

Oasele acestei poveşti aparţin timpurilor când, se spune, zeiţele pieptănau părul muritoarelor şi le iubeau nespus. Prin urmare, coborârile descrise aici conduc femeia spre un trecut îndepărtat, spre ancestrala ei ascendenţă matriliniară din lumea subpământeană. Aceasta este sarcina noastră: să ne întoarcem, prin negura timpului, acolo unde trăieşte *La Que Sabe*. Ea ne aşteaptă. Are multe să ne înveţe, iar lecţiile ei subpământene ne vor fi de mare ajutor nouă şi spiritului nostru în lumea

exterioară.

În religiile străvechi, purificându-se şi pregătindu-se pentru propria-i moarte, omul devenea invulnerabil, inaccesibil răului. Înconjurându-ne de protecţia Mamei Sălbatice – cercul de cretă al rugii, al gândirii elevate sau al dorinţei de a găsi o soluţie benefică pentru suflet – ne oferim şansa de a ne continua coborârea psihologică fără a ne abate din drum şi fără a le permite forţelor demonice potrivnice ale psihicului să ne distrugă vitalitatea.

Iată-ne aşadar înveşmântate şi protejate cât mai bine, în aşteptarea destinului nostru. Dar tânăra fată varsă lacrimi peste mâinile sale. La început, când psihicul plânge inconştient, nu-l auzim; ne încearcă doar un sentiment de neputinţă. Fata plânge şi plânge. Lacrimile ei sunt germinaţia a ceea ce o apără, a ceea ce curăţă rana făcută.

Găsim, în opera lui C.S. Lewis, povestea unei sticluţe cu lacrimi de copil, din care o singură picătură poate vindeca pe loc orice rană. În mituri, lacrimile topesc inimile de gheaţă. În povestea *Copilul şi* piatra10, inspirată de un poem primit cu ani în urmă de la iubita mea naşă inuit, Mary Uukalat, lacrimile fierbinţi ale unui băieţel despică o piatră îngheţată, eliberând astfel un spirit protector. În povestea *Mary Culhane*, demonul care pusese stăpânire pe Mary nu poate intra în casele unde a vărsat lacrimi o inimă curată; pentru demon, acestea sunt ca apa sfinţită. Lacrimile au avut dintotdeauna un triplu rol: să atragă spiritele de partea celui ce plânge, să-i alunge pe cei ce ar fi vrut să încătuşeze şi să sufoce un suflet curat, şi să vindece rănile târgurilor păguboase făcute de oameni.

Sunt momente în viaţa unei femei când ea plânge în neştire. Chiar ajutată şi susţinută de cei dragi, tot nu se poate opri din plâns. Ceva, în lacrimile ei, ţine la distanţă prădătorul şi toate dorinţele nesănătoase care ar distruge-o. Lacrimile închid rănile psihicului prin care s-a scurs

energia. Situaţia e gravă, dar răul cel mare – furtul luminii noastre – încă nu s-a produs, fiindcă plângând, devenim conştiente. Când plângem, nu riscăm să adormim iar. Şi dacă totuşi adormim, este doar pentru a-i îngădui corpului să se refacă.

Uneori femeia îşi spune: „Nu mai pot! M-am săturat de-atâta plâns!" Dar cel ce plânge este sufletul ei, iar lacrimile o protejează. Ea trebuie deci să plângă până când nevoia aceasta va înceta. Unele femei sunt uimite de şuvoiul aparent inepuizabil al lacrimilor lor. El se va opri totuşi, dar nu înainte ca sufletul să fi încetat să se exprime în acest înţelept mod.

În van încearcă Diavolul să se apropie de fată, căci ea s-a spălat şi a plâns. El recunoaşte că acea apă sfântă i-a slăbit puterea, şi-i interzice să se mai spele. Dar acest lucru, în loc să o înjosească, va avea efect contrar11. Ea începe să semene cu un animal căruia îi sunt infuzate puterile naturii sălbatice, iar asta este de asemenea o protecţie. Se poate ca, în această etapă, femeia să se îngrijească mai puţin de aspectul său exterior, care nu mai face acum parte din preocupările ei principale.

„Bine, îşi zice diavolul, dacă-ţi smulg crusta de civilizaţie, atunci o să pun poate pentru totdeauna stăpânire pe viaţa ta". Prin aceste interdicţii, el caută s-o umilească, să-i slăbească puterea. Diavolul crede că, dacă fata nu se va spăla, dacă va fi murdară, va reuşi să o despoaie de ea însăşi. Dar se întâmplă exact contrariul, pentru că femeia murdară, plină de noroi, este iubită de Femeia Sălbatică şi se bucură de protecţia ei12. Prădătorul pare a nu înţelege că interdicţiile lui nu fac decât să o apropie tot mai mult de puternica ei natură sălbatică.

Diavolul nu poate să se apropie de şinele sălbatic, a cărui puritate, asociată lacrimilor, respinge forţa perversă care urmăreşte să-l distrugă.

Atunci diavolul îi porunceşte tatălui să-şi mutileze fiica, tăindu-i mâinile. Dacă tatăl nu se supune, spiritul răului ameninţă să ucidă întregul psihic: „Totul aici o să piară, şi tu, şi femeia ta, şi câmpurile toate, cât vezi cu ochii!” Diavolul vrea ca fata să-şi piardă mâinile – cu alte cuvinte, capacitatea psihică de a înţelege, de a rezista, de a-i ajuta pe ceilalţi şi pe sine.

Elementul patern imatur al psihicului nu-i poate ţine piept acestui teribil prădător şi taie mâinile fiicei sale. El încearcă s-o apere, dar preţul pe care ar trebui să-l plătească – distrugerea tuturor forţelor creatoare ale psihicului – este prea mare. Fiica se supune, iar sacrificiul sângeros este înfăptuit, ceea ce, în antichitate, simboliza coborârea în infern.

Pierzându-şi mâinile, femeia pătrunde în *selva subterránea*, locul iniţierii subpământene. În teatrul grec, corul tragic ar fi început acum să plângă şi să jelească, căci, deşi faptul în sine îi conferă femeii o putere imensă, îi este smulsă în acest moment inocenţa şi niciodată nu-i va mai fi redată intactă.

Securea cu tăiş de argint aparţine unui alt strat arheologic al femininului sălbatic ancestral, în care argintul este culoarea specifică lumii spiritelor şi lunii. În vremurile străvechi, lama securii, făcută din oţel înnegrit în forjă, era ascuţită până strălucea ca argintul. În cultul minoic, securea zeiţei servea la marcarea drumului ritualic al iniţierii şi a locurilor sacre. Am aflat apoi de la două bătrâne povestitoare croate că, în străvechile religii matriarhale, cordonul ombilical al noului-născut era tăiat cu o mică secure rituală, eliberând copilul de forţele lumii de dincolo şi permiţându-i să trăiască în această lume13.

Există o legătură între argintul securii şi mâinile de argint care îi vor aparţine mai târziu fetei. Acest fragment din poveste e ceva mai complex, el dând de înţeles că

ablaţia mâinilor psihice ar putea avea caracter ritual. În anticele ritualuri feminine de vindecare din nordul şi estul Europei, dăinuia concepţia potrivit căreia arbuştii trebuiau scurtaţi cu securea pentru a creşte mai viguroşi 14. Odinioară, arborii constituiau obiectul unei adânci devoţiuni, căci simbolizau capacitatea de a muri şi de a renaşte, şi erau preţuiţi pentru toate binefăcătoarele lor daruri: lemn de foc pentru încălzit şi pentru prepararea hranei, ramuri pentru leagăne şi toiege, material pentru construcţii, leacuri împotriva febrei, adăposturi de unde puteai să vezi în depărtare sau unde, la nevoie, să te ascunzi de duşmani. Arborele era realmente o formidabilă mamă sălbatică.

În anticele religii matriarhale, acest tip de secure aparţinea în mod firesc zeiţei, şi nu tatălui. Acest pasaj din poveste sugerează în mod clar că deţinerea ei de către tată este consecinţa amestecării religiilor vechi şi noi, religia mai veche fiind dezmembrată şi, fireşte, uitată. Totuşi, în ciuda negurii timpului şi/sau a straturilor ce ascund vechile concepte privind iniţierea feminină, putem descoperi, în iţele încâlcite ale unei poveşti ca aceasta, tot ce ne trebuie pentru a reface harta care arată calea coborârii şi modalitatea de a reveni la suprafaţă.

Putem interpreta amputarea mâinilor psihice aşa cum era înţeles acest simbol de către antici. În Asia, securea celestă era folosită pentru a despărţi omul de sinele său neiluminat. Motivul ablaţiei ca iniţiere are o importanţă fundamentală în poveste. Dacă, în societatea noastră modernă, mâinile eului trebuie tăiate pentru a ne recupera puterile noastre sălbatice, simţurile noastre feminine… atunci, aşa să fie! Vom sta astfel departe de toate tentaţiile insignifiante şi foarte la îndemână, de tot ceea ce ne împiedică să creştem. Să renunţăm aşadar o vreme la mâinile noastre.

Tatăl mânuieşte securea de argint. El suferă enorm, dar mult mai dragă îi este viaţa lui şi cea a psihicului, cu toate că unii povestitori din familia noastră susţin că, în realitate, nu-l interesează nimic altceva decât propria lui viaţă. Considerând că tatăl din poveste reprezintă un principiu organizator, un fel de guvernator al psihicului pământean, se poate deduce că şinele manifest al femeii, eul său lumesc, dominator, nu vrea să moară.

Şi este de înţeles. Aşa se întâmplă mereu în timpul coborârii. O anumită parte din noi este atrasă de coborâre, considerând-o fascinantă, misterioasă, dulce-amară. Dar, în acelaşi timp, ne repugnă şi traversăm străzi, autostrăzi şi chiar continente psihice, ca să o evităm. Aici, însă, ni se arată că pomul înflorit trebuie să sufere o astfel de amputare. Un singur lucru poate face suportabilă această idee: promisiunea că cineva, undeva în profunzimile psihicului, ne aşteaptă să ne vindece, să ne ajute. Şi chiar aşa este. Cineva cu adevărat extraordinar aşteaptă să ne tămăduiască, să transforme ce a fost distrus şi să panseze rănile.

În regiunea agricolă unde am crescut, furtunile cu fulgere şi grindină erau numite „furtuni ucigaşe” şi uneori „furtuni secerătoare” – cu aluzie la Moartea care seceră vieţile – pentru că distrugeau tot ce era viu: animale, câteodată şi oameni, dar mai ales culturile şi pomii. După o mare furtună, familii întregi ieşeau din beciuri şi mergeau să vadă ce se putea face pentru a salva culturile, florile, pomii. Copiii mai mici adunau crengile rupte, încărcate de frunze şi poame, cei mai mărişori sprijineau cu proptele plantele bătute de grindină, dar încă vii, iar adulţii smulgeau şi îngropau ceea ce fusese iremediabil distrus.

O familie la fel de iubitoare o aşteaptă şi pe tânăra fată în lumea de jos, aşa cum vom vedea curând. Ceva se va naşte din această metaforă a mâinilor amputate. În

lumea subpământeană, ceea ce nu poate trăi este smuls şi pus deoparte pentru a primi o altă întrebuinţare. Femeia din poveste nu este nici bătrână, nici bolnavă, şi totuşi va trebui să fie demantelată, pentru că nu mai poate fi cea care a fost. Dar nişte forţe o aşteaptă şi o vor ajuta să se vindece.

Tăindu-i mâinile, tatăl grăbeşte coborârea, accelerează *dissolutio*, pierderea dureroasă a tuturor valorilor celor mai dragi omului, cu alte cuvinte totul, pierderea poziţiilor avantajoase, pierderea orizontului, pierderea reperelor. În întreaga lume, riturile aborigene urmăresc să deruteze mintea obişnuită pentru ca iniţiatul să poată avea mai uşor acces la mistic15.

Amputarea mâinilor pune accentul pe importanţa restului corpului psihic şi a atributelor sale. Ştim acum că nechibzuitul tată – guvernatorul psihicului – nu mai are mult de trăit, pentru că femeia profundă, mutilată, îşi va desăvârşi lucrarea, cu sau fără asistenţa şi protecţia lui. Şi chiar dacă, la prima vedere, pare o monstruozitate, această nouă formă a corpului ei îi va fi de mare ajutor.

Prin urmare, în cursul acestei coborâri ne pierdem mâinile psihice, aceste părţi ale trupului nostru, care par ele însele două mici fiinţe umane. Odinioară, degetele erau asimilate braţelor şi picioarelor, iar încheietura mâinii – capului. Aceste creaturi ştiu să danseze, ştiu să cânte. Odată, băteam ritmul împreună cu René Heredia, marele chitarist de flamenco. În flamenco, palmele mâinii vorbesc. Sunetele pe care le scot sunt cuvinte, precum acestea: „Mai repede, oh, minunat! Acum înalţă-te până la cer! Ah, simte-mă, simte această muzică, simte asta, şi asta!...” Mâinile sunt nişte fiinţe adevărate.

În reprezentările Naşterii Domnului din ţările mediteraneene, mâinile păstorilor, ale Regilor Magi, ale Fecioarei Maria sau ale lui Iosif sunt adeseori întinse cu

palmele către Copilul Divin, ca şi cum acesta ar fi fost o lumină ce putea fi primită prin pielea palmelor. În Mexic, statuile Sfintei Fecioare de Guadalupe o înfăţişează îndreptându-şi spre noi palmele mâinilor din care emană lumina sa tămăduitoare. Puterea mâinilor a fost dintotdeauna recunoscută. La Kayenta, în rezervaţia indienilor navajo, există o colibă unde poate fi văzută, lângă intrare, amprenta roşie, veche, a unei mâini. Pare să spună: „Aici suntem în siguranţă”.

Noi, femeile, atingem mulţi oameni. Ştim că palma noastră e un fel de senzor. Printr-o strângere de mână, o îmbrăţişare, o mângâiere sau o simplă atingere a umărului, putem cumva să-l citim pe celălalt. Dacă avem o cât de mică legătură cu *La Que Sabe*, ştim ce simte acea fiinţă doar atingând-o cu palma mâinii. Unele femei primesc informaţii sub formă de imagini, sau chiar cuvinte, care le comunică starea emoţională a celorlalţi. Am putea spune că există în mâini un fel de radar.

Mâinile sunt nu doar receptori, ci şi transmiţători. Strângând mâna cuiva, putem transmite un mesaj, uneori fără să ne dăm seama, prin presiune, intensitate, durată şi prin temperatura pielii. Atingerile persoanelor care, inconştient sau deliberat, au intenţii rele par să facă găuri în corpul psihic al celuilalt. La polul psihologic opus, mâinile au darul să liniştească, să consoleze, să aline durerea, să vindece. Este o abilitate feminină ancestrală, transmisă de la mamă la fiică16.

Prădătorul psihicului ştie totul despre misterul adânc, asociat mâinilor. În multe părţi ale lumii, poate fi întâlnită o formă profund patologică de cruzime: victimei nevinovate a unei răpiri îi sunt tăiate mâinile – îi este amputată astfel capacitatea de a simţi, de a înţelege, de a vindeca. Criminalul, total lipsit de sensibilitate, vrea ca nici victima lui să nu simtă. Aceasta este şi intenţia

diavolului, căci aspectul nemântuit al psihicului nu simte nimic şi, în invidia lui bolnavă faţă de cei ce simt, este cuprins de o ură distrugătoare. Tema uciderii femeii prin sfârtecare o întâlnim în multe poveşti. Diavolul însă face mai mult decât să ucidă: el mutilează. Nu este vorba de vreo incizie iniţiatică sau pur decorativă, ci de un act ce urmăreşte să mutileze femeia pentru totdeauna.

Când spunem că unei femei i-au fost tăiate mâinile, înţelegem prin aceasta că nu mai are acces la autoconsolare, la autovindecare instantanee şi, prin urmare, nu mai poate face nimic altceva decât să urmeze străvechiul drum. Este bine aşadar să continuăm să plângem în această perioadă. Este cea mai bună, cea mai simplă protecţie împotriva unui demon atât de malefic, căruia niciuna dintre noi nu este în măsură să-i înţeleagă pe deplin motivele sau raţiunea de a fi.

Întâlnim frecvent în poveşti un laitmotiv numit „obiectul aruncat”. Urmărită, eroina îşi scoate din păr un pieptăn magic, îl aruncă în spatele ei, iar pieptănul se preface într-o pădure ai cărei copaci sunt atât de deşi, că n-ar încape între trunchiurile lor nici măcar un ac. Sau eroina are o sticluţă cu apă, al cărei conţinut îl varsă în spatele său în timp ce fuge şi, pe dată, picăturile de apă se transformă într-un torent vijelios, care opreşte înaintarea urmăritorului.

În povestea noastră, fata plânge fără încetare peste cioatele mâinilor, iar diavolul, respins de un fel de câmp de forţă ce o înconjoară, nu poate pune stăpânire pe ea, aşa cum ar fi vrut. Aici, lacrimile sunt „obiectul aruncat”, zidul de apă ce ţine diavolul la distanţă, dar nu pentru că l-ar înduioşa. E ceva în puritatea lacrimilor sincere care îi frânge puterea. Şi ne dăm seama de asta atunci când plângem în neştire, fiindcă nu vedem la orizont decât întuneric şi amărăciune, şi totuşi lacrimile ne împiedică să

ardem până ne facem scrum17.

Fata morarului trebuie să jelească. Mă uimeşte cât de puţin plâng astăzi femeile, iar dacă o fac, încep să se scuze. Mă îngrijorează că desuetudinea sau ruşinea fac să dispară o funcţie atât de naturală. Este esenţial să fim nişte pomi înfloriţi, plini de sevă – altfel, ne frângem. E bine să plângem. E firesc. Plânsul nu rezolvă problema, dar îi permite procesului să continue. Viaţa tinerei fete, cum o ştiuse şi o înţelesese ea până atunci, s-a sfârşit, şi fata coboară spre un alt nivel al lumii subpământene. Iar noi mergem pe urmele ei. Înaintăm vulnerabile, lipsite de protecţia eului, ca un copac jupuit de scoarţă, şi totuşi puternice, căci am învăţat să-l azvârlim pe diavol în celălalt capăt al curţii.

În acest moment, vedem limpede că, orice am face, planurile eului nostru ne scapă din mână. Independent de proiectele pentru viitorul apropiat ale acestui mic şi temperamental conducător, în viaţa noastră se va produce o schimbare de proporţii. Puternicul nostru destin începe să ne guverneze viaţa – s-a terminat cu moara, cu măturatul curţii, cu somnul… Viaţa noastră, aşa cum o ştiam noi, s-a sfârşit. Vrem să fim singure, vrem să fim lăsate în pace. Nu ne mai putem încrede în cultura patriarhală dominantă. Suntem pe cale să descoperim, pentru prima dată, care este viaţa noastră adevărată. Şi mergem înainte.

Este perioada când toate acele lucruri cărora le dădeam importanţă îşi pierd strălucirea. Jung ne reaminteşte termenul folosit de Heraclit, *enantiodromia*, inversare. Dar această inversare poate fi mai mult decât o regresie în inconştientul individual; poate fi o întoarcere sinceră la străvechile valori, încă viabile, la ideile noastre cele mai profunde18. Dacă înţelegem acest stadiu al iniţierii în dobândirea rezistenţei ca fiind un pas înapoi,

trebuie să ştim că el este, în acelaşi timp, un pas de zece leghe spre patria Femeii Sălbatice.

Toate acestea îl fac pe diavol să-şi pună coada pe spinare şi s-o şteargă. Când femeia simte că a pierdut contactul cu lumea, ea nu şi-a pierdut toată puterea, ci rămâne mai departe puternică prin puritatea sufletului, prin asumarea durerii, respingând astfel elementul care voia s-o distrugă.

Corpul psihic şi-a pierdut preţioasele sale mâini. E adevărat. Dar restul psihicului va compensa pierderea. Avem picioare care ştiu drumul, o minte profundă pentru a vedea departe, sâni şi pântece pentru a simţi, aidoma exoticei şi enigmaticei Baubo, zeiţa pântecului, reprezentând natura instinctuală, profundă, a femeilor… şi ea, fără mâini.

Cu acest corp imaterial, fantastic, mergem mai departe, spre următoarea coborâre.

Etapa a treia: *Pribegia*

Tatăl îi oferă fiicei bogăţii pentru tot restul vieţii, dar ea preferă să plece în lume şi să se încredinţeze destinului. În zori, cu braţele înfăşate în tifon curat, fata părăseşte traiul ei de până atunci.

Va umbla iarăşi murdară, revenind la o stare de animalitate. Noaptea târziu, ajunge, moartă de foame, la o livadă în care fiecare pară e numerotată 19. Un spirit goleşte apa dimprejurul livezii şi, sub privirea înmărmurită a grădinarului, tânăra fată mănâncă para pe care pomul i-o dăruieşte.

Iniţierea este procesul prin care renunţăm la tendinţa noastră naturală spre inconştienţă şi hotărâm să înfăptuim unirea conştientă cu mintea noastră profundă, cu Sinele sălbatic, chiar dacă de-a lungul acestui drum ne aşteaptă suferinţe, lupte, greutăţi. În poveste, mama şi tatăl încearcă să readucă fata la starea de inconştienţă:

„Rămâi aici cu noi, eşti rănită, dar noi te vom ajuta să uiţi”. Va vrea ea oare, acum că l-a învins pe diavol, să se culce pe lauri, ca să spunem aşa? Se va retrage, rănită şi fără mâini, în ungherele psihicului unde, până la sfârşitul zilelor ei, se vor ocupa de ea, unde nu va avea decât să se lase condusă şi să facă ce i se spune?

Nu, nu se va ascunde pentru totdeauna într-o odaie întunecată, ca o femeie frumoasă, al cărei chip a fost desfigurat de vitriol. Se va îmbrăca, va recurge la cel mai bun remediu psihic şi va coborî încă o treaptă de piatră spre un tărâm şi mai adânc al psihicului. Vechea parte dominantă a psihicului îi propune să o ţină ascunsă, la adăpost, dar natura ei instinctuală refuză, intuind că trebuie să lupte cu orice preţ pentru a rămâne conştientă.

Rănile fetei sunt înfăşate în tifon alb. Albul este culoarea împărăţiei morţilor, dar şi culoarea *albedo*-ului alchimic, a renaşterii sufletului. Ea vesteşte ciclul coborârii şi al reîntoarcerii. Tânăra fată ia acum calea pribegiei, iar aceasta este în sine o renaştere la o nouă viaţă şi o moarte în cea veche. Pribegia este o foarte bună alegere.

Ajunse aici, femeile sunt adesea disperate şi în acelaşi timp foarte hotărâte să continue această călătorie interioară. Le vedem astfel renunţând la o viaţă pentru alta, la o etapă a vieţii lor pentru alta şi, uneori, chiar la un iubit pentru nimeni altcineva decât pentru ele însele. Trecerea de la adolescenţă la maturitate, sau de la starea de femeie căsătorită la aceea de celibatară, sau de la vârsta mijlocie la bătrâneţe şi dincolo de ea, femeia continuându-şi drumul, plină de răni, dar cu un sistem nou de valori – aceasta este moartea şi renaşterea. Abandonarea unei relaţii sau părăsirea casei părinteşti, renunţarea la valorile învechite, asumarea propriei identităţi şi, uneori, afundarea în tărâmurile sălbatice, pur şi simplu pentru că *trebuie*, toate acestea constituie

imensa bogăţie a coborârii.

Mergem deci într-o altă lume, sub un alt cer, păşind pe un pământ necunoscut, simţindu-ne însă vulnerabile, pentru că, fără mâini, nu avem niciun sprijin, nicio cunoaştere, nimic de care să ne agăţăm.

Tatăl şi mama – aspecte ale psihicului reprezentând eul şi colectivitatea – nu mai au puterea de odinioară. Ei au fost pedepsiţi pentru sângele vărsat din pricina nepăsării lor. Chiar oferindu-i fetei un trai confortabil, nu-i mai pot influenţa viaţa, fiindcă destinul îi cere să ducă o viaţă de pribeag. În acest sens, mama şi tatăl mor. Vântul şi drumul sunt acum noii săi părinţi.

Arhetipul pribeagului declanşează acel proces pe care Jung îl numeşte „constelare” şi care determină apariţia unui nou arhetip: cel al lupului singuratic, al outsiderului. În raport cu familiile aparent fericite din sat, tânăra fată este o exilată. Ea nu mai trăieşte în căldura unui cămin, ci afară, în frig; aceasta este acum viaţa ei20. E o metaforă trăită la propriu de femeile care încep călătoria. Ne simţim oarecum departe de bâlciul existenţei, de acest circ a cărui strălucire păleşte şi se stinge pe măsură ce coborâm tot mai adânc în lumea subpământeană.

Şi iată că din nou ne iese în cale vechea religie nocturnă. Binecunoscuta legendă a Persefonei, răpită de Hades şi dusă în infern, este o dramă, dar poveştile mult mai vechi, venind din religiile întemeiate pe cultul Zeiţei Mame, cum sunt cele despre Ishtar şi Inanna, relevă existenţa incontestabilă a unei legături de iubire între fată şi regele lumii subpământene.

În aceste versiuni religioase străvechi, nu e nevoie ca fecioara să fie răpită şi dusă în lumea de dincolo de vreun zeu întunecat. Ea ştie că trebuie să meargă acolo, că asta face parte din ritualul divin. Poate să se teamă, dar *vrea* de

la bun început să-şi întâlnească regele, mirele său din lumea cealaltă. Abordând coborârea în felul său propriu, se transformă, dobândeşte o cunoaştere profundă şi urcă înapoi în lumea exterioară.

Şi mitul clasic al Persefonei, şi nucleul basmului *Fata fără mâini*, sunt drame fragmentare, provenind din altele, mai complexe, descrise în religiile mai vechi. Ceea ce fusese cândva dorinţa mistuitoare de a-şi găsi Iubitul în lumea de dincolo a devenit, într-un moment sau altul, concupiscenţă şi răpire în miturile ulterioare.

În epoca marilor matriarhate, era firesc ca femeia să fie condusă spre lumea de jos, călăuzită de puterile femininului profund. Dobândirea cunoaşterii prin experienţă proprie făcea parte din formarea sa şi era considerată cea mai mare realizare. Natura acestei coborâri constituie miezul arhetipal atât al basmului *Fata fără mâini*, cât şi al mitului Demetrei şi Persefonei.

Acum, în poveste, tânăra fată rătăceşte din nou murdară, asumându-şi natura sa animală. Este modul adecvat de coborâre, cu o atitudine de indiferenţă faţă de cele lumeşti. Dar chiar şi aşa, frumuseţea ei străluceşte la fel de tare. Însăşi ideea de a nu se spăla vine tot din ritualuri foarte vechi, ritualuri ce culminau cu abluţiunea şi îmbrăcarea unor haine noi, marcând în felul acesta intrarea într-o nouă sau reînnoită relaţie cu Sinele.

Vedem că fata fără mâini a parcurs un ciclu complet de coborâre şi transformare – cel al trezirii. În unele tratate alchimice, sunt descrise trei etape necesare transformării: *nigredo*, faza neagră sau întunecată a disoluţiei, *rubedo*, faza roşie sau sacrificială, şi *albedo*, faza albă a renaşterii. Pactul cu diavolul reprezintă aşadar *nigredo*, întunecarea; amputarea mâinilor este *rubedo*, sacrificiul, iar părăsirea casei părinteşti, cu mâinile înfăşate în tifon alb, reprezintă *albedo*, noua viaţă. Iar

acum, pribegia o aduce înapoi la *nigredo*. Acum însă vechiul sine a dispărut, şi şinele profund, şinele însuşi, este marele rătăcitor21.

Tânăra fată este murdară şi flămândă. Ea îngenunchează în faţa unei livezi ca în faţa unui altar. Dar asta şi este: altarul zeilor sălbatici, al zeilor subpământeni. Pe măsură ce coborâm spre natura primară, vechile forme inconştiente de a ne hrăni dispar. Lucrurile lumeşti, care odinioară constituiau hrana noastră, îşi pierd savoarea. Obiectivele noastre nu ne mai atrag. Realizările noastre nu mai prezintă pentru noi niciun interes. Oriunde am privi în jurul nostru în lumea de sus, nu există nimic care să ne poată hrăni. Şi acesta este unul din cele mai mari miracole ale psihicului când, complet lipsite de apărare fiind, primim ajutorul de care avem nevoie, şi chiar la timp.

Copila vulnerabilă primeşte vizita unui mesager al sufletului, spiritul înveşmântat în alb. Acest spirit îndepărtează obstacolele care o împiedică să se hrănească, goleşte apa din jurul livezii. Apa aceasta are însă o semnificaţie tainică. Potrivit grecilor antici, râul Styx din lumea de dincolo separă lumea viilor de împărăţia morţilor. Apele lui sunt pline de amintirile tuturor faptelor morţilor încă de la începuturile timpului. Morţii pot descifra aceste amintiri şi le pot păstra în ordine, căci, eliberaţi de corpul lor material, au o viziune superioară.

Pentru cei vii, însă, râul este letal. Dacă nu sunt ajutaţi de o călăuză spirituală să-l traverseze, se vor îneca şi se vor afunda într-un alt nivel al lumii de dincolo, unde vor rătăci veşnic în mijlocul negurilor. Dante îl avea pe Virgiliu, *Coatlicue* era însoţită în infern de un şarpe viu, iar fata fără mâini este călăuzită de spiritul înveşmântat în alb. Deci, vedeţi, întâi femeia fuge de mama încă adormită şi de avidul, nechibzuitul tată, apoi se încredinţează sufletului sălbatic.

În poveste, spiritul-călăuză o însoţeşte pe fata fără mâini spre tărâmul subpământean al arborilor, livada regelui. Şi acesta este tot un vestigiu al vechii religii. În religiile străvechi, tinerele iniţiate erau încredinţate întotdeauna unui spirit călăuzitor. În mitologia greacă întâlnim numeroase poveşti despre tinere femei însoţite şi iniţiate de lupoaice, leoaice sau alte făpturi. Chiar şi în actualele religii ale naturii, cum este cea a indienilor navajo, misterioşii *yeibichais* sunt spirite animale care însoţesc iniţierea şi ritualurile vindecătoare.

Ideea reprezentată aici este aceea că lumea subpământeană, ca şi inconştientul fiinţelor umane, abundă de elemente insolite şi fascinante – imagini, arhetipuri, seducţii, ameninţări, comori, torturi, încercări. Când femeia întreprinde călătoria individuaţiei, este esenţial ca ea să aibă bun simţ, spiritual vorbind, sau să fie asistată de o călăuză astfel înzestrată, pentru a nu cădea pradă fantasmagoriilor inconştientului şi a nu se pierde în acest material tulburător. Povestea ne arată că este mai important să ne stăpânim foamea şi să ne continuăm drumul.

Asemeni Persefonei, asemeni zeiţelor viaţă-moarte-viaţă, fata găseşte drumul spre o ţară cu livezi fermecate, unde un rege o aşteaptă. Vechea religie începe să strălucească tot mai puternic în poveste. În miturile Greciei antice22, doi arbori împletindu-şi ramurile străjuiau intrarea în lumea de dincolo, iar Elizeul, tărâmul paradiziac destinat morţilor consideraţi virtuoşi, era el însuşi plin de livezi.

Elizeul este descris ca un loc unde domneşte veşnic lumina şi unde sufletele pot alege să se nască din nou pe pământ oricând doresc. Este

Doppelgänger, dublul lumii de sus. Lucruri foarte complicate se pot petrece aici, dar semnificaţia lor şi

învăţăturile ce ni le oferă nu au nimic în comun cu lumea de sus, unde totul este interpretat în termeni de pierdere şi câştig. În cealaltă lume, totul este interpretat în lumina misterelor viziunii autentice, a acţiunii juste, a evoluţiei persoanei în termeni de forţă interioară şi cunoaştere.

Acţiunea poveştii se concentrează acum în jurul pomului roditor, care, în vremurile străvechi, se numea Arborele Vieţii, Pomul Cunoaşterii, Arborele Vieţii şi al Morţii sau Arborele înţelepciunii. Spre deosebire de conifere şi foioase, pomul roditor dăruieşte hrană din belşug, şi nu doar hrană, dar şi apă, pe care o stochează în fructele sale. Apa, lichidul fundamental al creşterii şi al continuităţii, este absorbită de rădăcinile care hrănesc arborele prin capilaritate – o reţea din miliarde de celule, mult prea mici ca să poată fi văzute cu ochiul liber – şi ajunge în fruct, căruia îi conferă o minunată rotunjime.

De aceea se crede că fructul are suflet, că este investit cu o forţă vitală provenind din apă, aer, pământ, hrană şi seminţe, toate aceste elemente pe care el le conţine. Fără a mai vorbi de gustul său absolut divin. Femeile care se hrănesc cu fructele, apa şi seminţele muncii în pădurile subpământene se dezvoltă din punct de vedere psihologic în mod similar; psihicul lor creşte şi se maturizează continuu.

Aşa cum o mamă îşi oferă sânul pruncului său, tot astfel părul din livadă se înclină spre a-i dărui fetei fructul său. Această sevă maternă este cea a regenerării. Mâncând para, fata se hrăneşte, dar actul în sine este mult mai semnificativ: inconştientul, fructul acestuia, se apleacă să o hrănească, depune o sărutare pe buzele ei. Ea cunoaşte astfel gustul Sinelui, primeşte, prin euharistie, suflarea şi substanţa propriului ei zeu sălbatic.

Salutul adresat Mariei de către Elizabeta23 în Noul Testament este probabil un vestigiu al acestei vechi

înţelegeri între femei. „Binecuvântat fie rodul pântecelui tău” îi spune ea. Înainte, în religiile nocturne, femeia iniţiată şi impregnată de noua cunoaştere era primită, la revenirea ei în lumea viilor, cu o frumoasă binecuvântare din partea rudelor ei feminine.

Acesta este minunatul mesaj al poveştii: în momentele cele mai întunecate, inconştientul feminin, inconştientul uterin, Natura, hrăneşte sufletul femeii. Femeile mărturisesc că, în plină coborâre, aflându-se în întunericul cel mai adânc, simt atingerea unui vârf de aripă şi au un sentiment de uşurare. Se simt hrănite lăuntric şi scăldate de o apă binecuvântată care, izvorând nu se ştie de unde, inundă pământul uscat. Acest izvor nu înlătură suferinţa, dar hrăneşte atunci când nimic altceva nu o poate face. Este mana din deşert. Este apa ce ţâşneşte din piatră. Este hrana venită de nicăieri. Ne astâmpără foamea, ca noi să putem merge mai departe. Şi acesta este lucrul cel mai important... Să mergem mai departe, spre destinul nostru de femei înţelepte.

Povestea trezeşte amintirea unei foarte vechi promisiuni: coborârea ne va hrăni, chiar dacă totul e întunecat, chiar dacă ni se pare că am rătăcit drumul. Chiar dacă mergem orbeşte, există „Ceva” sau „Cineva”, extrem de prezent, care ne însoţeşte, mergând la stânga când mergem la stânga, sau la dreapta când mergem la dreapta, oferindu-ne sprijin şi deschizându-ne drumul.

Suntem, iată, într-un nou *nigredo*. Rătăcim fără să ştim ce se va întâmpla cu noi, şi totuşi, chiar şi în această jalnică stare, suntem conduse spre seva hrănitoare a Arborelui Vieţii. Să mănânci din Arborele Vieţii în împărăţia morţilor este o veche metaforă a fecundităţii. Odinioară, oamenii credeau că sufletul putea intra într-un fruct, sau în orice alt aliment, pentru ca viitoarea lui mamă să-l mănânce, iar sufletul ascuns înăuntrul fructului să-şi

înceapă regenerarea în trupul ei. Astfel, aproape la jumătatea drumului, prin substanţa perei, ne este dat trupul Mamei Sălbatice, şi consumăm ceea ce noi însene vom deveni24.

Etapa a patra: *Aflarea iubirii în lumea de dincolo*

A doua zi dimineaţă, regele vine să-şi numere perele. Una lipseşte. Grădinarul îi spune tot ce a văzut: „Astă noapte, două spirite au golit albia şi au intrat în livadă când luna era în mijlocul cerului, iar cel care nu avea mâini, un spirit de femeie, a mâncat para, care singură s-a aplecat înspre ea”.

Noaptea, regele stă de pază împreună cu grădinarul şi cu bătrânul său mag, care ştia să vorbească cu spiritele. La miezul nopţii, fata fără mâini iese din pădure, cu hainele rupte şi murdare, cu părul despletit, cu faţa brăzdată de dâre negre. Alături de ea se află spiritul în alb.

Şi iarăşi un pom se înclină uşor, iar ea soarbe para din vârful unei ramuri. Magul se apropie, dar nu prea mult, şi o întreabă: „Eşti din lumea aceasta sau eşti din cealaltă lume?” „Eu nu mai sunt *din* lume, răspunde fata, dar nici din lumea *aceasta* nu sunt”.

Regele îşi întreabă magul: „E o femeie sau e un spirit?” Iar magul îi răspunde că e şi una şi alta. Atunci regele aleargă spre ea, jurându-i credinţă şi iubire: „N-am să te părăsesc niciodată! De azi înainte eu o să am grijă de tine”. O ia de soţie şi porunceşte să i se facă fetei o pereche de mâini de argint.

În psihicul subpământean, regele este o făptură înţeleaptă. El nu este un rege oarecare, ci unul din principalii păzitori ai inconştientului unei femei. Păzeşte grădina sufletului în creştere – în livada sa (şi á mamei sale) sunt mulţi arbori ai vieţii şi ai morţii. Regele aparţine familiei zeilor sălbatici. Ca şi tânăra fată, poate îndura multe. Şi, la fel ca ea, are în faţa lui o nouă coborâre. Dar,

despre asta, vom vorbi mai târziu.

Într-un anume sens, s-ar putea spune că merge pe urmele fetei. Psihicul îşi monitorizează întotdeauna propriul proces. Este o premisă sacră: dacă rătăceşti la întâmplare, există întotdeauna cineva – uneori chiar mai mulţi – mai matur, mai experimentat, care aşteaptă să baţi la uşă, să mănânci o pară, sau pur şi simplu să apari, ca să-ţi poată anunţa sosirea în lumea de dincolo. Această prezenţă iubitoare o aşteaptă pe cea care rătăceşte căutând şi veghează asupra ei. Femeile sunt foarte conştiente de ea. O numesc licăr de lumină, intuiţie, presentiment sau, simplu, prezenţă.

Grădinarul, regele şi magul sunt trei personificări ale masculinului arhetipal. Ei corespund trinităţii sacre a femininului, personificată de fecioară, mamă şi bătrână. În poveste, triplele zeiţe antice sau cele *trei zeiţe într-una* sunt reprezentate astfel: fecioara este întrupată de fata fără mâini, în timp ce mama şi bătrâna sunt amândouă reprezentate de mama regelui, care intră în scenă mai târziu. Aspectul care conferă poveştii caracterul „modern” este acela că diavolul reprezintă un personaj întruchipat în mod obişnuit, în vechile rituri iniţiatice feminine, de bătrână în dubla sa natură, cea care dă viaţă şi cea care o ia. Aici, însă, diavolul este înfăţişat doar ca cel ce ia viaţa.

Se prea poate totuşi ca, odinioară, în acest gen de poveste, bătrânei să-i fi revenit la început rolul de a crea şi provoca necazuri, făcându-i viaţa un calvar tinerei eroine, încurajând astfel trecerea ei din lumea viilor în împărăţia morţilor. Sub aspect psihic, acest lucru concordă cu conceptele psihologiei jungiene, cu teologia şi cu vechile religii nocturne, potrivit cărora Sinele, sau, în limbajul nostru, Femeia Sălbatică, seamănă în psihic provocări şi pericole, aşa încât disperarea să-l facă pe om să se întoarcă la adevărata sa natură, căutând răspunsuri şi

putere, unindu-se astfel din nou cu marele Sine sălbatic şi acţionând din acel moment, pe cât posibil, ca o singură fiinţă.

Această abatere de la forma iniţială a poveştii distorsionează oarecum informaţiile noastre privind străvechiul proces al întoarcerii femeii în lumea subpământeană. În realitate, însă, înlocuirea bătrânei cu diavolul este extrem de importantă pentru noi astăzi, căci, în încercările noastre de a găsi vechile căi ce duc spre inconştient, ne vedem adesea obligate să luptăm cu diavolul, prezent sub forma impunerilor culturale, familiale sau intra-psihice menite să devalorizeze viaţa sufletească a femininului sălbatic. Sub acest aspect, povestea funcţionează în ambele sensuri, lăsând pe de o parte să transpară suficient din vechile ritualuri pentru ca noi să le putem reconstitui, şi arătându-ne, pe de altă parte, modul în care prădătorul natural caută să ne separe de puterile noastre legitime, să ne fure lucrarea noastră profundă.

Principalii agenţi de transformare prezenţi în livadă în acest moment sunt, în ordinea aproximativă a intrării lor în scenă: tânăra fată, spiritul în alb, grădinarul, regele, magul, mama/bătrâna şi diavolul. Potrivit tradiţiei, ei reprezintă următoarele forţe intra-psihice:

Fata

Aşa cum am văzut, fata întruchipează sufletul ingenuu, anterior adormit. Sub aparenta-i fragilitate, se ascunde însă o eroină luptătoare. Este tenace ca un lup singuratic. Poate să îndure murdăria, sărăcia, trădarea, suferinţa, singurătatea şi exilul iniţiatei, poate să rătăcească în împărăţia morţilor şi să revină în lumea de sus îmbogăţită. Ea urmează îndrumările şi instrucţiunile Mamei Sălbatice, Femeii Sălbatice, chiar dacă nu e întotdeauna în măsură să le exprime în cuvinte la prima sa coborâre.

Spiritul în alb în basme şi legende, spiritul în alb este călăuza, având o înnăscută şi aleasă cunoaştere. În călătoria femeii, el îndeplineşte rolul unui deschizător de drumuri. Pentru unii *mesemondók*, acest spirit reprezenta o părticică dintr-un străvechi şi important zeu detronat, care însă continuă să trăiască în fiecare om. Straiul său alb îl pune în relaţie cu miriadele de zeiţe viaţă-moarte-viaţă aparţinând diferitelor culturi, înveşmântate toate în alb strălucitor – *Llorona*, Berchta, Hei şi altele. Asta înseamnă că spiritul în alb este un asistent al mamei/bătrânei care, în psihologia arhetipală, este ea însăşi o zeiţă viaţă-moarte-viaţă.

Grădinarul

Grădinarul este cel ce cultivă sufletul, păzitorul seminţelor, al solului, al rădăcinilor. Este similar lui Kokopelli al indienilor hopi, spiritul cocoşat care vine primăvara în sate pentru a fertiliza câmpurile şi femeile. Funcţia grădinarului este regenerarea. Psihicul feminin trebuie mereu să semene, să cultive şi să recolteze noua energie, care va înlocui ceea ce este vechi şi uzat. Există o entropie naturală, o uzură şi o deteriorare a componentelor psihicului. E un lucru bun, şi aşa ar fi de aşteptat să funcţioneze psihicul, dar trebuie să dispunem întotdeauna de o energie de schimb. Acesta este rolul grădinarului în activitatea psihicului. El urmăreşte nevoile şi ştie când să înlocuiască şi când să realimenteze. La nivel intra-psihic, permanent există viaţă, permanent există moarte şi permanent trebuie înlocuite idei, imagini, energii.

Regele

Regele25 reprezintă comoara cunoaşterii din lumea de dincolo. El are capacitatea de a aduce la suprafaţă cunoaşterea interioară şi de a o pune în practică, fără scuze, afectare sau proteste. Regele este fiul reginei-

mamă/ bătrânei. La fel ca ea, şi probabil urmând exemplul ei, intervine în mecanismele procesului vital al psihicului: slăbirea, dispariţia şi revenirea conştiinţei. Mai târziu, în poveste, când rătăceşte căutându-şi regina pierdută, va trece printr-un fel de moarte, care-l va transforma dintr-un rege civilizat într-un rege sălbatic. Dar îşi va regăsi regina, şi astfel va renaşte. În termeni psihici, asta înseamnă că vechile atitudini principale ale psihicului dispar pe măsură ce acesta dobândeşte noi cunoştinţe, pentru a fi înlocuite cu puncte de vedere noi sau reînnoite privind tot ce ţine de viaţa unei femei. În acest sens, regele reprezintă reînnoirea legilor şi atitudinilor dominante ale psihicului feminin.

Magul

Magul, sau vrăjitorul, pe care regele îl aduce cu sine ca să interpreteze ceea ce vede, reprezintă magia nemijlocită a puterii femeii26. Faptul de a-şi aminti într-o clipită, de a vedea la mii de leghe depărtare, de a auzi la distanţă de kilometri în jur, capacitatea empatică de a vedea prin ochii altora – oameni sau animale – toate acestea sunt înzestrări aparţinând femininului instinctual. Magul este cel ce posedă aceste calităţi şi, de asemenea, cel ce ajută în mod tradiţional la păstrarea şi folosirea lor în lumea exterioară. Deşi magul poate aparţine deopotrivă ambelor sexe, el este, în cazul de faţă, o figură masculină puternică, similară celei a fratelui curajos din poveşti care, din iubire pentru sora sa, e gata să facă totul ca să o ajute. Magul are întotdeauna un potenţial ambivalent, în vise şi în poveşti, apare deopotrivă ca bărbat sau ca femeie. Poate fi masculin, feminin, animal, mineral şi, aidoma bătrânei vrăjitoare, echivalentul său feminin, poate cu uşurinţă să-şi schimbe înfăţişarea. În viaţa conştientă, magul acţionează pozitiv asupra capacităţii femeii de a deveni ceea ce ea doreşte, şi de a oferi, în orice moment, acea imagine de

sine pe care ea o doreşte.

Regina-mamă/bătrâna

Rolul reginei-mamă/bătrânei îi revine, în poveste, mamei regelui. Acest personaj reprezintă multe lucruri, între care fecunditatea, imensa putere de a detecta şiretlicurile prădătorului, capacitatea de a atenua loviturile sorţii. Fecunditate înseamnă fertilitate, dar şi accesibilitate, permeabilitate, aşa cum pământul este permeabil. Acel pământ negru, plin de bucăţele strălucitoare de mică, de rădăcini negre, filamentare, şi de toată viaţa trecută, descompusă acum pentru a forma humusul gras, mirositor. În timp ce cuvântul „fertilitate" are în spatele său seminţe, ouă, fiinţe, idei, fecunditatea priveşte în mod esenţial mediul în care sunt pregătite, încălzite, incubate şi protejate seminţele. De aceea bătrâna mamă este de multe ori chemată pe numele sale vechi, Mamă Ţărână, Mamă Pământ, căci ea este humusul din care izvorăsc ideile.

Diavolul în această poveste, natura dual a sufletului feminin, care deopotrivă chinuie şi vindecă, a fost înlocuită cu un singur personaj, cel al diavolului. Cum am văzut anterior, el reprezintă prădătorul natural al psihicului feminin, un aspect *contra naturam*, care se opune dezvoltării psihicului şi caută să ucidă sufletul. Este o forţă care s-a rupt de aspectul său dătător de viaţă. Este o forţă ce trebuie învinsă, îmblânzită. Figura diavolului nu are nimic în comun cu cealaltă sursă naturală de chinuri, prezentă şi ea în psihicul femeii, forţa pe care am numit-o „alter-anima „Alter-anima" este o forţă pozitivă de opoziţie. O întâlnim adesea în visele femeilor, în mituri sau poveşti, sub chipul unei bătrâne ce-şi schimbă mereu înfăţişarea, hărţuind femeia şi antrenând-o într-o coborâre care o va duce, în mod ideal, către unirea cu resursele ei cele mai profunde.

Aici deci, în livada subpământeană, va avea loc întâlnirea acestor puternice componente ale psihicului, atât feminine, cât şi masculine. Ele formează o *conjunctio*. Termenul provine din alchimie şi indică unirea profund transformatoare a unor substanţe diferite. La contactul dintre aceşti opuşi, se produce automat activarea anumitor procese intra-psihice. Ei acţionează precum amnarul frecat de piatră pentru aprinderea focului. Tensiunea dintre elemente diferite, ce locuiesc acelaşi spaţiu psihic, produce energie sufletească, înţelegere, cunoaştere.

Prezenţa unei atari *conjunctio* în poveste relevă activarea unui nou ciclu viaţă-moarte-viaţă. Când asistăm la o adunare insolită şi preţioasă precum aceasta, ştim că este iminentă o nuntă spirituală; ştim de asemenea că va fi necesară o moarte spirituală şi că o nouă viaţă se va naşte. Aceşti factori anunţă ce trebuie să se întâmple. *Conjunctio* nu e ceva ce se obţine cu uşurinţă, ci este rodul unei munci stăruitoare.

Iată-ne aşadar în straiele noastre înnămolite, mergând pe un drum necunoscut, dar semnele naturii sălbatice strălucesc în noi tot mai puternic. Putem spune că această *conjunctio* ne determină să facem o revizuire completă a celei care am fost. Iar dacă suntem în livadă şi putem identifica prezenţa acestor aspecte psihice, nu ne mai putem întoarce – trebuie să ne continuăm drumul.

Şi aceste pere? Ele sunt acolo spre a potoli foamea celei ce întreprinde lunga călătorie subpământeană. Pântecul femeii este simbolizat în mod tradiţional de diverse fructe, cel mai adesea pere, mere, smochine, piersici, deşi, în general, orice obiect având o formă similară şi, în interior, o sămânţă susceptibilă să se transforme într-un element viu – oul, de pildă – poate evoca acest aspect al „vieţii în interiorul vieţii”, propriu femininului. Arhetipal, perele din poveste reprezintă

explozia de viaţă nouă, germenele unei noi individualităţi.

În multe mituri şi poveşti, pomii roditori aparţin Marii Mame, străbunei Mume Sălbatice, iar regele şi oamenii acestuia sunt administratorii ei. Perele din livadă sunt numerotate, căci, în acest proces transformator, toate detaliile sunt urmărite. Totul este înregistrat şi controlat. Nimic nu e lăsat la voia întâmplării. Bătrâna Mumă Sălbatică ştie foarte bine ce cantitate de substanţă transformatoare deţine, iar regele vine să-şi numere perele, nu dintr-un egoist simţ al proprietăţii. El vrea să vadă dacă a venit cineva nou în lumea de jos pentru a-şi începe iniţierea. Lumea sufletului o aşteptă întotdeauna pe femeia pribeagă şi pe novice.

Para care se apleacă spre fată pentru a o hrăni e ca un clopot ce răsună în livada subpământeană, convocând toate forţele şi resursele – regele, magul, grădinarul şi, în final, bătrâna mamă. Toţi aleargă spre novice să o întâmpine, să o sprijine, să o ajute.

Sfinţii tuturor timpurilor ne asigură că, pe drumul prefacerii, există deja un loc pregătit să ne primească. Spre acel loc ne conduce destinul, prin intuiţie sau fler. Mai devreme sau mai târziu, toate ajungem în livada regelui. Nu se poate altfel.

În acest episod, regele, magul şi grădinarul – cele trei atribute masculine ale psihicului femeii – sunt cei ce veghează asupra femeii, o cercetează şi îi oferă sprijin în călătoria sa în lumea de dincolo, unde nimic nu este ceea ce pare la prima vedere. Când aspectul regal al subpământeanului feminin află că a intervenit o schimbare în ordinea livezii, revine însoţit de magul psihicului, care cunoaşte ambele lumi, şi cea materială, şi cea spirituală, şi care poate distinge diferitele aspecte psihice ale inconştientului.

Astfel, ei văd cum spiritul goleşte din nou apa din

jurul livezii. Aşa cum spuneam mai devreme, semnificaţia simbolică a acestei ape este similară celei a Styxului, râul otrăvit pe care îl traversau sufletele defuncţilor, trecând din lumea viilor în împărăţia morţilor. El nu era periculos pentru morţi, ci numai pentru vii. Atenţie, deci, la senzaţia de seninătate şi împlinire care îi poate face pe oameni să creadă că reuşita sau încheierea unui ciclu spiritual le permite să se oprească şi să se culce pe lauri. Această apă este un loc de odihnă pentru morţi, o împlinire la care se ajunge la sfârşitul vieţii, dar o femeie vie nu poate rămâne mult timp lângă ea fără riscul de a cădea în letargie la finalizarea ciclurilor de zidire sufletească27.

Prin simbolul râului circular, povestea ne avertizează: apa aceasta nu e o apă oarecare. Este o graniţă, ca şi cercul de cretă trasat de fată în jurul ei pentru a-l ţine pe diavol la distanţă. Traversând un cerc sau pătrunzând în interiorul său, intrăm într-o altă stare a fiinţei, într-o altă stare a conştiinţei sau de absenţă a acesteia.

Aici, tânăra fată traversează starea de inconştienţă rezervată morţilor. Ea nu trebuie să bea din această apă, nici să intre în ea, ci să treacă prin vadul secat. Pentru că femeia trebuie, în cursul coborârii, să treacă prin tărâmul morţilor, i se întâmplă uneori să creadă că trebuie să moară. Dar nu. Sarcina ei este să traverseze tărâmul morţilor ca o fiinţă vie, căci în aceasta constă conştienţa.

Această apă este deci un simbol foarte important, iar faptul că spiritul din poveste o goleşte ne permite să înţelegem ce trebuie să facem în cursul propriei noastre călătorii. Sub niciun chip nu trebuie să ne culcăm şi să dormim, fericite că am ajuns la acest stadiu al lucrării noastre, şi nici să sărim în râu, din dorinţa nesăbuită de a grăbi procesul. Există moarte *cum* mic, şi există Moarte cu M mare. Ceea ce psihicul caută în procesul ciclurilor de viaţă-moarte-viaţă este *la muerte por un instante*, moartea

de o clipă, nu *La Muerte Eterna*.

Bătrânul mag se apropie de fată şi o întreabă: „Eşti din lumea aceasta sau eşti din cealaltă lume?” Iar fata, înveşmântată în straiele sălbatice ale fiinţei despuiate de eul său şi însoţită de corpul luminos al unui spirit, îi răspunde că se află în împărăţia morţilor, deşi este vie: „Eu nu mai sunt *din* lume, dar nici din lumea *aceasta* nu sunt”. Când regele îl întreabă pe mag: „E o femeie sau e un spirit?” acesta îi spune că e şi una şi alta.

Prin răspunsul ei enigmatic, fata dă de înţeles că deşi face parte din lumea viilor, e pe punctul de a intra în cadenţa ciclurilor viaţă-moarte-viaţă, că este, prin urmare, o făptură omenească în cursul coborârii şi în acelaşi timp umbra celei care a fost. Fata fără mâini poate trăi în lumea de sus, dar transformarea are loc în cea subpământeană, iar ea este capabilă să trăiască în ambele lumi, întocmai precum *La Que Sabe*, „cea care ştie”. Şi asta, pentru a-şi afla calea, pentru a-şi deschide drum către adevăratul său sine sălbatic.

Iată câteva întrebări pentru a pătrunde tâlcul poveştii *Fata fără mâini* şi a le ajuta pe femei să-şi clarifice călătoria lor subpământeană. Ele sunt astfel formulate încât să se poată răspunde atât individual, cât şi în grup. Aceste întrebări creează o plasă luminoasă ce se ţese pe măsură ce femeile vorbesc între ele. O aruncă în mintea lor colectivă şi o scot plină de formele vii, strălucitoare, fluide, inerte, sufocate ale vieţii lor interioare, pentru ca toate să le vadă şi să lucreze cu ele.

Răspunzând la o întrebare, apar altele, şi pentru a învăţa mai mult, răspundem şi la acestea. Iată câteva dintre ele: Cum să trăim, în viaţa noastră de fiecare zi, simultan în lumea de sus şi în lumea de jos? Cum putem coborî singure în lumea de jos? Ce circumstanţe ajută femeia în timpul coborârii? Se poate să alegem între a

coborî sau a rămâne sus? Ce ajutor ne-a oferit natura instinctuală într-o astfel de perioadă?

Când se află în această stare de dublă apartenenţă, femeile (sau bărbaţii) fac uneori greşeala să creadă că ar fi o idee excelentă să se retragă din lume, să abandoneze viaţa de rutină, cu obligaţiile şi responsabilităţile ei care, departe de a fi atrăgătoare, irită enorm. Dar asta nu e o soluţie, căci lumea exterioară este atunci singura funie legată de piciorul femeii care rătăceşte, lucrează, atârnă cu capul în jos în lumea subpământeană. E un moment de o importanţă capitală, iar lumea exterioară trebuie să-şi joace rolul său, şi anume, să exercite o presiune, să echilibreze în celălalt sens, pentru buna finalizare a procesului.

Şi astfel rătăcim întrebându-ne, sau, mai bine spus, mormăind în sinea noastră: „Sunt din lumea aceasta sau din lumea cealaltă?”, şi răspunzând: „Sunt din amândouă”. Şi ne-o repetăm mereu pe măsură ce înaintăm. Acum femeia trebuie să aparţină ambelor lumi. Această rătăcire ne va ajuta să eliminăm ultimele rezistenţe, ultimele fărâme de orgoliu, ultimele obiecţii pe care le-am putea născoci. Este istovitor, dar numai epuizarea ne va face să ne eliberăm în cele din urmă de temerile, de ambiţiile eului şi, pur şi simplu, să acceptăm ce ni se întâmplă – ceea ce ne va duce la înţelegerea adâncă şi completă a timpului petrecut în pădurile subpământene.

În poveste, o a doua pară i se dăruieşte fetei. Dar cum regele este fiul bătrânei Mame Sălbatice, şi cum livada îi aparţine acesteia, tânăra fată gustă de fapt din fructul tainelor vieţii şi ale morţii. Fructul este o metaforă fundamentală a ciclurilor înfloririi, creşterii, maturării şi ofilirii. Mâncându-l, iniţiată interiorizează un orologiu psihic care cunoaşte ritmul viaţă-moarte-viaţă şi care, începând din acel moment, va suna ori de câte ori va fi

timpul să lase să moară un lucru, pentru ca altul să se nască.

Cum găsim această pară? Cufundându-ne în tainele femininului, în ritmurile pământului, ale insectelor, animalelor şi păsărilor, ale arborilor şi florilor, ale anotimpurilor, ale curgerii râurilor şi nivelului apelor, ale blănii animalelor, mai deasă sau mai rară în funcţie de anotimp, în ciclurile de opacitate şi transparenţă ale propriului nostru proces de individuaţie, în ritmurile ce reglează fluxul şi refluxul nevoilor noastre în materie de sexualitate, religie, urcare şi coborâre.

Mâncând para, hrănim nevoia noastră de creativitate, nevoia noastră de a scrie, de a picta, de a sculpta, de a ţese, de a spune ce avem de spus, de a ne împlini speranţele, de a da viaţă unor idei şi creaţii nemaivăzute. Este extrem de hrănitor să reintegrăm în lumea noastră modernă străvechile modele feminine, principiile sensibilităţii naturale, ritmurile de odinioară, care acum ne îmbogăţesc viaţa.

Aceasta este adevărata natură a arborelui psihic: creşte, dăruieşte, se ofileşte, lasă seminţe pentru ca o nouă viaţă să-i urmeze. Ne iubeşte. Aceasta este taina naturii viaţă-moarte-viaţă. Este un model vechi, foarte vechi, dinaintea apei, dinaintea luminii, un model imuabil. Odată ce am învăţat aceste cicluri şi reprezentările lor simbolice (pere, arbori, livezi, etape sau vârste ale vieţii femeii), putem fi sigure că se vor repeta mereu şi mereu, în acelaşi fel. Principiul este următorul: în orice moarte, tot ce e inutil devine util în măsura în care ne deschide drumul. Cunoaşterea la care vom ajunge se revelează pe măsură ce înaintăm. În tot ce-i viu, pierderea aduce un câştig real. Datoria noastră este să înţelegem acest ciclu de viaţă-moarte-viaţă, să-l trăim cât mai frumos, să urlăm ca un câine turbat atunci când nu e posibil – şi să ne continuăm

drumul, pentru că, la capătul lui, se află iubitoarea familie subpământeană a psihicului, care ne va primi în braţele sale şi ne va ajuta.

Regele o ajută pe fată să se familiarizeze cu tărâmul subpământean al lucrării sale. Şi este bine, căci uneori, în cursul coborârii, femeia se simte nu un neofit, ci mai degrabă un monstru nenorocit, scăpat întâmplător din laboratorul vreunui savant nebun. Din punctul lor de vedere, însă, fiinţele subpământene ne consideră făpturi binecuvântate, care luptă cu adversităţile. În ochii lor, suntem o flacără vie, izbind într-un cristal întunecat, pentru a-l face ţăndări şi a se elibera. Astfel că toate forţele sălaşului nostru subpământean se grăbesc să ne vină în ajutor.

În poveştile de altă dată, femeia cobora în lumea de dincolo pentru a se însoţi cu regele (în unele rituri nu exista niciun rege, iar neofita se cununa probabil cu vreo reprezentare, existentă în acel moment, a Femeii Sălbatice din lumea subpământeană). Ecoul acestor vechi tradiţii se face auzit şi în povestea noastră atunci când regele, doar aruncându-i o privire fetei, şi fără nici cea mai mică ezitare, se îndrăgosteşte de ea. O recunoaşte ca fiind femeia vieţii lui. Şi asta, nu în ciuda stării sale de sălbăticie, de rătăcire şi mutilare, ci tocmai datorită ei. Tema fiinţei atât de greu încercate, care se bucură totuşi de un atât de mare sprijin afectiv, este în continuare prezentă. Chiar dacă rătăcim murdare, părăsite, aproape oarbe şi fără mâini, o forţă imensă, venind din Sinele nostru, ne iubeşte şi ne ţine strâns la pieptul său.

Femeia care se află în această stare trăieşte o mare emoţie, ca atunci când întâlneşte în sfârşit bărbatul visurilor sale. Este un moment straniu, paradoxal, de vreme ce suntem la suprafaţă şi în acelaşi timp sub pământ. Rătăcim la întâmplare, şi totuşi suntem iubite. Nu

suntem bogate, şi totuşi suntem hrănite. Psihologia jungiană defineşte această stare drept „tensiune a contrariilor”, când ceva aparţinând fiecărui pol al psihicului este constelat la un moment dat, generând un nou câmp. Psihologia freudiană vorbeşte de „bifurcaţie”, când atitudinea sau dispoziţia esenţială a psihicului se împarte în două polarităţi: alb şi negru, bine şi rău. Iar povestitorii din anturajul meu folosesc, pentru a defini această stare, expresia *nació dos veces*, „de două ori născut”. Este momentul când, în mod miraculos, se produce o a doua naştere şi când sufletul poate revendica o dublă ascendenţă, una aparţinând lumii fizice şi una aparţinând lumii nevăzute.

Regele promite să o iubească şi să o ocrotească. Acum, psihicul este mai conştient; o foarte interesantă nuntă va avea loc între regele viu din împărăţia morţilor şi femeia fără mâini din lumea viilor. Mariajul dintre doi parteneri atât de diferiţi ar pune la grea încercare iubirea cea mai sinceră. Această nuntă este însă comparabilă cu toate acele nunţi picareşti din basme, care unesc două fiinţe puternice, dar complet diferite: Cenuşăreasa şi prinţul, femeia şi ursul, fecioara şi luna, femeia-focă şi pescarul, fata deşertului şi coiotul. Sufletul preia din înţelepciunea fiecărei entităţi. Iată ce înseamnă a fi de două ori născut.

În căsătoriile din basme, ca şi în cele din lumea de sus, marea iubire şi unirea dintre două fiinţe diferite poate dura o veşnicie sau numai până când lecţia a fost însuşită. În alchimie, unirea contrariilor anunţă o moarte şi o nouă naştere, iar lucrul acesta se va întâmpla curând şi în povestea noastră.

Regele porunceşte să i se facă fetei o pereche de mâini spirituale, care vor acţiona în folosul ei în lumea de jos. Începând din acest moment, femeia dobândeşte

abilitatea necesară călătoriei şi i se abandonează întru totul. Şi-a recuperat simţul echilibrului şi „dexteritatea manuală”, în lumea de jos, această „dexteritate manuală” se deprinde învăţând să invocăm puterile acelei lumi, să le direcţionăm, să le împăcăm, să recurgem la ele, evitând însă aspectele ei nedorite, ca de pildă somnolenţa, printre altele. Dacă, în lumea de sus, mâna este, simbolic vorbind, un fel de radar senzorial, mâna simbolică a lumii subpământene vede în întuneric şi în timp.

Ideea înlocuirii membrelor pierdute cu altele din argint, aur sau lemn este şi ea foarte veche. În poveştile din Europa şi din regiunile polare, arta prelucrării argintului aparţine *homunculilor*, gnomilor, *dvergar-Aor*, elfilor şi altor spiriduşi. În termeni psihologici, ei reprezintă acele aspecte elementare ale spiritului, sălăşluind în adâncurile psihicului, pe care-l explorează în căutarea ideilor valoroase. Toate aceste creaturi sunt mici psihopompi, mesageri între forţa sufletului şi fiinţa umană. Din timpuri imemoriale, obiectele fabricate din metale preţioase au fost asociate acestor lucrători iscusiţi şi adesea destul de morocănoşi. Este încă un exemplu al modului în care sufletul acţionează pentru binele nostru, chiar dacă nu suntem tot timpul prezente în toate atelierele.

Ca tot ce este asociat spiritului, mâinile de argint sunt şi ele încărcate de istorie şi mister. În multe mituri şi poveşti se spune unde au apărut pentru prima dată aceste proteze magice, cine şi cum le-a meşterit. În mitologia greacă, argintul este unul din metalele preţioase prelucrate în atelierul lui Hefaistos. Ca şi tânăra fată, zeul Hefaistos a fost mutilat în împrejurări dramatice, legate de părinţii săi. Se prea poate ca Hefaistos şi regele din povestea noastră să fie personaje interşanjabile.

Hefaistos şi fata fără mâini sunt, arhetipal vorbind,

frate şi soră. Amândoi au părinţi care nu le recunosc valoarea. Când s-a născut Hefaistos, tatăl său, Zeus, a cerut să fie îndepărtat, iar Hera, mama sa, a trebuit să accepte – cel puţin până când copilul avea să crească. Apoi l-a readus în Olimp. Între timp, Hefaistos devenise un argintar şi unaurar neîntrecut. Dar o ceartă izbucni între Zeus şi Hera, căci Zeus era un zeu gelos. Hefaistos luă apărarea mamei sale în această dispută, iar Zeus îl aruncă din înaltul Olimpului, frângându-i picioarele.

Deşi infirm, Hefaistos nu se lăsă învins de cruda-i soartă. Aprinse în forja lui cel mai puternic foc ce-l făcuse vreodată, şi-şi fauri două picioare – de la genunchi în jos – din aur şi argint. Meşteşugi apoi tot felul de obiecte magice, devenind un zeu al iubirii şi al vindecării mistice. S-ar putea spune că este protectorul obiectelor şi fiinţelor dezmembrate, schilodite, sfâşiate, deformate. El are o afecţiune deosebită pentru infirmii din naştere şi pentru cei ale căror inimi sau vise sunt frânte.

Tuturor acestora, le aplică remediile făurite în miraculoasa-i forjă, reconstituind o inimă din aurul cel mai pur, întărind un membru beteag prin acoperire cu un strat de aur sau argint şi investindu-l cu o funcţie magică, menită să compenseze handicapul.

Nu întâmplător orbii, şchiopii, cei cu membre atrofiate sau alte anomalii fizice au fost întotdeauna apreciaţi pentru cunoaşterea lor specială. Handicapul îi obligă să pătrundă de timpuriu în zone ale psihicului, rezervate de regulă celor foarte bătrâni. Ei toţi sunt protejaţii acestui iubitor artizan al psihicului, Hefaistos. I s-a întâmplat chiar să făurească douăsprezece fecioare cu mâini şi picioare din aur, şi toate puteau să meargă şi să vorbească. Legenda spune că, îndrăgostindu-se de una dintre ele, le-a cerut zeilor să o preschimbe într-o făptură omenească, dar asta e deja o altă poveste.

Să primeşti mâini de argint înseamnă să fii investit cu abilităţile mâinilor spirituale – vindecarea prin punerea mâinilor, capacitatea de a vedea în întuneric, dobândirea unei cunoaşteri adânci graţie simţurilor. Ele dispun de o întreagă *medica* psihică pentru a hrăni, pentru a vindeca, pentru a ajuta. Aceste mâini psihice îi vor permite să înţeleagă mai bine misterele lumii celeilalte, dar îi vor rămâne ei ca daruri şi după ce îşi va desăvârşi lucrarea şi va urca din nou în lumea de sus.

Proprii acestei etape a coborârii sunt actele stranii, misterioase, vindecările miraculoase, independente de voinţa eului. Ele sunt rezultatul primirii mâinilor spirituale, cu alte cuvinte, a unei mistice forţe tămăduitoare. Odinioară, aceste capacităţi mistice aparţineau bătrânelor satului. Dar ele nu se dobândeau odată cu primele fire de păr alb, ci se acumulau de-a lungul multor ani de trudă, în efortul lor de a rezista. Şi asta facem şi noi.

S-ar putea spune că mâinile de argint reprezintă asumarea de către tânăra fată a unui nou rol. Este într-adevăr încoronată. Dar nu o vom vedea purtând coroană, ci nişte mâini din argint în prelungirea braţelor sale mutilate. Este încoronarea ei ca regină a lumii subpământene. Să mai facem puţină paleo-mitologie şi să ne amintim că, în mitologia greacă, Persefona era nu doar fiica mamei ei: ea era şi regina lumii de dincolo.

În alte poveşti, mai puţin cunoscute, Persefona îndură felurite chinuri, ca cel de a sta atârnată trei zile de Arborele Lumii, pentru a salva sufletele celor care n-au suferit destul şi n-au reuşit prin urmare să atingă o mai mare profunzime a spiritului. Regăsim un ecou al acestui Cristos feminin şi în basmul *Fata fără mâini*. Paralela este şi mai explicită datorită faptului că Elizeu, reşedinţa subpământeană a Persefonei, înseamnă „ţara merilor” – *alisier* fiind un termen pregătic pentru *sorb*, măr – iar

Avalonul arthurian are şi el aceeaşi semnificaţie. Fata fără mâini este direct asociată mărului înflorit.

Învăţând să descifrăm acest vechi limbaj criptic, vedem că Persefona din ţara merilor, fata fără mâini şi mărul înflorit sunt unul şi acelaşi oaspete temporar al tărâmurilor sălbatice. Reiese de aici că basmele şi miturile ne-au lăsat o hartă precisă a cunoştinţelor şi practicilor de odinioară şi a căii de urmat în prezent.

Acum, la capătul celei de-a patra încercări a fetei fără mâini, am putea spune că şi-a încheiat coborârea, de vreme ce a devenit regină a vieţii şi a morţii. Este femeia lunară care ştie ce se întâmplă noaptea; însuşi soarele trebuie să treacă prin dreptul ei în lumea subpământeană spre a se reînnoi pentru o nouă zi. Dar nu acesta este *lysis*-ul, finalul. Suntem abia la jumătatea drumului transformării, într-un loc în care, cu toate că suntem iubite, ne pregătim să plonjăm într-un nou abis. Mergem deci mai departe.

Etapa a cincea: *Sfâşierile sufletului*

Regele pleacă să se războiască într-un regat îndepărtat, după ce îi cere mamei sale să vegheze asupra tinerei regine şi să-i dea de ştire dacă soţia sa va aduce pe lume un moştenitor. Tânăra regină dă naştere unui copil frumos, iar vestea fericitului eveniment este trimisă numaidecât, însă mesagerul adoarme pe malul unui râu, apare diavolul şi schimbă mesajul cu altul care spune că regina a născut un copil jumătate om, jumătate câine.

Îngrozit, regele trimite totuşi răspuns, cerându-i mamei să vegheze asupra reginei şi să-i fie alături în aceste momente grele. Solul adoarme din nou pe malul râului, şi din nou diavolul schimbă mesajul, care devine: „Să fie ucişi numaidecât şi regina, şi copilul!” Bătrâna mamă, uimită de aşa poruncă, trimite un alt sol la rege, ca să se dumirească. Iar solii se duc şi se întorc, adormind de

fiecare dată pe malul râului. Mesajele diavolului devin tot mai îngrozitoare, ultimul zicând: „Păstrează limba şi ochii reginei ca să-mi dovedeşti că a fost omorâtă”.

Mama regelui refuză să-şi ucidă nora. Sacrifică în schimb o căprioară, îi ia limba şi ochii şi-i ascunde. O ajută apoi pe tânăra regină să-şi lege copilul la piept, o acoperă cu un văl şi o îndeamnă să fugă pentru a se salva. Cu lacrimi în ochi, cele două femei îşi iau rămas bun.

La fel ca Barbă Albastră, Iason din mitul lânii de aur, hidalgoul din *Llorona* şi ca alţi soţi/iubiţi din basme sau mituri, regele se însoară şi apoi pleacă în ţări îndepărtate. De ce oare toţi aceşti soţi mitici pleacă întotdeauna la scurt timp după noaptea nunţii? Motivul diferă de la o poveste la alta, dar substratul, psihic vorbind, este acelaşi. Energia regală a psihicului scade şi se retrage, ca să poată avea loc următoarea etapă a procesului: punerea la încercare a noii dispoziţii psihice a femeii, în cazul de faţă, regele nu a abandonat-o, căci bătrâna lui mamă va veghea asupra soţiei cât timp el va lipsi.

În etapa următoare se consolidează relaţiei tinerei femei cu străbuna Mumă Sălbatică şi are loc naşterea. Este pusă acum la încercare iubirea dintre fată şi rege, dar şi relaţia ei afectivă cu bătrâna mamă. Una este iubirea dintre contrarii, iar cealaltă, iubirea Sinelui feminin profund.

Plecarea regelui este un laitmotiv universal în basme. Atunci când simţim, nu retragerea sprijinului, ci o uşoară îndepărtare a acestui sprijin, putem fi sigure că va începe o perioadă de încercări, perioadă în care ne vom hrăni numai din amintirile sufletului, aşteptând întoarcerea iubitului. Visele noastre, îndeosebi cele mai impresionante şi mai puternice, vor fi acum singura iubire de care vom dispune pentru o vreme.

Iată câteva dintre visele care, după spusele femeilor,

le-au susţinut enorm în această etapă.

O femeie de vârstă mijlocie, fermecătoare şi plină de duh, a visat că a văzut în pământul negru o pereche de buze ca două petale trandafirii şi că, lungindu-se pe sol, aceste buze i-au şoptit ceva la ureche, apoi brusc, au sărutat-o pe obraz.

Altă femeie, care muncea foarte mult, a avut un vis de o simplitate înşelătoare: se făcea că dormise profund o noapte întreagă. Când s-a trezit din vis, spunea ea, s-a simţit perfect odihnită: în tot trupul, nu era un muşchi, un nerv, o celulă care să nu fie la locul său.

Iar altă femeie a visat că era operată pe cord deschis. Sala de operaţie nu avea acoperiş, aşa încât lumina provenea chiar de la soare. Simţea căldura soarelui scăldându-i inima şi-l auzi pe chirurg spunând că operaţia nu mai era necesară.

Vise ca acestea sunt experienţe ale naturii feminine sălbatice. Profunde la nivel emoţional, şi chiar fizic uneori, aceste stări sufleteşti sunt asemeni unor tainice rezerve de hrană. Putem recurge la ele ori de câte ori resursele spirituale lipsesc.

Când regele pleacă spre noi aventuri, contribuţia sa psihică la procesul coborârii se păstrează intactă graţie iubirii şi amintirii. Tânăra înţelege că principiul regal al lumii subpământene i s-a încredinţat ei şi nu o va părăsi, aşa cum i-a promis înainte de nuntă. Adesea, în această perioadă, femeia este „plină de Sine însăşi”. Este însărcinată, cu alte cuvinte, prinde a se înfiripa în ea ideea a ceea ce ar putea deveni viaţa ei dacă îşi va continua lucrarea. Este un moment magic şi frustrant, după cum vom vedea, căci acesta este un ciclu de coborâri, şi o nouă coborâre ne aşteaptă după colţ.

În virtutea naşterii noii vieţi, femeia pare să se poticnească din nou, când, ajungând prea aproape de

marginea abisului, sare încă o dată în gol. De data aceasta, însă, iubirea masculinului interior şi bătrânul Sine sălbatic o vor susţine ca niciodată până acum.

Din unirea regelui şi a reginei lumii de jos, se naşte un copil. Copilul conceput în lumea cealaltă este un copil miraculos. El deţine întregul potenţial asociat lumii subpământene, ca, de pildă, un auz extrem de fin şi o mare sensibilitate interioară, dar acesta este încă în etapa *Anlage* – „în devenire”. În acest stadiu al călătoriei lor, femeile au idei uluitoare, grandioase am putea spune, rezultat al unui nou mod de a vedea şi al unor noi aşteptări. În cazul femeilor mai tinere, acest lucru se poate manifesta, în mod direct, prin căutarea unor noi centre de interes, unor noi prieteni. Pentru femeile mai în vârstă poate fi vorba de o întreagă poveste tragicomică cu divorţ, recăsătorire şi o ulterioară existenţă fericită.

Copilul spiritual face ca femeile sedentare să escaladeze Alpii la patruzeci şi cinci de ani, cele casnice să renunţe la obsesia lor pentru lustruitul podelelor şi să se înscrie la universitate, iar cele care nu vor decât certitudini să prindă gustul aventurii şi să pornească la drum cu rucsacul în spate.

Naşterea este, în plan psihic, acelaşi lucru cu a deveni un singur sine, adică un psihic nedivizat. Înainte să se nască această nouă viaţă în lumea de jos, femeia înclină să creadă că toate aspectele din ea însăşi şi diferitele sale personalităţi sunt o şleahtă de vagabonzi care intră şi ies din viaţa ei la întâmplare. În timpul naşterii subpământene, femeia înţelege că toate acestea fac parte din ea. Uneori e destul de greu să distingem toate aspectele psihicului, mai ales când e vorba de tendinţe şi pulsiuni pe care le considerăm respingătoare. Provocarea de a iubi aspectele mai puţin atrăgătoare ale personalităţii noastre echivalează cu cele mai dure încercări prin care

trec eroinele din basme şi mituri.

Uneori ne temem că am putea suferi de psihoză dacă identificăm în psihicul nostru mai multe personalităţi. Dacă este adevărat că oamenii cu tulburări psihice au şi ei multiple personalităţi, cu care se identifică sau pe care le resping destul de violent, o persoană cu un spirit sănătos menţine toate aceste euri interioare în ordine, în mod raţional. Ea le foloseşte aşa cum trebuie şi se dezvoltă armonios. Pentru majoritatea femeilor, faptul de a-şi creşte şi îngriji cu afecţiune maternă eurile interioare constituie o muncă creativă, o formă de cunoaştere, nu un motiv de îngrijorare.

Fata fără mâini aşteaptă prin urmare un copil, un nou şi micuţ sine sălbatic. Corpul purtător al noii vieţi ştie ce are de făcut. În această etapă a procesului psihic, femeia poate intra într-o nouă *enantiodromia*, starea psihică în care tot ce era considerat odinioară valoros are acum mult mai puţină importanţă, şi chiar poate fi înlocuit de noi şi ciudate înclinaţii către viziuni, experienţe, iniţiative insolite.

Pentru unele femei, de pildă, căsnicia era totul la un moment dat. Dar când se produce o *enantiodromia*, ele vor să fie libere: căsnicia e rea, căsnicia e o tâmpenie, căsnicia e un rahat. Înlocuiţi cuvântul „căsnicie” cu „iubit”, „slujbă”, „artă”, „viaţă”, „alegeri”, şi veţi înţelege perfect starea de spirit a acestei perioade.

Şi-apoi sunt dorurile. Oh, da!... Femeii poate să-i fie dor să şadă pe malul apei ori să stea lungită pe burtă, respirând mireasma sălbatică a pământului. Poate să vrea să alerge cu părul în vânt, să planteze flori, să plivească, să smulgă buruieni, să transplanteze răsaduri. Poate să vrea să-şi afunde mâinile în fainã până la coate şi să frământe cu voluptate aluatul.

Poate să vrea să cutreiere munţii, sărind din stâncă

în stâncă şi ascultând ecoul glasului ei. Poate avea nevoie de nopţi cu stele, risipite ca o pulbere strălucitoare pe o pardoseală de marmură neagră. Poate avea nevoie de linişte deplină, de furtuni în care să danseze goală, de întoarceri acasă cu degetele pline de cerneală sau vopsea, ori cu faţa scăldată de lacrimi sau de lumina lunii.

Un nou sine este pe drum. Viaţa noastră interioară, aşa cum o ştiam noi, e pe cale să se schimbe. Nu înseamnă însă că trebuie să ne debarasăm de aspectele rezonabile ale vieţii noastre, şi îndeosebi cele care ne susţin, într-un soi de curăţenie nebună. Înseamnă în schimb că, în timpul coborârii, lumea de sus şi idealurile sale îşi pierd strălucirea şi, pentru o vreme, vom fi neliniştite şi nemulţumite, căci mulţumirea, bucuria urmează a se naşte în realitatea interioară.

Nici partenerul, nici slujba, nici banii, nici noile achiziţii, nimic altceva nu va putea potoli foamea noastră, căci noi tânjim după cealaltă lume, lumea care susţine viaţa noastră de femei. Iar acest Sine-copil pe care-l aşteptăm se va naşte numai aşa, aşteptând. Pe măsură ce lucrăm în lumea de jos, timpul trece, iar copilul creşte şi se pregăteşte să vadă lumina zilei. În majoritatea cazurilor, visele nocturne ale femeii anunţă naşterea: femeile visează realmente un nou copil, o nouă casă, o nouă viaţă.

Mama regelui şi tânăra regină au rămas acum împreună. Mama regelui este – ghiciţi cine? – bătrâna *La Que Sabe*. Ea ştie tot. Regina-mamă este şi mama de tip Demetra, şi bătrâna de tip Hecate28, în inconştientul feminin29.

Această alchimie feminină – fecioară, mamă şi *curândera*, bătrână vindecătoare – o regăsim în relaţia dintre fata fără mâini şi mama regelui. Ele se află într-o ecuaţie psihică similară. În această poveste, personajul mamei regelui este abia schiţat, dar, ca şi tânăra fată la

începutul poveştii, cu ritualul rochiei albe şi al cercului de cretă, bătrâna mamă cunoaşte foarte bine vechile ritualuri, aşa cum vom vedea.

Îndată ce se naşte Sinele-copil, mama îi trimite mesaj regelui pentru a-i da de ştire că regina a născut. Mesagerul pare destul de normal, dar iată că, odată ajuns pe malul unei ape, i se face somn, adoarme, şi apare diavolul. E un indiciu că psihicul va fi pus din nou la încercare în timpul următoarei lucrări în lumea subpământeană.

În infern, potrivit miturilor elene, curge râul Lethe. Cine bea din apa lui uită tot ce a spus, tot ce a făcut. În termeni psihologici, asta înseamnă să fim ca şi adormite în viaţa noastră reală. Mesagerul, care trebuia să stabilească legătura între cele două componente principale ale noului psihic, nu poate rezista forţei distructive/seducătoare din psihic. Funcţiei de comunicare a psihicului îi este somn, se culcă, adoarme şi uită de toate.

Dar cine stă mereu la pândă? Fireşte, vechiul persecutor al tinerelor fete, dracul cel flămând. Prezenţa lui în poveste dovedeşte că aceasta a fost acoperită de un strat de material religios mai recent, în timp ce mesagerul, râul şi somnul care provoacă uitarea indică prezenţa vechii religii în stratul imediat următor.

Acesta este modelul arhetipal de coborâre, vechi de când lumea, pe care îl urmăm şi noi. Avem şi noi, în spatele nostru, o lungă istorie de încercări la limită. Am simţit suflarea pustiitoare a Morţii. Am înfruntat curajoase cele mai dese păduri, cu copaci umblători, rădăcini târâtoare şi ceaţă care orbeşte. Suntem nişte eroine psihice, iar valiza noastră e plină de medalii. Cine ar îndrăzni acum să ne mai zică ceva? Vrem doar să ne odihnim. Şi chiar meritǎm, căci am trecut prin multe. Aşa că, tragem un pui de somn… Pe malul unui râu frumos… Nu, n-am uitat de

procesul sacru… dar un mic răgaz nu ne-ar strica, doar cât să închidem puţin ochii…

Numai că, până să ne dezmeticim, dracul sare ca o pisică şi schimbă mesajul de iubire şi bucurie cu unul de coşmar. Diavolul reprezintă iritarea psihicului care îşi bate joc de noi spunând: „Te-ai întors din nou la vechea ta inocenţă şi ingenuitate acum că eşti iubită? Acum că ai născut? Credeai, proasto, că s-a terminat?”

Şi cum suntem aproape de râul Lethe, continuăm să sforăim. Asta e greşeala pe care toate femeile o fac – nu o dată, ci de multe ori. Uităm să ne amintim de diavol. Iar mesajul menit să anunţe triumful, „Regina a născut un copil frumos” devine o calomnie, „Regina a născut un copil jumătate om, jumătate câine”. Într-o versiune similară a poveştii, mesajul schimbat este şi mai explicit: „Regina a născut un copil jumătate om, jumătate câine, pentru că s-a împreunat cu animalele pădurii”.

Această imagine a creaturii jumătate câine nu e defel întâmplătoare, fiind de fapt un alt remarcabil vestigiu al vechilor religii care, din Europa şi până în Asia, erau întemeiate pe cultul zeiţelor. În acele vremuri, oamenii adorau o zeiţă tricefală. Zeiţele tricefale erau reprezentate, în diferitele religii, de Hecate, Baba Iaga, Mama Holle, Berchta, Artemis şi altele. Toate apăreau însoţite de aceste animale, sau aveau o strânsă legătură cu ele.

În vechile religii, aceste puternice divinităţi feminine sălbatice, şi altele asemenea lor, erau păstrătoarele tradiţiilor iniţiatice feminine şi le transmiteau femeilor învăţături privind toate etapele vieţii feminine, de la adolescenţă la maternitate şi bătrâneţe. Faptul de a da naştere unei creaturi jumătate câine reprezintă o înjosire indirectă a vechilor zeiţe sălbatice, a căror natură instinctuală era considerată sacră. Noua religie a încercat

să compromită caracterul sacru al triplelor zeiţe, afirmând că se împreunau cu animalele şi îşi încurajau adeptele să facă la fel.

Acesta e momentul când arhetipul Femeii Sălbatice a fost îngropat adânc sub pământ, iar latura sălbatică a femeilor a început să slăbească. Mai mult chiar, nu se mai putea vorbi despre ea decât în şoaptă şi pe ascuns. În nenumărate cazuri, femeile care o iubeau pe străbuna Mumă Sălbatică trebuiau să-şi apere viaţa, pusă acum în pericol. În cele din urmă, cunoaşterea nu le-a mai fost transmisă decât prin mijlocirea poveştilor, folclorului, stărilor de transă, viselor. Iar pentru asta, trebuie să-i mulţumim bunului Dumnezeu.

Dacă prădătorul natural din *Barbă Albastră* ucide ideile, sentimentele, iniţiativele femeii, povestea *Fata fără mâini* ne oferă un aspect mult mai subtil, dar mult mai puternic al prădătorului, pe care trebuie să-l înfruntăm în psihicul nostru şi, din ce în ce mai des, în realitatea de fiecare zi a societăţii noastre.

Povestea fetei fără mâini ne arată cum prădătorul poate denatura percepţiile umane şi înţelegerea, atât de necesare pentru dezvoltarea tăriei morale, a unei perspective vizionare şi a capacităţii de a acţiona adecvat în viaţa noastră interioară şi în lume. În *Barbă Albastră*, prădătorul nu lasă pe nimeni să trăiască*. În Faţa fără mâini*, diavolul îi cruţă viaţa, dar caută să împiedice reconectarea femeii la cunoaşterea adâncă a naturii instinctuale, care aduce cu sine o justeţe automată a percepţiei şi acţiunii.

De aceea, faptul că diavolul din poveste înlocuieşte mesajul poate fi într-un anume sens considerat drept relatarea autentică a unui eveniment istoric deosebit de important pentru femeile moderne în munca lor psihică de conştientizare şi adâncire în sine. Este demn de remarcat

că, sub multe aspecte, cultura (înţeleasă ca sistem colectiv dominant de credinţe ale unui grup de persoane care trăiesc suficient de aproape unele de altele pentru a se influenţa reciproc) continuă să acţioneze aidoma diavolului atunci când e vorba de lucrarea interioară, viaţa personală şi procesele psihice ale femeilor. Eliminând câte ceva, ascunzând altceva, smulgând ici o rădăcină, astupând colo o deschidere, „demonul" culturii şi prădătorul intra-psihic fac ca generaţii întregi de femei să tremure de frică şi să rătăcească, fără a avea nici cea mai vagă idee despre cauzele suferinţei lor ori despre pierderea naturii lor sălbatice, care le-ar putea revela totul.

Este adevărat că prădătorul are o predilecţie pentru prada al cărei suflet este flămând, sau care, într-un fel sau altul, şi-a pierdut puterea, dar poveştile ne arată că, la fel de mult, îl atrag conştienţa, reforma, libertatea proaspăt dobândită. Cum află că despre asta este vorba, imediat se înfiinţează.

Regăsim figura prădătorului în nenumărate alte poveşti, nu doar în cele incluse în acest volum, cum ar fi *Cap of Rush*, *All fur*, sau în mituri, precum cel al Andromède! la greci sau al aztecei Malinche. Metodele folosite sunt desconsiderarea obiectivelor protagonistei, limbajul depreciativ la adresa victimei, criticile iraţionale, interdicţiile şi pedepsele nedrepte. Acestea sunt mijloacele prin care prădătorul transformă dătătoarele de viaţă mesaje dintre suflet şi spirit în mesaje aducătoare de moarte, care ne frâng inima, provoacă ruşine şi, mai presus de orice, ne împiedică să luăm măsurile necesare.

Pe plan cultural, există multe exemple despre modul cum prădătorul deformează ideile şi sentimentele pentru a le fura femeilor lumina. Unul din exemplele cele mai clare de pierdere a percepţiei naturale este cel al generaţiilor de femei30 ale căror mame au întrerupt tradiţia de a-şi învăţa

fiicele, de a le pregăti şi introduce cu afecţiune în ceea ce reprezintă aspectul fizic cel mai important al condiţiei feminine, ciclul menstrual. În cultura noastră, ca şi în multe alte culturi, diavolul a modificat mesajul de aşa natură încât prima sângerare, şi toate ciclurile ulterioare, au început a fi percepute nu ca un miracol, ci ca o umilinţă. Aceasta a făcut ca milioane de femei să piardă moştenirea trupului miraculos şi să se teamă că sunt pe moarte, că sunt bolnave sau pedepsite de Dumnezeu. Atât cultura, cât şi indivizii din cadrul culturii au preluat mesajul denaturat al diavolului, fără să-l examineze măcar, şi l-au transmis mai departe cu ostentaţie, transformând astfel o perioadă de senzaţii intense, în plan emoţional şi sexual, într-un episod ruşinos, punitiv.

Aşa cum vedem în poveste, când prădătorul invadează o cultură – fie ea un psihic sau o societate – diferitele aspecte sau indivizi ai acestei culturi trebuie să fie extrem de perspicace, să citească printre rânduri, să nu cedeze, pentru a nu deveni victimele afirmaţiilor scandaloase, dar incitante ale prădătorului.

Când sufletul sălbatic se găseşte într-o situaţie de inferioritate în raport cu prădătorul, structurile economice, sociale, emoţionale şi religioase ale culturii încep să denatureze treptat cele mai frumoase resurse aparţinând fie spiritului, fie lumii exterioare. Ciclurile naturale sunt sufocate şi conduse spre forme contrare naturii, degradate prin utilizare abuzivă, sau chiar distruse. Tot ce este sălbatic şi vizionar este dispreţuit şi se fac speculaţii sumbre privind pericolul real pe care-l reprezintă natura instinctuală. Astfel, mijloacele şi metodele distructive, dureroase şi lipsite de autenticitate sunt prezentate ca fiind superioare.

Dar oricât ar minţi diavolul şi ar încerca să schimbe mesajele frumoase despre adevărata viaţă a unei femei cu

altele pline de invidie, perfide, distructive, mama regelui înţelege foarte bine ce se petrece şi refuză să-şi sacrifice nora. În termeni moderni, ea nu-i va pune fetei căluşul în gură, nu o va împiedica să-şi spună adevărul său, nu o va încuraja să se prefacă a fi mai puţin decât este, pentru a putea fi astfel manipulată mai uşor. Această mamă sălbatică din lumea subpământeană riscă să fie pedepsită pentru îndrăzneala de a nu se supune, alegând să urmeze ceea ce ştie ea că este calea cea mai bună. Nu cedează. În loc să facă jocul prădătorului, îl păcăleşte. Ea ştie ce este integritatea, ştie ce o ajută pe femeie să înflorească, recunoaşte imediat un prădător şi ştie cum să-i vină de hac. Chiar şi atunci când suntem sub presiunea celor mai deformate mesaje psihice sau culturale, chiar şi atunci când un prădător se bucură de libertate deplină în cultura căreia îi aparţinem sau în psihicul nostru, încă putem să auzim instrucţiunile ei sălbatice şi să le urmăm.

Asta învaţă femeile când sapă până ating natura lor sălbatică, instinctuală, când se dedică iniţierii lor profunde şi dezvoltării conştienţei. Ele sunt din ce în ce mai bine înarmate, dezvoltându-şi neîntrerupt capacitatea de a vedea, de a auzi, de a trăi, de a acţiona. În loc să-l alunge, să-l ignore sau să se poarte frumos cu prădătorul, femeile învaţă să-l caute, învaţă să-i descopere trucurile, deghizările şi felul în care gândeşte, învaţă să citească „printre rânduri” mesajele, ordinele, expectativele, obiceiurile care au fost pervertite, care nu mai sunt autentice, ci manipulatorii. Şi atunci, indiferent că prădătorul emană din propriul psihic, din mediul nostru cultural, sau din ambele, suntem îndeajuns de abile să-i rezistăm şi să facem ceea ce trebuie.

Diavolul din poveste simbolizează tot ce denaturează înţelegerea proceselor feminine profunde. Nu e nevoie de un Torquemada31 pentru a teroriza sufletul unei femei. Ea

poate fi hărţuită şi prin metode noi, dar nenaturale care, împinse prea departe, îi vor fura hrănitoarea sa natură sălbatică, sursa de hrană şi capacitatea de a-şi modela sufletul. Femeia nu trebuie să trăiască aşa cum trăia în urmă cu două mii de ani. Înţelepciunea străveche este universală, este eternă; şi peste cinci mii de ani va avea aceeaşi importanţă ca în prezent şi ca acum cinci mii de ani. Este o înţelepciune arhetipală, şi deci nu are vârstă. Să nu uităm însă că prădătorul nu are nici el vârstă.

Cel ce schimbă mesajele, ca forţă naturală potrivnică existentă în psihic şi în lume, se opune în mod firesc noului Sine-copil. Dar, paradoxal, lupta pe care suntem obligate să o ducem pentru a-l pondera sau înfrânge ne întăreşte enorm. În cursul lucrării noastre psihice, primim constant mesaje schimbate de diavol: „Sunt buna 7 „Sunt mediocră”; „Fac un lucru important” / „E complet inutil ceea ce fac”; „Progresez” / „Bat pasul pe loc”; „Sunt curajoasa7 „Sunt laşă”; „Sunt înţeleaptă” / „Ar trebui să-mi fie ruşine de mine”. Răul cel mai mic pe care-l pot face astfel de mesaje este să creeze confuzie.

Aşadar, mama regelui sacrifică o căprioară în locul tinerei regine. În psihicul uman, la fel ca în cultură în general, se petrece un lucru foarte ciudat. Diavolul apare nu doar atunci când oamenii sunt înfometaţi sau traversează o perioadă de privaţiuni, ci şi în urma unui eveniment fericit, cum este naşterea unui copil frumos. Prădătorul este întotdeauna atras de lumină. Şi ce poate fi mai luminos decât o viaţă nouă?

Există, de altfel, mulţi alţi ipocriţi în interiorul psihicului, care de asemenea încearcă să subaprecieze tot ce e nou ori să-i întunece strălucirea, în timp ce femeia învaţă în cealaltă lume, cum se naşte ceva frumos, în mod invariabil se manifestă, chiar dacă numai pentru scurt timp, şi ceva răutăcios, o umbră de invidie, de neînţelegere

sau de dispreţ. Noul copil va fi subapreciat, considerat urât şi condamnat de unul sau mai mulţi opozanţi înverşunaţi. Naşterea noului activează complexele negative – matern şi patern – şi alte aspecte renegate ale eului, care ies la suprafaţă şi încearcă, în cel mai bun caz, să critice vehement noua ordine, iar în cel mai rău caz, să descurajeze femeia şi noul său vlăstar – noua sa idee, noua sa viaţă, noul său vis.

Este acelaşi scenariu al taţilor din mitologia greacă, Uranus, Cronos şi Zeus, care au încercat mereu să-şi mănânce sau să-şi alunge copiii, de teamă ca aceştia să nu le ia locul. În termeni jungieni, această forţă distructivă s-ar numi „complex”, un ansamblu organizat de sentimente şi idei în interiorul psihicului, de care eul nu este conştient şi care, prin urmare, poate să ne impună, în mai mică sau mai mare măsură, dominaţia sa. În acest cadru psihanalitic, antidotul este conştientizarea calităţilor şi slăbiciunilor noastre, aşa încât complexul să nu poată acţiona independent.

În termeni freudieni, s-ar spune că această forţă distructivă emană din *idy* un tărâm psihic întunecat, nedefinit, dar infinit, în care, risipite precum rămăşiţele unui naufragiu şi oarbe, din pricina lipsei luminii, trăiesc toate actele, ideile, dorinţele şi pulsiunile uitate, reprimate, respingătoare. În acest cadru psihanalitic, soluţia constă în amintirea gândurilor şi pulsiunilor inferioare, aducerea lor în conştiinţă, descrierea, numirea şi catalogarea lor, pentru a le smulge puterea.

În unele poveşti islandeze, magica forţă distructivă a psihicului este uneori întruchipată de *Brak*, omul de gheaţă. Există o veche poveste ce descrie o crimă perfectă. Brak, omul de gheaţă, ucide o femeie, care nu răspundea sentimentelor lui. El o omoară cu un ţurţure ascuţit ca un pumnal. A doua zi, ţurţurele, dar şi omul de gheaţă, se

topesc la soare. Nu mai există acum nicio armă care să-l denunţe pe asasin. De altfel, nici din asasin nu a mai rămas nimic.

Sinistrul personaj al omului de gheaţă din lumea miturilor are aceeaşi stranie mistică a apariţiei/dispariţiei, caracteristică complexelor din psihicul uman şi acelaşi *modus operandi* al diavolului din povestea fetei fără mâini. De aceea apariţia diavolului este atât de tulburătoare pentru aspiranta la iniţiere. Întocmai precum omul de gheaţă, apare de nicăieri, îşi face treaba lui de killer, apoi dispare în neant, fără să lase nici cea mai mică urmă.

Povestea ne oferă totuşi un indiciu preţios: dacă v-aţi pierdut entuziasmul, vigoarea, dacă vă simţiţi dezorientate, fără rost, căutaţi-l pe diavol, cel care, în interiorul propriului vostru psihic, întinde capcane. Iar dacă nu izbutiţi să-l vedeţi, să-l auziţi sau să-l prindeţi asupra faptului, fiţi sigure că e la lucru; şi mai ales atunci, mai presus de orice, rămâneţi treze, atente la adevărata voastră lucrare – oricât aţi fi de obosite, oricât v-ar fi de somn, oricât de mult aţi vrea să închideţi puţin ochii.

Când o femeie suferă de ceea ce am putea numi „complexul demonului”, lucrurile se petrec exact aşa. Ea îşi vede liniştită de treabă, lucrurile merg bine şi, deodată, hop!… apare diavolul. Totul deraiază, lucrarea ei pierde din energie, începe să şchioapete, suflă tot mai greu şi în final sucombă. Complexul demonului, servindu-se de vocea eului, îi atacă visele, ideile, creativitatea. În poveste, el apare ca un element care ridiculizează sau discreditează experienţa femeii în lumea de sus sau în lumea de jos, încercând să distrugă acea naturală conjunctio dintre raţiune şi mister. Diavolul minte, afirmând că timpul pe care femeia l-a petrecut în lumea subpământeană a produs un monstru, când în realitate a dat naştere unui copil frumos.

Tocmai la acest fenomen al subitei apariţii a diavolului făceau aluzie diverşi sfinţi în scrierile lor atunci când spuneau că trebuiau să lupte spre a-şi păstra credinţa în Dumnezeu şi că, noaptea întreagă, erau încercaţi de diavol, care le picura în urechi cuvinte otrăvite, menite să le slăbească voinţa, îi înfricoşa cu apariţii terifiante şi, în general, le supunea sufletul la chinuri groaznice. Scopul acestei ambuscade psihice este să distrugă nu doar încrederea în noi însene, ci şi în lucrarea meticuloasă şi fină pe care o facem în inconştient.

Doar o credinţă neclintită ne poate da forţa de a merge mai departe, dar trebuie şi vom reuşi. Regele, regina şi mama regelui, toate aceste elemente ale psihicului, trag într-o singură direcţie, a noastră, iar noi trebuie să stăruim împreună cu ele. Munca noastră se apropie de final.

Ar fi o pierdere enormă şi ar fi mult prea dureros să abandonăm tocmai acum.

Regelui psihicului nu-i lipseşte curajul. El nu se va preda la prima lovitură. Nici nu se va răzbuna, cuprins de ură, cum speră diavolul. Regele, care îşi iubeşte atât de mult soţia, este şocat de conţinutul mesajului mincinos, dar trimite răspuns, cerând ca regina şi copilul să fie ocrotiţi în absenţa sa. Acesta este testul încrederii noastre interioare. Mai pot rămâne unite două forţe, chiar şi atunci când una dintre ele este considerată abominabilă şi demnă de dispreţ? Mai pot ele să se sprijine una pe cealaltă, orice s-ar întâmpla? Mai pot rămâne împreună, chiar şi atunci când seminţele îndoielii sunt plantate cu atâta înverşunare? Până aici, răspunsul este „da”. Proba care să ateste că poate exista o iubire durabilă între lumea subpământeană sălbatică şi psihicul pământean a fost trecută, şi încă în mod exemplar.

Pe drumul de întoarcere la castel, solul adoarme din

nou lângă râu, iar diavolul schimbă mesajul: „Să fie ucisă regina!” Prădătorul speră că psihicul se va polariza şi se va distruge singur, respingând în totalitate un aspect din el însuşi, acel aspect crucial, proaspăt trezit, al femeii înţelepte.

Mama regelui e oripilată de acest mesaj. Ea şi regele vor coresponda în mai multe reprize, încercând, fiecare, să clarifice mesajele celuilalt, până când diavolul transformă ultimul mesaj al regelui în: „Păstrează limba şi ochii reginei ca să-mi dovedeşti că a fost omorâtă”.

Avem deja o femeie fără aderenţă la lume, fără mâini, pentru că diavolul a poruncit să-i fie tăiate. Acum pretinde alte amputări. Vrea să o priveze de capacitatea ei de a spune şi de a vedea adevărul. E chiar un diavol, dar pretenţiile lui ne dau serios de gândit. Căci el urmăreşte tocmai revenirea la acele conduite care au oprimat femeile din cele mai vechi timpuri. Vrea ca tânăra fată să se supună acestor interdicţii: „Să nu vezi viaţa aşa cum e. Să nu înţelegi ciclurile vieţii şi ale morţii. Să nu îţi urmezi aspiraţiile. Să nu vorbeşti despre toate aceste lucruri sălbatice”.

Pretenţiile diavolului reuşesc s-o înfurie pe străbuna Mumă Sălbatică, întrupată de mama regelui. „Este prea mult!”, spune ea şi refuză pur şi simplu să-i execute ordinele. Psihicul femeii care se iniţiază nu poate şi nici nu vrea să accepte. Şi, în urma experienţei spirituale acumulate în cursul acestei iniţieri întru rezistenţă, începe să acţioneze cu un plus de subtilitate.

Bătrâna Mamă Sălbatică ar fi putut să-şi suflece poalele, să sară în şaua calului şi să pornească în galop la fiul ei ca să-l întrebe ce l-a apucat de vrea să omoare mândreţe de regină şi pe întâiul său născut. Dar nu face lucrul acesta. Urmând în schimb o străveche tradiţie, o trimite pe tânăra iniţiată spre un alt loc simbolic de

iniţiere, pădurea. În unele rituri, un astfel de loc era peştera sau piciorul unui munte, dar în lumea cealaltă, unde abundă simbolismul arborilor, acesta este cel mai adesea o pădure.

Înţelegem de aici că era în firea lucrurilor ca tânăra femeie să fie trimisă spre un alt loc de iniţiere, chiar dacă nu ar fi apărut diavolul şi nu ar fi schimbat mesajele. În cursul coborârii, locurile iniţiatice se succed unul după altul, fiecare cu lecţiile sale, cu binefacerile sale. Diavolul, s-ar putea spune, face în aşa fel încât să simţim nevoia să ne ridicăm şi să ne grăbim spre etapa următoare.

Să ne amintim că, imediat după ce a născut, există o perioadă când se consideră că femeia aparţine lumii celeilalte. Întreaga ei fiinţă este impregnată de ţărâna acelei lumi, scăldată de apele sale, căci s-a pătruns, în timpul travaliului, de misterul vieţii şi al morţii, al durerii şi al bucuriei32. Astfel, încă o vreme, femeia nu se află „aici”, ci mai curând „acolo”. Va trebui să mai treacă un timp înainte de a reveni la suprafaţă.

Tânăra regină este asemenea unei lehuze. Ea se ridică de pe patul de naştere al lumii subpământene, unde a dat naştere unor noi idei, unei noi concepţii de viaţă. Acum, ascunsă sub un văl şi ţinându-şi copilul la piept, îşi continuă drumul. În versiunea poveştii *Fata fără mâini* aparţinând fraţilor Grimm, copilul este un băiat, numit „Tristeţe”. Dar în religiile matriarhale, copilul spiritual, născut din unirea femeii cu regele lumii subpământene, se numeşte „Bucurie”.

Aici din nou vedem o rămăşiţă a vechii religii. După naşterea noului sine, mama regelui o trimite pe fată într-o lungă iniţiere, care, aşa cum vom vedea, o va învăţa ritmurile definitorii ale vieţii femeii.

Bătrâna Mamă Sălbatică îi dă fetei o dublă binecuvântare: îi leagă copilul la pieptu-i plin de lapte,

pentru ca, orice s-ar întâmpla, Sinele-copil să poată fi hrănit. Apoi, respectând tradiţia vechiului cult al zeiţei, o înfăşoară pe tânăra regină în văluri, accesoriile vestimentare purtate de zeiţă în timpul pelerinajelor sacre, când nu vrea să fie recunoscută sau distrasă de la intenţiile sale. Multe sculpturi şi basoreliefuri ale Greciei antice, ne-o înfăţişează pe aspiranta la iniţierea în misterele eleusine acoperită cu văluri, aşteptând următoarea etapă a iniţierii.

Ce reprezintă acest simbol al vălului? El marchează diferenţa între ascundere şi deghizare. Vălul simbolizează actul retragerii în sine, al neseparării de natura noastră tainică, al ocrotirii crosului şi misterului naturii sălbatice.

Ni se întâmplă câteodată să nu putem păstra noua noastră energie vitală în creuzetul transformării suficient de mult pentru a ne aduce vreun folos. Or, noi trebuie să o păstrăm pe toată, nu să o dăm primului care ne-o cere, şi nici s-o eliberăm sub impulsul momentului, gândind că-i bine să înclinăm vasul şi să turnăm comoara bogăţiei noastre spirituale în gura altor oameni sau pe pământ.

Acoperirea cu văl măreşte efectul. Toate femeile ştiu asta. Bunica mea obişnuia să spună că „îmbrobodeşte” cratiţa atunci când punea un ştergar alb peste vasul cu aluatul frământat pentru ca pâinea să crească. Vălul aluatului şi vălul psihicului au acelaşi rol. În sufletul femeii se produce o fermentaţie intensă în cursul coborârii. În spatele vălului fiind, viziunea noastră mistică interioară se amplifică. Din spatele vălului, toate fiinţele umane par diafane, toate evenimentele, toate obiectele au culoarea zorilor sau a unui vis.

În anii ’60, femeile se acopereau cu părul lor. îl lăsau să crească lung, îl îndreptau şi-l purtau ca pe o perdea care le acoperea faţa, ca şi cum părul ar fi putut să le protejeze, să le pună la adăpost fragila lor fiinţă interioară

într-o lume în care totul era prea descoperit, prea gol. Există dansul vălurilor în Orientul Mijlociu, iar femeile musulmane moderne poartă văl. *Babushka* din Europa de Est şi *trajes* purtate pe cap de femeile din America Centrală şi de Sud sunt tot atâtea vestigii ale vălului. Femeile din India poartă în mod obişnuit văluri, ca şi femeile africane.

Privind în jurul meu, am simţit chiar o oarecare părere de rău pentru femeia modernă, care nu poartă văl. O femeie liberă să poarte vălul după bunul ei plac deţine puterea Femeii Misterioase. Să contempli o astfel de femeie voalată este o experienţă impresionantă.

Imaginea care a făcut ca aceste văluri să mă fascineze toată viaţa a fost cea a verişoarei mele, Eva, pregătindu-se de nuntă. Aveam pe atunci vreo opt ani. îmi amintesc că şedeam pe valiza ei, cu coroniţa de domnişoară de onoare lăsată pe o parte, cu o şosetă bine trasă, iar cealaltă căzută în pantof. Ea şi-a pus mai întâi o rochie lungă, din satin alb, închisă la spate cu patruzeci de năsturei îmbrăcaţi în satin, apoi nişte mănuşi lungi, albe, din satin, fiecare cu câte zece năsturei, îmbrăcaţi şi ei în satin. În cele din urmă, şi-a acoperit chipul ei frumos şi umerii cu un văl lung până-n pământ. Mătuşa Tereza se-nvârtea în jurul ei, aranjându-i vălul şi rugându-se Domnului să cadă perfect. Tot atunci apăru şi unchiul Sebastian, care rămase în prag mut de uimire, căci Eva nu mai era o muritoare. Era o zeiţă. În spatele vălului, ochii ei străluceau ca argintul. Stele avea în păr, iar gura ei părea o floare roşie. îşi aparţinea în întregime sieşi, puternică, rezervată şi de neatins, dar în sensul bun al cuvântului.

Unii spun că vălul este himenul. Alţii, că este iluzia. Niciunii nu greşesc. Dar asta nu e tot. Printr-o ironie a sorţii, deşi a fost folosit pentru a ascunde frumuseţea femeii de privirile concupiscente ale celorlalţi, vălul este

totodată şi una din armele unei *femme fatale*. Femeia care poartă un anume văl, într-un anume moment, într-un anume fel, dinaintea unui anume iubit, emană un intens şi ameţitor erotism care literalmente îţi taie răsuflarea. În psihologia feminină, vălul este simbolul capacităţii femeilor de a fi, ca prezenţă sau în esenţă, ceea ce doresc ele să fie.

Femeia acoperită de văluri are o extraordinară numinozitate. Ea inspiră un puternic sentiment de respect amestecat cu teamă şi uimire, astfel că toţi cei ce o întâlnesc se opresc în loc, impresionaţi în aşa măsură de apariţia ei, încât nici nu îndrăznesc să se apropie. Înainte de a porni în călătorie, tânăra din poveste e înfăşurată într-un văl. Este deci intangibilă. Nimeni n-ar îndrăzni să-i ridice vălul fără permisiunea ei. După toate ingerinţele diavolului, este din nou protejată. Femeile de asemenea suferă această transformare. Când sunt astfel voalate, oamenii inteligenţi se feresc să invadeze spaţiul lor psihic.

Deci, după toate mesajele mincinoase pe care le-a primit psihicul, şi chiar în exil, suntem protejate printr-o înţelepciune superioară, o minunată şi binefăcătoare solitudine, născută din relaţia noastră cu străbuna Mumă Sălbatică. Suntem din nou pe drum, dar sub protecţie. Purtând vălul, arătăm că-i aparţinem Femeii Sălbatice. Suntem ale ei şi, chiar dacă nu suntem de neatins, nu mai suntem în imersie totală în rutina vieţii.

Plăcerile lumii de sus nu ne mai iau ochii. Rătăcim, pentru a găsi în inconştient locul nostru, patria noastră natală. Aşa cum se spune despre copacii în floare că poartă frumoase văluri, tot astfel noi şi fata fără mâini suntem acum nişte meri înfloriţi, în căutarea pădurii noastre.

Sacrificarea căprioarei fusese odinioară un ritual de revitalizare, prezidat în mod obişnuit de o femeie bătrână – cum este, bunăoară, mama regelui – considerată

„cunoscătoarea” ciclurilor vieţii şi ale morţii. Prezenţa actului sacrificial în poveste trimite din nou la vechea religie. Sacrificiul căprioarei era un vechi ritual prin care se elibera energia animalului, diafană şi impetuoasă totodată.

Aidoma femeilor în cursul coborârii, acest animal sacru era recunoscut pentru capacitatea sa de a rezista iernilor celor mai aspre, de a se hrăni, de a se reproduce şi de a trăi în armonie cu ciclurile naturale. Participantele la un astfel de ritual aparţineau probabil unui clan, iar actul sacrificial urmărea să introducă iniţiatele în misterele morţii şi să le insufle calităţile animalului sacrificat.

Avem aici un nou sacrificiu, un dublu *rubedo* – un sacrificiu sângeros chiar. Primul este cel al căprioarei – animal sacru al vechii stirpe a Femeii Sălbatice. În riturile antice, omorârea animalului în afara perioadei admise echivala cu pângărirea bătrânei Mame Sălbatice. Uciderea animalelor era o operaţiune periculoasă, ştiut fiind că multe entităţi benefice luau înfăţişarea unor animale. Se credea că omorârea animalului în afara sezonului periclitează echilibrul fragil al naturii şi atrage după sine represalii de proporţii mitice.

Dar cel mai important este că vietatea sacrificată era un animal-femelă, o căprioară, simbol al cunoaşterii feminine. Apoi, consumându-i carnea şi îmbrăcându-i pielea pentru a-i ţine de cald şi a semnala apartenenţa la clan, femeia *devenea* acel animal. Acesta era un ritual sacru, datând din vremuri imemoriale. Păstrarea ochilor, urechilor, nasului, coarnelor şi diferitelor organe interne echivala cu însuşirea puterii simbolizate de diferitele lor funcţii: vedere ageră, miros fin, agilitate, rezistenţă fizică şi aşa mai departe.

Al doilea *rubedo* survine când tânăra regină este despărţită de rege şi de bătrâna lui mamă. Este perioada

când ni se cere să ne amintim, să continuăm să ne hrănim spiritual, chiar dacă suntem separate de acele forţe care ne-au susţinut în trecut. Nu putem rămâne veşnic în extazul unirii perfecte. Nu aceasta este calea pentru cele mai multe dintre noi. La un moment dat, va trebui să ne desprindem de aceste forţe stimulatoare, menţinând totuşi o legătură conştientă cu ele, şi să abordăm următoarea etapă.

Ni se poate întâmpla să facem o fixaţie pentru un aspect deosebit de plăcut al unirii psihice şi să vrem să rămânem veşnic acolo, sugând la sânul sacru. Asta nu înseamnă că hrana aceasta ar fi distructivă. Dimpotrivă, este absolut esenţială pentru călătorie, şi încă în cantităţi considerabile – altfel, ne-am pierde energia, am aluneca în depresie, n-am mai fi decât un murmur. Dar, rămânând într-un loc preferat al psihicului nostru, care poate fi exclusiv cel al frumuseţii, al extazului, procesul individuaţiei ar încetini şi ar fi greu să progresăm. Adevărul, crudul adevăr, este că într-o bună zi va trebui să părăsim, cel puţin provizoriu, forţele sacre ale psihicului nostru, pentru a putea trece la următoarea etapă a procesului.

Aşa cum, în poveste, cele două femei se despart cu lacrimi în ochi, tot astfel şi noi va trebui să ne despărţim de preţioasele forţe interioare care ne-au ajutat enorm şi, ţinând strâns la piept noul nostru Sine-copil, să pornim la drum. Fata fără mâini şi-a reluat călătoria. Se îndreaptă acum spre marile păduri, încrezătoare că ceva se va întâmpla acolo, în acea imensă sală cu arbori, ceva necesar, ziditor de suflet.

Etapa a şasea: *Tărâmul Femeii Sălbatice*

Tânăra regină ajunge la pădurea cea mai întinsă şi mai de nepătruns. Cărări nu sunt, şi caută să-şi croiască cumva drum. La căderea nopţii, acelaşi spirit în alb, care o

ajutase să intre în livadă, o conduce la micul han al unor oameni buni din acea pădure. O femeie în alb o întâmpină şi-i spune pe nume. Când regina o întreabă de unde îi cunoaşte numele, femeia în alb răspunde: „Noi, locuitorii pădurii, ştim totul, Măria Ta”.

Regina rămâne deci timp de şapte ani la hanul din pădure, unde trăieşte fericită împreună cu copilul ei. Încet-încet, mâinile îi cresc la loc. Ele sunt la început ca mâinile unui prunc, apoi ca cele ale unei fetiţe şi, în final, devin mâini de femeie.

Deşi tratat pe scurt în poveste, acest episod închide în el perioada cea mai lungă, atât ca timp, cât şi sub aspectul desăvârşirii lucrării. După ce din nou rătăceşte, tânăra se întoarce într-un fel acasă, unde rămâne şapte ani, despărţită de soţ, e adevărat, dar trăind o experienţă care o ajută să crească spiritual, să se reconstruiască.

Starea ei trezeşte din nou compasiunea spiritului înveşmântat în alb – devenit acum spiritul său călăuzitor – şi el o duce la casa din pădure. Aşa e natura infinit de generoasă a psihicului profund în cursul călătoriei unei femei. În permanenţă există cineva care să ne vină în ajutor. Acest spirit, care o îndrumă şi o apără, este emisarul bătrânei Mame Sălbatice şi, ca atare, întruchipează psihicul instinctual, care întotdeauna ştie ce va urma.

Imensa pădure sălbatică unde ajunge tânăra regină reprezintă locul sacru arhetipal de iniţiere. Ea ne duce cu gândul la *Leuce* din mitologia greacă, pădurea sălbatică din cealaltă lume, plină de arbori sacri, ancestrali, populată de animale sălbatice şi domestice. Aici va trăi în pace fata fără mâini vreme de şapte ani. Fiind un ţinut al arborilor, iar ea fiind simbolizată de mărul înflorit, este la urma urmelor însăşi patria ei, locul unde sufletul său înflăcărat şi înfloritor îşi va regăsi rădăcinile.

Dar cine este stăpâna hanului din pădure? Ca şi spiritul înveşmântat în alb strălucitor, este un aspect al anticei zeiţe triple, şi dacă povestea noastră ar fi păstrat absolut toate elementele basmului original, la han ar mai fi fost prezentă, într-o funcţie sau alta, o bătrână aprigă, dar bună la suflet. Însă acest fragment s-a pierdut şi, fără el, povestea este incompletă, ca un manuscris din care au fost smulse câteva pagini. Elementul lipsă a fost probabil suprimat în timpul conflictelor dintre apărătorii vechii religii a naturii şi cei ai noii religii. Dar ceea ce a rămas are destulă forţă. Apele poveştii sunt nu doar adânci, dar şi limpezi.

Vedem două femei care, în cei şapte ani, ajung să se cunoască. Femeia în alb aminteşte de telepatica Baba Iaga din *Preaînţeleapta Vasilisa*, personificarea străbunei Mume Sălbatice. Aşa cum Baba Iaga îi spune Vasilisei, deşi nu o văzuse niciodată până atunci: „O, da, îi ştiu pe-ai tăi”, tot astfel acest spirit feminin, hangiţa din lumea subpământeană, o cunoaşte deja pe tânăra regină, căci şi ea este una din acele sacre creaturi care ştiu totul.

Şi din nou povestea suferă o întrerupere semnificativă. Nu se face nicio aluzie la încercările şi învăţăturile celor şapte ani. Se precizează doar că au fost ani de odihnă şi refacere. Deşi am putea spune că învăţăturile vechii religii a naturii, ce stau la baza poveştii, erau în mod tradiţional ţinute secrete, şi deci nu puteau fi revelate, e aproape sigur că aceasta conţinea alte şapte aspecte, încercări sau episoade, câte unul pentru fiecare an de studiu pe care tânăra fată îl petrece în pădure. Dar, staţi un pic, nimic nu se pierde în psihic, vă aduceţi aminte?

Putem reconstitui tot ce s-a întâmplat în aceşti şapte ani graţie unor mici fragmente provenind din diverse alte surse despre iniţierile femeilor. Iniţierea feminină este un

arhetip, şi chiar dacă un arhetip prezintă multe variaţiuni, nucleul său rămâne neschimbat. Iată, prin urmare, ce ştim despre iniţiere din alte basme şi mituri, scrise şi orale.

Tânăra regină rămâne şapte ani la hanul din pădure, aceasta fiind durata unei etape din viaţa femeii. Numărul şapte corespunde fazelor lunii. El marchează şi alte perioade de timp sacru: cele şapte zile ale creaţiei, cele şapte zile ale săptămânii etc.

Dincolo de aceste semnificaţii mistice, există însă una de o importanţă şi mai mare. Viaţa unei femei este împărţită în perioade de câte şapte ani. Fiecare perioadă corespunde unui anumit ansamblu de experienţe şi învăţături. Aceste perioade pot reprezenta, în sens concret, etape în dezvoltarea unei persoane adulte, dar ele pot fi văzute de asemenea, şi mai cu seamă, ca etape ale dezvoltării spirituale, care nu corespund în mod necesar vârstei cronologice a femeii.

Din cele mai vechi timpuri, viaţa femeii a fost împărţită în etape, legate în marea lor majoritate de modificările ce survin în trupul său. O astfel de secvenţializare a vieţii fizice, spirituale, emoţionale şi creative a femeii este necesară, ca ea să poată anticipa „ce urmează” şi să se pregătească. Iar ceea ce urmează este domeniul Femeii Sălbatice instinctuale. Ea ştie, întotdeauna. De-a lungul timpului, însă, pe măsură ce vechile rituri iniţiatice au fost abandonate, instruirea tinerelor femei de către femeile mai în vârstă în privinţa acestor etape tipic feminine a fost de asemenea ocultată.

Observarea empirică a femeilor, a neliniştii, nostalgiilor, transformărilor şi evoluţiei lor readuce la lumină vechile modele, vechile etape ale vieţii feminine profunde. Fiecărei etape i-am putea da un nume specific, dar toate sunt cicluri de creştere, îmbătrânire, moarte şi renaştere. Cei şapte ani pe care tânăra regină îi petrece în

pădure urmăresc să o familiarizeze cu particularităţile şi structurile acestor etape. Sunt cicluri de câte şapte ani, ce se succed de-a lungul vieţii unei femei. Fiecare cu ritualurile sale, cu sarcinile sale. Depinde numai de noi să le împlinim.

Ele sunt redate aici doar ca metafore ale dezvoltării psihice. Vârstele şi etapele vieţii femeii indică deopotrivă lucrările pe care trebuie să le efectueze şi atitudinile în care trebuie să se statornicească. Dacă, de pildă, potrivit schemei de mai jos, trăim îndeajuns de mult pentru a intra în lumea şi în etapa psihică a fiinţelor de ceaţă, locul unde fiece gând e nou ca ziua de mâine şi vechi precum zorii timpului, vom constata că avem o altă atitudine, un alt mod de a vedea, şi cu acest nou orizont descoperim şi îndeplinim sarcinile pe care le presupune conştientizarea.

Metaforele de mai jos sunt doar fragmente. Dar pe baza acestor metafore, şi pornind de la ceea ce ştim şi intuim despre vechea cunoaştere, putem imagina noi înţelesuri pentru noi însene, numinoase şi în acelaşi timp pline de sens astăzi. Aceste metafore sunt inspirate, într-o manieră destul de liberă, de experienţa şi observarea empirică, de psihologia dezvoltării şi, de asemenea, de fenomenele descrise în miturile creaţiei care, toate, conţin numeroase urme străvechi ale psihologiei umane.

Aceste etape nu trebuie legate inexorabil de vârsta cronologică, pentru că, la optzeci de ani, unele femei sunt, sub aspectul evoluţiei, încă adolescente; alte femei, la patruzeci de ani, sunt deja în lumea psihică a fiinţelor de ceaţă; iar altele, la douăzeci de ani, au tot atât de multe cicatrici ca o femeie foarte, foarte bătrână. Astfel, vârstele corespund nu unei ierarhii, ci conştiinţei femeii şi dezvoltării vieţii sale spirituale. Fiecare vârstă reprezintă o schimbare a atitudinii, o schimbare a sarcinilor, o schimbare a valorilor.

0 – 7 Vârsta trupului şi a visării – socializare, păstrându-se însă imaginaţia

7 – 14 Vârsta separării raţiunii şi imaginaţiei, creându-se totodată o strânsă legătură între ele

14 – 21 Vârsta noului trup – adolescenţa – înflorirea senzualităţii, care rămâne în continuare protejată 21 – 28 Vârsta noii lumi – noua viaţă – explorarea lumilor 28 – 35 Vârsta mamei – deprinderea artei de a se îngriji de sine şi de ceilalţi ca o mamă

35 – 42 Vârsta căutărilor – deprinderea artei de a se îngriji de sine – căutare de sine

42 – 49 Vârsta primei bătrâneţi – aflarea sălaşului îndepărtat – puterea de a insufla curaj celorlalţi

49 – 56 Vârsta lumii subpământene – însuşirea cuvintelor şi ritualurilor 56 – 63 Vârsta alegerii – alegerea propriei lumi şi a lucrării ce urmează a fi înfăptuită

63 – 70 Vârsta vigilenţei – prelucrarea a tot ce s-a învăţat 70 – 77 Vârsta reîntineririi – creşterea înţelepciunii vârstei 77 – 84 Vârsta fiinţelor de ceaţă – descoperirea a ceea ce este mare în ceea ce este mic

84 – 91 Vârsta ţeserii cu firul roşu – înţelegerea ţesăturii vieţii 91 – 98 Vârsta etericului – mai puţin de spus, mai mult de trăit 98 – 105 Vârsta pneumei, a respiraţiei 105 + Vârsta de dincolo de timp

Pentru multe femei, prima jumătate a acestor etape ale cunoaşterii unei femei, să spunem până la patruzeci de ani, revelă în mod clar o evoluţie de la ansamblul autonom de percepţii instinctive din prima copilărie la cunoaşterea corporală a mamei profunde. Dar, în cea de-a doua jumătate, trupul devine aproape exclusiv un instrument de percepţie interioară, iar femeile încep să fie din ce în ce mai subtile.

Pe măsură ce femeia traversează aceste etape, straturile care constituie apărarea, protecţia, densitatea

sa, se subţiază tot mai mult, lăsând să transpară strălucirea sufletului ei. Înaintând în vârstă, dobândim o capacitate uluitoare de a vedea şi simţi mişcările sufletului în interiorul corpului psihic.

Şapte este aşadar numărul iniţierii. În psihologia arhetipală întâlnim multe referiri la simbolul numărului şapte. Una dintre acestea, care mi se pare foarte utilă pentru a le ajuta pe femei să identifice sarcinile ce le aşteaptă şi pentru a stabili în ce loc al pădurii subpământene se găsesc, corespunde facultăţilor atribuite odinioară celor şapte simţuri. Se credea că aceste atribute simbolice aparţin tuturor fiinţelor umane şi constituiau, se pare, o iniţiere în cunoaşterea sufletului prin intermediul metaforelor şi sistemelor corpului.

De pildă, potrivit vechilor învăţături ale indienilor nahua, simţurile reprezintă aspecte ale sufletului, sau ale „corpului sacru interior”, şi ele trebuie exersate şi dezvoltate. Din păcate, spaţiul nu ne permite să intrăm în detalii. Mă voi limita la a spune doar că aceste vechi tradiţii vorbesc despre existenţa a şapte simţuri şi, prin urmare, a şapte domenii ce trebuie dezvoltate: văzul, auzul, gustul, mirosul, pipăitul, vorbirea şi mişcarea33.

Se considera că fiecare simţ s-ar afla sub influenţa unei energii celeste, în termeni mai concreţi şi mai actuali, când discută între ele despre aceste lucruri, femeile le pot descrie, le pot explora, folosind următoarele metafore, venind din aceleaşi ritualuri, pentru a încerca să pătrundă tainele simţurilor: focul animă, pământul ne dă simţul pipăitului, apa ne dă graiul, aerul dă naştere gustului, florile ne dau auzul, ceaţa ne dă vederea, iar vântul de sud, mirosul.

Minusculul vestigiu rămas din vechiul ritual iniţiatic în această parte a poveştii, şi mai cu seamă fraza în care se vorbeşte despre cei „şapte ani”, mă face să cred că etapele

întregii vieţi a unei femei, dar şi aspecte cum ar fi cele şapte simţuri şi celelalte cicluri şi elemente cărora li se atribuie în mod tradiţional numărul şapte, constituiau odinioară obiectul unei atenţii deosebite şi erau incluse în travaliul iniţiatic. Un alt fragment vechi, care mă intrigă enorm, provine de la bătrâna Cratynana, o îndrăgită povestitoare şvabă din marea noastră familie. Ea spunea că, odinioară, femeile obişnuiau să se retragă vreme de mai mulţi ani într-un loc din munţi, tot aşa cum bărbaţii plecau pentru mai mult timp în armată, în slujba regelui.

În această perioadă în care tânăra regină învaţă în inima pădurii, se produce un alt miracol. Mâinile prind a-i creşte la loc, în etape. Sunt mai întâi mâini de prunc. Deducem de aici că înţelegerea ei în privinţa a tot ce s-a întâmplat este la început imitativă, aidoma comportamentului unui prunc. Când mâinile cresc şi devin cele ale unui copil, ea dobândeşte o înţelegere concretă, dar nu absolută, a lucrurilor. Când în cele din urmă devin mâini de femeie, ea ajunge, prin experienţă proprie, la înţelegerea adâncă a drumului metaforic, a drumului sacru pe care l-a parcurs.

Dobândind prin experienţă o înţelegere instinctivă profundă a lucrurilor, ne recăpătăm mâinile. Mâinile feminităţii noastre. Este amuzant uneori să ne observăm atunci când abordăm întâia oară o etapă psihică a individuaţiei noastre, imitând stângace comportamentul pe care am dori să ni-l însuşim. Mai târziu, pe măsură ce progresăm, dobândim propriul nostru limbaj spiritual, propriul nostru chip.

În reprezentaţii şi în şedinţele de psihanaliză, se întâmplă uneori să recurg la o altă versiune literară a poveştii. De data aceasta, tânăra regină se apropie de o fântână şi, aplecându-se să scoată apă, scapă copilul în fântână. Femeia ţipă disperată, apare un spirit şi o

întreabă de ce nu-şi salvează pruncul.

— Pentru că nu am mâini! strigă ea.

— Încearcă! o îndeamnă spiritul.

Şi, îndată ce-şi afundă în apă braţele şi le întinde spre copil, mâinile îi cresc la loc, iar micuţul e salvat.

Este, de asemenea, o puternică metaforă a ideii salvării Sinelui-copil, a Sinelui sufletului, ca el să nu se piardă din nou în inconştient, ca noi să nu uităm cine suntem şi care este sarcina noastră. În acest moment al vieţii noastre, chiar şi persoanele cele mai fermecătoare, muzica cea mai seducătoare, ideile cele mai atrăgătoare pot fi respinse cu uşurinţă, mai ales dacă nu hrănesc legătura femeii cu sălbaticul.

Pentru multe femei, trecerea de la starea în care le fascinează orice idee, orice persoană care bate la uşa lor, la cea în care – impregnate de sensul profund al propriului destin – *Destina* radiază din toată fiinţa lor, reprezintă o transformare cu adevărat miraculoasă. Privind drept înainte, cu palmele orientate spre exterior şi cu auzul Sinelui instinctual intact, femeia păşeşte prin viaţă emanând putere.

În această versiune a poveştii, tânăra regină şi-a desăvârşit lucrarea. De aceea, când are nevoie de ajutorul mâinilor pentru a-şi înţelege şi păstra evoluţia, ele apar instantaneu. Teama de a nu pierde Sinele-copil le regenerează. Recuperarea puterii asupra vieţii sale şi a lucrării sale provoacă uneori o întrerupere temporară a acesteia din urmă, căci femeia nu are deplină încredere în noile-i forţe. Va trebui, poate, să le pună o vreme la încercare pentru a deveni conştientă de extraordinarul lor potenţial.

Adesea trebuie să ne reformulăm ideile potrivit cărora, odată pierdută puterea (mâinile), niciodată nu o vom mai recupera. După toate pierderile şi suferinţele

noastre, constatăm că, întinzând braţele, vom fi răsplătite. Vom prinde copilul, care este atât de preţios pentru noi. Numai aşa femeia simte că în sfârşit are din nou control asupra vieţii sale. Are mâini cu care poate „să vadă” şi să-şi modeleze din nou viaţa. În tot acest timp, forţele intrapsihice au susţinut-o, şi s-a maturizat considerabil. Acum este cu adevărat „în Sinea sa”.

Iată-ne aproape de finalul acestei lungi călătorii. Ne-au mai rămas crescendoul şi încheierea. Dar cum aceasta este o introducere în taina, în arta îndurării, să ne grăbim spre ultima etapă a călătoriei noastre subpământene.

Etapa a şaptea: *Mirii sălbatici*

Când regele se întoarce, el şi mama lui înţeleg că diavolul le-a interceptat şi le-a schimbat mesajele. Regele hotărăşte să se supună unei purificări: nu va mânca, nici nu va bea nimic, şi va merge până la capătul pământului să-şi găsească soţia şi copilul. Peregrinările lui durează şapte ani. Are barba aspră şi încâlcită, ca muşchiul uscat, mâinile îi sunt negre, ochii arşi de soare. În tot acest timp, nu mănâncă şi nu bea nimic, dar o forţă mai presus de el îl ajută să trăiască.

În cele din urmă, ajunge la hanul ţinut de locuitorii pădurii. Acolo, e acoperit cu un văl, adoarme, iar când se trezeşte, o femeie chipeşă şi un copil frumos şedeau lângă el, privindu-l. „Sunt soţia ta, şi acesta este fiul tău”, spune tânăra regină. Regele este gata să o creadă, dar vede că femeia are mâini. „Atâta am îndurat şi atâta grijă le-am purtat, încât – uite! – au crescut la loc”, spune ea. Şi femeia în alb scoate mâinile de argint din cufărul în care erau păstrate ca o comoară. O sărbătoare spirituală are loc acolo, în pădure. Regele, regina şi copilul se întorc apoi la mama regelui şi se celebrează o a doua nuntă.

Aici, femeia care a efectuat această lungă coborâre a reunit patru viguroase puteri spirituale: *animusul* regal,

Sinele-copil, străbuna Mumă Sălbatică şi tânăra iniţiată. Ea a fost spălată şi purificată în mai multe rânduri. Nu o mai conduce dorinţa eului său pentru o viaţă sigură. Această cuaternitate[38] conduce acum psihicul.

Regăsirea din final şi noua nuntă sunt rezultatul suferinţelor şi pribegiei regelui. Dar de ce el, regele lumii subpământene, trebuie să rătăcească? Nu este el regele? Ba da! Adevărul este însă că regii, trebuie şi ei să facă un travaliu psihic, chiar şi regii arhetipali. Întâlnim aici vechea, misterioasa idee potrivit căreia orice schimbare suferită de una dintre forţele psihicului atrage după sine modificarea tuturor celorlalte. Regina nu mai este femeia cu care se cununase, nu mai e un suflet fragil, rătăcitor. Acum e iniţiată; acum ea ştie care sunt atitudinile femeii în orice problemă. A devenit înţeleaptă graţie poveştilor şi poveţelor bătrânei Mame Sălbatice. Acum ea are mâini.

Regele trebuie aşadar să sufere pentru a evolua. Într-un anume sens, rămâne în lumea subpământeană, dar, ca personificare a animusului, reprezintă adaptarea femeii la viaţa socială – el transportă în lumea de sus, în societatea exterioară, ideile esenţiale pe care ea le-a asimilat în călătoria sa. Doar că încă nu s-a pus în pielea ei, şi va trebui să o facă, pentru a transmite lumii ceea ce este şi ceea ce ştie ea.

Când bătrâna Mamă Sălbatică îi spune că a fost înşelat de diavol, este antrenat el însuşi în procesul propriei sale transformări, rătăcind şi căutând, întocmai

---

38 Arhetip universal, expresie a totalităţii. „O cuaternitate are adesea o structură de 3+1, în sensul că una dintre mărimile sale ocupă o poziţie de excepţie şi este de natură diferită faţă de celelalte. (De exemplu, trei dintre simbolurile evangheliştilor sunt animale şi unul este înger.) Când a patra mărime li se alătură celorlalte trei, ia naştere „Unul”, simbolizând totalitatea” – C. G. Jung, Amintiri, vise, reflecţii, consemnate şi editate deAniela Jaffé, Humanitas, 2001, pg. 405 («. trad.).

precum tânăra fată înaintea lui. Nu şi-a pierdut mâinile, dar şi-a pierdut regina şi copilul. De aceea animusul urmează un drum identic cu cel al tinerei fete.

Acest *replay* empatie reorganizează felul de a fi al femeii în lume. A readapta astfel animusul înseamnă a-l iniţia şi a-l integra în lucrarea personală a femeii. Poate că din acest motiv, la iniţierile esenţial feminine de la Eleusis, participau şi aspiranţi de sex masculin. Ei îşi asumau sarcinile şi încercările proprii formării femeilor, pentru a-şi găsi reginele şi copiii lor psihici. Animusul îşi începe propria iniţiere, care durează tot şapte ani. Ceea ce femeia a învăţat, se va reflecta aşadar nu doar în interior, în sufletul ei, ci va rămâne înscris în ea şi va impregna totodată acţiunile sale concrete.

Regele rătăceşte şi el în pădurea iniţierii, şi din nou avem impresia că lipsesc alte şapte episoade – cele şapte etape ale iniţierii animusului. Dar, şi de astă dată, dispunem de fragmente care ne permit să reconstituim întregul. Un prim indiciu este acela că timp de şapte ani regele nu mănâncă nimic, şi totuşi trăieşte. Capacitatea de a rezista fără hrană simbolizează învingerea dorinţelor şi poftelor noastre, pentru a accede la sensul profund, ascuns în spatele lor. Iniţierea regelui urmăreşte o adâncire a înţelegerii apetiturilor, sexuale34 şi de altă natură. El descoperă astfel importanţa şi echilibrul ciclurilor care hrănesc speranţele şi fericirea fiinţei umane.

În plus, el fiind animusul, căutarea lui este orientată şi spre găsirea – cu orice preţ şi în ciuda oricăror impedimente – a femininului deplin iniţiat al psihicului. În al treilea rând, iniţierea în tainele sinelui sălbatic, pe parcursul căreia, timp de şapte ani, regele nu se spală şi îşi asumă natura animală, urmăreşte să-i smulgă straturile de chitină ale excesivei civilizări. Acest animus munceşte serios, pentru a putea să se manifeste şi să acţioneze, în

viaţa de zi cu zi, în armonie cu Sinele sufletesc al femeii proaspăt iniţiate.

Vălul aşezat peste faţa regelui în timpul somnului, pare să fie un alt aspect aparţinând vechilor ritualuri ale misteriilor. Există, în Grecia, o frumoasă sculptură reprezentând un iniţiat acoperit cu văl, ţinându-şi capul înclinat, ca şi cum ar dormi, ar aştepta, ori s-ar odihni35. Înţelegem acum că animusul nu poate acţiona independent de nivelul de cunoaştere al femeii – altfel, ea va fi din nou divizată între ceea simte şi ştie în interior şi modul în care, prin intermediul animusului, se comportă în exterior. De aceea animusul trebuie să rătăcească şi el în natură, în propria sa natură masculină, în pădure.

Să nu ne mire deci că şi fata, şi regele, trebuie să străbată teritoriile psihice unde au loc aceste procese. Ele pot fi asimilate numai acolo, în natura sălbatică, lângă Femeia Sălbatică. Este firesc ca femeia astfel iniţiată să vadă că iubirea ei subpământeană pentru natura sălbatică transpare în viaţa sa de fiecare zi. Psihic vorbind, ea aduce cu sine mireasma focului de lemne. Este firesc să înceapă să se comporte *aici* în acord cu cele învăţate *acolo*.

Dar cel mai uimitor, în această lungă iniţiere, este faptul că femeia care suferă acest proces îşi continuă viaţa ei obişnuită în lumea de sus: iubeşte, naşte copii, îi creşte, se dăruieşte artei, scrie, pictează, găteşte, tricotează, luptă pentru una, pentru alta, îngroapă morţii, îşi îndeplineşte toate sarcinile cotidiene şi, în acelaşi timp, întreprinde această profundă, îndepărtată călătorie.

Femeia, în acele momente, este adesea sfâşiată, trasă în două direcţii opuse, căci i se face brusc dor să se afunde în pădure ca în apa unui râu, să înoate în verdele ei, să urce în vârf de munte şi să stea în bătaia vântului. Este perioada când un ceas interior îi semnalează nevoia imediată a unui cer deasupra capului, a unui copac pe care

să-l strângă în braţe, a unei pietre de care să-şi rezeme obrazul. Cu toate acestea, ea trebuie de asemenea să trăiască în lumea de sus.

Este însă marele ei merit că, oricât de mult ar dori, nu lasă totul şi nu fuge. La urma urmei, tocmai viaţa exterioară exercită asupra ei presiunea necesară pentru a-şi continua lucrarea subpământeană, şi este mai bine să rămână în lume în aceste momente, decât să o abandoneze. Astfel, tensiunea sporeşte, iar tensiunea creează o viaţă preţioasă, profundă, imposibil de obţinut altfel.

Vedem aşadar animusul în plin proces de transformare, pregătindu-se să devină partenerul demn al tinerei femei şi al Sinelui-copil. În final, ei se regăsesc şi se reîntorc la bătrâna mamă – mama care poate îndura orice şi a cărei inteligenţă şi înţelepciune sunt de mare ajutor. Iată-i acum împreună, uniţi prin iubirea lor.

Tentativele forţei demonice de a pune stăpânire pe suflet au eşuat definitiv. Sufletul a fost pus la încercare şi a rezistat. Femeia trece prin acest ciclu o dată la fiecare şapte ani, prima dată abia sesizabil şi, în general, cel puţin o dată, foarte dur, iar apoi într-o manieră mai curând de reamintire sau de reînnoire. Acum, la final, să ne odihnim un pic şi să contemplăm această frumoasă panoramă a iniţierilor şi lucrărilor femeii. Odată parcurs întregul ciclu, putem alege, în orice moment şi din orice motiv, să reluăm oricare dintre aceste lucrări, sau pe toate, pentru a ne reînnoi viaţa. Iată câteva dintre ele:

Să ne părăsim bătrânii părinţi ai psihicului şi să descindem în tărâmuri psihice necunoscute, încredinţându-ne cu totul bunăvoinţei celor întâlniţi în drumul nostru

Să pansăm rănile târgului păgubos, pe care l-am făcut cândva într-un moment al vieţii noastre

Să rătăcim înfometate psihic, încrezătoare că natura

ne va hrăni

Să dăm de Muma Sălbatică şi să ne bucurăm de sprijinul ei

Să intrăm în contact cu animusul ocrotitor din lumea subpământeană

Să vorbim cu psihopompul (magul)

Să contemplăm livezile străvechi (forme de energie) ale femininului

Să incubăm noul sine spiritual, Sinele-copil, şi să-i dăm viaţă

Să acceptăm să fim neînţelese, lipsite mereu de iubire

Să ne umplem de praf, de noroi

Să petrecem şapte ani în ţinutul locuitorilor pădurii, până când copilul ajunge la vârsta raţiunii

Să aşteptăm

Să restaurăm vederea interioară, cunoaşterea interioară, vindecarea interioară a mâinilor

Să mergem mai departe, chiar dacă am pierdut totul, cu excepţia copilului spiritual

Să ne retrasăm şi să ne înţelegem copilăria, adolescenţa şi starea de femeie adultă

Să remodelăm animusul ca forţă sălbatică, naturală; să-l iubim, şi el să ne iubească

Să celebrăm nunta sălbatică în prezenţa bătrânei Mame Sălbatice şi a noului Sine-copil.

Faptul că amândoi, şi fata fără mâini, şi regele, pătimesc de-a lungul celor şapte ani de iniţiere reprezintă elementul comun, care uneşte femininul şi masculinul. Aceasta întăreşte ideea că, în locul antagonismului, poate exista între cele două forţe o iubire profundă, mai ales dacă aceasta se bazează pe căutarea de sine.

Fata fără mâini este o poveste adevărată despre femei adevărate. Şi nu vorbeşte despre o perioadă din

viaţa noastră, ci despre etapele întregii noastre existenţe. Ne arată, în esenţă, că sarcina femeilor este să rătăcească mereu prin pădure. Sufletul şi psihicul nostru sunt astfel înzestrate încât să putem străbate tărâmul subpământean al psihicului, oprindu-ne ici şi colo, ascultând glasul străbunei Mume Sălbatice, hrănindu-ne cu fructele spiritului şi regăsind tot ceea ce iubim şi pe toţi cei dragi.

Să stăm cu Femeia Sălbatică nu e uşor la început. Să ne vindecăm instinctele lezate, să scăpăm de naivitate şi, cu timpul, să descoperim aspectele cele mai profunde ale psihicului şi ale sufletului, să nu pierdem ceea ce am învăţat, să nu ne abatem din drumul nostru, să ne apărăm convingerile… toate acestea necesită o rezistenţă fără margini, o rezistenţă mistică. Ieşind din lumea subpământeană după una din incursiunile noastre acolo, pe dinafară putem părea neschimbate. Înăuntrul nostru, însă, am recuperat un vast teritoriu feminin şi sălbatic. La suprafaţă, încă suntem bune şi blânde, dar sub piele nu mai avem nimic domestic.

CAPITOLUL 15

Umbra: *Canto hondo*, cântecul tainic, profund

Să urmăreşti pe cineva ca umbra lui înseamnă să păşeşti atât de uşor, încât să te strecori neauzit prin pădure, văzând totul, dar fără să fii văzut. Aşa face lupoaica, urmărind ca o umbră pe oricine şi orice trece prin teritoriul său. Este modul ei de a strânge informaţii. Apare, dispare apoi ca un fum şi apare din nou.

Lupoaicele sunt capabile să se mişte cu incredibilă uşurinţă, nefăcând mai mult zgomot decât *Ios angelos tímidos*, cei mai sfioşi dintre îngeri. Mai întâi se retrag şi urmăresc pe furiş pe cel ce le-a atras atenţia. Apoi, brusc, apar undeva înaintea lui, iscodindu-l cu ochi de aur de după un copac. Şi dintr-odată se întorc şi dispar, pentru a reapare, ceva mai târziu, din nou în spatele intrusului. Ca

o umbră.

Femeia Sălbatică le urmăreşte pe femei ca umbra lor, de ani şi ani. Doar ce-o zărim, şi din nou dispare. Apare însă în viaţa noastră atât de des şi sub forme atât de diferite, încât ne simţim împresurate de imaginile ei, de dorinţele ei. Vine la noi în visele noastre şi în poveşti – mai ales în poveştile propriei noastre vieţi –, căci vrea să ştie cine suntem şi dacă suntem pregătite să ne alăturăm ei. Ajunge doar să ne privim umbra, şi vom vedea că nu e umbra bipedă a unui om, ci umbra frumoasă a unei fiinţe libere, a unei creaturi sălbatice.

Suntem destinate a fi rezidente permanente pe teritoriul său, nu doar simple turiste, căci din acea ţară venim; este patria noastră şi patrimoniul nostru. Forţa sălbatică a sufletului-psihicului nostru ne urmăreşte ca o umbră, şi nu fără motiv. Se spunea în evul mediu că, în cursul coborârii, dacă suntem urmăriţi de o forţă puternică, iar aceasta reuşeşte să ne prindă umbra, atunci şi noi devenim o forţă.

Marea forţă sălbatică a propriului nostru suflet vrea să pună laba pe umbra noastră, arătând prin aceasta că suntem ale ei. Îndată ce Femeia Sălbatică ne-a prins umbra, suntem iarăşi noi însene, suntem acasă.

Majoritatea femeilor nu se tem. De fapt, ele caută această reunire. Dacă ar putea în clipa asta să dea de vizuina Femeii Sălbatice, s-ar repezi imediat înăuntru şi i-ar sări fericite în poală. Trebuie doar să li se arate calea cea dreaptă; ea totdeauna duce în adânc, în propria lucrare, în propria viaţă interioară – în jos, prin acest tunel, direct în bârlogul ei.

În copilărie sau la maturitate, am început să căutăm sălbaticul, căci, în timpul vreunei acţiuni mai îndrăzneţe, ni s-a întâmplat să simţim apropierea unei prezenţe sălbatice, ocrotitoare. Poate i-am văzut, în vreun vis,

urmele în zăpada proaspătă. Sau, psihic vorbind, poate am zărit, ici şi colo, câte-o crenguţă ruptă ori câteva pietricele întoarse cu partea lor umedă în sus… şi am ştiut că ceva binecuvântat trecuse pe-acolo, pe drumul nostru. Am simţit, în psihicul nostru, un suflu familiar, venit de departe, am simţit pământul cutremurându-se şi, instinctiv, am ştiut că ceva puternic, cineva important, o libertate sălbatică, se pusese în mişcare înăuntrul nostru.

N-am putut să-i întoarcem spatele. I-am însoţit mişcările şi am învăţat astfel din ce în ce mai bine a sări, a alerga, a urmări precum o umbră tot ce traversa teritoriul nostru psihic. Am început să o urmărim pe Femeia Sălbatică precum o umbră, iar ea, iubitoare, făcea la fel. Urla, şi am încercat să-i răspundem, înainte de a ne aminti limba ei, înainte chiar de a şti măcar cui vorbeam. Iar ea ne aştepta şi ne încuraja. Acesta-i miracolul naturii sălbatice şi instinctuale din noi. Fără să avem o cunoaştere deplină, am ştiut. Fără să o vedem, am înţeles că o forţă miraculoasă, o forţă iubitoare exista dincolo de hotarele eului.

În copilărie, Opal Whitely scria aceste cuvinte despre reconcilierea cu puterea sălbaticului:

În prag de seară, astăzi, am dus fetiţa oarbă în pădurea deasă unde umbrele dansează şi întunericu-i stăpân.

Şi-am mers cu ea – nspre-o umbră ce înspre noi venea, iar umbra i-a atins obrazul cu degetele-i moi de catifea.

Acum s-a-ndrâgostit şi ea de umbre, ea care odinioară atâta se temea.

Toate acele lucruri pe care femeile le-au pierdut de-a lungul secolelor le putem găsi din nou, urmărindu-le umbrele. Şi putem să-i aprindem o lumânare Sfintei Fecioare de Guadalupe, căci toate aceste comori, pierdute

sau furate, încă mai aruncă umbre în visele noastre nocturne, în reveriile noastre diurne, în poveştile foarte vechi, în poezie, în orice moment de inspiraţie. Femeile din lumea întreagă – mama voastră, mama mea, şi voi, şi eu, surorile, prietenele, fiicele noastre, toate triburile de femei pe care încă nu le cunoaştem – noi, fiecare dintre noi, visăm ceea ce s-a pierdut, visăm ceea ce trebuie să iasă la suprafaţă din inconştient. Noi toate visăm aceleaşi vise. Niciodată nu rămânem fără hartă. Niciodată nu suntem despărţite. Noi suntem unite prin visele noastre.

Visele au rol compensator. Sunt o oglindă a inconştientului profund, reflectând, în principal, ceea ce s-a pierdut şi ceea ce este necesar pentru a corecta, pentru a restabili echilibrul. În vise, inconştientul produce constant imagini călăuzitoare. Astfel, aidoma legendarului continent pierdut, tărâmul sălbatic al viselor se înalţă din trupurile noastre adormite, învăluit în aburi, fluid, creând o patrie protectoare pentru noi toate. Este continentul cunoaşterii noastre, continentul Sinelui nostru.

Şi iată ce visăm: visăm arhetipul Femeii Sălbatice, visăm să fim din nou una cu ea. În fiecare zi, ne naştem, renaştem din acest vis, creăm de-a lungul întregii zile prin energia lui. Ne naştem şi renaştem, noapte de noapte, din acelaşi vis sălbatic, revenind în zori cu un fir aspru de păr în mână, cu picioarele înnegrite de pământul ud şi părul mirosind a mare, a pădure sau a foc de lemne.

Părăsim acel pământ pentru a ne relua hainele noastre de zi, viaţa noastră diurnă. Ne întoarcem din acel tărâm sălbatic pentru a ne aşeza în faţa calculatorului, a cuptorului, a cărţilor, a profesorilor, a clienţilor. Profesiunea noastră, viaţa noastră de familie, arta noastră, opera mâinilor şi inimilor noastre, deciziile sau proiectele noastre, opiniile noastre politice, educaţia noastră, libertăţile, drepturile şi responsabilităţile noastre, toate se

pătrund de suflul lumii sălbatice. Femininul sălbatic trebuie susţinut în toate universurile, dar, mai cu seamă, el însuşi *susţine* toate universurile.

Trebuie să recunoaştem. Noi, femeile, ne construim o patrie, fiecare cu bucăţica ei de pământ, plăsmuită după o noapte de vise sau după o zi de muncă. Şi, puţin câte puţin, extindem acest teritoriu în cercuri tot mai ample. Într-o zi, el va forma un unic pământ, renăscut din moarte, *Mundo de la Madre*, o patrie psihică, coexistând cu toate celelalte lumi în condiţii de egalitate. Este o lume făcută din vieţile noastre, din plânsul nostru, din râsul nostru, din oasele noastre. Este o lume care merită să fie creată şi în care merită să trăim, o lume în care predomină o bună sănătate mentală sălbatică.

Cuvântul „reclamaţie” ne duce cu gândul la plângeri sau proteste, acesta fiind sensul său actual. El derivă însă din termenul *réclaimer* din franceza veche, care înseamnă „a chema înapoi şoimul care a fost lăsat să zboare”. Aşadar, a face să revină ceva aparţinând lumii sălbatice atunci când e chemat şi, în acest sens, termenul este pentru noi cum nu se poate mai potrivit. Folosim glasul minţii, al vieţii, al sufletului pentru a aduce înapoi intuiţia, imaginaţia, pentru a o invoca pe Femeia Sălbatică. Şi ea apare.

Femeile nu se pot sustrage acestei obligaţii. Dacă lucrurile trebuie să se schimbe, noi suntem schimbarea. *La Que Sabe*, Cea care ştie, este în noi. Dacă sunt necesare schimbări interioare, fiecare femeie va trebui să o înfăptuiască pe a sa. Dacă sunt necesare schimbări la nivel mondial, noi, femeile, avem propriile noastre mijloace de a contribui la realizarea lor. Femeia Sălbatică ne şopteşte cuvintele, metodele la care să recurgem, iar noi o urmăm. A fugit, s-a oprit, a aşteptat să vadă dacă o ajungem din urmă. Are multe să ne arate.

Dacă sunteţi aşadar pe punctul de a evada, riscând, îndrăznind să încălcaţi interdicţii, scormoniţi adânc şi dezgropaţi cât mai multe oase, fructificând aspectele naturale şi sălbatice ale femeilor, ale vieţii, ale bărbaţilor, ale copiilor, ale pământului. Sluj iţi-vă de iubirea voastră, de bunele voastre instincte, pentru a şti când să mârâiţi, când să atacaţi, când să lgviţi, când să distrugeţi, când să vă retrageţi, când să urlaţi până în zori. Pentru a trăi cât mai aproape posibil de sălbaticul numinos, femeia trebuie să scuture mai des din cap, să aibă mai mult fler, să fie mai creativă, mai expansivă, să-şi ofere mai multe momente de solitudine, să stea mai des în compania femeilor, să ducă o viaţă mai

naturală, să-şi afunde mai mult mâinile în pământ, să ardă mai mult, să ştie să gătească mai bine idei şi cuvinte. Trebuie să se recunoască încă mai mult ca soră a celorlalte femei, să semene mai mult, să-şi apere mai mult rădăcinile, să fie mai înţelegătoare faţă de bărbaţi, să-şi revoluţioneze şi mai mult anturajul, să iubească mai mult poezia, să descrie mai mult gesturile şi faptele femininului sălbatic. Să mârâie mai mult, precum lupii. Dar, mai ales, are nevoie de cât mai mult *canto hondo*, cântec tainic, profund.

Trebuie să-şi scuture blana, să străbată vechile cărări, să-şi manifeste cunoaşterea instinctuală. Noi toate putem afirma apartenenţa noastră la vechiul clan al cicatricilor; putem purta cu mândrie cicatricile luptelor noastre, putem să ne scriem secretele pe pereţi, să refuzăm să ne fie ruşine, să arătăm calea de ieşire. Să nu ne irosim în furie. Dimpotrivă, s-o lăsăm să ne sporească puterea. Şi, mai presus de orice, să fim deştepte şi să ne folosim inteligenţa noastră feminină.

Să nu uităm că lucrurile cele mai bune nu pot şi nu trebuie să rămână ascunse. Meditaţia, educaţia, analiza viselor, toate cunoştinţele nu au nicio valoare dacă sunt păstrate doar pentru sine sau pentru un mic cerc de apropiaţi. Ieşiţi deci, ieşiţi la lumină, oriunde v-aţi afla. Lăsaţi urme adânci – puteţi să o faceţi. Fiţi bătrâna din balansoar care leagănă ideea până devine din nou tânără. Fiţi femeia curajoasă şi răbdătoare din *Ursul cu luna în piept*, care învaţă să vadă dincolo de iluzii. Nu vă pierdeţi vremea aprinzând chibrituri şi fantezii, ca fetiţa cu chibrituri.

Rezistaţi până-i găsiţi pe cei asemenea vouă, precum răţuşca cea urâtă. Curăţaţi râul creativităţii pentru ca *Llorona* să poată găsi ceea ce-i aparţine. Ca şi fata fără mâini, lăsaţi inima răbdătoare să vă călăuzească prin pădure. Adunaţi, precum *Loba*, oasele valorilor pierdute şi cântaţi pentru a le readuce la viaţă. Iertaţi cât puteţi de mult, uitaţi un pic şi creaţi mult. Ce faceţi voi astăzi va avea o influenţă asupra urmaşelor voastre. Fiicele fiicelor fiicelor voastre îşi vor aminti poate de voi şi, mai cu seamă, vă vor călca pe urme.

Sunt multe moduri de a trăi în armonie cu natura instinctuală, iar răspunsurile la întrebările noastre cele mai profunde se schimbă pe măsură ce noi ne schimbăm, şi pe măsură ce lumea se schimbă, astfel că nu se poate spune: „Faceţi asta şi asta, exact în această ordine, şi totul va fi bine”. Dar toată viaţa, de când cunosc lupii, am căutat să înţeleg cum reuşesc ei să trăiască mai tot timpul într-o aşa armonie. De aceea, în scopuri total pacifiste, vă recomand să începeţi chiar acum cu oricare din punctele listei de mai jos. Acelora care luptă le-ar fi de cel mai mare folos să înceapă cu punctul 10.

Regulile generale de viaţă ale lupilor

1. Să mănânci

2. Să te odihneşti
3. Să hoinăreşti din când în când
4. Să fii leal
5. Să iubeşti copiii
6. Să te hârjoneşti sub clar de lună
7. Să-ţi ascuţi auzul
8. Să ai grijă de oase
9. Să te drăgăleşti
10. Să urli cât mai des

CAPITOLUL 16 Geana lupului

De nu mergi în pădure, nimic nu se va întâmpla şi niciodată nu va începe viaţa ta.

— Nu te duce în pădure, nu te duce! spuseră ei.

— De ce? întrebă ea. De ce să nu merg în seara asta în pădure?

— Acolo trăieşte un lup mare, care mănâncă oameni ca tine. Nu te duce în pădure! Nu te duce! vorbim serios.

Bineînţeles, ea s-a dus... Şi, fireşte, în pădure s-a întâlnit cu lupul, aşa cum i-au zis.

— Ai văzut? Şi doar ţi-am spus!... îi strigară toţi într-un glas.

— Bine, dar e viaţa mea, cretinilor! nu o poveste, replică ea. Trebuie să mă întâlnesc cu lupul. Altfel, niciodată nu va putea să înceapă viaţa mea.

Însă lupul pe care ea l-a întâlnit căzuse într-o capcană. îşi prinsese laba într-o cursă.

— Ajută-mă, ajută-mă!... Auuu, auu, auu!... se tânguia lupul. Ajută-mă, te rog, ajută-mă, şi te voi răsplăti cum se cuvine, mai zise el, căci aşa fac lupii în astfel de poveşti.

— De unde ştiu eu că n-o să-mi faci niciun rău? întrebă ea, pentru că asta era datoria ei: să pună întrebări. De unde ştiu că n-o să mă mănânci şi n-or să mai rămână din mine decât oasele?

— Ce întrebare fără rost... Trebuie să mă crezi pe

cuvânt! Şi lupul începu iarăşi să urle şi să se vaite:

Auuu, auu, auu!

O singură întrebare merită să fie pusă, fată bună.

Uuundeee eee suuufleeetuuul…?

— Bine, lupule, fie! Uite!… şi deschise capcana.

Lupul îşi trase laba, iar ea o obloji cu ierburi de leac.

— Mulţumesc, fată bună! Mulţumesc! grăi lupul, răsuflând uşurat. Cum ea citise însă cam prea multe poveşti din acelea pe care n-ar fi trebuit să le citească, îi strigă:

— Şi-acum, hai omoară-mă, să isprăvim odată!

Dar nu s-a întâmplat aşa. Lupul a întins laba şi a pus-o pe umărul ei:

— Eu sunt un lup din alt timp, din alt loc… zise el. îşi smulse apoi o geană şi-i spuse:

— Ia geana aceasta. Foloseşte-o şi o să fii înţeleaptă. De azi înainte o să ştii cine-i bun şi cine nu. Priveşte prin ochii mei şi o să vezi limpede.

Mi-ai salvat viaţa şi, drept răsplată, am să te fac să trăieşti cum niciodată până acum nu ai trăit.

Aminteşte-ţi, fată bună, doar o singură întrebare merită să fie pusă:

Uuundeee eee suuufleeetuuul…?

Şi fata se întoarse în sat, fericită că scăpase cu viaţă.

Iar acum, când ei îi spuneau „Rămâi aici şi fii nevasta mea" sau „Fă ce-ţi spun eu" sau „Spune ce vreau eu să spui şi, mai ales, să n-ai nicio părere", ducea geana lupului la ochi şi vedea prin ea adevăratele lor gânduri, pe care înainte nu le văzuse.

Atunci când măcelarul puse carnea pe cântar, văzu că o cântărise împreună cu degetul lui.

Iar când iubitul său îi spuse „Eu sunt omul ideal pentru tine", văzu că nu era chiar aşa.

Şi astfel se salvă, nu chiar de toate nenorocirile, dar

de mare parte din ele.

Şi asta nu-i tot. Nu numai că putea să vadă viclenia şi cruzimea, dar inima ei deveni infinit de mare, căci se uita la fiecare şi-l cântărea graţie darului lupului pe care-l salvase ea.

Şi-i văzu pe cei cu adevărat buni şi de ei se apropie; *îşi găsi bărbatul inimii sale şi lângă el rămase toată viaţa*; *îi deosebi pe cei curajoşi şi merse spre ei*; *îi recunoscu pe cei loiali şi se alătură lor*; *văzu dedesubtul furiei neînţelegerea şi se grăbi s-o risipească*; *văzu iubirea în ochii celor timizi şi le-ntinse mâna*; *văzu suferinţa pe buzele încleştate şi încercă să le smulgă un zâmbet*; *văzu nevoile celui tăcut şi vorbi în numele lui*; *văzu credinţa licărind în sufletul femeii care spunea că nu mai crede în nimic, şi o reaprinse de la flacăra credinţei ei*.

Văzu totul prin geana lupului, tot ce era adevăr şi tot ce era minciună, tot ce îmbogăţea viaţa, şi tot ce împuţina viaţa, tot ce se putea vedea numai prin ochii celui ce cântăreşte inima cu inima, nu doar cu mintea.

A înţeles atunci cât de adevărate erau vorbele acelea care spuneau că lupul ar fi cea mai înţeleaptă fiinţă. Ascultaţi atent, şi-o să vedeţi că lupul, când urlă, pune întotdeauna întrebarea cea mai importantă. Nu unde va găsi hrană, nu unde va da următoarea luptă, nici unde va fi următorul dans, *ci întrebarea cea mai importantă, pentru a pătrunde miezul lucrurilor şi a cântări valoarea a tot ce-i viu*.

Uuundeee eee suuufleeetuuul…?

Uuundeee eee suuufleeetuuul…?

Unde e sufletul?

Unde e sufletul?

Du-te în pădure, du-te.

De nu mergi în pădure, nimic nu se va întâmpla şi niciodată nu va începe viaţa ta.

Du-te în pădure, du-te.
Du-te în pădure, du-te.
Du-te în pădure, du-te.

(Fragment din *The Wolfs Eyelash*, poem în proză de C.P. Estés, 1970, din volumul *Rowing Songs for the Night Sea Journey, Contemporary Chants*.)

POSTFAŢĂ

Povestea ca medicament

Voi încerca acum să vă expun, în linii mari, *ethosul* poveştii potrivit tradiţiilor etnice ale familiei mele, în care îşi au rădăcinile poveştile mele şi poezia mea. Am să vă vorbesc puţin şi despre modul în care folosesc *las palabras*, cuvintele, şi *los cuentos*, poveştile, pentru a hrăni sufletul.

Pentru mine, *historias que son medicina*, poveştile sunt un medicament, un remediu.

„… întotdeauna când se spune o poveste, se face noapte. Oricare ar fi anotimpul, ora sau locul, îndată ce povestea prinde a se depăna, un cer plin de stele şi o lună argintie se preling încet de sub streşini şi plutesc lin peste capetele celor ce ascultă. Când povestea se apropie de sfârşit, încăperea este uneori inundată de lumina trandafirie a zorilor, dacă nu mai rămâne cumva vreun licăr de stea, sau poate câţiva nori destrămându-se dintr-un cer de furtună. Dar orice-ar fi să rămână, acesta va fi darul cu care vom lucra, darul de suflet ziditor1”.

Munca mea în humusul poveştilor se datorează nu doar formaţiei mele de psihanalist, dar şi faptului de a fi crescut în sânul unei familii care mi-a lăsat o moştenire profund etnică. Ai mei nu erau ştiutori de carte. Şi cu toate că nu ştiau să scrie, nici să citească, sau o făceau cu mare greutate, aveau o anumită înţelepciune, de multe ori ignorată de cultura modernă.

Încă am mai prins, în copilărie şi adolescenţă, acele

vremuri când, în timpul unui prânz, al unei nunţi sau al unui priveghi, se spuneau poveşti sau glume, se cânta, se dansa. Însă mare parte din ceea ce port în mine, din ceea ce povestesc în forma sa brută sau transpusă în versiuni literare, am primit-o, nu stând ceremonios în cerc, ci printr-o muncă anevoioasă, necesitând multă dăruire şi concentrare.

În opinia mea, povestea este fructul unui considerabil efort intelectual, spiritual, familial, fizic şi integral. Ea nu se naşte uşor. Povestea nu se culege ca o floare şi nici nu se studiază în „timpul liber”. Esenţa ei nu se poate naşte, nici păstra în condiţii de seră; ea nu poate creşte într-o minte al cărei entuziasm nu este însoţit de un angajament total, nu poate trăi în medii sociabile, dar goale de sens. O poveste nu poate fi „studiată”. Ea se învaţă prin asimilare, trăind în preajma ei, alături de cei care o cunosc, o trăiesc şi o transmit, mai degrabă prin sarcinile vieţii cotidiene, decât în momentele evident ceremoniale.

Povestea, ca remediu vindecător, nu trăieşte în neant2. Ea nu poate exista desprinsă de sursa ei spirituală. Şi nu ne putem folosi de ea ca de un produs gata preparat. Dacă vrem să fim cinstiţi cu povestea, trebuie să trăim realmente înăuntrul ei. Faptul de a fi crescut în ea, îi conferă poveştii o strălucire aparte.

În tradiţiile cele mai vechi ale familiei mele, tradiţii ale căror origini se pierd în negura timpului, momentul potrivit pentru a spune o poveste, alegerea poveştilor, a cuvintelor folosite, intonaţia, începuturile şi sfârşiturile, desfăşurarea textului şi, mai ales, *intenţia* din spatele fiecărei poveşti, toate acestea sunt de cele mai multe ori dictate de o profundă sensibilitate interioară, şi nu de un impuls exterior sau de o „ocazie de moment”.

Unele tradiţii specifică în ce moment poate fi spusă o poveste. Astfel, potrivit tradiţiei prietenilor mei din

diferitele triburi ale indienilor pueblo, poveştile coiotului sunt păstrate pentru anotimpul iernii. *Comadres* şi rudele mele din sudul Mexicului, spun poveşti despre „marele vânt din est” doar primăvara. În familia mea adoptivă, anumite poveşti, provenind din Europa de est, se spun numai toamna, după seceriş. În familia mea de sânge, poveştile despre *Dia* de los *muertos*, încep în mod tradiţional odată cu sosirea iernii şi continuă până la venirea primăverii.

În vechile ritualuri de vindecare integrală, înrudite cu *curânderismo* şi *mesemondók*, toate detaliile se stabilesc conform tradiţiei: când să spui o poveste, care şi cui, în ce formă şi cât de lungă să fie, cu ce cuvinte şi în ce circumstanţe. Pentru a determina remediul potrivit, avem grijă să luăm în considerare momentul, locul, starea sănătăţii persoanei, cerinţele vieţii sale interioare şi exterioare şi o serie întreagă de alţi factori importanţi. În spatele ritualurilor noastre ancestrale, există în mod esenţial un spirit sacru şi integru, iar noi spunem poveştile numai atunci când suntem chemaţi de pactul lor cu noi, şi nu altfel3.

În utilizarea terapeutică a poveştilor, precum şi în cadrul unei formări psihanalitice serioase sau în alte metode de vindecare, predate şi supravegheate riguros, suntem învăţaţi cu foarte mare atenţie ce şi când să facem, dar mai ales *ce să nu facem*. Acest aspect, mai mult decât orice altceva, este cel ce deosebeşte povestea ca divertisment – formă perfect valabilă în sine – de povestea ca medicament.

Cultura mea „cea mai străveche”, deşi aruncă o punte spre lumea modernă, are la temelia sa un sistem de transmitere imemorial, prin care un povestitor transmite poveştile şi cunoaşterea remediului, pe care acestea îl conţin, uneia sau mai multor persoane – *las semillas*,

seminţele. „Seminţele” sunt oameni care „au un dar înnăscut”. Într-înşii îşi pun bătrânii speranţele. Ei sunt viitorii custozi ai poveştilor. Cei înzestraţi cu acest talent sunt uşor de recunoscut. Mai mulţi bătrâni se învoiesc să-i însoţească, să le ofere ajutor şi protecţie în timpul uceniciei lor.

Fericiţii aleşi vor întreprinde, cu mari eforturi, o muncă riguroasă, ce va dura ani mulţi. Ei vor învăţa să ducă mai departe tradiţia, aşa cum au învăţat-o, cu toate preparativele, binecuvântările şi îndemnurile adecvate, cu intuiţia, etica şi atitudinile esenţiale, care constituie ansamblul artei vindecării, potrivit exigenţelor sale – şi nu ale lor – potrivit iniţierilor sale, potrivit regulilor sale.

Această formă de instruire nu poate fi modernizată şi nici nu i se poate reduce durata. Ea nu se realizează în câteva weekend-uri sau în câţiva ani. Iar faptul că necesită mult, foarte mult timp, are raţiuni bine întemeiate: această lucrare nu trebuie să fie bagatelizată, modificată sau greşit aplicată, cum se întâmplă frecvent atunci când nu se află pe mâini bune, când e folosită în scopuri rele sau cu cele mai bune intenţii, dar de către oameni ignoranţi4. De aici nu poate ieşi nimic bun.

Alegerea „seminţelor” este un proces misterios, imposibil de definit – dar nu şi de către cei care îl cunosc bine – pentru că nu se bazează pe un ansamblu de reguli, nici pe imaginaţie, ci pe o relaţie de ani de zile, faţă în faţă, a unui om cu un alt om. Bătrânul îl alege pe tânăr… Unul îl alege pe celălalt. Uneori îl caută… Dar, cel mai adesea, amândoi dau nas în nas şi se recunosc imediat, de parcă s-ar şti dintotdeauna. Nu pentru că îşi doresc să fie aşa, ci pentru că aşa este.

Într-o familie, acest talent se reperează din copilărie. Bătrânii hărăziţi cu darul povestirii privesc atent în jur, căutându-l pe cel care este „sân piei”, fără piele, cel care

simte intens şi profund, şi care poate vedea viaţa în ansamblu, dar şi în cele mai mici detalii ale ei. Ei îi caută, ca şi mine, care mă apropii de cincizeci de ani, pe cei ce au ajuns la o anume sensibilitate, pentru faptul de a fi trăit, zeci de ani sau întreaga viaţă, într-o ascultare atentă.

Ucenicia acestor *curânderas*, *cantadoras y cuentistas* este foarte asemănătoare, pentru că, în tradiţia mea, se consideră că poveştile sunt scrise ca un *tatuaje del destino*, ca un tatuaj delicat pe pielea sufletului celui care le-a trăit.

Darul vindecării, se crede, vine din citirea acestor fine înscrisuri şi dezvoltarea celor aflate acolo. Povestea, una din cele cinci componente ale disciplinei terapeutice, este destinul celui ce poartă în el atare scriitură. Nu toţi au această pecete, dar cei ce o deţin, au deja viitorul înscris în ei. Aceste fiinţe sunt numite *Las únicas*, cele care sunt unice în felul lor5.

Aşadar, una din primele întrebări pe care le punem când întâlnim un povestitor-vindecător este: „*Quienes son tuş familiares*? *Quienes son tuş padres*?" „Cine sunt ai tăi?" Altfel spus, din ce familie de vindecători te tragi? Asta nu înseamnă ce şcoală a frecventat, ce cursuri a urmat sau la ce ateliere a participat, ci, literalmente, din ce familie spirituală descinde. Ca întotdeauna, noi suntem în căutarea autenticităţii, a cunoaşterii, mai degrabă decât a agerimii intelectuale, a unei neclintite devoţiuni religioase, indisolubil asociate vieţii de fiecare zi, a unui comportament modest şi delicat, propriu oricărei persoane care are cunoştinţă de acel Izvor al tămăduirii6.

În tradiţia *cantadoras-cuentistas*, există părinţi şi bunici (şi uneori *madrinas y padrinos*, naşi) ai unei poveşti. Este vorba de persoana care v-a spus povestea, care v-a ajutat să-i pătrundeţi sensul, să-i înţelegeţi puterea, care v-a dăruit-o (mama sau tatăl poveştii), precum şi de cea care

a învăţat-o pe cea care v-a învăţat pe voi (*abuelo o abuela*, bunicul sau bunica poveştii). Şi aşa trebuie să fie.

Este absolut esenţial să primeşti în mod explicit permisiunea de a spune o poveste a unei alte persoane şi, de asemenea, să crezi în ea, dacă această permisiune ţi-a fost acordată, căci astfel se păstrează cordonul ombilical genealogic; noi suntem la un capăt, iar placenta care dă viaţă, la celălalt. E un semn de respect şi, am putea spune, chiar o dovadă de bună purtare din partea celui ce a fost crescut aşa cum trebuie în tradiţia poveştilor, să ceară şi să primească permisiunea7, să nu-şi însuşească o operă ce nu i-a fost oferită, să respecte creaţia altora, căci lucrarea lor încorporează în ea munca şi viaţa lor. O poveste nu e doar o poveste. În sensul său cel mai adânc, cel mai adevărat, povestea este viaţa cuiva. Numenul vieţii sale şi cunoaşterea directă a poveştilor, al căror depozitar este, sunt cele ce fac din poveste un „medicament”.

Naşii poveştii sunt cei care, dăruind povestea, o însoţesc cu o binecuvântare. Uneori, expunerea întregii genealogii a poveştii, mai înainte de a începe povestea propriu-zisă, ia foarte mult timp. Această listă, în care sunt pomenite mama poveştii, bunica poveştii etc., nu devine un preambul lung şi plictisitor, el fiind condimentat la rându-i cu mici poveşti. Ca şi cum povestea mai lungă care urmează ar fi felul doi al unui festin.

În toate tradiţiile narative şi curative autentice pe care le cunosc, istorisirea poveştii începe prin menţionarea conţinuturilor psihice colective şi individuale. Procesul acesta necesită mult timp şi energie, atât intelectuală, cât şi spirituală; nu e o sarcină uşoară. Deşi există *intercambios de cuentos*, schimburi de poveşti, când doi oameni care se cunosc foarte bine îşi dăruiesc reciproc poveştile lor, acest lucru se întâmplă pentru că ei au dezvoltat de-a lungul timpului, dacă nu era cumva

înnăscută, o relaţie de rudenie. Şi aşa trebuie să fie.

Chiar dacă unii folosesc poveştile doar pentru a distra, şi în ciuda faptului că televiziunea, în particular, se serveşte mult prea des de poveşti ce ilustrează necroza vieţii, poveştile sunt, în sensul cel mai vechi, o artă a vindecării. Unii sunt chemaţi să practice această artă curativă, iar cei mai buni, cred eu, sunt cei ce au intrat în albia poveştii şi au găsit, adânc în ei înşişi, părţile sale corespondente… Ei au stat mult timp în preajma mentorului lor, au fost multă vreme discipoli şi au primit o învăţătură spirituală pe care au perfecţionat-o îndelung. Oameni ca aceştia se recunosc imediat, prin simpla lor prezenţă.

Lucrând cu poveştile, manevrăm o energie arhetipală comparabilă metaforic energiei electrice. Această energie arhetipală poate să însufleţească, să ilumineze, dar, utilizată într-un loc nepotrivit, într-un moment nepotrivit, într-o cantitate nepotrivită, printr-o poveste nepotrivită, de către un povestitor nepotrivit sau insuficient pregătit, ori de către o persoană care ştie cât de cât ce trebuie să facă, dar nu şi ce nu trebuie să facă8, poate produce, ca orice medicament, efecte nedorite. Uneori, culegătorii de poveşti, nu ştiu ce fac atunci când solicită o poveste de o asemenea importanţă, sau când încearcă să o folosească fără să fi primit mai întâi binecuvântarea.

Arhetipurile ne transformă. Arhetipul infuzează o integritate şi o rezistenţă considerabile. Dacă povestitorul nu suferă nicio transformare, înseamnă atunci că nu a avut încredere, că nu a avut un contact real cu arhetipul, că nu a fost o transmitere, ci doar o repovestire mecanică sau o punere în prim plan a propriei sale persoane. Cine transmite o poveste, îşi asumă o uriaşă responsabilitate. Dacă ar fi să fac o descriere exhaustivă a proceselor curative în care una din componentele utilizate este

povestea, aş umple volume întregi. Dar aici, în acest spaţiu limitat, voi spune doar ce este cel mai important: trebuie să ne încredinţăm că oamenii sunt total conectaţi la electricitatea poveştilor ai căror depozitari şi povestitori sunt.

În cazul celor mai buni povestitori-vindecători pe care îi cunosc, şi am avut norocul să cunosc mulţi, poveştile cresc din viaţa lor, aşa cum creşte copacul din rădăcini. Poveştile i-au crescut şi i-au făcut să fie ceea ce sunt. Diferenţa se vede. Ştim când cineva „a crescut" o poveste în glumă şi când într-adevăr povestea este cea care l-a crescut. Acest ultim principiu stă la temelia tradiţiilor integrale.

Uneori, o persoană străină se întâmplă să-mi ceară una dintre poveştile pe care le-am readus la lumină, le-am modelat şi le-am purtat în mine ani de zile. Ca păstrătoare a acestor poveşti, ce mi-au fost încredinţate în baza promisiunilor făcute şi a promisiunilor respectate, nu pot să le despart de cuvintele şi riturile ce le însoţesc, mai ales cele care au crescut şi s-au hrănit din rădăcinile familiei. Nu este o opţiune dictată de un plan anume, ci o problemă de suflet. Relaţia şi afinitatea sunt totul.

Raportul maestru-ucenic creează acea atmosferă plină de grijă, care îmi permite să-mi ajut elevii să caute şi să dezvolte poveştile care îi vor accepta, care vor radia din ei, nu doar vor străluci la suprafaţa fiinţei lor ca o bijuterie ieftină. Căile sunt multe şi felurite. Sunt şi câteva mai uşoare, însă nu ştiu nicio cale uşoară care să fie şi onestă. Mult mai numeroase sunt cele întortocheate şi dificile, dar sunt cinstite şi merită din plin efortul.

Arta curativă pe care cineva o poate practica folosind poveştile ca remediu, depinde în întregime de cât din sine însuşi este dispus să sacrifice, iar când vorbesc de sacrificiu, mă refer la toate nuanţele acestui cuvânt.

Sacrificiul nu este o suferinţă la alegere, nicio „suferinţă convenabilă”, a cărei limită este stabilită de „jertfitor”. Sacrificiul nu este o luptă şi nicio neplăcere majoră. E ca şi cum am „intra într-un infern pe care nu noi l-am creat” şi din care ne întoarcem complet purificaţi, perfect recentraţi şi întru totul devotaţi. Nici mai mult, nici mai puţin.

În familia mea se spune că păstrătorul poveştilor va cere o plată, adică are să vă impună un anume fel de viaţă, o disciplină zilnică şi mulţi ani de studiu – dar nu un studiu făcut aşa, în dorul lelii, cum îi place eului, ci unul riguros, care respectă anumite canoane. Nu voi sublinia niciodată îndeajuns importanţa acestui lucru.

În tradiţia *cuentistas*, precum şi în tradiţia *mesemondók* – tradiţiile narative ale familiei mele, pe care le-am învăţat în copilărie şi apoi le-am utilizat – există aşa-numitul *Invitado*, „oaspetele”, adică scaunul gol, prezent într-un fel sau altul la fiecare şedinţă. Uneori, în timpul povestirii, sufletul unuia sau mai multor ascultători vine şi se aşază acolo, pentru că el are o nevoie specială. Şi chiar dacă am pregătit cu multă grijă materialul pentru întreaga seară, uneori modific naraţiunea pentru a împăca, pentru a vindeca acest spirit care ocupă scaunul gol, sau pentru a mă juca cu el. „Oaspetele” exprimă nevoile tuturor.

Le spun oamenilor să extragă poveştile din viaţa lor şi îmi încurajez *mai cu seamă* elevii în această căutare a poveştilor aparţinând patrimoniului lor, căci dacă mereu vom recurge, să zicem, la traducerile poveştilor fraţilor Grimm, poveştile patrimoniului nostru personal – îndată ce ne vor muri bătrânii – vor fi pierdute pentru totdeauna. Îi susţin cu tărie pe cei ce caută aceste poveşti, le păstrează şi le salvează de la moartea prin neglijare. Fireşte, oriunde pe faţa pământului, coloana vertebrală a structurilor curative şi spirituale o constituie bătrânii.

Întoarceţi-vă către voi înşivă, către viaţa voastră,

către familia voastră. Nu întâmplător marii vindecători şi marii scriitori dau şi ei acelaşi sfat. Priviţi *realitatea* vieţii voastre. Genul de poveşti pe care le găsiţi acolo nu le veţi întâlni niciodată în cărţi. Ele provin din experienţe personale.

Extragerea poveştilor din mina propriei noastre vieţi, din viaţa celor dragi şi din lumea modernă, în măsura în care ea este legată de viaţa noastră, presupune suferinţe şi grele încercări. Veţi şti că sunteţi pe drumul cel bun dacă aţi trăit următoarele experienţe: aţi avut încheieturile degetelor zgâriate, aţi dormit pe pământul rece – nu o dată, ci de multe ori – aţi bâjbâit în întuneric, aţi mers în cerc noaptea, aţi avut revelaţii zguduitoare şi aventuri care-ţi fac părul măciucă. Toate acestea au o valoare inestimabilă. Trebuie să fie puţin – şi în unele cazuri mult – sânge vărsat în fiecare poveste, ca ea să fie puternică, plină de forţă spirituală, iar omul să fie purtător al unui remediu autentic.

Lăsaţi aşadar poveştile, cu alte cuvinte viaţa, să vi se întâmple, lucraţi cu aceste poveştile – ale vieţii voastre, nu ale altcuiva – udaţi-le cu sângele vostru, cu lacrimile voastre, cu râsul vostru, până vor înflori, până când voi veţi înflori. Aceasta e menirea. Singura menire9.

ADDENDA

Ca răspuns…

Ca răspuns la întrebările cititorilor privind diversele aspecte ale muncii şi vieţii mele, am extins uşor unele capitole ale acestei cărţi, adăugând câteva povestioare, explicaţii şi note suplimentare, îmbogăţind postfaţa şi publicând pentru prima dată un poem în proză, care făcea parte din manuscrisul original. Toate aceste intervenţii s-au făcut cu cea mai mare grijă şi fără să afecteze ritmul lucrării.

Trei ani mai târziu…

Numeroşi cititori au scris exprimându-şi aprecierea, oferind informaţii despre grupurile de lectură care au studiat *Femei care aleargă cu lupii*, adresând cuvinte de încurajare şi întrebări privind cărţile mele viitoare. Ei au citit cu mare atenţie această lucrare, adesea chiar de mai multe ori1.

Am fost plăcut surprinsă să constat că mulţi cititori au înţeles care sunt rădăcinile spirituale ale lucrării mele, deşi nu au fost decât discret sugerate în subtext. Le mulţumesc din suflet cititorilor pentru binecuvântările lor, pentru cuvintele frumoase, pentru gândurile deosebite, pentru marea lor generozitate, pentru minunatele daruri, realizate cu mâinile lor, şi pentru nenumăratele gesturi de protecţie şi încurajare, ca cel de a include munca mea, sănătatea familiei mele şi pe mine însămi, în rugăciunile lor de fiecare zi. Toate acestea le păstrez ca pe o comoară în inima mea.

Cu mult timp în urmă, dar nu atât de departe…

Voi încerca acum să răspund câtorva din întrebările care îi preocupă pe cititorii mei.

Mulţi au dorit să ştie cum s-a născut *Femei care aleargă cu lupii*. „Cartea a început a se scrie cu mult înainte de a se aşterne pe hârtie”. 2 Ea a început când m-am născut în structurile familiale insolite şi exaltate pe care mi le hărăzise destinul. A început în timpul acelor zeci de ani când m-am simţit pătrunsă de o sfâşietoare frumuseţe şi când am văzut multe speranţe murind în furtunile culturale, sociale şi de altă natură. A început ca rod al iubirilor şi al vieţilor în acelaşi timp amare şi dragi. „Cartea a început a se scrie cu mult înainte de a se aşterne pe hârtie…” – pot spune asta cu certitudine.

Concret, redactarea a început în 1971, după o peregrinare prin deşert spre ţara mea natală, când am cerut şi am primit binecuvântarea bătrânilor pentru a scrie

o lucrare aparte, la temelia căreia să stea limbajul muzical al rădăcinilor noastre spirituale. Multe promisiuni s-au făcut atunci şi au fost ţinute întocmai în toţi aceşti ani. Cea mai importantă dintre acestea a fost: „Să nu ne uiţi şi să nu uiţi cauzele suferinţelor noastre” 3.

Femei care aleargă cu lupii este primul dintr-o serie de cinci volume reunind o sută de poveşti despre viaţa interioară. Redactarea celor două mii două sute de pagini ale întregii lucrări a durat mai bine de douăzeci de ani. Ea urmăreşte în esenţă să depatologizeze natură instinctuală fundamentală şi să demonstreze profundele sale legături psihice cu lumea naturii. Principala premisă, ce impregnează întreaga mea operă, este aceea că toţi oamenii se nasc înzestraţi cu diverse daruri.

Limbajul…

În această lucrare se îmbină în mod deliberat limbajul cult, asimilat în cursul formării mele ca psihanalist, cu cel al tradiţiei curative şi al muncii grele, reflectând originile mele etnice – toţi strămoşii mei au fost imigranţi, simpli muncitori, *catolici*. Crescând, am primit drept moştenire ritmul muncii, iar asta m-a format înainte de toate, şi mai presus de orice, ca poetă.

Fiind un document psihologic şi spiritual în acelaşi timp, diversele librării au plasat *Femei care aleargă cu lupii* concomitent în mai multe secţiuni: psihologie, poezie, studii despre femei şi religie. Unii au spus că această carte nu se încadrează în nicio categorie sau că realmente a creat o categorie nouă. Nu ştiu dacă este aşa, însă am dorit ca ea să fie în esenţă o lucrare artistică, dar şi un studiu psihologic asupra spiritului.

Nota cititorului…

Femei care aleargă cu lupii se vrea un ajutor în procesul conştient de individuare. Pentru aceasta, cea mai bună metodă este de a medita asupra celor scrise în cele

aproape douăzeci de capitole, fiecare independent de celelalte.

Nouăzeci şi nouă la sută dintre scrisorile primite relatează modul în care oamenii citesc cartea pentru ei înşişi, desigur, dar şi pentru sau împreună cu o fiinţă dragă – mama îi citeşte fiicei, nepoata îi citeşte bunicii, iubita îi citeşte iubitului – şi, de asemenea, în grupuri de lectură ce se reunesc săptămânal sau lunar. Nu este o carte pe care să o poţi citi într-o săptămână sau într-o lună, astfel că se pretează studiului. Ea invită cititorul să-şi analizeze propria viaţă în lumina celor spuse aici, să evalueze deciziile pe care trebuie le ia, aspectele pe lângă care a trecut, cele la care trebuie să revină, cele pe care trebuie să le aprofundeze sau să le vadă prin prisma unui proces constant de maturizare.

Citiţi-o pe îndelete. Cartea a fost scrisă încet, de-a lungul multor ani. Scriam, mă opream, reflectam4, reluam scrisul, mă opream din nou şi mai reflectam puţin, reveneam şi iarăşi scriam… Cei mai mulţi o citesc la fel cum a fost scrisă: citesc un pic, se opresc, meditează, apoi reiau lectura5.

De reţinut…

Psihologia, în sensul său cel mai vechi, înseamnă studiul sufletului. Deşi, în ultimul secol, s-au înregistrat multe contribuţii esenţiale şi interesante în acest domeniu şi, cu siguranţă, vor mai fi şi altele, suntem încă departe de a dispune de o hartă completă a naturii umane în toată varietatea sa. Psihologia are un o sută, ci mii de ani. Numele multor femei şi bărbaţi remarcabili, care au contribuit la dezvoltarea ştiinţei psihologiei, sunt cinstite cum se cuvine. Dar psihologia nu a început cu ei. Ea a început cu fiecare dintre cei ce au auzit o voce mai puternică decât a lor şi au simţit că trebuie să-i afle originea.

Unii au afirmat că lucrarea mea constituie „emergenţa unui nou domeniu”. Trebuie să spun, cu tot respectul, că esenţa lucrării căreia m-am dedicat, aparţine unei tradiţii foarte vechi. O astfel de lucrare nu se lasă cu uşurinţă încadrată în categoria „emergenţelor”. La nivel mondial, în fiecare generaţie, mii de oameni, mai ales cei în vârstă, de multe ori „neinstruiţi”, dar foarte înţelepţi, au vegheat asupra parametrilor ei precişi şi complecşi şi i-au protejat. Ea a fost mereu vie şi a evoluat mereu, pentru că ei erau vii şi evoluau, păstrându-i însă anumite forme şi sensuri6.

Avertisment…

Problema maturizării individuale este o chestiune pur personală. Nu se poate trasa o anumită direcţie, nu se poate spune: „Faceţi asta sau asta”. Procesul maturizării fiecărui om este *unic* şi nu poate fi redus la o reţetă de tipul: „Parcurgeţi aceste zece etape simple şi totul va fi bine”. Nu-i o muncă uşoară. Şi nu e la îndemâna oricui. Dacă sunteţi în căutarea unui vindecător, unui analist, unui terapeut sau unui consilier, asiguraţi-vă că ei provin dintr-o disciplină cu predecesori importanţi şi că ştiu într-adevăr să facă ceea ce pretind că sunt în stare. Cereţi sfatul prietenilor, rudelor şi colegilor în care aveţi încredere. Asiguraţi-vă că profesorul pe care îl alegeţi posedă o formaţie adecvată atât în planul metodei, cât şi al eticii7.

Viaţa mea acum…

Cea mai mare parte a timpului mi-o petrec „sub pământ”, scriind şi lucrând, dar mai arunc din când în când câte un ochi la suprafaţă. Continui să trăiesc aşa cum am trăit mereu de mulţi ani încoace… profund introvertită, străduindu-mă însă din răsputeri să fiu în lume. îmi desfăşor în continuare munca mea de analist, poetă şi scriitoare, ocupându-mă în acelaşi timp de numeroasa mea familie. Vorbesc mai departe despre problemele societăţii,

înregistrez casete audio, pictez, compun, traduc, predau şi contribui la formarea tinerilor psihanalişti. Predau literatură, compoziţie, psihologie, mito-poezie, viaţă contemplativă şi alte materii, ca profesor invitat în diferite universităţi8.

Sunt întrebată uneori care a fost, pentru mine, evenimentul cel mai important din ultimii ani. Au fost multe, e adevărat, dar cel mai tare mi-a încălzit inima fericirea bătrânilor din familia noastră la apariţia acestei cărţi, prima dintre cărţile lor, niciodată tipărite. O imagine specială: când tatăl meu a văzut întâia dată această carte, a exclamat, în engleza lui stâlcită: „O carte, o carte, o carte adevărată!…” Şi chiar acolo, în grădină, în ciuda celor optzeci şi patru de ani ai săi, a început să danseze csibraki, *un* vechi dans din ţara sa.

Munca mea…

În calitate de *cantadora* (păstrătoare a vechilor poveşti) şi ca femeie aparţinând la două culturi etnice, mi-ar fi foarte greu să nu recunosc diversitatea culturală şi psihologică, printre altele, a fiinţelor umane. Cred deci că ar fi o eroare să privilégiez o anume metodă în raport cu alta. Această lucrare se doreşte a fi o contribuţie la ceea ce se ştie şi la ceea ce este necesar într-o psihologie feminină autentică, o psihologie care include *toate* tipurile de femei şi *toate* tipurile de viaţă pe care ele o duc.

Observaţiile şi experienţele mele din aceşti mai bine de douăzeci de ani de practică atât cu femei, cât şi cu bărbaţi, m-au condus la concluzia că, oricare ar fi condiţia, stadiul sau locul nostru în viaţă, trebuie să avem forţa psihică şi spirituală pentru a merge mai departe, fie cu paşi mici, fie luptând cu vânturile puternice care, din când în când, se dezlănţuie în viaţa fiecăruia.

Puterea nu se dobândeşte *după* ce ai urcat o scară sau un munte, *după* ce ai realizat ceva, orice ar fi acel

ceva. Esenţial este să ne fortificăm în cursul efortului, mai ales *înainte şi în timpul* efortului. Dar şi după aceea. Sunt convinsă că adevărata putere vine din grija şi devotamentul faţă de natura sufletului.

Multe lucruri pot semăna în orice moment confuzie în suflet şi în spirit, căutând să distrugă dorinţa de a progresa sau făcând presiuni pentru a fi uitate întrebările cele mai importante, nu doar cele referitoare la aspectele pragmatice ale unei situaţii, dar şi întrebări precum: „Unde e sufletul în această chestiune?” Forţa spiritului este cea care îl face pe om să înainteze în viaţă, să se afirme, să lupte împotriva nedreptăţii şi să ţină piept vânturilor.

Acest aflux de putere, prin mijlocirea cuvintelor, rugăciunii sau oricărui tip de contemplare, vine dintr-un numen, dintr-o măreţie aflată în inima psihicului, dar mai mare decât întreg psihicul. Acest numen este total accesibil şi trebuie să-l îngrijim, să-l hrănim. Orice nume i-am da, existenţa lui este un fapt psihic incontestabil.

Complexitate şi bogăţie este ceea ce dobândeşte, în esenţă, omul care atinge o maturizare autentică. Iar asta se vede în interiorul, ca şi în exteriorul celui ce face eforturi în această direcţie. Ştim bine că este o mare diferenţă între viaţa profund meditativă şi cea bazată pe credinţe fantasmagorice. În această călătorie spre „adevărata noastră casă”, chiar dacă se mai întâmplă să privim în urmă pentru a ne reaminti sau a aprecia de unde venim, nu o facem pentru a ne întoarce acolo.

NOTE

Notele de la sfârşitul unei cărţi sunt numite uneori *cuentitos*, mici poveşti. Derivând din textul principal, ele reprezintă o lucrare în sine, şi pot fi citite independent de la un capăt la altul, dacă se doreşte, fără a reveni la textul principal. Vă invit să le citiţi în ambele moduri.

Introducere Cântând peste oase

1. Limbajul poveştilor şi al poeziei este strâns înrudit cu limbajul viselor. Pornind de la analiza multor vise (atât contemporane, cât şi vechi, provenind din relatări scrise), precum şi a textelor sacre sau a lucrărilor unor mistici ca Ecaterina de Siena, Francisc de Assisi, Rumi, Eckhart, şi a operelor multor poeţi precum Emily Dickinson, Edna Millay, Walt Whitman şi alţii, pare să existe în psihic o funcţie poetică şi artistică, funcţie ce devine activă când omul se apropie involuntar sau deliberat de nucleul instinctual al psihicului.

Acest loc din psihic, unde se întâlnesc visele, poveştile, poezia şi arta, constituie misteriosul habitat al naturii instinctuale sau sălbatice. În visele şi poezia de azi, în cele mai vechi poveşti populare şi în scrierile misticilor, tot acest nucleu este văzut ca o fiinţă cu viaţă proprie. În poezie, pictură, dans şi vise, el este frecvent simbolizat de elemente vaste precum oceanul, bolta cerească, pământul fertil, sau de o forţă personificată ca, de exemplu, Regina Cerului, Cerboaica Albă, Prietena, Iubita, Iubitul sau Mirele.

Din acest nucleu, izvorăsc ideile şi subiectele numinoase, iar omul se simte „plin de ceva diferit de eul său”. Mulţi artişti îşi aduc de altfel la marginea nucleului psihicului, şi imersează în el, propriile lor idei şi subiecte, născute din eul lor, intuind, pe bună dreptate, că le vor recupera reînnoite sau impregnate de extraordinarul său simţ psihologic al vieţii. În ambele cazuri, se constată o subită şi profundă modificare, informare sau trezire a simţurilor, a dispoziţiei sau a inimii omului. Imediat ce suntem informaţi, dispoziţia noastră se modifică. Iar când dispoziţia se modifică, nici inima nu mai este aceeaşi. De aceea limbajul şi imaginile izvorând din acest nucleu sunt atât de importante. împreună, ele sunt capabile să

determine transformări, greu de înfăptuit doar prin voinţă. În acest sens, Şinele central, Şinele instinctual este şi vindecător, şi dătător de viaţă.

2. Axa eu-Sine este o expresie utilizată de Edward Ferdinand Edinger (Ego and Archetype, Penguin, New York, 1971) pentru a descrie viziunea jungiană potrivit căreia eul şi Sinele se află într-o relaţie complementară, fiecare – motorul şi cel pus în mişcare – având nevoie unul de celălalt pentru a putea funcţiona. (C.G. Jung, Collected Works, vol. II, ediţia a doua [Princeton University Press, Princeton, 1972], § 39).

3. „*Para La Mujer Grande*, the Great Women", e 1971, C.P. Estés, extras din *Rowing Songs for the Night Sea Journey*: *Contemporarary Chants* (publicaţie privată, 1989).

4. Despre tradiţiile etnice pe care le urmez în problema graniţelor poveştii, a se vedea Postfaţa, *Povestea ca medicament*.

5. *Ducnde* este literalmente spiriduşul sau forţa din spatele vieţii creative şi acţiunilor unui om, inclusiv mersul său, sunetul vocii sale, chiar şi felul în care ridică degetul mic. Acest termen este utilizat în flamenco, dar şi pentru a descrie capacitatea de a „gândi" în imagini poetice. Pentru *curânderas* latino-americane care adună poveştile, este vorba de capacitatea unui om de a se lăsa pătruns de un spirit mai mare decât al său. Când *ducnde* este prezent, artistul, spectatorul, cititorul sau ascultătorul îl vede, îl aude, îi simte prezenţa în spatele cuvintelor, muzicii, dansului, operei de artă. Ştie că este acolo. Şi când nu este prezent, de asemenea ştie.

6. Pentru realizarea unui studiu amplu al psihologiei feminine, este esenţial ca femeile însele să observe şi să descrie ceea ce se întâmplă în propria lor viaţă. Apartenenţa etnică, rasa, convingerile religioase, valorile

unei femei alcătuiesc un tot şi trebuie să se ţină cont de ele, căci, împreună, ele formează simţirea ei sufletească.

Capitolul 1

Urletul: Renaşterea Femeii Sălbatice

1. *E. coli*: abreviere pentru *Escherichia coli*, bacilul care provoacă gastroenterita şi care se contactează bând apă contaminată.

2. Romulus şi Remus sau gemenii din miturile indienilor navajo sunt doar câţiva dintre numeroşii gemeni celebri din mitologie.

3. Sit arheologic în Mexic.

4. A se vedea poemul *Luminous Animal* al poetului Tony Moffeit, din volumul cu acelaşi nume (Cherry Valley, New York, Cherry Valley Editions, 1989)

5. Povestea mi-a spus-o mătuşa mea, Tirezianany. În versiunea talmudică a acestei poveşti, intitulată *Cei patru care au ajuns în Paradis*, cei patru rabini pătrund în *Pardes*, Paradis, pentru a studia misterele celeste, iar trei dintre ei îşi pierd minţile văzând-o pe Shekhinah, străvechea zeitate feminină.

6. C.J. Jung, *The Transcendent Function*, *Collected Works*, vol. 8, ediţia a doua (Princeton University Press, Princeton, 1972) p. 67 – 91.

7. Uneori i se mai spune şi „femeia de dincolo de timp”.

Capitolul 2

Pe urmele intrusului: Prima iniţiere

1. Prădătorul natural apare în basme sub chipul hoţului, al mirelui-animal, al violatorului, al asasinului şi câteodată al unei femei rele. Personajele din visele femeilor corespund aproape întocmai tipurilor de prădător natural din poveştile ale căror protagoniste sunt femeile. Relaţiile nefaste, figurile excesiv de autoritare şi preceptele culturale negative influenţează imaginile din

vise şi din poveştile populare la fel sau chiar mai mult decât propriile modele arhetipale înnăscute, pe care Jung le numeşte noduri arhetipale inerente psihicului fiecăruia dintre noi. Imaginea aparţine mai curând temei „întâlnire cu forţa Vieţii şi a Morţii” decât categoriei „întâlnire cu vrăjitoarea”.

2. În culegerile de poveşti ale lui Jakob şi Wilhelm Grimm, Charles Perrault, Henri Pourrai şi alţii, întâlnim versiuni complet diferite ale poveştii lui Barbă Albastră. Există de asemenea versiuni orale pretutindeni în Asia şi America Centrală. Versiunea mea literară are însă o particularitate: cheia care încontinuu sângerează. Este un element caracteristic versiunii aparţinând familiei mele, care a ajuns la mine prin mătuşa mea. Perioada din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când ea şi alte femei din Ungaria, Franţa şi Belgia, au fost ţinute într-un lagăr de muncă forţată, a dat formă poveştii a cărei depozitară sunt.

3. În vise, mituri şi folclor, prădătorul natural îşi are aproape întotdeauna propriul prădător sau persecutor. Lupta dintre cei doi este cea care aduce în cele din urmă o schimbare sau un echilibru. Dacă acest lucru nu se întâmplă sau dacă nu intervine niciun antagonist pozitiv, povestea se numeşte de regulă poveste de groază. Absenţa unei forţe pozitive, care să se opună cu succes prădătorului negativ, insuflă în inima oamenilor cea mai adâncă teamă.

Şi astăzi, în viaţa de fiecare zi, hoţi de lumină şi asasini ai conştiinţei sunt cu miile. În general, un prădător foloseşte pentru propriul său uz sau pentru propria-i plăcere seva creatoare a femeii, lăsând-o mai palidă ca ceara şi fără să înţeleagă ce s-a întâmplat, în timp ce prădătorul devine tot mai zglobiu şi mai trandafiriu. El vrea ca femeia să nu îşi asculte instinctele, de teamă ca ea

să nu îşi dea seama că îi este sifonată mintea, imaginaţia, inima, sexualitatea sau orice altceva.

Modelul renunţării la propria viaţă profundă şi-ar putea avea originea în copilărie, când cei ce se ocupau de copil voiau ca talentele şi farmecul acestuia să le umple golul, să le astâmpere foamea. Acest lucru îi conferă enormă putere prădătorului natural al psihicului şi o pregăteşte pe cea care a fost crescută astfel să devină o pradă pentru ceilalţi. Atât timp cât nu îşi repune în funcţiune instinctele, ea se va lăsa extrem de uşor dominată de nevoile psihice neexprimate şi devastatoare ale celorlalţi. În general, o femeie cu instincte bune ştie că prădătorul e pe-aproape atunci când se vede prinsă într-o relaţie sau într-o situaţie care îi sărăceşte viaţa, în loc să i-o îmbogăţească.

4. Bruno Bettelheim, *Uses of Enchantement. Meaning and Importance of Fairytales* (Knopf, New York, 1976).

5. Pentru Marie Louise Von Franz, bunăoară, Barbă-Albastră „e un asasin, şi nimic mai mult…” Marie Louize von Franz, Interpretation *of Fairytales* (Spring Publication, Dallas, 1970), pg. 125.

6. În opinia mea, Jung înţelegea prin aceasta că atât creatorul, cât şi creaţia se află într-o permanentă evoluţie, conştiinţa fiecăruia influenţându-l pe celălalt. Este extraordinară ideea că omul poate influenţa forţa din spatele arhetipului.

7. Apelul telefonic ratat este printre primele douăzeci de scenarii de vise. De regulă, fie telefonul nu funcţionează, fie persoana care visează nu reuşeşte să înţeleagă cum funcţionează. Firele telefonului au fost tăiate, numerele de pe tastatură sunt neclare, linia e ocupată, numărul telefonului de urgenţă a fost uitat sau nu răspunde nimeni. Atari situaţii ne duc cu gândul la

mesajele schimbate din povestea *Fata fără mâini*, unde diavolul schimbă mesajul purtător de veşti bune cu unul de rău augur.

8. Numele grupului şi al locului au fost modificate pentru a proteja identitatea persoanelor.

9. Numele grupului şi al locului au fost modificate pentru a proteja identitatea persoanelor.

10. Numele grupului şi al locului au fost modificate pentru a proteja identitatea persoanelor.

11. Numele grupului şi al locului au fost modificate pentru a proteja identitatea persoanelor.

Capitolul 3

Adulmecând esenţa: Recuperarea intuiţiei ca iniţiere

1. Sunt multe asemănări între povestea Vasilisei şi cea a Persefonei.

2. îţi trebuie o viaţă ca să studiezi începuturile şi finalurile poveştilor, în toată varietatea lor. Steve Stanfield, un excelent povestitor evreu, scriitor, poet şi primul povestitor stabilit în Statele Unite în anii ’70, a avut bunătatea să mă iniţieze în culegerea începuturilor şi finalurilor poveştilor ca formă de artă în sine.

3. Am întâlnit pentru prima dată termenul „mamă suficient de bună” în cărţile lui Donald Winnicott. Este o frumoasă metaforă, una din acele formule care spun în câteva cuvinte simple mai mult decât pagini întregi.

4. Potrivit psihologiei jungiene, se poate spune că structura maternă din psihic este formată din straturi – arhetipal, personal şi cultural. Din însumarea acestora reiese adecvarea sau inadecvarea structurii materne interiorizate. Aşa cum s-a constatat în psihologia dezvoltării, elaborarea unei mame interioare adecvate pare să se producă în etape, fiecare etapă realizându-se numai după asimilarea etapei anterioare. Abuzurile suferite de un copil pot distruge sau submina imaginea mamei în psihic,

divizând straturile succesive în polarităţi care se vor revela antagoniste, în loc să coopereze între ele – fapt ce poate nu doar să anuleze etapele anterioare ale dezvoltării, dar chiar să destabilizeze etapele următoare, din care cauză acestea se vor realiza fragmentar sau idiosincratic.

Atari întârzieri în dezvoltare, care periclitează consolidarea încrederii, forţei şi capacităţii de a-şi îmbogăţi fiinţa, pot fi remediate, căci această matrice pare a nu fi construită ca un zid de cărămidă (care s-ar prăbuşi dacă s-ar scoate un număr prea mare de cărămizi de la bază), ci mai degrabă ţesută ca o reţea. Acesta este motivul pentru care atât de multe femei (şi bărbaţi) reuşesc să funcţioneze destul de bine chiar şi atunci când, în sistemul educării şi formării personalităţii lor, există numeroase lacune sau întârzieri. Ei tind să favorizeze aspectele complexului matern acolo unde reţeaua psihică a fost cel mai puţin deteriorată. Căutarea unei îndrumări înţelepte, care să încurajeze dezvoltarea, poate contribui la remaierea acestei plase, indiferent câţi ani s-a trăit cu o astfel de rană.

5. Poveştile folosesc simbolurile familiei vitrege – mama vitregă, tatăl vitreg, surorile sau fraţii vitregi – atât în sens negativ, cât şi pozitiv. În Statele Unite, unde numărul celor care divorţează şi se recăsătoresc este foarte mare, există o anumită sensibilitate în privinţa folosirii acestui simbol sub aspectul său negativ, dar sunt şi multe poveşti în care putem vedea familii vitrege şi familii adoptive prezentate într-o lumină favorabilă. Printre cele mai cunoscute, se numără povestea unui cuplu de bătrâni care găseşte în pădure un copil abandonat, sau cea a tatălui vitreg care adoptă un copil cu un handicap oarecare şi pe care îl îngrijeşte, ajutându-l să se însănătoşească sau să dobândească puteri supranaturale.

6. Nu înseamnă că nu trebuie să fim binevoitoare,

atunci când acest lucru este justificat sau din proprie iniţiativă. Amabilitatea despre care vorbim aici este cea servilă, vecină cu linguşirea. Ea se naşte din dorinţa disperată de a obţine ceva anume, asociată sentimentului de neputinţă. Este întrucâtva asemănător situaţiei copilului care se teme de câini şi spune: „ce căţel frumos, ce căţel frumos…” sperând astfel să îmbuneze animalul.

Există o formă încă şi mai rea de „amabilitate” când femeia recurge la şiretlicuri pentru a capta bunăvoinţa celorlalţi, convinsă fiind că trebuie să-i bine dispună pentru a obţine ceva la care nu crede că ar putea ajunge altfel. Ea zâmbeşte forţat şi se supune, pentru ca ceilalţi să se simtă bine şi să fie drăguţi cu ea, să o susţină, să o aprobe, să-i facă favoruri, să nu o trădeze etc. Femeia acceptă să nu mai fie ea însăşi, să se conformeze de faţadă dorinţelor celorlalţi. Aceasta ar putea fi o extraordinară tactică de camuflare în anumite circumstanţe asupra cărora femeia nu are niciun control. Dacă ea găseşte însă în mod voluntar motive să se pună mai tot timpul într-o astfel de postură, se amăgeşte singură şi renunţă la principala ei sursă de putere: aceea de a spune sincer ceea ce gândeşte.

7. *Mana* este un cuvânt melanezian, preluat de Jung din studiile antropologice de la începutul secolului XX. în viziunea lui, *mana* se referă la un câmp magic ce emană din unele persoane, talismane, elemente naturale precum muntele şi marea, plantele, pietrele, anumite locuri şi evenimente. Cu toate acestea, studiile antropologice ale vremii nu luau în considerare declaraţiile aborigenilor care semnalau caracterul deopotrivă pragmatic şi mistic al *manei*: ea informează şi tulbură în acelaşi timp. În plus, din relatările misticilor tuturor timpurilor despre stările lor sufleteşti în relaţie cu aşa-numita *mana*, ştim că afilierea la natura profundă, care produce acest efect, se aseamănă

mult cu iubirea: suntem nefericiţi fără ea. Chiar dacă, la început, aceasta poate să ia mult timp şi să necesite o lungă incubaţie, mai târziu se ajunge la o relaţie profundă şi rodnică.

8. Homunculii sunt mici creaturi, precum piticii, elfii şi alte „fiinţe minuscule”. Deşi unii susţin că homunculus-ul ar fi o fiinţă inferioară, cei ce îi deţin în patrimoniul lor cultural îi consideră ca fiind supraomeneşti, creativi, înţelepţi şi ghiduşi.

9. Unii resping conceptul de psihic animal sau nu agreează ideea potrivit căreia omul poate să aibă un suflet şi totodată să fie un animal. Această problemă se datorează în parte convingerii că animalele ar fi, într-o măsură mai mică sau mai mare, lipsite de suflet. Dar însuşi cuvântul *animal*, provenind din latină, înseamnă „fiinţă” sau mai exact „vietate”, iar *animalis*, care înseamnă „înzestrat cu suflare de viaţă”, vine de la *anima*, aer, suflare, viaţă. Va veni o zi, poate chiar foarte curând, când ideea acestui antropocentrism ne va uimi pur şi simplu, aşa cum, astăzi, multora dintre noi nu le vine să creadă că discriminarea între oameni, bazată pe culoarea pielii, a fost cândva un fenomen atât de răspândit.

10. Dacă nu i se dă atenţie, el va continua să fie reprimat, sub o formă sau alta, în cele ce vor veni după noi. Dar femeia poate îndrepta lucrurile, îngrijindu-se să repare prejudiciul acum. Nu vorbim de perfecţiune, ci de o anume fermitate.

11. În atelierele pe care le organizăm pentru femeile din închisori, facem uneori împreună păpuşi din paie, mere, fasole, grâu, pânză, hârtie de orez. Unele femei pictează, altele cos, iar altele lipesc aceste materiale. În final, se obţin zeci şi zeci de păpuşi, înşirate unele lângă altele, de multe ori confecţionate din aceleaşi materiale, dar tot atât de diferite, de unice, ca şi creatoarele lor.

12. Vechile teorii privind psihologia feminină au o viziune mult limitată în privinţa vieţii femeilor. Nimeni nu putea să-şi imagineze că femeia ar putea fi aşa cum este. Psihologia clasică era axată mai curând pe studiul femeilor total supuse, decât pe cel al femeilor care căutau să se elibereze, să se afirme, să progreseze. Natura instinctuală are nevoie de o psihologie care să observe femeile luptătoare precum şi pe acelea care încep să se ridice, după ce au stat ani de zile gârbovite.

13. Intuiţia de care vorbim nu e acelaşi lucru cu funcţiile tipologice descrise de Jung: sentiment, gândire, intuiţie, senzaţie. În psihic, fie el feminin ori masculin, intuiţia trece dincolo de tipologie. Ea aparţine psihicului instinctual, sufletului, şi este evident înnăscută, parcurge un proces de maturare, are capacităţi de percepţie, conceptualizare şi simbolizare. Această funcţie este caracteristică fiecărei femei (şi fiecărui bărbat), dincolo de orice tipologie.

14. În cele mai multe cazuri, este mai bine să răspundem unei chemări (sau unei presiuni) când încă ne simţim agile şi flexibile, decât să ezităm, să opunem rezistenţă, să amânăm, până ce forţele psihice erup şi pun stăpânire pe noi, târându-ne oricum prin tot procesul, însângerate şi pline de vânătăi. Uneori nu avem de ales. Dar, când este posibil, cheltuim mult mai puţină energie lăsându-ne antrenate decât opunându-ne.

15. Mama Noapte, una dintre zeiţele viaţă-moarte-viaţă din mitologia slavă.

16. În America Centrală, *máscara*, masca, arată că persoana a realizat unirea cu spiritul reprezentat de mască şi de veşmântul special pe care îl poartă. Această identificare cu spiritul prin mijlocirea veşmintelor şi a pictării feţei a dispărut aproape complet în societatea occidentală. Cu toate acestea, ţesutul şi torsul firelor sunt

modalităţi de a chema spiritul sau de a fi animată de el. Există indicii serioase că torsul şi ţesutul constituiau odinioară practici religioase folosite pentru a învăţa ciclurile vieţii, ale morţii şi ale lumii de dincolo.

17. Este bine să avem mai multe *personas*, să le colecţionăm, unele să ni le confecţionăm pe măsură ce înaintăm în viaţă. Cu trecerea anilor, ne dăm seama că putem astfel arăta orice aspect al sinelui nostru, oricând dorim. La un moment dat însă – mai ales la vârsta adultă şi apoi la bătrâneţe – propriile *personas* se modifică şi se contopesc în mod misterios. În final se produce un fel de „topire", o pierdere completă a acestor *personas*, revelându-se atunci, în forma sa cea mai pură, ceea ce s-ar putea numi „adevăratul sine".

18. Pentru a lucra în mod organic, este mai bine să simplificăm, să rămânem aproape de senzaţii şi sentimente, decât să tindem spre o excesivă intelectualizare. Uneori este mai util, aşa cum spunea colegul meu Jean Vanderbugh, să gândim în termeni pe care îi înţelege un copil de zece ani.

19. Acestea sunt, de altfel, calităţile necesare pentru o viaţă sufletească înfloritoare şi pentru o viaţă profesională şi economică prosperă.

20. Jung era de părere că visele nocturne dau acces la sursa primară. (C. G *Jung Speacking*, volum editat de William McGuire şi R.F.C. Hull, Princeton University Press, Princeton, 1977).

21. Este vorba în realitate de un fenomen asociat stărilor hipnagogice[39] şi hipnopompe[40], aflate undeva la graniţa dintre somn şi veghe. Studiile efectuate în laboratoare de cercetare a somnului au arătat că, punând o întrebare la începutul fazei „crepusculare" care precedă

39 Stări premergătoare instalării somnului {n. trad.).

40 Stări ce apar în momentul trezirii (n. trad.).

somnul, pare să se facă o selecţie printre „faptele arhivate” în creier în timpul ultimelor etape ale somnului, ceea ce măreşte capacitatea. de a avea în minte răspunsul la trezire.

22. În apropierea locului unde am crescut, într-o colibă din pădure, trăia o bătrână care mânca în fiecare zi o lingură de pământ. Spunea că alungă grijile.

23. În tradiţia scrisă şi orală a poveştilor există multe contradicţii pe această temă. Unele poveşti spun că cine-i înţelept la tinereţe va trăi mult. Altele avertizează că nu-i bine să fii bătrân când eşti tânăr. Unele sunt de fapt proverbe care pot fi interpretate în moduri foarte diferite, în funcţie de cultura şi epoca din care provin. Altele, însă, par a fi mai curând un fel de *koan* decât o învăţătură. Departe de a fi luate ad litteram, menirea lor este să predispună la meditaţie, ceea ce ar putea declanşa un *satori*, o înţelegere instantanee.

24. Această alchimie derivă poate din nişte observaţii mult mai vechi decât scrierile metafizice. Diverse povestitoare bătrâne din Europa Orientală, dar şi din Mexic, mi-au spus că simbolismul culorilor negru, roşu şi alb se bazează pe ciclul menstrual şi de reproducere al femeii. Aşa cum ştie orice femeie, negrul reprezintă membrana ce se elimină din uterul negravid, roşul simbolizează retenţia sângelui în uter pe întreaga durată a sarcinii, precum şi picătura de sânge care anunţă începutul travaliului – deci naşterea unei noi vieţi. Iar albul este culoarea laptelui matern hrănitor. Acesta este considerat un ciclu complet de intensă transformare, şi atunci mă întreb dacă alchimia nu a fost cumva o încercare de a crea un vas aidoma uterului şi o întreagă gamă de simboluri şi acţiuni similare ciclurilor menstruale, sarcinii, naşterii şi alăptării. Se pare că există un arhetip al sarcinii, care nu trebuie interpretat literal şi care influenţează

ambele sexe, insuflându-le dorinţa de a-i găsi sensul simbolic.

25. Am studiat mulţi ani semnificaţia culorii roşii în basme şi mituri: firul roşu, pantofiorii roşii, scufiţa roşie etc. Sunt convinsă că multe fragmente îşi trag originea de la anticele „zeiţe roşii”, aceste divinităţi care guvernează tot spectrul transformării feminine – toate evenimentele „roşii”: sexualitate, naştere, erotism – şi care sunt la origine parte integrantă din arhetipul celor trei surori (naşterea, moartea, renaşterea), precum şi din miturile universale privind răsăritul şi apusul soarelui.

26. Antropologii din secolul XIX credeau în mod greşit că venerarea strămoşilor de către popoarele primitive şi păstrarea rituală a poveştilor despre vieţile acestora ar fi fost o formă de „cult”. Această opinie eronată o întâlnim adesea şi astăzi în diferite texte „moderne”. În ce mă priveşte, participând mulţi ani la ritualul celebrării în familie a Zilei Morţilor, *Dia de los muertos*, sunt de părere că aşa-numitul „cult al strămoşilor”, termen introdus cu mult timp în urmă de antropologia clasică, ar fi mai potrivit să se numească „comuniune” cu strămoşii, adică o legătură permanentă a fiecăruia cu străbunii săi veneraţi. Acest ritual respectă familia, binecuvântează ideea că nu suntem separaţi unii de alţii, că viaţa fiecărui om în parte nu este lipsită de sens şi, mai ales, că faptele bune, faptele remarcabile ale celor ce au trăit înaintea noastră sunt pline de învăţăminte şi ne pot îndruma.

27. S-au găsit multe oseminte feminine la Çatal Hüyük – oraş neolitic în curs de explorare arheologică din Anatolia.

28. Există multe alte versiuni ale poveştii, precum şi alte episoade şi, în unele cazuri, epiloguri şi anticlimaxuri[41]

41 Schimbări bruşte de registru, când situaţii iniţial tragice capătă

la sfârşitul naraţiunii principale.

29. Aceste forme pelviene, extrem de stilizate, se întâlnesc pe vase şi icoane descoperite în siturile arheologice din Balcanii Orientali şi din fosta Iugoslavie, care, potrivit Marijei Ghimbutas, datează din anii 5.000 – 6.000 îen. Marija Ghimbutas, *The Goddesses and Gods of Old Europe*: *Myths and Cult Images* (University of California Press, Berkeley, 1974, Ediţie revizuită, 1982).

30. Imaginea punctului apare de asemenea în vise, de multe ori pentru a se transforma într-un element util. Unii dintre colegii mei, medici, consideră că acesta ar putea simboliza embrionul sau oul în primul său stadiu. Povestitorii din familia noastră îl numesc frecvent *ova*.

31. E posibil ca spiritul şi mintea omului să „simtă" într-o manieră sexuată, şi ca această masculinitate sau feminitate a spiritului să fie înnăscută, independent de sexul real.

Capitolul 4

Partenerul: Unirea cu celălalt

1. Această mică poezie din finalul poveştii este tradiţională în vestul Africii. Am învăţat-o de la Opalanga, o griotă afro-americană.

2. Există în Jamaica un cântecel de copii care ar putea fi o rămăşiţă a acestei poveşti: „Ca să mă asigur/ că *da* este pân' la capăt *daj* întreb iar, şi iar, şi iar". Cântecul l-am învăţat de la V.B. Washington, care mi-a fost întotdeauna ca o mamă.

3. Câinele acţionează cu totul altfel într-o comunitate de câini, faţă de cum se comportă ca animal domestic la casa omului.

4. Robert Bly, comunicare personală, 1990.

Capitolul 5

Vânătoarea: Când inima-i un vânător singuratic

---

valenţe comice (n. trad.).

1. Nu înseamnă că relaţia de iubire s-a sfârşit; doar unele din aspectele relaţiei sunt pe cale să moară, să dispară, pentru a reapare sub o altă formă, având o altă culoare, o altă textură.

2. În timpul uneia din călătoriile mele în Mexic, m-a luat o durere de măsea cruntă, şi un *boticario* m-a trimis la o femeie care ştia să aline durerile de dinţi, în timp ce mă trata, ea mi-a vorbit de Txati, marele spirit feminin. Din povestea ei, reieşea limpede că Txati era o zeiţă viaţă-moarte-viaţă, dar până acum n-am găsit nimic despre ea în literatura de specialitate. Printre altele, *mi abuelita*, *la curândera*, mi-a mai spus că Txati e o mare vindecătoare şi că ea este şi pieptul matern, şi mormântul. Txati poartă o cupă de alamă; întoarsă cu gura în jos, cupa îşi revarsă conţinutul său hrănitor, întoarsă invers, ea devine receptacolul sufletului celui ce moare. Txati guvernează naşterea, sexualitatea şi moartea.

3. Există multe versiuni ale poveştii Sednei, puternica divinitate ce trăieşte sub apă, venerată fiind de vindecători şi invocată pentru a da sănătate bolnavilor şi viaţă muribunzilor.

4. „A lua o pauză” poate corespunde, desigur, unei nevoi reale de singurătate, dar este, în mod cert, minciuna cea mai frecventă, astăzi, în relaţiile de iubire. În loc să vorbească despre ceea ce nu merge, oamenii preferă „să ia o pauză”. Este varianta adultă a scuzelor de genul: „câinele mi-a mâncat temele…”, sau „mi-a murit bunica…”, inventate de copii şi repetate la nesfârşit.

5. Precum şi ceea ce nu e încă frumos.

6. Din minunatul poem *Integrity*. Adrienne Rich, *The Fact of a Doorframe*, *Poems Selected and New*, 1950 – 1984, (W.W. Norton, New York, 1984).

7. Episodul despre tânărul care pansează rana bătrânului este împrumutat dintr-o poveste aparţinând

familiei noastre, intitulată *Rana puturoasă*.

8. Acesta este rezumatul unei poveşti foarte lungi care ia de regulă „trei seri în anotimpul licuricilor”, dacă vrem să o povestim aşa cum trebuie.

Capitolul 6

În sânul familiei: Fericirea apartenenţei

1. Deşi unii psihanalişti jungieni consideră că Andersen era un „nevropat”, a cărui operă nu merită deci să fie studiată, aceasta are totuşi o mare importanţă, în special *temele poveştilor* pe care el a ales să le înfrumuseţeze, independent de modul său de a le înfrumuseţa, căci descriu suferinţa copiilor – suferinţa Sinelui-suflet. Acest mod de a sfâşia sufletul tânăr, de a-l face bucăţi, nu este tipic *doar* vremurilor şi locului în care a trăit Andersen, ci continuă să fie o chestiune critică în întreaga lume. Chiar dacă problema hărţuirii sufletului şi spiritului copiilor, adulţilor şi bătrânilor a fost minimalizată datorită prezentării ei sub un unghi intelectual şi romanesc, cred că Andersen o abordează direct şi sincer. În general, psihologia analitică devansează societatea în ce priveşte înţelegerea gravităţii abuzurilor asupra copiilor indiferent de clasa socială sau grupul cultural căruia îi aparţin. Iar poveştile devansează psihologia în privinţa revelării răului pe care oamenii şi-l fac intenţionat unii altora.

2. Povestitor rustic este acela pe care cinismul încă nu a reuşit să-l contamineze, care şi-a păstrat bunul simţ şi un simţ al lumii tenebrelor. În baza acestei definiţii, chiar şi un om educat, crescut într-un mare oraş, ar putea fi rustic, termenul aplicându-se mai degrabă stării de spirit, decât habitatului. Copil fiind, am auzit această versiune a poveştii *Răţuşca cea urâtă* de la „cele trei Katy” – mătuşile mele pe linie paternă, toate trei rustice.

3. Acesta este unul din principalele motive care îi

determină pe adulţi să se supună unei analize sau unei autoanalize psihologice: selecţionarea şi ordonarea complexelor şi a factorilor paterni, culturali, istorici şi arhetipali, aşa încât, la fel ca în poveştile *Lloronei*, râul să devină cât mai curat posibil.

4. Sisif, Ciclop şi Caliban; aceste trei figuri masculine sunt cunoscute în mitologia greacă pentru tenacitatea şi ferocitatea lor, pentru pielea lor groasă, în culturile în care femeilor nu li se permite să se dezvolte sub toate aspectele, cel mai adesea li se interzice dezvoltarea acestor calităţi aşa-zis „virile”. Când femeile sunt constrânse, din raţiuni culturale şi psihologice, să nu se dezvolte pe acest plan, li se refuză practic dreptul de a ţine potirul, stetoscopul, penelul, băierile pungii, li se refuză accesul la funcţiile politice şi aşa mai departe.

5. A se vedea cărţile lui Alice Miller: *Drama of the Gifted Child*, *For Your Own Good*, *Thou shalt Not Be Aware*, în bibliografie.

6. Exemplele privind modul în care femeile sunt împiedicate să trăiască şi să muncească aşa cum doresc nu trebuie neapărat să fie dramatice. Printre cele mai recente figurează legile care îngreunează sau împiedică munca la domiciliu a femeilor (sau bărbaţilor) care vor să lucreze şi să fie în acelaşi timp aproape de casă şi de copii. Legile care împiedică menţinerea unei legături între muncă, familie şi viaţa personală ar fi trebuit de mult să fi fost abolite.

7. Există încă multă sclavie în lume. Nu întotdeauna i se spune aşa, dar atunci când un om nu este liber să „plece” şi este pedepsit dacă „fuge”, aceasta este sclavie. Când omul este „forţat” să facă ceva, el este pus în stare de sclavie. Tot despre sclavie vorbim şi atunci când cineva e constrâns să efectueze munci grele sau să facă alegeri umilitoare, nu în folosul său, ci pentru a supravieţui ori

pentru a-şi asigura o minimă protecţie. În orice formă de sclavie, familiile şi spiritele se destramă şi se pierd pentru mulţi ani, dacă nu chiar pentru totdeauna.

Încă mai există sclavie în adevăratul sens al cuvântului. Cineva care s-a întors recent din insulele Caraibe mi-a povestit cum, într-un hotel de lux de pe una din aceste insule, se întâmplase ca un principe din Orientul Mijlociu să vină cu întreaga-i suită, care includea şi câteva sclave. Tot personalul hotelului alerga dintr-o parte într-alta, ca nu cumva paşii lor să se intersecteze cu cei ai unui cunoscut reprezentant de culoare al mişcării pentru drepturile civile din Statele Unite, care locuia în acelaşi hotel.

8. Printre ele erau mame-copii care nu aveau mai mult de doisprezece ani, adolescente şi femei mai în vârstă, rămase însărcinate după o noapte de iubire, sau după o noapte de plăcere, sau şi una şi alta, altele erau victime ale incesturilor şi violurilor, toate lipsite de afecţiune maternă şi lovite crunt, căci cultura lor era ferm hotărâtă să le facă rău atât mamei, cât şi copilului, umilindu-i şi persecutându-i.

9. Numeroşi autori au scris despre acest subiect, printre care Robert Bly, Guy Corneau, Douglas Gillette, Sam Keen, John Lee, Robert L. Moore.

10. Este unul din cele mai stupide mituri despre îmbătrânire, potrivit căruia femeia se transformă într-o persoană atât de completă, încât nu mai are nevoie de nimic, şi devine pentru ceilalţi, şi sub toate aspectele, ca o fântână. Ei bine, nu! Ea continuă să fie asemeni unui copac care are nevoie de aer şi apă, oricât de bătrân ar fi. Femeia bătrână este asemeni unui arbore: nu are scop, nici senzaţie subită de plenitudine, ci o splendoare de rădăcini şi ramuri şi, cu îngrijiri adecvate, multe flori.

11. Preluat de la prietena mea Faldiz, femeie spaniolă

şi spirit înrudit cu al meu.

12. Jung folosea acest termen pentru prostănacul din poveşti care, în final, reuşeşte aproape întotdeauna să iasă basma curată.

13. Jan Vanderburgh, comunicare personală.

14. În psihologia jungiană, există o prejudecată care, de multe ori, poate împiedica diagnosticarea unei afecţiuni grave, şi anume că introvertirea ar fi o stare normală, chiar şi atunci când omul e cufundat într-o linişte de moarte, în realitate, o linişte mortală, interpretată uneori ca introvertire, ascunde frecvent o traumă adâncă. Dacă o femeie e „timidă", profund „introvertită" sau extrem de „rezervată", este bine să se examineze mai adânc pentru a vedea dacă această atitudine este înnăscută sau e vorba de o rană.

15. Carolina Delgado, artistă şi asistentă socială jungiană din Houston, foloseşte *ofrendas*, de exemplu platouri cu nisip, ca instrument de proiecţie pentru a determina starea psihică a individului.

16. Lista femeilor „diferite" este foarte lungă. E de ajuns să ne gândim la oricare dintre figurile importante din ultimele secole şi vom vedea că, de cele mai multe ori, este vorba de persoane care şi-au început cariera fiind complet ignorate, ori proveneau din vreun subgrup, sau erau în afara curentului dominant.

Capitolul 7

Trupul fericit: Carnea sălbatică

1. Femeile tribului tehuana îşi ating şi îşi mângâie mereu nu doar copiii şi bărbaţii, nu doar bunicii şi bunicile, nu doar mâncarea, hainele şi animalele domestice, dar se ating şi se mângâie şi ele între ele. Este o cultură foarte tactilă care, se pare, îi face pe oameni să înflorească.

Ceva asemănător putem vedea în joaca lupilor: ei se ating între ei ca într-un dans uşor. Această atingere e un

mesaj: „Eşti cu noi, suntem împreună”.

2. Studiul diferitelor grupuri izolate de indigeni arată că, abstracţie făcând de solitarii tribului – care trăiesc doar parţial în cadrul grupului, neîmpărtăşindu-i în mod constant valorile – grupurile centrale dezvoltă o atitudine respectuoasă faţă de femei şi bărbaţi, oricare le-ar fi vârsta, forma sau talia. Se mai întâmplă uneori să se tachineze între ei dintr-un motiv sau altul, dar nu o fac cu răutate şi nici cu intenţii exclusiviste. Atare abordare a corpului, sexului şi vârstei vine dintr-o vedere mai amplă şi dintr-o dragoste pentru natură în toată diversitatea sa.

3. Unii consideră că dorinţa de a trăi conform vechilor obiceiuri sau valorilor „aborigene, străvechi sau ancestrale” e o dovadă de sentimentalism, o nostalgie după vremurile de altă dată, o fantezie absurdă. Şi adaugă că, odinioară, femeile aveau o viaţă grea, că bolile erau foarte răspândite etc. Este adevărat că femeile de altă dată, şi cele din prezent, trebuiau/trebuie să muncească din greu, adesea în condiţii de exploatare, că erau/sunt maltratate, că erau/ sunt multe boli. Şi este adevărat şi pentru bărbaţi.

Gândindu-mă însă la grupurile indigenilor şi la propriile mele rude, atât cele latino-americane, cât şi cele maghiare, care sunt în mod evident de natură tribală, întemeietori de clanuri, creatori de totemuri, filatori, ţesători, agricultori, producători în felul lor, am ajuns la concluzia că oricât de grea le-a fost sau le este viaţa, vechile lor valori – chiar dacă va trebui să le dezgropăm sau să le reînvăţăm – sunt un suport pentru suflet, pentru psihic. Multe aşa-numite „vechi obiceiuri” sunt o formă de hrană care niciodată nu se strică, ba chiar sporeşte pe măsură ce-o consumăm.

Există, firește, un mod sacru şi unul profan de a aborda lucrurile, dar, în opinia mea, admiraţia pentru

„valorile străvechi” şi însuşirea lor constituie o dovadă clară nu de sentimentalism, ci de inteligenţă şi sensibilitate. În majoritatea cazurilor, a ataca valorile spirituale străvechi, valorile tradiţionale, este încă o încercare de a îndepărta femeia de zestrea sa maternă. Pentru pacea sufletului său, e bine ca omul să-şi însuşească în acelaşi timp înţelepciunea trecutului, puterea prezentului şi ideile viitorului.

4. Dacă ar fi existat un „spirit al răului” în trupul femeilor, el ar fi fost în mare parte rezultatul unei introiecţii induse de o cultură foarte confuză în privinţa corpului natural. O femeie poate să-şi fie, desigur, cel mai mare duşman, dar o fetiţă nu se naşte urându-şi propriul trup, ci simte chiar o bucurie teribilă să-l descopere şi să-l folosească.

5. Sau cel al tatălui său.

6. S-a scris enorm, ani de-a rândul, despre talia şi formele trupului uman în general, şi ale celui al femeii în particular. De regulă, aceste lucrări aparţin unor autori care găsesc dezagreabile sau de-a dreptul respingătoare anumite conformaţii. Ar fi interesant să auzim însă ce spun femeile care se simt bine în pielea lor, indiferent de conformaţia lor corporală, dar mai ales cele care se simt bine în ciuda dimensiunilor lor impresionante. Deşi nu face obiectul acestei cărţi, „femeia dinăuntru care strigă” pare a fi în primul rând o introiecţie şi o proiecţie a culturii. Această problemă ar trebui examinată atent şi interpretată din perspectiva prejudecăţilor culturale şi patologiilor privind nu doar dimensiunile corporale, ci şi sexualitatea hipertrofiată, foamea sufletului, structurile ierarhice şi castele în materie de configuraţie corporală etc. N-ar fi rău, ca să spunem aşa, să întindem puţin cultura pe canapeaua psihanalistului.

7. Din perspectivă arhetipală, parte din obsesia de a-

şi sculpta trupul fizic erupe atunci când propria lume, sau lumea în general, pare să scape în aşa măsură de sub control, încât omul încearcă să controleze măcar infimul teritoriu al trupului său.

8. Acceptată ca un egal şi fără să fie ridiculizată.

9. Martin Freud, *Glory Reflected-Sigmund Freud, Man and Father* (Vanguard Press, New York, 1958).

10. În poveşti, covorul fermecat este descris în diverse moduri: poate fi roşu, albastru, vechi, nou, persan, indian ori din Istanbul, aparţine unei bătrâne care… şi aşa mai departe.

11. Covorul fermecat este un motiv arhetipal central în poveştile Orientului Mijlociu. Una dintre acestea, intitulată *Covorul prinţului Husein*, similară poveştii prinţului Ahmed, face parte din culegerea de poveşti o *mie şi una de nopţi*.

12. Corpul uman secretă anumite substanţe, precum serotonina, care dau o stare de bine şi chiar de euforie. Tradiţional, accedem la astfel de stări prin rugăciune, meditaţie, contemplare, introspecţie, intuiţie, transă, dans, anumite activităţi fizice, cântec şi alte stări sufleteşti profunde.

13. În timpul cercetărilor mele interculturale, am fost impresionată de grupurile care, deşi marginalizate, au reuşit totuşi să-şi păstreze şi să-şi consolideze integritatea. Este fascinant să vezi cum, încetul cu încetul, aceste grupuri care au fost private de drepturile lor, dar care şi-au păstrat demnitatea, ajung să fie admirate de însăşi cei care, iniţial, le izgoniseră.

14. Una din multele modalităţi de pierdere a legăturii este să nu mai ştii unde îţi sunt îngropaţi strămoşii.

15. Pseudonim pentru a-i proteja intimitatea.

16. Ntozake Shange, *for colored girls who have considered suicide when the rainbow is enuf* (Macmillan,

New York, 1976).

Capitolul 8

Instinctul de conservare:

Detectarea curselor, coliviilor şi momelilor otrăvite

1. De la rădăcina latină *sen*, care înseamnă „bătrân”, derivă cuvintele „senior”, „senat”, „senil”.

2. Există culturi interioare şi culturi exterioare. Ambele se comportă foarte asemănător.

3. Barry Holston Lopez, în lucrarea sa *Of Wolves and Men*, numeşte aceasta „beţie de carne” (Scribner, New York, 1978).

4. Omul se poate „deda exceselor” indiferent că a crescut în puf sau pe stradă. Prietenii falşi, ipocrizia, anestezierea durerii, autoprotecţia, neputinţa de a străluci, toate acestea se pot întâlni în orice mediu.

5. Cuvintele aparţin stareţei Hildegard de Bingen, cunoscută şi sub numele de sfânta Hildegard. Sursa: MS2, Hessische Landesbibliothek, Wiesbaden.

6. Metoda „nu capeţi prăjitura până nu-ţi faci temele” poartă numele de principiul lui Primack, sau „regula bunicii”, în cursul de Psihologie 101. Chiar şi psihologia clasică pare a recunoaşte că o astfel de regulă este apanajul persoanelor în vârstă.

7. Janis Joplin nu se machia, dar asta nu reprezenta pentru ea un gest politic. Ca multe adolescente, avea o piele cu probleme, iar în facultate se considera o tovarăşă a băieţilor şi nu o posibilă logodnică.

În perioada anilor ’60, în Statele Unite, multe dintre noile militante refuzau să se machieze, atitudinea lor fiind un fel de declaraţie politică: ele refuzau să fie astfel nişte atrăgătoare obiecte de consum pentru bărbaţi. Prin comparaţie, în multe culturi indigene, reprezentanţii ambelor sexe îşi pictează trupul şi faţa atât pentru a respinge, cât şi pentru a atrage. Ornamentarea corpului

constituie în esenţă un comportament creativ tipic femininului şi un limbaj propriu fiecărei femei.

8. O foarte bună biografie a lui Janis Joplin, care a trăit o versiune modernă a *Pantofiorilor roşii*, este *Buried Alive*: *The Biography of Janis Joplin* de Myra Friedman (Morrow, New York, 1973). Există o versiune actualizată, publicată de Harmony Books, New York, 1992.

9. Nu înseamnă că trebuie neglijată etiologia organică şi, în unele cazuri, deteriorările iatrogene[42].

10. Versiunile cele mai noi ale poveştii *Pantofiorii roşii* arată, poate mai clar decât sute de pagini de cercetări istorice, cum a fost distorsionat şi pervertit materialul originar al acestor rituri. Cu toate acestea, versiunile rămase, deşi fragmentare, au o valoare inestimabilă, căci, uneori, straturile mai recente şi mai grosiere ne spun exact ceea ce trebuie să ştim pentru a supravieţui şi prospera într-o societate şi/sau într-un cadru psihic ce reproduce procesul distructiv descris în poveste. Avem, în acest sens, şansa extraordinară de a ne afla în faţa unei poveşti fragmentare care ne indică clar capcanele psihice care ne aşteaptă aici şi acum.

11. Riturile străvechi şi contemporane ale femeilor aborigene sunt numite adesea „rituri ale pubertăţii" sau „rituri ale fertilităţii". Aceste denumiri, întâlnite frecvent în antropologie, arheologie şi etnologie, cel puţin de la jumătatea secolului al XIX-lea, derivă însă dintr-o optică masculină. Din păcate, ele denaturează şi fragmentează procesul vieţii femeii, în loc să reflecte starea reală a lucrurilor.

Metaforic vorbind, o femeie trece de multe ori şi în diferite moduri printre oasele sale pelviene, şi într-un sens, şi în celălalt, dobândind de fiecare dată o nouă cunoaştere. Acest proces continuă toată viaţa. Aşa-numita perioadă de

42 Deteriorare apărută în urma unui tratament medical (n. trad.).

„fertilitate” nu începe odată cu menstruaţia şi nu se încheie la menopauză.

Ar fi mai potrivit ca toate riturile de „fertilitate” să se numească rituri de trecere. Fiecare dintre acestea ar trebui să aibă propriul său nume, corelat cu puterea sa specifică de transformare, nu numai în exterior, ci şi în interior. La indienii navajo, ritualul de binecuvântare numit „calea frumuseţii” este un exemplu de limbaj şi de termeni ce definesc corect esenţa problemei.

12. Excelenta lucrare *Mourning Unlived Lives – A Psychological Study of Childbearing Loss*, scrisă de psihanalista jungiană Judith A. Savage, este una dintre puţinele care tratează acest subiect atât de important pentru femei. (Chiron, Wilmette, Illinois, 1989).

13. Practici, precum tantra yoga, hatha yoga, dansul şi tot ce ajută la restabilirea legăturii cu propriul corp, conferă o putere considerabilă.

14. În unele tradiţii folclorice, se spune că diavolul nu se simte confortabil în forma umană, care nu i se potriveşte, şi de aceea şchioapătă. În povestea *Pantofiorii roşii*, vedem că fetiţei îi sunt amputate picioarele, şi trebuie deci să şchioapete, pentru că a dansat, ca să spunem aşa, cu diavolul şi i-a preluat şchiopătatul, adică viaţa lui subumană, plină de excese şi distructivă.

15. Odată cu apariţia creştinismului, vechile unelte ale cizmarului – sula, raşpelul, cleştele, ciocanul etc. – au devenit sinonime ale instrumentelor de tortură ale diavolului. În vremurile păgâne, cizmarii aveau responsabilitatea spirituală de a capta bunăvoinţa animalelor din a căror piele se confecţiona încălţămintea. În Europa creştină a secolului XVI se spunea că „falşii profeţi sunt spoitori şi cizmari”.

16. Cercetări privind normalizarea violenţei şi neputinţa dobândită au fost conduse, printre alţii, de

Martin Seligman, specialist în psihologie experimentală.

17. În anii şaptezeci, Lenore E. Walker publica remarcabila sa lucrare despre femeile victime ale violenţei (*The Battered Woman*, Harper & Row, New York, 1980). În opinia sa, acest principiu explică de ce femeile continuă să rămână lângă partenerii care le maltratează.

18. Ori în detrimentul persoanelor tinere sau neajutorate din jurul nostru.

19. *Mişcarea femeilor*, *Organizaţia Naţională a Femeilor* şi alte organizaţii, unele având orientare ecologică, altele fiind axate în particular pe educaţie şi apărarea drepturilor, au fost şi sunt conduse, dezvoltate şi extinse de numeroase femei care şi-au asumat riscul să iasă în faţă, să ia cuvântul şi, ceea ce este poate cel mai important, să continue să vorbească cu glas tare. În sfera apărării drepturilor, multe voci de femei şi de bărbaţi se unesc pentru a face propuneri.

20. Această aliniere impusă de către egalele lor sau de către femeile mai în vârstă atenuează conflictele şi măreşte securitatea femeilor obligate să trăiască în condiţii ostile. Dar, în alte circumstanţe, ea face ca femeile să se trădeze reciproc şi să se îndepărteze astfel de altă tradiţie matriliniară: cea a femeilor în vârstă care vorbesc în favoarea celor mai tinere, intervin, iau decizii, se întrunesc pentru menţinerea unei societăţi echilibrate, în care drepturile tuturor să fie apărate.

În alte culturi, în care femeile se consideră surori, iar bărbaţii, fraţi, parametrii ierarhici impuşi de vârstă şi de putere sunt atenuaţi de relaţiile afectuoase şi de responsabilitatea faţă de ceilalţi.

Femeile care au fost trădate în copilărie se aşteaptă în orice moment să fie trădate din nou, de iubitul lor, de angajator, de societate. Această primă trădare s-a produs în cursul unuia sau mai multor incidente survenite în

cadrul propriului mediu feminin sau familial. Faptul că ele încă mai pot avea încredere după ce au fost atât de profund trădate este un alt miracol al psihicului.

Trădare este atunci când cei ce deţin puterea văd problema şi întorc capul. Trădare este atunci când oamenii nu-şi ţin promisiunile, când îşi încalcă angajamentele, când le lipseşte curajul şi se arată în schimb preocupaţi, indiferenţi, nepăsători.

21. Dependenţa este tot ceea ce face ca viaţa să pară mai bună, golind-o în acelaşi timp de sens.

22. Nici foamea, nici sălbăticia, nici dependenţa nu provoacă psihoza, ci mai degrabă un atac profund şi permanent asupra psihicului. Un complex oportunist ar putea, teoretic, să inunde psihicul slăbit. Este de aceea importantă vindecarea instinctului lezat, pentru ca omul să nu rămână într-o stare de deteriorare sau de vulnerabilitate.

23. Charles Simic, *Seleleted Poems* (Braziller, New York, 1985).

24. *The elements of Capture*, e 1982, C.P. Estés, Ph. D., extras din teza sa postdoctorală.

Luaţi o fetiţă, o fetiţă prototip.

Domesticiţi-o de timpuriu – de preferinţă înainte ca ea să înveţe să vorbească sau să meargă.

Socializaţi-o până la extrem.

Stârniţi-i foamea de natura ei sălbatică.

Ţineţi-o departe de suferinţele şi libertăţile celorlalţi, ca să nu aibă termeni de comparaţie pentru propria-i viaţă.

Învăţaţi-o să aibă doar un singur punct de vedere.

Lăsaţi-o să fie nevoiaşă (sau aridă, sau rece), şi toţi să vadă, dar nimeni să nu-i spună nimic.

Înstrăinaţi-o de trupul ei natural şi de relaţia cu el.

Lăsaţi-o într-un mediu în care să se poată abandona lucrurilor ce-i fuseseră până atunci interzise, lucruri

excitante şi periculoase în acelaşi timp.

Daţi-i prieteni la fel de flămânzi, care s-o încurajeze în excesele sale.

Lăsaţi-i instinctele deteriorate – prudenţa şi protecţia – să rămână în aceeaşi stare.

Urmare a exceselor sale (hrană insuficientă sau excesivă, droguri, somn insuficient sau excesiv), lăsaţi Moartea să se apropie de ea.

Lăsaţi-o apoi să lupte ca să-şi recupereze *persona* ei de „fetiţă cuminte" şi chiar să reuşească, dar numai din când în când.

Şi, în final, lăsaţi-o să se arunce din nou în vârtejul exceselor, care generează dependenţă psihică sau fiziologică, letală în sine sau prin abuz (alcool, sex, furie, resemnare, putere etc.)

Acum e captivă. Inversaţi procesul şi va învăţa să fie liberă. Însănătoşiţi-i instinctele şi va redeveni puternică.

Capitolul 9

Acasă: întoarcerea la sine

1. Tema centrală a acestei poveşti – aflarea casei şi a iubirii, întâlnirea cu natura moarte – este una dintre temele larg răspândite în întreaga lume. (Iar procedeul desprinderii cuvintelor îngheţate de pe buzele vorbitorului şi al dezgheţării lor lângă foc pentru a înţelege ce a spus, este de asemenea cunoscut în ţările reci din lumea întreagă.)

2. În multe grupuri etnice se spune că sufletul nu se încarnează în trup, nici nu dă naştere spiritului, până nu s-a asigurat că trupul ce-l va locui este perfect sănătos. De aceea, în tradiţiile noastre cele mai vechi, se aşteaptă să treacă o săptămână, două cicluri lunare şi chiar mai mult timp de la naşterea copilului înainte de a i se da un nume, carnea făcând astfel dovada că este suficient de puternică pentru a primi sufletul, care va da, la rândul său, naştere

spiritului. În plus, mulţi sunt de părere că un copil nu ar trebui niciodată să fie bătut, căci asta alungă spiritul din trupul lui, iar procesul recuperării şi readucerii lui înapoi este lung şi anevoios.

3. Cuvântul „iniţiere” derivă din latinescul *iniţiare*, care înseamnă „a începe”, „a introduce”, „a instrui”. *Iniţiată* este femeia care începe un nou drum, care se prezintă pentru a fi introdusă şi instruită. *Iniţiatoarea* este cea care transmite ceea ce ştie despre acest drum, îi arată iniţiatei *cum* să-l parcurgă şi o călăuzeşte, aşa încât să poată face faţă provocărilor şi astfel să devină mai puternică.

4. Într-o iniţiere defectuoasă, iniţiatoarea se ocupă doar de punctele slabe ale iniţiatei şi uită sau ignoră restul, care reprezintă şaptezeci la sută din iniţiere: consolidarea calităţilor şi talentelor femeii. Adeseori, iniţiatoarea creează dificultăţi, fără să ofere însă niciun sprijin, inventează pericole şi apoi se retrage. Este un aspect preluat dintr-un stil de iniţiere masculină fragmentară, care consideră că ruşinea şi umilinţa întăresc omul. Iniţiatoarele provoacă situaţiile dificile, dar nu acordă sprijinul necesar. Sau acordă o atenţie deosebită aspectelor privind procedura, dar nevoile esenţiale ale sufletului sunt neglijate. Din punctul de vedere al sufletului şi al spiritului, o iniţiere crudă sau inumană nu va întări niciodată comunitatea femeilor sau legăturile individuale dintre femei. Este o absurditate.

În absenţa unor iniţiatoare competente sau într-un mediu în care iniţiatoarele utilizează proceduri inumane, femeia va încerca să se iniţieze singură. Este o iniţiativă admirabilă. Şi este extraordinar dacă reuşeşte chiar şi pe trei sferturi, căci femeia trebuie să-şi asculte psihicul sălbatic la fiecare pas, fără a avea certitudinea că aşa s-a procedat de mii de ori şi că, de fiecare dată, efectul a fost

cel scontat.

5. Există un perfecţionism negativ şi un perfecţionism pozitiv. Cel negativ este în general legat de teama de a nu fi la înălţime. Perfecţionismul pozitiv stimulează, vizează performanţa, ne încurajează să învăţăm să facem lucrurile mai bine: să scriem mai bine, să vorbim mai bine, să pictăm mai bine, să ne rugăm mai bine, să mâncăm mai bine, să ne relaxăm mai bine şi aşa mai departe. Perfecţionismul pozitiv ne determină să acţionăm în aşa fel încât visul să devină realitate.

6. Expresia îi aparţine lui Yancey Ellis Stockwell, o terapeută extraordinară şi o remarcabilă povestitoare.

7. Cu sprijinul *Womens Alliance* şi a numeroase vindecătoare înzestrate, printre care se numără dr. Tracy Thompson, medicul închisorii, şi Kathy Park, o vindecătoare-povestitoare de excepţie.

8. Din poemul *Womens Who Lives Under the Lakes*, e C.P. Estés, *Rowing Songs For the Night Sea Journey*; *Contemporary Chants* (publicaţie privată, 1989).

9. Din poemul *Come Cover Me With Your Wildness*, e 1980, C.P. Estés, Ibid.

10. Traducere în limba engleză din poemul la *bobiţa ñera*, e1970, C.P. Estés, Ibid.

11. Acest mod de exprimare s-a răspândit în regiunea comunităţilor de origine hispanică şi est-europeană.

12. Poate fi orice altceva: „plantele mele, câinele meu, munca mea, partenerul meu, petuniile mele”. E doar un pretext. În adâncul sufletului său, femeia doreşte să plece, dar şi să rămână.

13. Complexul „binefăcătoarei universale” face ca femeia să se comporte ca şi cum ea ar fi „marea vindecătoare”. Dar, pentru un om, a juca rolul unui arhetip e cam acelaşi lucru cu a încerca să fii Dumnezeu. E o iniţiativă moartă din start, iar eforturile în această direcţie

sunt devastatoare şi teribil de nocive pentru psihic.

Un arhetip poate suporta să fie proiecţia oamenilor, dar omul nu poate suporta să fie el însuşi tratat ca un arhetip, invulnerabil şi inepuizabil. Dacă se aşteaptă de la o femeie ca ea să joace rolul arhetipului inepuizabil al marii vindecătoare, o vom vedea prăbuşindu-se sub povara acestui perfecţionism negativ. Când i se cere să îmbrace somptuoasele veşminte arhetipale ale vreunui ideal, e mai bine să privească lung în zare, să clatine din cap şi să-şi continue drumul spre casă.

14. Adrienne Rich, *The Fact of a Doorframe* (*Norton*, New York, 1984, pg. 162).

15. În alte poveşti, ca de pildă *Frumoasa din pădurea adormită*, domniţa cea frumoasă se trezeşte, nu pentru că a sărutat-o prinţul, ci pur şi simplu pentru că e timpul… Blestemul celor o sută de ani încetase şi a venit timpul să se trezească. Pădurea de nepătruns dimprejurul turnului dispare, nu pentru că eroul ar fi fost superior, ci pentru că blestemul a luat sfârşit şi a venit timpul. Poveştile ne-o repetă iar şi iar: când a venit timpul, a venit timpul…

16. Potrivit psihologiei jungiene clasice, s-ar spune că acest copil este un psihopomp, cu alte cuvinte un aspect al animei sau animusului, numit astfel în onoarea lui Hermes, care conduce sufletele în lumea de dincolo. În alte culturi, psihopompul se numeşte *juju*, *bruja*, *angakok*, *tzaddik*. Aceste cuvinte sunt folosite ca substantive şi, uneori, ca adjective pentru a descrie calitatea magică a unei persoane sau a unui obiect.

17. În poveste, mirosul pieii de focă, îl face pe copil să simtă toată puterea iubirii materne. Ceva din sufletul mamei îl traversează, fără să-l rănească, ci doar îl sensibilizează. Şi astăzi, în unele familii inuit, când moare cineva drag, blănurile, căciulile, cizmele şi alte obiecte personale ale defunctului sunt purtate de rudele sale.

Membrii familiei şi prietenii care le poartă consideră că e vorba de o transmisie de la suflet la suflet, necesară însăşi vieţii. Se crede că hainele, pieile şi uneltele defunctului păstrează o parte însemnată din sufletul său.

18. Mary Uukalat este sursa mea; ea mi-a transmis vechea idee a poeziei ca respiraţie.

19. Ibid.

20. *Oxford English Dictionary*.

21. Femeile obişnuiesc să rezerve suficient timp pentru problemele de sănătate fizică – mai ales ale celorlalţi, dar uită să dedice timp relaţiei cu propriul lor suflet. Nu realizează că el le dă energia şi că această relaţie este un instrument deosebit de important, care trebuie protejat, uns, curăţat, reparat. Altminteri relaţia se va deteriora, ca o maşină, şi va încetini mersul vieţii de fiecare zi a femeii. Ea va trebui să consume enorm de multă energie chiar şi pentru muncile cele mai simple şi, în cele din urmă, va rămâne în pană, undeva, departe de oraş sau de un telefon. Şi atunci, lungul drum spre casă, va trebui să-l facă pe jos.

22. Citat preluat dintr-un interviu cu Robert Bly, publicat în *Bloomsbury Review* (ianuarie 1990), *The Wild Man In the Black Coat Turns*: *A Conversation* de Clarissa Pinkola Estés, Ph. D. e 1989, C.P. Estés.

Capitolul 10

Ape limpezi: Hrana vieţii creative

1. *Field of dreams*, film inspirat de romanul lui W.P. Kinsella, *Shoeless Joe*.

2. Stagnarea vieţii creative are în general diverse cauze: complexe interioare negative, lipsa susţinerii din partea lumii exterioare şi, uneori, sabotajul.

Cât priveşte distrugerea din cauze exterioare a noilor iniţiative, a noilor idei, în opinia mea, multe activităţi creative sunt adesea blocate şi considerate neconcludente

prin utilizarea modelului exclusivist „sau-sau”. Ce a fost mai întâi? Oul sau găina? Această întrebare pune de regulă capăt examinării unui lucru pentru a vedea cum este construit şi ce întrebuinţări ar putea avea. În general, este mai utilă folosirea modelului asociativ şi corelativ „şi-şi”. Un lucru este asta şi de asemenea asta, dar şi asta. Poate fi folosit şi aşa, şi aşa.

3. *Llorona* se pronunţă Lio-ro-na, punând accentul pe a doua silabă.

4. Această istorioară se povesteşte din cele mai vechi timpuri, cu mici variaţiuni, mai ales în privinţa felului în care Llorona era îmbrăcată. „Era îmbrăcată ca o prostituată, şi un tip a agăţat-o lângă râu, în El Paso. Tii, ce spaimă a tras!” „Umbla într-o cămaşă de noapte, albă şi lungă”. „Purta rochie de mireasă, şi un văl lung îi acoperea faţa”.

Mulţi părinţi latino-americani folosesc *Llorona* ca pe un fel de baby-sitter mistică. Odraslele lor sunt în general atât de speriate de poveştile în care ea fură copii pentru a-i înlocui pe ai săi care se înecaseră, încât micuţii locuitori ai oraşelor traversate de râuri se feresc să se apropie de malul apei după lăsarea întunericului şi se întorc acasă devreme.

Unii din cei ce studiază aceste povestiri le consideră poveşti morale, menite să sperie oamenii şi să-i determine astfel să se comporte cum trebuie. Ştiind prea bine ce sânge fierbinte curge în vinele celor ce au născocit aceste poveşti, aş spune că sunt mai degrabă poveşti revoluţionare, menite să atragă atenţia asupra necesităţii creării unei noi ordini. Unii povestitori numesc poveştile de tip *Llorona „cuentos de la revolución”*, poveştile revoluţiei.

Poveştile despre lupte – psihice sau de altă natură – aparţin unei foarte vechi tradiţii, anterioară cuceririi Mexicului. Unele dintre bătrânele *cuentistas*,

povestitoarele mexicane din familia mea, spun că aşa-numitele codice aztece nu sunt cronici de război, cum înclină a crede numeroşi cercetători, ci poveşti ilustrate ale marilor lupte morale pe care trebuie să le ducă orice bărbat şi orice femeie. Pentru mulţi specialişti ai vechii şcoli, aşa ceva era de neconceput, căci, în opinia lor, civilizaţiile indigene nu erau capabile de o gândire abstractă şi simbolică, iar membrii vechilor culturi luau totul ad litteram, precum copiii. Se poate totuşi vedea, studiind poezia nahuatl şi maya a acelor vremi, că metafora era folosită frecvent şi că dispuneau de o extraordinară capacitate de gândire şi exprimare în termeni abstracţi.

5. Aşa cum s-a întâmplat la Green National Convention din Munţii Stâncoşi în 1991.

6. Preluată de la Marik Pappandreas Androupoulos, povestitoare din Corint, care a primit-o la rândul ei de la Andrea Zarkokolis, tot din Corint.

7. Marcel Pagnol, *Jean de Florette* şi *Manon des Sources* (Éditions Bernard de Fallois, Paris, 1988) ambele transpuse pe peliculă cinematografică de Claude Berri.

În prima lucrare, nişte răufăcători astupă un izvor, pentru a împiedica o tânără familie să-şi împlinească visul de a trăi liber în natură, printre animale, arbori şi flori, cultivând pământul pentru a-şi asigura hrana. Tinerii oameni mor de foame, pentru că apa nu mai ajunge pe pământurile lor. Răufăcătorii speră să cumpere proprietatea la un preţ de nimic când se va răspândi vestea că pământul e sterp. Bărbatul moare, femeia îmbătrâneşte înainte de vreme, iar fetiţa lor rămâne săracă.

În cel de-al doilea volum, fata creşte, descoperă complotul şi îşi răzbună familia. Intrată până la genunchi în noroi, cu mâinile însângerate, îndepărtează dopul din

beton, care astupa izvorul. Apa curge din nou, iar răufăcătorii sunt demascaţi.

8. „Teama de eşec” este una din acele expresii-tip care nu spun de fapt de ce se teme realmente femeia. Frica are în mod obişnuit trei componente: un reziduu al trecutului (acesta fiind de regulă motiv de ruşine), lipsa de încredere în prezent şi teama de rezultate proaste sau de consecinţe negative în viitor.

În privinţa creativităţii, una dintre temerile cele mai frecvente ale femeii nu este teama de eşec, ci mai curând teama de a-şi pune la încercare propriile aptitudini. În linii mari, lucrurile pot fi descrise astfel: „Dacă eşuezi, poţi să te ridici şi să iei totul de la zero; ai în faţă mii de posibilităţi. Dar dacă ai un succes mediocru? Dacă, în pofida strădaniei tale, reuşeşti, însă nu la nivelul dorit?” Pentru cele care creează, acesta este cel mai rău scenariu. Şi mai sunt încă multe altele. De aceea cărările creaţiei sunt întortocheate. Această complexitate nu trebuie însă să ne descurajeze, căci natura sălbatică iubeşte viaţa creativă. În ciuda celor mai întunecate temeri ale noastre, natura instinctuală ne oferă întregul său sprijin.

9. În alte vremuri, harpiile erau zeiţe ale furtunii. Erau divinităţi ale Vieţii şi ale Morţii. Din nefericire, au fost deposedate de acest dublu rol, devenind unilaterale. Aşa cum am văzut în interpretarea naturii viaţă-moarte-viaţă, orice forţă care guvernează naşterea guvernează şi moartea. În Grecia, însă, cultura dominată de gândirea şi idealurile unui grup restrâns a dat o atât de mare importanţă aspectului „moarte” al Harpiilor, înfăţişate sub chipul unor demoni înaripaţi cu cap de femeie, încât natura lor hrănitoare, incubatoare, dătătoare de viaţă, a fost eliminată. Când Eschil scria trilogia *Orestia*, în care Harpiile sunt omorâte sau alungate într-o peşteră la capătul pământului, aspectul revivifiant al naturii lor era

complet uitat.

10. Este o versiune post-orestiană. Trebuie să spunem însă că nu toate straturile negative sunt patriarhale, aşa cum nu tot ce e patriarhal este negativ. Vechile straturi patriarhale negative, suprapuse miturilor care odinioară descriau aspectele puternice şi sănătoase ale femininului, au totuşi valoarea lor. Nu numai că ne arată în ce măsură o cultură cuceritoare distruge vechea înţelepciune, dar ne dezvăluie şi în ce fel o femeie supusă, ori cu instincte lezate, era atunci – dar şi în zilele noastre – obligată să se vadă pe sine însăşi, şi de asemenea ne spune cum putea să se vindece.

Ansamblul interdicţiilor distructive, impuse femeilor (şi/sau bărbaţilor), lasă în urmă un fel de radiografie arhetipală a ceea ce rezultă deformat în dezvoltarea unei femei crescute în sânul unei culturi care nu consideră acceptabil femininul. Nu mai este deci nevoie să ghicim. Totul este înregistrat în diferitele straturi ale poveştilor şi miturilor.

11. Multe simboluri au atribute atât masculine, cât şi feminine. În general, este bine ca omul să decidă singur de care se va servi ca de o lupă pentru a examina problemele sufletului şi psihicului. Nu are sens, aşadar, să examinăm dacă simbolul unui anumit lucru este masculin sau feminin: la urma urmelor este vorba de un mod creativ de a analiza o problemă, simbolul conţinând de fapt alte forţe. Folosirea atributelor masculine sau feminine îşi are totuşi importanţa sa, căci multe putem învăţa din aceste puncte de vedere diferite. De aceea cercetăm simbolurile, pentru a vedea ce pot să ne înveţe, cum le putem folosi şi, mai ales, ce răni ar putea tămădui.

12. Jennette Jones şi Mary Ann Mattoon, *„Is The Animus Obsolete?”* din antologia *The Goddess Reawakening*, ed. Shirley Nichols (Quest Books, Wheaton,

Illinois, 1989). Acest text analizează în detaliu concepţiile referitoare la animus până în 1987.

13. Marile zeiţe au adesea un fiu ieşit din propriul lor trup, fiu care devine mai târziu iubitul/consortul/soţul lor. Deşi unii iau lucrul acesta ad litteram şi-l văd ca pe un incest, el trebuie înţeles mai degrabă ca o descriere a modului în care sufletul dă naştere unui potenţial masculin care, dezvoltându-se, devine o formă de înţelepciune şi forţă, şi se combină cu celelalte puteri ale sale în felurite moduri.

14. Şi uneori impulsul care pune în mişcare acel braţ.

15. În esenţă, respingând ideea naturii masculine, riscăm să pierdem una din cele mai puternice polarităţi, necesare percepţiei şi înţelegerii – la toate nivelurile – a misterului naturii duale a fiinţelor umane. Dar dacă o femeie se sufocă numai la gândul că masculinul poate să facă parte din feminin, îi sugerez să numească această natură mediatoare aşa cum doreşte ea, pentru a avea astfel posibilitatea să-şi imagineze şi să înţeleagă cum lucrează polarităţile împreună.

16. Oxford English Dictionary.

17. Eu aş descrie acest lucru ca puternica natură întreprinzătoare a masculinului, care, în cazul bărbaţilor aparţinând multor culturi, este strivită de munci cotidiene iară sens şi fără valoare spirituală, sau de maşinaţiile societăţii care, amăgindu-i, reuşeşte să-i pună în hamuri şi să-i ţină astfel până îi desfiinţează aproape complet.

18. Din informaţiile mele, povestea ar putea fi o variantă a străvechilor naraţiuni dedicate solstiţiului de iarnă, când vechiul an îi cedează locul noului an. În astfel de poveşti, ceea ce s-a deteriorat moare şi se naşte din nou într-o formă vibrantă.

19. Primită cu dragoste de la Kata, care a îndurat patru ani de detenţie într-un lagăr de muncă forţată din

Rusia în perioada anilor patruzeci.

20. Transfigurarea prin foc este o temă universală. Această temă, întâlnită în povestea *Trei fire de păr de aur*; apare în mitologia greacă, unde o vedem pe Demetra, Marea Zeiţă, Zeiţa Mamă, ţinând noapte de noapte un copil muritor în foc spre a-i conferi nemurirea. Când descoperă din întâmplare scena, Metaneira, mama lui, izbucneşte în ţipete de groază, întrerupând astfel ritualul… „Păcat! îi zice ea atunci Metaneirei. Acum copilul va fi un simplu muritor”.

Capitolul 11

Căldura. Recuperarea sexualităţii sacre

1. Tot ce stimulează fericirea şi plăcerea este întotdeauna şi „uşa din spate” prin care putem fi exploataţi sau manipulaţi.

2. Poveştile unchiului Tuong-Pa sau Trungpa sunt povestioare picante, despre care se spune că ar proveni din Tibet, dar poveşti asemănătoare există în toată lumea.

3. Există pe un perete, la Çatal Hüyük, imaginea unei femei cu picioarele desfăcute, cu „gura de jos” la vedere, posibil în chip de oracol. Doar ideea unei asemenea imagini face ca multe femei să zâmbească cu un aer ştiutor.

4. Charles Boer, *The Homeric Hymns* (Spring Publication, Dallas, 1987). Este o traducere într-adevăr excelentă.

5. În mod tradiţional, poveştile despre coioţi se spun *numai* în timpul iernii.

Capitolul 12

Marcarea teritoriului: Limitele furiei şi ale iertării

1. În sânul familiei şi în mediul cultural apropiat.

2. Lezarea instinctului, eului şi spiritului, în copilărie, se datorează respingerii brutale a copilului, lipsei de atenţie sau de consideraţie. În cazul multor femei, marea

parte a acestor răni vin din speranţele lor înşelate, când aşteptau în mod firesc să fie ţinute promisiunile făcute lor: că vor fi tratate cu respect, că foamea le va fi potolită, că vor fi libere să vorbească, să gândească, să simtă, să creeze.

3. În psihic, vechile emoţii sunt, sub anumite aspecte, ca nişte corzi de pian. Un zgomot de la suprafaţă le poate face să vibreze puternic. Ele pot fi făcute să sune, chiar fără să fie atinse. Evenimentele care, prin ton, cuvinte sau aspect vizual, amintesc de episodul originar, îl determină pe om să „lupte" pentru a împiedica vechile emoţii să „cânte".

În psihologia jungiană, această explozie cu puternic caracter emoţional poartă numele de „constelare a unui complex". Spre deosebire de Freud, care credea că un astfel de comportament era nevrotic, Jung considera că era vorba în realitate de o reacţie coerentă, asemănătoare celei întâlnite la animalele hăituite, terorizate sau rănite. Animalul are tendinţa să reacţioneze la mirosuri, gesturi, instrumente şi sunete similare celor care i-au făcut rău. Întâlnim şi la fiinţele umane aceleaşi tipare de recunoaştere şi reacţie.

Multe persoane controlează materialul vechilor complexe ţinându-se la distanţă de oamenii sau evenimentele care îi tulbură. Uneori, o asemenea atitudine este utilă şi raţională, alteori nu. Astfel, un bărbat poate să evite toate femeile cu părul roşcat ca al tatălui său care îl bătea; o femeie poate să evite discuţiile în contradictoriu, deoarece acestea îi reamintesc situaţii neplăcute din trecut. Este bine totuşi să ne întărim capacitatea de a face faţă oricărei situaţii, oricare ar fi complexele în cauză, căci numai rezistând în atari circumstanţe ne vom putea face auzit glasul în lume şi vom putea schimba lucrurile în jurul nostru. Dacă vom reacţiona numai la complexele noastre,

vom trăi tot restul vieţii ascunse într-o vizuină. Dar dacă vom reuşi să ajungem la un acord cu ele, să le facem aliatele noastre, folosind, de exemplu, vechea noastră furie pentru a da mai multă forţă afirmaţiilor noastre, atunci vom putea modela şi remodela multe lucruri.

4. Există afecţiuni cerebrale de natură organică, al căror principal simptom este furia necontrolată. Aceste tulburări trebuie tratate medicamentos şi nu prin psihoterapie. Dar aici noi vorbim despre furia provocată de amintirea unei suferinţe psihice din trecut. Ar mai fi de adăugat că, în familiile în care există un copil foarte „sensibil", ceilalţi copii, a căror constituţie psihică este diferită, pot să nu se simtă defel chinuiţi, chiar dacă sunt trataţi în acelaşi mod.

Copiii au nevoi diferite, „grosimi" diferite ale pielii, capacităţi diferite de a percepe durerea. Cel care are mai puţini „receptori", ca să spunem aşa, va simţi în măsura cea mai mică, la nivel conştient, efectele abuzurilor. Copilul cu cei mai mulţi senzori va simţi în mod conştient totul, şi poate chiar va simţi la fel de puternic rănile celorlalţi. Nu este o problemă de adevăr sau neadevăr, ci de capacitatea lui de a capta transmisiile din jurul său.

Cât priveşte educaţia copiilor, vechea maximă potrivit căreia fiecare copil ar trebui să fie crescut nu după carte, ci potrivit înzestrării, sensibilităţii şi personalităţii sale, este foarte înţeleaptă. În natură, plăpându-l filodendron pare a fi în stare să trăiască o veşnicie fără apă, pe când salcia, mult mai mare şi mai robustă, s-ar usca într-o săptămână. Şi oamenii sunt, de asemenea, prin natura lor foarte diferiţi.

În plus, nu ar trebui să interpretăm în mod sistematic furia adulţilor ca semn sigur al unei probleme din copilărie, rămasă nerezolvată. Furia sinceră, furia justificată îşi are rolul său, mai ales când toate apelurile

anterioare la conştiinţă, făcute pe diferite tonuri ale vocii, de la blând la moderat, au rămas fără ecou. Când vrem să atragem atenţia, furia este etapa ierarhică următoare.

Însă complexele negative pot transforma o furie normală într-una distructivă; catalizatorul este aproape întotdeauna infim, dar el declanşează o reacţie disproporţionată. Sub multe aspecte, dezacordurile din copilărie, suferinţele din acea perioadă pot influenţa pozitiv cauzele pe care le apărăm ca adulţi. Numeroşi lideri din fruntea marilor „triburi" sau „familii" politice, culturale ori de alt tip, îşi exercită funcţia într-o manieră mult mai bună şi mai frumoasă decât cea în care ei înşişi au fost crescuţi.

5. De la nişte bătrâni povestitori japonezi, am auzit o variantă pe tema „ursului ca figură idolatrizată": ursul este ucis de o forţă malefică şi, printre cei care îl adorau, este curmată înflorirea oricărei vieţi noi. Corpul lui este înmormântat cu mare jale, dar lacrimile unei femei, căzând pe mormânt, îl readuc la viaţă.

6. Eliberarea bucăţică cu bucăţică, strat după strat, de o veche furie pietrificată este un lucru esenţial pentru femei. E preferabil să încercăm să ducem această adevărată bombă în câmp deschis, să o dezamorsăm acolo, decât să o lăsăm să explodeze aproape de oameni nevinovaţi. E bine să căutăm să o neutralizăm şi să nu facem rău nimănui. De regulă, prezenţa constantă a unui factor iritant agravează situaţia noastră. Indicat este să ne îndepărtăm de stimuli, oricare ar fi aceştia. Posibilităţi sunt destule: să schimbăm camera, preocupările, mediul. Asta ajută foarte mult.

Vechea recomandare de a număra încet în gând până la zece are raţiuni bine întemeiate. Dacă reuşim să întrerupem, chiar şi temporar, afluxul de adrenalină şi alte substanţe chimice de „luptă" ce se răspândesc în corpul

nostru în faza inițială a furiei, vom putea stopa procesul care ne aduce iar înapoi, la sentimente şi reacţii legate de traumele suferite anterior. În caz contrar, substanţele chimice continuă să se răspândească o anumită perioadă de timp, forţându-ne literalmente să ne comportăm tot mai agresiv, cu sau fără motiv.

7. În cartea *Wisdom of the Idiots* (Octagon Press, Londra, 1970), există o altă versiune a acestei vechi poveşti, aparţinând marelui narator şi vindecător sufit Indries Shah.

8. Decizia de a acţiona astfel depinde de diverşi factori, printre care: conştientizarea elementului sau individului care a cauzat prejudiciul, capacitatea sa de a face rău din nou, intenţiile sale viitoare, evaluarea raportului de forţe dintre noi şi el.

9. Termenul *descanso* este folosit deopotrivă cu sensul de loc de veci într-un cimitir.

10. Dacă a fost incest, maltratare sau orice alt abuz grav, s-ar putea să fie necesari mulţi ani pentru a se ajunge la iertare. În unele cazuri, se poate, pentru o vreme, să ne simţim mai puternice neiertând, şi asta este de asemenea acceptabil. Inacceptabil este însă ca, din pricina unui incident, să clocotim de furie până la sfârşitul zilelor noastre. Această iritare excesivă ne pune la grea încercare nu doar sufletul şi psihicul, ci şi trupul fizic. Trebuie să ne reechilibrăm, iar pentru aceasta există diverse căi. Este bine să consultăm un terapeut cu o personalitate puternică, specializat în astfel de probleme. Iar întrebarea pe care trebuie să i-o punem atunci când l-am găsit este următoarea: „Ce experienţă aveţi în problema atenuării furiei şi întăririi spiritului?”

11. *Forego*, potrivit *Oxford English Dictionary*, vine de la *for gan* sau *forgaen* (din engleza veche) care înseamnă „a trece peste”, „a se îndepărta”.

12. *Forebear*, potrivit *Oxford English Dictionary*, vine de la *verbern* (din germana medie de sus) care înseamnă „a tolera”, „a avea răbdare”.

13. *Forget*, potrivit *Oxford English Dictionary*, vine de la *getan* (din teutona veche) care înseamnă „a reţine”, „a lua”; cu prefixul for, înseamnă „a nu reţine”, „a nu lua”.

14. *Foregive*, potrivit *Oxford English Dictionary*, vine de la *forziefan* (din engleza veche) care înseamnă „a da”, „a ceda”, „a înceta de a mai avea resentimente”.

15. O definiţie oarecum diferită a acestui tip de iertare se găseşte în *Oxford English Dictionary*: 1865, J. Grote, Moral Ideas, viii (1876), 114: „Iertare activă – răsplătirea răului cu bine”. În opinia mea, aceasta este forma supremă de reconciliere.

16. Nu doar oamenii au propriul lor ritm de a ierta, dar şi tipul ofensei afectează timpul necesar iertării. A ierta o neînţelegere nu-i totuna cu a ierta un asasinat, un incest, un abuz, un tratament injust, o trădare, un furt. În funcţie de natura lor, ofensele singulare pot fi uneori iertate mai uşor decât ofensele repetate.

17. Cum trupul are şi el memorie, trebuie, de asemenea, să i se acorde atenţia cuvenită. Esenţa este nu să fugim de furie, ci să o epuizăm, să o dezarmăm şi să reconfigurăm libidoul, care va fi astfel eliberat într-un mod complet diferit. Această eliberare fizică trebuie să fie însoţită de o înţelegere mentală.

Capitolul 13

Răni de război: Clanul cicatricilor

1. Sunt de acord cu Jung: omul care a comis o nedreptate nu va putea să se vindece decât spunând tot adevărul, înfruntându-l deschis.

2. Am citit pentru prima dată despre acest lucru în operele lui Eric Berne şi ale lui Claude Steiner.

3. WAE (Jungs Word Association Experiment) de

asemenea confirmă acest lucru. În testul respectiv, materialul perturbator rezonează nu doar la auzul unui cuvânt care catalizează asocierile negative, dar chiar şi atunci când sunt rostite cuvinte dintre cele mai „neutre”.

4. Uneori, urmează fotografii şi poveşti ale taţilor, unchilor, fraţilor, soţilor şi bunicilor (şi uneori ale fiilor şi fiicelor), dar lucrarea principală se referă la generaţiile anterioare de femei.

5. Ele singure suferă ca ţap ispăşitor, ca devorator de păcate, fără a avea puterea şi beneficiile unuia sau altuia, cu alte cuvinte, onorurile şi recunoştinţa din partea comunităţii.

6. *Mary Culhane and The Dead Man*. Aceasta este una dintre poveştile aparţinând duetului Folktellers, două femei foarte talentate, originare din Carolina de Nord: Barbara Freeman şi Connie Regan-Blake.

7. Paul C. Rosenblatt, Ph. D., *Bitter, Bitter Tears: Nineteenth-Century Diarists and Twentieh-Century Grief Theories* (University of Minnesota Press, Minneapolis, 1983). Lucrarea mi-a fost semnalată de Judith Savage.

Capitolul 14

La selva subterránea: Iniţierea în pădurea subpământeană

1. Ideea „participării mistice” a lui Jung se bazează pe teoriile antropologice de la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX, când mulţi dintre cei ce studiau triburile se simţeau – şi chiar erau de multe ori – foarte departe de ele, în loc să considere comportamentul primitivilor ca parte dintr-un continuum uman, susceptibil să se manifeste oriunde, în orice societate, indiferent de rasă sau naţionalitate.

2. Această discuţie nu susţine în niciun caz că răul făcut unui om este acceptabil, pentru că, în ultimă instanţă, îl întăreşte.

3. Pentru mai multe informaţii privind incestul comis de tată şi traumele ulterioare ale copiilor, a se vedea *I Never Tolde Anyone*: *Writings by Women Survivors of Child Abuse*, ediţie îngrijită de Ellen Bass şi Louise Thornton împreună cu Jude Brister (Harper & Row, New York, 1983). Şi, de asemenea, *Multiple Personality Disorder from the Inside Out*, ediţie îngrijită de Barry M. Cohen, Esther Gillen, W. Lynn (Sidran Press, Baltimore, 1991).

4. În majoritatea cazurilor, pierderea brutală a inocenţei pare să vină dinspre lumea exterioară familiei. E un proces gradual prin care trece aproape toată lumea şi care culminează cu o dureroasă trezire la gândul că nu totul este sigur sau frumos în lume.

În psihologia dezvoltării, aceasta reprezintă recunoaşterea faptului că omul nu este „centrul universului". În ce priveşte spiritul, însă, mai există încă o trezire: înţelegerea diferenţelor dintre natura divină şi cea umană. Inocenţa nu trebuie secerată la întâmplare de către tată sau mamă. Fiecare lucru îşi are timpul său. Părinţii trebuie pe cât posibil să îndrume şi să ajute, dar, mai presus de toate, să adune bucăţelele şi să-şi pună din nou copilul pe picioare.

5. Simbolul morarului apare în poveşti într-o lumină fie pozitivă, fie negativă. Uneori este avar, alteori generos, ca în poveştile morarului care lasă grâu elfilor.

6. Trezirea treptată, adică lenta demolare a apărărilor noastre într-o perioadă mai lungă de timp, este mai puţin dureroasă decât cea de a ne vedea apărările prăbuşindu-se toate deodată. Sub aspect terapeutic, chiar dacă, iniţial, metoda rapidă doare mai mult, lucrarea poate uneori să înceapă şi să dea roade mai curând. Fiecare are însă libertatea să aleagă.

7. În alte poveşti, trei reprezintă punctul culminant al

unui efort intens şi poate fi înţeles ca o jertfă ce culminează cu naşterea unei noi vieţi.

8. Lao Tse, poet şi filosof chinez, autorul tratatului *Dao* de *Jing*, Cartea despre Cale şi Virtutea ei.

9. Există diferite metode, şi fiecare poate să o aleagă pe cea mai potrivită pentru sine. Unele sunt foarte active sub aspect exterior, precum dansul; altele sunt foarte active în alţi termeni: dansul rugăciunii, de pildă, dansul intelectului, dansul poeziei.

10. e 1989, C. R Estés, *Warming the Stone Child*: *Myths and Stories of the Abandoned and Unmothered Child*, casetă audio (Sounds True; Boulder, Colorado, 1989).

IL Este binecunoscut faptul că femeile şi bărbaţii aflaţi într-o perioadă de tranziţie psihică majoră manifestă mai puţin interes pentru lumea exterioară. Ei visează, gândesc şi analizează la un nivel atât de profund, încât aceasta li se pare foarte îndepărtată. S-ar părea că sufletul nu este prea interesat de aspectele lumeşti, decât dacă ele au o oarecare forţă spirituală.

În niciun caz nu trebuie confundată această stare de lucruri cu un sindrom prodromic, când îngrijirile personale cotidiene se reduc la zero şi când se înregistrează o serioasă afectare a funcţiei mentale şi a comportamentului social.

12. Mi se pare ciudat că Ku Klux Klan-ul, vrând să-i denigreze, îi numeşte „gloduroşi” pe cei ce nu sunt albi. Vechea semnificaţie a cuvântului „glod” este una dintre cele mai pozitive. La drept vorbind, acesta e cuvântul cel mai potrivit pentru a reprezenta natura instinctuală puternică şi profund înţeleaptă. De altfel, aşa cum spun cele mai multe poveşti ale creaţiei, din noroi (şi alte materii similare) au fost creaţi oamenii şi lumea.

13. Secera şi buzele vulvei au forme asemănătoare.

14. Secera dublă a zeiţei este un vechi simbol, utilizat şi astăzi de diferite grupuri de femei ca simbol al reîntoarcerii puterii feminine. În plus, dintre membrele grupului meu de cercetare şi training, *Las Mujeres*, multe consideră că buzele vulvei, în formă de fluture, şi secera dublă sunt simboluri similare, datând din timpuri străvechi, când se credea că sufletul are forma unui fluture cu aripile deschise.

15. Misticul cunoaşte problemele lumeşti şi spirituale din cele două perspective – a intelectului şi a experienţei directe a spiritului şi psihicului. Misticismul pragmatic caută întregul adevăr, nu doar o faţetă a acestuia, şi apoi stabileşte ce poziţie să adopte şi cum să procedeze.

16. Vechile poveşti dau impresia că este vorba, de asemenea, de o stare de simţire şi cunoaştere, pe care toţi părinţii o transmit copiilor, indiferent de sex.

17. După cum am văzut, lacrimile au multiple roluri; ele sunt menite să protejeze, dar şi să creeze.

18. O mare parte a culturii feminine a fost literalmente îngropată de secole, şi avem doar o vagă idee despre ceea ce se află dedesubt. Femeile au dreptul să caute, fără a fi oprite mai înainte chiar de a fi început. Este vorba în principiu de a trăi deplin, în conformitate cu propriile noastre mituri instinctive.

19. Numerele au o mare putere. Mulţi învăţaţi, de la Pitagora la cabalişti, au încercat să dezlege misterul matematicii. Perele numerotate au probabil o semnificaţie derivând din misticism, dar poate şi dintr-o scară muzicală.

20. Sub multe aspecte, fata fără mâini, femeia cu părul de aur şi fetiţa cu chibrituri se confruntă, toate trei, cu situaţii identice, oarecum tipice proscrisului. Povestea fetei fără mâini acoperă, în mod evident, ciclul psihologic cel mai complet.

21. Vă întrebaţi, poate, câţi „sine”, sau centri ai

conştiinţei, există în psihic. Sunt mulţi, unul dintre ei fiind de regulă dominant. Psihicul se află permanent în cel puţin trei stadii, la fel ca *pueblos* şi *casitas*, satele şi casele, din New Mexico: partea veche, dărăpănată, partea în care se locuieşte şi partea aflată în construcţie. Aşa funcţionează el.

Ar mai fi de spus că, potrivit teoriei jungiene, Şinele – cu majusculă – semnifică uriaşa forţă a sufletului, în timp ce şinele – cu minusculă – se referă la fiinţa individuală şi mai limitată care suntem.

22. Cele mai complete mărturii „scrise" despre vechile rituri sunt cele ale Greciei antice. Deşi aproape toate vechile culturi au deţinut vaste arhive ale riturilor, legilor, istoriei – pe diverse suporturi: sculptură, scrieri, pictură, arhitectură etc. – cuceririle ulterioare, dintr-un motiv sau altul, le-au distrus în mare parte, sau chiar integral. (Pentru a distruge o cultură, trebuie să fie distrusă clasa sacră: artiştii, scriitorii şi toate operele lor, preoţii şi preotesele, vindecătorii, oratorii, povestitorii şi păstrătorii poveştilor, cântăreţii, dansatorii, poeţii… toţi cei care au puterea de a mişca sufletul şi spiritul omului.) Cu toate acestea, „oasele" multor culturi distruse au fost mai departe purtate secole întregi în arca poveştilor, ajungând până la noi.

23. Elizabeta este bătrână şi însărcinată cu Ioan. Pasajul, în care bărbatului ei îi piere realmente glasul, este profund mistic.

24. Uneori, la aceste etape se ajunge în funcţie nu de vârsta cronologică, ci de ritmurile şi nevoile psihicului şi ale spiritului.

25. Simbolul arhetipal al regelui este analizat de Robert L. Moore şi Douglas Gillette în lucrarea *King*, *Warrior*, *Magician*, *Lover* (Harper, San Francisco, 1990).

26. Simbolurile grădinarului, regelui, magului etc.

aparţin tuturor şi sunt evocatoare atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei. Ele nu sunt specifice unui singur sex, dar, uneori, fiecare sex le înţelege şi le utilizează în mod diferit.

27. Termenul de „zidire sufletească” l-am auzit întâia oară la James Hillman, el însuşi o adevărată fabrică de idei.

28. Decana zeiţelor triple ale Greciei antice.

29. În *Teogonia* lui Hesiod (411 – 52), se spune că Persefona şi bătrâna Hecate preferau, mai presus de orice, să stea împreună.

30. În edificatoarea sa lucrare despre menopauză, Jean Shinoda Bolen arată că femeile mai în vârstă reţin energia sângelui menstrual în trupul lor şi, în locul copiilor exteriori, generează înţelepciune interioară. *The Wise Women Archetype*: *Menopause as Initiation* (Sounds True; Boulder, Colorado, 1991).

31. Şeful inchiziţiei spaniole, un om de o cruzime patologică, un asasin în serie autorizat al epocii sale.

32. Este un rit de consacrare la care sunt supuse tinerele mămici de către bătrânele vindecătoare potrivit tradiţiilor catolice ale familiei mele.

33. Citat din *Ecclus*, XVII, 5.

34. Unii bărbaţi din ziua de astăzi, de exemplu, au pierdut simţul fluxului şi refluxului ciclurilor sexuale. Unii nu simt nimic, iar alţii sunt blocaţi într-o hipersexualitate.

35. În unele versiuni ale poveştii, vălul este o batistă, şi nu *pneuma*, răsuflarea, face ca vălul să cadă, ci băieţelul care se joacă, ridicându-l de pe faţa tatălui şi punându-l la loc.

Postfaţa

Povestea ca medicament

1. Fragment din poemul intitulat *At the Gates of the City of the Storyteller God*, e 1971 C.P. Estes, din volumul *Rowing Song for the Night Sea Journey*: *Contemporary*

Chants (publicaţie privată, 1989).

2. Iată una din puţinele mărturii scrise, ce defineşte clar esenţa artei de a spune poveşti: ethos-ul, cultura şi arta sunt inseparabile. Cuvintele de mai jos aparţin poetului şi povestitorului Steve Sanfield, un adevărat maestru, care vreme de zeci de ani s-a străduit să înfăptuiască munca grea pe care o necesită deşerturile psihicului.

Despre maestrul povestitor

Ca să devii maestru într-un domeniu oarecare, trebuie să-i dedici toată viaţa, nu doar câţiva ani sau un deceniu. Trebuie să te afunzi cu totul în acea artă. Pentru noi, povestitorii, individual sau în grup, ar fi o aroganţă, după doar douăzeci sau chiar treizeci de ani, să pretindem că suntem „maeştri”.

Dacă ar apărea vreun maestru povestitor, nu ar exista niciun dubiu în privinţa sa, căci ar avea o „calitate”, poate intangibilă, dar imediat recognoscibilă. Pentru faptul de a fi trăit o anume poveste ani de zile sau viaţa întreagă, povestea a devenit parte din sufletul lui, iar el o povesteşte „dinlăuntrul” poveştii. O astfel de calitate, nu se întâlneşte prea des.

Competenţa nu e de ajuns. Măiestrie nu înseamnă să fii abil, să utilizezi felurite trucuri pentru a ţine astfel auditoriul cu sufletul la gură, pentru a-l face să participe. Nu înseamnă să povesteşti pentru a fi iubit, pentru bani sau faimă. Măiestrie nu înseamnă să repovesteşti poveştile altora. Nu înseamnă să cauţi să placi unei persoane din public sau unei părţi a publicului. Înseamnă să-ţi asculţi vocea interioară, apoi să-ţi pui inima şi sufletul în fiecare poveste, chiar dacă nu-i decât o glumă sau o anecdotă.

Maestrul povestitor trebuie să stăpânească arta interpretării: mişcare, graţie, voce, dicţie. Din punct de vedere poetic, maestrul trebuie să „forţeze limba”. Din

punct de vedere magic, el trebuie să ţeasă o vrajă de la primul cuvânt până la ultima imagine care va persista în minte. Graţie înţelegerii ce o va fi *dobândit* muncind în lume şi trăind din plin viaţa, povestitorul are misterioasa capacitate de a simţi publicul şi nevoile acestuia. Un adevărat maestru alege poveştile cele mai potrivite acelui public în acel moment, iar pentru a putea alege, el trebuie să aibă un repertoriu vast şi semnificativ. Un maestru povestitor se recunoaşte mai ales după varietatea şi calitatea repertoriului său.

„Un repertoriu bogat se construieşte în timp. Marele povestitor nu numai că ştie povestea la perfecţie, dar cunoaşte totul în privinţa ei. Poveştile nu trăiesc în neant…”

Fragment din *Notes from a Conversation at Doc Willys Bar*, înregistrată de Bob Jenkins. e 1984 Steve Sanfield.

3. Arhetipul, adică forţa insondabilă a vieţii, este evocator. Să spui că e puternic ar fi prea puţin. Nu voi sublinia niciodată îndeajuns faptul că disciplinele terapeutice necesită o ucenicie pe lângă cineva care cunoaşte căile şi metodele, cineva care şi-a consacrat lor întreaga viaţă.

4. Bunica mea, Katerin, spunea că cel mai ignorant om nu e cel care nu ştie, ci „cel care nu ştie că nu ştie”. Dar mult mai rău, mult mai periculos pentru ceilalţi este „cel care ştie că nu ştie şi nu-i pasă”.

5. *La unica que vivió las historias*, cea care a trăit poveştile.

6. În copilărie am fost botezată în credinţa catolică în *Sociedad de Guadalupe*, aşa încât rădăcinile şi scrierile mele cele mai profunde vin din devoţiunea mea pentru Fiul Preasfintei Zeiţe şi pentru Maica Sa, *Nuestra Señora de Guadalupe*, Mamă Binecuvântată în toate sfintele Sale

nume şi chipuri – potrivit cunoaşterii şi înţelegerii mele, cea mai sălbatică între sălbatice, cea mai puternică între puternice.

7. Există adeseori şi ramificaţii legale.

8. Aceasta este regula de aur a vindecătorilor: dacă nu poţi să ajuţi, cel puţin să nu faci rău, iar ca să nu faci rău, trebuie „să ştii ce să nu faci”.

9. „Lucrarea perfectă este / nu după măsura omului, / ci după măsura Domnului”. Fragment din poemul *La Diosa de la Clarissa, un manifesto pequeño*, e 1971 C.P. Estes, din *Rowing Songs for the Night Sea Journey*. Contemporary Chants (publicaţie privată, 1989).

Addenda

1. Pentru mine, ca pentru mulţi alţii, înţelegerea multor cărţi începe abia la a doua lectură.

2. Fragment din *Commenting Before the Poems*, e 1967 C.P. Estés, din cartea *La Pasionara*, *Collected Poems*.

3. În familia mea, să suferi nu înseamnă să fii o victimă, ci să fii neînfricat, cutezător în faţa sorţii. Chiar dacă nu poate controla integral situaţia sau destinul, omul trebuie să facă tot ce stă în puterile lui. Acesta este sensul în care folosesc eu cuvântul „suferinţă”.

4. Scriitorii care sunt şi părinţi mă întreabă adeseori: „Dar unde scrieţi? Când?” Noaptea târziu, înainte de ivirea zorilor, în timpul siestei, în autobuz, în drum spre biserică, în timpul liturghiei, înainte, după sau între ore, oriunde, oricând şi pe orice.

5. Un mic avertisment: întrucât atenţia acordată problemelor privind individuaba poate provoca intensificarea gândurilor şi sentimentelor, trebuie să avem mare grijă să nu ne limităm la a acumula idei şi experienţe, ci să dedicăm suficient timp aplicării celor aflate în viaţa de zi cu zi. Practica mea zilnică, pe care o recomand şi altora, constă în special într-o contemplare a lumii, cu tot

ce implică aceasta. Oriunde şi oricum am începe, este nevoie însă de o practică regulată. Nu trebuie să dureze foarte mult, dar să fie mai degrabă foarte concentrată în intervalul dedicat ei. Trebuie să ne consacrăm deplin acestei contemplări şi, bineînţeles, să o practicăm zi de zi.

6. A se vedea postfaţa, „Povestea ca medicament”.

7. Unele depresii, manii şi alte tulburări sunt de natură organică, ceea ce înseamnă că ele se datorează disfuncţiei unuia dintre sistemele fizice ale corpului. Problemele de natură organică trebuie să fie evaluate de medici.

8. Tinerii pe care i-am întâlnit în universităţi, în colegii şi la seminarii, sunt dornici să iubească această lume, să înveţe, să predea, să creeze, să ajute. Şi cum ei sunt viitorul nostru, este limpede că viitorul poartă în el comori fabuloase.

EDUCAŢIA UNEI LUPOAICE TINERE:
O BIBLIOGRAFIE

Această bibliografie1 conţine unele dintre cele mai accesibile cărţi despre femei şi despre psihic, cărţi pe care le recomand adesea studenţilor şi analizanzilor mei.2 La începutul anilor ’70, în timpul cursurilor mele de psihologie a femeii, le-am citit studenţilor mei, pentru a le hrăni sufletul, multe din aceste opere, devenite acum clasice, printre care cărţi scrise de Maya Angelou, Simone de Beauvoir, Brooks, Irene de Castillejo, Willa Cather, Phillis Chesler, Betty Friedan, M.E. Harding, Erica Jong, Jung, Maxim Hong Kingston, Robin Morgan, Pablo Neruda, Erich Neumann şi P. Qoyawayma, precum şi antologii. Pe vremea aceea „studiile despre femei” nu erau ceva obişnuit, şi multă lume se întreba ce nevoie era de aşa ceva.

De atunci, s-au publicat multe cărţi despre femei. Acum douăzeci şi cinci de ani, aceste cărţi ar fi circulat sub

formă de fotocopii şi ar fi fost publicate de nişte edituri mici şi curajoase, create special pentru a aduce la lumină câteva lucrări importante, după care dispăreau la fel de repede cum apăruseră. Deşi s-a câştigat mult teren în plan editorial, studiul vieţii femeilor, sub aspect psihologic sau sub orice alt aspect, se află încă la început şi este departe de a fi complet. Deşi s-au publicat pretutindeni în lume lucrări minuţioase şi oneste despre viaţa femeii – unele despre subiecte odinioară tabu – mai sunt încă multe de făcut atât în privinţa dreptului femeilor de a vorbi despre ele însele, cât şi a accesului la presă şi la canalele de distribuţie.

O bibliografie nu trebuie să plictisească, şi nici să-i spună unei persoane cum să gândească, ci trebuie să furnizeze o bază de meditaţie cât mai bogată şi mai variată posibil. O bună bibliografie îşi propune să ofere o viziune de ansamblu a trecutului şi a prezentului, care să pregătească o viziune clară a viitorului. Această bibliografie pune accentul pe scrierile femeilor, dar include şi cărţi ale bărbaţilor. Este vorba, în general, de cărţi excelente, vehemente, originale. O mare parte din ele sunt interculturale, şi toate sunt pluridimensionale. Sunt cărţi inspirate, bogate în informaţii şi idei. Câteva aparţin unei epoci îndepărtate sau au fost scrise în alte ţări decât Statele Unite. Pentru comparaţie, am adăugat două sau trei titluri care, după părerea mea, reflectă o mare ignoranţă. Le veţi recunoaşte când le veţi citi, dar puteţi avea idei total diferite de ale mele în această privinţă.

Autorii aici menţionaţi sunt foarte variaţi. Majoritatea sunt specialişti sau precursori; unii sunt iconoclaşti, proscrişi, alţii sunt conformişti, academicieni, spirite boeme sau independenţi. Printre ei sunt şi mulţi poeţi, căci ei sunt istoricii şi vizionarii vieţii psihice. În multe cazuri, observaţiile şi intuiţiile lor sunt atât de

penetrante, încât depăşesc în exactitate şi în profunzime supoziţiile psihologiei tradiţionale. În orice caz, majoritatea autorilor sunt *las compañeras o los compañeros*, tovarăşi de călătorie şi contemplativi care ajung la concluziile lor trăind o viaţă profundă şi descriind-o apoi cu multă precizie.3 Sunt mulţi, foarte mulţi scriitori la fel de strălucitori, dar aici sunt amintiţi doar două sute dintre ei.

Alegría, Claribel. *Woman of the River*, Pittsburgh, University of Pittsbuigh Press, 1989.

Alegría, Claribel. *Louisa în Realityland*, New York, Curbstone Press, 1989. Alegría, Claribel. *Guerrilla Poems of El Salvador*, New York, Curbstone Press, 1989.

Allen, Paula Gunn. *The Sacred Hoop*: *Recovering the Feminine* în *American Indian Traditions*, Boston: Beacon Press, 1986.

Allen, Paula Gunn. *Grandmothers of the Light*: *A Medicine Womans Sourcebook*, Boston, Beacon Press, 1991.

Allen, Paula Gunn. *Shadow Country*, Los Angeles, University of California Press, 1982.

Andelin, Helen B. *Fascinating Womanhood*, Santa Barbara, Calif., Pacific Press, 1974.

Angelou, Maya. /*I Shall Not Be Moved*, New York, Random House, 1990. Angelou, Maya. *All Gods Children Need Traveling Shoes*, New York, Random House, 1986.

Angelou, Maya. *I Know Why the Caged Birds Sing*, New York, Baniam, 1971. Anzaldúa, Gloria e Moraga, Cherrie, orgs. *This Bridge Called My Back*, New York, Kitchen Table/Women of Color Press, 1983.

Atiya Nayra. *Khul-Khaal*: *Five Egyptian Women Tell Their Stories*, Syracuse, Syracuse University Press, 1982.

Atwood, Margaret, The Robber Bride, Nan A. Talese/Doubleday. New York, 1993

Avalon, Arthur. *Shakti and Shakta*, New York, Dover, 1978.

Barker, Rodney. *The Hiroshima Maidens*: *A Story of Courage, Compassion and Survival*, New York, Viking, 1985.

Bass, Ellen şi Thornton, Louise (edt.). *I Never Told Anyone*: *Writings by Women Survivors of Child Sexual Abuse*, New York, Harper & Row, 1983.

Beauvoir, Simone de *Memoriile unei fete cuminţi*, Bucureşti, Humanitas, 2011.

Beauvoir, Simone de *Al doilea sex*, Bucureşti, Univers, 2004.

Bertherat, Thérèse. *Le corps a ses raisons*, Paris, Le Seuil, 1976.

Bly, Robert. *Iron John*: *A Book About Men*, Reading (Massachusetts), Addison-Wesley, 1990.

Boer, Charles. *The Homeric Hymns*. Dallas, Spring Publications, 1987.

Bolen, Jean Shinoda. *Ring of Power*: *The Abandoned Child, the Authoritarian Father, and the Disempowered Feminine*, San Francisco, Harper Collins, 1992.

Bolen, Jean Shinoda. *Goddesses în Everywoman*: *A New Psychology of Women*, San Francisco, Harper & Row, 1984.

Bolen, Jean Shinoda. *The Tao of Psychology*: *Synchronicity and the Self* Harper & Row, San Francisco 1979.

Boston Womens Health Book Collective. *The New Our Bodies*. *Ourselves*, New York, Simon & Schuster, 1984.

Brooks, Gwendolyn. *Selected Poems*, New York, Harper & Row, 1984.

Brown, Rita Mae. *Rubyfruit Jungle*, Plainfield, Vt., Daughters, Inc., 1973.

Browne, E. Susan; Connors, Debra; Stern, Nanei,

With the Power of Each Breath: *A Disabled Womans Anthology*, San Francisco, Ciéis Press, 1985.

Budapest, Zsuzsanna E. *The Grandmother of Time*, San Francisco, Harper & Row, 1989.

Castellanos, Rosário. *The Selected Poems of Rosario Castellanos*. Trad. de Magda Bogin, St. Paul (Minnesota), Graywolf Press, 1988.

Castillejo, Irene Claremont de *Knowing Woman*: *A Feminine Psychology*, Boston, Shambhala, 1973.

Castillo, Ana. *My Father Was a Toltec*, Novato (California), West End Press, 1988.

Gather, Willa. *My Antonio*, Boston, Houghton Mifflin, 1988.

Gather, Willa. *Death Comes for the Archbishop*, New York, Vintage, 1971.

Chemin, Kim. *Obsession*, New York, Harper & Row, 1981

Chesler, Phyllis. *Women and Madness*, Garden City (New York), Doubleday, 1972.

Chicago, Judy. *The Dinner Party*: *A Symbol of Our Heritage*, Garden City (New York), Anchor, 1979.

Chicago, Judy. *Embroidering Our Heritage*: *The Dinner Party Needlework*. Garden City (New York), Anchor, 1980.

Chicago, Judy. *Through the Flower*: *My Struggle as a Woman Artist*, Garden City (New York), Doubleday, 1975.

Chicago, Judy. *The Birth Project*, Garden City (New York), Doubleday, 1982.

Christ, Carol P. *Diving Deep and Surfacing*: *Women Writers on Spiritual Quest*, Boston, Beacon Press, 1980.

Coles, Robert. *The Spiritual Life of Children*, Boston, Houghton Mirflin, 1990.

Colette, Oeuvre complètes, Paris, Flamarion, 1973.

Cowan, Lyn. *Masochism*: *A Jungian View*, Dallas,

Spring Publications, 1982.

Craig, Mary. *Spark from Heaven*: *The Mystery of the Madonna of Medjugorje*. Notre Dame (Indiana), Ave Maria Press, 1988.

Craighead, Meinrad. *The Mothers Songs*: *Images of God the Mother*. Nova York: Paulist Press, 1986.

Crow, Mary. *Woman Who Has Sprouted Wings*, Pittsburgh, Latin American Literary Review Press, 1988.

Curb, Rosemary şi Manaban, Nancy, (edt), *Lesbian Nuns*. Tallahassee (Florida), Naiad Press, 1985.

Daly, Mary. *Gyn/ecology*. Boston, Beacon Press, 1978.

Daly, Mary. „În cahoots with Capuli, Jane", *Websters First New Intergalactic Wickedary of the english Language.*, Boston, Beacon Press, 1987.

Derricote, Toi. *Natural Birth*, *Poems*. Freedon (California), Crossing Press, 1983.

Dickinson, Emily. *Singurătate şi poezie*, *Bucureşti*, *editura Litera*, *1995*

Doniger, Wendy. *Women*, *Androgynes*, *and Other Mystical Beasts*, Chicago, University of Chicago Press, 1980.

Drake, William. *The First Wave*: *Women Poets*, *New York*, *Macmillan*, 1987.

Basaran, Eknath. *The Bhagavad Gītā*, Berkeley, Nilgiri Press, 1985.

Eisler, Riane. The Chalice and the Blade, San Francisco, Harper & Row, 1987.

Ellis, Normandi. *Osiris Awakening*: *A New Translation of the egyptian Book of the Dead*, Grand Rapids (Michigan), Phanes Press, 1988.

Erdrich, Louise, *Love Medicine*, New York, Bantam, 1984.

Fénelon, Fania, *Playing for Time*, Trad. de Judith Landry, New York: Atheneum, 1977.

Fisher, M.F.K., *Sister Age*, New York, Knopf, 1983.
Forché, Carolyn. *The Country Between Us*, New York, Harper & Row, 1982.
Foucault, Michel. *Istoria nebuniei în epoca clasică*, Bucureşti, Humanitas, 1996.
Foucault, Michel. *Istoria sexualităţii*, Timişoara, Editura de Vest, 1995.
Fox, Matthew. *Original Blessing*, Santa Fé, Bear and Company, 1983.
Friedan, Betty. *The Feminine Mystique*, New York, Nonon, 1963.
Friedman, Lenore. *Meetings with Remarkable Women*: *Buddhist Teachers în America*, Boston. Shambhala Publications, 1987.
Friedman, Myra. *Buried Alive*: *Biography ofjanis Joplin*, New York, Morrow, 1973.
Galland, China. *Longing for Darkness Tara and the Black Madonna*: *A Ten Year Journey*, New York, Viking, 1990.
Gaspar de Alba, Alicia; Herrera-Sobek, Maria; Martinez, Demetria. *Three Times a Woman*, Tempe (Arizona), Bilingual Review Press, 1989.
Gilbert, Sandra şi Gubar, Susan. *The Madwoman in the Attic*, New Haven, Yale University Press, 1979.
Gilligan, Carol. *În a Different Voice*, Cambridge, Harvard University Press, 1982.
Gimbutas, Marija. *The Goddesses and Gods of Oldeurope*: *Myths and Cult Images*, Berkeley e Los Angeles, University of California Press, 1982.
Goldberg, Natalie. *Writing Down the Bones*: *Freeing the Writer Within*, Boston, Shambhala, 1986.
Goldberg, Natalie. *Long Quiet Highway*, New York, Bantam Books, 1993.
Golden, Renny şi McConnell, Michael. *Sanctuary*:

The New Underground Railroad, New York, Orbis Books, 1986.

Goldenburg, Naomi R. *Changing of the Gods*: *Feminism and the end of Tradiţional Religions*, Boston. Beacon Press, 1979.

Grahn, Judy. *Another Mother Tongue*, Boston, Beacon Press, 1964.

Guggenbühl-Craig, Adolph. *Power in the Helping Professions*, Dallas, Spring Publications, 1971.

Hall Nor. *The Moon and the Virgin*: *Reflections on the Archetypal Feminine*, New York, Harper & Row, 1980.

Harding, M. Esther. *Womans Mysteries*, *Ancient and Modern*, New York, Putnam, 1971.

Harris, Jean şi Alexander, Shana. *Marking Time*: *Letters from Jean Harris to Shana Alexander*, New York, Scribner, 1991.

Heilbrun, Carolyn G. *Writing a Womans Life*, New York, Ballantine, 1989.

Herrera, Hayden. *Frida*: *A Biography of Frida Kahlo*, New York, Harper & Row, 1983.

Hillman, James, *interviews*: *Conversation with Laura Pozzo*, New York, Harper & Row, 1983.

Hoff, Benjamin. *The Singing Creek Where the Willows Grow*: *The Rediscovered Diary of Opal Whitely*, New York, Ticknor & Fields, 1986.

Hollander, Nicole. *Tales From the Planet Sylvia*, New York, St. Martins, 1990.

Hull, Gloria T.; Scott, Patricia Bell; Smith, Barbara, (edt.) *All the Women Are White*, *All the Blacks Are Men*, *But Some of Us Are Brave*, New York, Feminist Press, 1982.

Ibárruri, Dolores. *The Shall Not Pass*: *The Autobiography of La Passionaria*, *New* York, International Publishers, 1976.

Iglehart, Hailie. *Womanspirit*: *A Guide to Womens Wisdom*, *New* York, Harper & Row, 1983.

Jong, Erica. *Fear of Flying*, New York, New American Library, 1974.

Jong, Erica. *Becoming Light*: *Poems*, *New and Selected*. *New* York, Harper-Collins, 1991.

Jung, C.G. *Collected Works of* C.G. *Jung*. Princeton: Princeton University Press, 1972. (în România, cărţile lui Jung au fost publicate de multe edituri, cele mai importante fiind Humanitas, Editura Trei şi Teora. Dintre acestea citătm: *Amintiri*, *vise reflecţii*, *consemnate şi editate de Aniela Jaffé*, trad. Daniela Ştefănescu, Humanitas, 1996; Opere complete, trad. Dana Verescu, Vasile Dem. Zamfirescu, Daniela Ştefănescu, Editura Trei, 2003; *Psihologie şi alchimie*, trad Carmen Oniţi, Teora, 1996 – *n*. trad.)

Kalfi, Dora. *Sandplay*: *A Psychotherapeutic Approach to the Psyche*, Santa Monica, Sigo, 1980.

Keen, Sam. *The Faces of the enemy*: *Reflections of the Hostile Imagination*.

Fotografii Ann Page. San Francisco, Harper & Row, 1986.

Kerényi, C. *Zeus and Hera*, trad. de C. Holme, Princeton, Princeton University Press, 1975.

Kerényi, C. *Eleusis*: *Archetypal Image of Mother and Daughter*, *New* York, Schocken Books, 1977.

King, Florence. *Southern Ladies and Gentleman*, *New* York, Stein & Day, 1975. Kingston, Maxine Hong. *The Woman Warrior*. *Memoirs of a Girihood Among Ghosts*. *New* York, Knopf, 1976.

Kinkaid, Jamaica. *At the Bottom of the River.*, New York, Plume, 1978. Kinnell, Galway. *The Book of Nightmares*. Londra, Omphalos and J-Jay Press, 1978.

Klepţisz, Irena. *Dreams ofan Insomniaa Jewish*

Feminist Essays, Speeches and Diatribes. Portland (Oregon), The eighth Mountain Press, 1990. Kolbenschiag, Madonna. *Kiss Sleeping Beauty Goodbye*: *Breaking the Spell of Feminine Myths and Models*, *New* York, Doubleday, 1979.

Kryst, Marilyn. *Midwife and Other Poems on Caring*, *New* York, National League for Nursing, 1989.

Kumin, Maxine. *Our Ground Time Here Will Be Brief*, New York, Penguin.

1982.

Laing, R.D. *Knots*, *New* York, Vintage, 1970.

Leonard, Linda S. *The Wounded Women*, Boulder (Colorado), Shambhala.

1983.

Le Sucur, Mendel. *Ripening*: *Selected Work*. 1927 – 1980. Old Westbury (New York), Feminist Press, 1982.

Lindbergh, Arme Morrow. *The Gift from the Sea*, *New* York, Pantheon, 1955.

Lippard, Lucy. *From the Center*: *Feminist Essays în Womens Art*, *New* York, E.P. Dutton, 1976.

Lisle, Laurie. *Portrait of an Artist*: *A Biography of* Georgia *O'Keefe*, *New* York, Seaview, 1980.

López-Pedraza, Rafael. *Cultural Anxiety*, Suiça, Daimon Verlag, 1990.

Lorde, André. *Sister Outsider*. *Essays and Speeches*, Freedon (California), Crossing Press, 1984.

Luke, Helen M. *The Way of Women*, *Ancient and Modern*, Three Rivers (Michigan), Apple Fann, 1975.

Machado, Antonio. *Times Alone*. Trad. de Robert Bly, Middletown (Connecticut), Wesleyan University Press, 1983.

Masson, Jeffrey. *The Assault on Truth*: *Freuds Suppression of the Seduction Theory*, *New* York, Farrar, Straus, Giroux, 1983.

Matsui, Yaiori. *Womens Asia*, Londra, Zed Books, 1987.

Matthews, Ferguson *Gwyneth*. *Voices from the Shadows Woman with Disabilities Speak Out*, Toronto, Womens Educational Press, 1983.

McNeely, Deldon Anne. *Animus Actemus Exploring the Inner Masculine*, Toronto, Inner City, 1991.

Mead, Margaret. *Blackberry Winter*, *New* York, Morrow, 1972.

Metzger, Deena. *Tree*, Berkeley, Wingbow Frees, 1983.

Metzger, Deena. *The Woman Who Slept with Men to Take the War Out of Them*, Berkeley, Wingbow Press, 1983.

Millay, Edna St. Vincent. *Collected Poems*, editate de Norma Miliay, New York, Earner & Row, 1917.

Miller, Alice. *Thou Shalt Not Be Aware*, trad. Hildegard Hannum şi Hunter Hannum, New York, Farrar, Straus, Giroux, 1984.

Miller, Alice. *For Your Own Good*: *Hidden Cruelty în Childrearing and the Roots of Violence*, trad. Hildegard Hannum şi Hunter Hannum. New York, Farrar, Straus, Giroux, 1983.

Miller, Alice. *Drama of the Gifted Child*, trad. Ruth Ward. New York, Basic Books 1981. Morgan, Robin, *Sisterhood Is Powerful*. New York, Vintage, 1970.

Miller, Alice. *Revolta trupului*, trad. Despina Naghi, Bucureşti, Nemira, 2006.

Mulford, Wendy, (texte editate de) *Love Poems by Women*, New York, Fawcett/ Columbine, 1990.

Neruda, Pablo. *Residence on Earth*, New York, New Directions, 1973

Neumann, Erich. *The Great Mother*, Princeton, Princeton University Press, 1963.

Nin, Anais. *Delta of Venus Erotica*, New York,

Hareourt, Brace, Jovanovich, 1977.

Olds, Sharon. *The Gold Cel*, New York, Knopf, 1989.

Olsen, Tillie. *Silences*, New York, Delacorte, 1979.

Orbach, Susie. *Fat Is a Feminist Issue*, New York, Paddington Press, 1978.

Pagels, Elaine. *The Gnostic Gospels*. New York: Random House, 1979.

Partnoy, Alicia.org. *you can't Drown the Fire*: *Latin* American *Women Writing în Exile*, San Francisco, Ciéis Press, 1988.

Perera, Sylvia Brinton. *Descent to the Goddess*, Toronto, Inner City, 1988.

Piaf, Edith. *My Life*. Londra, Owen, 1990.

Piercy, Marge. *Circles on Water*, New York, Knopf, 1982.

Piercy, Marge. (Text eeditat de) *Early Ripening*: American *Womens Poetry* Now, Londra, Pandora, 1987.

Piercy, Marge. *The Moon Is Always Female*, New York, Random House, 1980.

Piercy, Marge. *Woman on the edge of Time*, New York, Knopf, 1976.

Pogrebin, Letty Cottin. *Among Friends*, New York, McGraw-Hill, 1987.

Prager, Emily. A *Visit from the Footbinder and Other Stories*, New York, Simon & Schuster, 1982.

Qoyawayma, Polingaysi (White, Elizabeth Q.) *No Turning Back*: *A Hopi Indian Woman Struggle to Live în Two Worlds*. Cu colaborarea lui Vadă F. Carlson. Albuquerque, University of New Mexico Press, 1964.

Raine, Kathleen. *Selected Poems*, Great Barrington (Massachusetts), Lindisfarne, 1988.

Rich, Adrienne. *The Fact of a Doorframe*, New York, Norton, 1984.

Rich, Adrienne. *Diving Into the Wreck*, New York,

Norton, 1973.

Rich, Adrienne. *Of Woman Born*: *Motherhood as Experience and Institution*, New York, Norton, 1976.

Robinson, James M., organizador. *The Nag Hammadi Library in English*, San Francisco, Harper & Row, 1977.

Rosen, Marjorie. *Popcorn Venus*: *Women, Movies, and the American Dream*. New York, Coward, McCann, Geoghegan, 1973.

Samuels, A.; Shorter, B.; Plaut, F. A *Critical Dictionary ofjungian Analysis*. Londra/New York, Routiedge & Kegan Paul, 1986. (Dicţionar critic al psihologiei analitice jungiene, Bucureşti, Humanitas, 2005).

Sanday, Peggy Reeves. *Female Power and Mate Dominance*: *On the Origins of Sexual Inequalities*. Cambridge, Cambridge University Press, 1981.

Savage, Judith. *Mourning Unlived Lives*. Wilamette, III., Chiron, 1989.

Sexton, Anne. *The Complete Poems*. Boston, Houghton Mifflin, 1981.

Sexton, Anne. *No Evil Star*. Ann Arbor, University of Michigan Press, 1985.

Shange, Ntozake. *Nappy Edges*. New York, St. Martirfs, 1972.

Shange, Ntozake. A *Daughters Geography*. New York, St. Martins, 1972.

Shange, Ntozake. *For colored girls who have considered suicide when the rainbow is enuf*: *a choreopoem*. New York, Macmilian, 1977.

Sheehy, Gail. *Passages*. New York, E.P. Dutton, 1974.

Shikibu, Izuini şi Komachi, Onono. *The Ink Dark Moon, Love Poems, Women of the Ancient Court of Japan*. Trad. de Jane Hirschfield.com Mariko Aratani. New York, Scribner, 1988.

Silko, Leslie Marmon. *Storyteller*. New York, Seaver

Press, 1981.

Silko, Leslie Marmon. *Ceremony*. New York, Penguin. 1977.

Simon, Jean-Marie. *Guatemala*: *Eternal Spring*, *Eternal Tyranny*. Londra, Norton, 1987.

Singer, June. *The Boundaries of the Soul*: *The Practice of Jungs Psychology*. Garden City (New York), Doubleday, 1972.

Spretnak, Charlene. *Lost Goddesses of Early Greece*. Boston, Beacon Press, 1981.

Spretnak, Charlene. (Text editat de) *The Politics of Womens Spirituality*. Garden City (New York), Doubleday, 1982.

Starhawk. *Truth or Dare*. New York, Harper & Row, 1979.

Stein, Leon. *The Triangle Fire*. Filadelfia, Lippincott, 1962.

Steinern, Gloria. *The Revolution from Within*. Boston: Littie, Brown, 1992.

Steinern, Gloria. *Outrageous Acts and Everyday Rebellions*. New York, Holt, Rinehart, Winston, 1983.

Stone, Merlin. *When God Was a Woman*. New York, Dial Press, 1976.

Stone, Merlin. *Ancient Mirrors of Womanhood*. Boston, Beacon Press, 1984.

Swenson, May. *Cage of Spines*. New York, Rhinehart, 1958.

Tannen, Deborah. *You Just Don't Understand*: *Women and Men în Conversation*. New York, Morrow, 1990.

Teish, Louisa. *Jambalaya*. San Francisco, Harper & Row, 1985.

Tsé, Lao. *Tao Te Ching*. Trad. de Stephen Mitchel. San Francisco, Harper & Row, 1988.

Tuchman, Barbara. A *Distant Mirror*. New York,

Knopf, 1978.

Von Franz, M.L. *The Feminine în Fairytales*. Dallas, Spring Publications, 1972.

Waldman, Anne. *Fast-Speaking Woman and Other Chants*. San Francisco, City Lights, 1975.

Walker, Alice. *The Color Purple*. New York, Washington Square Press, 1982.

Walker, Alice. *Good Night Willie Lee*: *Til See You In the Morning*. New York, Dial Press, 1979.

Walker, Alice. *Her Blue Body*: *Everything We Know*. *Earthling Poems*. San Diego, Hareourt, Brace, Jovanovich, 1991.

Walker, Alice. *În Search of Our Mothers Gardens*. New York: Hareourt, Brace, Jovanovich, 1983.

Walker, Barbara G. *The Womans Encyclopedia of Myths and Secrets*. San Francisco, Harper & Row, 1983.

Walker, Barbara G. *The Womans Dictionary of Symbols and Sacred Objects*. San Francisco, Harper & Row, 1988.

Walker, Barbara G. *The Crone*. San Francisco, Harper & Row, 1985.

Walker, Lenore. *The Battered Woman*. New York, Harper & Row, 1980. Warner, Marina. *Alone of All Her Sex*: *The Myth and Cult of the Virgin Mary*. New York, Knopf, 1976.

Watson, Célia. *Night Feet*. New York, The Smith, 1981.

White, Steve F. *Poems of Nicaragua*. Greensboro, Unicorn Press, 1982. Whitman, Walt. *Leaves of Grass*. New York, Norton, 1968. (Fire de iarbă, Deva, Editura Emia, 2001)

Wiekes, Frances. *The Inner World of Childhood*. New York, Farrar, Straus, Giroux, 1927.

Willmer, Harry. *Practical Jung*: *Nuts and Bolts of*

Jungian Psychotherapy. Wilamette, III., Chiron, 1987.

Wilson, Colin. *The Outsider*. Boston, Houghton Mifflin, 1956.

Wolkstein, Diane şi Kramer, Samuel Noah. *Inanna, Queen of Heaven and Earth*. San Francisco, Harper & Row, 1983.

Wollstonecraft, Mary. A *Vindication of the Rights of Women*. Reeditare 1792. New York, W.W. Norton, 1967.

Woodman, Marion. *Addiction to Perfection*. Toronto, Inner City, 1988. Woolf, Virginia. A *Room of Ones Own*. New York, Harcourt, Brace, 1929.

(O *cameră separată*, Bucureşti, editura Univers, 1999).

Yolen, Jane. *Sleeping Ugly*. New York, Coward, McCann & Geoghegan, 1981. Wynne, Patrice. *The Womanspirit Sourcebook*. San Francisco, Harper & Row, 1988.

Zipes, Jack. *The Brothers Grimm*. New York, Routledge, Chapman and Hall, 1988.

1. Această bibliografie a fost concepută ca o imagine de ansamblu a dezvoltării naturii instinctuale. Pentru alte probleme privind femeile, utilizez variante ale acestei bibliografii esenţiale. Unele titluri incluse aici apar în mod repetat în bibliografii, mai cu seamă în bibliografiile cărţilor scrise de femei despre problemele femeilor. Aceste opere frecvent menţionate au devenit un fel de „biblio-mantra". Multe dintre femeile care le-au citat nu mai sunt în viaţă, dar cărţile lor continuă să trăiască.

2. Nu sunt împotriva faptului de a fi luate în consideraţie observaţiile sau teoriile ambelor sexe sau ale diverselor şcoli, dar unele lucrări pur şi simplu nu merită să fie citite, pentru că sunt predigerate. Cu alte cuvinte, le-a fost scos miezul, şi sunt ca o cochilie goală, ca un carusel fără cai, fără muzică, fără călăreţi, care se învârte la

nesfârşit în gol.

Lucrările redigerate sunt cu totul altceva. Asta înseamnă să repeţi ceva ce ai auzit sau ai citit fără să te întrebi: „Dar e adevărat? E într-adevăr util? Mai e încă actual? Este oare singurul punct de vedere?” Există enorm de multe astfel de lucrări. Ele sunt asemenea unei mine de argint. Unele mine sunt complet epuizate şi nu merită să fie conservate. Altele au fost de la început foarte sărace şi niciodată n-au produs suficient, aşa încât să se justifice exploatarea lor.

Mai există apoi un al treilea rebut: opera diluată. O operă diluată este copia palidă a unei opere puternice, a unei opere originale. Capacitatea acesteia din urmă de a comunica cititorului intenţia, sensul, remediul său, este aşadar diminuată, fragmentată, deformată. Dacă aveţi posibilitatea, citiţi opera de prim rang a unui autor care a trăit-o, a adunat-o la un loc, a analizat-o şi nu numai că a iubit-o, dar a făcut sacrificii pentru ea. Recuperarea naturii noastre sălbatice constă, aşa cum am văzut, în reconstruirea discernământului, pe care să-l folosim cu privire nu doar la ceea ce conţine deja mintea noastră, ci şi la ceea ce punem în ea.

3. De regulă, procedez astfel: le cer studenţilor să aleagă trei cărţi din această listă şi să le considere un puzzle sau o enigmă. La acestea, adaug apoi texte din Kant, Kierkegaard, Menken şi alţii. Cum merg împreună? Ce pot să-şi transmită reciproc? Comparaţi şi veţi vedea rezultatul. Unele combinaţii sunt o adevărată bombă. Altele produc seminţe.

MULŢUMIRI

Am lucrat la această carte despre natura instinctuală a femeilor vreme de douăzeci şi cinci de ani. În această perioadă, multe persoane au intrat în viaţa mea, aducându-mi mărturiile lor şi încurajându-mă. În tradiţiile mele

culturale, exprimarea recunoştinţei ia de regulă câteva zile. De aceea, majoritatea celebrărilor noastre, de la priveghiuri la nunţi, durează cel puţin trei zile: prima zi este consacrată râsului şi lacrimilor, a doua luptelor şi chiotelor, iar a treia odihnei. Urmează apoi cântecele şi dansurile. Le mulţumesc aşadar tuturor persoanelor din viaţa mea care continuă să danseze şi să cânte:

Bogie, soţul şi iubitul meu, care a contribuit la revizuirea lucrării şi a învăţat să folosească maşina de scris pentru a mă ajuta să transcriu manuscrisul. *Tiaja*, care s-a oferit ea singură să se ocupe de treburile administrative şi de cumpărături, m-a înveselit şi mi-a arătat că o fiică adultă poate fi şi o soră*. În mod cu totul special le mulţumesc tuturor alor mei*, *prieteni şi rude*, *familiilor mele*, *tribului meu*, *înaintaşilor mei în viaţă sau în spirit – pentru că au lăsat urme*.

Ned Leavitt, *ser humano*, agentul meu, deosebit de abil în gestionarea problemelor dintre lumi. *Ginny Faber*, editorul meu la Ballantine, care, în timp ce această carte vedea lumina zilei, a dat naştere unei opere perfecte, o mică fiinţă sălbatică, pe nume *Suzannah*.

Tami Simon, producător de înregistrări audio, artistă şi sursă de inspiraţie, a cărei flacără arde puternic, pentru a mă fi întrebat ceea ce ştiam, pentru *Devon Christensen*, maestru al detaliilor şi iscusit timonier, pentru ei şi întreaga echipă de la *Sounds True*, inclusiv pentru alter egoul fiecăruia dintre ei, pentru *The Duck*, care s-a ocupat de toate şi pentru imensul sprijin acordat, ca eu să mă pot dedica în întregime redactării acestei cărţi.

Lucy şi Virginia, care au apărut aşa, ca din ceaţă, şi exact la timp. Întreaga mea recunoştinţă lui *Spence*, ea însăşi un dar, pentru a fi împărţit cu mine aceste două binecuvântări. *N.o.n.a. girl*, care a auzit chemarea, şi în ciuda dificultăţilor drumului, a sosit la momentul potrivit.

Juan Manuel, *mhijo*, fiul meu, acest minunat *traductor especial*.

Cele trei fiice ale mele, a căror viaţă, ca femei, este pentru mine motiv de inspiraţie şi introspecţie. *Analizândele şi analizanzii mei*, care, în cursul anilor, s-au dovedit atât de profunzi şi atât de complecşi, revelându-mi multiplele nuanţe ale umbrei şi nenumăratele faţete ale luminii. *Yancey Stockwell* şi *Mary Komi*, care s-au interesat de scrierile mele încă de la început. *Craig* M., pentru sprijinul şi afecţiunea ei de o viaţă. *Jean Carlson*, bătrâna mea ursuză, care mi-a amintit să mă ridic şi să mă învârt de trei ori în cerc. *Jan Vanderburgh*, care mi-a lăsat un ultim dar înainte de a muri. *Betsy Wolcott*, care, prin suportul său psihic, a hrănit cu generozitate bucuria celorlalţi. *Nancy Pilzner Dougherty*, pentru cele spuse privind viitoarele oportunităţi. *Kate Furier*, din Oregon, şi *Mona Angniq McElderrry*, din Kotzebue (Alaska), pentru poveştile istorisite noaptea târziu acum douăzeci şi cinci de ani… Arwind *Vasavada*, psihanalist jungían hindus şi străмoş al familiei mele psihice. Steve *Sanfield*, pentru a fi iubit şi femeia din sud, ale cărei picioare nu se simţeau prea în largul lor pe patine.

Lee Lawson, prieten şi artist talentat, care i-a spus furtului sufletului pe nume. *Normandi Ellis*, poetă şi scriitoare, pentru a-mi fi reamintit „r-ul din inefabil. *Jean Yancey*, pentru simplul fapt că există. *Eran Lees*, *Staci Wertz Hobbit* şi *Joan Jacobs*, talentatele şi inspiratele mele surori de condei. *Joann Hildebrand*, *Connie Brown*, *Bob Brown*, *Tom Manning* de la Critter Control, *Eleanor Alden* – preşedinte al Jung Society din Denver – şi *Anne Colle*, amazoana din Munţii Stâncoşi, pentru iubirea şi sprijinul lor de-a lungul acestor ani. *Genuinele femei sălbatice din La Forêt* – prezente de la început.

Surorile şi fraţii mei griots, *cantadoras y cuentistas y*

mesemondók, *povestitori şi povestitoare*, *cercetători ai folclorului*, *traducători*, pentru prietenia lor şi pentru imensa lor generozitate: *Nagyhovi Maier*, student maghiar de etnie romă, *Roberta Macha*, interpretă maya, *La Pat*: *Patricia Dubrava Keuning*, poetă şi excelentă traducătoare, *bărbaţii şi femeile din forumurile privind CIS ale nativilor americani*, *evreilor*, *creştinilor*, *musulmanilor şi păgânilor*, pentru faptele neştiute şi extrem de interesante pe care mi le-au relatat. *Maria de los Angeles Zenaida González de Salazar*, bună expertă în culturile nahuatl şi aztecă. *Opalanga Pugh*, griotă şi specialistă în folclorul afro-american. *Nagynéni Liz Hornyak*, *Mary Pinkola*, *Joseph Pinkola* şi *Roelfăluman*, specialişti maghiari. *Makoto Nomura*, expert în cultura japoneză. *Chérie Karo Schwartz*, povestitoare internaţională, cercetătoare a folclorului, în special al culturii ebraice. /. /. *Jérôme*, povestitor îndrăzneţ. *Leif Smith* şi *Patricia* /. *Wagner* de la Pattern Research pentru disponibilitatea şi fermitatea lor. *Arminta Nealy* fostă organizatoare de expoziţii la Muzeul de Istorie Naturală din Denver, pentru generoasele căutări în arhivele sale. *La Chupatinta*: *Pedro Ahacadabay* scrib din satul Uvallama. *Tiaja Karenina Kaplinsky*, mesager intercultural. *Reina Pennington*, tovarăşă de călătorie, din Alaska, pentru binecuvântările sale. *Toţi povestitorii şi povestitoarele* pe care i-am întâlnit de-a lungul vieţii, care mi-au dăruit ori au schimbat cu mine poveşti, mi le-au semănat în suflet sau mi-au lăsat poveşti drept moştenire spirituală sau familială, primindu-le pe ale mele în schimb şi având grijă de ele ca de propriii lor copii, aşa cum am făcut şi eu.

Nancy Mirabella, care a tradus misticii de origine latino-americană şi care mi-a vorbit de Rocky Mountain Womens Institut. *Rocky Mountain Womens Institut* unde am lucrat în 1990 – 1991 ca profesor asociat la proiectul

Las Brujas, ajutată fiind de *Cheryl Bezio-Gorham* şi de minunatele mele surori întru artă: *Patti Leota Genack*, pictoriţă; *Vicky Finch*, fotograf* *Karen Zidwick*, scriitoare; *Hannah Kahn*, coregrafa; *Carole McKelvery*, scriiitoare; *Dee Farnsworth*, pictoriţă.

Womens Alliance şi *Charlotte Kelly*, ţesătoare de elită, pentru a-mi fi oferit posibilitatea de a ţine cursuri în Sierra Madre, chiar în săptămâna în care apărea în librării *Femei care aleargă cu lupii*. A fost realmente un dar al cerului să întâlnesc nişte femei atât de minunate – artiste, vindecătoare şi militante. În săptămâna aceea, ele m-au înconjurat precum navele-escortă care însoţesc noua ambarcaţiune în largul mării. *Ruth Zaporah*, artistă. *Vivienne Verdon-Roe*, cineastă. *Fran Peavey*, actriţă de comedie. *Ying Lee Kelley*, copreşedinte al Rainbow Coalition. *Naomi Newman*, povestitoare evreică. *Rhiannon*, cântăreaţă de jazz şi povestitoare. *Colleen Kelley*, artistă budistă. *Adele Getty*, scriitoare şi percuţionistă. *Kyos Featherdancing*, bună cunoscătoare a ritualurilor nativilor americani. *Rachel Bagby*, cântăreaţă afro-americană. *Jalaja Bonheim*, dansatoare plină de graţie. *Norma Cordell*, povestitoare americană indigenă şi profesoară. *Tynowyn*, muziciană, constructor de tobe. *Deena Metzger*, scriitoare, întruparea curajului. *Barbara Borden*, percuţionistă. *Margaret Pavel*, maestră în arta ţesutului. *Gail Benvenuta*, „vocea”. *Rosemary Le Page*, ţesătoare. *Pat Enochs*, artistă în ale nutriţiei. ŞI *MTlijas*, *mis lobitas*, voi, puilor, ştiţi cine sunteţi. Şi, în fine, *femeia care urlă*, al cărei nume, însă, nu-l vom menţiona.

Jean Shinoda Bolen, care mi-a fost o adevărată *madre del alma*, mi-a oferit numeroase exemple şi mi-a dat-o pe Valerie. *Valerie Andrews*, scriitoare şi călătoare pasionată, care mi-a dăruit timpul său şi mi l-a dat pe Ned (Ned Leavitt). *Manisha Roy*, care m-a fermecat cu

poveştile ei despre femeile bengaleze, *Bill Harless*, *Glen Carlson*, *Jeff Raff*, *Don Williams*, *Lyn Cowan*, *José Arguelles*, pentru încurajările adresate încă de la început. Talentaţii mei *colegi jungieni de la IRSJ ŞI IAAP*, care se interesează de poezie şi de poeţi şi îi protejează. *Colegii mei de la C.G. Jung Center din Colorado*, *analiştii informare*, cei de ieri şi de azi, precum şi *candidaţii psihanalişti de la IRSJA*, pentru pasiunea cu care învaţă şi cu care îşi urmăresc ţelul.

Molly Moyer, extraordinara femeie bună la toate de la Tattered Cover, care nu a încetat o clipă să-mi şoptească la ureche cuvinte de încurajare, şi cele trei mari librării din Denver unde se găsesc din abundenţă toate cărţile interculturale pe care eu aş fi putut vreodată să mi le doresc: *Kasha Songer*, de la The Book Garden. *Clara Villarosa*, de la The Hue-Man Experience Bookstore. *Joyce Meskis*, de la The Tattered Cover. Scriitorii *Mark Graham*, *Stephen White*, *Hannah Green*, *personalul de la Open Door Bookstore*, *membrii ai Poets of the Open Range* şi *poeţii de la Naropa Institut*, pentru sprijinul lor şi pentru importanţa pe care o dau cuvintelor pline de sens. *Surorile şi fraţii mei poeţi* care mi-au permis să creez prin inima lor.

Mike Wesley, expert în MacIntosh de la CW Electronics, pentru a fi recuperat integral manuscrisul „pierdut”, şi *Leonnie Wright*, excepţional tehnician, pentru a-mi fi resuscitat în repetate rânduri computerul SE30. *Autorii forumurilor de literatură şi specialiştii în calculatoare din lumea întreagă*, din Japonia, Mexic, Franţa, Statele Unite, Anglia, care au rămas de veghe, la miezul nopţii, în faţa aparatelor lor ca să-mi vorbească despre femei şi despre lupi.

Profesorii mei cei mai importanţi: *toţi bibliotecarii*, custozii depozitelor de comori, pline de suspinele, durerile, bucuriile şi speranţele întregii umanităţi. Vouă, tuturor,

profunda mea gratitudine. Întotdeauna m-aţi ajutat, întotdeauna aţi fost avizaţi, oricât de enigmatică a fost cererea mea.

Georgia O'Keeffe, care n-a râs când, la nouăsprezece ani, i-am mărturisit că sunt poetă. *Dorothy Day*, care mi-a spus că rădăcinile sunt importante. „Nebunele în negru", aşa cum le numise un scriitor, călugăriţele vizionare, *Surorile de la Sfânta Cruce*, şi în special *sora John Michela*, *sora Mary Edith*, *sora Francis Loyola*, *sora John Joseph*, *sora Mary Madeleva*, *sora Maria Isobela şi sora Maria Conception*. *Bettina Steinke*, care m-a învăţat să disting linia albă din cuta catifelei. *Jurnalistul de la „The Sixties"*, care mi-a răspuns prin zece cuvinte care m-au încurajat timp de douăzeci de ani. Le mulţumesc profesorilor mei jungieni şi altor profesori de psihologie, foarte numeroşi, dar cu deosebire următorilor, pentru exemplul lor ca artişti, *Toni Wolff*, *Harry Wilmer*, *James Hillman şi Carl Gustav Jung*, a cărui operă a fost pentru mine o trambulină pentru a plonja înăuntrul ei, dar şi afară din ea. Opera lui a exercitat o puternică atracţie asupra mea, căci el a îmbrăţişat viaţa de artist: a sculptat, a scris, a citit, a intrat în morminte, a vâslit în lungul râurilor.

Colorado Council on the Art and Humanities, *Artist în Residence Program* şi *Young Audience* şi, în particular, administratori-artişti *Daniel Salazar*, *Patty Ortiz* şi *Maryo Ewell*, pentru vitalitatea şi entuziasmul lor. *Marilyn Auer*, redactor şi editor-asociat, şi *Tom Auer*, editor şi redactor-şef al *Bloomsbury Review*, pentru căldura, zburdălnicia, bunătatea şi cultura lor. Le mulţumesc, de asemenea, celor care mi-au publicat pentru prima dată cartea, oferindu-mi transfuziile de energie necesare pentru a continua: *Tom DeMers*, *Joe Richey*, *Anne Richey*, *Joan Silva*, *David Choriton*, *Antonia Martinez*, *Ivan Suvanjieff*, *Allison St. Claire*, *Andrei Codrescu*, *José Armijo*, *Saltillo Armillo*,

James Taylor îl şi *Patricia Calhoun*, femeia sălbatică din comitatul Gilpin (Colorado). Poeţilor şi poetelor care au fost martori: *Dana Pattilo*, *Charlie Mehrhoff*, *Ed Ward* şi cele trei Marii, *Maria Estevez*, *Maria Ignacio*, *Maria Reyes Márquez*.

Le mulţumesc *tuturor spiriduşilor*, *elfilor şi gnomilor din Reivers*, una din cafenelele unde îmi place să scriu, şi în special *băieţilor din casa din copac*, fără al căror sprijin constant şi stăruinţă această carte n-ar fi văzut lumina zilei. Sătucurilor din Colorado şi Wyoming, unde locuiesc, *vecinilor mei*, *prietenilor şi tuturor celor care mi-au adus poveşti din cele patru colţuri ale lumii*. *Părinţilor soţului meu*, *Lois şi Charlie*, care i-au dăruit o atât de profundă, atât de frumoasă iubire, încât din preaplinul acesteia se revarsă cu generozitate asupra mea şi a familiei noastre.

În final, *bătrânului stejar*, *„copacul mesajelor”* din pădure, pe care, copil fiind, îmi plăcea să scriu. *Mirosului bun al pământului*, *sunetului apelor libere*, *spiritelor naturii* care alergă toate în stradă să vadă cine trece. *Tuturor femeilor care au trăit înaintea mea şi mi-au făcut drumul un pic mai neted*, *un pic mai uşor*. *Şi*, *cu infinită duioşie*, *Lobei*.

NOTA EDITORULUI AMERICAN

Poveştile, poeziile şi povestirile incluse în această lucrare sunt creaţia literară a Clarissei Pinkola Estés. Poveştile sale literare continuă cu scurte poezii, cântece şi poveşti, transmise într-un limbaj şi un stil specific. Ele. fac obiectul unui copyright şi nu sunt de domeniu public.

La fel, poveştile *Txati*, *Femeia-schelet*, *Loba*, *Dead Bolt*, *Manawee*, *Tüz* şi altele, precum şi diferitele anecdote, poezii şi traduceri originale ale autoarei sunt protejate prin drepturi de autor şi nu sunt de domeniu public.

Versiuni foarte diferite ale unor poveşti, cum ar fi *Pantofiorii roşii*, *Barbă Albastră şi Fetiţa cu chibrituri*, pot

fi găsite în culegerile Fraţilor Grimm, ale lui Hans Christian Andersen şi ale lui Charles Perrault. Legende, precum enigmatica *Llorona* sau vechea poveste a Demetrei şi Persefonei, pot fi găsite într-un mare număr de ediţii aparţinând diverselor edituri. În funcţie de versiune, ele sunt sau nu de domeniu public.

NOTA TRADUCĂTORULUI

Unele cărţi ne îmbogăţesc, pe altele le iubim. Altele sunt însă parte din noi, iar *Femei care aleargă cu lupii* este una dintre acestea. Clarissa Pinkola Estés deschide porţile fermecate ale basmelor şi ne invită în universul tainic al fiinţei noastre. Pătrundem vrăjiţi în lumea de dincolo de timp. Intrăm în cadenţa marii respiraţii a sufletului. Scăldaţi în ape vii, renaştem. Ne regăsim valorile străvechi, înţelepciunea, încrederea în darurile noastre şi tăria de a porni pe drumul nostru – adevăratul nostru drum – spre o lume care a fost cândva a noastră, o lume frumoasă, vie, aşezată pe temeiuri trainice, fireşti.

Am abordat iniţial această lucrare din perspectiva versiunii italiene şi a celei franceze, dar parcurgerea ulterioară a versiunii engleze a dat forma definitivă a traducerii, fidelă lucrării originale.

Mi-au fost alături, oferindu-mi sprijinul, îndrumările şi încurajările lor, Alexandru Mălăescu, Adrian Horea, Aura Ivănescu, Vasile Spiridon, Florence Bouvry, Iulia Nistor, Ştefania Nalbant, Carmen-Isabela Vasile, Nadia Soare, Cristina Răşanu, Cristina Constantinescu, Cristian Petricu, Cornelia Vasilescu, Marilena Marin, Alina Şerbu, Sebastian Stănculescu, Roxana Vătăjelu, Valeria Melnic, Dom Adămoaie, Marga Ahmed, Emilia Morar. Tuturor le mulţumesc şi îi păstrez în inima mea.

Îi mulţumesc, de asemenea, Editurii Niculescu, care face posibilă publicarea acestei profunde, revoluţionare, provocatoare lucrări. Ea este de fapt cea pe care mulţi,

foarte mulţi dintre noi au căutat-o dintotdeauna…

Rod al unei înţelepciuni adânci şi al iubirii, cartea Clarissei Pinkola Estés ne oferă cheia de lectură a lumii noastre lăuntrice, netezindu-ne calea spre noi înşine, spre o viaţă bogată, plină de sens. Ea nu dă răspunsuri. Ne încurajează să ne punem întrebări. Dar, mai cu seamă, ne reaminteşte tuturor *întrebarea cea mai importantă, pentru a pătrunde miezul lucrurilor şi a cântări valoarea a tot ce-i viu*:

Unde e sufletul?…

psihologie

În fiecare femeie se ascunde o creatură puternică, înzestrată cu instincte bune, pasionată, creativă şi înţeleaptă. Adesea, însă, cultura şi societatea au sufocat această „Femeie sălbatică", au redus-o la tăcere, încercând cu obstinaţie să o „civilizeze", forţând-o să-şi asume roluri rigide, care-i înăbuşă elanurile. Psihanalistă şi povestitoare, fascinată de mituri şi legende, Clarissa Pinkola Estés ne invită să recuperăm această parte adânc îngropată în noi, vibrantă, generoasă, plină şi dătătoare de viaţă. Prin săpături psihoarheologice în ruinele subpământeanului feminin şi făcând apel la vechi tradiţii, mituri şi poveşti, ea ne deschide drumul şi ne arată că stă în puterea fiecăreia să regăsească, înăuntrul său, „Femeia Sălbatică".

„Îi sunt recunoscătoare acestei cărţi şi Clarissei Pinkola Estés. Lucrarea îi arată cititorului ce minunat este să ai curaj şi să fii femeie."

Maya Angelou,
scriitoare şi poetă

„O carte absolut unică... O efervescentă şi încântătoare proză... Va deveni cu certitudine o Biblie a femeilor dornice să înfăptuiască lucrarea profundă. Este o hartă a tuturor capcanelor, obişnuite sau groaznic de neaşteptate, pe care le întâlneşte o femeie pe drumul înapoi la sinele său instinctual."

Los Angeles Times

„O lucrare profund spirituală. Onorează ceea ce este neîmblânzit la o femeie, tenacitatea ei, inteligenţa. Venerează sufletul feminin."

The Washington Post Book World

www.niculescu.ro

ISBN 978-606-38-0076-4

NICULESCU

39,90 Lei